This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

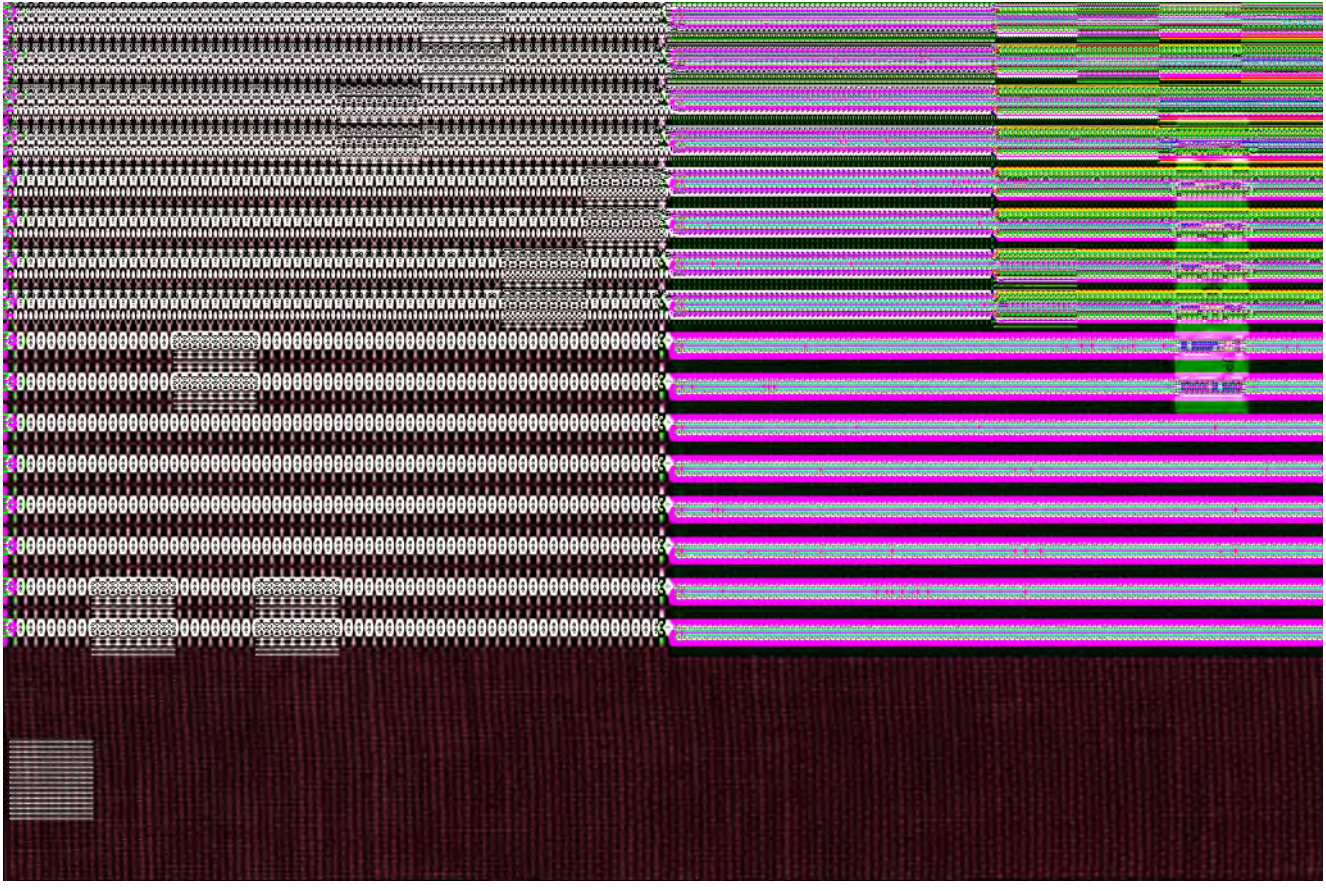

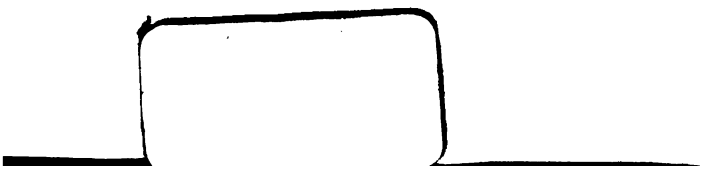

Josefa Kajetána Tyla

Novely a arabesky.

Díl I.

Druhé vydání.

C. 162 6

V Praze.
Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober.
1880.

891.868
T982
1880
v. 2-3

Národní knihtiskárna: I. L. Kober v Praze

Perlstein
12.4.53
6 vols

Pouť českých umělcův.

Novela.

(Psáno roku 1836.)

Proslov.

Usměvavě probudilo se jarní slunce, pozdvihlo růžemi ověnčenou hlavu a hleděło s milostným úsměvem na české luhy. Labské vlny, Bohdánečské rybníky a lesy vůkol Pardubic leskly se — ano hořely takřka v ranní záři. Ale nejspanilejí a nejvážněji stála tu hora Kunětická, jako šedá pramáti celé krajiny a starostlivá ochranitelka široce rozprostřených dědin. Na hoře, na tom skalnatém temeni, strmělo s otevřenými boky staroslavné sídlo, památka české bujarosti, vypínajíc chatrně pokrytou hlavu jaksi litostně k nebesům, jako by vzdychalo: Staniž se dle vůle Páně! Já nemohu učiniti, aby sem vcházela jenom noha přátelská!

Naše staré hrady jsou veliká, každému oku čitelná písmena, a svou podivnou, po všech končinách roztroušenou směsicí učinily z české země velkou knihu, v nížto jsou poznamenány příhody celého národa. Okolo těchto památek nemůže ani prostosrdečný rolník, ani vycvičený školák putovati, aby se jemnobolestnému vzpomínání neoddal. Nejenom pěkné položení a rozmanité okolí, ale i znamenité dějiny a starožitná vzácnost těchto zříceniu vzbuzují pozornost mimojdoucích a zvědavost vzdálených. A z některých hradů českých stala se těmito vlastnostmi tak pověstná stanoviště, že k nim zvědavý pocestník, zvláště dobrodružná mládež, každého roku veselou pouť konává.

Hora Kunětická se svým ještě patrným příkopem, zachovanou hlavní branou a obydlím hradního, se všemi ko-

kami v těch dvou rozložitých křídlech mezi jihem a východem, s obnovenou kaplí a pevnou věží — ten celý pěkný hrad nenáležel sice za časův tohoto vypravování k místům nejvyhlášenějším a nebýval tedy schválním cílem vzdálenějších poutníků nebo zpytatelů starožitností, nebyl ale také ještě docela zpustlý, jako mnohý s jménem rozkřičenějším, a roku 1828 sušívala tam na veliké, u prostřed kamenným sloupem podklenuté síni žena tehdejšího vrátného a hlídače vlákno nebo plané hrušky, a na bývalém náhradí koulívali za času nedělního okolní výrůstkové v kuželky, když se nemohli v malé hospůdce u paty vrchu stěsnati. Mimo to, jakž milé jaro zemi květem osypalo, neuplynul sajisté ani týden, aby sem nebyli staří a mladí z blízkého Bohdánče, z Pardubic, z Chrudimi i z Králové Hradce pro zábavu přijeli, a zápisná kniha v příbytku vrátného vedle hlavního průjezdu dosvědčovala hojností jmen dosti patrně, že toto věkové sídlo pánů Kunákových potomků tehdáž mnoho vzácných hostů vídalo. Při nynějším zmáhajícím-se zalíbení ve starých památkách bez pochyby těchto návštěv ještě přibylo.

Střecha na stavení vedle věže byla tehdejšího času otrhána nebo jen chudě po kusech doškami pokryta, a mladí odvážlivci lezli tu obyčejně po zetlených latích nahoru, do výšky se derouce, aby rozlehlejší vyhlídky užili.

Také tam bylo v měsíci květnu roku 1828 za ranního jitra tři mladíky viděti, kteří si byli velmi časně přivstali, aby se z probuzení jarního slunce zaradovali.

Jeden z nich stál s rukama založenýma takřka na samém okapu dávnoleté střechy, a podepřen o věž hleděl vážným, skoro hrdým vzhledem na procitlou krajinu, jako by si vladař podrobenou zemi prohlížel.

Druhý seděl asi o tři latě výše, a maje loket o koleno opřený, hlavu pak na dlaň sklončenou, pohlížel tichým, skoro smutným okem do ranních červánků, jako by se mu za nimi brána k spanilejšímu životu otevříti měla.

Třetí konečně otáčel se nejvýš na hřebeně střechy, a stíraje si s čela rusé kadeře, jimiž ranní větřík pohrával,

vysýlal kolkolem zraky jako pták, hledající, kam by pod širým nebem nejdříve zalétnul.

Postava a celý zevnitřek těchto tří jinochů byly vesměs tak půvabné, že se od nich oko bedlivého pozorovatele snadně neodvrátilo.

První, nejníže stojící mladík, byl silný, dobře zrostlý; jeho pěkné, vážné tváře bylo letní slunce as dva a dvacetkráte osmáhlo. Avšak na těch snědých lících rděly se také temnoplamenné růže, a nad nimi jiskřily se dvě tmavé, ohnivé oči. Z pohledu a z postavy jeho vysvítala šlechetná odvážlivost, ježto v nesnázích a nebezpečenstvích nejkrásnější mužovou známkou bývá, a ačkoli mu okolo pěkně vypnutých, hnědými vousiskami zastíněných rtů žádný úsměv nepohrával, spočíval přece na tváři a vysoce klenutém čele jeho onen půvab, jejžto rádi na první pohled u mužů pověstného jmena nebo neobyčejných schopností vyhledáváme.

Druhý mladík byl sice na pohled stejného stáří s prvním; oudy jeho byly však mnohem outlejší, ba říkaje slabé. Veškeré jeho tělesné ústrojí podobalo se něžné dívčici, a bledá jeho, ačkoli ne churavá pleť, vypadala jako nástin tiché žalosti. Jen když se mu člověk bystřeji do krásného černého oka podíval, mohl v něm jakýsi mužný oheň pozorovati, kterýž celou jeho bytost zahříval, jsoucí ustavičně pohotovu do říše věčně se obnovujících idealů vyletět. — Takoví lidé kráčejí sice pospolitým životem bez hluku a bez dotíravosti; předce však bývá jen jediného pohledu potřebí, a půvabná hlava taková — s těmi černě se lesknoucími kadeřemi, s těma snivýma očima, nevyjde nám nikdy z paměti.

Zcela jiného ducha byl třetí jinoch rusovlasý, sedící na hřebeně chatrné střechy. Stářím stál sice s oběma soudruhy na jednom stupni, nejevil však hrdou mužnost prvního, ani tichou trudnomyslnost druhého; nýbrž celé švihlé tělo jeho hrálo jen bodrou živostí, ježto člověka po trnových cestách života nejšťastněji vodívá, a nejpříhodnější k přátelskému sloučení takových povah bývá, v jakových se přátelé

jeho okazovali. Veselost byla jeho živel, a sice tak jej skrz na skrz protékající, že mu i v době nejvážnějšího zamyšlení okolo rtů hravý úsměv poletoval. Na každém jeho pohnutí bylo viděti, že s přemýšlením veliké péče nemívá, nýbrž dle zvláštní přirozené bystrosti okamžitě úsudky své tak rychle pronáší, jakž mu i slova hbitě od úst plynula. Ale úsudky jeho byly přitom zdravé, rovněž jako slova jeho podobu kapajících perlí mívala.

Ostatně byli všickni tři takořka stejně oděni. Letní režné nohavice a lehké střevíce s kamašemi na nohou — zelenavé, toliko nad kolena dosahující kabátky na těle — lehké čepice s podlouhlým stínidlem na hlavě tvořily šat nad míru pohodlný a dosti ozdobný.

Mladíci byli přátelé dle plného významu slova tohoto; vážnost jednoho a tichá mysl druhého se živostí třetího pomísily se v svazek jemný i pevný k nerozloučení, a tentýž srdcí svazek byl tím půvabnější a pevnější, an jich ducha ještě jiná společná vazba pontala — totiž *umění*. Všechněch těch heslo bylo *umění*; ale všickni tři mohli při něm vedle sebe obstáti bez trapné žárlivosti a zhoubné nepřízně; neboť jeden se byl oddal malbě, druhý hudbě, třetí divadlu....

Co v plamenných vlnách třásla se nyní sluneční koule, a jako růžovým jezerem potopena tonula veškera krajina; což tím k pravdě podobnější bylo, an se na nesčíslných lupeních ranní rosa třpytila, a nad celou krajinou lehýnké, šedé mráčky se vznášely. A po dalekém okolí spočívalo nedělní posvátné ticho, jakož bývá před obětováním ve svatyni Páně. Pobožnými zvuky zavzněl nyní v blízké vesnici zvonek zvoucí k ranním službám božím, a jinoši na Kunětickách, pohříženi v pohledu na nevýslovně krásný obraz přírody, konali tichou modlitbu.

Zvonek umlknul, mladík na hřebeně si oddechnuv zvolal: „Amen!“ — dole stojící znamenal se křížem, a prostřední si utřel z oka slzu.

„No — to je věru moje štěstí, že mě každý den takovým jitrem nebudí!“ smál se mladík ve výšce, a začal dosti čerstvě i nepozorně s lati na lať slízati. „Ját bych musel

ty nábožné vzdechy a radostné slzy svým nejdražším pokladem zapraviti, a veselého ducha mého bylo by předce jen škoda! — Není-liž pravda, ty náš milý, tajnými souzvuky přírody nadšený věstiteli!“ mluvil dále, an byl až k druhému mladíku sestoupil, a vedle něho se usadiv, jako hravé děcko jej objímal — „viď, náš Bedříšku? Slzičky mořiti smíš mezi námi dle práva jenom ty; frašky zůstanou pro komedianta.“

Na to se oba vzchopili a lezli nazpět do vnitřku stavení, kamž se byl i první jinoch již obrátil. A když sestoupili na náhradí, stálť vážný jich druh již u prostřed travou porostlého prostranství, okem vycvičeným prohlížeje způsob a stav zachované stavby.

„Nebylo by na škodu,“ promluvil k němu mladík herec, „kdybys na památku dnešního jitra několik čar do své tobolky učinil. Na věži musel bys ale na všechen způsob strakatého kohouta namalovat a mou podobu mu přidělit. Bedřich by složil k tomu písničku, a tu byste mi na znamení mého umělého kokrhání okolo zobáku napsali. Vsadil bych se, že by ta komposice hojného odbytu nalezla.“

„Není pochybnosti,“ odpověděl malíř. „Českého Garrika v podobě sípavého kohouta by si každý rád opatřil.“

„Bravo, bravo, Stanislave!“ zasmál se veselý mladík srdečně. „Tyť se dostáváš právě do nejrozkošnějšího rozmaru, abysi Hogartský konsek vyvedl.“

„Ovšem; vždyť mi k tomu nic neschází,“ řekl mladík malíř, „než abysi mi k nápisu čili Bedřichově písni text opatřil. A ten bysi stloukl nejspíše z názvů všech smutných komedií, v kterých tě už vyhvízdali.“

„Bravissimo, Stanislave!“ tleskal herec; „tvým dnešním komposicím dávám už napřed zlaté prémium! Tyť jsi, alespoň co do jadrnosti slov, spanilé hrubý jako Michal Angelo; a kdybysi držel v ruce karabáč, mohli bychom scény z Oehlenschlägerova Correggia provozovati. Já bych byl ohnivý Giulio Romano, a tuhle náš citlivoušek hrál by Antonia!“

Při těch slovech objal zas mladého hudebníka. — Nyní se však přikulhal pacholík z hospody pod horou, přinášeje Stanislavovu pocestní mappu, dvě veliké desky

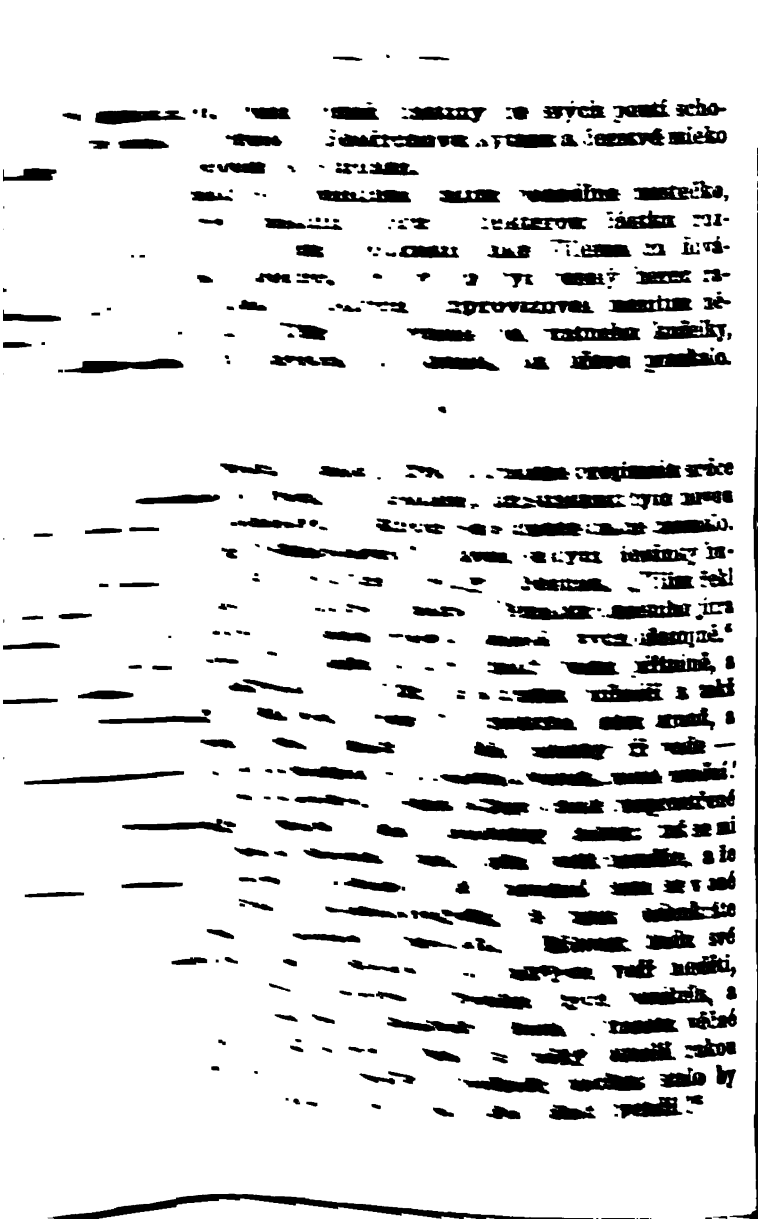

„A já nechci slouti Rafaelem“, řekl malíř, hlava hrdě povznesa, „kdyby mě *českým* Rafaelem nazývati neměli. Tať je největší sláva umělcova, když to nad *svoji* slávu oslavení vlasti stavívá.“

„Dobře jsi řekl!“ zvolal Vilím, a po tváři jeho přeletěl plamen okamžité neobyčejné vážnosti. „Pravdu jsi mluvil, milý náš Hogarte, Van Dyku a z hrobu vstalý Škreto! Snažení naše nestálo by ani za strhanou dekoraci z papíru, kdyby se v těchto dnech — v této době evropského toužení po světle a blahu, po ničem jiném neobracelo, nežli po vlastním prospěchu. Kozel si vesmi všechny těsnoprsé sebemilce! Mně je i ta veliká svatyně umění jako ouzký žalář, a nejraději bych každým článkem, každou částkou v celý národ se rozplynul.“

„Toť musíme od dneška volati: Ale zbav nás, Pane, povodně!“ prohodil jadrný Stanislav.

„Žádného škádlení,“ prosil Bedřich, zbožné své oko na malíře upíraje. „V tuto hodinu žádné kyselosti, bratříčkové! Ját bych si nepřál, aby nám daremně uprchla.“

„I co pak ti, hochu, napadá!“ usmál se vážný mistr dík. „Ját bych se musel sám před sebou hanbiti, kdyby mělo moje slovo Vilíma pohoršit. Z pramene pravého přátelství nepryští se nakažlivá tekutina nepřízně a nenávisti. Či-li o tom náš nesmrtelný Talma jinak soudí?“

„Vilím Veselský ti za nesmrtelného Talmu pěkně děkuje,“ odpověděl herec, „tuhle ti na patrný důkaz úplného smíru svou pravici podává. Ať mě nechá napověda v čas největší nouze vézeti, pakli mě kdy slovo Stanislava Novotného alias českého Rafaela pohoršilo! Myť se, tuším, všichni známe a víme, jakž jeden o druhém souditi. Já aspoň — tuto pod širým nebem — slibem hlasitým se zavazuji —“

„Ach, vždyť my ti věříme,“ přejal mu Bedřich velmi jemně další řeč, „jakož v harmonii veškerých souzvuků věříme. Nyní musíme ale o jiné věci jednati. Hle — mně jest, jako by to dnešní jitro nebeským, veškerou mlhu pochybnosti pronikajícím šepotem ke mně mluvilo: Doufej, a síla tvoje neztratí se ve směsici divých, ohlušujících zvuků! —

Cítím, že věčná a sbožná touha duši naši darmo nepovzbuzuje. Jen tedy, bratří, *chtějme!* — a zajisté pak cíl od mladistvých dnů před očima vytknutý, cíl vznešený, každý z nás dospěje; ale pevně, se všemi duchа mocnostmi, bez hledění na druhého, dle pobízení vlastního svědomí se k němu přibližujme. Nyní to ponejprv, co o věci té mluvíme, ale zdá se mi, že bude s prospěchem, když dnes naposled *o ní mluviti*, od této chvíle ale napořád *pro ni jednati* budeme — abychom, až se opět setkáme, radostně jeden k druhému se přivinuli, a s pocitem šlechetné hrdosti jeden druhému řekli: Viz, toto jsem učinil pro Čechy! Do té doby nevěz ale jeden o druhém; — nedopisujme si, neptejme se po sobě; ale po třech letech se tady opět sejdeme a budeme si vespolek z času a díla svého oučty skládati!“

Takto mluvil mladý hudebník, neobyčejně zanícen. Na bledých tvářích zaskvěla se mu růžová záře, a oči mu hořely jakýmsi posvátným nadšením. S úžasem hleděl naň vážný Stanislav i veselý Vilím, neboť přepodivně zněla jim slova jeho: „Po třech letech se tady opět sejdeme.“ — Oni věděli již ovšem dávno, že se musejí rozloučiti, a protož také před rozloučenou ještě nějaký čas po Čechách se toulajíce, pospolu trávili, jako by chtěli posledních dob až do jádra užíti; avšak na samý rozchod nebyli ještě tuze pomyslili, a jsouce nyní Bedřichem na délku rozloučení svého upamatováni, teprva ztrátu svou jaksi poznávati začali.

„Po třech letech?“ opětovali malíř a hereč najednou, i zdálo se, že jim slova na rtech umírají; ale umužilý Stanislav brzy opět hlavu pozdvihnuv, řekl: „To je tuze skrovná lhůta, nemáme-li se opět co školáci shledati. Dlouhý jeť ovšem rok bez starosti a bez přátel — ale krátká píď času k podniknutí a vyvedení díla chvály hodného.“

„Já aspoň nebudu za třikráte tři sta pět a šedesáte dní ani druhým Devrientem, ani třetím Esslairem!“ dováděl již zase Vilím; „k tomu si musím ještě nejméně asi rok vypůjčit; ačkoliv i potom, třebas nad všemi matadory těch sklunkých prken stál, pro Čechy nic nebudu moci činiti, leda

bych sám a sám po našich městečkách putoval a českou komedii prováděl!“

„To zůstav času a těm našim městečkám k rozhodnutí, strakatý kohoute!“ řekl Stanislav; „možná, že do té doby naše obecenstvo ve všech třídách o něco zroste, a protož musíme i k vůli těmto asi rok přidati k času, mezi nímžto něco dokonalého vyvesti myslíme.“

„A takž by tedy byly čtyry leta —“

„Pět let, prosím!“ ozval se zase herec; „pro každého z nás jedno leto — a poněvadž i na Milovína zapomenouti nesmíme —“

„Jeť pravda, na Milovína! Hleďme, tys velký muž, Vilíme —“

„Anebo našla slepá svině žalud, praví jistý Schweizer. Styď se za tak ubroušený vtip!“

„Milovín bude zatím jako na strážnici u drahého palladium v českém srdci, ve věžaté Praze život tráviti,“ pokračoval Stanislav; — „jemu tedy na rozkvětání blahého příští také jeden rok — to by byl čtvrtý.“

„A pátý našemu lidu!“ doložil Vilím. „Musímeť mu také času k dostojné přípravě nechati.“

„Budiž! Tedy *po pěti letech tento den zase na Kunětickú hoře!*“

I polibili se na to všickni tři vespolek, a poklid zasvěcenců vstoupil jim do dnší.

Dobrovolné loučení na pět let mělo do sebe cosi romantického. Na první pohled viděla se jim arci ta délka času býti trochu hrozná; ale při delším rozvažování shledali, že mnoho půvabného, mnohé dobrodružství, blahé i strastné hodiny v sobě zavírá. Proto si teď také jen vábivé stránky svého rozloučení v duchu živě představovali, a necítíce ještě bolest touhy, jenom na opětné shledání se těšili.

„Hoši!“ rozveselil se Vilím, „já vás již vidím, jednoho co *maestro cellaberrime*, druhého co *le divine, par excellence Čechem* nazvaného, jak se s vavřínem okolo čela, a s dukáty v měšci vracíte.“

„Nemluv o věcech, ježto jsou snažení našeho pouzí otroci — nikoli oučel sám!“ podotknul vlídně Bedřich

„Aj, což pak se diviš komediantu!“ řekl Stanislav. „Špetka zlata a hrstka tleskotu — sluší hereckému životu!“

„Ty pokažený satiriku!“ vyhrožoval se směšnou přísností mladík, jehož se měl ouštěpek dotknouti, „ty mi nech život herecký na pokoji, barevmíchale! Výtvory ducha hereckého řítí se okamžikem v prach a popel; i době nejbližší nezbude z toho nic jiného nežli upamatování a jen pouhé jmeno umělcovo dostane se na věk budoucí. I myslím tedy, že by mohl herec beze všeho nepráví nad svou pomíjejícností zoufati, kdyby mu aspoň ta špetka zlata a hrstka tleskotu okamžité náhrady neposkytnula. Chce-li však pan Stanislav Novotný raději druhým Brandlem býti — to jest: slávu míti a někde na smetišti zahynouti, nežli dukátům slušnou pochvalu přiřknouti — *eh bien!* já ho učinil na zkázu pozorna, on se uvalí v propast sám a sám — a já nechtěje býti svědkem jeho záhuby — raději se otrávím.“

Po těchto slovech uchopil se jako tragický hrdina sklenice plné teplého mléka, a jako by měl čiši s jedem vyprázdniti, jedním douškem se jí na dno podíval...

I mluvili pak ještě mnohé upřímné a opravdivé slovo o svých nastávajících cestách, a zůstali na svém oumyslu, že si pět let ani dopisovati nebudou, ale že se po té lhůtě na Kunětickém opět obejmou. Jenom Milovínu do Prahy dovolili sobě zprávy dodávati, a potřebné zprávy také od něho přijímati; neboť pro nestálost a křehkost života lidského musel aspoň jeden z nich věděti, jak se vede přátelům, tito pak museli věděti, jak se vede v Čechách.

Vysoko nad hlavou mladíků vznášelo se již slunce, když to konečně Vilím, při vší zanícenosti ducha I na potřeby těla nikdy nezapomínaje, také o poledni a obědě zmínku učinil.

Čím bližší pomoc v záležitostech žaludku, tím vítanější. Několika skoky octnul se tedy veselý herec v sednici hradního hlídače, a zastihl tam mladou jeho ženu, ana se právě

jako na vejroční svátek fintila. I zaradoval se z toho nálezu a hned svou přirozenou štěbetavostí ústa rozvázal.

„Aj, toť přicházím právě v hod, abych pomohl!“ zvolal již na prahu.

„Ne, ne, ne! zůstaňte, panáčku, jenom za dveřmi!“ odpovídala veselá ženuška. „Já nepotřebuji žádného pomahače.“

„Ah, to je mi líto,“ řekl Vilím, jedním skokem u prostřed skrovné jizby se octnuv. „To je zlé znamení — a teď si ani netroufám nějakou službičku *od vás* požadovat.“

„No — a co pak se líbí?“

„Chtěli jsme vespolek hezkou ženušku prosit, aby nám oběd ustrojila; ale jak vidím, má sama se svým strojením plné ruce potřebného díla.“

„V tom nemohu dnes věru panáčkům pomoci,“ vece žena, s venkovskou dvořivostí květovanou zástěru si urovnávajíc; „neboť musím do Dobřenic na sestřinu veselku. Ale nelíbí-li se panáčkům na oběd do Pardubic, a chtějí-li vzít za vděk, tedy je zvu místo nevěsty na lžičku polívky.“

„A na veselý taneček — že ne?“ zvolal v radostném překvapení dovádivý mladík, a uchopiv ženu za bucaté ruce, začal se již s ní do kola točiti.

„To je andělský nápad, zlatá ženuško, a my si ho budeme vážiti. Zajisté vám ničeho nepokazíme. Teď ale buďte jenom ještě tak laskavá, a pojďte se mnou k těm druhým na dvůr.“

Přitom pojal ženu pod paždí, ačkoliv si tato ještě nově škrobený kulatý čepec s dlouhou červenou pentlí na hlavě urovnávala, a vyběhl s ní ze sednice na náhradí, kdežto pak ihned sám jako pravý tlampač druhy své zváti začal.

„Poněvadž se jistým láskám zalíbilo,“ řekl, „že ctná a počestná, jakož i neméně spanilá, ačkoliv mně posud nepovědomá panna a sestra této zde přítomné hezounké ženušky a naší, jako bych řekl, nynější hospodářky dnes do stavu svatého manželství vstoupiti míní, a k tomu cíli a konci, jakož i k většímu oslavení tohoto pamětihodného dne stůl a muziku vystrojí: tedy nás tato zde přítomná hezounká ženuška a

sestra řečené nevěsty k řečenému stolu i k muzice laskavě vyzývá, i doufá, že jí tři švarní, jakož i spůsobní panáčkové z Prahy košem nedají!“

I smálať se veselá žena rozmarnému mladíku, a opětovala své pozvání. Ani Stanislav, ani Bedřich nezpěčovali se použít příležitosti, kteráž je mezi lid uváděla; a jelikož i manžel přívětivé ženy zatím přišel, muž, jenž nižádné veselí neskazil: brali se všickni vespolek z tichého sídla bývalých českých pánů v hlučné stavení zámožného sedláka.

I byl to den rozkoší a radostí — den ze sna probuzený na Kunětičích, a ve spánek ukolebaný na Dobřenické veselce.

Z dopisu Stanislava Novotného.

Jsem v Neapoli! — Ty, s tou svou vřelou pojímavou duší porozumíš, co těmito dvěma slovy říci chci. Škoda jen, že nestojíš po boku mém. Ale — také ji spatříš, tu rozkošnou, rajskými vnadami ozdobenou krasavici — arci jen ve slabém odlesku! Já přenesl podobu její na plátno, a snažil se vdechnouti vyobrazené všechnu tu kouzelnou rozmanitost, jakouž ruka Páně opravdivé udělila; — já se... ale vždyť nechci psáti kritické rozbírání svého díla!

Jakoby měl za mnoholeté strasti jediným okamžením náhradu naleznouti, je člověku, když se poprvé kocha v pohledu na Neapoli. Naše *Praha* to arci není — o nikoli! To není ta síla, vznešenost a nádhera, jakovouž Praha přede všemi městy evropskými příchozího pozdravuje řkouc: Ejhle, já hlava národu těžce zkoušeného a Bohu odevzdaného! — to není zbožné pohnutí, jakové z toho sta našich nebesáhlých věží, ze zřícenin Vyšehradských a z květu nynější Prahy v prsa pozorovatelova přichází: to všecko nepocítíš arci, když se do Neapole podíváš. Avšak v tomto vlaském podívání, pod tímto vlaským nebem, v tomto vlaském vzduchu utoneš, jako ve vlnách věčné sladkosti, a živě objasní se ti pravda zdejšího přísloví: Blaze umírá, kdož Neapoli spatřil!

Ale pozoruj pak! — Tu blouzním jako náš Bedřich, a shánim se po slovech jako fraškovitý Vilím! Ale není divu. Muselo by to býti srdce ze skal, na nichžto Trosky stojí, aby se zde nerozplynulo a do pera nevteklo — a takové nebudeš u mne pohledávati.

Škoda, že ti nemohu ulici Toledo trefně vyobraziti. To je *perpetuum mobile*, věčně se převlékající maškarada. Tu se musí člověk vlastníma očima viděti. Ondy jsem tam měl divnou příhodu.

Šel jsem tou tisícibarevnou směsicí prodavačů a kupovačů, pěších a jezdců, dětí a starců — paní v hedvábí a lazaronů v hadrech: an tu náhle omamujícím hlomozem úpěnlivý nářek pronikne. I nahlédnu blíže; — tu stál dopolou skoro nahý žebravý Neapolitán s opálenou tváří, s jiskřícíma očima, a tlouk asi dvanáctileté děvče tak vztekle, že se nešťastná v náramných bolestech po zemi svíjela.

„*Bestia!*“ řval při tom celý divý — „*maladetta!* Tedy ti *San Genaro* zase nic neudělil? — Nic? *Va alla forca!* Vezmi tě kat — ani slova nechci už o tobě slyšeti —“

„Ustaň, člověče, co činíš?“ zvolal jsem, ruku jeho zadržev — a rozpálený lazaron poznav hned ve mně cizince, an se domácí lid nikdy v záležitosti sousedů neplete, odpověděl okamžitě s obyčejnou u té luzy ponížeností: „*Per anima mea* — já užívám jenom otcovského práva, milostpane! Je to lenivé stvoření, a otec — *ah me povero!* — je nejbídnější mezi chudáky. To zakrnělé vížle nechce před vzácnými pány plakat, aby je k milostivému daru pohnulo — ale já se nebudu déle na ně dívat — *va via!*

A již sahal opět po dívčici, aby své otcovské právo obnovil. Tato vzchopila se ale jako střela šťastně se země, uklouzla jeho pěstem, a za mne se ukrývajíc, i kolena moje křečovitě objímajíc, prosila úpěnlivě, abych ji ochránil.

„Co ti musí holka za týden sehnat, *amico*?“ zeptal jsem se lazarona. „Je dvou plastrů dost?“

„*In nome de Dio!*“ zvolal Neapolitán nad neočekávanou summou jako u vytržení, a hluboko se skláněje, vztahoval vyzáblou ruku po daru. — „Milostpán je můj dobrodinec — *San Genaro* to Vaší Milosti stotisíckráte nahradí.“

Já mu na to — směj se mé české dobrosrdečnosti! — vysázel slíbené penize na špinavou dlaň, a doloživ mu na srdce, aby s dívčicí vlídně nakládal, chtěl jsem jí ně-

kolika slovy potěšiti; ale ona byla mezitím zmizela, aniž jsme to byli pozorovali.

Na to jsem ztrávil celé odpoledne doma. Kdož by se také v tomto vařícím vzduchu po ulici toulal? — Přebývámť na západní straně města, poněkud vzdálen hlomozu a hluku. Z oken vidím na sad zlatých pomorančů, ježto z jitra a večer mou světnici líbeznou vůní naplňují.

Srovnával jsem naše české hrady, jichžto nákresy až posavad bez pořádku mezi mými papíry leží. — Co myslíš, abych je dle krajin, nebo dle věku a rodin, aneb dle zachovalosti jejich usrovnával, a ty abysi řádné popsání — snad i pověsti a romantické příhody k nim připojil? Nedalo by se tím nejen půvabné, nýbrž i vhodné a národu dostojné dílo vyvesti? —

Když začal podvečerný větřík poletovati, chci ze dveří. Tu mě poděsí pád lidského těla. Mladinká Neapolitánka z nejnižší třídy — jakž jsem dle oděvu poznal — byla se, na prahu stojíc, o dvéře mého bytu opřela, a v té postavě, jak se zdálo, usnula.

Uleknutá se nyní vzchopila a ve zmatku se kolem ohlídnuvši, k nohoum se mi uvrhla. „*O mio benignissimo* — můj dobrodinče!“ zvolala při tom žalostivě. „Odpusťte své ponížené služce.“ Bolest, hlad a mdloba ji přemohly.

Jen si pomyslí! Byla to holčiče, kterouž jsem ráno z lazaronových rukou vysvobodil.

„Co mi neseš?“ ptám se jí s dosti velkým podivením.

„Služby svoje,“ odpoví dívka s rukama sepnutýma a okem slzavým. „Nemámť žádného otce; ale Bůh mi vzbudil dobrodince ve Vaší Milosti. O nepohrdejte službou nešťastné dívky!“

Já řku, Milovíne! — v tom okamžení jsem si přál, aby byl náš těkavý divadelní hrdina, ta schránka srdečného smíchu, před námi stál. Já nevím, s jakou tváří jsem na osmáhlou, jen chatrnými šátky přioděnou holku pohlížel, když se mi k službám nabízela: ale Vilím by byl na ní dozajista celé studium blbé rozpačitosti nebo rozpačité blbosti nalezl.

Velikomyslnost hráběte mého poskytuje mi sice štědré podpory, a práce moje — zvláště mé satirické hračky — nedovolí, abych se kdy měšci svému až na dno dostal, a protož by mi uživení mladé Neapolitánky nejmenší starosti dělalo: ale pro věčnou památku naší Vlasty! což bych měl na delší čas s děvčetem počíti, ježto otce opustivší, docela jen mým službám obětovati se nabízela? — V prvním okamžení nemohl jsem ji však bídně ztrýzněnou na ulici, nebo zas do necitelných rukou vyhnati. Požádal jsem tedy své domácí lidi, aby opuštěnou nasytili, dnešní noci jí lůžko propůjčili, a pak aby jí kus lepšího oděvu zjednali. Druhého dne, doufal jsem, nebudou ji už rány boleti, a toulavá dívka nastoupí své denní zaměstnání v hluku a davu Neapolském opět s utěšenou myslí.

* * *

Moje Fenella je vtělená víla, rusalka — anebo jak ty nadpozemské bytosti jmenujete, ježto se nekonečnou řiší mezi křehkým člověkem a nejvyšší dokonalostí v rozmanitých podobách pohybují.

A kdože ta Fenella je? — Mladá Neapolitánka, ode mne vyprostěna z rukou nemilosrdných. — A *moje* Fenella? — Ovšemže! — Stanislav Novotný, český malíř, drží a chová si teď k obsluze dvanáctileté děvče, anebo — nezní-li to příliš vychloubavě — stal se pěstounem zanedbaného sirotka.

O zvláštní, půvabné a lahodivé čistotě Neapolitánů — jako Vlachů vůbec a nejpřednější nižších tříd slýchal i čítal jsem doma rozličné pohádky, ale nebylo v nich mnoho chvalitebného, a moje vlastní oči nemohou tomu až dosavad odporovati. Byl jsem tudy tím více překvapen, spatřiv druhého dne ráno dívku s tváří čistě umytou, při chatrnosti oblěku co možná pěkně uspořádanou, ana se v mém pokojíku po prstech otáčí, po tichu smítá a ledaco urovnává. Já se byl večer později než obyčejně z přátelské besedy navrátil, i zaspal jsem ranní hodinu. Probudiv se konečně a

shledav, co se děje, hleděl jsem chvíli s podivením, chvíli s potěšením z lože na dívku. V prvním okamžiku mne to nelibě překvapilo; ale krátké rozmýšlení zapudilo všechnu nelibost.

Ženštiny vlaské neslýcháme chváliti pro neobyčejnou pilnost a přičinlivou obratnost; já alespoň shledal, že jsou v tomto evropském ráji muži naskrze pracovitější nežli ženy; ale tato mladá Neapolitánka vznášela se, jakoby byla chtěla povět krajanek svých uchrániti, s větérkem o závod po mé podlaze. A dobře jí to slušelo. V jejím stavu byl bych to nikdy nehledal. — Mimo to jsem nacházel, že je dívka na svůj věk, a zvláště při tom chudobném živobytí pravidelně, ano vnadně zrostlá; všechny částky jejího tílka pohybovaly se v přepěkném souměru. Podoba i postava její viděla se mi býti nejživějším obrazem rázu vlaského — snědé, i poněkud zhubenělé tváře, černé jiskrnaté oči, havraní vlasy v dlouhých vrkočích, široká šije, a ta pohyblivost oudů — všeliké tyto zevnitřní známky prozrazovaly také hlavní bytost ženštin vlaských, jakož je živý, ohnivý cit a každého dojemu schopná mysl.

Před několika nedělmi začal jsem pracovati o velikém obraze. Předmět jeho je Belisar na odchodu z vlasti a provázen od jediné dcery. Komposicí a vykreslení se mi podařily — mohu ti říci. Již i v jednotlivých částkách barvami oživeny stály tu postavy. Já sám hleděl s hrdým potěšením i žalostným pohnutím na nešťastného starce, zneuctěného a vyhnaného hrdinu, když jsem ho byl v tragické vznešenosti před nehodnými posměvači představil — spoléhajícího na jediné dítě a útěchu hledajícího v čistém svědomí.

Štětec odhodiv, nechal jsem včera plátno nepřikryté, aby povyschlo, a mladá Neapolitánka postavila se nyní před obraz a s patrným zalíbením pohroužila se hodnou chvíli v pohledu na šedivce a jeho Irenu.

Já vstal tiše z postele a přiblížil se po tichu až za ni.

„Líbí se ti ten stařec?“ ptal jsem se jí nyní; a dívka nenadále mě již v domácím županě za sebou spatřivši,

ulekla se, poskočila naspět a prosila, abych jí odpustil, pakli mě ze spaní vytrhla.

„Já myslil," řekl jsem na to, „že jsi již dávno zase k otci svému odešla. Ont bude v starostech."

Ona pohleděla na mne svýma černýma očima, a v čistém zrcadle jejich zaleskly se perle veliké žalosti.

„Fenella nemá žádného otce," řekla pak slovy se třesoucími — „nemá žádného, kdož by se o ni postaral; a jestli ji Vaše Milost se svého přístřeší vyloučí, musí se uvrhnouti opuštěná v jícen hořícího Vesuvu."

To pouhé děcko mě svou zoufanlivou opravdivostí podělilo. Ale miluji mužnou odhodlanost v době nebezpečím hrozící, a musím se vyznati, že právě tato nemálo k ostrpnosti přispěla, ježto mě nejednou k dívčici tak silně pontala.

„Ale nebude-liž tě otec dle svého práva ode mne naspět požadovati," tázal jsem se přívětivě, „kdybych se chtěl upřímnou péčí o tebe starati?"

„Fenella nezná otce, kterýž by o potřebu její pečoval," řekla dívka, „a nechce-li muže poslouchati, u něhož nic jiného nepoznala než nevlídná slova a modřiny — kdož jí to může veleti?"

„Ale přebývání moje nebude vždy pod nebem Neapolitánským," podotknul jsem zase; „cesty moje povedou do krajů cizích a dalekých. Kam se obrátíš potom?"

„Ty neopustíš sirotka, pane můj!" zvolala dívka, a veliké slzy vyřinuly se jí na tváře. „Já neznám teď žádného, nežli tebe, můj dobrodinče — s tebou půjdu za daleké hory, s tebou zůstanu na věky!"

I chopila se při těch slovech ruky mé, a k ústům i prsoum ji tisknouc, vřelými slzami ji smáčela.

Měl jsem důvěru a oddanost dítěte zklamati? — Uzavřelť jsem tedy, děj se jak děj, prozatím o ni pečovati. A tak jsem nabyl dcery — uvidíme jaké!

* * *

Na začátku února vrátím se do Říma, v lůno toho posvátného sedmihlavce. Toho času podobá se krajina italská rozkošně ozdobené nevěstě; veškerý jarní šperk lesknе se na ní rozprostřen. I těším se již, doufaje, že pohledem vážnějším sesílí duše má; v rozkošech Neapole pozbyl bych konečně veškeré mužnosti. Jsem ale přece pilen, že se tomu podiviš. —

Zábavy a kratochvíle poskytuje mi teď Fenella. Dobrý Bůh odevzdal v pravou dobu skvostný diamant do rukou mých. I budu jej pečlivě hleděti. Začal jsem již také dívku cvičiti — od písmen, od poznání věčného tvůrce, veliké přírody, našich povinností, a každým dnem zjevují se mi v bohatých schopnostech ducha jejího pravé divy. Slova i způsoby její ušlechťují se tak náhle a neočekávaně, že mě někdy bázeň přepadá, aby před časem jako přehnaná bylina opět nezvadla. Je to spanilé poupě, a na slunci mých péčí krásně rozkvítá. Vím, že by ji vlastní otec v tomto novém, vnadném národním šatě nepoznal!

Můj Belizar je dohotoven. Je to dílo dobré; tuším, že jmenu mému v Neapoli pěknou památku zůstaví. Ale co i snad jazyk veřejný k pochvale mé bude hlásati — kdybych nemusel do veřejnosti, abych Stanislava Novotného a s ním *Čecha* oslavil: nedal bych nejkrásnější uznání Neapolitánů za ony rozkoše, jakých jsem při obrazu doma pocítil. Pocházelyť dílem také od mé Fenelly. Když odbyla domácí své zaměstnání, stávala často vedle mne celou hodinu a pohřížila celou duši v pohled na obraz. Ani nevím, jak se to přiházelo — ale tvář Irenina dostávala bezděky pod mým štětcem podobu malé Neapolitánky, a když jsem jí byl — totiž mé Fenelle — o smutném osudu řeckého hrdiny pověděl: tu mě horlivě za ruku chopila a ohnivě ji na ústa přitisknuvši zvolala: „Já budu tvou Irenou!“

Já necítím sice ani nejmenšího povolání, ba ani dosti skrovné chuti, státi se slepým Belisarem; ale srdečnost děvčete mne těšila. — A jakýž nářek povstal, když se dověděla, že obraz na vždy nepodržím! Upěnlivě objímala kolena má, jsouc toho domnění, že mě snad pohoršila,

an se napořád Irenou jmenovala. I musel jsem ji z bludu vyvesti; a měl bysi byl to italské děvče viděti, když jsem zběžnými slovy povolání malířovo zobrazil. —

„Neapole ti bude tedy chválu vzdávati?“ ptala se radostně, a oči jí přitom jenjen hořely. „A budou snad tleskati a jméno tvé radostně volati, jakož mi otec povídal, že v divadle zpěvákům dělávají? A mne uvidí a pozná Neapole — tvou Fenellu? A řeknou: Fenella není už v prachu pohozená chudobka?“

I vjelať do ní jakási hrdost od té hodiny, co se domýšlí, že bude celý „zemský ráj“ — jakž tu rádi Neapoli přezdívají — o ní mluviti. A nejen že se den co den horliveji přičiňuje, aby se dle mého navedení zdokonalila a šupiny zanedbaného vychování s sebe setřásla: i její péče o zevnitřní způsobu a čistý oděv a outlý mrav vůčibledě přirůstá. Co jí kdy darem na penězích poskytnu — i nečiním to zřídka, an vidím, že jich dobře užívá — nakládá všecko na malý, někdy arci dětinský šperk. Ale mne to těší, že mám okolo sebe spanilou holčici. Aby se náklonnost její k šperkování škodně nezmáhala, opatrně zabráním.

Jakož náhradu za veliký obraz a spolu odměnu jejímu denně rozkvětajícímu, pěknému duchu zhotovil jsem Fenelle nového Belisara v malé podobě; ale počal jsem se strachovati, že ji radost usmrtí, když jsem jí obrázek, asi na píď dlouhý a široký, doručil. Vlach je podivné stvoření, vtělená vášeň; a já nemohu Neapolitánu odporovati, že chlouběně otčinu svou pozemským rájem nazývá. Rád mu věřím; — s tak přirozenou vášnivostí musel první člověk žel i radost svou jeviti, nežli ho studený rozum ve své řemení utáhnul.

Jeden den věnčí Fenella svého Belisara jako oltář vonnými květinami, a byla by tomu povděčna, kdyby celý svět na ples její pohlížel — druhý den jej zase ukládá jako posvátnou památku, jižto sluší před nezasvěcenými zraky ukryti.

* * *

Žiji v Čechách! — Nelekej se; oko moje baví se arci až dosavádc pohledem na zelenavé, neobsáhlé půlkolo Jaderského moře, ale ucho moje poslouchá hlasy domácí, líbezný hlahol naší otčiny. I musímť se přiznati, že jsem snad ještě nikdy tak hravě a libě otcovský jazyk náš plynouti neslyšel, jako v daleké Neapoli. Fenella moje počíná totiž česky mluviti. Že by to mé dítě — abych se již jednou svým otcovským právem pochlubil — že by tedy toto kvítko z cizí půdy jazyk český zamilovati muselo — tou myšlénkou jsem se arci neobíral; ale bylo mi chvilkami předce, jakoby se samo sebou rozumělo, že by se dcera po českém otci vydařiti měla.

Především jsem musel zpustlé dítko z nejhrubších kalužin vyvésti, ducha vyjasniti, mysl naostřiti — srdce bylo zdravé, šlechetné — dříve jsem je musel zdravého a pravého pojemu i soudu schopno učiniti: pak se mi zdálo, že bude dosti času mladou Vlašku pomalu i do českého roucha převlačeti, ačkoli mi nikdy nenapadlo, abych v ní ty outlé a spolu pevné kořínky zničil, kteréž ji ku vlastní otčině pouta jí.

Až dosavád nemluvil jsem s ní jinak než dialektem domácím, i měltě jsem dosti práce, aby mně vždy porozuměla; ona sama neslyšela mě jinak rozprávěti, než po vlasku, anebo když se několik německých umělců u mne sešlo, hlaholem těchto hostů, ucho vlaské podivně pronikajícím. Konečně — bylo to jednou pod večer — odhodím štětec, posadím se o samotě k oknu, zamyslím se do vzdálené Prahy, vezmu do rukou kytaru a zpívám tvoje: „Ach vlasti má, ty věčný chráme!“ — Bylo mi, jako byste všickni tři — ty bratře, náš Bedřich a šotek Vilím okolo mne stáli, a nikdy jsem, jako tenkrát, necítil, jak pravdivě Bedřich zvuky svými to tvé: Ach vlasti má, ty věčný chráme! — oživil.

„To není německé?“ ptala se Fenella, když jsem přestal a ruka moje lhostejně po strunách přejížděla.

„Není“ — usmál jsem se, neboť mě těšilo, že ucho zvyklé zvukům jemným český libohlas rozeznalo. — „To

je řeč otců a bratrů mých, kteří se Čechy nazývají, a daleko odtud za vysokými Apeninami, za mnohou řekou bydlí, krásné kraje obývají, jsouce národem od mnoha let staroslavným, vše, co dobrého a pěkného, pěstujícím.“

„Ach, to Fenella ráda věří,“ usmála se dívka — „neboť se mezi nimi její dobrodinec narodil, a řeč jejich zní lahodně — lahodněji, nežli jsem kdy svého dobrodince s cizozemskými přátely rozmlouvati slyšela.“

A tuť nastalo cvičení v naší milé češtině. I velelť jsem jí, nazývati mě od té doby *milý otče* — a dívka radostně stokráte po sobě opakovala: Milý otče, milý otče! — neboť jí bylo, jako by svoje: *Mio caro* opětovala. Mně pak je děvče ještě jednou tak milé, co mě: „Milý otče!“ nazývá.

* * *

Dlouho jsem mlčel; pravda. Hněval jsem se; ale nikoli na tebe — ani jako řádný rozervanec na celý veliký svět; hněval jsem se na rozkošný jeho díl, a na lid, jenž v tomto dílu podlý život vloče. Jeť arci neslušno, dle myšlení a jednání jednotlivých osob hned o celých rodinách nebo národech souditi; ale — na Neapolitány jsem zanevřel. Musejí mi odpustit; avšak právě ti, jižto by jako vzor všeho šlechetného nad vášněmi nízkých sborů státi měli — ti sami... ale raději už poslechni.

Nyní mě chová sedmihřbetá Róma v lůně svém. Nežli jsem se ale s rozkošnou Neapolí rozloučil, umyslili jsme si Vesuv navštíviti — já a mladý sochař Brand, rodilý Sas. I Fenella mě prosila, abychom ji vzali s sebou, a nedala se žádným varováním odstrašit.

Spanile rozesmálo se jitro, když to jsme se vypraviti odhodlali a do Reziny průvodčího si zjednali. Odtamtud chtěli jsme se na vrch sopky pustit. Její popsání, jakož i zevrubné udání všech okolností na cestě mi odpustíš — to pevně doufám; kdo ví, kolikráte jsi to v dobrých i špatných cestopisech četl. Jen krátkým — ne-li výborným, ale pravdivým nástinem jisté pamětihodné události nemohu tě ušetřit.

U Portici sehnal se okolo našeho vozíku sbor lenivých lazaronů, mermomocí za průvodce nám se nabízejících. Jeden z nich sedl si beze všech okolků do zadu, ostatní ale běželi při nás jako o přetrž. I v Rezině nemohli jsme se té luzy ještě zbaviti. Jen peníze a dary bylo jejich všeobecné heslo. Ano i několik mezků s hubenýma hnáty stálo tu hned pohotově, že jsme jinak nemohli, nežli na ty kostnaté zvířecí hřbety se uchýlit, chtěli-li jsme bez mrzutosti z rukou těch divochů vyváznout, kteří při tom samými: „Milostpane — *excellenzza* — nejmilostivější *padrone*“ okolo sebe metali.

Fenella byla všechněm „spanilý andílek — milostivá slečinka.“ Ona ale zardívala se při takovém lichocení velikým studem, a bázlivě na mne pohlížela, jakoby byla chtěla říci: „Odpusť, že mne ti nešťastníci s tebou do jedné řady staví!“ — Konečně zvítězila ale předce buďto ženská marnůstka anebo dětinská pýcha, tak že holčice hlavu výše napnula a na dotíravou žebrotu pohlížela s vysoka. Rád bych byl svěděl, jak by se lazaroni byli chovali, kdyby Fenellu co ze svého rodu vykvétlé poupě byli poznali! —

Konečně jsme se pustili nahoru. Mezi vysokými stěnami ustydlé lávy, černých to škvar, spatřili jsme zde onde taktéž z utvrdlé lávy vystavené domky mezi vinohrady a za hodinu octnuli jsme se u poustevny, jejížto obyvatel i živnost hospodského provozuje.

Odtud nabývá vůkolí napořád pustější a strašlivější tvářnosti. Museli jsme cestu jako po dalekém moři popele a škvar konati; nadarmo ohlíželo se oko po křovině, nadarmo i po trávě. Náhle jsme zaslechli uvnitř hory temné rachocení; i zastavili jsme kroky, a s tlukoucím srdcem zraků pozdvihnuvše, spatřili jsme až k oblakům sahající sloup dýmu a ohnivého kamení, ještě s hrozným třeskem sopka několikráte po sobě vyvrhla. Mlčky a u velkém žasnutí hleděli jsme delší čas na vznešené divadlo.

Konečně jsme dostoupili až k patě té velikánské sopečné homole, odkudž všechna další cesta pěšky konati se musí. Jako černé náhrobky strmí tu kolkolem menší větší pahrbky, mezi nimiž nesčíslné propasti svůj černý

jícen rozšklebují. Několikráte museli jsme se zastaviti, abychom odpočívajíce nového dechu nabyli, jelikož nám nebezpečí hrozilo, že mdlobou sklesneme. Jak jsem tu záviděl Fenelle obratnou lehkost, s jakovouž brzo přímo vzhůru, brzy letmo dolů nepatrnou stezkou se vznášela, jsouci od nejútlejšího mládí otužena!

Sám zkušený a v obtížném navštěvování nepokojné sopky sestaralý náš průvodčí zvolal stokráte podivením nad odvážlivou dívčicí: „*San Genarro* — ta slečinka má místo nohou perutě! — moje hnáty neprovázely jaktěživy takovou pocestnici v tomto letohrádku hořícího pekla.“

Na nejvejš umdleni dostali jsme se posléz až k samému vrcholi. Větší pustoty a hrůzy nenalezneš ani ve zpěvích Dantových, než jaková se nám nyní zjevila. Kolkolem nedostihne oko nic jiného, než nahromaděné homole z vypálené lávy a šklebící se rozsedliny, z nichžto neustavně dým a sirový puch vystupuje; mezi tím valí se širokými brázdami proudy, žhoucí jako rozpálené železo, a časem zaznívá z té plamenné výhně temný hluk jako váda bušících podzemních dělníků.

Hroznějšího dá se asi ledva co zobraziti, avšak sotva také co vznešenějšího a velebnějšího. Postav se v duchu se mnou na tu výšku, kdežto se ti před žasnoucíma zrakoma jizlivý otvor sopky, v nedostihlou dalekost rozprostřené moře a Neapole se vší svou rozkoší, zahradami a vinicemi otvírá! — I stáli jsme takto v pohledu a obdivu pohříženi, an tu náhle Fenella jako vyděšená sebou potrhla. Nám zbylo sotva času, poptati se: „Kde a co to?“ — a již jsme viděli dívku, jak s napnutou hlavou k blízké sluji se klonila.

Krev nám začala v žilách stydnouti, an jsme z černé hlubiny lidské oupění vystupovati zaslehli. Fenella byla nejprvnější na okraji té propasti, jejížto stěny dosti příkro dolů padajíce, divokým, potrhaným skalískám se podobaly, mezi nimižto ve skulinách hluboké závěje vřelého popele a drobného kameniska se černaly. Stálič jsme jako nad hlubokou šachtou — nad vchodem v říši nevyskoumatel-

nou, z jejížto vnitřnosti ještě nikdo se nevrátil, an jsme na příkré stěně člověka spatřili, jako zázrakem mezi dvěma kusy zkamenělé lávy těsně drženého a po pás v popeli vězícího.

Hrůzou zachvěla se pod námi kolena. V prvním okamžení myslili jsme arci, že ho krutá smrt již v náruči drží; ale v druhém okamžení probudila se v nás naděje, že by se jí tato kořist snad předc ještě vyrvati dala. Ale jak se k nešťastníku dostati, aby se nestalo ještě větší neštěstí — anebo aby nepřišla pomoc pozdě?

I volali jsme plným hrdlem na ubohého, abychom již alespoň jiskru naděje v brzké vysvobození v něm rozníti; on ale v těsné skulině s hlavou skleslou polo kleče, polo stoje, ani neodpovídal, ani se nehýbal. V tom se pozdvihlo z otvoru sopky černé mračno horkého popele, a větrem zanešeno, spouštělo se pak na nás tak husté a násilně, že jsme se tváří na zemi položiti museli, abychom se nezalkli. Ale na nešťastníka, nad bezednou propastí se vznášejícího, měla tato příka blahodějný účinek, a povzbudivši na smrt zemdlené síly jeho k novému pohnutí, vynutila mu z prsou úpěnlivý křik.

„Ještě je živ!“ zvolal jsem na to, „a nemá-li jeho zahynutí částkou i na nás padnouti, musíme se již bez rozmýšlení k němu pustiti.“

Náš průvodčí učiniv několikráte po sobě znamení kříže, spráskl ruce a začal rychlýma rtoma modlitbu za mrtvé odříkávati.

„Je ta láva dosti ztuhlá a silná, aby člověka zdržela?“ ptám se Neapolitána.

„*Excellenzza* — mohli byste na ni zámky stavět, kdyby pod ní ďáblové svou pec nevytápěli,“ odpověděl průvodčí, nedaje se z nábožného odříkávání modlitby vytrhovati.

„Nuže, tedy mi přispějte!“ řekl jsem odhodlaně a shodil kabát se sebe. Šťastnou náhodou byl si Neapolitán tlumok, v němžto náš oběd nahoru nesl, okolo beder silným

provazem obvázal, jímžto jindy břímě na mezka svého upevňoval.

„Držte pevně!“ řku k ostatním, když jsem si byl provaz okolo těla otočil a druhý konec Brandovi a Neapolitánu k držení podal.

„Otče — otče!“ bědovala Fenella, křečovitě se ke mně tisknoucí.

„Příteli, považte, do čeho se pouštíte!“ napomínal Sás — a starý Vlach zamumlal několikráte po sobě: „*Corpo di Dio* — já jsem vším nevinen!“

„Můžete-li prsa svoje obtížiti vědomím, že jste v nejvyšší potřebě neučinili, seč vaše síla byla: tedy zde lhostejně anebo bázlivě posečkejte, až já srdce svého ponoukající hlas utišim!“

Tak znělo moje rozhodnutí, a potom jsem se chystal k činu; všickni tři byli hned pohotově, mě podporovati. — Skoro na dva sáhy mohli jsme po nahromaděné lávě s hora do prohlubně sejíti. Tam jsme začali plnými hrdly na nešťastníka pokřikovati, načež bylo pozorovati, že se ubohý namáhal, pohybováním rukou, ba celého těla i úpěnlivým hlasem znamení dosavadního života svého podati. Byl to patrný zápas mezi brzkou, bolestnou smrtí a nově povstalou nadějí v blízké vysvobození.

Odvážlivě spustil jsem se tedy až k němu, uvázal provazy okolo těla jeho, a nad hlavami nám stojící soudruhové vytáhli pak s vynasnažením všech sil nešťastníka nahoru, při čemž ubohý ještě často a bolestně o hornaté vypukliny lávy zavadil, nemoha se ubrániti.

Na to jsem i já tou samou cestou se navrátil, a tu jsme konečně shledali, že si byl nešťastník ruku vyvrátil a nohu zlámal anebo aspoň z kolena vymknul, an se na ni postaviti nemohl. Množství modřin nedalo se pro popel ani hned pozorovati. Na rukou museli jsme bídně zmořeného až do hospody čili poustevny donesti.

Nyní se budeš bezpochyby ptáti: kdo asi ten nešťastník byl? — Kdo? — Toho jsem se nenadál, když jsem se dolů spouštěl, že zachovám — dobrého známého. —

Byl to mladý Francouz, syn velmi zámožného domu, živého a bohatě nadaného ducha, a při znamenitých schopnostech k umění v pravdě vyvolen. Pán velikého jmění, a takto nižšími potřebami neobmezen, putuje už tři leta po Italii, jakž ho chuť a zalíbení vodívá. Já ho poznal již dříve na přátelských besedách. Srdečná jeho národní prostomyslnost a veselý rozmar, jakovýmž mi našeho Vilíma na mysl uváděl, zjevily se mi jako dvě hvězdy, vedoucí neklamným světlem skrze tíseň Neapolitánských vášní. Karel Castlain byl z nejvýbornějších žáků Pařížské akademie, a pustiv se na to vlastní dráhou ku chrámu věčného umění, potvrdil všelikou naději mistrů svých. Rád jsem sedal v jeho dílně; — byloť mezi námi jakési tajné pouto, jež bych raději náklonností dvou malířů, nežli přátelstvím dvou mužů jmenoval.

Ale jakž mám nazvati cit, kterýž mě pronikl, an jsem příčinu jeho strašlivé nehody se dověděl? Hněv, zanevření, pomsta — žádná z těchto vzteklic neopanovala duši mou; ale byla to směsice jich jedovatých dechů, jež ňádra moje plamenně naplňovala! — Co tomu řekneš ty? —

Dva Neapolitáni prahnouce po umělecké pověsti, zavázali se přísahou, že mladého Francouze s cesty sklidí, jenž byl nejnovějším dílem svým od knížete Borghesse určené ceny vydobyl, po níž oni dva nadarmo toužili. — Nešťastná závisti, ty zpotvořená sestro chvalné umělecké řevnivosti, ty se chápeš kořisti své zuby krvochtivými, a nehledíc na vlastní zkázu, vlečeš ji k propasti.

S přátelskou ochotou provázeli zákeřníci mladíka, přemluviše jej k ohledání sopky, v jejíž vnitřnostech mu — hrob vyhlídli. Černá propast zdála se jim býti k tomu nejpříhodnější — jediné hnutí rukou — překvapující strčení — a s pronikavým zkřiknutím letěl nešťastný v strašlivou hloubku. Ale anděl strážný rozprostřel ramena svá, neboť mladá duše neměla ještě s oučty dnů svých předstoupiti před Pána: a nešťastník se zachytil velikým skaliskem lávy, ježto vybíhajíc z kolmé stěny, jako u větru

visela, a nevelkou, popelem zasypanou kotlinu tvořila. A pomsta položila se ihned zákeřníkům na paty, že prchli jako zděšení od okraje propasti, kteráž oběť jich zlosti uchránila, aby vydala svědectví o jich zločinu.

* * *

Četl jsi? Slyšel jsi? — V srdečném plesu musel jsem přestati u svém vypravování o soudu hrdelního práva, drženého nad nepřátely ubohého Castlaina, pak o mém delším pozdržení se v Neapoli, když jsem četl, když jsem slyšel já!

Pařížané jsou u veselém vytržení nad zpěvokrou našeho Bedřicha, kterouž tento po dlouhém namáhání na velkém divadle k provození přivedl. Všecky časopisy jsou přeplněny chvalozpěvem o neznámém dosaváde komponistovi, o mladém geniu z dalekých krajin polabských.

Zdaliž mu tuto pověst závidím? Zdaliž bych s ním na vrch hořící sopky vyběhl a — — — — oh, zajisté vyběhl; ale abych mu před očima veškerého světa okolo krku padl a na ústa věčností posvěcená vtisknul bratrské políbení!

I přišlať s touto zprávou doba sváteční v tichou moji domácnost, ač ne cele tak tichou, jak jsem si ji před početím cesty své zobrazil.

Fenella moje opustila totiž otčinu a provází nového otce svého. Castlain, vyvázнuv šťastně z pohromy, zapřisáhl se, že se nevzdálí od svých vysvoboditelů z jistého zahynutí — jakž si nás nazývati oblíbil — i mámeť co dělati, abychom se při mohovitosti jeho častým a někdy až obtížným darům vyhnuli.

Ale s věrnou duší, s tím pokladem v srdci a hlavě, je člověku milo pobyti; to není omrzelé, nudné mařeni drahého času, s nímžto musí člověk hůře nežli se zlatem skrbliti, když mu jen poněkud na věčném umění záleží.

Zařídilť jsem se tu dosti pohodlně, a jsem živ u prostřed nesčíslných pokladů starého Říma jako vlastní pán a kníže. — Tyto dny jsem se smál i zlobil. Úsudky

Francouzů o národech cizích a vědomosti zeměpisní jsou známy svou častou směšností po celém okresu vzdělaného světa; skoro bych ale řekl, že Vlachové v tomto ohledu ještě hlouběji klesají. Jen slyš!

Byli jsme hojným počtem v saloně hraběte Sollariho, vroucího přítele věd a umění. Kromě francouzských a německých malířů a sochařů sešli se ovšem také domácí umělci a doktorové všech svobodných umění; rozmluva se pohybovala živěji a nenuceněji, nežli se někdy v úzkém sboru vyvolených vede, jelikož hrabě sám dojímavou vlídností a přátelským, spolu však i důmyslným hovorem za dobrý příklad se postavil, a hosté za ním stejným krokem kráčeti se snažili. I přišli jsme rozprávkou o uměních s větve na větev, zmínili se o národech, kde a jak se ten svatý strom pěstuje a daří, dotkli se i jiných vlastností oněch národů, a dostali se konečně též na jazyk. Já byl samojediný Čech v celé společnosti; z pouhé podivnosti učinila se také zmínka o našem jazyku. Římský doktor a professor zeměpisu a dějepravy dokládal, že se v zemi, kterouž já za vlast vydával, německým — ale *jenom* německým jazykem rozpráví, rozprostřeným od vysokých Alp až k severnímu moři. O slovanských mnohokmenných nářečích neměl pán ani zdání.

Já věděl, že pouhým ujišťováním spíše celou besedu na víru obrátím, než učeného doktora; ale náhoda byla do naší společnosti také znamenitého lékaře, rodilého Srba, uvedla, a žasnutí učeného professora nemohlo pak ani konce najíti, když jsem se s tímto mužem, na sto mil od kolébky Čechů rodilým, ve slovanském nářečí srozuměl a dokázal, že hlahol Slovanův na největší částce Evropy zavznívá.

Pak jsem také zpíval. Mám ti novou vítězoslávu české písně popisovati? — I smál jsem se panu doktorovi; ale později přišel také řad na zlobu.

Zálíbiloť se pánům o neznámosti historie naší rozprávěti; a tu nevěděli o jediné době, o jediné osobě,

kteráž by dostojna byla barev a štětců. Ani o hrdinských výpravách Čechů do vlaských krajin nebyli ještě slyšeli. Skoro k neuvěření — ale pravda.

K čemu jsem měl hluchým naše hrdiny a velikány vypočítávati? K čemu jim o bojech a dobách i nad cizími národy rozhodujících povídat? Oni znají jen, o čem pozůstatky starého Říma šeptají. Avšak závázal jsem se, že obrazem českých dějin vítěznou palmu nad jich komposicemi obdržím! — Uvidím, jak daleko moje paměť dosáhne, a jak vysoko si moje obraznost vylítne. O tom předmětu budu ti ještě psát.

* * *

Něco nového! Musím se s Italií rozloučit. Učiním to s radostí i se žalem. S tebou, krajino — ty schránko věčně nevadlé krásy, s tebou, květnice věčných rozkoší, budu se hořce loučiti! Pocítil jsem na prsou tvých, jak to možno bylo, že jsi od věků pěstovala miláčky, jichžto jmena až podnes ve chrámu svatého umění zaznívají. Tebe opustím s bolestí! Ale vůle mého dobrodince, vedle níž mi se bylo vždy vděčně říditi — dopis hraběte mého volá mě za Rýn, do Paříže, aniž mohu právem litovati, že mě ze spolků *vlaských* odvádí. Buďte tu s Bohem!

Nenadálá tato cesta vytrhuje mě sice z mnohé začaté práce; avšak potopím se přece s radostí do vln Pařížského života, a opláchnuv, co mi v Italii srdce stísnilo, s novou silou k dílu se navrátím.

Jedinou starost působí mi odjezd můj — starost o Fenellu. Nevím, jak jinak teď nad budoucností tohoto děvčete rozhodnouti, než abych ji v Římě u známé, poctivé rodiny tak dlouho ponechal, až budu moci s hraběcím příznivcem stran dalšího zaopatření jejího promluvit. Až dosaváde jsem mu o svém otcovském právu ani zmínky neučinil. Hodlám jej dívčí přirozenou půvabností a získanou do té doby vzdělaností překvapit.

* * *

Starosti moje stran Fenelly se množí. Něco podivného. Že s Castlainem bydlím, to jsem ti už psal; jeť mi, jako bych v něm mladšího bratra milovati musel, a s potěšením pozoroval jsem, že i okolo Fenelly a něho ono něžné pouto své růže otáčí, ježto sestru a bratra blažívá. Já jsem je, bohužel! nepoznal.

Mluvě o nenadálém odjezdu, nezatajil jsem šlechetnému Francouzovi svou starost o děvče, i viděl jsem, že se také v něm péče vzbudila, ba že se zprávy neočekávané říkaje uleknul. Zamlčel se však, a já ctil mlčení jeho, věda, že se zajisté s návrhem šlechetným stran zaopatření děvčete zanáší.

To se stalo ráno; odpoledne jsme byli zase pospolu, a sice samotni. Já pořádal svoje věci k brzkému odchodu; Castlain stál u okna a hleděl do zahrady, dlouhou chvíli ani slova nemluvil. Náhle se obrátil. Tvář jeho byla zardělá.

„Rozhodnul jsi již, příteli, co s Fenellou počneme?“ tázal se jaksi nejistě.

Já mu pojmenoval rodinu usedlých v Římě německých hudebníků, kdežto jsem dívku za obstojný peníz hodlal dáti v opatrování.

„A domníváš se, že tu bude chtít Fenella zůstati?“ ptal se zase Castlain poněkud sklíčeně.

Já pokrčil rameny. — „Co mám počíti?“ řekl jsem k tomu. „S sebou ji vzíti nemohu.“

„Nech tedy, ať já ji s sebou vezmu!“ zvolal Castlain zaníceně; „doufám, že se nebude zpěčovati. Pojmu ji za ženu.“

Já myslil, že dobře neslyším. Byl to žert? — Měl jsem se smáti? — *To dítě za ženu?*

„Fenelle bude patnáct let,“ namítal Castlain — „a prosím, abysi, milý Stanislave, považil, že stojíme pod nebem italským, a ne ve studených oudolích českých.“

A tu mi bylo, jako by s očí mých rouška padla. Fenella vkročila právě do dveří — s podivením pohlednul jsem poprvé na *květoucí pannu*. Ano — čtrnácti-patnáctiletá děvče vlaské podobá se jarnímu, dechem milosti

úplně rozvitému poupěti. Ale kde jsem míval oči, že jsem tyto vnady lepotvárného tílka, tato labuťová ňádra, tyto zářící hvězdy pod krásným obočím neviděl? — V líbezném trnutí potápěl jsem zraky v dívčí krásе. Castlain mi stisknul pravici a odešel rychlým krokem okolo Fenelly z pokoje.

„Co schází bratru Karlovi?“ ptala se Fenella, udivena za ním se dívajíc.

„Mluvili jsme o tobě, Fenello!“ prohlásil jsem se zkrátka, chtěje co nejdříve tajemství setřásti, ježto mi od několika minut duši tížilo a jaksi úzkostně svíralo.

„O mně? — Snad jsem mu nedala příčinu k mrzutosti? Pozorovala jsem, že mu tváře jako v hněvu hořely.“

„Ohněm lásky mu hořely. On tě miluje.“

„Aj, tomu je sestra Fenella povděčna. Ona ho také miluje!“

„On si tě chce ale za manželku vzít!“ řekl jsem polohlasitě.

I očekával jsem, že se dívka radostně zapýří a usměje; ale s ustrnutím musel jsem shledati, že jí blednou tváře — ano zdálo se, že jí v srdci krev stydne; klopotně zdvihala se ňádra její — sotva že mohla dechu popadnout. Na okamžik tu stála jako socha z alabastru.

„Co je ti, dítě?“ zvolám u hrozném vyděšení nad stavem dívčím, a vida ji, ana se na celém těle třese, chtěl jsem ji v náruč pojmouti; ale děva mi sklouzla jako ve smrtelných úzkostech z náručí, a padnouc k zemi, začala mi křečovitě kolena objímat a hlasem štkavým volat: „Neopouštěj — nezavrhuj Fenellu!“

„Pro živý Bůh! Fenello — jáť obmýšlým tvoje blaho —“

„O tedy mě nech nejnižší služby pod svou střechou konati — já budu na pohnutí oka tvého pozor dávati — moje potřeby tě nebudou tížiti — potu a mozolů nebudu se štítiti: jen mě nech po boku svém zemříti!“

A tváře její nabývaly při těch slovech nového života, oko její se lesklo, celá duše její byla v plamenném pohnutí.

I musel jsem dívku horoucí upokojiti. Šetrnými slovy

pověděl jsem jí o vůli svého hrabětského příznivce. — Prosdem kanuly jí horké slze po tváři, ana levicí mou objatá vedle mne stála, a svou hlavu mi na srdce skloniwši, tiše, co volný beránek, na slova moje pozor dávala.

Svaté jsem jí slíbil, že nebude dalších řečí o jejím zasnoubení s Karlem, ale že pobudu dle vůle příznivce svého na čas v Paříži, a pak že se bez odkladu zase k ní do Říma navrátím.

Pevněji otočil jsem mezi rozprávkou rámě své okolo dívky; ona mi hleděla důvěrně, co vtělená milostnost, do očí. Nevím ani jak — ale hlava moje se bezděky sklonila, a rtové moji zavadili o rty dívčí; byloť to první políbení po celý ten čas, co jsem si byl otcovského práva nad mladou Neapolitánkou osobil. Nevím, jak praví otcové líbají; ale ve mně vřela krev, dech se mi soužil, hlava mi šla kolem — byloť mi, jako bych se měl z těsných okovů tělesných vznesti do větrné výsosti, a jenom dvěma dívčíma ramenama tížen jsa, na hmotné zemi váznul.

Fenella mě v tom okamžiku křečovitě objala, a rtové její zahořeli žhoucím dechem na rtech mých, políbení opětujíce. Na to se vymkla prudce s objetí mého a zůstavila mě samotného v pokoji.

Já tu stál dlouhou chvíli, nevěda, jak bych neznámou posud, blahostnou bouři v prsou pojmenoval. Večer se blížil — slunce mi posýlalo po zlatých poblescích „dobrou noc!“ I přistoupil jsem k oknu — líbezně šustělo lupení na rozkošném sadě — v dálce u hustého křoví se něco bělalo. Klečejať tam Fenella, s rukama na prsou sepnutýma a s hlavou v pobožné modlitbě skloněnou.

* * *

Všecko je v pořádku. Fenella se již přestěhovala do nového obydlí; zdáť se, jako by jí byl nový život ovanul, a jako by v hudebnickém životě svých nových

domácích sladké útěchy nalezala. — S Castlainem od té chvíle málo co mluvila. — On ji vskutku miluje; avšak beznadějná láska, zvláště ale nový převrat veřejných věcí ve vlasti jeho pudí ho navrátit se k břehům veselé Sekvány. — Doprovodí mě tedy do Paříže.

Do Paříže! — Nová hvězda uryehlí kroky moje — náš Bedřich! — Teprva po pěti letech měli jsme se shledati; náhoda čili osud velí jinak. Uvidíme, bude-li z toho veselo- anebo truchlohra. Hleď, ještě bych rád žertoval.

Co asi náš Bedřich dělá? Pod věnci své slávy nenaděje se mé návštěvy. Ta tichá duše! Jak se těším na líbezné usmání jeho, na panenské zardění, až o jeho zpěvohře začnu. — Kde asi Vilím vězí? Zdá se, jako bychom neměli slovu svému: „Po pěti letech" dostáti.

Dne . . . . 1830 opustili jsme s Castlainem břehy Tiberské. Na celé cestě potkávala nás rychloletá pověst, roztrušujíc dílem hrozné, dílem líbezné báchorky. Karel se třásl, plesal i lekal se — duše jeho poletovala daleko před vozem za Pařížské náspy, a mísila se mezi národní gardu; na čas ustoupil obraz Fenelly z mysli jeho. Jen péče o matku ho svírala.

Byl dříve nežli já v Paříži, a s ním tam byl i list můj hraběti. Přísnost pomezního dozorstva mě zadržela na prahu Francie; musel jsem na další rozhodnutí čekati — ale šťastně jsem proklouznul.

Je to divná a divě se šklebící doba. Rána, mající z Paříže veškerou zemi otřásti, rozbíhá se nyní v skutku po žilách krajin ostatních. Hluk, zvonění a břinkot panuje po osamělých dědinách; zástupové se hemží po silnicích, dotazování a zadržování obkličuje člověka na všech cestách .... jsemtě žádostiv, jak se Francie z toho otřesení usadí.

* * *

Nyní se počíná moje zkoušení! Šlechetného příznivce mého zachvátila smrt. Ulekání, týrání a poranění — an se právě u bývalého ministra, hraběte R..., nacházel,

proti jehož domu i rodu se proud rozvětřeného lidu obořil — uvrhlo starce šedesátiletého na lože, z něhož více nepovstal.

V první Pařížské ulici potkal jsem pohřební průvod; v rakvi ležel můj hrabě! — Nyní stojím sám sobě ponechán. Hlava mě pálí — musím pilně k nebi pohlížet; pak vyhledám našeho Bedřicha.

Fenella.

Přišlo k polovici března roku 1833. Den se mlhavě mračil, a příjemně meškalo se v teplém pokoji.

V takovém útulku seděl i v Praze třicetiletý muž u malého stolku, na němžto dva porcelánové šálky, schránka na cukr a několik svazečků starších dopisů leželo.

Dle nábytku, jakož byl psací stůl vedle okna, po pravé i levé straně skříně s knihami, příhrádky s mnohými papíry a nově sešitý rukopis na stole, dalo se mysliti, že obyvatel tohoto příbytku k řádu spisovatelů náleží. Neskvělať se tam arci hojnost a bohatství, jakovými se příbytky francouzských dramatiků a romanopiscŭ lesknou; ale také se tam nestavěla ona chudoba a nouze na odiv, jakovouž před lety tak rádi v obydlí německých básníků popisovali. Jevilať se tu jen ona něžná prostota, kteráž duchu střídmému blažený život připravuje, a jenom k ukojení hlavních potřeb směřujíc, snadno zlatou spokojenost nalezá.

I seděl tu mladý muž v domácím obleku na pohodlné pohovce, a jako by měl právě chvíli k oddechu, díval se po stěnách, kdež několik pěkných rytin viselo. V tom se otevřely dvéře, a spanilá, asi dvaadvacetiletá panička, v bílém živůtku a s černou zástěrkou, vešla do pokoje s tváří poněkud uhřátou, přinášejíc konvičky s kávou a smetanou. Pak nalila do šálku a s milostnou laskavostí se vedle muže usadivši, ovinula labuťové rámě okolo krku jeho a řekla lichotivě: „Nyní pí — a potom čti, ať se déle samou zvědavostí nesoužím. Již dávno měl jsi míti s mou ženskou slabostí outrpnost a

mne se svými přáteli seznámit. To ti povídám — konečně budu mysliti, že jsou to listy od samých přítelkyň, an je tak plně ukrývá."

Mladý manžel se usmál, pil — pak rozvázal svazek listů a četl z nich zvědavé paničce, co jí mohlo nějaké zábavy poskytnout nebo dychtivost její ukojit.

Četl jí dopisy malíře Novotného až k jeho příchodu do Paříže. Potom, ačkoli ještě více listů ve svazečku leželo, začal přečtené opět skládati a zavazovati.

„Nu, a co se dělo dále s přítelem?" tázala se mladá panička, s podivením náhle pomlčení manželovo pozorujíc. „Proč nečteš dále? Jsou-liž to tajnosti, ježto se v paměť ženskou ukryti bojíš, anebo věci tak veliké, že je mysl ženská neobsáhne? Čili ve mně tak skrovnou zvědavost pohledáváš, že bych oči zamhouřila, když mě na vrch vyvedeš a na rozmanitou krajinu prstem ukážeš?"

„Tvé ženské přirozenosti nebudu větších obětí ukládat," usmál se mladý muž, „nežliby mohla snesť. Ale o dalších příhodách Stanislavových dá se kratčeji promluvit, nežli přečtením těchto listů ostatních, ježto nejvíce jen o malířství, stavu jeho ve Francii, v Němcích a ve Vlaších potahmo na vlast naši jednají."

„Našel Stanislav Bedřicha, jak doufal?"

„Nenašel."

„Tedy nebyl přítel již v Paříži? Nebo ke potkala také nějaká nehoda?"

„Potom si jeho listy přečteme," odpovídal Milovín s potměšilou lhostejností.

„A co se stalo s Fenellem?"

„Stanislav ji více nespatřil."

„Umřela?"

„Aj, kdož pak by na konec knihy, na poslední list pohlížel, nežli se stránku za stránkou k řádnému rozhodnutí dostane! — Musíme také v dopisy našeho Vilíma nahlédnout."

„Tys nemilosrdný ukrutník!" zahněvala se s ousměšnou vážností mladá panička, šálky a prázdné kelímky

skládajíc — „a já bych pana manžela slušně potrestati, a více ani slova poslouchati neměla.“

„Ale když tě pan manžel, ten nemilosrdný ukrutník, u vší pokoře a ponížení poprosí — budeš poslouchati?“

Nečili mohla panička odpověděti, klepalo se na dvéře, a mladí manželé se vzchopili s hlasitým: „Vejděte!“ aby příchozího uvítali. I vstoupila do pokoje mladá ženština, květoucí jako novorozené jaro. Skvělý oblek její projevoval mohovitost a celé vzezření její bylo důkazem duchaplného vychování. Ani Milovín, ani choť jeho však mladou dámu neznali.

„Neračte cizí osobě za zlé pokládati,“ začala neznámá jako zpěvavý slavík, a líbezně plynuly jí tóny — české sice, ale v jakémsi neobyčejném, lahodném názvuku — přes malinové rtíky — „neračte cizí osobě za zlé pokládati, vytrhuje-li vás z příjemné zábavy —“

„Prosím — prosím — při takové návštěvě přestává každá jiná zábava býti příjemnou — s dovolením mé milé manželky,“ odpovídal mladý manžel, neznámé dámě dvorně v ústrety kráčeje. „Co mi připravilo tuto čest a rozkoš?“

„Bydlí zde pan Milovín?“ ptala se cizinka.

„On skládá Vašnostem svou poklonu.“

„Přítel malíře Stanislava Novotného?“

„Ten samý — ovšem, a musím se přiznati, že se nemohl Vašnostin první krok přes můj práh ve spolku vítanějším státi, jako s jménem drahého přítele.“

Nato představil mladý manžel choti svou, i zdálo se mu, jakoby oči neznámé ženštiny s neobyčejnou důvěrou a příchylností na spanilé paničce byly utkvěly.

Pak usedli všickni tři okolo stolu. Zraky manželů obracely se v patrné dychtivosti po ústech hosta svého.

„Můžete mi, pane, říci, kde se Novotný nyní zdržuje?“ tázala se neznámá.

„Poslední dopis jeho byl mi poslán z Hamburku,“ řekl Milovín; „ale již na tři čtvrti leta nedal můj přítel o sobě slyšeti.“

„Nesmíte se diviti, budu-li se po záležitostech mladého muže důležitěji poptávati, nežliby snad dle přísných

obyčejů osobě pohlaví mého slušelo," začala opět ženština, a slabý rumělnec, jako lebounké červánky, přeletěl jí přes líce. „Činím to v záležitostech osoby, kteroužmocné kouzlo — jakož je vazba vděčnosti a dětinské lásky, k Novotnému poutá. Bezpochyby není Vám z dopisů jeho jmeno Fenelly docela neznámo?"

„Fenelly?" podivili se manželé vespolek, a zvědavost jich rostla každým okamžením.

„Aj, jakž bychom neměli znáti jmeno, jímžto bývají listy přítelovy jako čarokrásným kvítím prosypány!" ozval se na to Milovín, a podivné tušení zmocnilo se duše jeho. I nemohlť se vnitřnímu pudu ubrániti, a vzchopiv se, zvolal: „Snad tu před námi — ?"

„Fenella sedí?" přejala ma ženština další slova s libým úsměvem. „Nikoli, zde vidíte jen její přítelkyni. Jmeno mé je *Annunciata Romani.*"

„*Signora Romani* — pověstná pěvkyně?" zvolal Milovín s radostným překvapením.

Ona se usmívajíc, pokynula hlavou.

„Jak vidím, není vám i jmeno *moje* neznámo," pravila dále. „Nesmímť za to skrovné pověsti své děkovati, ale bezpochyby dopisům Vašeho přítele Veselského? Či nehodla jsem?"

„Oběma, prosím — oběma," dotvrzoval Milovín.

„Také tohoto poznala jsem z úst Fenelly," vypravovala Vlaška dále. Dobrodinec její mluvíval s ní často vroucně o přátelském trojlistu, kterýž za vznešeným cílem, k oslavě domácích krajin a jmena krajanů, do světa se rozptýliv, po pěti letech opět v drahé vlasti obejmouti se ustanovil. A nejsem-li na omylu, svede již letošní jaro přátele kdesi na českém hradě?"

Milovín dosvědčil.

„Stanislav se na to shledání těšíval, to Fenella nejednou slyšela; i myslíť ona, žeby to vděčnému srdci jejímu slušelo, kdyby k oslavě toho dne něčím přispěla."

„A jakž to hodlá učiniti? Kdež je? Stanislav o ní půl třetího leta ničeho neslyšel. Zmizelať ze Říma —"

„Zmizela jen proto, aby co zbytečné a obtížné břemeno dobroditeli svému starostí nepůsobila. Jakž Vám bezpochyby povědomo, zůstavil ji v domě německých hudebníků. Byla to srdečná, poctivá rodina; její národní dobromyslnost léčila jako balzam touhou stiesněné srdce dívčí, které u vášnivém hluku italském útěchy nalezti nemohlo. — Hudba byla živel, v němž se duch celé rodiny potápěl; v něm se silil, zrůstal i květl. Nazbyt mnoho neměli; že však, co potřeba bylo, hudbou získali, měl pro ně všeliký výsledek dvojnásobní cenu. Hlava rodiny, ještě jádrný padesátník, dobýval chleba vezdejšího učením na fortepiáno, i neštítil se každého dne u večer několik hodin při opisování not ztráviti, mladší dcera byla choristkou při tamějším divadle, a starší, ačkoli měla výbornější hlas nežli sestra, hrávala v orkestru na harfu. Matka vedla zatím doma skrovné hospodářství, kdež jí po ruce byl i starší manželův bratr, vysloužilý voják.

Byla to výborná žena! V pohledu jejím, v celé bytosti její spočíval jakýsi tichý mír, k němuž se duše bouřlivě pohnutá tak ráda utíká. Fenella neznala ženu, kteráž ji porodivši, aspoň snad v nejprvnějších letech na dítě své po ulicích Neapolských starostlivě byla žebrala; Fenella nespočívala až posud na srdci ženském, na němžto se tak rádo o radostech i žalostech mluvívá. Ale prvním kročejem přes práh svých nových pěstounů našla matku, a našla srdce, v němž mohla všecka svoji touhu, svoje přání, šel a naději uložiti.

Byl-li Stanislav dívka nepatrnou v Neapoli z prachu nicosti pozdvihnul: uvedl ji v Římě ve spolek lidský, a zasvětil ji v práva jeho.

Brzo cítila opuštěná, že je v domácnosti Wernerových ne-li šťastná, aspoň upokojená, a s mírnou, pevnou myslí hotovila se příštích dnů očekávati. Dobrodince svého se hodnou učinit, snad jej i překvapiti, až se navrátí: k tomu konci schylovalo se teď veškeré její myšlení, k tomu se obracela všeliká její péče. Poznávalať den po dni, že musí ducha svého ještě mnohým pokladem obohatit; po-

znávalať ale také sílu svou, a v hrdém tom vědomí tvořila si v duchu krásné ráje.

Jednoho dne zpívala v sladkém zpomínání malou píseň, kterou Stanislav zvláště miloval. Od něho byla se také na kytaru přizvukovati naučila.

Zpívala's ty to, Fenello? tázala se jí jako s podivením matka Wernerovic, vkročivši nato do pokojíku. — Vida, vida! o tom nám pan Novotný ani slova neřekl, že takový hlásek máš.

A když přišel starý Werner domů, pozorovala Fenella, že s ním manželka potají něco vyjednává. Také dcerám to neušlo; ale ty byly zvyklé, nedotazovati se po tajnostech rodičů, a takž veselé dívky jenom vespolek hádaly, co stáří mezi sebou asi rokují.

Odpoledne seděl starý u svých not — Fenella samotna s ním u stolku; cvičila se ve psaní. Stanislav ji cvičíval v jazyku mateřském; ona pak se nyní snažila kulatým písmem vlaským naznačiti rozprávky, kteréž v domě Wernerových vésti začínala v němčině....

Nesmíte pouhé ženské žvatlavosti, alebrž upřímnému přátelství za vinu přičítati, že se i nepatrnějších okolností ze života mé Fenelly dotýkám," přetrhla nyní *signora Romani* své vypravování. „Avšak citlivé dívce byly památky rozhodujících dob tak živě na mysli zůstaly, že mi nejednou příhody své vypravujíc, celou oponu postoupného vzdělávání a rozvinování svého před očima odhrnula; já pak součitné pozornosti při Vašnostech nalezti doufajíc, nerada bych co zamlčela."

„V nás obou zajisté každým slovem nejen přátelský soucit, ale i rozkoš budíte, jakové se nám z dobrého vypravování málokdy dostává," odpověděla choť Milosínova. „Prosíme Vašnost, abyste nám ničeho nezamlčela!"

Jemným ruky stisknutím poděkovala se vlaská zpěvkyně, a pokračovala ve svém vypravování.

„Sedělať tedy Fenella se starým Wernerem samotna. Bylo to hned druhý týden po Stanislavově odjetí.

Jak pak, Fenello, nezazpíváš mi? jal se jí najednou

vlídný pěstoun tázati. Matka mi povídala, že máš hlásek jako zvonky.

V těch slovech nebylo posměchu, to cítila Fenella; i proniklo ji jakési radostné teskno, an ponejprv z úst cizích pochvalu slyšela pro věc, o jejíž dokonalosti se jí nebylo ani zdálo. Ochotně chopila se kytary a zpívala. Zpívala sice píseň českou, a Wernerovic neuměli česky; ale starý hudebník naklonil pozorně ucho, jak mile první zvuk dívčí rty přeplynul, i poslouchal a nehýbal se, jako by z pouhé melodie anebo zpěvu dívčího smysl písně byl chtěl nalezti. A dívka tím vroucněji se rozněcovala, čím patrněji zalíbení jeho se jevilo.

Bylať již opět kytaru odložila a s úsměvem, jako by čekala, co řekne, na starého se dívala. On ale vstal, a otevřev fortepiáno, narážel jednotlivé tóny v postupu k třeticím, osmicím až do vysokého *f*; a Fenella nazvukovala čistě a jistě všechny tóny s ním zároveň.

Měla bys chuti naučiti se zpěvu důkladně? ptal se jí na to Werner, a laskavě dívku za obě ruce pojav, hleděl jí s radostnou tváří do očí.

Myslíte-li, že bych něco víc dovedla, nežli již umím, odpověděla dívka s blaženým uzarděním — a že bych tím svému dobrodinci nějakou radost způsobila —

Jemu zajisté — i mně, nám všem, i sobě — jen jestli sama v sobě něco cítíš, co by ti k učení chuť dávalo?

Ve mně není jiné chuti ani vůle, zvolala dívka horlivě, nežli svým dobrodincům vděčnou se prokázati. Víte-li, jaká bych si přísně jich dobyla, jednejte se mnou dle libosti.

A starý Werner ji radostně obejmul. — Potom pozorovala Fenella opět, že staří mezi sebou něco vyjednávají; a když pak se všickni k večeři sešli, prohlásil se Werner, že s matkou a Fenellou do divadla půjde. Bylať toho času Belliniho „*La straniera*“ denní zpěvohrou.

Jakže? cože? Tatínek do divadla? divily se dcery

a smály se. Co pak provinil, že se nechá vlaským laštovčím šveholením trápiti?

Nu, nu — však tam nepůjdeme ani k vůli Vám dvěma, ani k vůli sladinkému mistru! odbyl je otec. Ale naše Fenella musí přece zvědět, co je vlaská opera.

Věděltˇ, že ještě nikdy v divadle nebyla. Dokud se po rozkošné Neapoli toulávala, bylo dítěti jenom na skromné denní potřeby pomýšleti, anebo se v ulici Toledské po dlažbě povalovati, kdež dosti rozmanitého podívání zdarma mívala. Později se nenaskytla příležitost — takéť o to hrubě nedbala, jakož o věc, kterou neznala. Pěstoun její, Stanislav, sám pozřídku *San Carlo* navštěvoval, i pamatovalať se Fenella, že s přátely svými spíše po činohře toužil, jakáž je byla v městech německých bavila. V Římě nebyl s Fenellou dlouho meškal, a takž nebyla dívka až dosaváde rozkoše divadla poznala.

K vůli *mně* tedy? divila se potají radostně, i bylo to poprvé, co se v ní po divadle zvědavost budila. Dcery sice o něm denně mluvily, ne však způsobem žvatlavých novinářek, pečujících o pouhé divadelní anekdoty; domácnost Wernerova byla skrovná svatyně umění; zde se jednalo jenom o cnostech hudby, zpěvu a zpěvců, a jakkoliv dívky Wernerovy samy znamenitými úkazy na obloze hudební nebyly: měly předce i tolik theoretické vědomosti o hudbě, že s otcem učenější rozprávky vedly, nežli Fenella pochopiti mohla.

Mám-liž Vám také popisovati, jaký dojem divadelní představení v dívce způsobilo? — Celá duše její byla plna nepovědomého zhouření; plakalať — nad nešťastným osudem Artúra i neznámé dámy, a opět plesala nad slávou, jakovouž obecenstvo pěvkyni poctívalo. Ponejprv byla v divadle, a osud umělcův uzdál se jí býti ten nejšťastnější.

Celou noc nemohla ani oka zamhouřiti. Pak se viděla v těžkých snách na divadle: i zpívala, a obecenstvo jásalo; ona ale neslyšela hřmotnou pochvalu, ona hleděla jen do jedné lóže, kdežto — Stanislav stál. Onť

se usmíval — šťastná Fenella nepřála si jiné pochvaly. Bylať blažená, jelikož si říci mohla: I já jsem umělkyně! — A hned i pyšněji hlavu po boku Stanislavově vypínala; on pak se k ní klonil tak laskavě, jakož to učinil tehdáž, an jí slíbil, že nemusí býti manželkou Castlainovou. —

Ale proč také ty, Lauro moje, se neodvážíš zpívati jako včera ta *nemámě*? ptala se na druhý den mladší dcery Wernerovy. Ale ta myslila na počátku skoro, že se jí Fenella posmívá; pak ale předce s dobromyslným úsměvem odpověděla: Tvoje Laura je ráda, že vezdejšího chleba jako choristka vydělá.

A proč tedy nezpívá sestra Berta? ptala se Fenella dále.

Protože k tomu žádného povolání necítí, poučila ji Laura.

Ach, šťastný člověk, jemuž nebe stříbrného zpěvu udělilo! vzdychla si Fenella, a ještě toho dne tázala se starého Wernera, zdaliby soudil, že by z ní dobrá zpěvačka býti mohla?

Starému Wernerovi zajiskřily se oči radostí; i začal hned svěřenou sobě dívku důkladně ve zpěvu cvičiti; musel jí však slíbiti, že se ani slovem v listech svých Stanislavovi o tom nezmíní. Ona sama nedopřála si té rozkoše, dáti mu zprávu o svém pokroku, ačkoli se jinak vždy celé duše její neobmezeně v dopisy její vloudila. I odkládalať si větší rozkoš nenadálého překvapení až na den příštího shledání.

Patrně se jevila nyní náklonnost její k divadlu. Sám starý Werner plesal nad myšlenkou, že by z ní jednou výtečná zpěvačka býti mohla — jakž se dobrosrdečně domníval: ale předce jí nemohl zatajiti nebezpečí skluzké dráhy, na kterouž jí to tak mocně vábilo. Laura ji vzala několikráte na jeviště, aby jí snad na blísku šupiny s očí spadly, a blesk zmizel, jakovýž podivánim z venku mysl její oslepil. Neboť je to zajisté pravda, že by mnohdy jediné nahlédnutí za oponu a zástěny, jediný okamžik mezi prosaickým počínáním herců za jevištěm mnohého

ze sladkého snění prohnaly, v němžto zaslepen k divadlu, jako k přístavu pozemské blaženosti, bloudívá; ale Fenellu zdálo se to všecko jen tím více podněcovati, a když se *primadonna* s jeviště za zástěny vracela, bylo dívce, jakoby měla pěvkyni co sestře do náruží klesnouti.

Uplynulo deset měsíců a Stanislav se ještě nevracel. Dopisy jeho oplývaly sice vždy laskavostí k Fenelle, ale o příchodu nebylo ještě ani dost malé zmínky. I sílilať se dívka nadějí v radostnější budoucnost, a víra její byla tak veliká, jako její láska —"

„Láska?" opětoval Milovín, ohnivnějším tokem slov hosta svého překvapen.

„Doufám že nebude Fenelle třeba styděti se za cit nejšlechetnější, kteryžto ji z okresu nevšímavé sprostoty do výšin světa vzdělaného uvedl," odpověděla *Annunciata Romani* s jakousi přirozenou, avšak tím dojímavější hrdostí. „Ano, Fenella milovala dobrodince svého; milost panenská zmítila se v ohnivé Vlašce, ještě s nejšlechetnějším dobrodincem pod jednou střechou bydlíc, denně o dokonalostech krásného muže přesvědčení nabývala, ačkoli ji sám pořád jen za pouhé dítě považoval. Onať sice neuměla si to tajemné kouzlo vysvětliti, ještě ji ještě mocněji nežli vděčnost k Stanislavu vábilo; ale v oné hodině, když ji chtěl jako násilně od srdce drahého odtrhnouti — v oné hodině zabřeskalo se v duši panenské, a políbení muže milovaného, zahořevši na třesoucích-se rtech jejích, stalo se početí lásky. Srdce ženské — — ušlechtilá Vaše chot dovolí, že u její přítomnosti o ženském srdci *vůbec* mluvím — — ale vskutku, srdce ženské je tak podivná schránka nevyskoumatelného doufání a na jisto založených snů, že se mi často i bez pomoci rozhodujícího rozumu viděło býti dostatečným k vítězení v nebezpečném boji. — Proto se také Fenella mírněji s dobrodincem rozloučila; neboť pevná byla víra její, že se opět vrátí a šťastnou ji učiní; věděla, že by nemohl živ býti bez ní, jakož ona bez něho — ačkoliv jí nebyl ještě ani slovem srdce svoje odhalil.

Fenella přece pevně doufala; i po deváti měsících doufala, ačkoli se ani v dopisech Stanislavových, ani v domě Wernerově zmínky o příchodu nedělo. Jenom jednou — začínalť právě měsíc jedenáctý — prohodila bezděky sama otázku, kdy se Stanislav asi vrátí?

Aj, kdož pak může vědětí, co jej v Paříži poutá! odtušila manželka Wernerova s úsměvem. Snad že se mu některá Pařížanka zalíbila — jsou prý to nebezpečné kouzelnice.

V ubohé Fenelle se zarazila krev. Jakoby ji smrt byla záhubným dechem svým ovanula, zmizely rameńce s květoucí tváře její, na čele jí vyvstával pot, a jako zničená dovlekla se ledva do své ložnice. Domácí ztrnuli nad náhlým bolením hlavy, jakovéž za příčinou hlasitého pláče udávala, s nímžto na lože klesla, chtíc přeplněným prsoum odlehčit.

Byl to žert? — byla to pravda? — Svěřil se snad Stanislav starým Wernerovým — a doufání milující dívky bylo marné? Či snad sama sebe klamala? — I přečítala dopisy muže milovaného, a hle! po prvé nacházela ve slovech studenou lhostejnost, z nichžto si jindy tak ráda milostnou náklonnost vykládala! Zdáloť se jí, jakoby tonula na zbouřených vlnách, na chatrné loďce, s nížto by snadno slitnouti mohla do černé propasti.

Avšak rázem uminula si dívka vlaská tísni své odlehčiti.

Wernerovic musejí mi pravdivě pověděti, co jim o Stanislavovi povědomo! Nechť mi šíp do prsou bodnutý rychle vytrhnou, anebo ještě hlouběji zarazí, aby se potokem krve ulevilo duši! — Pošetilá byla jsem, z prachu opovržení oči své pozdvihnouti se osmělujíc k muži, rodem i duchem stojícímu nad lazaronkou Neapolskou!

V takovýchto slovech snažila se bolest svou pohřbiti; pak se odhodlaně vzchopila, aby se matky zeptala, co jí o Stanislavu známo. — V pokoji nikoho nenašla. Na psacím stole starého Wernera ležel ale dopis — byla to ruka onoho muže, pro nějž právě v tak bolestném zá-

pasu se nacházela, ruka Stanislavova. List byl rozpečetěn — zdálo se, jakoby se byl starý Werner právě k odpovědi chystal. Bezděky vzala jej do ruky — srdce jí tlouklo jako před výrokem nad živobytím a nad smrtí, ruce se jí třásly — oči přebíhaly dychtivě se řádku na řádek, až dopadly na jmeno Fenelly.

. . . Co se mojí Fenelly týče, drahý příteli — tak četla dívka ve strachu a naději — ona jediná jest na dalekém světě, kteráž mi bolestnou avšak i sladkou péči působí. Co jste pro ni, drazí, učinili, čím a jak Vám to kdy odměním? — Na tu drahou a na Vás, lidé upřímní, myslím, když na hrobě svého příznivce sedím! Ach, tu si přeji po každé, abych mohl orlovými perutěmi vládnouti a letmo se povznesti nad Váš Řím. Tam bych pojal svou Fenellu v mužnou náruč a zaletěl s ní do Čech, hlasitě volaje: Tutoť je blaho, zde sobě vystavíme stánky! — Ale k čemu v nešťastné dívce naději buditi? — ach, mně se zdá, že jsem již bez toho hlouběji v srdce její nahlédnul, a obraz člověka tam uviděl, kterýž nadarmo touží odřeknouti se práva dobrodince a uvázati se v sladká pouta milence. — Budoucnost moje není sice temně zastřena, ale přítomnost vyšklebuje až dosavad na mne hladové zuby; smím-liž Fenellu z panenských a snad blažených snů v tuto bídnou přítomnost uvesti? — O nevztahuj, Wernere můj, ruku otcovskou od milostné dívky; já toliko na ni myslíti — ale dokud se osud nezmění — — — nic pro ni činiti nemohu: obraz její bude povždy přebývati v srdci mém....

Dále nalezaly se zprávy a pojednání umělecké.

I stála tu dívka s listem v rukou, a nedůvěřovala si oddechnouti nebo zraku pozdvihnouti, aby krásný sen opět neprchnul, kterýž ji byl, jak se domnívala, opojil. Pak se jí vylily horké slzy po tváři — a ona spěchala z pokoje. S pláčem a smíchem ukrývala tvář na lůžku, na něž se byla nedávno v zoufalství uvrhla, a poklekla zase před obrazem *Madonny*, a s rukama křečovitě sepnutýma chtěla se modliti.

On tě miluje! — řekla slovy stajenými sama k sobě, potom doložila vroucně: I já ho miluji — a tichou, ale silnou přísahou se zavázala k věčné věrnosti, a duch zmužilosti naplnil duši její.

Nyní jí připadly na mysl slova Stanislavova, jimiž na nepříjemný osud svůj žaluje. — Ztratil snad příznivce svého? Je zůstaven sám sobě a svému štěstí? Bez jmění? A ještě ve starostech o cizí dívku? A před ní všecko zatajeno? — Tyto a podobné myšlenky stíhaly se v duši Fenelly. —

Pohlaví naše" — usmála se spanilá povídatelka, s pohledem na choť Milovínovu — „není-liž pravda? — nepřijde na rozpaky o důmyslný prostředek, jedná li se o dosažení žádoucího cíle? V tom případu jsme si, tuším, všecky podobny — v Čechách i ve Vlaších.

Fenella se lehko domyslila, že mají dcery Wernerovy aspoň poněkud vědomost o stavu Stanislavově, byť jim rodiče i všecko nebyli svěřili. Činila tedy, jako by jí také nic tajno nebylo; začala s Laurou, začala s Bertou o nehodách dobrodince svého rozprávěti, a dívky, neprohlédnouce její oumysl, svěřily jí s posteskutím, jak Stanislav již od několika měsíců sám s denními potřebami zápasí, a vždy jenom lepší budoucností se těší.

To byl ostrý meč do prsou ubohé Fenelly. Ale v prvním okamžení rozhodla i nad svým osudem. Věděla, co byl milovaný muž pro ni učinil; věděla, že sama v nevelmi zámožné domácnosti Wernerových jen starosti rozmnožuje: cítila však také, že je dosti silnou, aby se oběma stranám odměnila, a o svoje blaho sama se postarala — a několik neděl na to četlo v Parmě zvědavé obecenstvo na divadelním návěští: *Signora Annunciata Romani*, znamenitá žákyně nejznamenitějších učitelů, bude dnes poprvé zpívati, a poroučí se milostivé shovívavosti umění milovného obecenstva."

„*Signora Romani?* — Vašnost?" ptali se Milovín i manželka jeho s podivením. „Tu jste tedy Fenellu poznala?"

„Poznala i nepoznala!“ odvece pěvkyně, a růžový plamen, jako nejkrásnější ranní červánky, zplanul jí na tvářích. Sklopila oči — a z úst jí vyklouzlo, sotva že to bylo slyšeti: „Já sama jsem Fenella.“

„Fenella? — Vy sama?“ zvolali mladí manželé, v radostném překvapení se vzchopivše. Také Fenella povstala — uplynul okamžik — a jako dávné přítelkyně klesly si ženštiny v náruč.

„Ano, já jsem Fenella, nepatrná dívka Neapolská,“ přiznávala se ještě jednou pěvkyně, k srdci mladé choti se vinouc. „Přišlať jsem, abych Stanislavova přítele poznala; přišla jsem pod jmenem cizím, abych potěšitelné zprávy o muži srdce svého nabyla; i chtěla jsem s rozumem studeným, srdce před přítelem zapírajíc, pátrati a skoumati; neboť vím, že rozptýlený trojlist toliko panu Milovínu dopisuje: avšak tu se vy — vy, drahá, kterouž co sestru k srdci vinu, přede mnou jevíte u prostřed štěstí, po němž dívka vlaská po tuto dobu ještě nadarmo touží, a toužiti se uvolila tak dlouho, až by hodna předstoupiti mohla před dobrodince — a hle! srdce její se nezdrželo v mezech — jazyk její se rozvázal — ona vám odkryla duši svou.“

I nastalo s obou stran radostné vyptávání a vypravování, jakž to proud rozjařených citů požadoval a přinášel. —

„Já odešla potají z domu starého Wernera,“ vyprávěla pak Fenella později dále. „V lístku jsem pečlivému pěstounu oznámila, že jsem přinucena Řím opustit a pomyslit na splacení všech dobrodiní; aby Fenellu v dobré paměti zachoval, brzo že více uslyší.

Bylať jsem odhodlána buď na štěstí, buď na zkázu. Z darů Stanislavových měla jsem hezky peněz ushromážděno, a co mi byla neobmezená dobrota jeho k šperku opatřila — prsteny a náušnice — jakož i darované obrazy a kreslení — všecko jsem zpeněžila, jsouc té naděje, že se mohu se summou několika set lir po celém světě pustiti. Rychle však umínila jsem i nad osudem svým

rozhodnouti. Šla jsem k první zpěvačce při zpěvohře v Římě. Nemohlať jsem arci bázeň oupině přemoci, kteráž mi tušením prsa svírala, čeho se asi v nejbližší hodině dočkám? — ale mocný hlas prsou mých dodával mi síly. V krátkých, ale srdečných slovech svěřila jsem se Tagliardové, že mě neskončená touha k divadlu vábí, a jejímu soudu že zůstavuji rozhodnutí nad možností a nemožností svých krásných snů.

Tagliardová náleží k oněm pozřídku se nalezajícím zpěvkyním, jichžto duch i srdce touž měrou šlechetnosti nabývá, jakouž umění člověka povyšuje. Nikdy mi nevyjde z paměti onen den, kdyžto jsem, třesoucí se, s okem zaslzeným, s tváří uzardělou před ní stála, čekajíc na její vyřknutí. Jako by jí přízeň mateřská z očí svítila, s laskavým úsměvem děkovala mi za mou důvěru, i schválila úmysl můj, že jsem se dříve k ní na radu uchýlila, nežli jsem se na cestu tak nebezpečnou pustila.

I velela mi něco zpívati. Já si zvolila Amenaidu. Ona přisedla k fortepianu. Vlídnost její mi dodávala zmužilosti. Zpívala jsem. Jak? — Sama sobě nesmím arci chvalozpěvy činiti — přece však tu pýchu v sobě chovám, že, budu-li v Praze zpívati, pan Milovín mi ke cti libozvužný sonet udělá.

Když jsem skončila, vstala *primadonna* a v radostném pohnutí k srdci mě vinouc, zvolala: Touha Vaše, milé dítě, je pobízení genia — poslechněte hlasu jeho! — Slovem, ona mi slíbila, že se o mne postará, a věrně také slovu svému dostála. Nějaký čas mě ještě cvičila, pak se mnou několik nejnovějších a nejoblíbenějších zpěvoher prostudovala, a konečně mi na cizím divadle vystoupiti radila.

S mnohými listy k divadelnímu řediteli, k mužům světa literarního i osobám vznešeným opatřena, přijela jsem do Parmy — a brzo mi slíbili, že budu moci Desdemonu zpívati. I zpívala jsem. O následcích svého prvního vystoupení — toho sebeodvážení pro blaho lásky ne-

budu nyní mluviti; doufám, že ještě déle pospolu pobudeme, a pak se k tomu příležitost naskytne.

Ředitel divadelní chtěl mě i hned skvělou odměnou opoutati, avšak první šťastný večer zbudil ve mně jinou naději. Od města k městu umínila jsem sobě putovati a odvážlivě o palmu uměleckou se pokoušeti. Slýchati měl — tak se v dětinských snech milující moje srdce kochalo — slýchati měl Stanislav jmeno *Romani*, a v úctě je chovati, nežli by se mu za záclonou Fenella jeho zjevila.

Po dvě léta — ach, dlouhá léta, ušlá jen v zlatém snění, mlčela jsem o své milosti: ani Wernerovic o mně nevědí. Po dvě léta odřekla jsem se každé zprávy o muži milovaném; láska moje stavěla si jenom na pevné víře utěšené hrady — po dvě léta jsem říkajíc podezření nevděku na sebe ukládala, hodlajíc jediným okamžikem nenadálého shledání všecku touhu nahradit a všecky rány uléčit. Okamžik se blíží — ach — a kdož mi poví, zdali moje naděje zlatého květu jistoty nabude.“

„Já — já vám to povím, moje ušlechtilá přítelko!“ zvolala Milovínova manželka, s velikou srdečností Fenellu objímajíc. — Já mám velikou a pevnou víru, že Pán Bůh žádného umělce neopustí — a že budou všichni andělé pozor dávat —“

„— aby se ubohé umělkyni nic nestalo?“ usmála se Vlaška. „Ach, to je arci krásná víra — jen že se dá snadněji od toho zastávat, kdo jí právě nepotřebuje.“

„Ah prosím,“ dováděla panička — „já mluvím ze zkušenosti.“

„Vy, moje drahá — ?“

„Ano — ano já! Neboť, jak mě tu vidíte, jsem, anebo vlastně: byla jsem také kousek umělkyně — a sice divadelní; ale arci jen z pouhé lásky.“

„Jaké to lásky? — k pouhému umění?“

„Jen k umění; ale osud měl patřičné uvážení a dal mi za odměnu — tohle břemeno!“ doložila panička s potutelným úsměvem hlavou po manželu hodíc.

„Je-li možná?“

„Ah, to vám byla zvláštní historie! Můj učený pán se pokusil udělat z toho něco, co má jako novela vypadat. Ale já mu to již nelidsky zkritikovala! Je to pouhá strakatina, beze všeho ladu a skladu, bez patřičného zamotání a vymotání —“

„Vidíte, spanilá slečno!“ usmál se Milovín — „tohle jsou moje manželské radosti. Lidé, kteří by mi nejspíše rozuměti měli, vykládají mě nejpřevráceněji a tepají mě beze vší milosti.“

„Nevěřte mu — nevěřte mu, drahá přítelko! Já s ním zacházím, jako by byl z másla; ale ta spisovatelská krev je také právě jako vroucí máslo; jen do ní kápněte — hned je na střeše.“

„Takovou prudkost není na vašem panu manželu vidět,“ usmála se Fenella. „Ale abych v této věci spravedlivě rozhodla, bude nejlíp, když mi to jisté něco ukáže, co má jako novela vypadat —“

„Ah, prosím“ — odpíral Milovín.

„To jest: Oh, s radostí — jen čtěte!“ doložila panička dovádivě. „Vždyť se mu bez toho té radosti ještě nedostalo, aby se byl někdo z vlastní vůle přihlásil, že by rád jeho věci četl.“

„Proto učiním také nejlíp, když i našeho milého hosta ušetřím a svůj rukopis pěkně pod zámečkem nechám,“ prohodil Milovín do stejného tónu s veselou manželkou.

„Ne, ne — to si nenechám vzít! opírala se Fenella — „a zvláště je-li to kousek historie vašich srdcí. Já vám odkryla svoje srdce — a sice tak důvěrně, jako bych byla k dávným přátelům mluvila; na důkaz, že jsem se ve své důvěře nezklamala, odkryjete mi nyní svoje srdce — a tak se míra vyrovná.

„No, to poznáte něco hezkého!“ smála se panička. „Můj pán si vám v té *quasi*novele počíná jako pravý hejsek — a nutí se do řečí, které byste jinak při jeho vážné usedlosti ani nepozorovala. Arci že je to práce

z nedospělých let — psal to asi před třemi roky — ale kritika se na to neohlíží . . .“

„Ale co pak myslíš, má dušinko, že je všude zlatý zoubek tak v popředí a tak naostřen jako u tebe?“ řekl Milovín. „Naše rozkošná přítelkyně bude soudit milostněji — a abys o tom věděla! — schvalně jí svou práci doručím.“

„Ale prosím vás, moje drahá!“ zasmála se zase manželka — „jen si ji nechte, až — před spaním. To přelíbezně usnete.“

Soběslav.

Hra divadelní — ve prospěch dvou srdcí.

1.

Byla neděle, o které každý z nás pravověřících nejméně tři „kočičky“ slouskne — to jest: Byla neděle květná, a když byla tato květem slavená neděle, vyjížděl jsem do Pražských měst. Přicházel nebo-li vlastně: vezl jsem se z venku, odkud mi byla důležitost ouřadního praktikanta pravé i levé lejtko k Libušinu sídlu napnouti kázala.

Všeliké řízení svoje po městech Pražských nebudu popisovati; nestojí to zato. Řeknu jen, že jsem také rozličné milé i nemilé návštěvy odbýval, a že jsem konečně také na obědě u kancelisty Dvořáčka byl.

Dokud jsem v Praze na študiích meškal, to jest: Dokud jsem tam za příkladem starších a na vzor mladším v letě po zahradách zvláštní svůj zřetel na krásu přírody, na silnou kávu a na uherský tabák obracel, v zimě pak po tančírnách zkoušel, mnoho-li as tělo lidské vydrží, nežli se na smrt unaví: tenkráte — ach blahého zpomenutí! — tenkráte jsem také po p. kancelistově slečince Andělině zamilovanýma očima házíval. Pamatuji se, že milostpaní kancelistová, jakožto pečlivá matka pěti dcerušek, nejednou na budoucí moje užší spojení s upejpavou Andělinkou narážela; ale bohužel! ani tím nejzmužilejším narážením nepřirazila dcerušce ženicha.

Opustiv z rozličných příčin maloslibné študie počal

jsem život venkovského praktikanta, a Praha i s Andělínou mi zmizela z paměti. Jesti to nejtěžší kletba pokolení lidského, že ač vedle jeho mozku dvě desti dlouhé noci na stráži stávají, přece z něho věci důležité vyklouznou!

Zdali za příčinou světem honěného přísloví: Stará láska nerezaví — zdali z pouhé zdvořilosti, zvědavosti? — o to se nechám spanilé čtenářky hádati, a povím zkrátka, že jsem po svém příjezdu do Prahy také p. Dvořáčka navštívil, a že on i drahá polovička jeho nad míru laskavě pana „z Neumehlu“ — (nota bene! takž mi říkají zdvořilí měšťáci, ačkoliv otec můj jen prostým nájemníkem na panských statcích byl, a Neuměl se jmenoval) — že tedy nadějného mladíka nad míru laskavě uvítali, k obědu pozvali, že mu lichotili, že mu připíjeli — a tak dále.

Nebudu skoumati, byla-li přívětivost kancelistovy rodiny ryzí zlato; ale víno její bylo výborné, a měla-li *ona* trochu falše, smylo s ní *toto* všelikou poskvrnu. Pozorovalť jsem to, an mě po šesté sklenici malá — pravím: jen tak malinká opička —

co se cívkou proflekne,

za uchem lektati začala. I uznal jsem potřebu, vystoupiti z obory, kdežto se tak dovádivá zvířátka rodila, a ve stínu skromného hostince zahnati horko, ježto se mi po celém těle rozrážeti začalo.

A jak se mi teprva vedlo, když jsem vyšel na ulici! Všecko mi bylo úzké, všude jsem vadil. Zpívaje a hvízdaje beru se k hostinci a dostanu se ke dveřím svého pokoje; sotva že ale klíčem o zámek zavadím, tu se již dvéře samy otevrou a k nemalému úžasu odhalí mi přepodivné divadlo.

Skokem honil a točil se tu po podlaze mladík — pokud jsem to v tom okamžiku a u vinní páře rozeznati mohl — rusovlasý, štíhle urostlý. Oděv jeho byl sice čistý a oupravný, ale času ročnímu, fučivému dubnu, trochu odporný. Popelavé spodky z tenounkého kazemíru, fráček ořechové barvy se žlutými knoflíky, košile s velikým pře-

loženým líncem — nahý krk: tak se mi tu neočekávaný host v mém pokoji na oči postavil. Sotva ale že se postavil, a oči naše se potkaly: již se počal zase hýbati, a rozpřáhnuv ramena, po třech skokách se mi okolo krku zavěsil.

„Vojtěše! Milovíne! na pustině života mého spasitelný pramene! Ty moje berlo! hlavní záponko se řetízku mých rozkoší, ty máj —“

Na všechny jmena se nepamatuji; bylo jich ale síla, jimižto mě mladík přivítal, a při nichžto mi buď na ústa úžasem otevřená horoucíma rtoma políbení tisknul, anebo jako závratí zachvácen, rukama tleskaje okolo mne se otáčel. Na mne pak přišlo poznání, že jsem u vinním spěchu a zmatku cizí dvéře držel za svoje, že jsem vešel do vedlejšího pokoje, a v tom pokoji že jsem se potkal s přítelem, o němžto jsem už po dvě leta nic nevěděl.

Smáli jsme se oba, i žehnali oba dobročinnou osobičku, nazvanou slepá Náhoda, jejížto péčí se tu dvě duše s rozptýleného pokolení študentského pod jednou střechou shledaly. Všeliké radůstky a těžkůstky, jakých jsme byli u nejrozmanitějším stupni velikosti spolu zažili, stavěly se nám zpomenutím opět na oči. Bylo, jakoby ani den nebyl od té chvíle uplynul, co jsme se byli posledníkráte v Babenči prohnali.

„Než ale, Vilíme, pro Bůh — kam jsi to zalezl na tak dlouhý čas, že o tobě ani slychu nebylo? Odkud přicházíš? Kde jsi se tu vzal?“

Těmi otázkami počal jsem na přítele dolehati, an se byl první průval našeho blahostného překvapení poněkud umenšil. On ale neodpověděv, postavil si hbitě do prostřed pokoje stolici, vyhoupnul se na ni, a stoje začal takto deklamovati:

„Zdali se ptá tvůj otec rolník,
Odkud táhnou mračna ourodná?
Jen když mu svlaží kapustu a kolník,
Jen když —“

„Znám je, znám tvé básnické beránky, a vím, že se od jakživa nejraději po nížinách pásli — jako na vzdor všem českým orlům, jižto se „mhou klenutým stropem“ proletují. Teď ale nech hloupostí, a sebéhni ke mně, k živé proze, a řekni, co zde robíš?“

„Nic!“ odpověděl Vilím velmi vážně, nadul tváře a pohodil hrdě hlavou.

„Aby tě diblíci! Což tedy robíš jinde? Jaké je tvoje *pensum* v jiných síních, nežli bývalo v Karlo-Ferdinandských?“

„Ha, ty tedy, ukrutníče, mocí merme
Působíš to lermo —
Jedním slovem chceš bych tebe rozdrtil?“

roskřikl se Vilím na mou poslední otázku. Náhle však zaraziv, skočil se židle a věčně střídavému rozmaru svému pustil uzdu takto: „Avšak proč bych ukládal perle do bahna? Ty neznáš novou moji trahlohru — neporozumíš tedy krásným jejím zlomkám. I budiž tedy tvým uším po sprostu podáno — čeho se jim chce.“

Na to se mrštně předemnou uklonil, a ruku podle úst položiv, aby se zvuk hlasu jeho dále nedonesl, nežli k mému uchu, zašeptal: „*Já jsem komediantem!*“

2.

Kdybych se byl mohl jenom na okamžik udělati malířem, když mi Vilím o stavu svém pověděl, bylbych se i hned na věčnou památku své hlouposti, a na výstrahu všechněm, kteří kdy podobně se mnou smýšleli, vymaloval *s učenou tváří oslovskou*.

Nezapírám to; rád jsem se od jakživa umělcům divadelním obdivovával a vysoce vážil si schopností jejich, rovněž jako nadání umělců jinobarevných; ale předsudků,

lpících na stavu hereckém od věku dávného, nemohl jsem se po tu chvíli docela zbaviti.

„Vilím byl jinoch nadaný nejkrásnějšími dary přírody: vtipem, srdcem, obrazností — mohl se povznesti na stupeň nejvyšších důstojností, a nyní je — —“ tak jsem filosofoval; ale nechám rozvinování klubka tehdejších citů mých. Povstalyť z nedůkladných zásad, napájených zkaženým mlékem světských dámínek, a tyto zásady naznačím délkou povídky své ještě snad i na jiných místech dosti příhodně.

Vilím pozoroval, co se ve mně děje. Zarděl se — ale nemýlím-li se, více *nade mnou* než *nad sebou;* i opřel o mne zraky svoje pevně, a opětoval hlasem mírným, ale vážným, ba skoro hrdým ona osudná slova: „Já jsem komediantem“. — Ale já mlčel ještě, a jsem tomu až dosavad povděčen, že se mi ústa neotevřela. Bylaby zajisté přítele bolestněji ranila, nežli to mlčení moje činilo. Také Vilím se zamlčel, a sáhnuv do náprsní kapsy svého fraku, vyndal tobolku, z tobolky pak dvě otřená, ušpiněná psaní, mlčky mi je podal a potom přistoupil k oknu. Já pak zvědavě listy rozvinuv, četl jsem na prvním takto:

„Milá matinko!

Ty jsi mi přávala od dětinství svobodnou vůli, i dobře jsi učinila. Milovalť jsem svobodu již co malý klouček, a dobře snad sama ještě víš, jak jsem se s hochy prával, když ubohé chrousty na nitku uvazovali. I také stran mého budoucího stavu byla jsi té dobroty, zůstaviti všecko mojí vlastní chuti. Pozorovalť jsem arci, žebys ráda, kdyby se stal ze mne —“

Teď se nacházelo několik řádků setřených, jakoby slzami smazaných; nebylo mi lze dotříti se smyslu.

„Lékařem také býti nemohu; tuším, žebych musel sám dříve všech nemocí okusiti, nežlibych snesl pohledu na tvář usouženou neduhem. Či-by měl Tvůj veselý Vilím se zaleknouti a nebo sovrknouti prachem kancelářským? — O nech mi jen, drahá matinko, vůli ku krásnému umění, o němž jsem ti nejednou mluvíval.

S ním pokvěte rozkoš moje, blaho moje — a jím, dá Bůh! ověnčím ještě i tvou starou hlavinku vonným kvítím. Nech mne jíti k divadlu.“ —

Druhý lístek byl psán rukou ženskou, a právě tak v písmeně za písmenem pracně sestaven, jako matka svoje psávala, kdykoli mě potají z marnosti kárala, vždy ale na přilepšenou přece desítku poskytovala. Zněl v tato slova:

„Ach můj drahý, nešťastný synu!

Kéž bys byl raději nohu zlomil, nežli jsi na ta komediantská prkna vylezl, a takž i prkno na rakev matce svojí vyhlídnul. Proto-li jsem tě v bázni boží vychovala, bys nyní s tuláky po světě se potloukal? Proto-li jsi dlouhé noci u kněh sedával, abys věděl, jak se posléze před lecjakým otevřhubou šklebiti máš? Ach, synu, synu! proč jsi mi to učinil? Zkažený řemeslnický tovaryš, nevěda, zhejralec hodí se k bláznovství, na jaké ty se vydáváš. A jakéž pak bude tvoje stáří? A co po stáří, v hrobě a za hrobem? Soused náš — pamatuj se na učeného pána s tou velikou vlásenkou — ten vrtěl nad spasením duše tvé hlavou, an jsem se mu s oumyslem tvým svěřila. Mluv si cokoliv o penězích a o slávě, zůstaneš přece jen bídným komediantem!“

Když jsem dočetl, držel jsem lístky po nějakou chvíli ještě v ruce, nevěda, mám-li se dáti do smíchu či-li do pláče. Do obojího měl jsem veliké chuti. I přiblížil se Vilím zase ke mně, a lístky mi z rukou vyňav, složil je mlčky do své tobolky. V modrém oku jeho skvěla se slza.

Bývají okamžení na zatemnělých života cestách, kdežto se nám i nejtajnější schránka duše člověčí zotvírá, co dílna čarodějnická se všemi mistry a učedlníky, jací bývají: hněv a bolest, pomsta a žalost. Takové okamžení nastalo tenkráte i mezi mnou a Vilímem. Slza v oku jeho byla zrcadlem, z něhožto se na mne lítost s uplakanýma klapkama dívala.

Teď bych se nebyl přiteli zasmál, a kdybych tím

i. pověsti prvního ousměška byl dosáhnul. On však posléze sám, jako na vzdor svému žalu a mé outrpnosti, přejal slovo, a široké ouvoznicí stezku a nářku zmužile se ukmuv, potloukal se po pěšinkách zase k svému rozmaru, a v těchto slovech pohyboval se jazyk jeho:

„S takovýmto požehnáním své matky bylo mi se odebrati na rejdiště usmívavé Thalie a na bojiště truchlotvárné Melpomeny. Blahoslavímť osudy, držící tvora zemského na železné uzdě, a blahoslavím i dramatické básníky, jižto hrdinám ani noční čepičkou pohnouti nedovolují, jinak-li to hlas olověného osudu rozkázal. Osud je všudevládný, i v listu matky mé takovým se prokázal.“

„Blaze tobě, pakli si obsah jeho s pokojným srdcem na mysl uvádíš,“ namítnul jsem já.

„Před tebou se nebudu zaklínati,“ mluvil Vilím dále, „že jsem se zařekl, pozdvihovati oko k spanilostem pokolení hadem svedeného, anebo nemíti ústa na zámku před mokrotou z vinohradu sveženou; tys nahlídnul do deníku jarních dob života mého — já pak býval hostem Tvým. an jsi všem pěti smyslům hojné oběti strojíval. Avšak na cestě, kterou jsem se po budoucí dny bráti odhodlal, nemělo mne potkati nic jiného než drahé umění, jen tomu jsem se zasvětil, a jako mocné kouzlo proti morové ráně choval jsem psaní matčino, a kdykoli mě naličená laskavost naličených komediantek anebo patrný pátý hlavní hřích nepatrných komediantů vnadil a vábil: svatosvatou přísahou sobě sám jsem se zavázal, že se nestanu dle závěrku matčina listu bídným komediantem. A věru! shledalť jsem ráznost oněch slov, jimiž Tomsa v přeložení Körnerovy Hedviky praví: Mnohá chlípná podobizna kráčela mi vstříc, mnohé oko hbitě po mně se obracelo; zdivočilých soudruhů zhoubná slova podkopávala pevný strom..... avšak zanechmež nyní podobizen a podkopávání, Tomsu, Körnera i komedianty! Matka mě miluje — umění mi není macechou — nyní jsem u svého Vojtěcha — v Praze — a ve vlasti!“

Po dlouhém tomto výlevu srdce i jazyka otočil se

několikrát na opatku, pak se umístil na měkce vycpané sedadlo a začal oudy protahovati.

„Hodláš se tady pozdržeti?“ ptal jsem se ho nyní.

„Tady?“ opětoval Vilím, a jako živá rtuť se opět na sedadle vzchopil. „Na této lodi nebudu se déle kolébat, nežli mě na ní lidumilý Jalovický kupčík udrží, kterýž mě sem svezl.

Zda víš, jakou to touhou hocha pudí,
Když dívka jeho za horou se budí?

Takovou asi mocí popadlo mne to najednou před třemi měsíci v Norimberce, kdežto jsem posledně na prknech tleskání a hvízdání zasléchal. V Praze je přece jenom nejblaženější! pomyslím sobě, a rychlou nohou vydám se na cestu, abych pod pláštěm matky vlasti — jí a sobě ku slávě z prázdné číše píval a tupými kordy se potýkal. I letěl jsem ku horám — ku horám tmavolesým, o něžto se Domažlické zpěvy a Strakonické dudy obrážejí; ale sotva že mě na zemi české první hodina pozdravila, zastavila se již opět noha má, zastavilo se i toužení mé. Ano, holečku! člověk se ve spaní nenaděje, k čemu ho z rána pastuchovo troubení probudí!“

3.

Na stole, mezi svícnem, utěrákem, dvěma knihama sklenicí s vodou a několika dýmkami ležel arch velikého papíru. Vilím přistoupil vážnými kroky ke stolu, vztáhl ruku a chopil se tohoto papíru.

„Donesla se ti již někdy k uším pověst o Jalovicích?“ počal na to s důležitou tváří. „Jsou ti tam lidé, rozhlášení svým krasovědeckým vzděláním po dalekých krajinách; a tím dovršili slávu svoji mírou převrchovatou, že mají vlastenecké smýšlení. Umínilit sobě rozšiřovati a zvelebovati jazyk český, a protož každý den příkladně písně

zpívají, jakoš je: Nepůjdu domů, bylbych doma bit — a protož podporují také divadlo. Za propůjčené dovolení na jistou řadu her sedá pan předsosta i s rodinou a všemi strejčky a tetičkami na prvních místech zadarmo — ostatní krasoumné obecenstvo naplňuje druhé, třetí a čvrté lavice. Cti a chvály mívají tam oudové hereckého spolku dost, ale s tabule hospodského nesmaže to všecko ani jedinou čárku. Nyní je tam spolek vybraný. Včera večer pokoušel se o mne zloboh: dlouhá chvíle — a hle! v uměleckém tom zanícení provedla moje ruka toto nesmrtelné dílo!"

Přitom rozvinul papír, a rozprostřel mi před očima obraz chuti Hogartské, jednoduše nakreslený tužkou. Byla to prostranná venkovská krčma, plna přepodivných tvářností. V předu roztahoval hubené nožky pídimužík s načechranou hlavou, kterouž nad vysokým obojkem mezi náramnýma límcema nadutě vystrkoval. Ruce jen co možná rozpínaje, zdržoval dvě jiné podoby, ježto se chtěly popadnouti do křížku — po pravé masitého břicháče, po levé vyzáblého kostlivce. Oba měli oči vyvalené, ústa hněvem zpříčená, pěstě zaťaté. Dávno jsem tak drastického představení nevidel.

„Tento smírný duch mezi rozhorlenou myslí rekovskou v pravo a vyhrnujícím se vztekem zákeřnickým v levo je ředitel nynějšího divadla v Jalovicích," začal mi Vilím obraz vysvětlovati. „Před desíti lety byl ještě statečným tovaryšem u stolu divadelního gardrobéra; že pak se mu několikráte poštěstilo vynesti na ta skluzká prkna stoly, přistrojiti se za němou osobu, a to sice vždycky beze všeho poklesku; shledal i na sobě pravdu znamenitých slov: *Anch' io sono pittore!* pohodil jehlou a chopil se krví zprznělé dýky a šel a neoběsil se sice na olši, pověsil se ale na krk komediantům. V chrámu svatého umění konávají prý na památku tohoto dne výroční slavnost, při nížto Melpomena moldánky natahujíc pláče — Thalie pak jako po kmínovce o jedné noze skáče."

I musil jsem se rozmaru Vilímovu zasmáti. „A jak se

tento duch rozvinul, jenž tak dlouhý čas nevhodně mezi ostřížky dřímal?" ptal jsem se pak vykladatele obrazu.

„Neznalť jsem ho, když se počátečními kroky po herecké dráze honíval — a slovům jiných komediantů není co věřiti, ježto si jenom nejraději pamatují, kolikráte se kde komu vysmáli. Že pak v panu Sadílkovi duch veliký spočíval, dokázal tím, že se nejenom o slávu svoji, ale též o blaho celé bandy starati uvolil. Zemřela mu tetička, a ta mu odkázala několik set. I šel tedy povděčný sestrovec, a opět neoběsil se na olši, alebrž nakoupil plátna, barvy a hřebíků, a rozvěšel dědictví po latích a trámech, a tu svou boudu nazval pak divadlem."

I dal jsem se do smíchu, až se stěny ozývati počaly.

„Vy mě rozhněváte, pane rytíři!" zvolal se směšnou nadutostí Vilím, a papír rychle svinuv, začal na mne jako mečem dotírati.

„Probodnu vás, jako pečeného kohouta, opovážlivý člověče! — Slepotou raněný krtek jste — v škořápce hlouposti uhnilý hlemejžď — božího světla se bojící sova jste — nazvaný: Vojtěch Neuměl a básnicky pokřtěný Milovín!"

Takových Shakespearovských přezdívek se mu z úst jenom sypalo, an se přede mnou v hrdinské postavě svinutým archem oháněl. Na to se vedle mne na kolena spustiv rozprostřel obraz na sedadlo, a začal takto horliti:

„Tu viz, jedovatý ousměšku! Nejenom „šaturobil" náš poznával potřebu divadla, a to divadla českého po krajích českých, alebrž i pomocníků nalezl, kteří se uvolili pod správou jeho dobývati zlatého rouna. Tu viz po pravici někdejšího tovaryše řezníka — nyní hraje na tělnaté hrdiny; tu po levici vyzáblec, vysloužilý desátník — nyní představuje potměšilé zatvrzelce, zločince, jakož je Robert ve Fridolínu a nebo nejzrzavější ze všech šelem „Bruno" v klasickém díle Spiessově. Tuto viz mladíka s pudlíkem šaškujícího; pravý to Všeuměl. Listy roznáší, lampy rozsvěcuje, svíčky utírá — ba i někdy půl třetího slova bez koktu pronesti dovede; rozený to synek herecký. A tuto opodál u stolu

naši prostulou dceru Melpomeny, jak plačící děťátko plácá! Hned vedle ní pak milánka žertu a smíchu, pannu Rosenkronovou, kterak pěkně — punčochy pere! A tentýž, jenž boty kartáčuje — a kluk, jenž z talíře zbytky selátka mlsá, na němžto se byla spáchala ukrutná vražda i zadělala kyselá omáčka — těchto několik upřímných koček — ó můj drahý pane Neuměle! viděti jste měl rozmanitý sbor tento, jak žije a pije, jak lehá a běhá: i zajisté bylbyste vstoupil pod korouhev jeho, na nížto velikými, ze zlatého papíru vystřihnutými slovy stojí: „Národní divadlo!“ Já alespoň vstoupil na okamžení pod ni, neboť víte, že jsem od jakživa nerásně miloval, co se hájení a zvelebování českého jazyka týká.“

4.

Často v ošumělém kabátě
Rozumnější chlapík sedá,
Nežli v damastových kalhotech.

Za vzorem všechněch živoucích, znamenitých i neznamenitých povídek a románů, báchorek a novel, aneb jak se ty špiritusy nyní všecky jmenují — za vzorem jich měl jsem již prvnější kapitoly nějakou průpovědí okřestit; leč nechtělo se ve mně až posud uroditi blahozvukých rýmů.

Byl krásný jarní den. Slunéčko svítilo, po mezích běhala jehňátka a telátka, štěpařové kleli žravým housenkám — a duše moje se veselila. Cesta, po nížto jsem jel, vtloukala do mne věčnou onu pravdu: „Kdo se poníží, povýšen bude; ponížen, kdo se povýší!“ Bouři mořskou jsem sice ještě neviděl, ani blahosti jejích nezkusil: avšak po tomto zmítání na kamenité cestě do Jalovic bylbych nejzdařilejší popsání podobného úkazu na moři zhotovil.

Do Jalovic tedy? — Ba ovšemže; aniž mi na cestě pokojné chvíle zbývalo k přemýšlení, zdali jsem dobře učinil, časem takto mrhati. U rozveselení mysli, při panské večeři,

byl jsem Vilímovi slíbil, že se přijedu na Jalovický Thaliin chrám podívati — on se chytil slova, zapřisahal mě svatostí našeho přátelství; kupčíku, s jehožto koňmi a penězi byl Vilím přijel, zvědavost moje lahodila, i ont počal na mne dotírati všemožnou výmluvností, a dán jsem byl do rukou jejich. Rychleji zařídil jsem po městech Pražských zaměstnání svoje, domů psal o nahrnutých obtížnostech, o prodloužení času, a čtvrtý den po Vilímovi vyjel jsem Oujezdskou branou.

O příjemnostech cesty nebudu slov šířiti. S nábožným povzdechem obrátil jsem zraky k milosrdným nebesům, an jsme poslední před žádoucím cílem zastaveníčko učinili u čtyr zdí, nahnutým krovem přikrytých, kteréž byly snad již poslouchaly hluk třicítileté války, kteréž drahně času tesaře i zedníky již o smilování prosily, a kteréž hladem a žízní mroucí tovaryši hospodou „u teplého stehýnka“ nazývali.

Koním se chtělo oddechu a obroku, mně se chtělo odpočinutí; s posvátnou jakousi, nevýslovnou hrůzou vkročil jsem do špinavé krčmy. V sednici, u prostředního stolu, seděl host, maje před sebou telecí kýtu, zavinutou v divadelní návěští. Přirozeným pudem vedený měl jsem si — neboli žaludek můj po dlouhém vytřesení všímati jenom lákavé teletiny; leč lidský duch můj zvítězil nad chutí zvířecí, a kritickým okem počal jsem dříve prohlížeti papírový obal pečeně, a potom i muže, jenž byl dvě nestejné věci v tak úzkou známost uvedl, že se mastnota z kýty vtáhla v návěští a písmena z návěští otiskla na kýtě.

Přistoupil jsem tedy blíže ke stolu, a nahnuv se hostu přes záda, četl jsem velikými literami ohlášené: „Vítězství u Domažlic, aneb: Břetislav I., Český Achilles.“

Slova moje byla, tuším, plodem česaným na stromě radostného překvapení a hlasitého úžasu; neboť se host, ač dosaváde jen v anatomické rozkládání pečené kýty zabraný, po vyřknutí jich šourem na stolici zatočil, a očima na mne zablýsknuv, rovnýma nohama na podlahu se postavil.

Byltě as padesátník, slabých oudů, outlé tváře, snědé

barvy, havraních vlasů, malých, jiskrných očí. Z pohledu a pohnutí jeho jevila se veliká čilost ducha, z oděvu bylo lze hádati na zalíbení v pořádku a čistotě. Náprsnička i s okružím byla co padlý sníh, na šátku okolo krku pěkný uzlíček, vlasy uhlazené, kabát světle zelený s dlouhým poněkud životem, na nohou spodky z měkké, žluté jelenice v botách až na lýtka vysokých.

Měl jsem dosti času prohlédnouti si přívětivého mužíka, jenžto zdravým, ostrým hryzem poslední sousto teletiny na rychlo drtě a ubrouskem mastné prsty a ústa si utíraje, přede mnou se byl rovně jako grošová svíčka postavil.

Nyní ubrousek pustil, tváře o několik stupňů lahodnosti rozjasnil, a obě ruce mi podávaje, zvolal jazykem kvapným: „Čechu, vlastenče! dovoltež, abych vám stisknul bratrskou pravici!“

Té prosbě nedalo se ovšem nic odepříti. S úsměchem podal jsem cizinci ruku; leč ústům vyklouzla slova:

„V nebezpečenství se vydáváte, pane, v bratrství kročiti s člověkem, na němžto třeba nic českého, než co v něm vězeti zůstalo ze slabikáře.“

„Ó, bohužel, že jich po Čechách tolik, žeby je ani ve Vltavě neutopil, kteří o jazyk otcovský starosti neměli od oněch časů, když byli „ba, be, bi“ odříkávat přestali!“

Tak zvolal host v zeleném kabátě, a tvář jeho se dechem bolesti zatemnila. Leč jakoby novým pohledem na mne se opět zjasnila, pravici mou vroucněji tisknul, a slova jeho zněla co zvonek radosti.

„Avšak vy, drahý pane!“ řekl, „zajisté nepatříte k oněm, o nichžto, že na levici státi budou, psáno jest. Libozvuk u vašem vyslovení, plynné čtení — a moje srdce — ha! to moje srdce! To mi praví, že jste Čech — já řku — kus ryzého zlata — že se staráte o všeliký prospěch vlasti — že jste milovník naší literatury — našeho divadla!“

„Toť jste asi neobyčejnou pilnost naložil na seznání

dobrého vlastence, zvláště pak jestli v člověku po několika slovech i milovníka divadla seznáte.“

„A proč bych nebyl naložil? Kdokoliv ěk se na roli vlastenské i nejmenší prací zanáší, trhá si zlaté listí na věnec nevadlý — a byť i na ní po brázdách pouhé kamení sbíral a na hromadu svážel, aby na poli ourodném zrůstu nepřekáželo — také to služba jest. Ano, můj zlatoušku! Od té doby, co se byl národní duch náš probudil z dlouholetého sna — od té doby zanáším se přemýšlením o vzniku a zvelebení divadla. Nechť je cesta jakákoli — jen když k obecnému prospěchu přivádí. Jiný píše, druhý se potýká — já bych si zvolil stav herecký, kdyby k tomu byly plíce svolily — nu, také dobře! za to jsem hlavou a perem sloužil české Thalii!“

„Že perem?“

Divení moje rozmáhalo se, čím déle horlivý mužík rozprávěl. Než poslední jeho slova zdála se mi býti důkazem o přeskočeném kolečku. Znalť jsem všecky naše spisovatele ze jmena, jižto se byli národního divadla ujali, a tento outlý střízlíček v jeleních kalhotkách žeby z velikánského toho počtu byl?

I pozoroval, tuším, nedůvěru moji, ačkoli jsem k rozšíření kořínků jejích ani polovic okamžení nepopřál, jako zde písmen k jich popisu; zpozoroval ji, a poněkud jakoby na rozpacích mě popadnuv za knoflík u mého pláště, objasnil řeč svoji takto: „Rozumějte mi, zlatoušku! Pravím-li: „perem“ — nemyslím, žebych byl i kněhtlačitele pozbavil papíru a barvy. Ne všecko, co se napíše, i pod impresorský lis dostati se musí; ač nevím, zdali podobný osud i mou práci nepostihne, pakli ji rozumní za hodnou uznají. Já jsem syndikusem v Jalovicích — jmeno moje Kohoutek.“

I kvapně jsem se uklonil, a pověděv mu také jmeno své, úřad i účel cesty své, nemenší poklony jsem utržil. Tvář páně Kohoutkova se vyjasnila při jmenu Jalovicích jako báň na kostelní vížce při prvním jarním slunéčku.

„Srdečně velebím Hospodina, že mi vás nalézti dal

na cestě k milému domovu!“ radoval se pan syndikus. „Totě nám zbude času k líbeznému hovoru a moudrému považování věcí vlastenských.“

Vozka můj, vstoupiv do jizby, oznamoval, že jsou koně nakrmeni.

„Máš-li pak ještě místa pro mne, Šebesto?“ zeptal se ho pan syndikus.

„Inu, jemnost-pantatínku, jestli že můj pán dovolí,“ odpověděl vozka Jalovický, s rozvláčnou zdvořilostí obrátiv se k panu městskému ouředníkovi i ke mně, jenžto jsem ho byl v Praze za dost drahý peníz objednal, „místa byloby nazbyt.“

„Mně společnost vaše způsobí dvojnásobné potěšení,“ řekl jsem já.

Pan Kohoutek nařídiv pak kočímu svému, aby se na prázdno domů odebral, žaludku jeho se zbytkem telecí kejty seznámiti se dovolil, načež rychlým krokem se mnou do kočáru hopkoval. Vozka zaprásknul, a již opět jsem začal okoušeti rozkoše kamenité cesty. Ne však! utrhačství nenávidím z celé duše, z celé mysli své; čím dále za „teplým stehýnkem“, tím rovnější, tím oupravnější byla i cesta. Dobré znamení! — I rozprávka moje s panem Kohoutkem mohla se pokojněji rozbíhati a po koleji rozkládati.

Leč tato rozprávka stala se tak rozmanitou, žeby ji čtenářové pro samou strakatinu i pro širokost oděvu za jednotvárnou i dlouhochvílnou usoudili, kdybych ji pro ně slovo za slovem ohřívati měl. Pokusím se vytlačiti z ní šťávu a vyloupnouti jádro, a takž jí bez nechutné šupiny po skrovných mírkách poskytnouti všechněm, komužkoli na Jalovické moudrosti a na zlepšení chuti vlastní záleží.

Mírka první.

Kohoutek. Sousedé Jalovičtí nepokřtívají oudy spolků hereckých „komedianty“. Vyjasnil jsem jim i vepravil ve paměť jejich, že herci a herečky, hry divadelní představující, umělci se nazývají. A pouhým tímto názvem, věřte,

mnoho nevážnosti zmizelo, jižto veliká část lidu našeho ve jmeno „komedianti“ vkládá, i pak na osoby přenáší.

Já. Toť aby vás ondové všechněch divadel oslavili, jako rekovného zástupce, a obdarovali penízem za vypuzení lidských bludů škodlivých! Leč pouhým překřtěním nezasadí se vážnost pro spolky, o jichžto potřebnosti se nerozsvítila lidu notná pochodeň. Lid — nemyslímť, jenž ve pluh starosti zapřažený, pole denních potřeb orává, i ten, jehož byli odchovali na hedvábných peřinkách, nehledí na umělce řádu jakéhokoli s takovou vážností, jako na milost-pána, kdy se péro za uchem, svazek papíru pod páží, s vypnutým břichem z radní světnice domů navrací.

Kohoutek (hroze mi prstem). Čtveráku! pomyslete, že vám sedí syndikus po boku. (S povzdechem.) Avšak bohužel, že máte pravdu!

Já (s úsměchem). A že toto zlé nenapravíte v dobré.

Kohoutek. Pročbych nenapravil? Nechtež jenom, aby spolky herecké přestaly býti outočištěm bídáků nehodou stížených, přístřeším dobrodruhů ze všech světa úhlů smetených, besedou radovánek o budoucí den nepečujících,

Já. Oho, oho! veleváženy pane syndikuse! Myslíte-li, že se dá svět na ruby obrátit, jako dvé rukaviček? Lidumilá Thalie nevymýtá nižádného z hájů svých, ba ni truchlotvárná Melpomena nezabraňuje žákům pohlédnouti na dno vinní sklenice.

Mírka druhá.

Kohoutek. Vám se tedy zdá, žeby všechny společnosti herecké přestati měly, ježto stany svoje z krajů do krajů přenášejí a dílnu svoji rozbíjí v městě i po návsi?

Já. Dokud se nestanou prospěšnými školami herecého umění, pod správou dostatečných ředitelů — vymazány budtež ze řady uměleckých ústavů, i zapuzeny z besed obecenských.

Kohoutek (radostně mi ruku tiskna). Jakoby ohlas mé duše mluvíte! Švec musí umět botu neb střevíc přikrojit, nežli se mu řemeslo dovolí; divadelní ředitel —

Já. Dovede přistřihnouti plody spisovatelů, třeba

se tomu byl neučil. Vždyť pak to jesti jediné, čím sami sobě pomazání udělují k ouřadu. Vím ale, co říci hodláte. Vykázati má se, kdo řízení divadla přijímá, o vlastní zkušenosti herecké, o vzdělaném vkusu, o statečnosti, tolik oudů vésti k cíli jednomu. Leč není-li to k smíchu, pane Kohoutku? My tu hovoříme jakoby výbor, ustanovený na dohlídku nad schopnostmi divadelních spolků. Hubou my dva nevytáhneme, co se vleče bahnem stoletým.

Mírka třetí.

Kohoutek (s rostoucím ohněm). Ó, jakžby soudil svět o herci jinak, představiv sobě, že v nižádné třídě vědomostí miláček Melpomeny cizincem býti nesmí! Rozum jeho se ojasniti musí dějepisem, bájeslovím, rovněž jako chuť ušlechtiti řečnictvím a kouzelným jeho bratránkem, básnictvím. Tělo hercovo vtěsnati se musí v podobu sprostoty, rovněž jako pohybovati se mravem spolků šlechtických.

— — — — — — — — — — — — — —

I čtvrtou i pátou mírku hodlal jsem poskytnouti čtenářům; avšak pozoruji u přemítání zrna, že se neustavně zardívám, připomínaje si vlastní předsudky, nežli jsem se jich byl k vůli Vilímovi zprostiti odhodlal, a vědělť jsem i věřil tenkráte v uměleckou důstojnost herce zdárného. Což pak o stavu tom uzavírati má lid, jemužto se z netesaného plotu vyvrácený, surový kůl zdá býti dostatečným, aby se jím vyplnila veliká mezera ve sboru hereckém? I nechám tedy nahrnování mírek, abych se nestal najednou pověstným chvalořečníkem pořádku, nad nímžto jsem nedávno ještě vynášel úsudek nemilosrdný. Veliká prý nádhera spočívá ve slovech: „*Vir constans*," to jest: „Hlavu jako ze železa měj, s pravdou třeba do rvačky se dej." I kéžbych jenom papršlek nádhery té pochytit a věneček z ní sobě uplesti mohl!

5.

Blahoslavena budiž věži zámecká, ježto jsi nás — mne totiž a pana Kohoutka — v příhodný čas vytrhla z nesnáze. Čepejřilť se již ten dobrák, an jsem ho škádliti počal poslední rozprávkou. Což já za to mohu, milý Kohoutku, že jsi až přemoudře kokrhati chtěl? Dosti dlouho byl jsem napínal chřtánek člověčí k nápěvům, v jakových jsi ty ohlašoval učenost svoji, a kdokoliv zaslechl *duetta* naše, na víru obrácen nepojmenuje herce „komediantem“. Leč do posledního koncertu páně Kohoutkova nemohl jsem se pustiti. Byly to přetěžké variace; thema na ně: „V Čechách by obstál divadelní spolek, hrající po česku.“ Nic naplat, že jsem dokazoval, jak slabé již prvopočáteční základy umění hereckého jsou, kde hrubá neznámost jazyka vládne, i jakž nejisté stavení, kde dramatická chudoba bloudívá; nadarmo jsem dovozoval, jak sypké základy spolků divadelních jsou, i těžké obstání členů jejich, kde peníze pobývají u ovcí ztracených a chuť jenom u beránků domácích. Zpozoroval jsem, že se odmluvou zasazují proti zamilovaným návrhům hrymilovného syndikusa, kteréž chrániti všelikou silou se namáhá. Já pak nerad koho z utěšených snů budívám; blahoslavena tedy ještě jednou věži zámecká, ježto jsi další neshodě učinila přetržku!

„Nechtějmež déle pouhými slovy bojovati pro věc, o nížto skutek co nevidět rozhodne,“ dokončil horlení svoje pan Kohoutek. „Pobyt váš v Jalovicích — a tuším, že bude dlouhý i příjemný — poučí nás o zastání zásady mojí, že v Čechách divadelní společnost česká obstojí. Mámeť tu právě jakousi, i byť i nebyla ve všem dokonalá, svědectví o mém výroku přece vydá.“

Muselť jsem se v duchu zasmáti, neboť mi na mysli tanul obraz přítele Vilíma i vysvětlení jeho. Večer byl ale již tmavotkaným rouchem zastřel obličej můj a hor-

livé zanícení obestřelo zrak pánĕ Kohoutkův; nepozoroval uznání moje a mluvil dále takto:

„Dnes právĕ provozují Schillerovy „Loupežníky“ po česku; doufám, že se důmínka vaše vyvrátí a možnost vyvedení návrhu mého okáže.“

Štĕkot psů a volání mejtného pozdravily nás, an jsme do Jalovic vjížděli. V soumraku večerním a při jednotlivých paprskách, padajících na ulici z nízkých oken přízemních, pozoroval jsem neobyčejné v městečku venkovském hemžení lidu.

„Nuž, pane Neuměle!“ promluvil pan syndikus, jakoby hlasem vítĕze. „Tu vizte horlivost Jalovickou pro národní divadlo! To všecko plove k „zlatému andĕlu“!

I já jsem k němu doploval po několika stech štilců, zakusených třesením vozu na dlažbĕ, vyšlapané husami. „Zlatý andĕl“ jest nejprvnější Jalovický hostinec, a sál jeho byli proměnili v chrám Thalie. Do začátku hry zbývalo mi ještĕ času převlíknouti se; i dal jsem se uvesti do zvláštního pokoje. Na schodech stalo se mi však — náramné neštĕstí.

Náramné to neštĕstí strhlo se na mne z dvou — ženských očí. Ach, to byly oči! Kdyby se mi chtĕlo dáti platné upsání, že všecky spanilé čtenářky v popisu osudných těchto očí pohledávati budou chválu očí svých: nazval bych je dvĕma hvĕzdama, jarní fialinkou, okýnkama pozemského nebe.

Avšak tenkráte prositi musím za prominutí všelikého chvalozpĕvu. Srdce moje bylo hnízdem zášti a spravedlivého zanevření, a tito dva dravci neuměli oči jinak pojmenovati, leč „jiskrami ženské pýchy a tvrdohlavosti, palčivou kopřivou, světýlkem vezdejšího pekla“.

Znaltĕ jsem dívku. Kdyby dvanáctero soudců nebeských bylo po žebříku Jakubově sestoupilo na zemi a chtĕli ohledat krásu dívky té, zajisté od nehýtku hebounké nožky až ke konečku zlatého vlásku byliby všecko úplné, dokonalé nalezli. Já to nalezal také; ba nalezal jsem i více. Ducha jejího nalezal jsem sbratřena s pány, bez

jejichžto průvodu se děvče ve světě okázati nesmí a kteříž jsou: zdravý rozum, bystrý vtip, a onen povrchní mravův a vzdělanosti lesk, kterýž nahradí, coby se v něm snad nedostávalo. Srdce její nalezal jsem zesestřeno s paními, bez jejichžto spolku dívka nespolečnou zůstane ve spolku dobrých, totiž s čistotou, pobožností a onou čarovnou měkkostí, v nížto celý svět podobu svou rád vtiskne. Nalezal jsem, až i místečka pro svoji lásku jsem nalezl. Kdo „sladkou tuto pomoranč i hořkou její šupinu nenakousl“, nepojme ani nejživější popis o chuti té; kdo se ale již „ve sítěch lákavé ochechule třepetal“, pochopí zkrátka řkoucího: Já miloval. I ústa dívčina žvatlala mi o tom daru božství, a oči její — ach, ty osudné oči! — co se mi na rtech pouhým zvukem býti zdálo, v očích jakoby z hloubky duše vyváženo se lesknulo.

V sladkém zpomínání a v černém kabátě pohřížený vstoupil jsem do sálu „zlatého anděla“. Sotva že jsem levým okem proběhnul zástupy diváků, vpředu ženských, nahrnutých jakoby jarního květu na makových záhonech, vzadu mužských, sestavených tu jakoby na podzim uschlých makovic, a pravím, sotva že mi času zbývalo pohlédnouti na oponu, a vyobrazené na ni sedmero muz a několika gracií; tanec provodících, jakoby „dojné, když provádějí vrtáka“: zazvonilo se, opona zašustěla, mne pak pojala hrůza posledního soudu.

Řvání a výskání, tleskání a dupání rozléhalo se okolo mne, že jsem se strachovati začal, aby nás nepochoval „zlatý anděl“ pod kamenným pláštěm. Nevěděl jsem, za jakou příčinou se Jalovickým pánům všecky oudy zbláznily, až když se Franc Moor s pokorou do prostřed jeviště připlazil a čepici smekna k poděkování za přivítanou hezky po komediantsku se ušklíbnul.

Štěstí tvoje, paně hrymilovný Kohoutku, že jsem tě už neměl po boku. Před veškerou obcí bylbych ti okolo krku padl, žes jí tak velikou lidumilost vykrhal! Ani slova ještě herec nepromluvil, a ona již rozkoší — bez hlavy!

Leč Franc Moor za pozbytí takové maličkosti stál. Jaký to kus masatého těla! jaké plíce, jaké studium! I ten chomáč načechraných na čele vlasů — jaký to důvtipný příspěvek k zobrazení šeredného padoucha! Radosti mé přibývalo po každém výstupu, a div že jsem se dočkati mohl, až bratr Karel před námi zakleje. Jaký to asi velikán, když Franc již takový skalolam!

Vystoupil, nové diváků zbouření. Pan Karel ale jakoby nic, jenom hrdě hlavou pohodil. Já pak se poznovu octnul v Jiříkově vidění. Zjevilať se osobička nehřmotná, hubených oudů — vyjmouce dle hereckého práva vycpaných lýtek a stehen. Slova jeho vrážela se mi do prsou, jako tříhraná dýka; žalobu a nářek veda, skuhral, až mi se politováním vlasy ježily. Oudy jeho, pěsti, ramena, ňádra, zadek jenom hrály; zatínaly se, trhaly sebou, nadýmaly se. Oči se koulely, a obočí nad nimi se hýbala, jako dvě hrůzoplodná mračna. Jalovičtí v rozkoši takořka se topili.

Jednání první bylo ukončeno. Nové hromobití. Leč vedle mne začaly dvě paničky rozprávku, kteráž učeností svou i nejsilnějším rukou a nohou se-vztekáním pronikla. První z těchto mudřen, vykrmená husa s obtížným oddechem, batistovým šátečkem sobě utírajíc pot s čela a tváří, jakoby vývar s velikých pokliček, zasípala takto:

„Co pravda, to pravda! Naše nynější divadelní společnost honosí se umělci, kteří by divadlům dvorským ke cti byli. Na mou víru, panno Kohoutková! ty dva chlapíky bych sežrala.“

Paní recensentka mluvila totiž o Františku a Karlíkovi.

Druhá ženština, vyzáblý to kostlivec, zacinkala pronikavým hláskem takto:

„A v čem že dnes největší obou umění záleží, paní správcová? V tom, že Valenta dnes na dobrého syna i milovníka hraje, a Rasocháček zločince představuje, ježto jindy právě naopak sobě počínají. Předvčírem ale byli se založili o desět pinet piva, kdo z nich lépe vyvede

úkol druhého. Bratr můj kroutil nad tím hlavou. Já řku ale: I nech, bratře, starostí; já znám Rasocháčka i Valentu líp nežli ty."

Nevím, jestliže se mi hlasitého smíchu chtělo, anebo jestli mě horko, jakoby v ruské lázni, ze sálu na čerstvé povětří pudilo. Vstoupil jsem na pavlač, pod širokou oblohu, jižto byl večer modrojasným, hvězdoskvoucím čalounem potáhl. Měltě jsem příčiny s srdcem rozveseleným pohlédati k tichým hvězdičkám; leč jediný pohled na stříbroskvělé jich stádo — a pryč byla veselost. Ach, ty zlé dívčí oči! Ty mi opět na mysli tanuly, a to bylo moje neštěstí. Bázeň byla na mně, abych se s nimi ještě jednou nepotkal; neboť o hlavu bych se byl s vírou svojí založil, že se mi v nich objevila kouzelná kukátka — mojí Bětunky, já však se byl panickou svojí statečností zařekl, přiblížiti se ke dráze takovýchto zkázyplodných komet.

Vy se snad usmíváte této mé statečnosti, kterážto dvou ženských očí se bojí? Nebyla to bázeň, byla to vlastně hrdost, kteráž mě od nich vzdalovala, kterážto mi velela před nimi prchati. Eližběta moje byla se mě dotkla velmi důtklivě; nemohlť jsem odpustit bez ujmy mužské důstojnosti, ona přiblížiti se nesměla pro ženskou důstojnost. Mezera bořila se mezi námi a naší láskou. Jestliže ale mezera nepřestupná? To nevím. Byltť jsem „duši svojí" už mnohonácte neděl nespatřil, o sotva že mě na schodech „zlatého anděla" dvě oči potkaly, podobné očinkám Bětunčiným, srdce mi začalo se i s panickou statečností bouřiti.

„Avšak zdali sám sobě krásný večer nekazím pro pouhé zdání, pouhé zpomínání?" počnu na sebe dorážeti zmužilou otázkou. „Kdežby se tu vzala Eližběta? A bytsi i vzala —"

Hrdinským krokem pospíšil jsem do sálu, neboť se začínalo druhé jednání. Starý Moor již rukama lomil a bědoval, a já bědoval s ním, neboť nikdy se mi nenaskytlo důležitější příčiny bědovati nad lidskou zaslepe-

ností, v nížto se byl člověk zatoulal k svatyni Melpomeny, maje se dle nadání svého potloukati okolo chléva.

Vyhrnula se opona po třetí. Já se byl přitlačil do koutečku, dílem abych co cizinec nepřivábil na sebe pozornost domácích, dílem abych bez roztržky kochati se mohl ve hře Kosinského, mého Vilíma. Jakkoliv jsem se představení výborného nadíti mohl, předce mi srdce nepokojněji tlouklo, než kdy mi byl přítel zvěstoval, že komediantem jest. Nikdy jsem ho byl bojujícího na prknech nespatřil, nyní pak se doba blížila, kdežto jsem co nestranný soudce rozhodnouti měl, zdaliže s prospěchem učinil, oddav se nejveselejšímu řemeslu.

Tu se ozve za scenou: „Zde musí být," a hned na to: „Kde je vůdce váš?" a v bohatém, slovanském oděvu vystoupí Kosinský!

Ušlechtilý jinoch u prostřed sboru divokého, loupežnického! A ta slova jeho! Plamenná láska, hořoucí bolest, zoufanlivá odvaha — nešermoval sice rukama povětřím, nedupal nohama podlahu — diváci také nevýskali radostí — avšak i v oku „žravé" paní správcové i po tváři spanilých mladátek lesknula se slza — ticho posvátné bylo po sále! Já pak déle na uzdě pobyti nemoha, proderu se na jeviště, loktem strhnu Francovi plášť, sváteční hedbávnou zástěru panské kuchařky, klopýtnu Amalii na ňádra koudelí sklenuté, a sotva se na těch čarodějných pahorkách zpamatovav, Karlovi ostruhu ušlápnu, až pak se posléze Vilímovi okolo krku zavěsím.

„Drahá perlo! jakž dlouho se tu váleti budeš mezi plevami?" začnu slovy kvapnými; leč on mi další průlev rozníceni mého rázem dlaní zastavil.

„Nech řeči o perlách a plevách, milý Vojtěše! Duše moje se nyní s potřebnějšími věcmi zanáší. On po ní touží jako pstruh po skalním potoku, praví katrčník v „Rodu Svojanovském," — a také i toužila po tobě duše má.

Takto mě zakřiknul, a dále ani slova promluviti nedovoliv, za ruku pojal a před ředitele uvedl, řka: Tuto

vám přivádím přítele svého, prvního milovníka na dvorském divadle Výmarském. Jesti na cestách a na spěchu ku Praze. Leč pro přítele zbude mu času i chuti zahráti zde jeden večer, a pomoci mi z bryndy!

A nedbaje na to, že mu přítel podivem kamení, obrátil se na kvap k soudruhům svým, kteříž se tu již okolo mne neznámého stavěli, zraky na mne pronikavě upírajíce. „Vás ale, pánové, zvláště vás, koruno naše, kouzelná Amalie, i všechny ostatní, k uměleckému tělu našemu patřící oudy, zve pan Braunthal na zejtřek k panské večeři, a těší se, že se všickni s ochotným žaludkem dostavíte.“

6.

„Pro dobrý Bůh! člověče, zbláznil jsi se? Udělati ze mne prvního milovníka na knížecím divadle Výmarském!“ začal jsem k Vilímovi, když jsme se byli po „Loupežnících“ v najatém pokoji „u zlatého anděla“ octnuli.

Avšak vážností, s jakovou jsem řeč svou začal, popudil jsem přítele, vždy veselého rozpustu k nesmírnému smíchu. Zdálo mi se, jakoby si nahraditi hodlal, co u přítomnosti herců prometkati musel, a do čeho mně se nechtělo.

„Nouze naučila Dalibora housti!“ odbyl rozpačitost mou zkrátka; „bohdá, že i z tebe na jediný večer herce vysoustruhuji. Statný budeš Kuklovín. Ano, ano! Nevyvaluj oči! Hrabě Ivanov, nade Vislou z rodu staroslavného.“

Člověče, mně začíná býti ouzko při tobě. Ze mne herce urobí — a nyní „Soběslava“, ten jarý výtvor proslulého a takměř až posud jediného dramatika českého vrhnouti chceš v prach Jalovické nízkosti?“

„Aj, aj, bratříčku! totě nevalná chlouba pro tebe. Pomysli, že jsem i tebe k slušnému básně té oživení vyvolil. Ostatně to pak osud básníků dramatických, že dítky jejich v ruce spravedlivých i nespravedlivých pa-

dají. V jaké „Soběslav“ upadne, provození okáže. Já představení to v prospěch svůj vyvolil, a usilovně o zdařilé vyvedení pracovati budu.“

„Leč pomysli jenom na obsáhlost této tragedie a na těžký její sloh.“

„V těch úzkostech zpomůže péro několikerým škrtnutím a paměť pánů herců.“

Div že jsem Vilíma poznal Nepojímal jsem, zdali to vše pravda čili žert.

„Nenahrnuj překážek, kde ještě nejsou“, štěbetal dále. „Chtějí-li se Jalovice honositi českým divadlem, i ať tedy provozují díla českých básníků. Ty pak račiž považiti, že mi zde běží o veliký příjem, protož i o kus náramného názvu, nesčíslných osob a lákajícího návěští. Co se však našeho namáhání dotýče, pane hrabě z rodu staroslovanského, tuším, že náhrady bohaté naleznete, an vás s Eližbětou svojí seznámím. — Na hereckou čest! můj Milovín se červená!“

„Tys dnes k nevystání, příteli!“ vypravil jsem sotva z úst, a po pokoji se procházeti začal. Cítil jsem jakoby požírající plamen po celé tváři. Zpropadená Eližběta!

„Neměj strachu, že Eližbětou bude náš obstárlý milánek Melpomeny. Ta tenkráte do nohavic musí — a blaženáť je, kdy nám svůj vnadný, kosonohý zrůst na odiv postaví. Budeť z ní Hroznata — milostnější, nežli se byl básníku objevil. Chotí knížecí bude nejkrásnější perla zdejší, herečka z ochoty, z pouhé vlastenské ochoty.“

7.

Druhého dne stál jsem při oblékání o celou hodinu déle před zrcadlem, nežli když jsem se v Praze k nejslavnějšímu bálu strojíval. Nejjemnějším líčidlem přítele Vilíma zrůžovatěla tvář moje; lesknoucí se mastičkou za-

černalo se obočí a zatemnily knírky. Cokoli tvůrce nového stavu mého za dobré uznal, učinil jsem bez odmlouvání. Dostav se již do kola, odhodlal jsem se tancovati, nechť z toho pojde co pojde, třeba i závrať a hlavy bolení. Radost, jakovou se můj rozpustilý veselík na městské povídačky těšil, pobláznila i mne; se smíchem propůjčil jsem se všeliké přítelově potřebě.

Sotva že byla na zámecké, mnou již jedenkráte blahoslavené věži zabručela devátá, vtiskli jsme klobouky na pálené kudrlinky; prsty vklouzly do bělounkých rukaviček, a již jsme rychlým krokem octli se na ulici. Byliť jsme na cestě do všech domů vzácnějších, kdežto se byl Vilím již seznámil, a kamž i teď prvního milovníka divadla knížecího uvesti sobě předevzal.

První návštěvou zavadili jsme o dům páně Kohoutkův. Hrymilovného syndikusa museli jsme prvního zavesti v tajný labyrint počínání svého, nežli rozhlásiti mohl, cokoliv jsem mu byl včera o pravém stavu svém objevil. Vypravovalť mi Vilím o horlivém pro divadlo mužíkovi tom takových kousků, že se mi ani dost málo nestížilo svědomí, an jsme mu nejprvnějšímu pověsiti chtěli „na nos bulíka“.

První, kdo nám v Kohoutkově posadě v oustrety přišel, byla jest hubená recensentka „Loupežníků“, kterážto „Valentu i Rasocháčka lépe znala nežli bratr syndikus.“ Jazyk bych si byl ukousal, jen abych smíchem puknouti nemusel, an jí rozpusta Vilím asi desaterým políbením na kostlivou ruku dobrého jitra podával. I muselť jsem také chtěj nebo nechtěj kousnouti do hořkého žaludu.

S radostným úžasem přivítal nás bratr syndikus, a úžas jeho rostl, an ho Vilím švitořivou vychvalou o herecké mojí umělosti do sluchu bil, a radost jeho kácela se plným vozem, an jsem se prohlásil, že k představení „Soběslava“ síly své obětovati volím. Slze v očích, úsměch ve tváři tiskl nám ruce, vinul nás k srdci.

„I. ať tedy nevím, co je uměti řikání svoje nazpaměť, a co důvěřovati se v napovědu,“ zvolal ze srdce přeplněného. „jestli že jsem vás, drahý pane Braunthale, včera

již miláčkem Melpomeny býti nesoudil! S takovou důkladností o divadle mluviti a úsudek ostrý pronášeti nelze neposvěceným.“

„Zdráva buď velebystrost rozumu vašeho, zastupiteli a ochránče náš!“ prohlásil se Vilím, a v další milost divadlem posedlého Kohoutka poroučel sebe i mne. Že tento, cokoliv o mně dříve byl zaslechl, rozhlašovati nebude, ručila radost jeho z nenadálého herce knížecího. Žertu mému s pravdou a se lží na včerejší cestě rádo bylo odpuštěno.

Viděl jsem je, viděl jsem všeliké ty rody vzácné, ty plody panské v pověstných Jalovicích. Viděl jsem radostné jich tváře při návštěvě knížecího herce, i slyšel jsem přívětivá slova v rozmluvě s váženým umělcem.

„Och, ty hodinko boží!“ povzdechla si sladounkým hláskem paní radová. „Jakýž to krásný stav — ten herecký u knížecího dvora! To máte zajisté holandské plátno — a knoflíčky darem spanilé ruky?“ doložila nad míru šetrná hospodyně, a zvědavým prstem poklepala mi na prsa, na běloskvoucí náprsničku.

„Čtyry tisíce dolarů ročního příjmu?“ zvolal pan dozorce nad Jalovickými školami. „O požehnaný stave! Za tu trochu...“

„... hubou tlučení a rukama házení,“ chtěl nepochybně říci; leč jakoby utal; hrubý ten žvanec v čas ještě spolknul, a po zrzavém trojlistu kloučků svých se ohlížeti počal okem tak planoucím, jakoby jim v paměť vpáliti chtěl: „Hoši, ať mi jsou z vás komedianti!“

Byl jsem nad míru spokojen s Jalovickou vzdělaností; nikde za námi nebečelo drobounké stádo: „Hlehle, to jsou komediáři!“

Poslední naše zastaveníčko bylo v zámku, u vrchního Jalovických panství. Nejlíbější pochoutku schoval mi Vilím k posledu. Měl jsem seznati Soběslavovu Eližbětu! — Vstoupili jsme do pokojů. V druhém sedělo několik ženských.

„Ta v levo u zrcadla," zašeptal mi kvapem přítel průvodčí, „jest veliká choť Soběslavova."

Já zkameněl. Ta v levo u zrcadla — tato labuťová šíje, ty hedvábné vlasy, tato kouzla ve tvářích, ta hrdost na čele, a posléz, ach! ty oči, ty oči nešťastné!

Byla to moje Bětunka. Jakoby zlý, závistivý duch na prahu s plamennou metlou se oháněl, sypala se na mne hrůza při dalším kročeji. Panická moje statečnost bylaby se ráda poradila s Vaňkem, ale ach! cestu měla zamezenou vrchy nepřestupnými.

Staň se, co staň! Z hluboka jsem si oddechnul a levici do žeber zaťal, pod nimižto mi srdce tlouklo, jakoby zvon u posledních ranách před velikým pátkem.

Veselík Vilím se již mezi ženskými otáčel. Já pokročil za ním, i umříti hotov pro herecký stav. Poklonu složiv domácí paní, za šťastného jsem se pokládal, že si ouzkost moje jazykem prorazila hráze, a že jí ubývalo tou měrou, jakovou se rozlévala slova.

Soběslav mě uváděl knížecí své choti. Jakoby nic, kročil jsem před ni. Plesal jsem v duchu. Stálať tu předemnou, jakoby ji tmavou půlnocí poslaný výjev vylekal ze sna. Sáhl jsem po třesoucí se ruce její — ona jí však trhla, co před žhavým uhlím.

„To není možná!" vyklouzlo jí z ubledlých úst.

„I proč by nebylo možná, aby vám pan Braunthal úctu svojí prokázal?" přejal Vilím, nevěda, co by o zdráhání tom souditi bylo. „Dosavád se přátelsky chovati můžete, knížecí moje Eližběto, k hraběti Ivanovi. Nebudeť vás kárati Soběslav."

Bětunka mě byla poznala — anebo si aspoň podobou mojí člověka na mysl uvedla, jemuž nebylo lze do očí se podívati s nejčistším svědomím. Jistota udání přítele mého, plynná moje slova o stavu hereckém, o cizině, o radosti, že opět noha moje kráčí, kde posvátná jsou místa — zrůžovatělá moje tvář, načernalé obočí a posléz ty hezké knírky — to všecko přece mátlo Bětunku. Já pak žehnal nápadu, že jsem si byl po roztržce s duší

svojí nechal ústa zastíniti mužskou okrasou; žehnal jsem i památce strojivých panáčků, jižto byli ráznost věku našeho ouhlednými kníry mistrně naznačili!

Jakoby kornout fučícím větrem točil se Vilím s hlasitým smíchem, an jsem mu byl při návratu našem k „zlatému andělu“ svěřil, koho sobě za Eližbětu vyvolil.

„Kopu štípaných dostala by odemne Náhoda, kdyby jen o stéblo větší zásluhy při tomto svedení měla, nežli slepá babice!“ veselil se přítel, a hrozil mi, že ze všeho, cokoliv se na nás ve dnech příštích nahrne, veselohru udělá.

8.

Nevím věru, ve kterém stavu by se rodilo šarlatanství čili křiklavého nafukování a nadýmavého hubařství tolik, jako v řádu hereckém.

Vilím se při soukromých zkouškách se mnou zapotil, nazlobil i nasmál se. A posléze, když se mi již uzdálo, že s pochvalou obstojím, s radou se vyskytl, abych při veřejných zkouškách říkání své jenom leda bylo odsekal, ruce do kapes nastrkal, na napovědu nohama zadupal. A blaze nám oběma, že se byl s tou radou vyskytl! Páni hercové zařikali se při počínání mém všelikou zkušeností svou, že jsem se na divadle narodil, že jsem na prknech jako doma.

„Avšak, příteli! k čemu to všecko namáhání? Kdo ví, zdali se Eližběta hry neodřekne, jestliže mne přece poznala?“

„Právě naopak, jestliže tě poznala. Ženská pýcha jí nedovolí, aby se jakoby bázní před tebou skrývala.“

Vilím měl pravdu. Neposlala Bětunka úlohu svou nazpět, alebrž jakoby s nádherou, nevšímavostí, chladností mluvila se mnou. Ó bývalatě to vždy tvrdohlavka spanilá!

Strach mě pojímal, abych se neprozradil hněvem při její směšnosti, jakovouž mi napínala čelo proti čelu.

Pátého dne měli jsme „sedlského knížete“ v život uvésti. Představení to bylo po celý čas obecní rozprávkou, a byť i nebylo na divadelní ceduli stálo: „že pan Braunthal, oud knížecího divadla, z obzvláštní laskavosti v úloze Kuklovína vystoupí“, byloby se divadlo přece naplnilo. Platy za podívanou byly zvýšeny, sál ale natlučen.

Ředitel a Vilím se spokojeně usmívali, dírkou skrze oponu na strakaté množství pokukujíce. Na tváři mojí rozkládala se však mrzutost. Buďto že nadobyčejný šat, naličení, záře hořících světel, jakási neznámé povzbuzení a napnutí všech duševních sil, aneb že nadpozemské, mně nepovědomé, vše zachvacující kouzlo toho příčinou bylo, slovem: večer ten přál jsem sobě býti pro Eližbětu Soběslavem, a všeliké nesváry mezi milujícími jsem upřímně proklínal. Avšak ta pekelnice v podobě cheruba, zdálo se, že poznávala nepokoj můj. S vítězným úsměchem vykračovala si podle mne v lesknoucím se brnění rytířském, i později ve zlatohlavu knížecím.

Duše moje rozčilena byla sladkou bolestí a nevýslovnou touhou! panická moje statečnost roztříštila se na čarovných vnadách Eližbětiných.

Přišlo třetí jednání. Březina, masatý Valenta, dořval:

„Ha! — to jsou jejich zvučné trouby!
Tak se blíží velký svátek! tak se
Jemu sezvání, a zdaleka nám
Záře jeho svou osvětu ukazuje —“

Soběslav se vyřinul a já mezi jeho zástupem. Hlasitý šepot rozlíhal se mezi diváky; já tu ale stál, nemaje smysl pro nic než pro Eližbětu, a z plného srdce zaznělo za ní posléze:

„Nesmrtelný! Nestvořený! Tam kdy
S ní se na tvém velkém soudě sejdu —“

Slova moje vyvozena byla trápením lásky; opravdivost

citů mých rozněcovala i mne i shromážděné množství. Jakoby všezápalné jiskry sypala se slova:

„Krásná jsi ty
Země česká! jarý, chrabrý,
Bohumilý jest tvůj národ slovanský —“

do vlastenských ňader Jalovických, a bychť i nebyl na odchodu při slovech:

„— tam jsi v ledu
Věkovitém hrob slzami vykopu —“

dle Vilímova návodu ruce rozpjal, jakobych jižjiž „tam“ zalétnouti chtěl: byloby za mnou přece postoupalo pochvalné tleskání krasocitných diváků. A když ve čtvrtém jednání scena moje s Eližbětou nastala, já pak výmluvností zoufanlivou na ní dotíral —

„— nedejte mi
Bez milosti, bez úsměchu zhasnouti:“

třásla se ruka její v rukou mých, a plamenná moje ústa vtiskla na ni „Vojtěchovu prosbu o milostivé smíření.“

Jak se hra ku konci dovlekla — nevím; se mnou se točily prkna, opony, herci, diváci a sál. Po hře ale, když jsme se byli na volání rozbouřeného množství ještě po třikráte *in corpore* okázali, přitlačil se ke mně pan Kohoutek.

„Neuměl, pravil jste, že se nazýváte?“ hrnulo se mu z úst a pravici mi tiskl mezi dlaněmi. „Všeumělem bylo se vám nazvati.“

Já bych ale byl v okamžiku tom pana Kohoutka fulpasem nazval, neboť mezi věčným po prknách se honěním všelikých umělců i neumělců dostavila se k nám právě Bětanka, zahalena ve pláštík, na odchodu z jeviště. Jakoby blesk prohnalo mě oko její, an byla syndikusova slova zaslechla.

„Přeji vám dobrého vyspání, pane Neuměle!“ vyklouzlo jí ze rtů, rychlým krokem se deroucí na to mezi dav lidu.

Kostky byly padly. Silnou rukou zachvátím dívku *milostnou*, a slabě se zpouzející mezi postrannímí zástěnkami zastavím.

Jak dlouho jsme tu stáli, co mluvili? — Nepozorovalť jsme to sami. Avšak posluha, shášeje po sále a divadle světla, ještě nás, skoro již ve tmě, dopadl. Bětunka byla sklonila hlavu svoji na prsa má, rtové moji líbali slzící zraky smířené milenky.

9.

Vilím podobal se hotovému bláznu, když jsme pak ve svém hostinském pokoji byli, a já mu vypravoval, že ta „Eližběta Soběslavova“ jest má Bětunka, s nížto jsem dlouhý čas se hněval. Smál se, výskal, běhal, skákal, točil se mnou chvílemi, div mě závrať nepopadla, a vůbec počínal si jako hotový blázen.

Najednou sebou trhnul a postaviv se přede mne do positury tragického hrdiny, zvolal se směšným pathosem:

„Ha, to tedy ona ukrutnice, ona licoměrná ouškleb-nice, která šípem lásky srdce tvoje ranila a pak dýku ousměšnosti ve tvář tobě mrštila?! Ha, to jest ta ochechule, která —“

„Ale, bratře! já jsem —“

„Nic to! Neuměl se jmenuješ, darmo zraky sklopuješ; jména tvého k outržkám užila, když tvá ústa švehoušila o snahách tvých pro vlast, osvětu — i vem čas tu tvoji Bětu!“

„Ale, příteli,“ pravil jsem, „vždyť to byl jen žert, a z mé strany pouhé nedorozumění, pouhé —“

„Nedorozumění?“ rozdurdil se žertovný Vilím, „a na mé konto smíření? Ano, na mé konto! V prospěch můj se mělo hráti, ne však srdci tvému příjem dáti! Há, ty vrahu kapes Jalovických na mé konto — avšak —“

Tu sebou trhnul a radostně rukama tlesknuv, vroucně mě obejmul a s plesáním doložil:

„— to nic nedělá! bylo to představení ve prospěch můj a — v prospěch dvou srdcí, kterážto, jak doufám, nyní se na věky prospěšně spojí.“

„Ano, také to doufám,“ přisvědčil jsem. „Bylo to, jak jsem již pravil, pouhé nedorozumění — pouhé poškádlení, kteréž ani nevědělo, jak ostře zasáhne mladíka, nemajícího nic, než těch trochu vědomostí a té vroucí lásky k vlasti a —“

„— a k Bětunce!“ doložil Vilím.

Ach ano, Vilím měl pravdu, já ji miloval co nejvroucněji, ačkoliv tehdáž, když jsme se seznali, nebyl jsem v takovém postavení, abych před ní se postaviti a přímo o její lásku ucházeti se mohl. Já ale těšil se blahou nadějí pro budoucnost — a kteréž mladé, láskou vroucí srdce by se takto netěšilo? já ji miloval v tichosti srdce svého, jako k nějaké světici jsem k ní zraků svých pozdvihoval, a duše má se blahostí chvěla, když jsem z očích jejích četl, ze zvuku slov jejích zaslýchal, že i ona mi srdečně jest nakloněna; tu — když nejvřelejším citům jsem se důvěrně oddával — dotkla se mě ledovým ousměškem a počínala si tak, že všecky krásné mé naděje, všecky mé z nich vyplývající blahosti rázem se shrotily a zmizely, a já před sebou neviděl než hrdost, která dříve jen někdy z outrpnosti ke mně laskavě se skláněla, jejíž ousměšky jsem byl dříve za úsměv milostný považoval — ano, tak se mi v okamžení tom zdálo, a já též s hrdostí od ní se odvrátil a — ačkoliv mi srdce krvácelo — zaříkal se, že více k ní se nepřiblížím. Takovéhoto shledání jsem se nenadál!

Vilím byl opět v největším proudu dovádění, když pan Kohoutek přišel a nás pozval, abychom jej poctili přítomností svou v jeho a některých přátel společnosti. Dobrák ten byl představením tak potěšen, že nám malou hostinu na rychlo připraviti dal, při nížto jsme se pak až do půl noci dobře bavili a mnoho skleniček vína k oslavě

národního divadla a na zdraví všech přítomných osob vyprázdnili.

Já pak se nejvíce bavil s panem Kohoutkem, a on radostí div mě nerozmačkal, když jsem se mu projevil, že i já jsem milovník divadla, zvláště pak národního a vůbec všeho, co k prospěchu a oslavě vlasti prospívá. Mluvili jsme, jak dobře by působila cestující divadelní společnost česká, kterážto ale — to jsem zvláště podotýkal — musela by být dobře spořádána a z takových členů sestavena, kteří by snažně a svědomitě o to se zasazovali, aby veškeré jejich jednání jim i divadlu ke cti sloužilo; — a žeby především a nevyhnutelně též bylo zapotřebí, aby v jejich čele stál muž, kterýby k takovému podnikání úplně schopen byl a také dobrou a upřímnou vůli měl.

„Ano, pane," doložil jsem na konec, „tak jen možná nadíti se žádoucího prospěchu od takových společností, tak jen možno docíliti, aby slovo „komediant" v takovém smyslu, jako často nyní, slýchat nebylo a aby společnost divadelních herců všudy vážnosti požívala."

Musel jsem též panu Kohoutkovi slíbit, že mu sdělím pojednání, jaké o takovýchto společnostech pod perem mám, a rozešli jsme se pak co přátelé a v nejlepším rozmaru.

* * *

A Bětunka? Ano, Vilím měl dobře; byla to divadelní hra — v prospěch dvou srdcí. Druhého dne uvedla mě Bětunka k své tetince, paní vrchňové, kdežto po nějaký čas návštěvou byla, a tu teprv jí zjevila, kdo vlastně ten pan Braunthal jest. Co dále následovalo, nebudu obšírně vypravovati, a řeknu jen zkrátka: Za trest, že jsem tak dlouho lásce vzdorně na odpor se stavěl, uloženo mi bylo, popsati příhody a pozorování svoje na umělecké cestě do Jalovic i za pobývání v pověstném tom sídle umění, a vydati popis ten ještě — před svatbou.

Z dopisů Bedřichových.

Tu sedím, abych ti psal. Slíbil jsem ti to, ale nevím, jak se mi dopisování povede. Kdybych mohl u tebe seděti, do jasného oka tvého hleděti, tvým duchem se rozehřívati: plynula by slova snad živěji; a nebo kdybych mohl sednouti k svému violoncelu a zvuky jeho k tobě poslati: to bys mohl arci nejčistější, nejsmluvnější hovor srdce mého slyšeti.

Přijmi tedy slova moje na papíru jako nedospělé tlumoče mých citů. Pravím *citů*, neboť mám-li s tebou žvatlati, bude to jen historie srdce mého. Jinak poběhne život můj asi tiše, jednotvárně; leda že bude v říši zvuků a nápěvu rozmanitost pro mne panovati.

Cesty svoje, krajiny a města nebudu ti popisovati. K tomu se nehodím, a ty toho nepotřebuješ. Cestopisů a podobných prací máš dokonalejších. Raději mluvil bych s tebou o svých zámyslech, o svých nadějích — a že by stála při tom *oslava jména českého* ustavičně v popředí, tomu bys nesměl se diviti.

Bolí mě to někdy, že neumím jako ty *perem* vládnouti! To bych měl práci snadnější; ne snad, že bych chtěl povolání tvoje zlehčovati — o já znám dobře jeho cenu vysokou, ale také ten prospěch jeho, že může státi každé okamžení jako lehký bojovník s úplnou zbraní hned na místě, kde volá oslava národní; ale já jsem jako těžký, v železném brnění upnutý jezdec v boji o čest národní. Já nemohu pouhým nápěvem nevidomé oči otevříti a le-

dové srdce v lůno matky vlasti nazpět uvesti. Ale proto nebudu přece zoufati. Já mám také kus díla před sebou, a hodlám jím národu dobře posloužiti.

S koncerty mnoho se obírati nechci — vždyť nebudou snad vezdejší potřeby na mne tak doléhati, abych musel pořád jen koncertovati! — budu je toliko za dobré přátele považovati, kteří musí v nouzi pomáhati. Avšak nemysli, že bych snad proto na svou basetku zanevřel. Já budu s ní mnoho rozprávěti, budu s ní mílkovati, naučím ji hlasem i citem lidským mluviti, že jí bude svět s rozkoší poslouchati; jen to jí nemohu slíbiti, abych jí jediné všechnu svou lásku věnoval! — tys mě zavedl; já musím také tvou zpěvohru milovat. A ta musí býti konečně mou hrdostí, mou chloubou. Hodlám ji přiozdobiti, vyšperkovati veškerým kouzlem hudby, a potom ji na den boží uvesti ku své rozkoši a ke cti jmena českého.

Že nebudu mařiti času na samých cestách, to si pomyslíš; kde si ale stánek vyberu, nebo kde nějaký přívětivý útulek pro svou Muzu a milenku naleznu, to ještě nevím; myslím však na Paříž, to je úrodná půda pro vše umění.

Vím sice, že se pouštím do hry odvážné, že se chystám na podlahu skluzkou: ale naděje má jest živoucí, víra moje podněcující, chuť moje odvažující. Já chci nejpřímějšť cestou jedním rázem k cíli spěchati. Rozletí-li se pověst jmena mého z Paříže; tedy půjde všemi končinami světa s nejplatnějším vysvědčením, a budu míti vyhráno. I musím vyhráti! Neběží tu o Bedřicha, ale běží o Čecha, a tomu musím veškeré síly svoje zasvětit.

Jak se ale do Paříže dostanu, to ještě nevím, také na to nemyslím; dělám cestu zvolna a stavím se, kde se mi zalíbí, kde se duch můj v krásotách přírody pokochá. A dle toho dám i směr své pouti. Hlavně myslím jíti přes Švýcary po Rýně až k Štrasburku a pak do Paříže.

Chceš také věděti, *jak* cestuji? Až posud šlo to velmi jednoduše, dílem pěšky. Vak můj jde někdy poštou

napřed, někdy s najatým vozíkem; na mou basičku musí dávat pozor *Pietro*.

Ach, je pravda, ty ještě nevíš, kdo to je. Mladinký Savojan. Jak je starý, neví sám; dokud byl doma, nikdo s ním o tom nemluvil. Já bych řekl, že je mu patnáct let, ačkoliv vypadá sotva dvanáctiletý; je malý, na těle poněkud zakrnělý, slabý v oudech, ale při tom ohebný, obratný, čiperný.

Já ho nalezl ve Vídni. Tam chodil po domech a ulicích s putničkou černidla na zádech, i křičel hezky hlasitě své: „Tin—to!“ ale živnost jeho nezdála se býti příliš výnosná. Nevypadal vesele.

Jednoho dne šel jsem přes náhradbí do města. Cesta mě vedla pěkným stromořadím. Tu seděl ušpiněný hoch při patě velkého topolu a vedle něho stála černá jeho putnička.

Já šel zvolna, on mě nepozoroval. Byl zády k cestě obrácen. Přitom měl lokte o kolena opřeny a na dlaních hlavu sklopenou. Když jsem přišel až skoro k samému, zdálo se mi, že pláče. Slyšel jsem ho těžce oddychovati, a zastavil jsem se outrpně.

„Co je ti, hochu?“ ptám se ho po italsku přívětivě.

Hoch pozvednul sice hlavu, otočil ji po mně, upřel na mne černé a v skutku zaslzené oči své, ale neodpověděl. Byl v opravdivém zármutku celý pohřížen.

„Jindy chodíváš veseleji se svou putničkou,“ promluvím zase na něj. „Proč jsi dnes tak smutný?“

„Milostpane!“ odpověděl nyní hoch, „s hladovým žaludkem je těžko býti veselým. Po městě již chodit nesmím, to mi zapovídají, a číhají po mně ty šedivé kabátky s lískovkami — a žebrat se bojím i stydím.“

„A co pak tu nemáš nikoho ze svých lidí? otce, příbuzného?“

„Já?“ řekl hoch tichým hlasem, a jakobych se byl nejbolestnější struny srdce jeho dotknul, vyhrkly mu veliké slzy na tváře osmáhlé. — „Můj otec i matka leží již dávno na hřbitově, a příbuzných také nemám. Jen kmotr je doma,

a ten udělal pro mne co mohl. Za nábytek po mých rodičích zjednal mi kolovrátek a vypravil mě do světa."

„Nu, a kam pak se poděl tvůj kolovrátek?" ptal jsem se zvědavě.

„Já chtěl na začátku do Paříže," jal se mladík vypravovati, „ponévadž je to u nás dávnoletý obyčej; ale kmotr mi to zrazoval, že prý tam jde již tuze mnoho našich lidí, abych prý šel raději do Italie, do Němec, tam že spíše pochodím, tam že lidé od nás pozřídku přicházejí. Já si to dal namluvit a vydal se na cestu."

S dobromyslnou štěbetavostí a jakoby mezi tím nynější svou tíseň ani necítil, vypravoval mi hoch dále, že mu šlo v Italii dobře, že i v Němcích hezký peníz dostal; ale tu že ho potkalo také neštěstí, a na to si zpomínal s pláčem.

„Přišel jsem konečně do hornaté krajiny, kteráž mi uváděla na mysl naše Savojsko," znělo jeho vypravování. „I bylo mi vesele okolo srdce a já šel pomalu, ponévadž jsem chtěl pěkných hor zase jednou užít; jen to mě tam bolelo, že mi lidé nerozuměli, a já nerozuměl jim. Jen mému kolovrátku porozuměli, a já utržil mnohý krejcar. Drželi mě snad za němého a měli outrpnost. Ale jednou v neděli přišel jsem do veliké vesnice, kde bylo hlučno a veselo. Jonáci a děvčata byli vystrojeni, stáli před staveními, v kupách po návsi, a zpívali, poskakovali a zdáli se mít velikou chuť do tance; neboť sotva že mě zahlídli, shrnuli se okolo mne a hučeli mi do uší — ačkoli jsem ani slovu neporozuměl. I vedli mě do krčmy, postavili za stůl a dělali znamení, abych hrál. Já se nenechal dvakrát pobízet, a začal jsem nejhezčí kousek na kolovrátku. Jonáci poslouchali, začali se houpat, házeli rukama — ale nešlo jim to nějak do nohou. Začali mi dělat znamení, abych hrál něco jiného. Já hrál tedy druhý kousek. To jim šlo trochu lépe do nohou, ale vlastně jsem mohl hrát, co jsem chtěl; neboť když začali k tomu výskat, a rukama tleskat a dupat, nebylo beztoho z mého kolovrátku nic slyšeti. Mezi tím se hodně pilo; mne dali na stůl také sklenici

vína a krajíc chleba, a jonák již hodně rozpálený postavil se naproti mně a dal se do zpěvu. Potom začal cosi povídat. Chtěl bezpochyby, abych mu jeho písničku zahrál, ale já byl v nesnázi; ostýchavě sáhl jsem na kliku a kolovrátek hrál jen známý kousek. Jonák sebou trhal, vrtěl hlavou, rozháněl se rukama a začal znova zpívat. Já měl zase hrát — ale kolovrátek nehrál přece nic jiného, nežli svoje kousky. Jonák se zlobil a ostatní se mu smáli. Tu přistoupil jonák až ke mně, chopil se kolovrátku, popadl za kliku a točil jí, jakoby to lépe dovedl: ale těžká jeho ruka nebyla bezpochyby na tak outlé věci uvyklá, neboť mi kliku přelomil a struny ještě potrhal. Já se dal do křiku, on vyvalil oči a druzí se chechtali. To ho jaksi rozdráždito, a on mrštil mým kolovrátkem tak prudce na stůl, že se celý rozštípnul. Já se dal arci do hrozného bědování, ale to mi již málo pomohlo. S pláčem i křikem sebral jsem třísky z mého kolovrátku, a celá moje náhrada byla sotva několik grošů. Já tam nemohl zůstat ani přes noc, takový strach mě uchvátil, i vyběhl jsem z vesnice a strávil tu noc pod širým nebem. Měkký trávník bylo mé lože a husté křoví paulo se nademnou. Tam jsem hořce plakal, až konečně zemdlen jsem usnul."

Tak mi hoch vypravoval. Jsou-li to právě slova hladového Savojana, která zde uvádím, nemohu ti ovšem zaručiti, neboť mluvil semnou nářečím, že jsem musel dobrý pozor dávati; ale tím větší svoboda zbyde pro tvou obrazivost, budeš-li chtít figury jeho do některé novely použít. Savojský hoch za muzikanta mezi pouhými Štajeráky — byl by také hezký předmět pro našeho Stanislava, kdyby se chtěl obírati podobnými obrázky! Nemá-li ta scena pro tebe nic dojímavého, je alespoň pravdivá — a takž mi nedovoluje, abych psal o ní s veselým rozmarem.

Dále mi vypravoval hoch, jak nevěděl druhý den, co začíti a jak si k spravenému kolovrátku pomůže. Měl prý arci několik zlatých trpce uschránčných ve váčku, ale kdyby je byl musel vydati, byl by prý býval hotovým žebrákem, a k tomu mezi lidmi, kteří mu nero-

uměli. I poznal prý, že mu nezbývá nic jiného, nežli navrátit se do Italie, kde mu lidé aspoň rozuměli a takovou škodu neudělali, jako lidé a tím nesrozumitelným jazykem.

„I obrátil jsem se tedy nazpátek," vypravoval hoch ku konci, „a byl jsem ještě plný radosti, když jsem potkal na cestě dva Italiány, kteří šli do Němec. Těm jsem si postýskal, ale oni se mi vysmáli. Abych prý hlavu nevěšel, pro jednu nehodu že svět nespadne, a chytrá hlava že se ho jinde uchopí, jestliže na jednom místě klopýtnul. I vyzvali mě, abych šel s nimi, abych se nevlekl s rozstříkaným kolovrátkem, abych držel s nimi — a já se dal přemluvit. Vždyť jsem byl rád, že jsem nalezl aspoň lidi, s kterými jsem mohl hovořiti — a oni mi slibovali velký zisk — Němce je prý snadno oklidit. Ale přitom musel jsem jim vydati několik svých zlatých, poněvadž jsem měl míti také stejný podíl ze zisku. Ale nyní vidíte, milostpane, jak se mi vede, a jaký mám podíl ze zisku. Tahám se od bílého rána až do samé noci — a jsem celý den o hladu.

„A nemůžeš si pomoci?" ptal jsem se ho.

„Pro mne není už jiné pomoci," odpověděl hoch hlasem tiché, ale hluboké bolesti, „leda kdybych mohl po našich horách kozy pást anebo vedle rodičů ležet — to by bylo to nejlepší."

„Aj, milý hochu!" řekl jsem k němu hlasem utěšujícím, „kdož pak by ve tvém věku tak zoufanlivě rozprávěl, jakoby nad všemi námi otcovské oko nebdělo. Chceš-li svého štěstí jinde zkusiti — já ti povím, jak to učiníš Tvoji krajané chodívají do Paříže také pro to, aby tam našli služby nějaké. Ty bys ale nemusel jít ani tak daleko. Pojď ke mně, máš-li chuť."

„Ó, můj drahý milostpane," zvolal mladík savojský a oči se mu zajiskřily paprskem nové naděje.

„Zlaté hory nemohu ti arci slibovati," mluvil jsem dále; „ale dostaneš alespoň čistou kazajku, budeš se moci řádně umýt, abys dělal přece Savojanům čest, a hladem se také neutrápíš."

„Ó, můj dobrodinče!“ zkřikl zase mladík, popadl mě křečovitě za ruku a počal ji líbati.

„Upokoj se, a ještě si věc trochu rozmysli,“ řekl jsem a ruku vymknul. „Já půjdu přes Italii do Švýcar — a ty se můžeš potom třeba do Savojska uhnout, bude-li se ti po domově stýskati.“

„Neuhnu se, neuhnu! jestli mě sám zas o samotě na tom světě nenecháte!“ zvolal hoch s ohněm rostoucím. „O vezměte mě k sobě, a uvidíte, že umím poslouchat, že umím být vděčným!“

A to je můj *Pietro!* — Ostatek tohoto výjevu můžeš si v duchu sám vymalovati.

Až dosavad myslím, že jsem v tomto mladíku získal věrného služebníka, jistě alespoň ochotného člověka, kterýž dává pozor na mrknutí oka mého. Jak dlouho u mne zůstane, to se teprva okáže.

Obtíž mi nedělá. Outrata není silná, a za to služebnost veliká Zde v Miláně jsem tomu říkaje povděčen, mám okolo sebe člověka, kterýž mi potřeby moje bezpečně zařídí, než kterýkoli člověk najatý!

Že ti nebudu ve svých listech cestopisy zasýlati, podotknul jsem již zpředu. Z Milána, z toho bohatého lůna italské skvostnosti a nádhery, mohl bych ti arci mnohý obrázek zaslati — není takořka ani možná, aby člověk alespoň o divadle *della Scala* nemluvil... o vy milé Muzy! jaké komůrky to máte jinde v dosti velikých městech proti Milánskému chrámu vašemu! V *takovém* divadle s *takovými* silami jednou zpěvohru *českou* slyšeti!! — Nesměj se, Milovíne! Je to jen jako blesk mým mozkem proletělá myšlénka — pouhá myšlénka v porodu hned zas umírající. Nebylo by ani dobře, kdyby se chtěl člověk déle s tou myšlénkou obírati; tuť by mu žalostí muselo srdce puknouti. My nemáme doma ani komůrky pro Muzu, a sešedivíme asi velice, nežli se nějaké dočkáme.

Možná, že jsem v ohledu tomto na bludné cestě — i velebil bych nebesa, kdybych nyní bloudil a v skutku

jedenkráte skvělý chrám vlastenecké Muzy spatřil! — ale jakých převratů bychom se museli dočkati? A ty se za *našich pět let* sotva zběhnou! Teď je z vypuzených, zatoulaných, roztroušených synů českých ještě málo v lůně matky zase shromážděných; stojí jako na palouce kvítí po různu; ale my potřebujeme plné květnice.

Již přestávám. Zde budu dávati snad koncert. Každé ptačátko musí chvílemi křídélkama potřepati — a pak mi čtvrtletní přestávka přece trochu kasu vysušila. Již musím přestati. Tu se mi začíná holá prosa do citu básnického míhati.

* * *

V Miláně neměl jsem koncert dávati! Nelekej se, jakobych byl — propadl. Já jim okázal, že umí basetka moje rozprávěti, jak chci: milostnou píseň šeptati, ale také něco dovádivého zažvatlati — třebas já nebyl Rombergem. I došel jsem hlučné pochvaly, to je pravda; jen že zněla v prázdném sále. Jakéhož také divu? Kdož posud o mně co slyšel? Z domova nepřišlo moje jmeno ještě přes hranice, a ve Vídni jsem z dobrých příčin nebrál, ačkoli tam umějí dobře vytrubovati! V Miláně stálo nadarmo návěští o mém koncertu, že jedu veskrz do Paříže — více by bylo oučinkovalo, kdybych byl z Paříže přijížděl.

Mnoho jsem sice neočekával, ale slabá návštěva mě přece trochu mrzela. Mlčel jsem, ale tím hlasitěji dováděl Pietro.

„To hrajte, milostpane! raději našim kozám po horách,“ mlel jazykem; „ty se jistě sběhnou, proto že jim Pán Bůh uši stvořil. Ale co to mají zde místo uší, to ani čert neuhodne. A co já se jim už dříve namluvil, co to umíte na tu basičku — že to jak živi neslyšeli — že budou při vaší hře plakat a smát se, jako já dělávám — ale ty zdejší vysoustruhované opice musely zrovna myslit, že bláznim.“

„Ba to si myslím také, pane Pietro!“ musel jsem

se horlivosti jeho usmáti. „A nejsem, tuším, na omylu, pravím-li, že jsi rekomendací svou více pokazil nežli nadlepšil. To si pamatuj: Co je dobrého, chválí se samo sebou.“

Ještě jednou: Jakého divu? — Já tu byl posud živ jako poustevník ve dvou tichých kabinetech na pozadí, kde jsem mohl pilně se svým nástrojem se obírati. Ale nepracoval jsem nadarmo. Srdce italské snadno se zanítí — a ona se tu rozplývala rozkoší při potpuri z nápěvů jejich božského Rossiniho! Oni jsou zde štědří tím predikátem.

Byl jsem takořka donucen dávati ještě jeden koncert — a ten byl moje zadostučinění. Celé dva dny mluvilo se v městě o cizím umělci — to slyšel Pietro na všech stranách a tím se trochu usmířil — a když přišel den koncertu, nastala veliká pouť obecenstva do sálu, a já slavil první vítězství na cizí půdě.

Ať se ti to nezdá samochválou, já bych ti to nepsal, kdybych věděl, že se nezaraduješ nad prospěchem hudebníka *českého* — a potom, abys poznal, proč skoro lituji, že jsem dával druhý koncert.

Já se chystal již téměř k odjezdu, an jsem dostal návštěvu. Byl to komorník cestujícího lorda, který mě dával žádati, abych jej navštívil. Já šel.

Ve skvostném hotelu nalezl jsem Angličana. Byla to veliká, suchá postava v dlouhém žlutobělavém kaputě, tváře podlouhlé a přibledlé, oči modré, trochu vypouklé, vlasy rusé; vážnost v celém vzezření.

Neměj mi za zlé, pane Milovíne! že se ti míchám do řemesla, a v malbě osobnosti se pokouším. Jen krátce to činím — a proto, že mi ono první zjevení-se lorda Bonneta na dlouhý čas v paměti zůstane.

„Pan koncertista?“ ptal se mě krátce, poukázav na sesli, abych se posadil.

„K službám.“

„Cvičíte i jiné osoby na svém nástroji?“

„Ještě jsem to neučinil.“

„Ale kdyby se vám příležitost naskytla — ovšem *dobře placená*?“

„Kdyby mi nebyla překážkou na dráze umělecké, vedoucí mě od města k městu . . .“

„Co byste požadoval, abyste nemusel na ta překážku dbáti?“

„Myslerde, já nemám ještě žádnou taxu na své umění.“

„Jen si ji učiňte; my se jí nebojíme. Abych vám ji usnadnil, je to pro mou *dceru*.“

„Pro páně lordovu dceru?“ ptal jsem se v nemalém podivení.

„Ano,“ odpověděl Angličan s malým povzdechnutím. „Je to mé jediné dítě; miluje hudbu, slyšela vás v koncertě — a chce se nástroji vašemu přiučiti.“

Podivení mého zrůstalo. I nevěděl jsem hned, mám-li se nějak z toho vyvinouti a nebo tak neobyčejný návrh přijmouti. *Dívka u harfy!* Musím se vyznati, že bych se byl skoro usmál — a to tím více, když jsem pozoroval tu ledovou vážnost lordovu. Dívka u harfy! — to si nechám líbiti, to je nástroj ženský, ideální; já bych si nemohl hudbou svou milenku krásnější myslit, nežli s harfou v ruce! . . . Ale nač to myslím? Na milenku! . . . Jsem žádostiv, dostanu-li od Stanislava slíbenou Cecilii nebeskou! . . .

Chlapka dcery hrdého Albiona a nabídnutí otce jejího byly ostatně věci dosti půvabné a tak neobyčejné, že jsem jich nemohl napořád zamítnouti, a to tím méně, poněvadž i zvědavost moje pocítila, poznati dívku vysoce rozenou, která nalezla zjevného zalíbení v basetce!

I začala mi tato příhoda lichotit — tak bláhové, marnivé bývá někdy uměřpvo srdce i se vším rozumem! a neváhal jsem toho zalíbení ženského srdce za nejkrásnější triumf basičky své považovati. A v skutku neznám také nástroje hudebního, kterýž by tak jemně a srozumitelně k srdci lidskému rozprávěl, jako právě violončel, kterýž je mým bážkem. A hned mi to nebylo již k smíchu, že se chtěla dívka na tom mnohomluvném nástroji cvičiti,

a obraz její zdál se mi být již půvabný. V druhém okamžení napadlo mi sice také, že je dcera lordova snad již nějaká zvadlá květina, kteráž by se nyní svým podivínstvím ráda blýskala, a to nebylo příliš lákavé; ale třetí okamžik zbudil ve mně zase myšlénku, že by mohlo vyučování tak vznešené dámy k pověsti jmena mého přispěti a cestu k oslavě českého *maestra* urychlíti: a to mě pobádalo, abych přijal návrh anglického urozence.

Tři okamžení trvalo moje zamlčení na lordova slova. Potom jsem řekl: „Chce-li mne Vaše Jasnost a slečna dcera svou důvěrou poctit — bez ohledu na to, když mě určitá cesta dále povede, uvolnji se vzíti na sebe požadované vyučování."

„Dobře, pane! A váš honorár?"

„Zůstavím uznání Vašnostinu — až bude-li vyučování moje ku vděku."

Lord Bonnet pokývnul zvolna hlavou, jako na znamení svého svolení, sáhnul po stříbrném zvonku na stole a zazvonil. Z vedlejších dveří vešla letitá komorná.

„Lady Elisa!" řekl k ní lord.

Komorná se uklonila a mlčky zase odešla.

Za minutu vstoupila do pokoje dcera lordova. Já byl překvapen, v nejhlubším srdci pohnut, uchvácen. Já se bál uvadlé květiny — a ona se tu objevila jará, stříbroskvělá lilie v prvním rozkvětu. Štíhlá, skoro velebná postava, v jasně modrém hedvábném šatě, upnutém až ke krku, tváře jako růžovým lupením poseté, oči jako dvě tiché denníce! Při tom byla po veškeré její bytosti jakási nevýslovná tichost rozlita, jakýsi poklid veliké duše rozprostřen.

Když mě spatřila v pokoji, přeletěl na okamžik slabounký rumenec spanilou tvář její a oči poněkud se rozjiskřily.

Lord mě představil, a já si pospíšil složiti svou poklonu. Kdybych ti měl ale rozmluvu naši vypisovati, musel bych si tvou fantasii vyprositi, drahý Milovíne! a jenom na vření citů svých se rozpomínati; pak by snad po-

psání naší rozprávky se povedlo. Vezmi za vděk s mým vyznáním, že jsem oplýval tichou rozkoší, když jsem domů se navracel!

Elisa stojí sice za obyčejnou mezí všední ženštiny, člověk musí letu jejích myšlének teprva přivykati: ale při tom je neodolatelně půvabná, jako čarovně v okres neobyčejnosti své uchvacující.

„Nepřejte se mne, proč chci uměti hrát na violoncel," pravila rozvinujíc svou theorii. „Proto, že se mi nástroj líbí. A proč se mi líbí? — Řekněte, proč stojím s obdivením před Rafaëlovým obrazem? Proč hledím s radostným úžasem na žhavý blesk, když letí z mračna černého? Proč plesám při divém ouprku odvážlivého jezdce? Proč kane slza při tiché písni Sonntagové? Jste-li dobrý krasovědec, rozpleťte mi to klubko zalíbení rozmanitého? Ale o harfě mi nemluvte — nic o tom prkeném fortepianu! z těch nebude nikdy duše mluviti; vyložte je slonovou kostí, a stříbrná duše do nich přece nevejde!"

Ona maluje, zpívá, plave, rozpráví několika jazyky, šermuje, básní, jezdí.... já nevím, co všecko umí; ale tolik jsem zvěděl hned v první hodině.

Na druhý den dával jsem jí první hodinu. Dělo se to zatím na mém violončelu, kteryž tam Pietro zanesl. On oblekl k tomu sváteční šat — já mu ho byl již dříve dal zhotoviti dle národního kroje — a on se teď nemálo radoval, že padl v domě lordově do očí.

Ale ty ještě nevíš, proč skoro lituji, že jsem dával v Miláně koncerty? — Chlubně mluvil jsem ještě nedávno na hoře Kunětické k přátelům: Jen bratří *chtějme!* — a pak zajisté k vznešenému cíli svému dospějem! — a při opětném shledání má jeden k druhému s pocitem šlechetné hrdosti říci: Hle, *toto jsem učinil pro Čechy!*

A když sedím nyní o samotě a duch oné posvátné chvíle mě ochvívá, ptám se s tlukoucím srdcem: Učím Elisu také jen proto, abych něco pro Čechy učinil? — O, bdi nade mnou, anděle strážce, matky mé vlasti! — abych k vůli jiné — na tuto nezapomněl.

Tu to stojí na papíře; — Cítíš nyní, proč skoro litaji, že jsem zde dával koncerty?... Ale nestrachuj se, že ubyde bojovníka v té až posud nevelké řadě, kteráž počíná dílo ke cti národu!

* * *

Bojoval jsem — ale díky mé vroucí lásce k vlasti! — zvítězil jsem. Náš dovádivý Vilím jmenoval by to snad útěkem z bojiště; ale já myslím, že i k tomu útěku bylo mužné síly potřeba.

Prchnul jsem toliko z nebezpečenství — a s ranou v srdci uchýlil jsem se z hluku světského, abych ještě jednou žíval se ze své bolesti a pak se uzdravil.

Sedím u většího jezera — *lago maggiore*; zdá jsem našel skrovný letní domek, pro mne jako stvořený. Musel ho člověk stavěti, jakoby byl věděl, že v něm bude zraněné srdce útočiště hledati. Zde na blízku neleskne se žádné panské letohrádky; k tomu jsou břehy nádherného jezera dosti prostranná, a všude je na nich kus nového ráje. Já bydlím v sousedstvu malé rybářské vesničky. Jsem tu jako novým poustevníkem.

Ale nejsem ve své poustevně samoten. Do toho tichého útulku připutovala se mnou i láska má, a když tady zemře, ozdobím hrob její nejkrásnějším věncem z písní milostných. A jestli neumře? Na to si netroufám dáti ještě odpověď.

Moje basička nyní odpočívá. Ale slova tvoje leží nyní každý den předemnou, a z nich počíná se rodit moje zpěvohra. Ano zdá mi se teď chvílemi, že mi sama Muza moje Elisu vstříc uvedla, abych našel tóny ke slovům lásky básně tvé.

A když sedím tiše u stolu, poletují mi před duší obrazy dnů nedávno minulých.

Vidím se ještě v první hodině vedle Elisy. Ona byla pouhým dítětem a smála se, když jsem jí kladl její krásné z růžovitého mramoru vytesané prsty poprvé na struny. A dala se do hlasitého smíchu, když se jí bez mé

pomoci první tón čistě povedl. I nutila se k rychlému pokroku. S elementarním cvičením beztoho jsme se neomeškávali. Ona hraje obratně fortepiano; začala se učiti na housle, a mohu s ní mluviti o kontrapunktu. Znáš Haydena, Glucka, Rossiniho, Mozarta, Pellegrinního, Aubera, Paera — z našich hodin bývaly hudební debatty...

Jednou byla jízdecky po městě. Zrovna v tu hodinu před tím, nežli se počínalo naše cvičení. Ale málem byla by měla neštěstí. Dovádivě nechávala koně svého se šlechetné krve skoro pořád tarbetovati, až počal i kůň dovádět, s cesty vykázané sběhl a málem by byl dítě ušlápnul, kteréž králo podle cesty. Dítě ještě dost časně s křikem hrozným uskočilo, ale tím také upadlo a poranilo si čelíčko na dlažbě; krev se mu vyřinula a nastal pláč. Ale Elisa byla již také skokem dole, dala bujné zvíře držeti štolbovi, kterýž byl k ní pospíšil, počala vyděšené dítě těšiti, líbati, a vysypala mu váček svůj do košilky. S divokým křikem pádila k tomu polekaná matka, tuše veliké neštěstí; vidouc ale dítě jen slabě raněné, a za to bohatě obdarované, začala s podobnou vášní cizí dámu velebiti a byla by jí rouchо ulíbala.

Já ještě nevěděl, co se bylo přihodilo; ale Elisa byla zasmušilo nevrlá, když naše hodina začala; také se jí nic nedařilo, i hodila smyčec na zem...

„Dejte mi dnes pokoj s těmi fitěrkami!“ zvolala prudce. „Já bych raději zahynula v disharmonii celého světa!“

Já se divil a poněkud pohoršen poroučel jsem se. Chtěl jsem odejíti a byl jsem již u dveří.

„Co vám to napadá?“ zvolala zas Elisa, a v hlase jejím spočívala měkkost srdce jejího. „Pohněvala jsem vás? Se žákyní musíte mít shovění — jako s dítětem — sice zavedu zde opačný pořádek a budu vám poroučeti. Dnes tu musíte zůstati ještě jednou tak dlouho, nežli obyčejně činíváte.“

A s těmi slovy podala mi již zase jako pouhé dětské

svou měkkou, nevýslovně krásnou ručinku; ale já vtiskl na ni rty svoje — i bylo mi, jakobych neměl ruku její více pouštěti . . .

Já nevěděl dlouho, co o ní mysliti. Zdálať se mi, jako směsice rozličných bytostí, každý den, každou hodinu jiná.

Lord Bonnet dával skvostnou besedu. Byly shromážděny nejen osoby vysoce urozené, nejkrásnější dámy, ale i notability ze světa uměleckého. Byl uspořádán také koncert. První zpěvačka zdejší opery způsobila, jako obyčejně, sensaci, ale také pro mne zbylo ještě dosti enthusiasmu. Avšak mě to všecko netěšilo. Elisa si mne skoro ani nevšimla; dnes byla úplně jen dcera lordova, pravzor anglické ledové etikety.

Mezi koncertem padla však náhle do jiného rozmaru. „Ó, moje spanilé dámy!“ řekla s půvabným úsměvem, když mě byli hosté tleskotem skoro ohlušili. „To není ještě všecko, co náš láskyhodný umělec dokáže. On umí také električným proudem umění své po trošcích jiným osobám sděliti — a jestli dovolíte, okážu vám hned, co na mne ze svého kouzelnictva přenesl.

A na pokynutí její přinesl jí lokaj nástroj. Darmo pohlížel na ni otec, jakoby chtěl říci: „Co počínáš?“ — Darmo doložil vážně: „Eliso, ještě to nejde!“ — I já hleděl na ni v nesnázi; ale ona postavila si sesli vedle mé a posadila se beze všech okolků ke své basetce.

„Já nedělám ze svých čar žádné tajemství,“ pravila mezi smíchem, „a připravím společnosti tu nejpěknější zábavu.“

Já byl v rozpacích i starostech, ale řekl jsem v duchu sám k sobě: „Nebudeš lháti, Eliso!“ — i přisedl jsem k ní, a hráli jsme spolu lehounké duetto, které jsem jí byl nedávno schválně napsal.

Společnost byla v dobrém rozmaru a já uzavřel ji při něm udržeti. Nechal jsem Elisu hráti první hlas, jak obyčejně se mnou hrávala, že ho dobře i dost čistě slyšeti bylo; ale místo hlasu svého začal jsem při tom piano

lačkovité *capriccio*, tak že to vypadalo, jakoby okolo každého tónu jejího několik dovádivých diblíků obskakovalo.

Společnost nechala se uchvátit a Elisa i s ní; a když pominul mezi hostmi tleskot, poklepala mi Elisa tak přítulně na rameno, jakobychom byli spolu vyrostli, a řekla se svým nejsrdečnějším rozmarem: „Ó, vy jste nový Prometheus! Jen že nepotřebujete paprsky ze slunce ukrádati, abyste tvora svého oživil; vy máte sám v sobě dost nebeského plamene.“

Potom si mne ale celý večer již nevšimla...

Jednou musel jsem s ní v otevřeném kočáře na projížďku. Cesta vedla z městských zdí ven za bránu. Seděl jsem vedle Elisy. Komorná seděla naproti.

„Jeď!“ zkřikla Elisa na kočího, když jsme byli venku na krásné silnici, a ten znal již smysl rozkazu lordovy dcery, a pošlehl bystré koně. Šlo to jako o závod.

„Zavřete oči,“ řekla tu ke mně Elisa itálsky, čemu komorná nerozuměla, i chopila mě za ruku, a já ucítil lehounké stisknutí, až mi žíly sladce trnuly — „zavřete oči a myslete si, že spolu letíme. Jde to přes hory a doly — nyní po skaliskách — pod námi černé propasti — ale my dále k oblakům — a sedáme větrům na peruti, a ten nás donáší mezi palmy, kde stojí kvítím ozdobený stánek —“

„Milostivý Bože!“ zkřikla mezi to komorná, prudkou jízdou poděšená, i obrátila se ku kočímu: „Co počínáš? Jeď rozumně, jeď zvolna!“

A Elisa jakoby se byla z krásného vidění protrhla, odmrštila mou ruku, přivinula se v koutek kočáru a již ani slova nepromluvila, hledíc neustále před sebe.

Teprva když jsme jeli zvolna zase do města, poručila zastaviti a stranou se uhnouti. Naproti nám přicházela svatba nějakého předměstského zahradníka. Elisa hleděla na ten průvod s velikým oučastenstvím. Když přišla mladá nevěsta k povozu, řekla k ní Elisa, a oči její porosily se jemným pohnutím: „Požehnej ti Bůh

dnešního dne, spanilá nevěsto! a na památku mého přání nes tento prsten."

S těmi slovy stáhla zlatý kroužek s pěkným rubínem s prsta a dala rozkaz k další cestě. Jeli jsme ani slova nemluvíce...

Avšak nač uvádím zde ty rozličné doby, ježto mají jednotlivé rysy k obrazu tohoto podivného stvoření poskytovati? Tyť beztoho Elisu nepoznáš — snad ani já ji více nespatřím.

Já musel sebrati všechnu sílu a vrhnouti se nazpět na dráhu, s kteréž mě svesti hrozila výsost hvězdy, náhle se mi vyskytlé, jako vodička k mě rozkoši. Jsem k tomu snad odsouzen jako z pokuty, že až posud mě srdce na půvabech ženských neuvízlo? Buď si, co buď — s ohněm je nebezpečno zahrávati... a třebas bych se byl i směšným učinil.

Z očí jejích zdálo se mi arci někdy vysvítati... ne, ne, nic se mi nezdálo, nechci na to již myslíti — a sen je sen.

A otec její? Ten vážný, vysokorodý muž, a přece tak laskavý, dobrotivý otec! Oné zase, tuším, podivné své dítě, a činí, cokoliv jí srdce poručí. Vždyť jest jeho jediná. Ale aby snesl, čím by utrpěla výsost a skvělost rodu jejího — dle zásad panského vychování a šlechtického smýšlení? —

Odpočívej všecko v pokoji! — Bylo to malé *intermezzo* v tichosti mého života — kteráž jím pošinula mizeti. Ale nyní zde opět sedím tichý se svými starými srdcem.

Já se jí ovšem ani neporoučel, ani lordovi. Jí jsem napsal asi tato slova:

„Volá mě povinnost a odvádí mě do dálky. Nemohu Vám to říci; ale kladu to do těchto řádků jako svou nejvřelejší a nejvděčnější krví. Pravím nejvděčnější, neboť všechny hodiny, kdyžto mi Vaše Milost dopřála sluniti se v lesku ducha Vašeho a obdivovati se pokla-

dám snáze Vašeňce — všechny ty hodiny budou nejkrásnějšími pomněnkami, útěchou v přítomnosti, posilou v budoucnosti!"

Lordovi znal jsem o svém díku za jeho důvěru a poctu.

Než dostali mé listky do rukou, jel jsem den před tím za krásného večera z Milána.

* * *

Dlouho jsi o mně nic neslyšel — i bylo již na mále, že bys byl docela nic nezvěděl. Avšak nebuda pořádek vyprazdňování svého rušit, abys neřekl snad, že se mnou ještě srdce a obrazotvornost zahrávají. Ovšemť až posud se mnou zahrávají; ale proto je opanovala přece tichosť, ovládnul je mír, kteréž byly v čase nedávno minulém ještě na nich snad pokřečovány.

Jak z toho listu poznáš, jsem živ v Paříži; ale jsem živ jako u veliké hrobce. Nejdu skoro ani z domu — i nechci pro ten čas, aby svět o mně věděl, zvláště aby *jedna* osoba o mně více neslyšela; já nechci tragedii života svého ještě jednou hráti.

Ano řekneš, Milovíne, pro takovou hru nevyjel jsi do světa! — ale také proto jsi nevyšel, abys mrtev ležel ve světě!

Mrtev nejsem — o nikoli! Jsem živ — i pracuji, a se mnou je živa i moje basička, a pracuje také — že se Paříž jednou podiví, a vedle mí pracuje klavír, a zpěvohra moje přirůstá. A to je nyní můj svět. Na Paříž mám ještě času dost. Jenom divadla její mě vídají.

I chystám se a zbrojím se, a doufám podstoupiti čestný boj pro oslavu jména českého. *Na poslady to povídám*; ale skutkové budou mluviti místo mne... ovšemť postačí-li jen duch mé vůli; neboť nechci, aby slova moje prýštěla se z marnosti.

Abys ale věděl, proč jsem tichou poustevnu jezera italského opustil a zde, na té úrodné půdě pro veliké umění, na tom bohatém sadě, kde se lesknou a vábí ne-

sličný květ ducha lidského — kde hyne bujný život, den co den se nově rodící a přestě se oblékající — proč tady hrobku za těla živého jsem vyhledal? . . . Takto nejlépe sám sebe naleznu, a přivedu zase celého na české Kunětice. —

Osamělost mé italské poustevny byla konečně porušena. Pověstné *lago maggiore* leží na rozhraní mezi naší Lombardií, Švýcary a Piemontem, a břehy jeho poskytují nepřehledné panorama skvostné krajiny. Nejlépe užil jich můj Pietro. Já byl povděčen, když jsem mohl býti docela samoten, a nezabraňoval jsem mu, když okolí probíhal, i dovolil jsem mu někdy, putovati celé dny po rozkošných břehách. Tak blízko domova svého — neměl bezmezného žádného pokoje, žádného stání.

Tak vyběhl zas jednoho dne, a navrátil se stoje s premovaným lokajem vzadu na pěkném kočáře. Ten zastavil před mou poustevnou a do světničky mé vešel — lord Bonnet s Elisou.

Ve mně stavila se na okamžení všechna krev, i nemohl jsem promluviti, ale byl bych rád Elise k nohoum sklesl. K mému štěstí jal se lord hned mluviti, jak vstoupil; já se mohl zatím alespoň trochu zpamatovati.

„Dovolte, pane!“ řekl lord, „že se derem do vaší osamělosti. Ale přivádí nás přátelství. Potkalo vás nějaké neštěstí, že jste pěkný Milán opustil a do této samoty se pohřbil? Není-li v tom zároveň neporušitelné tajemství, darujte nám důvěru, snad můžeme přispěti.“

Já slyšel jen poloviční, jako nástroj polo živý; moje duše utkvěla na postavě Elisy. Ona stála vedle otce nevýslovně vážná.

„Račte prominouti,“ odpověděl jsem rozpačitě — „práce nevyhnutelná — povolání — musel jsem odjeti.“

„Nehledejte omluvy,“ řekla nyní Elisa s vážností ledovou — „a nebudeme vám činiti násilí; ale dokud jsme v sousedstvu, nebudeme vás trpěti v poustevně. Přestěhujte se na náš letohrádek; tam vám nebude nic v povolání vašem překážeti.“

Já neměl dostatečné výmluvy a obrany proti lákavému a uctivému pozvání, a za čtvrt hodiny seděl jsem v lordově kočáře, který mě unášel z tiché pouštevny.

Z přirozené zvědavosti pohlížel se Pietro okolo krásného letohrádku, vybudovaného asi míli od rybařské vesnice — tu spatřil známého služebníka z domu lordova. Rozprávka nemohla sice mezi nimi být živá, poněvadž Angličan Savojanovi jazykem nepostačil; ale tolik mu přece okázal, že má radost z toho setkání; již ho nepustil, ale vedl zrovna k slečně.

Elisa hlasitě zkřikla, sotva že Pietra zahlídla, i zahořela v tvářích, a jedním proudem vypřávala se mladíka, přicházím-li také já, kde jsem meškal, co dělal?

„Já myslil zrovna," vypravoval mi Pietro, „že zapomněla býti slečnou, a že chce býti jen děvčetem ze Savojských údolí — tak radostně, tak upřímně se mnou mluvila, zrovna jakoby byla u nás vyrostla. Teprva když jsem jí povídal, že jste pořád zamyšlený, smutný — že píšete jenom noty, a basička že stojí pořád v koutě, leda když na ní písničku až k pláči hrajete — tu přestala také její veselost, a bezpochyby si zase zpomněla, že musí být slečnou."

Já ho nechal žvatlati. Měl jsem jej vlastně kárati; ale byl jsem ještě tak podivnou směsicí střídavých citů přeplněn, že jsem nevěděl, mám-li se oddat radosti nebo žalosti. Ustanovil jsem nějaký čas tiše očekávati, co nyní osud nade mnou ustanoví.

„Usnadněte nám alespoň povinnost naší vděčnosti," řekl lord Bonnet při opakování slov dceřiných, „a pobuďte s námi nějaký čas jakožto milý host náš pod jednou střechou. Na vždy vás poutati nebudeme — aniž vám chceme v povolání vašem překážeti."

„K tomu náleží ale také, abyste mě nenechával jenom jako pouhou začátečnici na prahu umění svého státi," ozvala se Elisa. „Nemějte starosti, že by vám tím vavřínového lapení na věnec ubylo. Já se spokojím i bez něho — a předsevzala jsem si, jenom proto něco uměti,

abych vzala do Anglicka nehynoucí upomínku na českého umělce."

Já nemohl odpírati bez neslušnosti, bez nezdvořilosti.

Ve skvostném letohrádku, pnoucím se v jonickém slohu, mezi bohatými sady citronů a pomorančů, vykázali mi útulný kabinet, jehož okna byla zastíněna vysokou cipříší a stěny ozdobeny drahými obrazy. Při prvním kroku do tohoto odlehlého, tichého útulku, bylo mi, jakoby se tu sama Muza nade mnou vznášela a šeptala: „Zde se bude tvoření tvoje dařiti!" — ale v okamžení na to ozýval se zas ve mně varovný hlas: „Smíš tady meškati?"

A když jsem přišel k Elise, abychom v hudebním cvičení pokračovali, stála ona u okna a hleděla k jezeru, ježto se leskло za blízkým břehem jako čarovné zrcadlo. Hleděla tam opět s mnohotajnou vážností, jakoby v dáli nějaké zjevení hledala. Já chtěl dějiny srdce svého zakrýti a vyjasnil jsem tvář k dobrotivému usmívání.

Elisa na mne hleděla dlouhou chvíli mlčky. Potom řekla: „Je dnešní vaše tvář vaše *vlastní*?"

„Jak to myslíte, sličné?" ptal jsem se poněkud zarazen.

„Proto že mi ta dnešní tvář celý váš obraz ruší, jaký mi až posud, od prvního až do posledního okamžiku známosti vaší osoby živými barvami na mysli tanul. Proč chcete ten bohatý důl srdce svého, tu nevyčerpanou pokladnici ducha svého zakrývati strakatou kazajkou nacenného harlakyna? Což jde vám žert a smích nade všecko? Tot není přece míra, podle které byste lidskou cenu ustanovovali?" — Na to vypukla v tak nepoutavý, skoro křečovitý smích, že jsem až ustrnul a poněkud byl pohoršen.

Ale Elisa zase umlkla a posadila se jakoby nic vedle mne na sedi, i chopila se violončelu. A když jsem chtěl již o hře mluviti, odstavila ona opět svůj nástroj, podepřela o něj pravý loket, hlavu skloníla na ruku a začala na mne pronikavě hleděti. A v jejích očích, jindy tak jasných a mírupiných, rozněcovaly se divné plameny.

Já nevěděl, co se v mí děje, i čekal jsem na její promluvení. Ona však dlouhou chvíli mlčela.

„Řeknětě mi upřímně," jala se konečně mluviti, ale jen skoro šeptavě, jakoby nechtěla, aby doletěla slova její dále, nežli k mému sluchu, — „řekněte mi upřímně, proč jste Milán opustil?"

Já seděl na žhavém uhlí. — „Již jsem řekl — mé povolání vedlo mě z Milána," odpověděl jsem nejistě, i cítil jsem, že se mi tvář krví zalila.

„A vaše povolání vedlo vás do samoty rybářské vesnice?"

„Chtěl jsem bez rýtržky věnovati svůj čas hudební kompposici."

„Pro oslavu české vlasti — ano, vím, že jste mí o tom již povídal. — Ale což v Miláně čas k vaší kompposici nepostačoval? Proč neřeknete raději přímo, že jste litoval času, který jste mně tam věnoval?"

„O nechtějte mě takto zarmucovati, jenžto ani říci nesmím, jak šťasten jsem právě toho času býval, o němžto mluvíte; ale Milán choval ve svém lůně tolik neobyčejného, že byl tím duch můj jako čaromocí unášen v obor odvážného snění — a srdce ukájeno blouznivou nadějí," řekl jsem a hlas můj třásl se i proti mé vůli.

„A nemohl jste mi říci, když jste odcházel?" ptala se Elisa hlasem podobným.

„Ne, ne, já nesměl!" zvolal jsem s vášní propukající, i chopil ji za ruku a vtisknul na ni rty horoucí. „Nesměl jsem, abych se nedopustil urážení anděla a svatokrádeže!"

„Vy jste bláznek!" zvolala Elisa dovádivě rozveselená, „a z pokuty nebudu dnes umění vaše poslouchati."

Při tom se vzchopila, i odstavila basičku. „Dejte sem ruku," řekla, „půjdeme do parku."

Byla to nejrozkošnější hodina mého života.

Sešli jsme až k blízkému břehu. Tam se houpalo několik krásných loděk pro obyvatele skvostného letohrádku. I bylo tu hned několik plavců po ruce, kteří

se nabízeli k službě; Ale Elisa dala se jim do smíchu, skočila do loďky a chopila se vesla.

„Jen s chutí dále!“ zvolala na mne. „Dcera mořem opásaného Albionu vyzývá k výletu po hřbetě pokorných vln.“

Já vida ji veslem tak obratně vládnouti, jako rozeného plavce, a rozjařen jsa jejím duchem důvěrně jsem vstoupil na loď — a lehounce plynuli jsme od břehu.

Houpavě nesla nás jezerní hladina.

Slunce klonilo se za hory; jasná obloha pnula se nad námi, ale na západě zacloňovala se pomalu jako zlatotkanou oponou a lesk její odrážel se čarovně v zrcadle jezerním. Jemný, líbě páchnoucí větýrek vanul ze sadů pomerančových a mísil se s chladným podvečerním dechem vodní hloubky. Byl přelíbezný podvečer, plný tak sladké lahody, jakž jí toliko pod italským nebem lze nalézti.

Byli jsme hodný kus od břehu. Elisa nemluvila, ale zpívala polovičným hlasem jakousi vlaskou píseň národní, dovádivě při tom někdy veslem tlesknouc do vody. Byla nadobyčejně rozčilena — ale při tom nevýslovně spanilá a půvabná.

Najednou nechala veslo ležeti a sedla na nízkou lavičku zrovna proti mne.

„Já se stydím,“ řekl jsem, „že sám neumím veslem vládnouti — a jsem přece blažen, že mohu jako otrok v stínu vašem meškati.“

Ale Elisa nezdála se moje slova zpozorovati, a jiskřícím zrakem na mne hleděla jako šílená.

„Nyní dej pozor, hrdý Enterpin miláčku,“ začala mluviti s podivným výrazem, „a uvaž dobře slova moje, zrádný odběhlíku od oltáře Venušina! neboť já jsem panna jezerní. Dřív jsem putovala tiše hlučným světem a laskavé hvězdy vedly mě neproskoumaným labyrintem k chrámu blahosti, od pečetí vesmíra zaslíbeného všemu stvoření.“

Já poslouchal s dechem zatajeným, a Elisa mluvila dále:

„Tu jsi ty mi vstoupil do cesty se svým tajným

uměním, a zaclonil jsi hvězdy moje svým kouzelnictvím, že jsem musela očí svých po tobě točiti a srdce prahnoucí na tebe upnouti. Já tě milovala — mně jsi náležel — mně! z žádnému jinému — ani své vlasti, kterouž tak miluješ, jak se vychloubáš!"

„Elisa!" zvolal jsem i zděšen tónem jejím i blaženě uchvácen prudkým výstřelem srdce jejího — a vztáhl po ní ruce. A ona je uchvátila vášnivě a vztáhla mě k sobě.

„Tys mě ale zradil, čarodějníku!" mluvila dále — „prchnul jsi a zůstavil mě samotnou na daleké pouti, a neptal jsi se, nebudu-li plakati, nebudu-li umírati. Ale hvězdy byly milosrdnější, a přivedly mě tebe nazpět!" Přitom dala se do hlasitého smíchu, ovinula ruku svou okolo krku mého, a ústa její zahořela na ústech mých a srdce moje překypovalo nepoznalou posud rozkoší, sie trnulo také nepovědomou ouzkostí. „Ale já jsem panna jezerní!" zvolala Elisa hned zase na to ostrým, pronikavým hlasem, „a můj křišťálový palác stojí dole na chladících vlnách — a já tě tam zavru — jedním okamžením — leť, leť!"

A s těmi slovy strčila mě tak prudce, že jsem proti všemu nadání překocen z loďky vypadl a v jezerní prohlubeň se potopil...

Nežli mě minuly všechny smysly, slyšel jsem ještě ozvěnu pronikavého zkřiknutí a na to jako pád lidského těla za mnou do vody.

Plavati neumím, a tady bylo i namáhání moje marné, dostati se na denní světlo. Leželo mi to jako olovo ve všech oudech i vážilo mě ke dnu chladnému, a nade mnou to hučelo jako temná hrana k mému pohřbení...

Neptej se, co jsem v tu chvíli cítil a co myslil; já bych nejradějí tu dobu z svého života nebo alespoň z paměti své na vždy vyhladil — i nechci popisováním ještě jednou skrze to předpeklí kráčeti. — Měl jsem býti pohřben.

Ale hodina pohřbu mého nebyla ještě na hodinách

osudu mého vypršela . . . i otevřel jsem zase oči, a sice leže v měkkém mechu na břehu jezerním. Okolo mne míhalo se několik postav, jichžto podoby jsem ale dílem pro nastávající soumrak, dílem pro mlhu v očích rozeznati nemohl; jenom veliký oheň, zdálo se mi, zářil naproti mně — to byl vycházející měsíc v ouplňku — já si zhluboka oddechnul, opět jsem oči zamhouřil, aniž jsem věděl, co se děje dále.

Když jsem oči podruhé otevřel, ležel jsem na pohovce ve své komnatě. Na stole zářila jemným světlem astralní lampa. U mne stál Pietro, lordův lokaj a plavec.

„Nu, neřekl jsem, že není žádného nebezpečenství?“ ozval se tento. „Teď je po všem, a pánovi bude jako po lázni.“

Přišel lékař, kterýž byl s lordem na cestách, sáhl mi na puls, dal přinésti jakési vlažné thé . . . ale co bych ti věci takové popisoval? Všickni odešli, jediný Pietro zůstal u mne, a vypravoval, že byli plavci jako blesk za mnou a za slečnou, když byla tato s hrozným křikem odvážlivě do jezera skočila, aby mě zachránila, když prý jsem bezpochyby z nepozornosti z lodi byl vypadl. Oba prý nás šťastně vytáhli; mne prý přivedli sami plavci brzo k životu, ale se slečnou prý se obíral doktor.

Ale, což na tom? já usnul i spal jsem pevně: jen k ránu byl jsem těžkými sny znepokojován. A když jsem procítnul, stál mi vysoký pot na čele. U mých nohou seděl Pietro. Já se chvíli ohlížel, jakobych se z dlouhého, dlouhého sna probuzoval a na pravdivou minulost ani pamatovati se nemohl. Pak mi ale přišla včerejší plavba na mysl, a hrobová vážnost rozložila se jako ledovým dechem po mé bytosti.

Slunce stálo již vysoko, když jsem vstával z lože; na těle byl jsem zdráv, ale na duchu nemocen.

„Pan lord dal se již ptát, jak se máte,“ řekl Pietro. „Také pan doktor byl tady.“

Mne to nic nezajímalo. Ale bylo mně teskno přede dnem nastávajícím — před setkáním se s *pannou jezerní.*

Všechny myšlénky moje pracovaly k nějakému rozhodnutí, ale nevěděly, na čem by se ustanovily.

Tu vešel lordův doktor s tváří smutkem zastíněnou. Kladl mi obyčejné otázky lékařské, a když byl s výsledkem spokojen, řekl jemně, poloprosebně: „Mám s vámi, drahý pane, ještě ve jmenu Jeho Jasnosti lorda Bonneta mluviti.“

Já pokynul na Pietra, aby nás opustil, a když jsme seděli s doktorem sami dva vedle sebe, jal se on mluviti.

„Lord Bonnet lituje velice, že jste padl včera do jezera snad z *nepozornosti dcery* jeho,“ řekl i položil obzvláštní názvuk na slova poslední a poněkud ostře na mne pohlížel.

„Toliko *svou nepozorností*,“ odpověděl jsem tiše.

„Jste muž poctivý, a vím, že nepustíte slova ze rtů, kterého byste litoval,“ řekl zase doktor, a tiskl mi vřele ruku. „Ale poněvadž jest i lord Bonnet neméně cti a pravdy milovný — a nechce upírati, že snad i jeho poněkud divná — excentričná dcera příležitosti nebo příčiny k neštěstí vašemu poskytla — tedy se cítí povinna požádati vás, abyste v jeho přátelství — ne tak náhradu za přestálý zápas s nebezpečenstvím, ale spíše odprošení za tuto nehodu vyhledával... a já, abych mu ušetřil vyznání nejbolestnější, žádám vás, pane, s druhé strany — jakožto dávný přítel domu lordova — abyste v Elise žádnou *zúmyslnou* příčinu k nehodě své nepohledával — neboť ona je *smyslů zbavena*.“

„*Elisa — šílená?*“ zvolal jsem v patrném zděšení.

„Bohužel!“ dosvědčoval doktor hlasem tak přidušeným, jako mi byl neštěstí Elisino zvěstoval. „Již dávno pozorovaly se na ní, ačkoli jen po dlouhých a neurčitých přestávkách — neúplné známky této duševní choroby, a proto skloňuje se láska otcova vždy k tomu, aby všem žádostem jediného dítěte svého vyhověl, a takto úplnému propuknutí hrozného neštěstí snad zabránil.“

„A jak to vypadá nyní se slečnou?“ ptal jsem se se srdcem sklíčeným. „Stůně opravdu?“

„Opravdu," řekl doktor; a je sice v takovém stavu, že si netroufám tuto chvíli rozhodnouti, brzo-li s ní zase mluviti budete — a nebo bude-li *vůbec možno* někdy s ní ještě mluviti." —

Ten samý večer po této rozmluvě, když strměl skvostný letohrádek jako veliký náhrobek mé nejrozkošnější hodiny v měsíční záři k tichým nebesům — prchnul jsem podruhé a šel se pochovat v Paříži.

Teď se nediv, nemluv a nekárej, že se až posavad ukrývám. Nemohu jinak Za jedno chci nabyti úplné jistoty, že Elisu nikdy více nepotkám, že jmeno i památka i podoba moje v duchu jejím vyhasne — ač jestli vůbec v jejím *duchu ještě něco* vyhasnouti může? — a pak chci tu přestáti svůj očistec. Čekám trpělivě, až i také ve mně *všecko* vyhasne — a každá zpomínka dozní, kteráž někdy ještě svodně o minulosti štěbetá.

* * *

O horo Kunětická! O sladké naděje a vysoko létavé sny, ježto jste tenkráte srdce naše naplňovaly! Hračkou zdál se nám tenkráte veliký zápas — já sestárnul od té chvíle sotva o půl druhého léta, a již musím jinýma očima na skutečnost hleděti.

Čistě opsaná ležela již celá moje zpěvohra předemnou — a sice s textem francouzským. Nesměj se. Jiné pomoci nebylo. Já se pustil sám do té těžké operace převlékání do francouzského kabátu, a když jsem dílo šťastně dokonal, našel jsem obratného tovaryše, kterýž mi pomohl dílo vyhladit a vylepšit.

Poznati to člověk musí, jak průmyslně tady v literatuře dramatické pracují. To ani dosti hojný počet německých dramatiků nezná — snad ze samé závisti, a nebo že by za to ani tak ani jinak u ředitelstva nic nezískali. Ředitelstvo divadelní má větším dílem zvláštní zásady. Nač potřebuje o květ domácích dram pečovati, když má dosti plodů dozralých, kteréž mu přes Rýn posýlají? — A jak to bude svým časem asi v *českém* dramatickém

světě vypadati? Jsou až dosavade Štěpánek a Klicpera jeho první a poslední sloup? Či počítá se k tomu nyní také Macháček, aby z toho vypadla trojice? Já zde nevím nic nového. — A *divadlo české*? Kdo bude na ně kámen lámati a grunty kopati? A nebo abychme se ještě lépe jádra dotknuli: Kdo bude k tomu peníze dávati?! — Kdyby snad o tom u vás něco hlesalo, nešli se zase na Kunětickém spatříme, dej mi o tom věděti. Vždyť jsme anno domini 1828, v našem plném sněmu na této hoře — kdežto již předkové naši pod obojí rádi u velikém počtu sněmovali — darovali národu českému také *rok*, aby se mohl k novému věku důstojně připraviti! O šťastní bláhovci, kteříž umějí tak určité cesty národům vyměřovati a úlohy jim ukládati!

Ale kam to zabíhám s cesty — já *muzikant!* Podobné rozjímání náleží dle řemesla jen tobě — je-liž pravda? ale já chci býti dobrého rozmaru, abych si nastávající zdání svoje o světu poněkud zrůžovatil.

Navraťme se k mé zpěvohře s tvým textem francouzským. Já se odvážil i šel jsem člověka potřebného hledat, a našel jsem v kavárně Tortoniho človíčka svého stáří, který již delší čas v písárně čili fabrice pana Scribe pracuje. Nevím, jeli v departementu pletení veselohereních rozvrhů, nebo při soukání uhlazené rozpravy, a nebo při vtkávání strakatého vtipu — ale obratný je, a verše mu jdou jako voda.

Já se dával touto aliancí s mladým Francouzem arci v nebezpečenství, že přijde náš text do lidských úst s rozličnými přívěsky; ale ono nebylo jiné pomoci, abych mohl dílo ředitelstvu veliké zpěvohry beze vší skvrny podati: mimo to doufal jsem, že bude mému pomocníkovi sama v sobě dobrá báseň tvoje přece tak imponovati, aby nic nepříznivého o ní nepronesl, třeba i některý francouzský verš lépe udělati uměl — a ostatně dovedl jsem celou práci v patřičné, trochu romantické tajemství zahaliti, že jsem konečně žádné prostořekosti od Francouze obávati se nemusel.

Slovem, byl jsem dobré mysli, když byla partitura moje i pěkně svázána, a já se vydal k známému řediteli veliké zpěvohry. Ten mě arci vlídně přijal, usmíval se protektorně na člověka ve světě hudebním posud neznámého, ale poslal mě k mistru kapelnímu, ten že má hlas v podobné záležitosti rozhodný.

Mistr kapelní nebývá prý obyčejně vzor laskavosti, přináší-li mladý člověk novou zpěvohru, jmenovitě když se neobmezený vladař nad orkestrem a časem i tyran ředitelstva sám také s komposicí obírá: ale já měl tuze velikou důvěru, abych se byl nelaskavosti obával.

Tu důvěru máš ty na duši; proč jsi dovedl tak pěkný text napsati. Ten může obyčejně komponista za bílého dne lucernou hledati, a bude hledati nadarmo.

A já shledal, že je pověst o jistých kapelnících pravdivá.

„*Mon Dieu!*“ zvolal pohrdavě tu na mne, a pošoupnul si brejle na čelo, abych si mohl významu tváře jeho dobře všimnouti. „Co vám to napadá, pouštěti se do takové práce, abychme my u veliké zpěvohry mařili tím času... máte-li již do komposice tolik chuti, *voilà!* zkuste to někde u malého divadla, nebo někde na *boulevardu!* Abyste byl ale tolik not nadarmo nepsal, snad se dá z této knihy nějaké melodrama udělat!“

Nepozoruješ v mém listu, drahý Milovíne! že chci býti žertovný? — Ono mě potkalo v skutku mnoho směšného, a já chci sám sebe dobrým rozmarem klamati! ale že jest uvítání mé osoby od kapelního mistra veliké zpěvohry již na papíru, a že počíná běh věcí mých býti tragický, nechám žertů, při kterých mám beztoho srdce žalostně sevřené, když pomyslím na to okamžení, an jsem před hrdým kapelním mistrem se svou zpěvohrou stál.

Cítil jsem, že mi všechna krev v žilách vřela, studem i hněvem se rozněcovala; ale já si uvedl na mysl svůj záměr, a žádal jsem se vší mírností, aby dílo mé alespoň prohlídnul.

„Nechte to zde," řekl hrdý kapelník; já to učinil a odešel jsem.

Spolehal jsem na jeho zvědavost. Zdálo se mi, že není možno, aby kapelník mému dílu alespoň nějakou chvíli neobětoval, jen aby věděl, co mi říci. I nechal jsem mu čtrnácte dní času. Pak jsem šel k němu s novou nadějí.

Ale tato chůze byla jako druhý stupeň k trpké zkušenosti. Kapelní mistr ani ještě nevěděl, jak se moje zpěvohra jmenuje; i ležela posud, jak jsem ji byl položil. Já čekal ještě čtyry neděle, a tu jsem dostal od kapelního mistra resoluci, abych hledal štěstí jinde, jemu že nemožno, aby svůj čas prohlížením začátečnických prací mařil.

„To máte dobře, pane!" řekl jsem na to trochu nakvašen. „K maření času nejste prvním kapelním mistrem, a já jsem také proto nepřišel. Ale začíti musí každý komponista, ani vašeho Aubera nevyjímaje, a já myslil, že u kapelního mistra veliké zpěvohry Pařížské vedle bystré zralosti také tolik citu naleznu, aby se podíval na dílo, ježto je plod vřelého srdce a upřímného snažení. Kojím se ale ještě nadějí, že není výrok pana kapelního mistra úsudkem celé Paříže."

Nevrle donesl jsem zpěvohru svou domů. Co teď z ní bude, ještě nevím; ale já jí proklestím cestu na jeviště násilím. Někdy přepadá mě arci také chvíle malomyslnosti. Tu šeptá něco v nejtajnějším koutku mého vědomí: „Snad je to jen pro tebe štěstí, že se nedostala tvoje zpěvohra na prkna! Snad by ti více žalosti nežli radosti přinesla — a snové tvoji *o cti* a velebení jmena komponisty *českého* rozplašili by se v pouhý dým... pro nedospělost tvého prvorozence."

Černá melancholie pokouší se o mne. I nebylo by divu. Já jsem očekával život tichý, jednotvárný — jak jsem ti psal hned na počátku, a — on se podobá zatím člunu, zmítanému proudem z hluboka vířícím.

Největší chyba má jest nyní ta, že není jmeno mé

posud v pověsti; to poznávám. Budu muset konečně ze své skrytosti vystoupiti — ač to nerad učiním; jen k vůli tomu, abych zpěvohře své pomohl. Což pak nemůže nikde věc dobrá sama sobě cestu proklestit? —

Již se pýřím, že o svém dítku tolik řeči — tolik chlouby nadělám. Více o něm neuslyšíš — až jestli je Paříž uslyší.

* * *

Velmi rozhořčen byl jsem čas poslední; ale osud usmířený, snad již přestálým očistcem, poslal mi na pomoc — náhodu. Snad bude z mého života ještě veselohra.

Vzal jsem outočiště k violončelu a chtěl již koncertem kapelního mistra k uznání, nebo alespoň k zvědavosti donutit. Nebo abych se svým výtvorem od autority k autoritě světa hudebního běhal — domlouval se — prosil? Nikdy!

Tu přišel Pietro. Poslechni co to. — My prchli spolu z domu lorda Bonneta. On vynesl času nočního věci moje z letohrádku nad jezerem italským a já ho vzal s sebou do Paříže. Ale při svém životě ve hrobce nepotřeboval jsem úslužnosti čiperného mladíka, a on sám nenalezal zalíbení v pouhé zahálce. Návštěvy některého laciného divadla zbudily v něm chuť, také něco podobného dělati, a pantomimická představení u brány svatomartinské přivedla jej na myšlénku, že by mohl také při tom pomáhati — neboť tu neběželo *o mluvení;* toho se bál nejvíce. Já mu v tom nezabraňoval, i byl bych jej docela propustil, ale on by to pro všecko na světě nepřijal. Chtěl mi věci potřebné v mé skrovné domácnosti pořádati a jen vybývající čas na divadle ztráviti.

Já přivolil, a Pietro byl u velikého pantomimického divadla při nabízení služby své šťastnější nežli já. Švihlý mladík zalíbil se direktorovi hned, jmenovitě již proto, že byl s nejmenším platem spokojen. Regisseur používal

ho v řadě statistů s velikým prospěchem, a Pietro byl spokojen a vesel.

Tím více mu bezpochyby do očí padla moje melancholie.

„S dovolením, pane," promluvil ke mně srdečně. „Máte snad něco na srdci stran těch not, které jste tak dlouho psal? Já už vím, jak je člověku těžko, věci své na divadlo dostati, nemá-li alespoň padesát kmotrů, strýců a přímluvců okolo direktorů — to slyším každý den; ale vy jste v Paříži neznámý poustevník, živá mrtvola — a já bych měl chuť vaše tajemství už jedenkráte překazit, jen kdybych nectil vaši vůli. — Ale kdybyste chtěl zatím jinak štěstí svoje na divadle zkoušeti — třeba jen k svému vyražení — já bych věděl něco, a mně se zdá, že byste získal dobrého přítele."

Já poslouchal jeho dlouhou řeč, a nevěděl jsem, co z ní vybrati.

„Neznáte pana *Debureau*?" ptal se mne Pietro dále.

„Neznám; kdo je to?"

„Náš bajaco — čili komik, pierot, naše všecko na prknech; kdyby nebyl on, bylaby z divadla našeho snad nová poustevna, a jestli jste ho, pane, ještě neviděl, tedy jste neviděl ještě nic."

Já se musel jeho chvalořeči usmáti.

„A proč mi to povídáš?" ptal jsem se ho. „Myslíš, abych šel na něj se podívat?"

To myslím také, ale ještě něco jiného. Máme dávat nový kus. Pan Debureau potřebuje k svým scenám zvláštní muziku — alespoň ji chce. Teď si dal dělat něco nového od kapelního mistra a sám prý mu ledaco k tomu zazpíval; ale když byla první zkouška, nebyl pan Debureau tuze spokojen — nešlo mu to do žil, jak se říká, i chtěl mít několik míst jinak; ale kapelník se bránil, že to jinak býti nemůže, tomu že rozumí — pan Debureau na to, že tomu také rozumí — pan kapelník zase: aby prý si tedy sedl do orkestru a jinak si to udělal — pan Debureau zase, že si tam sedne, bude-li pan kapelník

místo něho kotrmelce dělat — prozatím ale aby prý páni jen hráli, co napsáno, on že si bude při tom svou bručeti. Já poslouchal tu hádku mezi kulisami, a tu mi něco napadlo — ale nesmějte se, pane! a nezlobte se na mne! Když odešel pan Debureau ze sceny, dodal jsem si smělosti, přistoupil jsem k němu a ptal jsem se hozrovna, jestli by se nehněval, kdybych mu přivedl komponistu, který mu to všecko napíše, jak bude chtít?"

„Ty?" smál se Debureau. „Komu pak jsi takovým protektorem?"

„Nejsem protektorem," já na to; „ale vím, že ten pán něco umí, a že to dovede podle chuti pana Debureaua; nebo když se tu dělá muzika ta starší, při které rád hrajete, je mi pokaždé, jakoby ji byl můj pán skládal,"

„Kdo pak je ten tvůj pán?" ptá se Debureau s úsměchem.

„To se dovíte," já zase na to, „když si dáte u něho hudbu udělat."

Pan Debureau to slíbil, arci jen tak, jakoby tomu tuze nevěřil; ale já vám to nyní povídám — a myslím, abyste si to rozvážil.

Na první poslechnutí zdála se ovšem rada nepatrného statisty skoro směšná, bizarní; ale do večera se ve mně rozležela, a já šel jedenkráte do divadla — obdivovat se umění pantomimickému.

Ano, dobře měl Pietro! něco podobného jsem ještě neviděl. Já tu byl již sice v divadle klasickém, v obojích operách, v divadlech vaudevillních, zasmál se srdečně výbornému Bruetovi, kterýž nemůže hlavu vystrčit, aby se Paříž neobveselila, viděl jsem mladou Dejazetku, kteráž může novým čepečkem Paříž do extase přivésti; ale nic mě tak nepřekvapilo, jako právě pierot Debureau. Druhého není na světě. Jemu jest jedno, chce li diváka rozesmáti nebo rozplakati, a k tomu nepotřebuje žádného slova! U něho mluví ruka, noha, tvář, nos — všecko, všecko!

Ale já mu byl již nakloněn, nežli vystoupil; hudba mě pohnula. Slyš a div se, co bylo slyšeti, když přicházel. Pěkně instrumentovanou transkripcí — dvou českých písní národních! —

Na druhý den byl jsem u Debureaua. Je to zajímavá osobnost, muž v nejlepších letech, uhlazených způsobů; ale v první chvíli zdá se býti chladný, malomluvný.

„Pane, račte prominouti, že se osměluji," promluvil jsem po předběžném pozdravení — „Měl jsem čest viděti vás včera poprvé — a již přicházím."

Debureau, lehounce hlavu nakloniv, usmál se jako na poděkování.

„Skládám svou návštěvu," mluvil jsem dále, „dílem co tribut svého obdivování, dílem z prominutelné zvědavosti, kterouž zbudila ve mně hudba při vašem vystoupení."

„Ach, to je památka po příteli Boildieuovi," řekl Debureau živěji. „Já mu zazpíval dvě písně, které mi z chlapeckých let v paměti uvízly, a on je pro mne zpracoval."

„V paměti — z chlapeckých let?" opakoval jsem s podivením. „A smím-li se ptáti, kde jste ty písně slýchal?"

„Tam, kde jsou domovem," odpověděl Debureau hlasem srdečným. „Já se jich v Čechách nazpíval dost."

„Jakže?" zvolal jsem radostně překvapen, „vy jste byl v Čechách?"

„Již v kolébce. Vždyť to ví snad půl Paříže."

„Nu, tedy omluvte návštěvu tím laskavěji, an vám krajan svou poklonu složil. Jsem také Čech!"

„Také? To mě těší, velice těší! Já viděl hned podle vaší výslovnosti — ačkoli rozprávíte francouzsky velmi obratně — že jste cizinec... Ale na Němce mluvíte mi příliš dobře."

„A promiňte nyní také druhou zámínku, že vás obtěžuji. Potřebujete prý novou hudbu?"

„Ano, chystám nový kus. Hudbu sice máme, ale já chtěl míti pro sebe něco zvláštního. Pamatuji se ještě

trochu na nějakou píseň českou, a já si chtěl dát z toho k rozjaření svému něco napsati.“

„Darujte svou důvěru *mně*, udejte *mně*, co si přejete a jak co potřebujete — já se o to pokusím.“

„Aj, jste komponista?“

„Myslím to alespoň. Také s vámi již někdo o mně rozprávěl... jestli se pamatujete?“

„Jakže? vy ráčíte být v proťekci našeho —“

„Statisty a mého posluhy, mladého Savojana, kterýž s umělecké horlivostí do sboru statistů vašich zabloudil — ano; on přišel v této záležitosti na dobrou stopu.“

Po dalším rokování řekl mi Debureau, co by potřeboval; já šel domů psát, a s pomocí pilných kopistů držela se čtvrtého dne zkouška na novou pantomimu již — s mou komposicí pro výstupy pierotovy.

Toho se nenadál ani kapelník ani orkestr. Já doručil partituru i s vypsanými hlasy před zkouškou Debureauovi, a ten je podal panu kapelníkovi s tou snažnou prosbou, aby mu tuto komposici laskavě přehráli — že sice ví, že se důmyslné práci páně kapelníkově ani dost málo nevyrovná, ale že by ji rád slyšel, nežli by mohl o ní jisté *vysokopostavené osobě* nějakou zprávu dáti, kteráž se o to velice interesuje. Vyváděl s ním totiž mistifikaci — a *vysokopostavená osoba* nazdařbůh do světa poslaná dojala kapelníka tak velice, že se velmi bedlivě o provození mé transkripce několika národních písní zasadil.

Já přišel do divadla s Debureauem, ale odešel jsem do tmavého parteru Když začal první akkord v orkestru, stál Debureau zrovna v popředí divadla a pilně poslouchal; ale brzy nestál tam samoten, nýbrž celý personal sestavil se vůkol něho a poslouchal s ním zároveň. A Debureau poslouchal s celou duší — já to na něm pozoroval, jak pokyvoval hlavou chvílemi i tichým hlasem přizvukoval, a když byli v orkestru hotovi, zvolal z celého srdce: „Bravo, pánové! — A teď budu prosit ještě jednou! — *A place!* zkřikl pak na personal, a prodělával své sceny jako novým životem rozjařený.

Já se musel v duchu smáti — ale k tomu smíchu bylo také trochu hořkého citu přimíšeno. Zpracování několika písní národních s frapantními přechody, z tonu elégického do žertovného, i zas naopak — pikantní jasná instrumentace — a první Pařížský komik plesal a sliboval si skvělé výsledky pro celý kus.

Když bylo po zkoušce, čekal jsem na něj mimo stavení, nechtěje dáti příčinu k zrušení posavad zachovávané mistifikace. Debureau mě sotva spatřil, stál již u mne, vzal mě srdečně pod pážím a odvádél rychle do blízké vinárny.

„Děkuji vám, pane, co nejsrdečněji — a vašemu Savojanovi se poděkuji zvláště," mluvil při tom. „Já jsem při vaší muzice o deset let omládnul; děkuji vám také ve jmenu direktora, a chcete-li engagement u našeho divadla .... zvláštního komponistu teď nemáme, a náš kapelní mistr je škrobený kaňhálek."

Já mu svěřil, že také na divadlo myslím, a že jsem napsal k tomu cíli zpěvohru.

„Zpěvohru?" podivil se Debureau. „Celou zpěvohru? Nu, mnoho štěstí! A kam s ní hodláte?"

„Kde štěstí naleznu," řekl jsem na to, i nezatajil jsem, jak se mi vedlo u kapelního mistra veliké zpěvohry.

„To si mohu pomyslit, jak se ten patentovaný samovládce nafouknul!" prohodil Debureau, a nadmul tváře, že jsem se musel zasmáti. „A co jste začal dále?"

„Ještě nic; ale doufám ještě i těším se, že nějakou cestu do té zapovězené svatyně francouzské Muzy naleznu."

„A s dovolením — víte jistě, že se kapelní mistr na vaši zpěvohru ani nepodíval?"

„On snad ani její název nezná."

„A — ještě s dovolením! jste ujištěn, jak vaše zpěvohra vypadne?"

„Bude-li jí jen polovic péče a lásky obětováno při provozování, jakož já jsem obětoval při skládání — tedy jsem účinku díla svého skoro jist."

„Cesta na prkna té naší veliké zpěvohry je arci ob-

tížná, klikatá, pro člověka bez protekce velmi unavující skoro nemožná; ale jen počkejte! však mi naleznem přece cesty, po kterých se k cíli dostanete. Ha, vida Již mám stezku. Znáte Javůrkovou?"

„Kdo je to?"

„*Prima donna assoluta* veliké zpěvohry. Nevidě jste ani obraz její? Visí teď za sklem v každém umě leckém skladě."

„Jenž má podpis *Javurec*? Já to vyslovil po fran couzsku."

„Ano, to je naše poloviční krajanka. Javůrkov sama je sice rozená v Paříži, ale otec její pochází z Če ského Benešova; on přišel hned za časů revolučníc jako mladý hudebník do Francouz. Tenkráte poslouchal se málo muziku, a mladý Javůrek musel svůj nástro s puškou vyměnit. Konečně mohl arci jíti na odpočí nutí — ale tuť mu byla chůze do Čech bezpochyby troch dlouhá, i zůstal zde seděti; jeho dceruška je teď okra sou Pařížské opery. My ji musíme pohnouti, aby se pr vaši zpěvohru interesovala. Je v ní briliantní partie pr první zpěvačku?"

„Myslím, že je grandiosní."

„Tedy ji získáme. Tu slabost musíte ji prominouti Ona jest i jinak lásky hodné stvoření, a bude zajist ráda, až pozná českého komponistu, a kdybyste hrál n nějaký nástroj, měl byste vyhráno."

„Jak to?"

„Javůrková dává ve svém saloně hudební besedy kde se všecko scházívá, co jen poněkud k výtečnosten uměleckého světa Pařížského náleží — a když může host novým talentem překvapiti — nového umělce takořka d světa zdejšího uvesti, bývá v rozkošném humoru."

„Myslíte-li, pane, že bych jí učinil vděk . . ."

„Hrajete asi tak — jak skládáte?"

„Jestli se líbí, račte se mnou do mé skrovné do mácnosti — přesvědčíte se."

Debureau šel se mnou, a já vzal do ruky můj

violoncel, kterýž byl mnoho měsíců pro svět umlknul, a toliko se mnou rozprávěl.

Byl jsem právě dobré mysli, a hra moje... jaká byla?

Host můj seděl naproti mně, a byl žádostiv slyšeti první tón, to jsem mu četl na tváři; a když zazněl... ale nejsem-li marnivec? Počkej, až přijde na mou hru veřejná kritika.

Když jsem skončil malou fantasii, vstal Debureau, přistoupil ke mně s velikou vážností, a mně se zdálo, že se mu leskla v očích — slza.

„Račte prominouti pouhému šaškáři," řekl při tom, ruku mi tiskna, „že jsem hned ve vás umělce nepoznal. — Já se budu nazývati šťastným, podaří-li se mi prokázati vám nějakou službu. — Ale pro mocnosti nebeské! proč nenecháváte čarozvuky nástroje svého zaznívati veřejně? Jakého jmena musel byste již v Paříži míti! Jak urovnanou půdu k své zpěvohře!"

Já mu řekl jen, že jsem měl důležité příčiny k nevystupování do veřejnosti; ale připustil jsem také, že tyto příčiny mizejí. Debureau nepátral po jádru mé omluvy, a když jsme jeli k primadonně, učinil žertovně i hned program pro mé příští dny. Nejdříve visita u Javůrkové, potom koncert v jejím saloně, potom provození mého potpuri národních písní, potom několik koncertů v sálech královské hudební akademie a konečně představení mé zpěvohry!

Pěkný program — a jak snadno udělaný. Já umím také návrhy činiti — ale mezi návrhem a vyvedením... jaká to řada překážek?

„*Jenom chtějme!*" řekl jsem tak lehounce na hoře Kunětické; ale proti nechtění cizímu bývá časem těžko vlastní chtění provesti. Avšak moje naděje ještě neklesá.

* * *

Drahý Milovíne! půjč mi své péro básnické. Nechci sice přiozdobovati plody obrazivosti, to ne, chci vypravovati jen pásmo pravdivých událostí, ale chci to učiniti s všemožnou živostí. Jest mi, jakoby se celý svět tolik na mne usmíval, a měl bych ti toho příznivě psáti, že ani nevím, kde dřív začíti. Avšak aby nezrostl můj dopis ve foliant denních zápisek, musím ti jen zběžný nástin z poslední části života svého poslati. Je-li zde onde něco kusé, doplniž tvoje fantasie...

Primadonna Javůrková je dáma spanilá, půvabná. Ta dělá českému rodu čest i bez vůle, bez plánu. Pochází opravdu dle otce z Benešova, ale byla již co outlinká růže v půdu cizí vštípena — a neměla tedy takovou řadu romantických dobrodružných příhod jako pacholík — Debureau, kterýž by dal pěknou figuru k románu.

Primadonna byla vtělenou laskavostí, když mě Debureau do jejího salonu uvedl.

„Potřebujete-li o své besedě něco nového," řekl přitom, „můžete našeho milého krajana na svůj program postaviti."

„Také umělec?" ptala se Javůrková jako radostně překvapena.

„Jenom diletant sice," odpověděl Debureau s milým usmáním, dříve nežli jsem mohl sám odpověděti — „ale může státi mnohému po boku, kteří se o jmeno umělecké derou."

Já jsem hrál — a vítězství moje počíná se. Nelíčeně jevilo se mezi společností obdivování, a mezi to mísilo se vřelé vybízení, abych nenechal Paříž dlouho na hru svou čekati — a někteří se ihned s pravou spanilomyslností nabízeli, že mě budou při koncertu podporovati.

Škoda, že tu není dnes první pan kapelník veliké zpěvohry!" prohodil ke mně Debureau. „Ten by měl zvláštní rozkoš, kdyby slyšel, že jste alespoň v jednom ohledu z prací počátečnických vykročil. Ale jen počkejte, však já mu to nedaruji!"

Několik dní na to dával se veliký ballet s přívě-

skem mé hudby. Debureau nebyl opominul pod rouškou skoro směšné tajnosti o ní pověsti roztrušovati, a také bylo obecenstvo onoho divadla již napřed zvědavé; ale hudba se také skutečně líbila, že i journaly obětujíce článek hře pierotově neopominuly mluviti o hudbě při jeho scenách a tušily v ní melodických motivů i dle instrumentace — mistra Aubera!

O bláhová journalistiko! Jak snadno k pochvale roznícená i jak snadno k hanobení popuzená! Kde nechávᾶš mnohdy váhu moudrého povážení a míru neporušené spravedlnosti?...

Jsem žádostiv, drahý příteli! až se časopisectví jedenkráte u nás vyvine, jakým duchem asi bude oživováno? — Že bude v něm také vášeň panovati... není pochybnosti; to jsme viděli v tichounkém jinak Čechoslavu, když se v něm ztrhla šarvátka mezi pěvcem ohlasu české lyry a pěstitelem Krkonošské literatury...

Já oživnul. Vřelost mé nové, tak nenadálé společnosti přeproudila se do mne. Prognostikon mého prvního koncertu jest velmi příznivý. Javůrková bude zpívati, a Berriot slíbil novou komposici hráti... komické je při tom ale, že se mi kapelní mistr veliké zpěvohry nabídnul orkestr říditi! Ještě u primadonny jsme se opět potkali — a on byl tomu velice povděčen, že se v saloně o jeho nedvornosti k mé osobě nic nevědělo; neboť Debureau nezačal ho ještě škádliti.

A tak nyní, jak jsem již pravil, takřka celý svět se na mne laskavě usmívá od té doby, co Debureau přízně své mi dopřál a do salonu proslulé Javůrkově mi přístupu zjednal, a měl bych ti tolik co vypravovati, že ani nevím, kde dřív začíti.

A víš, kdo vlastně je Debureau, tento v Paříži tak vyhlášený pierot? Ach, je to zvláštní historie!

Nemýlím-li se, tys známý v Kolíně nad Labem: neslyšel jsi tam nikdy o jistém komediantu Dvořákovi? By vojákem, a když pak z vojny jej propustili, cestoval po Čechách, živě se provozováním kejklů na provaze. Byla

to tehdáž vyhlášená kejklířská společnost — všeho všudy sedm hlav — vlastní to rodina Dvořáková — totiž Dvořák a žena jeho, tři synové a dvě dcery.

Největší kříž měl Dvořák s nejmladším synem; začal jej již co sedmileté děcko cvičiti v umění svém, avšak nadarmo všecko jeho snažení. Chlapec počínal si na provaze velmi nesměle a tak neohrabaně, že si otec div nezoufal a nejednou se zlobil, že z toho nemotory kluka do smrti nic nebude. A proto také ubohý klučina v rodině velké lásky nepožíval; všady byl odstrkován — pravá to popelka v rodině.

Starý Dvořák měl příbuznou, kterážto, když Francouzové v Čechách byli, s jedním se seznámila, a známost ta vzrostla v tak silnou náklonnost, že ona pak, nemohouc srdci odolati, za milencem svým až do Francouz se odebrala. Dlouho o ní neslyšeli, až konečně přišla zpráva, že v městě Amiensu zemřela, s tím doložením, aby se příbuzenstvo přihlasilo k dědictví, po ní pozůstalému.

Jediným dědicem byl Dvořák, a hned řekl: Dojdu si tam. — Mnoho toho asi nebude, myslil si, kdo ví, zdali to za cestu stojí; ale co — vždyť se může sem i tam prokomediantovat.

Sebral tedy celou svou kejklířskou rodinu, a s nejlepší nadějí, že po cestě se jim dobře povede, vydal se na cestu z Kolína do Amiensu. Šlo to pomalu. Kde jen myslili, žeby se něco zachytit dalo, natáhli provaz a bubnem obecenstvo na sebe upozornivše, krkolomné umění své provozovali, aby něco na výživu sehnali. Nedařilo se jim však, jak očekávali.

Bídy, nouze a hladu museli přetrpěti, nežli do Amiensu se protloukli; proto ale přece nezmalomyslněli, nýbrž neunaveně dále se ubírali. Dědictví, jakéž je tam očekávalo, dodávalo jim síly k hrdinskému snášení všech trampot a nesnází.

Konečně tam dorazili. Dědictví bylo sic jen malé, dostačilo ale přece k tomu, aby Dvořák umělecké společnosti své trochu na nohy pomohl. Za patnáct franků

koupil dvě staré herky a vydal se na uměleckou pouť do vůkolí Amienského, plna nejkrásnějších nadějí; mohlť nyní statečněji a ouhledněji vystoupiti, a protož také očekával, že snažení jeho dojde uznání a obdivu, a při tom že kapsy mu ztučnějí.

Neztučněly však. Kejklířství jejich potkávalo se s lhostejností; Dvořák někdy v rozhořčenosti vinu všeho toho přikládal nejmladšímu synovi, který svou neohrabaností a neobratností více jim na škodu než k prospěchu jest, a konečně zanevřel na nevděčnou Francii, která takové umění neuměla jak náleží oceňovati, tak velice, že nemaje tam stání odebral se rovnou cestou — do Turek.

A v skutku tam na východě vzešlo jim slunce utěšenější, a štěstí, kteréž tak dlouho — z Kolína do Amiensu a pak v celém Amienském vůkolí — na ně a na jejich umění se mračilo, s vyjasnělou tváří se na ně usmívati začalo. Obzvláštně v Cařihradě se jim dobře vedlo, ba takového tam došli uznání a podivení, že konečně i sám sultán je pozval, aby před ním a před jeho dvorem umění své na provaze provozovali.

Bylo to hluku a divení, jakéž tam Dvořák se svou rodinou způsobil. Jen nejmladší syn posud jej zlobil. „Co z tebe bude?“ kárával jej. „Což věčně tak nemotorným zůstaneš? Měl bys být jako na drátkách, a tys jako sochor v pytli! Peněz by nás utloukli, kdybys i ty k čemu byl! Tak nám ale víc pokaziš, než pomůžeš. Do smrti z tebe nebude pořádný bajaco, a něco jiného již dokonce ne — leč darmožrout a peciválek.“

A bratří a sestry řídili se dle otce; nikdo z nich mu dobrého oka neukázal, každý jím jen postrkoval a outržky si z něho tropil. Jen matka ubohého hocha těšívala, když ztrápený někde stranou v koutečku sedal, ač se také dost mrzívala, že tak neobratně si počíná. Outrpnost svou s ním nesměla však před otcem příliš na jevo dávati, neboť ten hned hubovával, proč se s ním mazlí, že ho tím svým mazlením beztoho pokazila, aby jej tedy ještě docela nezkazila.

„Jak pak má být veselý a čiperný, když se s ním bez přestání vadíš a ani dobrého oka mu neukážeš,“ říkala tu matka; otec však stál na svém, že je kluk nemotorný zarytec.

Konečně se i Turci těch komedií nabažili, a pročež Dvořákovi nezbývalo, než opět jinde své štěstí hledati. Nastoupil tedy zpáteční cestu, a ubíral se dál a dál, až konečně opět do Francouzska dorazil, ačkoliv se byl zařekal, že co živ ani nohou tam nepáchne a uměním svým plýtvat nebude před lidmi, kteří si ho tak málo vážiti umějí. Tenkráte ale nepozdržel se na venkově, nýbrž za cíl cesty své vytknul si Paříž a také cíle toho došel.

„To jsou docela jiní Francouzové, nežli ti venkovští, ti tomu jak náleží rozumějí!“ zaplesal Dvořák, vida, jak hojně představení jeho jsou navštěvována, a hned si také umínil, že zůstane v Paříži, načež se společností svou usadil se v ulici Saint-Maurské.

A podivno! nejmladší Dvořákův syn, jejž ostatní posud za neschopného považovali, líbil se v Paříži co bajaco ze všech nejvíce! On se stal miláčkem obecenstva; na něho se obecenstvo nejvíc těšívalo.

I těšil se mladý bajaco, že při tak velké přízni obecenstva, také doma snad trochu přízně mu bude dopřáno; navzdor tomu ale byl a zůstal v rodině přece jen popelkou; ba bratří a sestry, ze závisti, že víc než oni se líbí, nyní ještě urputněji se k němu měli a kde jen mohli, příkoří mu činili. To ubohého mladíka konečně tak domrzelo, že uzavřel, od nich se odtrhnouti, a také to učinil. Hledal, kde podobné umění se provozuje, a přistoupil k divadlu provazolezeckému „Des Funambules“, kdežto, kromě malých veseloher a frašek, pantomimy a kejklířství na provaze hlavně se provozovalo.

Tu nastala nová doba v životě jeho, tu se úplně vyvinuly schopnosti jeho a položen základ k nynější slávě jeho. Od toho času stal se docela jiným, nežli býval, a to i dle jmena; odložil‘ na radu ředitelstva poctivé

staročeské jmeno své, a z pana Dvořáka stal se — *monsieur Debureau.* —

Právě co tento list dopisuji, navštívil mě Debureau a vesele zvolal: „Příteli, je již jako vyhráno! Konstancii se arie líbí — velmi líbí, o to ostatní se postaráme. Těším se na to, jak asi bude nadutý kapelník oči vyvalovat! Nyní rychle k Javůrkové, ráda by s vámi arii přezpívala a také snad o nějakou nepatrnou změnu vás požádala.“

* * *

Debureau měl dobře. Ano, je vyhráno, aspoň napolo vyhráno. Zpěvohra má jest přijata a již se začaly zkoušky. Pietro si nemálo na tom zakládá, a s jakousi hrdostí již několikráte řekl: „Nu vidíte, pane, přece jsme prorazili!“ Zakládalť si nemálo na tom, že on mě s Debureau-em seznámil, a tu že pak to šlo stupeň za stupněm.

Koncert jsem již také dával a nemálo hluku jím způsobil. Chtěl jsem ti hned psáti, jak vypadl; ale odpustť — nemohl jsem, byltť jsem jako u vytržení a tak rozčilen, že jsem ani nebyl s to, abych několik rozumných řádečků na papír uvesti mohl. Začal jsem sice několikráte, ale pokaždé zabral jsem se hned do takového horování, že mě závrať popadati začala, a já nemoha dále, péro odložit jsem musel.

Jakýž to ale div? Já od nějakého času žil beztoho skoro v ustavičném rozčilení, co štěstí na mne usmívati a všecko vůkol mne v krásnějším světle objevovati se začalo, a tu najednou jakoby zčista jasna blesk srdce i duši mou proniknul!

Pomysli si — sotva že jsem v koncertu svém před obecenstvem se objevil a violončelu se chopiv, velmi četné a skvělé shromáždění zrakem přelétal: tu — — ve mně se na okamžení dech zatajil —

Leč nebudu předbíhati a povím ti, jak se stalo krok za krokem.

Konstancii Javůrkové se arie skutečně líbila, i napovídala mi tolik pochlebné pochvaly, že jsem samou rozpačitostí jen hořel a skoro ani slova odpověděti nemohl. Zpívala mi ji; já ji na pianě doprovázel, a tu mě pak požádala o některé změny, jak by to ráda měla. Učinil jsem to, a potom — na její žádost — jsem i celou zpěvohru přehrál.

Měl jsi vidět, jak jí to těšilo, jak chvílemi rukama tleskala, a jak nejednou zvolala: „Musí — musí se provozovati — já se o to postarám — náš kapelní samovládce musí — musí!“ A konečně div mi okolo krku nepadla.

Když mi oběma rukama pravici stiskla — co nejvřeleji, a já ty ručinky líbal — rozplývalo se rozkoší srdce mé a bylo mi, jakobych jí k nohoum sklesnouti a lásku svou jí vyznati musel. A byl bych to snad učinil, kdyby byl Debureau, na pohovce sedící, žertovně nezvolal: „Takové finale snad není v té zpěvohře; sic bych nechal kotrmelců a samé takové opery bych skládal!“

Já se zarazil a cítil jsem, jakoby mi z tváře oheň vyšlehoval.

Javůrková se usmála a žertovně se na Dvořáka obořila, řkouc: „Vy závistníku! což chcete jen sám všecku slávu pohltit? Máte jí dost; přejte i jiným uznání.“

„Uznání tak něžného, tak spanilého, tak vřele tisknoucího — nebylo mi ještě dopřáno!“ odpověděl Dvořák, potutelně se usmívaje, jakoby byl věděl, co srdce mé v tom okamžení pociťovalo.

Javůrková mu pohrozila a opět mě ujišťovala, že zpěvohra moje musí být provozována, k čemuž i Debureau přisvědčil s doložením, že i on všemožně k tomu se přičiní. —

Brzy na to byla beseda v saloně slečny Javůrkové. Ona zpívala mou arii a tak hosty své okouzlila, že nebylo konce vychvalování a doptávání, kdo skladatelem zpěvu toho jest. I sám kapelník velké opery pochvalou oplýval a zvědavostí svou na pěvkyni dorážel.

„Jest to arie z opery, v kteréžto vystoupiti a pověst svou rozmnožiti hodlám," usmála se Javůrková.

„A kdo jest ten šťastný skladatel, jehož slávy tak ochotně a vřele se ujímáte?"

„To jest prozatím tajemství," odpověděla ona, „a klíč k tajemství tomu má — tento pán."

Přitom okázala na Dvořáka.

„A slavný náš kapelník!" doložil tento, před kapelním mistrem velké opery s tak směšným pathosem se kloně, že všickni přítomní do smíchu se dali.

„Já?" divil se kapelník.

„Ano, vy," dotvrzoval Debureau, „vy novou tu zpěvohru i jejího skladatele dobře znáte — jen nezapírejte! či to má zůstat ještě tajemstvím?" Tu pokrčiv ramenama opět se uklonil.

Zvědavost přítomných hnala nyní s mnohých stran outokem na kapelníka, tak že měl se co brániti a omlouvati, což Javůrkové působilo veliké potěšení. Někteří potom hádali, že to nepochybně tentýž skladatel, jenž byl zvláštní hudbu pro sceny páně Debureau-ovy v nové pantomii sepsal. Pan Debureau potutelně přisvědčoval; přece ale stál na svém, že pan kapelník toho skladatele dobře zná. — —

Koncert můj vypadl výborně; Javůrková učinila mou arií furore — takéť ji ale překrásně přednášela. Já ale bych byl se svou basičkou bez mála propadl; aspoň na okamžení mně bylo, že nebudu moci hráti.

Vystoupil jsem, a při úvodní hudbě po shromážděném obecenstvu se rozhlížeje, najednou jsem sebou trhnul. Je to klam či skutečnost? Dech se ve mně zatajil — zrak utkvěl na dámě, kterážto ztrnule a přec mocně pronikavě na mne hleděla. Ano, byla to ona — vedle ní seděl otec její, lord Bonnet, též na mne — avšak mírné zraky upíraje. Elisina tvář byla chorobnou bledostí pokryta, byla v okamžení tom takměř mrtva; jen z očí, zdálo se, že jakýsi — skoro až děsný plamen chvílemi vyšlehuje.

Srdce mé se mocně rozechvělo, tvář mi zplanula a

bylo mi, jakoby všechno přede mnou se mlhou zahalovalo — jen Elisina a lordova tvář se zrakům mým jasně jevila v neprohledné té mlhovině.

Málem bych byl zapomněl hráti, když na mne došlo. Na štěstí končila se předehra rázným akkordem. To mě vytrhlo z ustrnutí — začal jsem hráti, a tu jsem tak tklivé, šeptem se chvějící zvuky z nástroje svého vyluzoval, že obecenstvo takořka dýchati přestalo a s napnutou pozorností poslouchalo. A zvuky violončelu mého čím dále tím větší živosti nabývaly — a když jsem tu opět na Elisu pohlédnul, byly tváře její nádechem jemné svěžesti uzardělé a z očí rozkoš jí plynula. Tu i krev má plamenně se rozproudila; i hrál jsem s takovou nadšeností a s takovou dojemností, že obecenstvo takměř jásati začalo, když jsem hru svou ukončil. I Elisin otec tleskal, a ona, když jsem v okamžení tom na ni pohlédnul, usmála se; byl to úsměv sice polobolestný, mně však přece velmi milý, ba v tu chvíli milejší, nežli všecka ta hlučná pochvala.

Potlesku nebylo konce; musel jsem ještě hráti. V rozčilenosti své nevěda hned, co začíti, začal jsem improvisovati — jako motýl těkaje z kvítka na kvítek bohaté květnice našich písní národních. S napnutou pozorností střídal se potlesk, a konečně vypuknul tak hřmotně, že jsem z mocného uchvácení svého se zpamatoval a improvisací dokončil. Hrálť jsem pořád, na ukončení ani nemysle.

A zraky moje setkaly se opět se zraky Elisinými, a nevýslovná rozkoš pronikla srdce moje; hledělať na mne tak laskavě, tak dojemně, že mi bylo, jakoby se mi v zraku tom rajské brány otvíraly. Při tom se mi i zdálo jakoby slza v oku jejím se třpytila. — — Ach, myslil jsem, že jsem na Elisu již docela zapomněl, že v srdci mém nepozůstalo nic, nežli outrpná zpomínka na dívku podivnou — na dívku šílenou, a myslil jsem to tím více, ježto se mi zdálo, jakoby Konstancie laskavě se ke mně klonila, a srdce mé víc a víc po ní toužilo. Tu rázem probudily se v něm city v tichý spánek ukolébané a v tak

prudký plamen vyšlehly, že jsem mu nikterak nemohl odolati a všecko mé chladnou rozvahou vybudované, Elisy se týkající předsevzetí mžiknutím v prach a popel se obrátilo. — — —

* * *

Usmíváš se asi, příteli, vida, že z Londýna ti píšu? Nech potutelného usmívání; mýlíš se, domníváš-li se, že Elisa byla magnet, jenžto přes průplav, Francouzsko od Anglicka dělící, mne na anglickou půdu přitáhl.

Elisa byla s otcem svým skutečně v koncertě mém; já ji však více nespatřil. I Pietro ji tam viděl — viděl ji, když v proudu obecenstva s otcem odcházela; byl nedaleko, pozoroval, že otec k ní něco potichu mluví, načež ona sebou trhla a dosti zřetelně, že to Pietro slyšeti mohl, odpověděla: „Ne, ne! to neučiníme! on by snad myslil, že se mu vtíráme — pryč jen, pryč — bylo to naposled!“ A skutečně jsem ji více nespatřil.

Byl jsem mrzutý, nevrlý, aniž jsem věděl proč. Pietro to dobře na mne pozoroval, neříkal nic — ale jednal; doptával se totiž tak dlouho na lorda Bonneta, až se doptal, v kterém hostinci se ubytoval. Pospíchal tam; lord byl již se slečnou odjel — pravilo se, že do Italie. Pietra, když mi to vypravoval, jsem za jeho ochotnost ještě pokáral.

„Kdo ti to poroučel?“ obořil jsem se naň; „k posledu by ještě myslili, že se jim vtírat chci! Ať si jeli, kam jim líbo.“

A v skutku jsem se také snažil, abych myšlénky své na jiné věci obrátil a upoutal. A vítanou k tomu příležitostí byla mi zpěvohra má, kteráž skutečně pak k provození přijata byla.

Když po koncertě mém opět v saloně slečny Javůrkové byla beseda, přišla řeč i na arii, již ona v koncertě mém zpívala a velmi hlučné pochvaly došla. Zvědavost, kdo asi jest skladatelem jejím, byla ještě více

napnuta, a na pokynutí Dvořákovo opět hnalo se outokem na kapelníka veliké opery, aby již jednou těch tajností nechal, sic že se musí myslit, že on sám ten komponista jest a že tím tajením ještě větší pozornost na skladbu svou obrátit chce. On všemožně se dokládal, že od něho se žádá, co jemu samému jest tajemstvím, a že i on sám dychtivostí hoří, aby poznal komponistu, který tak skvěle vyniká.

„Vy že ho neznáte?“ usmál se Debureau. „Prosím vás, nechte již zapírání! Či chcete snad také mně do očí zapříti, že je to arie ze zpěvohry, která se vám již na první pohled tak velice zalíbila, že jste ji k provození přijal, ani do ní nenahlédnuv! — Či to bylo jinak, pane?“

Přitom se obrátil ke mně a s ním zraky všech přítomných.

„Co to znamená?“ tázali se někteří, a pan kapelník tvářil se tak, že bylo patrno, že neví, co odpověděti.

„Když je tedy rouška s tajemství již stržena,“ pravila Javůrková polo žertovně polo vážně, a pojala mě za ruku, „mám čest, vzácné a vznešené společnosti tuto představiti výtečného komponistu mé brilantní arie, vyňaté z velké jeho zpěvohry, kterážto co vítaná novinka co nejdříve možná provozovati se bude — není-li pravda, náš roztomilý a spolu i slovutný mistře kapelní!“ Přitom, laskavě k němu se kloníc, pošeptala mu: „Přisvědčte — sice po celém světě rozhlásím, že povrhujete věcmi, které ani neznáte!“

Kapelník se z nesnáze té vypletl jak mohl, a stranou mi pak řekl, abych jej se svou zpěvohrou opět navštívil a odpustil, co se bylo stalo — tehdáž že byl pracemi příliš zanešen; ostatně že pro mne učiní všecko, co v jeho moci. „A to již také proto,“ doložil s úsměvem, „abych se o laskavý úsměv naší roztomilé primadonny nepřipravil, a její hněv na sebe neuvalil.“

A tak opovržená zpěvohra má došla milosti kapelnické, a po některých změnách také skutečně se provozovala, a to s výsledkem velmi skvělým, o čemž ti,

předrahý Milovíne, obšírně rozkládati nebudu, věda, že ti to z časopisů a novin beztoho již známo. A když se Francouzové do toho dají, ti umějí slávu vytrubovati!

Jmeno moje došlo i v Anglicku slavného uznání. Obdržel jsem velmi čestné pozvání do Londýna, a tu tedy nyní jsem. Jsem pozván, abych při slavné hudební produkci spoluúčinkoval, a nepochybně pak i sám nějaký koncert uspořádám.

* * *

Požívám zde velké vážnosti a docházím nemalého vyznamenání, a přece se mi tu jaksi stýská. Je toho ta Londýnská povětrnost příčinou? anebo to, že jsem jako docela v cizině, nemaje tu žádného, s nímž bych srdečně mohl promluviti? Jindy jsem míval okolo sebe aspoň Pietra; ten ale zůstal v Paříži. Chtěl sice se mnou jeti, já tomu ale nepřipustil. Chlapík činí na divadle pokroky, a sám Debureau mi řekl, že má schopnosti, že to v umění tom daleko přivesti může. Proč bych jej tedy vytrhoval z dráhy, po nížto nějaké slušné samostatnosti dojíti může? Dvořák-Debureau jest jeho příznivcem, a tu snadněji mu zmužile dále pokračovati.

Je pravda — ani jsem ti o pověstném Dvořákovi našem všecko nepověděl. I v tom čase, kdy již miláčkem obecenstva byl, musel ještě mnohé trpkosti zakoušeti. Dvakrát stál před soudem: jednou co žalobník a podruhé co obžalovaný — a sice obžalovaný z toho, že člověka zabil. Oba soudy způsobily nemalého hluku v Paříži, a všeobecné smýšlení kloniło se k straně Dvořákově.

Dvořák byl vázán smlouvou, jakouž s divadelním ředitelem uzavřel, tak otrocky, žeby člověk ani neuvěřil, žeby to při té jeho oblíbenosti a výtečnosti možno bylo. Ovšem nastoupil tam, nevěda, čeho se chytit, co mladík v takových věcech nezkušený, a tu páni ředitelové umívají kořistit z takových okolností. Dvořák se stal již pověstným Debureau em, a přece s ním ředitel nakládal

tak, jakoby chtěl pokračovati v tom, z čeho se ubohý Dvořák doma byl vymknul. A tak nezbývalo mu jiného, než aby soudem z kleští těch se dostal a lepšího postavení si dobyl. Soud ten činil mnoho hluku a Debureauovi pomohl k pověsti ještě větší. Velkou sensaci způsobil článek, kdežto si Debureau stěžoval na pana ředitele, že ho nutí, aby se oblíkal a převlíkal ve vlhké a nezdravé díře. Pan ředitel ovšem jistil, že je to pořádná šatnice, a to šatnice nejen zdravá, nýbrž i velmi příjemná.

„Ano, zdravá a velmi příjemná," pravil obhájce Dvořákův; „takovéto houby v ní rostou!" Při tom ukázal houbu, jakáž v skutku v šatnici té vyrostla. Nastala všeobecná veselost, a soud k nemalému potěšení obecenstva končil výrokem: že se všecky houby a jiné samorostliny v šatnici pana Debureau-a vyhubiti musejí v nejbližších čtyřiadvaceti hodinách, a sice na outraty ředitelstva.

Později, když škrobeným kontraktem nebyl vázán a i pověstní spisovatelé slávu jeho rozšiřovali, a on takořka bohem byl Pařížského obecenstva — tu ovšem sám si skvělé smlouvy předpisovati mohl, a nelíbilo-li se mu tu, byl jinde s radostí přijat.

Na jaký stupeň mistrovství v umění svém Dvořák se povznesl, můžeš souditi z toho, když ti zdělím, co péra výtečných kritiků francouzských o něm světu hlásala. Psalo se o něm mezi jiným též v tento smysl:

„Debureau povznesl genre pantomimický v Paříži na stupeň posud nevídaný, skákání vždy více do pozadí, mimiku pak do popředí tiskna.

On vyvinuje jemnost, lehkost, půvabnost pohybování, jasnost, hlubokost výrazu v posuňku, že co nějakou podivnou výmluvností každý mu libý dojem dovede v divácích způsobiti — pohnutí a veselost, hrůza i radost, ošklivost a strach, vztek a rozhořčenost.

V každém jeho hnutí jeví se dokonalý výtvor umělecký.

Když se tváří, jakoby plakal, pláčou s ním ženské, a sotva je který z diváků, aby bolestně dojat nebyl.

Když se směje — a přece není ani toho nejmenšího slyšeti — tu i obecenstvo se směje nebo aspoň se usmívá. Když jí, je vidět hlad, a když má strach, je i obecenstvu ouzko a děsno.

Není možno, bojácnost, chlubivost, překvapení, radost představiti a zobraziti lépe a krásněji, nežli jak on to činí.

Kdyby snad i Falstaffa představoval, možná, že by se snad ani známky nepohřešovalo na tomto mistrovském výtvoru Shakespearova rozmaru.

Debureau není obyčejný Pierot — onen Pierot, který své obyčejné skoky provádí, své obyčejné ťšklebky dělá, své obyčejné bití dostává, kterýž po pierotsku padá, kterýž po pierotsku se roztahuje a k nesmírné dálce se natahuje — k nemalému podivení dětí, kteréž jej pak opět celého a scvrklého vidí, a k potěšení dětinských odrostlých, kteříž vědí jak se to děje, a přece radost z toho mají; — on není Pierot, kterýžto činí stejně vždy dnes to, co činil včera, kterýžto dnes zrovna tak vylízá z vejcete, jako včera vylezl ze sudu, kterýžto dnes sousto, ježto právě do úst dával, vidí rovněž tak zmizeti, jako včera plnou sklenici viděl najednou prázdnou.

Debureau dodává Pierotovi charakteru, měnícího se dle kusu, který pro něho psán jest a jejž on sám k provození si upravuje. Kreslí živě až do jednotlivostí; nepatrné pohnutí, ba pouhé pohnutí prstu často celému kusu dodává rázu nejhlubší pravdy."

Tak a podobně se o něm psalo — tak a podobně se slavná pověst jeho hlásala — a Debureau stál na vrcholku pozemského blaha svého, když dívku srdce svého za manželku pojal.

Tu však potkala jej nehoda, mrzkou rozpustilostí v cestu mu vržená.

Jednoho dne šel s manželkou svou na procházku po boulevardech — na blízku obydlí svého. Při své slavné pověsti byl takměř všeobecně známý. Tu potkal jej člověk, ne příliš pěkně oděný — patrně do třídy dělníků

patřící. Ten poznal jej a ozval: „Aj, slavný Pierot!“ Smál se pak a uštěpačnými slovy v nezbednosti své naň dorážel.

Debureau si toho z počátku skoro ani nevšímal a šel svou cestou dále, pokojně se mu vyhýbaje. Nezbeda ale nepřestal jej pronásledovati, ba čím lhostejnějším se Debureau stavěl, tím rozpustilejším byl on — stavěl se před něho a posmíval se mu.

„Styďte se, nezbedný člověče!“ pravil Debureau a obrátiv se od něho, zpáteční cestou zaměřil.

„Hoj, Pierote, tak snadno mi neuklouzneš!“ zachechtal se nezbeda. A opět před něho předskočiv, drze jej vybízel, aby své pierotské kousky provozoval, při čemž ihned sám začal se pitvořiti na způsob, jak to Debureau co Pierot na divadle dělává.

Někteří z okolojdoucích na nezbednost tu hubovali, jiní ale se smáli, čímž nezbedovi ještě větší smělosti dodávali.

Debureau, ač hněvem již jen hořel, přece i ještě nyní v mezech mírnosti se udržoval. Napomenul jej vážně, aby ho na pokoji nechal — aby aspoň ohled měl na jeho manželku.

Nic platno; ousměšky neměly konce.

Tu konečně, nevěda si jiné pomoci, začal Debureau vyhrožovati, což však nemělo jiného následku, nežli že nestydatost nezbedy toho ještě větší hrubosti a drzosti nabyla.

Tu nemohl se Debureau více zdržeti — takovéto hrubé a drzé ousměšky na veřejném místě, u přítomnosti manželky jeho, u přítomnosti lidí je tam potkávajících a u nich se zastavujících! I pozdvihnul hůl a s prudkostí hněvu svého udeřil jí nezbedného utrhače do hlavy.

Ten sklesnul a byl — mrtev.

Debureau byl zatknut a před soud postaven.

Učinilo to velký hluk v Paříži. Pověstný Pierot — miláček obecenstva — vražedlníkem! Každý jej litoval a všeobecné mínění k jeho prospěchu se klonilo. S velkou

napnutostí očekával se den, kdežto porotní soud měl nad ním rozhodnouti. Konečně se přiblížil.

Porota prohlásila jej za nevinného! — za nevinného: proto že byl tak velice popuzen — proto že bez úmyslu činu toho se dopustil — a obzvláštně proto, že byl ouměšně tupen a zahanbován u přítomnosti manželky, což dle náhledů francouzských nemožno jest snesti.

Rozsudek ten byl od obecenstva přijat s jásáním; jej však od té doby často napadá děsná zpomínka na smutnou tu příhodu, a trapnosti té snad nikdy docela se nezprostí. Nezřídka dojme ho ta tíseň právě v tom okamžení, když na jevišti skoky a žerty své provádí, a rozveselené obecenstvo se směje a hlučnou pochvalu mu vzdává — kdežto srdce jeho bolestně se zachvívá. Ubohý Debureau! —

Musím list svůj již dokončit; je mi jaksi nevolno — již po několik dní pozoruji, jakoby se nějaká nemoc chtěla o mne pokoušeti. Jsem mrzutý a časem jakási tesknota mě napadá. Snad mi Londýnská povětrnost nesvědčí — možná! Dlouho zde nezůstanu; buďto se vrátím do Paříže anebo některá čelnější místa anglická navštívím, abych tu nevrlost zapudil.

* * *

Již bylo na mále, žeby mé předešlé psaní bylo bývalo i poslední, a že drahou vlasť svou a přemilé přátele více nespatřím. Ano — tušení moje bylo pravdivé; nemoc se o mne tak dlouho pokoušela, až i vší silou se mě zmocnila.

Byl jsem dlouho a těžce nemocen. Mnoho dní uplynulo, aniž jsem o sobě věděl. Lékaři prý již pochybovali o mém uzdravení.

Konečně se síla nemoci zlomila; mně bylo, jakobych z dlouhého sna procitoval. Vědomí začalo mě lehkým svitem svým ochvívati — vše vůkol začalo se mi jako v pološeru jeviti, avšak čím dále tím více vyjasňo-

vati. Zdálo se mi, že mnoho osob okolo mne stojí, jakoby na procitnutí moje čekaly.

Začal jsem se slabým, jako mlhou trochu zakaleným zrakem rozhlížeti — hle! co to? Jedna tvář přítomných osob se mi jevila tak, jakobý to byla tvář Elisina.

Srdce se mi v těle jemně pohnulo a z prsou vyvinulo se lehké vzdychnutí.

Když jsem opět v tu stranu — co možná ostřeji pohlédnul — ne, ne — mýlil jsem se — nebyla to Elisa — byla to neznámá, již letitá žena, moje posluhovačka, jak jsem se později dověděl. I hleděl jsem dále — — není to Pietro?

Ano, on to — usmál jsem se na něj — on slzel — slzel radostí, neboť lékaři u mého lože stojící právě se prohlásili, že nebezpečenství již šťastně jest odstraněno.

Z počátku jsem nevěděl, kde to jsem a co se to se mnou děje; potom jsem se zpamatoval, že nemoc mě na lože uvrhla, a chtěl jsem vstáti, avšak pro slabost jsem nemohl.

Nyní již mohu lože opustit, jsem ale ještě tak slabý, že sotva na nohou se držím. Tento lísteček napsal jsem ti, předrahý Milovíne, na troje neb čtvero posezení, a to s velkým namáháním. Doufám, že brzy opět ouplně se zotavím.

* * *

Ano, byla to Elisa, nemýlil jsem se. Neřeklo se mi nic, a já se první dni nechtěl přímo ptáti. Pietro, vida, že víc a víc se zotavuji, byl velmi vesel a někdy se potutelně usmíval. Toto bylo mi nápadné; i řekl jsem konečně: „Ty přede mnou něco tajíš; oč že to byla ona!“

Pietro se usmál a přisvědčil, načež jako tajemně doložil: „Ale jen na zapřenou, a mně naostřila, abych nic neříkal, sice že byste snad mysliti mohl —“

„Co že bych mysliti mohl?“ tázal jsem se poněkud prudce, vida, že Pietro s odpovědí váhá.

„Ani se již nepamatuji," odpověděl on, prudkostí mou jaksi zarážen; „zdá se mi ale, že to bylo, jako tenkrát — v Paříži —"

„Vím již, vím," vpadl jsem mu do váhavé řeči; „může být však jista, že se jí vtírat nebudu." Na to jsem vzal do ruky list, jejž jsem byl toho dne obdržel od Debureau-a. Byl v něm též přiložen lístek od Javůrkové — ach, psala tak outrpně, tak sladce! — četl jsem jej opět, a pevně jsem si předsevzal, že navrátím se do Paříže, jak mile síly nabudu, abych na cestu vydati se mohl. Dokáži té hrdé dceři hrdého Albionu — ani vlastně nevím, jak se vyjádřiti; když ale zpomenu si na minulost, přichází mi, jakoby mě jen za hračku svého podivného rozmaru považovala — a tu zas já jsem hrdý a nenechám se za hračku potřebovati. Konstancie — ach, to i z jejího lístku mi vysvitá — jest mi srdečně nakloněná, u té zajisté okřeje ubohé srdce mé. Protož pryč — pryč z Londýna, aby se snad jinak, než mi libo, nevykládalo, proč tu tak dlouho se zdržuji.

Nemálo jsem se též podivil, jak sem Pietro přišel, jak mohl vědět, že jsem nemocen, neboť jen to jej sem přivedlo. Ptal jsem se ho, a on mi to vysvětlil. V novinách bylo podotknuto, že koncert můj, k němuž jsem z mnohých stran byl vybídnut, jest na nějaký čas odložen, protože jsem těžce onemocněl. Toho dočetl se i ve francouzských novinách Debureau, a sotva že to tento sdělil Pietrovi, neměl on již stání a rychle na cestu do Londýna se vydal. Kde bydlím, snadno nalezl; vědělť to z mého přátelského dopisu Dvořák, jemužto jsem jej, odjížděje, pod ochranu odevzdal.

Je to dobrá duše ten Pietro. Již jsem mu několikráte řekl, aby se opět do Paříže k divadlu navrátil, kdežto tak pěkné pokroky činí a samostatnou budoucnosť svou upevňuje. On ale nechce a prosí, abych ho aspoň tak dlouho u sebe ponechal, dokud ouplně zdráv a silen nebudu. Svolil jsem tedy, aby zůstal, že odjedem pak spolu, až k tomu dostatečné síly nabudu.

To jej velice potěšilo. Samou radostí začal rozličné šprýmy prováděti, aby mně prý dokázal, čemu se již od pana Debureau-a přiučil. Musel jsem se často zasmát té jeho horlivosti, aby mě povyrazil, a při tom mě těšilo, že čiperností svou přece k něčemu to přivede, aby nemusel pouhým sluhou být, nebo jinak — snad dosti bídně životem se protloukat.

Do Paříže na každý způsob co nejdříve se navrátím, a to již proto, abych se Konstancii za ten laskavý lístek poděkoval, a potom snad — kdož ví — byla by to roztomilá žínka — k tomu umělkyně — zpěvačka — což pak si může hudebník více přáti? — Bude to překvapení pro Vilíma a Stanislava, objevím-li se na Kunětických s manželkou, kterážto mou zpěvohru s tvým textem co primadonna v Paříži oslavila!

Jaké změny a převraty se v Paříži a vůbec ve Francouzsku za mé nemoci staly, zajisté ti povědomo, a protož nebudu o tom slov šířiti.

* * *

Jak z nadpisu vidíš, jsem posud v Londýně, ačkoliv, co jsem se úplně pozdravil, každodenně na odjezd myslím, a přece k němu dostati se nemohu.

Požívám zde velké vážnosti, a teprv nyní víc a víc se dovídám, s jakou horlivostí bylo o mne pečováno, když jsem nemocen byl. Nejvýtečnější lékaři snažili se o mé uzdravení, a když jsem pak o zaplacení zmínku učinil, nechtěli o ničem ani slyšeti, ujišťujíce, že si to za čest pokládají, že mě uměním svým ještě déle pro mé umění zachovati mohli. A na ten způsob se mi všady odpovídá: ani za obydlí nechtěli ode mne platu přijmouti za ten čas, co jsem nemocným a rekonvalescentem byl. Tak skvělého hostinství jsem se v skutku nenadál.

Veřejně jsem posud nevystoupil; hru mou ale zde již před nemocí mou slyšeli v saloně, kdežto se mnoho hudebních umělců a zvláštních hudby milovníků obyčejně

scházívá. Byl jsem pak vyzván, abych veřejný koncert dával; já k tomu svolil — zatím si ale se mnou nemoc zakoncertovala tak ostře, že na můj koncert nebylo ani pomyšlení. Možná, že přece nyní k němu se odhodlám, ač ustavičně touha do Paříže mě táhne. Odhodlám-li se k němu, spatřím snad ještě pověstné podzimní mlhy Londýnské, a to bude také za něco stát. Je tu jen o Pietra, ten má již svrchovaný čas, aby se do Paříže navrátil. Debureau již dvakrát pro něho psal.

* * *

Tedy skutečně jsem tu uvíznul! Nebylo pomoci — tak pochlebnému vyzývání jsem nemohl odolati. Dával jsem koncert. Pietro, ač nerad, musel se se mnou rozloučiti a do Paříže se odebrati.

Jak koncert vypadl? Velmi skvěle; ze strany umělců a umělkyň byl jsem velmi ochotně podporován, ba takměř i sami se mi nabízeli. Obecenstvo vybrané a velmi četné, potlesku hojnost. Jak se snadno domysliti můžeš, hrál jsem potpuri národních písní, a i chladnokrevní Angličané byli jimi takměř okouzleni. My často ani nevíme, jaké to kouzlo v těch našich národních písních spočívá!

Příjem nad míru mě překvapil. Z mnohých stran i ke mně pro vstupní lístky se poslalo, a vždy mnohonásobná cena, v obálce zapečetěná, za každý se odevzdala. Tu to jde na libry, jak Vilím říkával, a ty něco vydají. — Ach, co asi dělá ta dobrá, veselá duše? Zdali se mu aspoň částečně podařily plány, jakých sobě v plamenném doufání byl nastavěl? Zdali se vůbec všickni v ustanovený den shledáme? a shledáme-li, zdali v skutek uvedeno bude, co jsme si v zápalu svém byli předsevzali?

* * *

Jak rychle ta zima uběhla — tak rychle, že ani nevím, jak. — Jakýž ale také div? Pozvání za pozváním,

tak že skoro ani oddechnouti si nemohu. A všady, kdekoliv na nástroj svůj slyšeti se dám, musím na všeobecnou žádost i nějaké české písně přednesti a trochu po česku si zafantasovati.

Kdybych chtěl, mohl bych se tu usaditi; již dosti míst se mi nabízelo, a to míst dobrých a výnosných; ale nečiním to.

V jedné vznešené společnosti setkal jsem se též s Elisou.

Nejprv spatřil jsem otce jejího a nemálo jsem se zarazil, neboť — což bych to zapíral — od té doby, co jsem slyšel, že v nemoci mé často na mé zdraví se poptávala, ba i nejednou mě navštívila, často vřele jsem na ni zpomínal, ač skoro bezvolně, neboť i nyní měl jsem posud pevné předsevzetí, že na ni zapomenu, že za hračku rozmarů jejích sloužiti nebudu — rozmarů hrdé, duševně chorobné ženštiny, o nížto často šílenost se pokouší. Snad i ta její časem mi projevovaná náklonnost nebyla nic jiného, nežli částečný výbuch pomatenosti té.

Lord Bonnet vlídně ke mně přikročiv, velmi laskavě se mnou rozmlouval, dávaje mi na jevo srdečné potěšení, že opět úplně jsem se pozdravil.

Srdečností jeho mile dojat, odpověděl jsem vřele: „A já velice oblažen jsem laskavým účastenstvím, jakéž mé nepatrné osobě prokazovati ráčíte, a také ještě povinen jsem co nejuctivěji poděkovati se za milostivé účastenství, jakéž spanilá miss Elisa —“

Tu jsem se zarazil a mlčky uklonil se Elise, kterážto právě s několika dámami se blížila. Ona se na mne usmála tak mile, že jsem v okamžení tom na všecko své předsevzetí zapomněl a ouplně citu se poddal, jenž z rozčileného srdce mocně se proudíc, veškeron bytost mou uchvacoval.

Chtěl jsem mluviti dále, začal jsem již i vřelá slova pronášeti — tu však opět jsem se zarazil, a plamen ve mně mocně se zmahající rázem uhasnul.

Laskavý úsměv Elisin trval jen okamžení. Vidouc,

s jakou vroucností, úsměvem tím rozmilem, k ní se míti začínám, náhle povznesla hlavu, načež s vážným pokynutím řekla s obyčejnou chladnou zdvořilostí: „Těší mě, že vás opět spatřuji.“

Na to, ostatním mě představujíc, doložila: „Bývalý můj učitel hudby.“

Tedy jí nejsem ničím jiným, nežli bývalým učitelem? pomyslil jsem si, a ta myšlénka tak bolestně srdce mé projela, že jsem, chladně se uklonivý; dále se ubíral.

Z počátku mě to rmoutilo; pak ale mi napadla mi nulost, napadlo mi i předsevzetí mé, a poddal jsem se proudu všeobecné zábavy. Byl jsem vesel — neobyčejně vesel, a chvílemi, abych vítězství své dovršil, mrsknul jsem okem v tu stranu, kde Elisa byla. Pokaždé setkal jsem se s jejím zrakem, ostře na mne upřeným; ba řekl by se mi zdálo, jakoby duše i srdce její zrakem tím na mne hleděly — nedal jsem se však zmásti. Vytrval jsem v dobrém rozmaru, a když pak k hudební zábavě se přikročilo, tu i já vyzván, ochotně chopil jsem se své basičky a hrál jsem — hrál, až i ze zvuků těch začala píseň „Sil jsem proso“ prozvukovati, kterouž jsem pak i dále prováděl. Při všeobecné pochvale pak pohlédl jsem opět na Elisu; ona ve vzdávání pochvaly se nezúčastňovala, nýbrž hleděla na mne okem plamenně vyjasnělým a tvář její byla lehkým ruměncem polita. Bylo jisto, že i ona byla hrou mou rozehřáta.

K takovýmto domácím besedám bývám se svou basičkou často zván; přivezou a opět pak odvezou nás v kočáře, a pak i nějaký skvostný dar na důkaz uznalosti a za odměnu se pošle. Nemysli ale, že každé takové pozvání přijímám; člověk nesmí ochotností svou plýtvati, sice by zevšedněl.

Až příjemné a pohodlné počasí nastane, tu pak na každý způsob s Londýnem se rozloučím; meškám tu již dosti dlouho — a nerad bych, aby snad někdo myslil, že mě tu nějaký magnet drží.

S Elišou jsem od té doby nemluvil, aniž jí na blízku

byl. Tu i tam jsem se s ní sice několikráte setkal, avšak nehleděl jsem k ní se přiblížiti, ba vyhýbám se jí, a když srdce mé staré zpomínky ohřívati začne, ochladím je vřelou zpomínkou na Konstancii, živě si ji v duši své zobrazím — a mám vyhráno. Při tom mi též vždy napadne, co mi byl lékař po oné osudné koupeli v Italii o Elise řekl — a musím ubohou politovati.

S Konstancií časem si dopisuji, a ona se již začíná hněvat, že tak dlouho se nevracím. Nu, jen co pěkné počasí nastane — v Londýně jistě nezůstanu.

* * *

Po nějaký čas jsem skoro ustavičně na cestách; někde se i pozdržuji déle, jak mi líbo. Pověst má jest takořka mým kurýrem; všady mi ochotné přijetí připravuje. Tu i tam, kde jsem se na delší čas zahostil, dával jsem koncerty — jeden neb dva, a to vždy s výsledkem velmi znamenitým.

Nejdéle pozdržel jsem se v Oxfordu, Birminghamu, Manchestru, Liverpoolu a v Edinburku. Vraceje se, měl jsem v úmyslu i na zelený ostrov přiraziti a nějaký čas v Dublíně se pozdrželi; tu však dočítám se v novinách, že v Londýně jakási zpěvačka — Vlaška — vystupuje, a že i české písně s velikou pochvalou přednáší.

Vlaška české písně? Aj, toť jsem žádostiv ji seznati! Možná, že je to Češka, kterážto si vlaské jmeno dala, aby to více do váhy padlo a více to blýskalo ve světě divadelním; bývát u mnohých takový zvyk.

A což kdyby bylo Javůrkové napadlo, si zažertovati? Za žert by to ale snad nestálo, a ona ostatně takového přetváření nemá zapotřebí, jeť vlastním jmenem svým již dosti proslulá.

Nu, vždyť uvidíme tu „*signoru Romani*“, a přesvědčíme se, zdali to kvítek na českých nivách vyrostlý, nebo něco jen tak strojeného.

Já tam české písně ovšem v oblibu a takořka do

mody uvedl; možná, že se z toho hledí kořistit, a Bůh milý ví, co se zpívá a jak se zpívá to, co za českou píseň se vydává.

Jsem v skutku velmi žádostiv, zpěvačku tu seznati, a protož bez prodlení do Londýna pospíchám.

* * *

Bylo to překvapení! — Ano, je to skutečně Vlaška — ta Annunciata Romani — a ke mně se má tak přátelsky, jakobychom se již dávno znali, ačkoliv jsme se spolu před tím nikdy ani okem nespatřili.

Sotva že jsem do Londýna přijel, již jsem se na ni poptával, a dověděv se, že druhého dne buďe na besedě u ředitele zpěvohry, předevzal jsem si, že i já tam se dostavím. Bylo mi to snadné; potřebovalť jsem se jen ohlásiti, a byl jsem vítaným hostem.

Ani jsem se té chvíle dočkati nemohl; konečně přišla. —

Vstoupiv, byl jsem přijat velmi laskavě i pochlebně; byloť tu mnohých, kteří mě osobně znali — ostatní aspoň dle jmena.

Tu přistoupila dáma a překvapila mě slovy sladce a vroucně plynoucími: „Ach, jak jsem šťastná, že vás přece jednou spatřuji, pane Bedřichu!“

Ano, překvapila mě, že jsem na okamžik zůstal u vytržení jako němý; proneslať sladká ta slova jazykem *českým*.

Byla to signora Annunciata Romani.

„Ó, jaké to nevýslovné štěstí, s tak spanilou a slavnou krajankou zde na pobřeží Temže se shledati!“ zvolal jsem z blahého úžasu svého se protrhnuv.

„Krajanka?“ usmála se ona — „to nejsem; jsemť Češkou jen srdcem, rodem však Vlaška — Neapolitanka.“

Já na ni pohlédnul s užasnutím ještě větším, nežli dříve, a též na blízku stojící hleděli na nás s podivením, slyšíce hovor náš v řeči jim docela neznámé.

„Jak šťastná to náhoda," doložila pak jazykem vlaským, „že jste nás přítomností svou potěšil, kdežto právě přednesti hodlám *vaši* píseň — a to slovy, k nimžto jste ji původně složil."

To bylo všeobecně velmi mile přijato, a když pak hudební zábava se začala, byla signora Romani takměř jednohlasně vybídnuta, aby slovu svému dostála.

„Vy mě ale, prosím, musíte na pianě provázeti," pravila ona ke mně, vyzvání se podrobujíc, načež s úsměvem doložila: „A to ne dle not, nýbrž jen tak od ruky, jak právě za dobré uznáte."

Já se chtěl omlouvati; ona ale k pianu mě nutíc, jistila: „Vždyť ono to půjde — nezdráhejte se; jeť to *vaše* píseň."

Sednul jsem k pianu, a mohu říci, že jsem ještě nikdy před velkým obecenstvem nebyl v takových rozpacích, jako před touto malou společností.

Ona se usmívala; já seděl jako na trní. Měl bych byl začíti předehru, a já nevěděl co. Jakž bych byl mohl také věděti, kterou z mých písní chce zpívati?

Pokynula mi s laskavým úsměvem a začala zpívati.

Srdce mi v těle poskočilo a každá žilka se mi vřelostí rozproudila. Pomyslil si, co zpívala!

„Ach, vlasti má, ty věčný chráme!" plynulo z úst jejích hlasem zpěvným, srdcejemným. Zpívala píseň tvou s nápěvem mým, a mne to dojalo v prvním okamžení tak, že jsem na piano i průvod docela zapomněl. Potom ale ozývalo se piano tak tklivě a mezi jednotlivými slokami tak mocně dojemně, že i sama pěvkyně průvodem tím byla nemálo překvapena.

Na všeobecnou žádost musela aspoň poslední sloku opakovati, a když jí pak vřelými slovy chválu vzdávali, odpověděla s lehkým uklonením na mne ukazujíc: „Já jsem jen tlumočnice; tuto jest mistr a tvůrce čarovných těch zvuků."

Ptal jsem se jí pak, jakou šťastnou pro mne náhodou se písni té naučila, od koho ji dostala?

„Od vašeho přítele," odpověděla ona, načež žertovně doložila: „A chcete-li hádat, od kterého — to asi sotva uhádnete; máteť jich mnoho, neboť kdož by vám, znaje vás, nebyl příznivě nakloněn?"

Přitom se tak potutelně usmála, že jsem s podivením na ni hleděti zůstal. Ke mně se má, jakoby mě již dávno znala, a o mých přátelích se zmiňuje takovým způsobem, jakoby i je dobře znala, jakž jsem i z pozdějšího hovoru nejednou zpozoroval.

Později mi pravila, že hodlá nějakou hudební zábavu uspořádati, a požádala mě, abych i já přitom jí byl nápomocen.

„Že tuto prosbu mou neoslyšíte, jsem jista," doložila; „avšak mám ještě jednu prosbu."

„K jejímužto vyplnění se již napřed s potěšením uvoluji," uklonil jsem se jí.

„Mám totiž žačku, jižto ve zpěvu cvičím," mluvila signora Romani dále, „a ráda bych, aby již trochu u veřejnost — a sice při této příležitosti vystoupila. A víte, co bych ráda aby zpívala? Buďto vaši píseň, na nižto i já jsem se dnes odvážila, anebo brillantní arii z vaší zpěvohry, kteroužto Pařížská primadonna tak velké furore učinila, totiž — dovolíte-li! Píseň zpívá dobře; zdali to i s těžkou arií půjde — nevím; nepůjde-li, sama se na ni odvážím, a protož vy, roztomilý maestro, buďte tak laskav a račte mě svou návštěvou poctiti, abychom zkoušku mohli učiniti, a — ještě jednu prosbu — račte přinesti text arie té, k němužto jste původně hudbu skládal, totiž český, pokusíme se o to s textem původním, což zajisté ještě mnohem zajímavější bude."

Já z podivení ani nevycházel. Kdo je ta signora Romani, kterážto, jak se podobá, mou minulost, mé snažení a počínání, a vůbec i naše přátelské poměry a snahy zná? Neboť z dalšího s ní rozmlouvání jsem vyrozuměl, že i o tobě, o Vilímovi a Stanislavovi vědomost má.

A kdo asi je ta žačka její? Také ta prý zpívá česky. — Ach, snad tato jest rozená Češka, kterážto ná-

hodou nás, nebo aspoň některého z nás snad zná, a spanilá Vlaška z této její známosti čerpala.

Jsem žádostiv i ji seznati, a těším se na ustanovenou ke zkoušce dobu v obydlí proslulé pěvkyně.

* * *

Jest rozhodnuto! —

Dostavil jsem se k umluvené zkoušce — žačka, jižto Annunciata představila, že co nejdříve hodlá veřejně vystoupiti, byla — Elisa.

Jak mě to překvapilo, můžeš si pomysliti. I ona byla z počátku jaksi zaražena, načež s líbým úsměvem pravila: „Ano, to jest pevný úmysl můj, jestli totiž u svého bývalého učitele také tak dobře obstojím, jako tuto u své nynější učitelky.“ Načež žertovně doložila: „Nesmíte ale před ukončením zkoušky uprchnout, pane!“

Přitom se zarděla, a já při zpomínce na své dva outěky a na příčinu jejich též jsem cítil, že se mi tváře rozpalují.

Annunciata oka s nás nespouštějíc, líbezně se usmívala.

„Nuže tedy!“ pravila pak Elisa a rychle k pianu zasedla. Začala hráti úvod k písni: „Ach, vlasti má!“ hned ale opět vstala a požádala mě, abych já k pianu přisednul.

Učinil jsem to, a ona začala zpívati, a zpívala s tak něžným citem a dojemným výrazem, že jsem všecek byl uchvácen a po dokončeném zpěvu ani dostatečných slov pochvaly najíti nemohl.

Nemálo jsem se též divil, že tak pěkně česky vyslovuje, což když jsem i na jevo dal, pravila: „To jest zásluha tuto mé přítelkyně, kterážto všemožnou péči vynakládala, abych i v tomto ohledu se zdokonalila a krásné vaše písně v původním jazyku přednesti mohla.“

I bavili jsme se velmi mile a srdečně; na pevné předsevzetí své jsem ani dost málo nezapomněl, opět proudu citů svých volně se podávaje. Elisa jevila tako-

vou vlídnost a prostosrdečnost, že nebylo tu ani dost malého stínu té hrdosti dcery lordovy ani té divoké rozčilenosti, jimžto jindy časem se oddávala, a kteréž byly příčinou, že před ní jsem prchal, ač mi na ostěku tom srdce krvácelo.

I bylo mi blaze v společnosti této; blahost tato ale mizela a v trpkost se měnila, když jsem do svého příbytku se vrátiv, s chladnou rozvahou o všem tom přemýšleti začal.

„Byla tak vlídná, tak srdečná a beze vší hrdosti snad proto, že nebylo to veřejně, před vznešenou společností, kdežto přece ukázat musí, že je dcera lordova, a promluví li ke mně slovem lahodným, činí to snad jen ze zvláštní milosti k svému někdejšímu učiteli!“

Tak jsem rozvažoval, a konečně jsem přišel k domněnce, že to všecko bylo jen tak nastrojeno, abych jí opět jednou za hříčku podivných jejích rozmarů posloužil. A tu pak jsem i na tu Vlašku zanevřel, a všecka půvabnost její nezdála se mi také ničím jiným, nežli pouhým líčidlem. A jaké spolky s ní má Elisa? Že by v skutku, jak sama pravila, chtěla veřejně co zpěvačka vystoupiti, ba i divadlu se oddati, tomu nevěřím — nemohu věřiti. —

Druhého dne jsem obdržel od signory Annunciaty pozvání, abych ji navštívil. Již jsem měl v úmyslu, nějak se vymluviti a nejíti tam; avšak jinak jsem se rozmyslil a slíbil jsem, že přijdu. Ráda by prý se mnou o věcech důležitých promluvila. Což by to mohlo býti? Zvědavost mě tam nevábila; předsevzal jsem si, že návštěvu, bude-li ta důležitost jen pouhou zámínkou, rychle zkrátím.

Uvítala mě velmi laskavě, a když jsme se usadili, významně na mne pohlédnouc zvolala: „Ach, to je zlé znamení! Nejste v dobrém rozmaru, a já bych ráda pojednala s vámi o věcech, k nimžto nejen dobrého, nýbrž i srdečného rozmaru jest zapotřebí.“

„Jsem velice žádostiv!“ usmál jsem se, přívětivostí její opět mile dojat.

„Musíte mi ale slíbit, že odpovíte upřímně — docela upřímně, jako přítelkyni, jakobyste svým nejupřímnějším přátelům odpovídal — aspoň těm třem, na něžto zajisté často srdečně myslíváte.“

„Jakže, vy je znáte?“ podivil jsem se, znamenaje, že naráží na tebe, na Stanislava a Vilíma.

„To vlastně k věci nepatří,“ usmála se ona; „zde se jedná hlavně o to, abyste mi na mou otázku odpověděl upřímně — srdečně.“

„Tedy se začte tázati.“

„Nuže tedy: jak smýšlíte o slečně Elise?“

Já na ni pohlédl ostře a poněkud i zarážen.

„Slíbil jste mi, že mi na mou otázku upřímně odpovíte,“ mluvila ona dále dojemným hlasem svým, „a teď s odpovědí svou váháte! — Ach, tedy jsem se snad dosti jasně nevyjádřila — odpusťte! Žádám přímou odpověď a budu se tedy i přímě ptáti.“

Tu se zamlčela, bystrým zrakem mě pozorujíc. Z celého vzezření jejího zářila srdečná upřímnost.

„Nuže tedy —?“

„Nuže tedy: jste jí srdečně nakloněn — čili slovem: milujete ji?“ vskočila mi ona do řeči.

Já mlčel, ale tvář má nepochybně mluvila za mne dosti zřetelně, neboť Annunciata vroucně mě za ruku pojavši, doložila vřele jemným hlasem svým: „Nemusíte odpovídati; již to srdce vaše zrakem učinilo. A věřte mi, že mě to velice těší, neboť ona to zasluhuje!“

„Elisa — ?!“

„Ano, ona!“ zvolala Annunciata co nejsrdečněji. „Miluje vás s veškerou vroucností srdce svého, miluje vás tak, že hotova jest všeho se odříci — všecko vám k nohoum složiti, aby vaší láskou oblažit se mohla; ba i k tomu se odhodlala, nastoupiti dráhu divadelní pěvkyně, doufajíc, že tím způsobem snad spíše si vás ouplně nakloní, nežli co dcera lordova.“

Já podotknul o jejích podivnostech a že snad i toto její odhodlání jest jen výbuch podivných rozmarů jejích.

„Tomu nevěřte," pravila Annunciata. „Že v podivnostech si libovala, toho jsou okolnosti, toho jest vychování její příčinou. Co jediné dítě byla vychována v hojnosti a již v útlém mládí ve všem — i ve výstřednostech se jí po vůli dávalo. Matka jí časně zemřela, a dobrák otec ve všem jí ochotně povoloval; jeť to jedinká jeho radost na světě. A byl při jejích podivnostech a výstřednostech tím povolnější, ježto mu lékař na srozuměnou dal, žeby snadno v zlou nemoc upadnouti mohla, kdyby se mladické její bujnosti kráse stavěly. To vše považte, a zajisté jí mnohé prominete, co vás snad urazilo. Nahlédla jsem v srdce i duši její, a věřte mi, že jasnějšího a vřelejšího cítu nenaleznete, nežli jaký ona pro vás chová — to podotýkám jen proto, že vidím a uznávám, že i vy ji vroucně milujete, srdci svému ale násilí činíte, čehož ona — avšak beze všeho zlého úmyslu posud byla příčinou. Já vím, co láska jest, znám vřelou touhu srdce upřímně milujícího, a protož vám vroucně přeji, aby touha srdcí vašich blaze byla naplněna."

Já ji poslouchal v blahém rozněcení, a když takto domluvila, byl jsem citem tak přemožen, že jsem ani nevěděl, co odpověděti. Ona po krátkém pomlčení pokračovala asi z tento smysl:

„Nemyslete, že takto mluvím k vám snad proto, abych při tom něčeho jiného získala, než blahé vědomí, že jsem k dosažení žádoucího hlasha přispěla tomu, jemuž přátelsky jsem nakloněna. A to jsem vám! Známť a ctím vás již dávno před tím, nežli mi dopřáno bylo, vás osobně seznati."

„Mne?"

„Ano, vás! A byť i ne jinak, aspoň co umělce a slavného komponistu. A abyste i věděl, jak jsem se s Elisou seznámila, krátce vám povím. Na svých cestách navštívila jsem před nedlouhým časem Londýn, a tu jsem slyšela o vás. S nadšením mluvilo se o českých písních, jimižto jste na nástroji svém posluchače okouzloval, a hned jsem se odhodlala, že i já českou písní štěstí své

zkusím. Zpívala jsem vaši, mně zvláštně milou píseň, a hned všeobecnou pozornost na sebe jsem obrátila. Mluvilo se o vás, jmeno mé bylo jmenováno vedle jména vašeho, a to bylo příčinou, že i Elisa ke mně se přiblížila. Slovo dalo slovo, a konečně jsme mluvili o vás, jako o milém známém, a brzy jsme se tak důvěrně seznámily, že ona celé srdce své přede mnou otevřela, bědujíc, jak nešťastně miluje. Hned jsem pozorovala, že i vy něco takového v srdci pociťujete, a dnes jsem se o tom přesvědčila — či se mýlím? O jistě ne! Protož — — učiňte, jak srdce vám káže a jak srdce Elisino to očekává.“

I rozmlouvali jsme ještě déle, a Annunciata mi pak i nahlédnouti dala do zápisek, jež Elisa v rozličných dobách psala a na důkaz své úplné důvěrnosti jí je k přečtení dala. Bylo tam mnohé, co se i mne týkalo, a já o upřímné lásce její víc nepochybuji.

Jest tedy rozhodnuto. Druhého dne na to, po obdrženém pozvání, navštívil jsem lorda Bonneta, a byl jsem od dcery i od otce velmi laskavě přijat.

* * *

Ubohý Bonnet jest nemocen, a není naděje, žeby se uzdravil. Může to ovšem ještě nějaký čas trvati, avšak pomoci není. On to ví, a těší se jedině tím, že Elisa nebude docela opuštěna. „Budeť míti vás“, říkává mi, „a zajisté bude šťastna; je to dobré dítě, a zasluhuje býti šťastnou.“

A v skutku, Elisa jest nyní pouhá dobrota; všecky ty podivnosti se sebe setřásla a jedině citům srdce se poddává, a srdce má dobré, šlechetné. Jen od toho upustit nechce, co si strany vystoupení co zpěvačka do hlavy vzala.

„Ne, ne, od toho mě neodvrátíte,“ pravila, „to jest i nyní ještě u mně pevně ustanoveno. Od dcery lordovy jste se vzdaloval; co zpěvačka vám snad blíže státi budu

a co takovou ať mě pak i svět považuje. Pročež na každý způsob veřejně co zpěvačka vystoupím, a byť to třeba jen jednou bylo.“

I necháme jí tedy na vůli.

Otec její byl blažen, vida ji tak mile změněnou. Ještě před nedávnem bývala často nevrlá a zřídka kdy se tvář její vyjasnila; nyní jest pouhá laskavost a tvář její zkvítá jarou svěžestí. Když tváří v tvář si hledíme, a já v její milostně planoucí zrak se ponořím, bývá mi tak nevýslovně blaze, že v okamžení tom kolem sebe na všecko zapomínám.

Musím ji učiti česky; říkávat: „Aj, to by bylo něco krásného, býti manželkou *českého* umělce, a *česky* neuměti! Toť bych se s přátely tvými snad ani srdečně smluviti nemohla!“

Dobrý otec jen ještě to si přeje, aby nás svazkem manželským spojené spatřil, pak že pokojněji s tímto světem se rozloučí.

Tuto přikládám ti též některé výpisky z deníku Elisina jako na doplnění dopisu svého. — Tuty dni nám nastane smutné okamžení; rozloučíť se s námi naše milá přítelkyně Annunciata, kterážto co anděl z nebes vyslaný mezi námi se objevila, aby nás oblažila. Darmo prosby, darmo všecko domlouvání; nedá se držeti.

Ze zápisek Elisiných.

Proč zmizel tak najednou? — Že jej povinnost volá a do dálky odvádí? — Jaká to lichá výmluva!

Aj, což mně na tom záleženo! Budsi on zde nebo kdekoliv jinde — mně vše jedno. Jen to je věc velmi neslušná, že tak z čista jasna na outěk se dal.

Mohl říci, že již nechce býti mým učitelem, a mohl jíti, kam mu líbo — já bych ho nebyla zdržovala!

Podivné to způsoby!

Přece se mi po něm stýská — bylať jsem mu již tak přivykla — a měla jsem se s kým pobaviti — — a já chci — chci se baviti — příjemně baviti — —

Ale což není jiných, a snad i příjemnějších zábav, jichžto si opatřiti mohu? — Ovšem, ta hra jeho velmi mě dojímala — — a ta horlivost jeho při cvičení — — haha! někdy jsem se musila srdečně zasmáti.

A jak mě těšilo to divení a žasnutí hostů našich, když mě spatřili hráti na violončel! — Toť skutečně něco neobyčejného — a proto mě to také těšilo.

Proč mi tu radost zkazil? — Aj, což není jiných takových mistrů? — Já ale nechci jiného učitele — ne-

chci — a k posledu již ani jej ne! Snad by mohl se domnívat, žeby nějakou milost mi prokázal.

Nechci žádné milosti!

Mrzutá jsem a nevrlá. — Lékař myslí, že jsem nemocna — — já ale nechci být nemocnou. — Někdy na toho neb onoho se bez příčiny nevlídně obořuji, a potom mi toho bývá líto.

Snad jsem se i k němu někdy měla nevlídně — a to jej snad urazilo — — což ale musí být hned tak zhorka nakvašený? tak hrdý? — Hrdý? a proč by nebyl? To se mi právě na něm líbí — a tak výtečný umělec má i příčinu hrdým býti.

Jak je tu hned živěji a jasněji, co opět on zde jest!

Když jsem jej opět spatřila, bodlo mě u srdce tak silně, že jsem až zkřiknout musila, a bylo mi, jakoby se byl oheň všemi žilami mými rozproudil, a posud ještě cítím tu rozčilenost — někdy je mi při tom blaze — někdy ale —

Snad je to přece pravda, že nějaká nemoc se o mne pokouší — ale což ten náš lékař! — Proč není Bedřich lékařem? Ach, ten má tak jemně pronikavý zrak, ten by nehádal, ale úplně seznal, co mi schází a jakých léků tu zapotřebí.

Ano, já jej miluji — vroucně, vášnivě — a on opět přede mnou uprchnul.

Byla jsem skutečně nemocná, vnitřním tím žárem překonaná.

Posud jest mi, jakoby duše má v závratném víru se pohybovala.

Pamatuji se na vše jen jako na nějaký sen, z něhož jsem procitla.

Ach, jak blaze mi bylo, když jsem se s ním v parku — ruku v ruce procházela! Srdce mi citem překypovalo — a jak ráda bych se s ním byla do oblak vznesla — až tam blízko ku klenbě nebeské — tak vysoko, abychom zmizeli zrakům pozemčanů a předsudek tohoto světa nemohl nás dosáhnouti — a on nemohl více ode mne se vzdáliti.

A což kdyby přece opět násilně se ode mne odtrhnul.

Myšlénka ta mě tak zděsila a tak mocně dojala, že jsem takměř ani smyslů svých mocna nebyla a šílenství se poddávala. Oh, kdyby tak byl v nebezpečenství života — kdyby snad se topil a já k pomoci mu přispěla: snad by pak z vděčnosti docela se mi naklonil, láskou svou věren mi zůstal a nikdy více ode mne se nevzdálil. Či žádá můj život? — chce, abych s ním zemřela! — I k tomu jsem hotova — ke všemu — ke všemu! — —

Co potom se dělo, již ani nevím — byli jsme na loďce — a když jsem opět k sobě přišla, dověděla jsem se o té nešťastné plavbě a že jsem z vody byla vytažena. —

A on? — Ano, on také byl zachráněn — nikoliv ale pro mne; neboť již opět zmizel — po druhé uprchnul.

A nyní —? Nyní zajisté již víc se nevrátí tam, kdežto uvržen byl v nebezpečenství života! — — Oh, té nehody přežalostné! — Mohu-liž ale já za to, že tím vnitřním žárem tak mocně jsem byla uchvácena?

Jen aby zle o mně nesmýšlel — jen to ne — to by mě ještě více rmoutilo, nežli že více ho nespatřuji a sotva kdy více spatřím.

Již uhasnul vnitřní ten oheň, jenž prudkostí svou mě zničiti hrozil. Uhasnul? Docela nikoliv; zmírnil jen prud-

kost svou — a ouplně snad nezanikne, dokud srdce mé docela nezničí.

Stavím se veselou, jako jsem jindy bývala, a to k vůli dobrému otci, abych ho nezarmoutila; jen když o samotě jsem, poddávám se tiché touze, kteroužto srdce mé tak často se rozechvívá.

Zdali i jeho srdce bylo mi nakloněno? — Ach, bylo — čtla jsem mu to z očí — cítila jsem to, když ruka jeho ruky mě se dotknula.

Zdali jej kdy ještě spatřím? — Rozum praví, že nikdy více; srdce pak těší mě sladkou nadějí. Kdo asi má pravdu?

A kdyby těšení to se vyplnilo — zdaliž by on — ach, děsím se toho pomyšlení — jakž by mohl srdečně nakloněn býti dívce, která — — umlkni srdce, musíš zapomenouti! Či zakládáš si snad něco na tom, že pohybuješ se v těle dcery lorda vznešeného? O, marné hrdosti takové, kteráž spíše hráze staví, nežli schůdnou cestu připravuje!

Jak podivný tvor je člověk! Teprv když něco ztratil, začíná si toho vážiti, a ouplnou cenu toho pochopovati — když již pozdě jest.

Čím více všecko rozvažuji, tím zřetelněji se mi před duši staví, jak šlechetný, jak lásky hodný ten Bedřich byl. Nevynikal pouze svou ušlechtilou povahou a svým uměním, nýbrž i snahou svou horlivou.

O s jakým potěšením uvádím si na paměť, když vřelými slovy na srozuměnou mi dával, jak s celou duší vlasti své oddán jest, a že nehledá jiné slávy, než takové, jejížto odlesk by i vlast jeho ozářil, že všecko jeho snažení jen k oslavě vlasti, k oslavě jména českého směřuje!

Ach ano, krásný, vznešený to cíl, jejžto si vytknul. A což by nemohl i po mém boku k dosažení cíle toho zmužile kráčeti? Myslí snad, že bych mu překážky v cestu při tom kladla? — Usmívávala jsem se sic, když o těchto věcech se mnou mluvíval; ale on to snad přec nepovažoval za ousměšek? Chraniž Bůh! takovéto domnění by mne ze všeho nejvíce rmoutilo! Vždyť i já jsem hrda na svou vlast, vřele jí ctím a miluji, a neměla bych snad vážiti si tak ušlechtilého citu u jiného? Ano ctím a velebím jej, protože při tom všem i slávu vlasti vyhledává.

Chce-li, ať jen pokyne, a já dám důkaz tohoto smýšlení, složím bohatství své k jeho nohoum, aby pro vlast. ještě více mohl podnikati.

Jak šlechetný to muž, a já musím jmeno i náklonnost jeho v zapomenutí ponořiti, ano, musím — musím. O kýž bych jen aspoň toho mohla docíliti, aby mě křivě neposuzoval!

Již jsem myslila, že jsem na něho docela zapomněla; cestovali jsme, nikde se dlouho nezdržujíce, z místa na místo — ne snad že bychom po něm pátrali, nýbrž abych častými těmi změnami trochu se povyrazila.

Tu v Paříži mluví se o hudebníku, kterýžto mistrem jest violoncella a české písně s okouzlující dojemností přednáší.

Pohřbené zpomínky mé rázem povstaly ze zdánlivého hrobu svého. — To snad on? — Ano skutečně — on to!

Oznámil koncert — uvidím jej — uslyším jej — *vítat se mu ale nebudu.*

Nyní jsem prchlá já.

Ach, jak jsem byla okouzlena tou jeho hrou — tím jeho pohledem! Ano, dobře jsem pozorovala, jak zrak

jeho na mě utkvěl — jak mu tvář zplanula, když se naši zraky setkaly!

Byla jsem blažena — dobrý otec, víra to, chtěl — — ne, ne! pryč! bylo by to vtírání, a vtírat se nebudu; tím bych se jen v nevážnost u něho přivedla.

Snažím se, abych srdce své opět zapomínáním uspala — nadarmo! Viděla jsem jej, a touha má tím mocněji srdce mé naplňuje.

Je v Londýně — docílili jsme toho, že čestné a pochlebné vyzvání jej sem přivedlo; on jistě ani tušení nemá, že já jsem to vlastně způsobila.

Ach, blahá ty naděje, neopouštěj mě, aspoň jedinkým paprskem těch svých blahostí mě ochvívej.

Nemocen — těžce nemocen jest. Ach, jak děsí mě myšlenka, že snad jen proto sem přišel, aby mě na blízku skonal a s ním všecky mé blahé naděje v hrob se uložily — na vždy — bez naděje na z mrtvých zkříšení!

Otec zná tuto žalost mou — a jak rád by pomohl!

Poslali jsme k němu nejvyhlášenější lékaře, o všemožné pohnutí jeho se staráme — ach, aspoň toho mi dopřáno, že proň něco učiniti mohu!

I tváří v tvář mu na blízku hleděti mohu, neboť nemocí sklíčen, nikoho nezná. — Každé slovo, jež lékaři o naději a možnosti uzdravení pronesou, oblažujícím jest balsámem srdci mému.

Uzdraven! O jak blaze bylo mi, když vědomí opět tvář i zrak mu ojasnilo a lékař se prohlásil, že po všem jest nebezpečenství.

O že nemohu štěstí mu přáti k jeho uzdravení! — Ne, ne, bylo by to vtírání — použiju příležitosti, jako náhodou s ním se setkati.

Jak asi shledání to bude od něho přijato?

Roznesu pověst jeho, a až bude umění jeho slaviti vítězství, i já pochvalou svou k tomu osobně přispěji.

Všecko jest ztraceno. — Jak laskavě na mne hleděl a já — obávajíc se, abych před světem nevyzradila tajemství srdce svého, oděla tvář svou vážností — a zastrašila jsem jej, že víc pak neměl pro mne laskavého pohledu.

Jest patrno, vyhýbá se mi — již několikráte jsem to pozorovala.

Již ani zrak jeho mě nehledá — jest docela chladný, docela lhostejný.

Mohu-liž se mu diviti? — Ach, nemohu, když ono poslední setkání a když vůbec celou minulost na paměť si uvedu. Byl-li mně i kdy nakloněn, jisto jest, že nyní na mne docela zanevřel — že zdánlivá hrdost má jej navždy ode mne vzdálila. Marné tu všecko doufání — a srdce mé tím více a tím bolestněji se rozplamenuje a touhou div neumírá.

Běda! otcova churavost přechází v nemoc nebezpečnou — a já snad brzy docela osiřím a samotná státi budu v širém tom světě. — A on — opět již se vzdálil.

Byla jsem žádostiva, kdo asi je ta Annunciata Romani. I ona umí české písně — zpívá je — snad to jeho krajanka — táhlo mě to k ní — o, jaká to dobrá dušinka! Okouzlila mě srdečností svou, a já složila v ní svou důvěru a celé své srdce jsem jí otevřela. Ona těší mě nejsladšími nadějemi, a já jí tak ráda věřívám.

Tak budiž — pevně jsem se rozhodla. Odložím urozenstvo a nastoupím dráhu, po jakéž i on kráčí — dráhu umění. Vystoupím co zpěvačka: poštěstí-li se mi krok ten, snad mě i blíže k němu přivede. Ano, tak učiním — i ona to schvaluje, a co svou žačku mne mu představí. Srdce se mi chvěje, tvář se mi rozpaluje — přirozená hrdost má se zpouzí — ale nemohu jináče — nemohu.

Osudný to krok, a ona — ta dobrá duše šlechetná mě těší, že bude šťastný, a docela její vůli se odevzdávám.

Z dopisů Vilímových.

„A Vilím? jakž tomu se daří?“ tázala se Milovínova roztomilá žínka, když manžel přečtěné Bedřichovy dopisy ukládal. „O tom, kteréhož z přátel tvých osobně znám — o tom jsi mi až posud nejméně vypravoval, a dopisy jeho přede mnou uzavíráš, jakoby obsahovaly tajnosti, jakéž bych já vědět nesměla. — Aj, to si vyprosím!“ doložila hlasem jako hněvivým a s líčeným pathosem. „Já — Eližběta mohu snad přece věděti, co můj Soběslav píše Krokovínovi?“

„I můžeš, můžeš,“ usmál se Milovín. „Na velké dobrodružství se ale netěš, milá Bětunko. Na kus umělecké pouti jeho měla jsi příležitost vlastníma očima pohleděti, když totiž Vilím na nějaký čas uviznul v Jalovicích, a my tam . . .“

„ — s pomocí Klicperova Soběslava smíření své slavili!“ doložila Bětunka a s laskavým úsměvem k Milovínu se přivinula. „Ale ty ostatní kusy té jeho pouti! O ty jsi sotva kdy jen slovíčkem zavadil, a toť víš, ženská zvědavost nedá se tak malinkými drobty nasytiti. A protož doufám, že můj roztomilý mužíček mi ještě něčeho z dopisů Vilímových uštědří.“

„Největší část dopisů Vilímových,“ odpověděl Milovín, „jsou žerty s veselou bídou a lidskou pošetilostí, stýskání, že se nenarodil v zlaté kolébce s milionem leských dukátů, žaloby na špatné engagement, a přání,

aby se v Čechách stal divadelním ředitelem. Abych ale zvědavost tvou upokojil, přečtu ti aspoň některá místa z dopisů jeho.“

Na to rozbaliv svazeček Vilímových dopisův, pravil: „Tuto máme jeden z prvních listů Vilímových:

„I ubíral jsem se — praví — s přelehkou kapsou do toho mnohožádoucího světa; uvidíme, kdo koho zmůžeme: já-li svým odříkáním-se, nebo svět svým požadováním.

V našich českých L*** zastavil jsem se u společnosti rozhlášené pro pijáka, prvního hrdinu. Přišelť jsem jakoby posel s nebe poslaný. Hrdina, zase právě závratí sklíčen, živou věcí s Jaromírem se zabývati nechtěl; — prosím tě, kdož může zvíře rozumné nutiti: To čiň, a nebo toť — Chtěje Bertu a v onzkostech postaveného direktora od zoufalství uchrániti, hrál jsem tu na každých prknech devět a devadesátkrát přežvýkanou osobu, abych stotku doplnil — a dostav úplnou desítku, čtvrtý díl celého příjmu, honoráru: veselé myslí pospíchal jsem dále. — O radostné cestování!“ —

„Výmary jsou veselotvárné. S radostným trnutím vkročil jsem tu na jeviště, kdež byl po mnoho let gigant germanský vévodil — „*der Herr von Göthe*“, jakž jej mnozí jmenují, spíše dvořana, než básníka na zřeteli mající. Ach, bylať to asi veliká, spanilá doba — podoby klasické tu z temnosti svatyně předstupovaly před zářící lampy, nežli „Aubryho pes“ — ten čtvernohý umělec, zaštěkal. Jakoby úžasným zpomněním nadšený vystoupil jsem co Karel Ruf — ti blázni dole na pozemí tleskali; mně však nebylo času zbylo, před hrou recensenty ponavštíviti, a takž ti moudří lidé na druhý den bláznům tleskajícím ve všech časopisech dokázali, že bych nullou byl mezi nullami Výmarských umělců. Ředitelství mi

prstem na ty zlověstné řádky ukazovalo — já pak pomysliv: „svět jest veliký“ — opět jsem tlumok vzal na bedra.“

„Ale člověk jest křehké stvoření, a mne začínají nohy boleti. Počkám si na veselejší příští v Lipsku. Představuji zde — nelekej se — třetí milovníky. Rád bych se s planetou poradil, na nížto jsem se narodil. Jesti to as všech macech koruna. Nebudu však zoufati — víra moje až dosavád se pěkně zelená — a bych‘ i stoly i stolice na jeviště vynášeti měl.

Ale jakž to napotom s mými plány vypadne? — O plačtivá truchlohro: Jak to vypadne? — Jindy jsem se ti smával, teď bych zaplakal. — Prosím tě, jen si tu rozkoš jak náleží vyobraz. Ředitel národního divadla! — nebo divadélka, všecko jedno; hlava oudův, ne jakoby plevy ze všech čtyr světa úhlů, z brloh nevědomosti, surovosti, lenivosti a nedbanlivosti sfouknutých — alebrž pudem pravého povolání, uměleckého zanícení v jeden pevný a krásný svazek spojených; hlava ústavu, jehož jediné heslo „umění“, štít „pravá vůle“ a „ohnivá mysl“ jest. —

Nehody všechněch divadelních podnikatelů na hlavu mou by se shrnouti musely, kdyby se záměr můj snad nepodařil: kdybych řádnou společností a pilným vedením stavu našemu i národní vzdělanosti nepřispěl. I přinutil bych krajany, aby na slova naše, ne jako na pouhé kratochvilné žerty hladem a žízní trápených komediantů, alebrž jako na zvěsty lidomilných učitelů pozor dávali, hlásajících, co k zušlechtění srdce i ducha, co k povzbuzení ke všemu šlechetnému příjemnou cestou vodívá. Poznati by musela společnost povolání své, a za ním toliko říditi běh svůj: i národ by poznal pak cenu povolání toho, a místo co se nyní s pánovitou lhostejností, ba s opovržením od herců obrací, příznivě by jich uvítati, laskavě by se k nim přivinouti musel. —

Ach, bylo by to všecko velmi krásné, velmi výborné, kdyby jen — — fi, hanba! člověk jest jen přece sypký tvor, a rozpadává se jako vyschlá nádoba, není-li otočen obručí z kovu, buďsi z mědi, ze stříbra nebo ze zlata! — Ach, což jsou nám platny plány nejmistrnější — ? pouhé sny, pouhé bubliny zůstávají — bez peněz! — Já bych říci nemohl, že jsem kdy mudrcům náležel, penězi pohrdajícím. Právě že jsem jich nikdy nemíval, cenu jich znáti jsem se naučil. — Jak to as vypadne?"

„Dobře se mi začíná dařiti! — Jsem nemocen. — V tom vlastně ta dobrota nezáleží, ale přece se mi začíná dařiti. — Vlastně: byl jsem nemocen. Horká zimnice byla si mě tak zamilovala, že jsem již jinak nemyslil, nežli že mě do chladného svého lože manželského — do hrobu — uloží. O velikém obstarávání, o velikém vydání tu ovšem řeči nebylo; ach, kdyby mi jen přátelská ruka byla pot stírala! — Kdyby byla? — Ach, vždyť jsem blahodějné stisknutí její pocítil.

„Signora Romani bude zpívati" — mluvilo se před čtyrmi nedělmi po celém městě, a staří pánové objednávali si sedadla deset dní napřed — mladí páni chystali kukátka. Věděloť se, že je signora mladá, spanilá; pověst pak byla před ní letěla z Vlach velmi pochvalná. Echo di Milano přeplněno bylo věnci, jí k úctě uvitými. Ponejprv měla zpívati Desdemonu. Já slyšel Devrientovou, Vranickou a Heinefettrovou — ale podívat šel jsem se přece i na rozenou Vlašku. Spanilá byla, živý výtvor ducha Shakespearova — an tu v bílém, skvostném atlase, drahý lesknoucí se diadem na skvělém čele, z oblekárny vykročila, k vystoupení se hotovíc.

Jediným pohledem na tuto postavu musela se chvatlavá srdce po celém hlučném pozemí zamítiti. Sladké trnutí loudilo se v prsa má — avšak i bázeň jímala mě, po-

zornjícího velikou mladost pěvkyně, jak se podobalo, asi osmnáctileté.

Avšak zpívala! Jak —? nenáleží v můj list. Již ta okolnost obecenstvo rozplamenila, že Vlaška — co se pamatovalo, první v jazyku německém zpívala. Ani toho však třeba nebylo; okouzlené publikum by jí bylo přece po prvním finále třikráte volalo. Peřesté množství herců, zpěvců a divadelních příznivců bylo se shrnulo kolem spanilé dívky, upřímně i neupřímně jí štěstí přejících. Náhodou někdo na mne zavolal. I signora jmeno moje zaslechla, a najednou, k podivení všech okolostojících, rozprávku přetrhnuvši, s andělským úsměchem se ke mně obrátila a medovou češtinou se tázala — —"

„Co se ho tázala, vím z vlastních úst té spanilé tazatelky," přetrhla mu další čtení Bětunka. „Vypravovala mi, jak pan Vilím žasnutím kameněl, když co neznámá jej jmenem pojmenovala, a jak tvář mu zplanula, a oči se mu zajiskřily, když laskavě s ním rozmlouvajíc konečně jej pozvala, aby ji druhého dne navštívil, a jak podivně se tvářil, když jí později pak řekl, že je v městě považují za nevěstu a ženicha, a ona — hahaha! jsou to pošetilci ti mužští! Sotva že se na ně ženská tvář trochu laskavě usměje, již myslejí, že zvítězili a že se jim s úsměvem tím i srdce a všecko podává. Hahaha! zmýlil se pan Vilím! — Zdali pak se ti s tím pochlubil?"

„Všecko věrně vypravuje, a jakkoli odpověď signory Romani rozplamenéné srdce jeho rázem ochladila, jakoby slova ta samý led byla, přece ji velebí a s vděčností o ní se zmiňuje."

„A také k tomu snad má příčinu," pravila na to panička; „neboť, nemýlím-li se, ona toho má nemalou zásluhu, že Vilím stal se členem královského divadla D***ského. A doufám, že jest spokojen."

„Je a není," usmál se manžel a pokrčil rameny.

„Aj, ten vrtohlavec!" zahorlila žínka. „Což pak mu schází? co pak se mu nedostává k úplné spokojenosti? Má dobré postavení a při tom, jak doufám, i oblíbenosti

požívá. Či snad," doložila žertovně, „srdéčko mu touhou chřadne? láska jej trápí?"

„Ano, láska," přisvědčil Milovín; „nikoliv ale taková, jak ty se domníváš. Tu v tomto listu se o tom zřejměji zmiňuje."

„Mám, co potřebuji" — praví — „ba ještě více, tak že se někdy obávám, že bych se státi mohl kapitalistou, a z něho mamonářem a šosákem, a jen pak zlatému teleti se klaněl; obecenstvo mi přeje, tleská mi a i jinak mě vyznačuje: a přece se mi při tom všem něčeho nedostává; bývám blažen, a přece ta blaženost s veškerou svou vřelostí až do nitra srdce mého nevniká! Ach, bratře, jak jinak by bylo, kdybych uměním hereckým mocně ozbrojen stál na divadle domácím před rodnými bratry a sestrami, a mluvil jazykem, v němž mě matka — Bůh jí dej lehké odpočinutí! — modlit se učila! — kdybych národu, z něhož jsem vyšel, schopnosti a umění své věnovati mohl! — —

Nu, snad se mi ještě té blaženosti dostane ... tato myšlénka mě konejšívá, když někdy touha po vlasti tak mocně mě svírá, že mému dobrému rozmaru až kosti praskají ... Doufejme! ..."

Po pěti letech.

Jasně zasmálo se ranní slunce na horu Kunětickou a kolem na jarní krajinu. Občerstvující zápach vznášel se z blízkých jedlových lesin. Ptactvo štěbetalo jitřní písně — opodál rozléhalo se volání již pracujících rolníků a popohánějících pastevců.

Ticho bylo na hradě starožitném pánů Kuňáků. U paty jeho však se nyní lehounký kočárek zastavil. Bylotě to časné, ale i půvabné navštívení.

Asi třicetiletý, čistě oděný muž s věčným, líbezným usmíváním okolo pěkných úst vyskočiv s kočáru, pomáhal ženštině slezti, k nížto se oko jeho jakoby u blaháém vytržení k světici obracelo. Byla bledá, a na první pohled zdála se chladná, ba i hrdá, a vůbec taková, že na první pohled zvláštní krásou a dojemností nevynikala. A přece byla velmi, velmi spanilá! Krása ženy v něčem tajemnějším spočívá, nežli v pouhé zevnitřní a příhodné ozdobě tělesní — krása ženy, tento pramen blaženosti pozemské, uschován jest tajně v nejtajnější duši. Či kdož by nebyl chtěl tuto příchozí nazvati spanilou, v jejímžto oku láska, manželská i mateřská, jakoby věčně lesklý démant se třpytila, an s vozu sestupujíc dílem po nemluvňátku na chůvině klíně se ohlížela, dílem pak s rozpjatou náručí jižjiž v objetí mužovo klesala?

I byla[ť] jinak pěkné, štíhlé postavy, a dítě z rukou chůvy vezmouc, stála tu jakoby vzor krásné péče mateřské. —

Kočí zůstal u koní a vozu; mladý muž i s choť, chůvou a dítětem bral se na horu.

„Přál bych si, abychom první byli na hoře," promluvil nyní hlasem velmi líbezným. „Jakousi neznámou, ale přechvacující silou vzniká ve mně pomnění, i bojím se, abych se při shledání tak na kvap z číše blaženosti nenapil, až bych smysly omámil a vědomí pozbyl, že se raduji."

Neobyčejná červenost rozlila se při tom po jeho tvářích, a pojav mladou choť za ruku, na srdce ji přitisknul, aby pocítila, jak se v něm zbouřilo.

Z bývalého náhradí znělo jim vstříc ženské svolávání drůbeže, i bylo[ť] slyšeti, jak, křídloma klepajíc, nerozumná ta čeládka k snídaní se slítla.

Dubová vrata u hlavního vchodu nebyla zavřena, a ranní hosté, přešedše klenutý průjezd, u prostřed asi desíti strakatých slepic a kapounů pečlivou hospodyni zrno rozhazovati spatřili.

Kdo by se rád byl pozorováním zemské pomíjejičnosti obíral, tuto patře kolem na stěny, od nichž se druhdy hovor zbrojnošů a třesk zbraně odrážel, a nyní ženu selskou s drůbeží zde vida, hojnou příležitost by byl nalezl, v myšlénky se zabrati; ale příchozí hosti, zdálo se, že tu nyní jiné věci zajímají.

„Dobré jitro, milá žínko!" pozdravil muž hospodyni. „Dobřeť jste si dnes na krmení přivstala — budeť to některých těchto strakapounů poslední pochoutka; neboť některého z nich musíte nám dnes na pochoutku připraviti."

„I ty můj Bože! jáť stojím i se všemi těmito křiklouny milostvrchnostem k službám, a nelituji, že jsem si přivstala, jak milostpán podotknouti ráčil — ačkoli upřímně řečeno, i každý jiný den ještě časněji se vstává — ale jak povídám, dnes toho nelituji, neboť se mi zdá, že

nás veselý den návštěvní.“ — Takto odpovídala žvatlavým jazykem přívětivá žena, a proud řeči její byl by se snad ještě nebyl zastavil, kdyby nebyly oči něco znamenitějšího k práci dostaly.

Najednou se totiž zamlčela, a oči jakoby u vidění na muže příchozího upřevši, ruce spráskla, hlasitě se diviv: „I ty můj spasiteli — milostpane —?“

„Co jest, paní hospodyně?“ tázal se usmívavě ranní host. —

„Kdyby to milostpanáčka milostpaničkа nebyla — ale pod božím sluncem je všecko možné! — jak povídám, kdyby toho nebylo, a kdyby milostpán trochu smutněji vypadal a bledší barvu měl, řekla bych, že jsme před pěti lety — —“

„Co pak — před pěti lety?“ smáli se nyní manžel i manželka.

„Že jsme před pěti lety, o svatbě mojí sestry spolu tancovali. Prosím, aby milostpán dúmínku za zlé nepokládal — ale tenkráte tu byli — dnes právě pátý rok vypršel — tenkráte tu byli tři panáčkové — ach, zlatí panáčkové, jeden mezi nimi celý milostpánu podoben — a ti se neostýchali, veselku mé sestry svou přítomností poctíti — a byli jsme vespolek veselí — panáčkové pak slíbili, že se jednou v tentýž den navrátí, a pak že budeme ještě veselejší.“

„A vám se tedy, milá žínko, zdá, že jsem já mezi těmi třemi byl?“

„Spasením své duše bych se chtěla na to dokládati — ale od té doby se velká změna s milostpánem stala.“

„Stala se,“ posvědčil host, ruku ženě na přivítanou podávaje. „Těší mě ale, že se tady změna nestala, a že první známá česká tvář jako před pěti lety se na mne usmívá.“

A upřímná radost hospodyně nyní v hlasitý ples vypukla. Jedním tokem slov tázala se po druhých dvou přátelích, sháněla se po muži, a zvěstovala, že bezbož-

ník — jakž jej v radosti jmenovála — již po díle odešel, ale proto že přece dnes na Kunětickém veselý den bude; ještě veselejší, než byla svatba v Dobřenicích.

Host ale byl zatím s chotí dále do hradu se ubíral, až přišli na místo, odkud neobmezená byla vyhlídka na celé vůkolí. I vypravoval jí, kde byl před pěti lety s přátely stál a seděl, co byli mluvili — a mezi tím, co duší v blahé zpomínání potápěl, oko po krajině a cestách vysýlal.

Slunce již ústy horkými kraj a horu líbati začínalo — mráčky tesknomyslnosti zatemňovaly čelo mužovo.

„Nedej Bůh, abych v zármutku strávití měl dnešní den!“ zvolal ouzkostně. „Žádný nepřichází — umřelit oba, jestli se dnes nesejdou!“

Ale nyní tamto pěší podoba nějaká se zjevila — a tamto na straně protější druhá!

Mocně to trhlo mužem na Kunětickém; radostně zkřiknul: „Tu jsou oba!“ a rychlou nohou letěl k bráně hradu příchozím v ústrety.

Dole pod horou na pískovité cestě potkali se dva mužové. Oba pěší — jeden s pocestním vakem na zádech, druhý naprosto jen s holí — jakoby z blízka na procházku šel.

I spatřili se zdaleka — a poznali se, a mocné, z nejhlubší duše vyniklé zkřiknutí: „Vilíme — Stanislave!“ — ozvalo se povětřím. A srdce jim bouřlivě tloukla, třesení sklíčilo jich oudy; krev horká proudila žilami — oko zavlhlo, nohy jen letěly — a v krátké chvíli leželi si oba s pláčem v náručí.

„Vilíme — Stanislave — Slave —!“ zalétalo jim střídavě ze rtů, a muži usedlí počínali si jako děti.

A když se povstalá v srdcích bouře radostí poněkud utišila, tu z úst obou mužův otázka za otázkou plynula.

„Kde jest Bedřich?“ tázali se oba pak jedním okamžením, a nemohouce ani jeden ani druhý dáti odpověď, bystřeji na sebe pohlédli, a bylo, jakoby se Vilím byl zasmušil při pohledu na Stanislava; tento pak při po-

hledu na Vilíma bolně se usmál. Oběma byl čas patrné známky mnohotvárného s člověkem zahrávání vtisknul.

Stálť sice Stanislav až dosavad jakoby silný dub pod širou oblohou; bylo ale znáti, že byla divá bouře zahrávala s jeho kornaou, a napořád se kolem ní zakalená mračna trudné mysli vznášela. Trpká zkušenost byla mladému muži lepou, temně zardělou tvář jakýmsi bledým, lehkým závojem utrpení zastřela, pod nímž ale přirozená mužnost tím půvabnější prohlédala.

Také Vilím — lehký, poletající motýlek — dosavad ještě veselost na tváři a v oku, jakoby štít proti všem nehodám nesl; ale i jej bylo se železné času rámě dotknulo, a s týlem, přímo nyní napnutým, nepodobalť se již prutu, větrem semotam se klátícímu, alebrž pěkné, švihlé jedli, s jejíž vrcholem věčný úsměch slunce zahrává.

Tyto změny oba na sobě pozorujíce, ačkoliv o nich nepromluvili, zděsili se v prvním okamžení, aby s jich Bedřichem také změna, a sice smutnější, se byla nestala.

Leč Vilím ihned to ouzkostlivé tušení ze srdce vyháněl.

„Aj, kdož by se ptal: Kde jest Bedřich náš? — a hned strachy umíral, nedostávaje odpovědi: Tu jest — a nebo tamto!“ smál se bodrý herec. „Na hoře musíme jej vyhledati — vsadil bych se o svou nejkrásnější naději, že on již před námi opět na latích seděl a slunce vlastenské slzami pozdravil!“

A oba berouce se, ruku v ruce, na horu, mezi mnohobarevným hovorem často se zastavovali, a opět rychle kráčeli, až u brány Kunětické muže státi spatřili, jehož podoba v nich nové plesy vzbudila.

Jestliž to on — čili není?

Toť ovšem jeho zrůst i postava, toť jeho tvář — to oko: a přece všecko, všecko jinak! Jen v prsou jeho, jakož v prsou mužů přicházejících jeden a tentýž hlas se ozýval, a ten jim všechněm pravil: „Tu jsme opět po pěti letech!“

A tři přátelé se opět objali; a jakž tu nyní všickni

tři stáli, ještě patrnější byly změny, jakéž s nimi se byly staly.

Z Bedřicha — z bledého, jemného, na pohled zženštilého jinocha — byl se stal muž tak dojímavě líbezného vzezření, že nebylo jinak souditi, nežli že rovněž jako s přátely jeho podivní osudové, ačkoliv snad příznivější, zahráli, a stoje mezi oběma druhými, zdál se, jakoby v jeho jasném pohledu změny přátel ještě patrněji se jevily.

„Nuž — já jsem žádostiv!“ zvolal Vilím, „příběhy nás všech poslechnouti. Musíť to zajisté podivná směsice medu a peluňky býti, ježto říši dnů našich osladila i zhořčila. Jáť ovšem mnoho rozmanitého, neboli k víře nepodobného k povídání nemám; ale před pěti lety, když jsme si na tomto místě ruce podávali, nebýl bych se nadál, že budu museti ženské za pěkné počasí na své pouti poděkovati.“

„Ženské?“ usmál se radostně Bedřich. — Stanislavova ubledlá tvář poněkud zahořela. „Ženské?“ opětoval Bedřich. „Jsi tedy ženatý?“

„Uchovej nás všeho zlého!“ zvolal herec s komickým výrazem; bylo však znáti, že mu to ze srdce nejde. „V ta osidla věčného otročení jsem ještě nepadl! ale že mě tu s tváří veselou, s myslí spokojenou, a ne s kapsou prázdnou vidíte, že se vámi, pánové — o nichž dosaváde nevím, jste-li něčím, čili nic — oudem královského divadla Dv***ského titulovati dám; za to všecko děkovati mám ženské — a co při tom nejhroznějšího, ba, jste-li až dosavad, jak jsme se jindy nazývali, Češi — věc *incredibile dictu*: za to všecko děkovati mám ne Češce, alebrž Vlašce.“

„Vlašce?“ podivili se oba přátelé; radostné překvapení jevilo se na tváři Bedřichově — Stanislavova tvář nejplamennějším ruměncem zahořela.

„Neřekl-li jsem to, že se diviti budete?“ smál se dále herec. „Leč klubko dnů a cest našich jest tak za-

motané, že se člověk zdravého rozumu nemí zpouzeti, jestliže mu je ruka rodu cizího vymásti pomáhá.“

„Nemyali si, že vlastenectví moje kdy tak škaredé tvářnosti — tak zakrnělého sebemilenství a protivné odpornosti ke všemu cizímu nabylo, abych si v čas potřeby rukou jinorodou k pomoci přispěti nedal,“ odpověděl Bedřich. „Tomu jedině se divím, že i tobě pomoženo Vlaškou, ježto i já za blaho své Vlašce díky vzdávati povinnován jsem.“

„Jak? — i ty —?“ užasnul Stanislav, a jemnobolestný úsměch přeletěl tvář jeho, jakoby jarní slaneční poblesk přes krajinu, v ranním šeru tonoucí. „Totě jsme byli podivnou hodinou přes mezník český kročili, právě když nad vesmírem planeta vlaská vladařila. Vám oběma blaho vzešlo rukou Vlašky — i život můj dívka italská ověnčila růžemi, avšak jich trní srdce mi zbodalo.“

I vyjasnilo se nyní před očima obou přátel — nyní poznávali, proč se s mužem, jindy pevným, patrná byla stala změna žalostná.

„Nešťastná tedy láska!“ — řekli oba k sobě potají; i mělit oba dostatečnou příčinu takto souditi, jelikož každý z nich přizváním Stanislavovým přesvědčení nabyl, že vlastní jich štěstí v spojení se nachází — s nešťastnou láskou přítele. Avšak nic pod dalekým nebem, mezi nesčíslným množstvím lidských utrpení, tak lehko k bolestem novým nepopudlivo, nic citelnějšího není nad srdce, nešťastnou láskou raněné. To jestí ta nejjemněji nastrunéná, nejjemněji nalazená harfa, jež při nejslabším dotknutí se prstů neumělých žalostně zastená, tenkráte jen libou zaznívajíc písní elegickou, když ruka outlá i zkušená v útrobu její sáhne. Oba jakoby tajným usjednocením za dobré uznali, nedotýkati se otázkami raněného srdce přítelova.

„I toť jsem já již dávno věděl,“ přejal řeč rozmarný Vilím. „Nediv se, nediv! — Já měl přítelkyni Vlašku, ježto přítelkyní tvou, také Vlašku, i svou přítelkyní nazývala.“

„Jakže?“ trhnul sebou znalíř — „tys dostal zprávu o Fenelle?“

„O Fenelle tedy?“ zasmál se herec. „Hle, jméno mi ještě scházelo, ale v deníku mém ještě dosti místa vynecháno, aby se na něm Fenella i Stanislav zaskvěli.“

„Ah, ty nebeská harmonie!“ divil se Bedřich hudec; „totě mi s námi náhoda přepodivně zahrála! Také já ženštině děkuji všeho své, jež přítelkyni tvou, Stanislave, i svojí přítelkyní nazývala.“

„Nuže tedy mluvte, u všech milosrdných bohů — vyjevte mi, co o ní víte“ — zaplesal i zalkal Stanislav; „ať aspoň v pouhých slovech — v slabém záblesku ona záře nade mnou se ještě jednou rozprostře, která na krátký čas osvěcovala život můj, a v jejímž lesku jsem vystavěti hodlal své budoucnosti chrám!“

„O Fenelle tvojí,“ odpověděl Vilím, a příteli ruku tiskl — „hněv tvůj mě nezachvátí, že ji tvojí nazývám — o té ti žádnou zprávu dáti nemohu. Moje vlastní historie jest velmi krátka — i skoro tak jednotvárná, jako mé denní na zkoušku chození. Bojím se, žeby z ní přítel Milovín ani noveletku udělati nedovedl, aby několik stránek některého časopisu vyplnil.“

„Stůj — a posečkej se svou historií!“ zvolal nyní Bedřich. „Vímtě, žes umíval dobře povídati, i bylo by škoda, abys, čemu ses za pět let přiučil, toliko před námi ohrázal. Co mi dáš, já ti ještě jednoho — i dva posluchače zjednám?“

„Padesát ze sta; co sám dostanu! — Hleď tedy, abys hosta svého aspoň na zavřené sedadlo, ne-li do lóže uvedl. To si ale pamatuj, že u mne neplatí:

„*Doch der Segen kommt von oben*“ —

když toliko jeden hlas — a jenom dvě ruce na galerii zahřmívají.“

„Nuž, tobě k vůli tedy hosta svého do lože usadím, i nadějí se, že mi k nectí sloužiti nebude.“

Mezi tím byli po trávnatém náhradí až ku vchodu do veliké síně přišli.

„Až potud — a nic dále!“ řekl nyní Bedřich, a po tvářích jeho vznášelo se usmání nejblaženější.

Bylať patrná rozkoš jeho, a sice přátelům ještě patrnější, poněvadž byli jsou uvykli, v mladém hudci vtělenou melancholii spatřovati.

„Až potud a nic dále!“ řekl. „Až potud zde všickni na pohled jako jonáci mládenci stojíme — jakož jsme před pěti lety stáli, ačkoli teď každý s jinou zkušeností, s jiným pocitem. Oučet ze dnů našich, jakož jsme si byli slíbili, později jeden druhému složíme, nyní toliko oponu jediného dějství z činohry mého života před námi vyhrnu, ale tím mě i najednou na jiném stojišti uvidíte i s jinými pážemi a jinými radostmi obklopeného, než jaké vás po dnešní dobu doprovázely.“

A vstoupiv po těch slovech na zbořený práh velké síně, nápěvem Spohrova Mefista zvolal:

„Sykorax, tě pán volá!“

„A hle! na zavolání to vystoupila z vedlejší síňky — ne stará čarodějnice v dlouhém červeném šatě a se stoletou tváří — alebrž mladá, vnadná, štíhlá ženština s překrásným zarděním a libostným úsměchem.

„Paničko, pánové“ mluvil hudec dále, a s lehkými poklonami k oběma přátelům se obrátiv, jim ženštinu, této pak muže představoval. „Pan Stanislav Novotný, dobré pověsti malíř a Čech, tuto člen královského divadla D***ského —“

„Nedobré pověsti, ale také Čech!“ přejal mu se smíchem další slova herec. „Vilím Veselský, přítel znamenitého muzikanta a skladatele —“

„Některých vyhvízdaných zpěvoher — není-liž pravda?“ přejal jemu opět Bedřich slovo. — „A tuto Elisa, jeho manželka.“

Všeobecná znikla radost; i s čela Stanislavova zaletěly na čas trudné mraky — okem, ples i žal jevícím, na Elisu pohlížel. A když i chůva s něžným nemluvňátkem přistoupila, počínal si Vilím jako sedmileté pachole,

líbaje, tiskne i houpaje syna šlechetného přítele. Vespolek bylať to jenom jedna rodina.

Choť Bedřichova znala přátely manželovy dle popisu jeho, a měla se k nim velmi laskavě — s půvabnou dvorností.

Zatím pak byla hospodyně i muže přivedla, a s pomocí těchto ochotných připraven stál brzo stůl a dubové židle v nejzachovalejší komnatě hradu veselým hovorem zaznívajícího, a na stole perlilo se víno, jež byla chůva z kočáru Bedřichova přinesla.

I přicíjelo se na přestálé strasti, zažité rozkoše, blahé shledání i šťastnou budoucnost; potom pak řad na povídání došel.

Vilím opět dovádivému jinochu se podobal; i prováděl žerty a příběhy svými, povídaje s komickým láním na osudy až po tu dobu, když se byl s Vlaškou seznámil.

„Tu k nám přijela," vypravoval dále, „po hostinsku zpívat a srdce jímat *signora Romani* — —"

„Romani?" zvolali s úžasem mladí manželé, a mladé choti tvář zahořela.

„Nuž, to tě nás Bůh do světa poslal," doložil Bedřich — „aby dnové naši v krásném souzvuku, v pevném spojení, jakoby jedním řečištěm plynuli. I v kolo osudu mého sáhla *Romani*."

„Ale kdož jesti tato tajemná *signora Romani*?" ptal se s vroucí dychtivostí Stanislav. „Já toho jmena žoustinu v Italii nepoznal."

„Vtělený anděl jest," horlivě odpověděl hudec.

„To je! Avšak o tom jediné mně souditi přísluší," zasmál se Vilím; „tvůj anděl ti po boku sedí — ať jej nerozhněváš!"

„Aj, za jak pošetilou mě máte?" odpověděla s krásnou hrdostí i skromností mladá manželka. „*Signora Romani* byla nejspanilejší mezi tisícemi žen spanilých, jakož i nejšlechetnější mezi šlechetnými. Manžel můj nesmí se u přítomnosti mé zastydět, vydati o tom svědectví; neboť

právě spanilost a šlechetnost její byla původem našeho štěstí.“

„Na její blahoť!“ zvolal rozjařený herec, plné sklenky se uchopiv. — „Bylať — i dá Bůh, že až dosavádě *Romani* krásná a šlechetná žena, rovněž jako výborná zpěvačka jest. V radostném pobouření bylo celé divadlo, když poprvé zpívala. Sborně tlačilo se k ní množství po prvním jednání — i já nevšímavý druhý *amoroso* stál jsem na blízku. Měli jste kolem to divení viděti, když na mne, jakoby na dobrého známého, promluvila. Ještě ji slyším: „Račte mne zajtra navštíviti; přináším vám zprávy z Italie.“

Já stál jakoby omámen.

„Znáte pana Veselského?“ ptali se kolem.

„Velmi dobře. Ale vy, zdá se mi, že ho neznáte, aneb on sám s vámi na slepou bábu hraje. Jáť jej na velkých divadlech na prvním místě viděla — i musím se přiznati, že bych jej i tady ráda opět v pravém okresu spatřila, abych dala slova svého důkazy.“

I nemohl jsem pochopiti, kam osoba, mně cele neznámá, cílí. Přiznámť se — zrcadlem ctnosti se mi býti nezdála; byl jsem však štěstí svého již mnohým způsobem nadarmo zkoušel, i nezdráhal jsem se tuto novou cestu nastoupiti. — Navštívil jsem ji a — s tajným studem pak domů jsem se vrátil. Po první rozprávce byl bych jí na kolenou za odpuštění svého hříšného domnění odprosil. O tobě mi, Stanislave, vypravovala. Neznala tě sice — ale přítelkyně tvoje o nás všech věděla. I myslilť jsem, žeby nic služnějšího nebylo, než do přítelkyně přítelova přítelkyně se zamilovati — a hle! nemohl jsem sladkému pokušení odolati.

Třetí den na to hrál jsem osobu Mortimera! Byl bych se vysmál, kdyby mi to někdo před týdnem byl řekl; ředitelstvo chtělo se však hostu výnosnému zavděčiti, a snad i na delší čas jej upoutati — a to byl štěstí mého počátek. Stoje ve hře před Stuartkou, myslil jsem na Romani — a zalíbil jsem se; líbil jsem se i po druhé

a po třetí v prvních osobách, a obecenstvo pochopiti nemohlo, proč bylo ředitelstvo schopnosti moje až dosavad ladem ležeti nechalo. Štěstí moje kvetlo v pěkné jistotě i v blažené naději.

„Nuž, já vám srdečně štěstí přeji!“ řekl mi po nějakém čase herec, jenž byl až posud osoby hrával, z jakých jsem jej nyní vytisknouti hrozil. „Přeji vám štěstí. Nezapomeňte mě na svatbu pozvati.“

„Na jakou svatbu?“

„Nedělejte tajného,“ ušklíbnul se bývalý první *amoroso* s prořídlým kontraktem. „*Signora Romani* — —“

Mně bylo, jakobych v plamenný Vesuv byl upadnul. Stal jsem se již rozprávkou města? — Věděli o mé náklonnosti? Záležitosti herců a divadla bývají hojným pramenem městských rozprávek. I ustanovil jsem sám u sebe, jednou ranou další přítok jejich zastaviti, snaha je v řečiště pravdy uvésti. Šel jsem k Annunciatě — Annunciata Romani moje nevěsta. — I zdálať se mi tenkráte půvabnější, než kdy jindy. Nevěděl jsem ale, jak začíti.

Jakoby v žertu prohodil jsem: „Víte-li pak, že z nás dvou nevěstu a ženicha udělali!“

„Udělají z nás ještě dvé nešťastně milujících, až se dovědí, že zejtra odjedu!“

Mně bylo podruhé, jakobych v plamenný Vesuv upadl; a slovem — dověděl jsem se, že láska moje co sámě neúrodné bylo padlo na cestu, že *signora Romani* nikdy ruku svou muži nepodá. Toho jsem se byl u dívky italské nenadál. I rozloučil jsem se s ní — na mou víru! rád bych se tomu nyní zasmál, ale cosi nepokojného pod levými žebrami mě upomíná, že mi tenkráte do smíchu nebylo. Pochovalť jsem lásku svou, ale nad hrobem jakoby dobří duchové tance prováděli, a na budoucí života mého cestu zaletajíce, kvítí sypali, kudy jsem kráčeti měl: štěstí bydlelo se mnou od zjevení se spanilé Annunciaty. Slíbilať mi, že se za dnů příštích ještě potkáme. Naděje tato co spanilá hvězda vznášela se nad hlavou mojí; i bylo mi, jakoby její památku měla druhá veselého muže s opa-

trovnou tváří budoucně provázeti. A zdaliž jsem se mýlil? V krátkém čase došlo mě chvalitebné a výnosné pozvání k divadlu D***skému. Před tím byla tam Romani zpívala. Mýlil jsem se? — Zeptám se jí na to, až nás hvězdy opět tak blízko svedou, že jí budu moci plnou sklenku zavdati!“

A takto pověděv plnou sklenici pozdvihnul.

„Zdráva buď!“ zaznělo ze všech úst, a sklenice o sklenice cinkaly.

„Děkuji vespolek!“ odpověděl na to všechněm známý hlas, a když se byli přátelé ke dveřím obrátili, spatřili dívku v oděvu neapolském na prahu stojící.

„Fenello — signora Romani!“ — zaznělo zase ze všech úst, a u velikém pohnutí vzchopili se hosté v komnatě.

V radostném trnutí zarazil se dech v prsou Stanislavových, nohy se pod ním zachvěly, i museli přátelé přiskočiti, aby na zem neklesnul.

Také dívka příchozí vrhla se bolestně vykřiknouc k jeho podpoře.

I vymknul se muž z rukou mužův, a sklesna v lokty dívčiny, pevně ji v náručí sevřel — a ona mocně vinula jej k srdci. Rtové jejich se potkali jako poprvé v Neapoli — a v horkém políbení vyvinula se bolest i rozkoš z dmoucích se prsou.

Ani slova nebyli si oba ještě řekli, a přece v jich očích, v jich povzdechu, v jich políbení všecko bylo pověděno, co byli za čas obapolného rozloučení přestáli. A přátelé kolem stojíce, plesali nad jich štěstím. Radost jejich tím větší byla, an v příchozí dříve všickni již osobu drahou shledali.

A Vilím? — Slzu poslední nad hrobem lásky své mocně z oka se deroucí potlačiv, z upřímného srdce přál příteli štěstí.

„Kdož by se toho byl před pěti lety nadál, když jsme jakoby osamělí vrabci po strhané střeše těchto sta-

rožitných svědků české slávy ležli, že se po pěti letech takto sejdeme!“ zvolal v blahu přátel blažený herec. „Jáť mám věru chuť, našeho Milovína přinutiti, aby příhody naše v novelu zapletl a na světlo vydal. Kéžby zde již byl!“

„Tu jest, i ucho jeho, nakloněné k vyslyšení prosby tvé,“ ozval se hlas ze zadu, a Milovín, chvilku zde již stojící i s chotí nepozorován, k předu přistoupil. — —

* * *

Byltě krásný den na Kuněticích!

Ale i radostný tento den — jarní den jasné zraky zamhouřil, a večer panovníka nevidomého z oboru země vytisknul. Přátelé byli si pověděli o pětiletých příhodách svých. Stanislav zvěděl o Fenellině oběti, a život jeho zjasnil se leskem věrné lásky — všechněch srdce bylo se stalo jedním srdcem, a z toho vystupoval rozmanitý hovor, veselý žert i smích.

Ale jakž byly hvězdy vzešly, utišil se hovor i smích a síně Kunětické opět zmrtvěly.

Dva lehké kočáry jely písčitou cestou od hory staroslavné k Pardubicům; seděli v nich šťastní lidé: hudec Bedřich s manželkou, básník Milovín s manželkou a malíř Stanislav s milenkou.

Opodál za nimi, sám a sám pod hvězdnatým nebem kráčel chodec, polohlasitě známou píseň národní si zpívaje.

To byl herec Vilím.

Myšlénky podivné stíhaly se v duši jeho. Hlasitě se zasmál.

„Slabé chmýření,“ zvolal s úsměchem poněkud hořkým — „slabé chmýření, ježto se lidským pokolením nazýváš! — Kde jsou úmyslové, návrhy a přání naše před pěti lety? Kdež jest to veliké, to vznešené cosi, ježto jsme v krátkém čase ne pro svou, alebrž pro oslavu

vlasti vykonati chtěli? I přál bych si, abych všem jinochům horké krve pošeptati mohl: Na léta nedá se odměřovati míra skutků vlasteneckých, neboť člověk křehký jest, a pevždy svou silou nevládne, alebrž láska k vlasti provázeti musí člověka po celý život, aby sémě skutků blahodějných, zrno po zrnu co den z úrodnou sumi padajíc, časem vzešlo a zakvetlo.“

Láska vlastenky.

Novela.

(Psáno roku 1838.)

Paříž má své Elysejské pole, Vídeň svůj Prater, Praha svou Hvězdu. Tři tato místa veřejného veselí nejsou si arci ve ničem podobna, avšak města, k nimžto náležejí, a lidé, kteří je navštěvují, nejsou si také zcela podobni. Tak se jedno druhým vyrovná, tak se jedno k druhému hodí.

Hvězda! — V Praze ji zná každé dítě. Tak chudé a opuštěné nemůže býti žádné, aby do ní aspoň jednou, a to o svatomarkytské pouti nepřišlo. Avšak nemluvím dnes o té hlučné [chvíli], kdežto se jednou do roka tisíce lidí schází, kde při sudech piva a při pečenkách [kejtách] strakaté hromady sedají, po trávníku tancem [obuy] [tahají], zpívají, šašky provádějí, a pak se smějou, pějou . . . [ani] koli, o této Hvězdě s výroční národní slavností dnes nemluvím.

Dnes činím zmínku o tichém háji, kdežto se časem nedělního jednotlivé rodiny nebo celé společnosti z Prahy vycházejí, užívajíce krásného letního dne pod zeleným baldachýnem hustého stromoví, a na samorostlém mechovém čalouně aneb u stolů dosti dobře opatřené restaurace tělu a žaludku hovíce. Dnes činím zmínku o konci a cíli svátečních poutí veselých Pražanů, navštěvujících Šárku do Hvězdy.

A věru, těchto poutí bývá hodný počet do roka. Také se tomu nedivím. Šárka je ta jediná romantická partie v celém Pražském okolí, a kdekoli jednou s prachem

města hlavního vyváznouti a trochu poetičtějšího povětří vssáti chce, musí Šárkou do Hvězdy.

Tyto sváteční procházky bývají velmi strakaté, co se týče věku a pohlaví nebo stavu a povahy poutníků. Ta nejstrakatější byla však snad ona na den sv. Petra a Pavla leta 183*. Já měl tehdáž také potěšení, že mě výborové společnosti pozvali, abych se za své peníze dle cizí chuti vyrážel.

Chtěli jsme celého dne užiti. Ráno udeřením páté hodiny měli jsme již vesměs a vespolek za Bruskou branou pohotově státi. Já se dal tedy o půl čtvrté zbuditi, a dvakráte se ještě obrátiv, šťastně jsem ve čtyry vstal. Po včerejší noci bolela mě trochu hlava. I měl jsem již již chuti doma zůstati: že jsem však dal slovo . . . začal jsem se holiti. Břitva se mi ale jaksi v ruce třásla; šťastně jsem se několikkrát říznul, i musel jsem to tedy zastavováním krve a přilepováním hubky meškati. Zatím bylo půl páté, a já měl ještě paterou nesnázi odbývat. Boty, stářím na cestu pohodlné, byly puklé, u košile scházely knoflíčky, u kravaty utrhla se mi přeska, vestu oblekl jsem na ruby, a do nového letního kabátu nemohl jsem se zapnouti. Vypeskovav konečně posluhovačku, děvečku, prádlenu a krejčího, vyběhl jsem z domu, právě když na Novoměstské radnici pátá zavzněla.

Z Dobytčího trhu za Bruskou bránu není slepičí krok; letěl jsem tedy jako by šlo o hrdlo. Přilétěv ale na most, cítil jsem, že mi něco po čele běží. Byl to potůček potu. Začal jsem tedy volnou, maje přitom času k následnému filosofování: „*Puncto* o páté jsme se objednali — pět je pryč, tedy bude již také společnost pryč. U brány jí nedostihneš — což tedy na tom, jestli ji o sto kroků dříve nebo později doboníš?“ — A za tou volnou cestou i filosofií přišel jsem šťastně o půl šesté na určené stojiště.

Ale již pozdálí, to jest: na začátku branného mostu klepalo mi srdce radostně. Nebyl jsem poslední. Na kopečku vedlé silnice stálo asi deset mužských a opodál

pět ženských. Všech dohromady měli nás ale býti asi padesát — bylo tedy patrno, že se všichni ještě nesešli. Nebylo však divu: jedni zůstávali na Poříčí, druzí u Koněské brány, třetí v Podskalí.

Čekali jsme tedy — a když jich více čeká, netrvá to tak dlouho. Já měl zatím příležitost všechny poutníky a poutnice od hlavy až k patě dobře si prohlédnouti.

Mnoho nového se o nich povědětí nedá. Byla to sirakatina, jakouž v Praze často vídati. Mužští byli v lehkých letních halenách z prahovaného cajku a pantalonách z nankynu nebo režného plátna; okolo boku měli široký kožený pás, na hlavě zelený nebo žlutý kloboučk se širokým okrajem, s matným fáborem a kytkou, krky obnažený. V tu dobu litoval jsem ženských, že i pro ně podobný kroj nebyl vymyšlen, i divil jsem se, že ony samy, jakož representantky módy, něco podobného nevymyslily.

Tváře a postavy poutníků nebudu popisovati: musel bych tuze mnoho nosů, úst a očí ohledávati — a já to, abych se přiznal, všude rád nedělám. O stavu a povolání společnosti nemohu také mnoho říci, neboť jsem málo koho znal, a vyšel jsem si, abych se trochu povyrazil, způsobně zasmál a vydováděl, ne ale abych činil pozorování o řemesle, o průmyslu, o umění, o študentích a praktikantech.

A děvčata? — Nu, to byla stvořeníčka, jak říkáme, na obstání. V Praze jich potkáváme na sta. Hezké, o dozajista — velmi hezké; ale když se jim člověk do očí podívá, když je mluviti poslechne — přisám Bůh! tu neví, má-li malovaná obrázky nebo dřevěné loutky před sebou. Možná, že se jiným mužům tak neděje — ale já jsem já, a za to nemohu. To milé Já nebylo tehdáž, t. j. o sv. Petru a Pavle roku 188* arci nic obzvláštního; ale — (tak jsem mudroval sám u sebe, když jsem přicházející děvčata prohlížel) — čtyřiadvacetiletý, rovně rostlý člověk s hladkou tváří není také k zahození, a do padesáti let může býti z ouředního akcesisty ouřední

direktor. Na zadání jsem — kdo ví, zda-li mezi těmito již přítomnými a ještě přicházejícími dívkami některá po mně ukem nehodí, a... stůj! Co to? — Ta půjde také s námi?

Byla to dívka — odpusť slabému smrtelníku, postavo andělská! že tě jiným slovem pojmenovati neumí — byla to dívka asi sedmnáctiletá v jednoduchém kartounovém šatě. Ale což byl *tull-anglais*, *mousselinet*, *fallard*, *gaze* — a jak se ty pavučiny všechny jmenují, které jsem kdy na panských bálech a procházkách viděl — což bylo to všecko proti tomuto sprostému bílému kartounu s těmi drobnými kvítkami? Rubáše to byly, a v nich vyzáblí kostlivci bez ladu a skladu. Nyní, dnes teprve poznal jsem, co je dívčí postava! O šťastná Šárko!

Vila po květnaté louce, růžové poupě, zefír, vtělený anděl — a Bůh sám ví, jak zapálený lidský mozek již dívky nazval! — ale v té chvíli přál jsem si to věděti; a přece bych všemi slovy, buď si co možná vylíčenými, nebyl mohl ji pojmenovati. Tak se mi aspoň zdálo. Uvidím, jestli jsem se nezklamal.

Nyní jsem neměl oči pro nic jiného, nežli pro ni. Zvědavě nastočil jsem ucho, když ji ostatní slečinky vítaly. Zdálo se mi, jako by se jí některé nebyly nadály. Hlasité: „Ach, naše Emilie!“ prozradilo mi, jak ji byli na křtu nazvali.

Tedy Emilie! — Nevím, proč mi přitom Emilie ze Švýcarské rodiny na mysl připadla. Poněkud měla s ní ovšem naše Emilie podobnost. Z očí jí svítila dětinská nevinnost, a okolo úst poletoval úsměv jemného srdce. Byl bych jen také rád věděl, má-li již svého Jakuba! Má-li jej? — Musel bych býti špatný znalec lidí, kdybych to nepoznal. Má-li jej, tedy se bezpochyby také mezi poutníky nachází — já bych alespoň dívku srdce svého nepustil s poutníky do Šárky, maje sám doma zůstati! —, a toho Jakuba mé žárlivé oko jistě vyslídí.

Žárlivé oko? — Ba věru! Již jsem se hněval na

slaměný klobouček, jenž jí tak pěkně slušel, a čílko i tvářinky zakrýval — již i na dívky, kteréž ji braly za ruku.

Avšak abych nezapomněl — bylo sedm hodin, a my se hnuli od brány. Šťastně byli se zatím všickni sešli.

Jako mravenci táhli jsme se po silnici. Já držel jednoho z výborů společnosti pod páží, vyptávaje se na Emilii. Ale ten človíček byl jako bez hlavy. Povídal mi cosi tak rychle a rozkouskovaně, že jsem mu nerozuměl, a mezi tím volal brzo na zad, brzo ku předu, maje všelico ještě vyřizovati, že jsem ze všech řečí jeho nic jiného v paměti nepodržel, nežli: výborná dívka, starý otec, bývalý oficír, tiché živobytí... Dobrá! Teď jsem věděl, co jsem chtěl.

Vlastně jsem nevěděl nic; ale proto mi zůstalo tím širší a volnější pole pro fantasii. I zabral jsem se v skutku také do těch nejkrásnějších snů. Vymyslil jsem celý románek, učiniv z Emilie a ze sebe ovšem hlavní osoby. Ovinuv rámě okolo štíhlého tílka procházel jsem se s ní po rozkošném květnatém sadě; slunce jasně svítilo — opodál kynul vlídný hájek. Duše moje prahla po jeho stínu; přituliv dívku tuženi k prsoum, beru se k jeho pohostinnému krovu — an mě tu náhle silná střelná rána z ráje mých nadějí vyděsila.

Někteří pánové ze společnosti byli totiž k obveselení mysli a ukrácení chvíle bambitky přinesli, a začínali jimi teď svůj pekelný manévr. První rána padla právě za mnou, až mi uši zalehly a já se celý otřásl. Ale to nic neškodilo. Já to vzal za přídavek k rozkošim Šáreckým, a maje příčinu, diviti se pánům, že tak výborný prostředek k všeobecnému veselí a rozmnožení důvtipné konversace nalezli, vzdával jsem jim spolu díky, že mě z marných a klamných snů vytrhli. Střízlivěji obrátil jsem i hned oči po Emilii.

Ona šla s přívětivou paničkou, a jak se mi zdálo, matkou dvou roztomilých děvčátek, ježto se plny smíchu okolo ní honily. Já však neznal ani matku ani dcerušky, a to mě mrzelo. Jak jsem se měl k Emilii dostati? *Sed*

fortuna audaces juvat — t. j. kdo se neosmělí, ten se neochmelí, a dodav si zmužilosti začal, jsem se na oklikách k ní točiti.

Avšak jiní měli také oči pod čelem a v srdci ještě více zmužilosti, nežli já, a zvláště jeden — počkej! na tobě zkusím, mám-li nějaké schopnosti k povídání a popisování! Zásluhou původního vynalezení nesmím se ovšem chlubiti.

Pan Vrtílek — dávejte dobrý pozor, jak se u svém popisování vší předpojatosti odříkám — jmenuji ho pánem, ačkoli mi při jeho pohledu žluč kypí — pan Vrtílek dal si říkati literát, to jest: on sepsal několik tak nazvaných novel, čili povídaček bez děje a činu, přiozdobených několika sentencemi a tyradami, jako tváře staré panny štipkami anglického flastru, a myslil, že si tou obrovskou prací dobyl práva býti samolibým, prostořekým, dotíravým, nebo abych to zkrátka řekl, člověkem k omrzení.

Takto jsem, tuším, několika tahy vykreslil pana Vrtílka co vnitřního člověka; zevnějšek jeho nedá také velké práce. Byl v mém stáří, ale štíhlejší a menší. Při každém slově špulil sladce hubu, po každém děvčeti kroutil očima, šeptal, šilhal, celý se rozplýval. Andělem a božským stvořením byla u něho každá zástěrka, a neustále si vlasy čechraje, vesloval rukama v povětří jako hoch, jenž poprvé do vody padl, anebo se oháněl jako šermíř o veřejné prodkcí. Jak povídám, pan Vrtílek byl pamětihodný mužíček; dokonalý v každém způsobu, výborný ve všech věcech — ano takořka jediný v celé společnosti, a protož jej také jediného vyobrazuji.

Jako mlsný motýl okolo růže poletoval čili vlastně poskakoval okolo Emilie. Oči, ústa, uši — veškeré smysly jeho ssály medovinu z rozkošné květiny — ach! já bych byl všecku radost dnešního dne za to obětoval, kdybych se byl mohl k ní tak přiblížit! — Ne, ne, *tak* nikoli! Viděl jsem jí to na očích, že nemá Vrtílka za motýla, nýbrž za dotíravou, nestydatou mouchu. I odháněla ji — viděl jsem to, viděl a v duši plesal! — odháněla ji, nej-

dříve ousměchem, potom slovem. Ale kdož nezná mouchy? Já bych jí byl — tu dotíravou hněvem rozmáčknul; ale přece jsem v duši plesal, a v plesu tomto zpustil jsem hlasem vysokým:

„Za dnů mladosti kdo radostné —!“

Jako jiskra do tuny prachu, vletěla slova tato do prsou celé společnosti, a ze všech hrdel zavznělo:

„Modlám cizím se nekořiš —“

Nejhlasitěji proniknl ale tenor Vrtílkův v následujících dvou řádkách. Chopilť se jich, jako tonoucí na hlubokém jezeře po slabé třísce sahá, o nížto myslí, že ho šťastně k břehu donese. V nebeském zanícení plynulo mu ze rtů:

„Kdo k dceři nevinné, milostné
Z českého rodu zahořiš —“

a oči jeho, ve sloup se kroutíce, měly říci Emilii: „Tys to, dívko milostná — pro tebe jsem zahořel — pro tebe zpívám — smiluj se nade mnou!“ Ale Emilie si toho jaksi nevšímala. Mělať napořád s paní co mluviti; a já nechal pány zpívati, čekaje v tichosti, co se bude dále dít.

„Ale pro živý Bůh!“ promluvil jsem po chvíli sám k sobě — „nač budeš ještě déle čekati? K čemu ta zpropadená ostýchavost? Nejsi-li blázen, že se přikročiti a promluviti bojíš? Jiné káráš, jiným se posmíváš, vida je, an se nejapně ve společnosti chovají... a sám? Proč k ní nepřikročíš? — procházky do Šárky jsou k tomu stvořeny, aby se známosti dělaly! — proč jí také něco pěkného, vtipného nebo pochlebného neřekneš, jako to bezpochyby pan Vrtílek činí?“

Srdce mi začalo mocně klepati. Poznávalť jsem důležitost a pravdu svého tichého kázaní, i bylbych mu rád po vůli učinil; ale jak to as vypadne? Bude z toho veselohra — nebo truchlohra? Doma, o samotě, to vím na vlas, jak s dívkami mluviti, a vsadil bych se nevím oč — kdyby

někdo tyto mé tiché, tajné rozmluvy s pěknou pletí na papír uvedl, že by se velmi dobře do všech Klaurenových povídek hodily. A není-liž to dost na pouhého akcesistu? — Ale já chtěl navždy jen *tajným* hrdinou u dívek zůstati! — mělť jsem tolik rozumu, že jsem sám k sobě řekl: Jene! budeš-li takto ještě dlouho s dívkami jen v duchu harcovati, kopí lámati a meče kaziti: staneš se direktorem a nebudeš míti ještě direktorku! — To jsem si řekl, rychle se odhodlal, a nedbaje na klepot srdce, k průvodkyni Emilie jsem přistoupil. Zvítěziv nad první ostýchavostí, pozvedl jsem klobouk a řekl: „Ach, milostpaní, dnes máme ukrutné parno!“

Milostpaní se na mne podívala a poněkud se zasmála. Já stál jako v ohni. Bylo opravdu parno, a mne polila červená. Napadlo mi, že se obyčejně člověku posmíváme, když počíná hovor otázkou: „Jak se máte?“ anebo astronomickým pozorováním povětrnosti — i myslil jsem, že se mi také tak stane, a bylbych se raději propadl, než aby se mi byl někdo před Emilií vysmál; avšak bázeň moje byla marná. Panička se smála — jakživi jsme se dřív neviděli, a ona se smála jak náleží přívětivě! — smála se, odhazovala pěkný šál s půvabně klenuté šíje, vála si batistovým šátečkem ochlad a řekla: „Ba věru, dnes máme ukrutné parno! Já se bála studeného jitra — teď mi šál překáží —“

„Kdybych se směl opovážiti, milostpaní —“ vpadl jsem jí do řeči, a to s tak opovážlivou lehkostí, že bych se byl při studené krvi zhrozil; ale dnes jsem neviděl, neslyšel a necítil — nežli pěkný zelený šátek na ruce Emilčině, a po tom dychtila, hořela vlastně duše má. „Kdybych se směl opovážiti“ začal jsem ještě jednou — „líbí-li se, drahý ten poklad ochraně mé svěřiti —“

„O s radostí, s radostí!“ odpovídala panička a bleskem jí letěl šál s krku. „Chcete-li se tím břemenem obtěžovati — Emilko, dej sem také svůj šáteček, dej, pán bude tak dobrý —“

O zlatá, diamantová panička! Já bych ji byl pod

širým nebem, před očima celé společnosti obejmul — kdybych nebyl musel honem po zeleném šátečku sáhnouti.

O, moudrá, zlatá paničko! Ve společnosti panen a paniců měla by se vždy osobička druhu tvého nalezati; onať by stavěla mosty ze srdce do srdce, ovšem neviditelné, ale pevné a milé — ach, milé! Onať by z pramene zkušenosti své ukazovala nevidoucím cestu do chrámu nejsladších tužeb, a — —

Ale kam zabíhám? Vždyť nesmím daleko; mámť Emiliin šátek na ruce. Jak se mi tam dostal, to již nevím; pamatuji se ale, že jsme pak vedlé sebe stáli — totiž Emilie a já — za námi panička — a že jsme hleděli v pravo ze silnice k Vltavě. Hladina řeky leskla se jako drahé zrcadlo; ale nad ní vznášela se tenounká, šedomodrá mlha, vinoucí se i po břehu mezi temné, vysoké olšoví. Celý obor vzduchu chvěl se pichlavým parnem ranního slunce. Kolem zelenavé návrší, opodál skalnaté stěny — zanesl‘ jsem se v duchu do pustin amerických, zpomněl na Atalu, na Pavla a Virginii — a Bůh milý ví, jak se to dělo, že jsem při tom i na sebe a na Emilii připadl!

„Malý siče, ale pravý to obraz lidskou rukou ještě neporušené přírody,“ pravil jsem hledě do dálky. „Kdyby se pěkný ten omam i při bližším pohledu a za jiné denní částky nerozpadl: bylo by milo vystavěti tam stánky pro celý čas života.“

„To máte dobře,“ prohodila panička... „Člověk by neměl daleko do Bubenče, zvláště ve čtvrtek asi na tři polky — a kdyby doma písek potřeboval, měl by ho tu z první ruky.“

Já nevěděl, mám-li se smáti nebo zlobiti; nerozumělť jsem jí ouplně, ale hlas jakýsi šeptal mi potají: „Dej si pozor!“

Co si Emilie myslila, to nevím. Ona tu byla mlčky stála, a mlčky nyní dále kráčela. Musím podotknouti, že jsme zůstali nejzadněji za celou společností. Panička nemohla střelbu snesti, pokaždé to jí trhlo, když rána

z pistole padla — a ony se nyní jen sypaly, neboť pánové dodělávajíce hlučný chór:

„Tys bratr náš, tys vlastenec,
Sem kvítí tobě na věnec —“

začali vypalovati, že nebylo vlastního slova slyšeti. A měli dobře. Nevědělit co mluviti a dělati, a museli přece nějak čas mařiti.

Já ho mařil také. Ale jak! — Mně bylo, jako bych na začátku tureckého ráje stál, a jakoby mě nejkrásnější huriska jeho vítala. Mluvili jsme o Šárce, t. j. ne o tom nynějším rejdišti Pražanů, přírodu a dobré pivo milujících, nýbrž o pověstné hrdince, o té chytré hubitelce mužů a věrné přítelkyni Vlasty. Já byl rád, že se vyskytnul pramen, z něhož se dala hojná rozprávka čerpati.

„A myslíte, pane, opravdu, že jednou v Čechách ženské s mužskými válku vedly?“ tázala se Emilie.

„A proč by nemyslil?“ předešla panička mou odpověď. „Což je to něco k víře nepodobného? Já, kdyby se dnes něco takového strhlo, jsem první se zbraní na bojišti!“

„Ty, tetinko?“ usmála se dívka. „Ty — ježto jsi mne učívala, že je strpení osud ženských —“

„A povolání láska! Ano, tak jsem tě učívala a opakuji slova svá ještě jednou. Ale mezi mnou a tebou je veliký rozdíl — mezi námi leží celé pokolení. Já své povinnosti již vyplnila; ty je budeš teprva plniti. Ano, kdyby byl můj nejmilostivější tyran a panovník ještě na živě —“

„Ale tetinko, tetinko! Kdo tě nezná, co by si pomyslil, kdyby tě takto mluviti slyšel?“

„Že jsme se s mým nebožtíkem upřímně kočkovali!“ prohodila tetinka, tak vesele na mne pohlednouc, jako by v mé osobě celé Adamovo pokolení po meči na souboj vyzývala.

Byla to divná osoba. Dřív jsem si jí hrubě ani nevšimnul; ale dovádivý rozmar její učinil mě pozornějším

a hle! — najednou jsem nevěděl, kde jsem se byl očima toulal, že jsem tolik půvabnosti již dříve nezpozoroval.

Odpusť mi, Emilie, že se tak upřímně vyznávám. Ty — ty jediná zaclonilas, oslepilas oči moje, a jestli se mi později otevřely — vždyť to byla tvoje tetinka! A ty sama uznávala jsi krásu její — jakož i ona tvou.

Ale jakýž to rozdíl mezi krásou vaší! Tvoje modré, nebeské oko — její černé, k rozkošem zovoucí zraky; tvůj jabloňový květ po tvářích, zlatovlasé kotoučky za malýma ušima, outlý zrůst, tílko z povětří — její kulaté, červené líce, plné rty, stvořené jenom k líbání, havranní vlasy, postava plna živosti a bujné krve; tvůj sedmnáctý rok čistého panenství — a pětadvácaté léto veselé vdovy: toto vše dělalo arci mezi vámi veliký rozdíl.

Avšak musel jsem náhle pozorování svoje skončiti, neboť se k nám blížil pan Vrtílek.

„Ale to není dovoleno," švitořil již zdaleka, „společnost tak drahých perel zbavovati!" — a jakoby nic, uchopiv Emilii pod páží, vrtil se s ní před námi do společnosti.

Mně se hrnula krev do tváře, i myslil jsem, že mi horký proud její očima vyhrkne.

„To by byl hezký párek!" smála se tetinka, když byli oba asi deset kroků před námi. „Nenílíž pravda?"

„To bych neřekl!" vypleskl jsem s tak hořkým ousměchem, že jsem se pak sám toho ulekl.

Tetinka na mne jaksi divně pohlédla. Šel jsem vedlé ní, zatínaje zuby a kroutě pyskama.

„A proč by nebyl?" začala se tázati. „Na první pohled se k sobě dobře hodí. On je hezký — ona je hezká —"

„Ach — ona je anděl!" zvolal jsem z plného srdce.

„Nu — a on není snad ďábel?" ptala se pokušitelka.

„To nevím! Ale žebych ho nemohl vystát, to je jistá pravda, milostpaní!"

„To může být; děje se často, že nám člověk při prvním setkání nelibost působí, o němž přece nic zlého povědĕti nemůžeme. Ale vy nejste Emilie, a dívky hledí na mužské jinýma očima.“

„Praví se, že bystřejšíma; a tudíž nemůže slečně Emilii ujít, že je pan Vrtílek omrzelý pošetilec —“

„Zvolna, zvolna, mladý pane!“ zabila se panička. „Gusto ženských a mužských je velmi rozdílné, a nám slabým dcerám Eviným může se často něco líbiti, co vy páni veškerého tvorstva nelibě zavrhujete. My máme jiné touhy, jiné přání, jiné potřeby — vy také. Pan Vrtílek je ostatně mužíček jako ze soustruhu, ohebný, sladký —“

„To je, to je!“ vpadl jsem jí hořce do řeči. „A nežádá-li, nepotřebuje-li slečna Emilie u svého budoucího jiných vlastností, tedy je ovšem pan Vrtílek muž podlé srdce jejího. Je to snad milostpanino poučení, aby slečna jen po vystrouhaném, ohebném a sladkém muži hleděla?“

Poznalť jsem arci hned, že jsem v rozhorlení vykázané meze slušnosti překročil; ale slova byla již venku, i nebyl bych je pro živý svět vzal nazpátek; neboť příbuzná mé Emilie — *mé?* o já blázen! — ano teta měla věděti, jak smýšlím. I očekával jsem zamračení čela, stáhnutí obočí, špoulení úst, nebo čímkoli jiným paničky nelibost na jevo dávají; ale ze všeho toho nepřišlo ani dost málo. Tetinka se smála tak vesele a nenuceně jako prvé.

„A co více potřebuje dívka u muže?“ ptala se dále. „Je-li živa s uhlazeností a sladkostí, nemůže naříkati na tvrdost a hořkost života, a to je věc nejhlavnější. To ostatní se najde.“

Já byl podivením celý bez sebe. Byl to žert — byla to satyra? — kdož mi to mohl vysvětliti?

„Jak, milostpaní?“ řekl jsem, an jsme již o té věci rozprávku začali — „a tajný, svatý souzvuk srdcí máte za věc vedlejší? Lásku v úplném, čistém významu slova toho nepovažujete —“

„Za nic, za nic! Prosím vás, kdo pak hledí teď na

lásku — a proč by také hleděl? Z jedné strany ouřad a 50tiletá paruka, z druhé dvacet tisíc a osmnácte let — z jedné strany veliký statek a zastaralá pakostnice, z druhé květoucí tvářinky a mladé tílko — to jsou ty nejpěknější ingredience k šťastnému manželství, jakž se nyní svět miluje. K čemu láska!"

Já byl podruhé podivením bez sebe. Jaká to byla žena? Již jsem se byl začal obávati, že je lehké mysli, a ona mluvila nyní tónem — Bůh je můj svědek! — v hořkosti slov jejích poznal jsem ohlas bolestně zkoušeného srdce. I zbudila mé celé oučastenství; zapomněl jsem v tu chvíli, že jsme zůstali daleko za společností — ona totiž a já. —

V Šárce panuje anebo panoval roku 183* ten krásný a chvalitebný obyčej, že po každém desátém kroku žebravé dítě do cesty vběhlo. Outrpné srdce a dobročinnost jsou ovšem hezké věci, a když člověk radosti požívá — nu, a k vůli radostem jde se do Šárky! — tedy je to opět slušná a lidského srdce dostojná věc, když i potřebným z radostí svých několik drobků udělí. Ale pro živý Bůh! je-li pak na těchto buclatých nebo jak říkáme: nadělaných klucích a děvčatech viděti, že čeho potřebují? A ta nestydatost, s kterou se na poutníky věsí! ta neustupnost a dotíravost.... Místo dalšího rozjímání udělal jsem tu jen několik puntíků; smysl mohou do nich vložiti pánové, jimž na veřejné pohodlí hleděti přísluší. —

Šťastně byli jsme opět třem klukům z rukou vyvázli, an se tu náhle žebrák dospělý vyskytnul. I zdálo se mi, že jsem ho byl již na silnici pozoroval, a že nám tedy stranou zahradami nadešel. Měl asi třicet, dvaatřicet let. Na těle mu seděla sedřená kazajka, kteráž někdy snad vojáku patřívala, přitom ouzké, žlutavé nohavice, na kolenou černými, jako dlaň velikými záplatami spravované: na nohou měl provázkami uvázané střevíce, z nichž prsty vykukovaly, na zádech malý raneček, na hlavě kus čepice s natrženým stínidlem, v ruce notnou trnovku; tak tady stál! Tvář jeho byla opálená a jako rozdvojená velkými

kníry, oči byly jiskrné, a v pohledu jeho leželo cosi příkrého a divokého, ačkoliv byly tahy jeho tak pravidelné a souměrné, že jsem se podivil a samým podivením do kapsy sáhnouti zapomněl. Paní tetinka, dokonávajíc právě svou poslední demonstrací, neměla pro něj očí; ale tím bystřeji, tím pronikavěji upřel on zraků svých na ni.

„Nesměl bych o malý dárek prositi?“ začal pak na nás s jakousi drzostí, že jsem se tónu jeho ulekl. Rychle sáhal jsem do kapsy.

„Od vás, pane, nechci ničeho! Z rukou této paničky chci dáreček! — Antonie!“ zvolal pak vášnivě — „z rukou tvých chci almužnu!“

Tetinka sebou trhla, obrátila se, podívala se bystře na dotíravce, zkřikla — a ve mdlobách klesla do mé náručí.

„Pane na nebi!“ zvolal jsem všecek pomaten. „Co se to děje, milostpaní?“

A voják se chechtal.

Já byl v strašlivé nesnázi. Zbledlé tváře, zamodralé rty — celé bezživotné tělo v náručí! I nevěděl jsem, co začíti.

„Milostpaní!“ zkřikl jsem ouzkostně. „Otevřete oči! — Kdo jsi, člověče?“ osopil jsem se pak na podivného cizince, an panička očí neotvírala.

„To ti poví tvé sladké břemeno, panáčku!“ vycenil tulák zuby. „Avšak musí mě ještě jednou spatřiti, aby se jí moje nynější podoba tak snadně z hlavy nevykouřila.“

S těmi slovy přeskočil plot, přeběhl ouzkou zahrádku, octnul se u potoka a nabral z něho do čepice vody. Za minutu stál opět předemnou, a omýval osmáhlými prsty spánky a líce ve mdlobách ležící tetičky. Já mu to nemohl zabraňovati, ačkoli bych ho pohledem rád byl probodnul; teď jsem mu ale musel ještě děkovati.

Ubohá panička otevřela oči. — „Co jest? co se to děje?“ byla první slova její, když jí leknutí zase slov najíti dalo.

„Všední historie!“ odpověděl cizinec. „Obyčejná scéna plačtivé činohry, milostpaničko! Abälard našel svou Heloisu, Petr svou Magelonu — a nesmí se k ní hlásiti. Překoda, že není Kotzebue na živě, on by k tomu teď nějaký šťastný konec zavěsil.“

Tmavě zarděla se při těchto slovech opět tvář tetinčina, z očí sršely jiskry a labutí žádra vysoko se dmula. Spočívala-ť ještě v náruči mé, ale — cítil jsem to ve všech žilách — tu chvíli bylaby vyletěla jako hněvivá lvice. Hněvem se třásla. V tom se ozvaly na blízku lidské hlasy.

„Někdo přichází, milostpaní,“ začal jsem prosebným tónem, boje se, abychom zbytečných diváků nedostali, a nebesům díky vzdávaje, že nás byly až potud před cizíma očima okolní zahrady ukryly.

„Někdo přichází“ — prosil jsem, a ruka moje zavěsila se okolo ruky její, aby ji s místa odvedla.

Ona však se ohlídla — žádného nebylo ještě na blízku viděti, a vymknuvši se z rukou mých, hrdě se vztýčila. Bylo to divné stvoření; opět jsem ji nemohl poznati.

„Nevděčníku!“ začala k cizinci hlasem přísným. „S těmito slovy se opovažuješ na novo do cesty mně vstupovati? Mně, ježto jsem pro tebe — avšak nikoli! nic jsem pro tebe netrpěla. Já tě neznala — já tě neznám — a co by mě ještě na dětské sny pamatovati mohlo, tímto buď zrušeno!“

Kvapně sáhla při tom na krk, odepnula s něho malý zlatý medalionek, hodila jej cizinci k nohoum a rychlým krokem odcházela. Já šel za ní. Slze jí stály v očích; neosmělil jsem se promluviti.

Veselá, venkovská hudba — klarinet, trubka, housle a harfa zněly na zahradě u mlýna, kdežto jsme první zastaveníčko učiniti chtěli. Společnost naše byla tam již

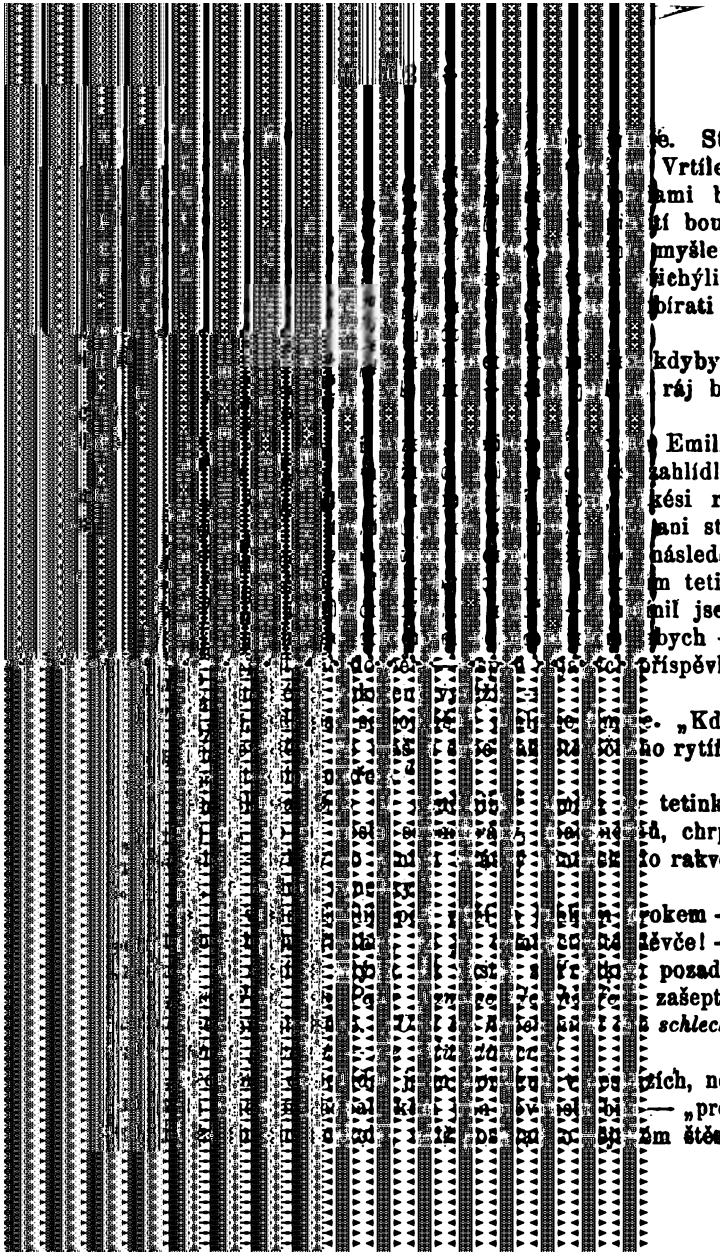

vím — leda byste myslil konversací s onou paničkou, kteráž arci nevšedně vzdělanou býti se mi zdá.“

Nežli však dále povídati začnu, musím zde předě vším omluviti svůj způsob čili nezpůsob, že někdy na německou otázku českou odpověď dávám; já si ale s naším Klicperou myslím:

Což pak já jsem kámen ve zdi?
Každý člověk světem jezdí
Na nějakém koníčku? —

proč bych tedy také já neměl nějaké hříbátko? A na německou otázku dáti českou odpověď, to není, tuším, tak veliký hřích, ba pro akcesistu je to dost velká zásluha. Ale *nota bene!* toho zvyku svého držím se jen tenkráte, když vím, že pan Otázka česky umí a rozumí, a jen buď že se málo *ubuje*, že je mu to *unkvenlich*, že je *vytáhnutý* po německu, že se bojí, aby žádného *nepelaidigoval*, že je ta čeština *cu* těžká — aneb jak se všechny výmluvy jmenují, kterýmiž takový pan Otázka svou němčinu omývá: jenom tenkráte držím se tyransky svého způsobu, a jako železem kovanými dutkami doléhám jím na *vytáhnutého* panáka. I přál bych si, aby se dělo i jinde vedlé příkladu mého!

„*Ah, sie sprechen böhmisch!*“ usmál se pan Vrtílek, a tvář se mu rozjasnila, jako by nebeskou hudbu byl zaslechl. — „To mě těší, to mě těší! Snad také vlastenec?“

Při těch slovech mě popadl pod páží; já byl ještě rád, že se to nestalo po straně, kde jsem šál a šátek nesl; neboť nevím, jak bych se byl naň podíval, kdyby se byl toho paladium dotknul.

„Nevím, pane, koho vlastencem nazýváte,“ jal jsem se odpovídati, nemoha docela hořkost v sobě tajiti, ani tak nezdvořilým býti, abych ho byl odstrčil. „Činím, co právě za svou povinnost k národu a jazyku jeho uznávám — ale za vlastence nemohu se ještě vydávati. Neměl

jsem posud štěstí, abych byl pro vlast něco učinil. Posud jsem pouhým Čechem!"

„*Bei Gott! — genial!* — Vidíte, já také tak myslím. Dříve Čechem — potom vlastencem. Dokud jsem vlasti sloužiti nemohl, nenapadlo mi jmenovati se vlastencem — jen Čechem, jen Čechem! Ale co není, to může býti — je-li pravda? Co pak máte nyní pod perem?"

„Já? — pod perem?" vyvalil jsem oči.

„Nu, jenom nezapírejte! Mně se můžete svěřit; a nevíte-li, jak s milým dítkem ven, vezměte si mě za kmotra. Naši redaktoři, od prvního až do posledního, jsou moji přátelé — ti vám to slupnou jako med. Co pak je to vlastně? — novela? — humoristika, satyry? — básně?"

A při tom se mi třel bez ustání tak ztuha na krk, že jsem každé okamžení čekal, kdy mě převalí. I vytrhl jsem se mu posléze, dělaje při tom, jako bych se hrozně divil.

„Ale což, pane, myslíte, že nemůže člověk vlasti jinak sloužiti, nežli bídným spisovatelstvím?" prohodil jsem otázku.

„Bídným?" napnul si čelo můj průvodčí, nelibě polekaný. „Pane, já jsem novelista Vrtílek!"

„Slyšel jsem, slyšel — ačkoli mi ještě žádná práce od vás do rukou nepřišla; a proto se také slova moje vás netýkají. Já mluvil vůbec — ačkoli se musím přiznat, že na spisovatelství mnoho nedržím, a —"

„To je na vás vidět!"

Oči se mu blýskaly, a já se v duchu smál. Děkoval jsem náhodě, že jsem ho trefil do živého, a měl jsem radost, doufaje, že se ho na celý den zbavím. Ani za pověst nejprvnějšího tragického básníka nebyl bych se nyní tónu spustil, do něhož mě — abych upřímně mluvil — žárlivost byla uvrhla.

„Prosím vás, to není divu!" mluvil jsem dále. „Člověk při ouřadě a spisovatelství — kdy pak se to dvojí shoduje? Budu-li chtít vlasti posloužiti, budu sbírat hou-

senky, ježto naše vlastenectví ožírají, budu mnohomlavcům jazyky ostřihovati, dotírálkům na paty šlapati, z posměváčků ďábly vyháněti —“

„*Charmant, charmant!*“ zaplesal opět novelista. „*Bei Gott! sie werden ein böhmischer Sterne, Swift und Box werden!* Jen se držme — jen se —“

V tom zavzněly na zahradě pod mlýnem Labického cikánské valčíky. Jako blesk projel první zvuk milého Vrtílka, a druhý ho povznesl a točil jím, jako vítr peřím.

„Famos! famos!“ křičel a pádil do zahrady, jako když mu hlavu zapálí.

Já se za ním díval. Napadlo mi opět tetinčino: „Nebyl by to hezký páreček?“ — a chtěje býti spravedlivým, nemohl jsem zapříti, že by mohl pan Vrtílek mnohou dívku oslepiti. Byl sice trochu malé postavy, ale dobře, pravidelně urostlý, tváře jako krev a mléko, vlasy rusé, dlouhé a pěkně učesané, jako kotouče žlutého hedbáví; na kulatém nosejčku stříbrem lemované brejle, přistřihnuté licousy — přisám Bůh! obyčejné dívce mohl se na první pohled zalíbiti. K tomu elegantní zelený fráček se zlatými knoflíky, bílý klobouk, šedivé pantalony, květovanou vestu — co více potřebuje srdce ženské, aby ráj svůj nalezlo? — Tak jsem *tenkráte* soudil, anebo raději: tak mi tenkráte žárlivost pošeptávala. Ale já se mýlil. Nyní to vím — ano doufal i věřil jsem odjakživa — že srdce ženské k blahu svému ještě něco jiného vyhledává, nežli je vyfintěný panáček. Ale ovšem! mezi srdcem a srdcem jsou všelijaké rozdíly, a vyfintění panáčkové hledají také teplé hnízdečko.

Zatím jsem vešel do zahrady. — Opodál seděla na trávníku tetinka se svýma dceruškama (na něž po cestě kromě matky i hodná děvečka pozor dávala) a hrála, žvatlala a miliskovala se s nimi, jako dcera pustin indických. Nemohl jsem se tříti k chrámu lásky mateřské, a přistoupil jsem k ostatní společnosti. Tu se pilo, tu se jedlo, tu se hrálo v kuželky, tu se ovšem také bambitkami strašilo — tu se konečně i tančilo. Vrtílek si dal

zahrát polku — tehdáž právě do tančíren Pražských uvedenou, a pustil se s Emilií do kola. Tančit uměl — a jak! — to povídala celá společnost, a tleskala a vejskala, že byl učinil začátek, a já bych sám byl také rád zatleskal a zavejskal — ale... inu, proč bych se nyní za to styděl? — byl jsem blázen!

Míval jsem odjakživa tu slabost (abych se nerozhněval, neříkám hloupost), že jsem se ostýchal dívku za tanec požádat. Proč? kdož to věděl! Košík není přec tak těžká věc. To není... ale hrozně mrzutá, a já se vždy mrzutosti bál.

Stoje o strom podepřen, hleděl jsem do kola, kdežto se jich za příkladem Vrtílkovým již několik jiných vrtilo.

„A vy netančíte?“ ozval se za mnou hlas. Já se ohlídl — přede mnou stála tetička Antonie.

„Nevím, jak bych tak výborným tanečnicím zadost učinil,“ prohodil jsem s jakousi hořkostí — „a mimo to je tu tak dokonalých tanečníků, že —“

„— že nejlépe uděláte, když mi ruku podáte — ne k tanci! to by se neslušelo. Pomyslete — vždyť jsem *garde-de-dama* této veškeré ženské drůbeže, a tamto běhají dvě moje vlastní kuřátka. Tuť musím již tedy na usedlou hráti. Dejte mi ale ruku, a vyprovoďte mě tuhle nahoru po potoce. Tanec vám nahradím, až se budu zase vdávat — anebo až bude mít Emilie svatbu.“

Mezi tou řečí pověsila se mi již ovšem na loket, a já chtěj nechtěj dal se vésti, kam se jí líbilo. Ale při posledních slovech jejích tak jsem sebou trhnul, že nevěda jak jinak leknutí své před paničkou zastříti, ruku jsem na srdce položil, dělaje, jako by se mi krev byla zarazila.

„Píchlo vás u srdce?“ ptal se můj ženský pokušitel, a tím věru byla — neboť veselostí rozmarem zas jen sršela; z nenadálého shledání mezi Šáreckými zahradami nebylo na ní již ani památky. — „Píchlo vás u srdce? — Přichází to na vás často?“

„Málo kdy — ale když mě to popadne — div že nepadnu.“

„Děje se vám to snad pokaždé, když o svatbě hezkých dívek slyšíte?“

„Ach — co ráčíte o mně smýšleti?“

„Že byste nerad, aby měla Emilie svatbu.“

„Ale milostpaní —“

„Ale milostpanáčku! Tu vidíte, že mám dobré oko, upřímné srdce a pravdivá ústa. Či myslíte, aby byla z Emilie stará panna?“

„Bože nedopouštěj!“

„To také nedopustí. Abychom ale k cíli přišli — my se dnes poprvé vidíme — náhodou i nehodou padlo oko vaše do směsice mých osudů — naději se do šetrnosti vaší —“

„Milostpaní, co si o mně myslíte? Já ničeho neviděl, ničeho nevím.“

„To ne — to ne. Já sama odhrnu snad jednou záclonu před vašima očima; nyní ale musím ještě mlčeti — mlčeti o sobě, proto že bych s vámi ráda o Emilii mluvila.“

„O mluvte, mluvte, milostpaní!“ zvolal jsem, a nevěda ani co činím, líbal jsem krásné, plné prsty své půvabné průvodkyně, kterou jsem byl mezi řečí za ruku vzal.

„Emilie,“ začala tetinka, „nevím, kde se to v ní vzalo — postonává českým vlastenectvím.“

„Vlastenectvím?“ zvolal jsem radostně udiven.

„Aha, z vás páchne také něco podobného!“ usmála se Antonie. „Nu, tím lépe! Nemějte mi za zlé, že jsem vlastenectví k nemoci přirovnala; u Emilie to věru jinak nazvati nemohu. Jakož u nás ženských srdce vůbec na prvním místě sedí a prvního hlasu má: takž opanovala Emilii láska k vlasti a ke všemu, co se Čech nebo češtiny týká, takovou vřelostí, že nezřídka i na hlas rozumu nedbajíc, volně a bez uzdy jen srdcem vésti se dává. V tom outlém děvčeti, v té tiché dušince nehledal byste nikdy ten plamen, s nímž ona proti tak mnohým z družek svých o vlastenecké záležitosti do boje se pouštívá a o krásných nadějích národu svého — jak Čechy jme-

nuje — prorockými slovy mluvívá. Mezi sty — ba mezi tisíci Pražských děvčat nenaleznete druhou Emilii; tomu se však nesmíte diviti. Toto sto a ten tisíc hezkých, a jakož obyčejně říkáme, i vzdělaných děvčat za to nemůže. Onyť se učejí všemu: tanci, francině, fortepianu, trošce země- a přírodopisu, učejí se plésti punčochy a psáti psaníčka; ale to, co by v nich lásku k vlasti, k jazyku, k národu, k jeho činům, slávě a nehodám probudilo, co by je k poznání přivedlo, aby ucítily, co to obnáší: já jsem Češka — jak se mám dle toho chovati? — toho všeho se jim nedostává; ony jsou zůstaveny pouhé náhodě, a dobře ještě, když tato s nimi laskavě zahraje."

Vřeleji probíhala krev žíly moje při těchto slovech podivné paničky. Na počátku zdálo se mi, jako by posměch v řeči její ležel, když o vlastenectví neteře své mluviti začala — ale jakž vroucně plynula jí nyní slova z krásných úst!

Zamlčela se — a já mlčel také. Dílem věru jsem nevěděl, co na ty spravedlivé žaloby odpověděti, a dílem nechal jsem ozvěnu slov jejích ještě v srdci svém doznívati, potápěje při tom čarosladkém zvuku obraz Emiliin do nejhlubšího krytu prsou svých.

„Podívejte se, jaký jsem blázínek!" začala sama Antonie po krátkém zamlčení. „Chtěla jsem mluviti o Emilii, a začínám si stýskati na cizí děvčata."

„Mluvte, co se vám líbí, milostpaní!" odpověděl jsem tónem své přirozené dobrosrdečnosti. „Vaše slova jsou pro mne nebeskou hudbou —"

„— a andělským zpěvem! — či že ne?" smála se panička. „Prozatím byla bych spokojena, kdybych byla pozemskou zpěvačkou, tak asi Lutzerovou nebo Devrientkou, nebo aspoň Malibrankou slavné paměti — věděla bych, co s tím darem začíti. Nyní to však nechme. Mně nepotřebujete marných komplimentů dělati, milý pane... ale považte si tu komickou situaci! — vy jste nahlednul již za oponu mých tajností, já odhaluji před vámi srdce své, a ještě nevím, jak vás jmenovati mám — nechcete-li

jinak dnešní velikou cestu *incognito* vykonati. Prosím tedy ... jmeno vaše?“

„Krupinský!“

„Krupinský? — Krupinský — to jmeno jsem již slyšela. Můj Bože, kam jsem dala pamět? — Kde pak to bylo?“

„Krupinský — akcesista —“

„Ale pro Pána Boha, milý pane Krupinský, co pak myslíte, že náležím k těm omrzelým, protivným, sprostým lidem, kteří nemohou s cizím člověkem čtvrt hodiny pobýti, aby se ho jako kriminální soudce hned po stavu, ouřadu a charakteru neptali? Což je mi do všech těchto přívěsků a přídavků na lidském životě, umím-li s člověkem jako s člověkem mluviti? Nu, však jste již musel poznati, že nejsem ženská jako ženská —“

Tu se mi stala ukrutná hloupost. Zarděl jsem se totiž, abych řekl, jako pivoňka, a bezděky pokynul jsem hlavou. Byloť to němé svědectví, že tetička myšlénky mé poznala. Červenou literou stálo na tváři mé psáno: „Věru, tys podivná ženská! Nevím ještě, co o tobě mysliti!“ — Ale ona činila, jako by si toho písma nebyla ani povšimla.

„Já jdu svou vlastní cestou,“ mluvila dále, „a skušenost naostřila zraky moje, že tak snadno do ničeho čelem nevrazím. A protož také hned v prvním okamžení ve mně jakási důvěra k vám vznikla.“

„Nebudete toho litovati, milostpaní!“ řekl jsem se vší vroucností pohnutého srdce. „Račte na mne úplně spoléhati.“

„Nu, to mě těší,“ zasmála se panička, „že jsme oba stejní bláhovci — *avec permission*. Jeden druhého neznáme, a přece si již hory doly slibujem. No, uvidíme, k čemu to povede. Poslyšte. Nedávno dostala Emilie do rukou svazeček novel, jichžto spisovatele ještě neznala. Byl to Vrtílek. I čtla je — čtla po druhé, a byla jako u vytržení. Pravda je pravda: květoucí sloh, letavá fantasie, sem tam natroušené sentence, pikantní a vůbec

z nynějšího života vyňaté situace, a podevším tím prostřeno jakési vlastenecké smýšlení — to jsou ctnosti p. Vrtílkových novel. Mne samu nemálo dojaly. Ale při tom se mi přece zdálo, jako by ze všeho toho ani slova pravdy nebylo: všecka práce viděla se mi býti naličenou hrobkou, v níž to na hromadě zprachnivělých kostí smrt číhá. Při každém slově bylo mi, jako bych viděla spisovatele s úsměchem předemnou stojícího a šeptajícího: Pošetilá! ty tomu všemu věříš? Mnoho štěstí a veliká čest pro mne. Já tomu ale sám nevěřím! — Mimo to zdálo se mi v nich mnohé býti již povědomým, od jinad sneseným, sestaveným — a takž nám zavdaly páně Vrtílkovy novely mnohou příčinu k rozepři. Emilie viděla původce jich v duchu jako vážného, smělého, ohnivého, neohroženého bojovníka na poli národním, v pravici plamenný meč, v levici diamantový štít a v ústech hřímající slova k povzbuzení všech dřímavých. Já ji přitom nechala; ale vítaná byla mi náhoda, která dnešní společnost svedla. Jindy byla bych sotva se odhodlala den takto zmařiti, nemohouc se nadíti, že *vás* mezi pány naleznu, jehož jsem dříve neznala; běželo mi však o něco jiného, než o pouhé vyražení, a protož jsem sama Emilii u otce na dnešní procházku vyprosila, vědouc, že také původce našich, abych řekla: literárních hádek a sporů mezi společností bude, a poznání toho pána mělo mi dáti náhradu za dlouhou chvíli, kteréžto jsem se na celý den bála — která mne ale právě dnes nejméně se dotknula."

„Tedy jste, milostpaní, přála, aby se Emilie s Vrtílkem seznámila?" tázal jsem se ouzkostně.

„Přála. Chtělat jsem jí dokázati, že se pouhými sny bavila; chtělat jsem ji, děvče nezkušené, pozornu učiniti na klamný světa lesk, na vylíčené ctnosti lidské — chtělat jsem ji vůbec k přesvědčení přivesti, jak snadno se člověk vášní předpojatostí, zalíbením — i kdyby se to všecko tak svatých věcí týkalo, jako je vlastenectví — oslepiti a svesti dá. Bude to sice naučení bolestné, ale prospěšné."

„A myslíte, milostpaní“ — ptal jsem se rychle — „že slečna Emilie stran oblíbeného novelisty k pravému poznání přijde?“

„Muselo by mě oko moje velmi klamati, kdybych se měla něčeho jiného dočkati. Avšak nechci přece dívku nadarmo v další nesnáze uváděti, a protož vás prosím, abyste se k Vrtílkovi přitovaryšil a takořka z rukou ho již nepouštěl. Rozumíte mi?“

A já jí rozuměl! — ale milejší bylo by mně bývalo, kdybych byl nerozuměl, kdybych slova poslední byl ani neslyšel. Mělť jsem býti hromosvodem, po němžto blesky Vrtílkových rozprávek sjížděly, dříve nežli ucho Emiliino dostihnouti mohly. Proč ale neřekla tetička: přitovaryšte se k Emilii? — Nežli jsem však odpověděl, ozval se za námi hlas děvečky, hledající a volající velitelku svou.

„Co se stalo?“ tázala se panička, ruky mé se pouštějíc.

„Společnost by ráda již odešla“ — začala děvečka.

„Nu, já ji nebudu zdržovati,“ řekla Antonie, a zahlídnouc opodál Emilii s Vrtílkem, kteří byli také za námi na zvědy vyšli, doložila ke mně: „Teď začne vaše úloha!“ — a krokem polotanečním běžela oněm dvěma v oustrety. Viděltˇ jsem na to, jak Emilii pod páží vzala a s lehkou poklonou Vrtílka o samotě nechavši, s dívkou zmizela.

Nyní jsem měl pospíšiti a novelistu do klepet vzíti — to byl oumysl mladé vdovičky; já to věděl, i byl bych se tetince toho nejhezčího děvčete velmi rád zavděčil; avšak nohy moje byly jako z olova, v srdci uhnízdila se ošklivost — nemohl jsem se ani z místa hnout, a Vrtílek neměl také, jak se zdálo, tuze mnoho chuti, z přátelství našeho dlouhou nit upřísti, neboť se pustil kvapem za ženskými.

Zůstal jsem tedy sám a sám vedlé potoka, mezi hustým olšovím, o němžto (kdybych jen dost málo básnického nadání měl) říci bych mohl, že bylo temnozelené, libošumné a milostinné. Stálť jsem tedy, a něco jsem cítil, něco jsem myslil, něco jsem chtěl — to vím — ale

co? to bylo vše ještě neproniknutá, nespořádaná směsice, a protož to i nyní povědĕti nemohu. Tuším, že jsem byl jak ve snách. Brzo jsem ale opět procitnul.

„S dovolením, mladý pane," ozval se vedlé mne rázný mužský hlas, a já pozvednuv hlavu, spatřil vedlé sebe osudného žebráka ze zahrad Šáreckých. Musím říci, že jsem se poněkud uleknul; temu chlapu nekoukalo z očí nic dobrého.

„S dovolením — jste s onou dámou, která právě od vás odešla, dobře známý?"

„Co je vám do toho?" osmělil jsem se proti jeho všetečnosti. „Jakým právem se na to ptáte?"

„Ho, ho! Jenom ne tak zprudka, panáčku! Já snesl jiné blesky a dal se ožehnouti jinými plameny, nežli je pár zamilovaných a hněvem sršících očí — mne nezastraší te. Mimo to mám i právo — anebo si je aspoň udělám, tázati se po známostech své někdejší milenky."

„Vaší milenky —?" ... Ve mně se ouzil dech.

„Je vám to divné? Ha, ha! Vidíte, to jsou žerty a šašky osudu — to je veselohra vezdejšího života, toho skvostného, rozmarného díla božího. Tedy vám slaďounká Antonie o mně posud nepovídala?"

„Já s ní mluvím dnes jakživ ponejprv —"

„Tak? — Nu, však ono to nebude naposled!" usmál se chlap s velikou hořkostí. „A já vám dám příležitost, lásku její si získati. Onať je vdova — není-li pravda?"

„Je — tuším. Ale co je vám do toho?"

„Řekněte jí, žebych ji rád jednou u oltáře spatřil, jak se při tom asi dvoří, když *ano* říká a ruku podává! Musí to býti podívaná! Nu, kdo ví, čeho se ještě dočkám. A že jí dojista žádných překážek v tom dělati nebudu — to jí vyřiďte — a tuhle —" přitom sahal za ňádra; kabát měl rozepnutý, košili rozhrnutou; na srdci, na pletenci vlasů, ohozeném okolo krku, ležela pěkná malá tobolka; pletenec násilně roztrhnul a vytáhl i s tobolkou.

„Nic nemá věčně trvati" — řekl při tom, a — ne, ne, já se nemýlil! — oči se mu naplnily slzami, rtové

se křečovitě krontili... „toto jí dejte! Chtěl jsem jí něco ještě vzkázati, avšak ona mi porozumí i bez toho! — *Adieu!*“

Na to rychle odešel.

Teď jsem opět stál — poněkud podoben sloupu na silnici; stál jsem, v rukou drže tobolku s pletencem z dlouhých ženských vlasů. I bylbych se ovšem přirozenou cestou do rozličného rozjímání pustil, ale moji páni soudruhové na dnešní pamětihodné pouti mě toho šťastně zbavili. Strašlivé *salve* ze všech bambitek najednou vyhnalo mi z hlavy chuť ke všemu přemýšlení, moudře mi na paměť uvadějíc, že je čas, abych vzal nohy na ramena.

Hlučně zpívajíce vycházeli právě do posledního muže z mlýnské zahrady, an jsem já do ní opět vstoupil. Mezi nejzadnějšími byl tenkráte pan Vrtílek. Bylo viděti, že se po něčem shání, a sotva mě oko jeho dostihlo, již ke mně zaměřil.

„Aj, aj!“ začal — „kde pak ráčíte vězeti? Paní Pohoraká mi řekla, že mi máte něco důležitého svěřiti! Co je to, co?“

Tu máš, tu jsem ho měl na krku! Bylo to jak náleží potutelné od paní tetinky, *alias* Pohorské! Ale co dělati? I chytil a držel jsem se tedy novelisty, doufaje, že si nemalých zásluh o Emilii dobudu. I patřilať k tomu věru veliká resignace, ostatní celou cestu odsouditi se k nucenému hovoru a pozdálí očima po osobách střílet, po nichžto srdce toužilo a k nimž přístupu nebylo. Tetinka byla sebe a Emilii několika děvčaty, mne pak cizími pány jako silnými palisadami obehnala — tak že jsem jí ani tobolku doručiti nemohl. Či-li jsem to měl před nezasvěcenýma očima učiniti? — To jsem nemohl....

Došli jsme do Hvězdy. Obyčejné lezení přes skály a do vrchu, zapocení v poledním parnu a rozličná žízeň byly ingredience dalšího putování z divoké Šárky, nežli

nás dolejší dvířka do obory uvedla. Milostný chládek uvítal nás hned u vchodu — dobré pivo nahoře u pokrytých stolů. Antonie, napořád s Emilií po předu se držíc, sešla se teď u myslivny s jinou známou společností! — tu bylo povídání, dotazování.... já nemohl živou mocí tobolky pozbyti!

Sedli jsme ke stolu. Dobrá skopová pečeně a nevinné rozprávky o předešlém masopustě daly za ranní utrmácení dostatečnou náhradu. Mužští seděli mezi ženskými, žádný se neupejpal — aspoň se mi to tak zdálo — a což potřebuje člověk mnoho, *„um glücklich zu sind?“* jakž Berliňan říká?

Ale Čechové by nemohli býtí docela šťastni, kdyby neměli hudbu, a my ve Hvězdě, my byli Čechové. Již k vůli p. Vrtílkovi snažil se všeliký člověk, čistou aneb jak se obyčejně říká *tou vysokou češtinou* mluvití, a pro všecko na světě nebyl by nikdo řekl: To je *dobry* pivo! nýbrž: To jest výborné pivo!

K vůli tomu všeobecnému čechomilstvu . . . . stůj! zde musím, dělej co dělej, tajemství prozradit! — Když jsme byli totiž asi padesáte láhvic toho výborného piva pohřbili, a v prsou i ve hlavách všeobecné zanícení nastalo: pochytil kdosi tu šťastnou myšlénku, aby se oudové naší společnosti dílem na památku dnešního, krásně užitého dne, dílem pro rozdíl před jinými pány, kteří pro Čechy a češtinu tolik nečiní jako my, ode dneška jmenem Čechomily nazývali.... a takž tedy k vůli tomu čechomilstvu poslal strážný duch Čechie do Hvězdy výborné terčeto, z něhož opodál ovšem nic jiného slyšeti nebylo, nežli pronikavé pikolo.

Ale jakéž to bylo pikolo! Zázračná trubka Oberonova byla proti němu pouhý dudák. Již při obědě, počínaje u polívky, bylo nás to čarodějné pikolo pokoušelo, a všickni jsme museli lžíci k ústům podlé taktu dávati; vidličky a nože na talířích jen tancovaly; nohy pod stolem poskakovaly — všemi žilami to v nás třáslo, tak sice, že tanohý jiné pomoci nevěděl, nežli uši sobě zacpati.

Což ale je platno lidské protivování proti síle genialní — a ona pikolička byla zajisté genialní! — což tedy naplat všecko zdráhání? Ona zvala k tanci — a Čechomilové museli tančiti.

Já děkoval Bohu, že jsme vstali od stolu. Nehoda, v osobě mladé vdovy, byla mě s novelistou daleko od Emilie seděti odsoudila, a já si div nezoufal, polykaje všechny sousta v pravém rozhořčení. Nyní jsem si chtěl všechnu ztrátu nahradit. Ale jakkoliv jsem to i chtěl i doufal, a maje několik sklenic výborného piva v hlavě, také na něco se odhodlati pevně si umínil: byl přece pan Vrtílek u svém chtění, doufání a mínění čerstvější a odhodlanější, a nežli jsem se nadál, točil se již s Emilií mezi stromy v kole po písku.

Mne popadl hněv, že bych byl na místě domů odešel — jen kdybych byl neměl tu tobolku! A k paní Pohorské nebylo ještě ani přístupu. Jako by si to bylo všecko řeklo, přicházely celé houfy známých — — a já se nechtěl opovážiti .....

Zdálo se mi sice jednou, jako by mě u prostřed celé společnosti oko její hledalo a znamení mi dávalo, stranou kynouc, kde Emilie s Vrtílkem tančila; avšak já měl také porci hrdosti, domnívaje se, že bych se hodil za něco lepšího, nežli za hlídače, a činil jsem, jako bych kynutí jejímu nerozumněl.“

„A proč bych byl také ty lidičky z ráje vytrhoval? Emilie nacházela v něm zalíbení . . . přísám Bůh! Od té chvíle, co se mě tato myšlenka zmocnila, neviděl jsem na dívce nic obzvláštního. Chceš-li ho, měj si ho; kdo chce kam, pomozme mu tam . . . ach, člověk je ošklivé stvoření, když má několik sklenic piva v hlavě — anebo hlodavého červa žárlivosti v srdci!“

Kdybys věděla, ubohá dívko, jak paní novelista, ten tvůj ideal, o tobě soudí! —

„Mezi námi řečeno,“ prohodil ke mně Vrtílek, a já musím laskavým čtenářům říci, že jím tuto zlomek naší rozpravy na cestě z mlýna do Hvězdy podávám — „mezi

námi řečeno, — to děvče (myslil Emilii) je pravá kachnička!“

„To nevím,“ řekl jsem já, do rtů se kousaje, aby nic hořkého nevyklouzlo. „Já s ní jakživ nemluvil. Takto ale zdá se —“

„Zdá se, zdá se!“ řekl on. „*Da haben sie recht.* Ale povrchní lesk — ten klame. *Bei ihr ist nicht die geringste wahre Lebensanschauung, kein inniges Durchdrungensein* — rozumíte? *Sie bewegt sich in den Sphären einer idealen Welt* — a co do toho?“

„Já bych myslil, že velmi mnoho,“ řekl jsem na to. „Člověk se na světě skutečném tolik nalopotí a umdlí v boji s okolnostmi tak, že nemůže míti větší úlevy a útěchy, nežli na srdci, ježto s ním pak na okamžení nuznou zemi opustí a po nivách fantasie se prochází. A mně je velmi divno, že právě vy, pane, jakožto básník, jakožto vychovanec říše obraznosti, jinak smýšlíte.“

„Ach, ty milý Bože!“ řekl on. „Spisovat a živu být je věc dvojí. Ano, když sedím u stolku, s perem v ruce, tu se dá hezky a pohodlně svět idealní stavěti. *Mein Gott, die Intuition ist da, man weiss nicht wie. Das Genie bricht durch* — avšak nemyslete, že se chci vychloubati —“

„Prosím“ — řekl jsem já — „račte mluviti, jakž vám *Deus*, o němžto jsme ve školách říkali: *est in nobis*, diktuje. Vímť také, že Göthe povídá: *Nur die Lumpe sind bescheiden* — i držel jsem se toho také vždy jako moudrého zákonu. Mluvmež tedy bez ostýchání o své genialnosti.“

„*Bravo, bravo!*“ řekl on — „*ganz mein eigenes Glaubensbekenntniss.* A což je také skromnost genialnímu duchu platna? Svět musí přec uznati —“

„Arciže, arciže,“ řekl jsem já, vida, že se milý novelista své genialnosti zuby nehty drží. — „Abychom však zase na Emilii přišli — pro vás je to arci skok z ohně do vody; já bych ale rád důkladně věděl, co o ní souditi mám.“

„Nesuďte nic!“ řekl on. „Jak jsem již povídal — vy jste se chytil mnohem lepší stránky. Držte se vdovy. U té se dá přece něčeho očekávati — a člověk ví, proč hubou mele — v té se přece nějaká jiskra zachytí. Ale v té ovečce!... Ovšem, hezká je Emilie na první pohled — ale jako z ledu — mozek zabedněný —“

„Podivno!“ řekl jsem já. „Jakž tedy může taková osoba v idealním světě živa býti — jakož jste povídal?“

„*Verstehen sie*,“ řekl on, „*insoferne — sie hat, wie ich merke, einige larmoyante Romane gelesen, und die spucken ihr jetzt im Kopfe*. Ostatně tam ale není, co by padlo za nehet.“

Tak pravil pan Vrtílek a okazoval přitom na čelo.

„Rád věřím, že tam pranic není!“ prohodil jsem na to, ústa k dvojsmyslnému ousměchu sešpouliv a oči na čelo genialního novelisty upnuv. Viděl jsem mu pak na nose, že neví, jak si moje slova vyložiti — nemohl však nic říci.

„Vy byste ale neměl býti takovým ukrutníkem“ — mluvil jsem dále — „a měl byste milosrdněji o Emilii souditi. Vímť, že je vlastenka a že vaše novely s velikým zalíbením čítala.“

„Vlastenectví jí odpouštím,“ řekl on; „a že se jí moje práce líbily — to je pouhý účinek mého génia. O vlastencování u ženských nestojím. Nevím také věru, jak by se co řádného u nich ujmouti mohlo — a jestli se něčím honosejí, je to pouhé hekstování. Děvče je mi nejmilejší, když je pouhé děvče — ostatní je na mě všecko jen záplata.“

To řekl pan Vrtílek — i řekl ještě mnoho jiného; a já bych si byl nyní snad celý náš dialog na mysli opáčil, kdybych nebyl Emilii mezi tanečnicemi pohřešil.

„Ale což je ti do ní?“ mluvilo cosi ve mně. „Ať si je, kde maliny rostou — pro tebe žádných nevyhne.“

Byl jsem se totiž opět o strom podepřel, a nemaje chuti s jiným tančiti, an jsem nejprvnější nemohl s Emilií do kola vstoupiti, hleděl jsem před sebe do písku, jako

bych mezi ním kámen moudrosti hledal. Nemoha ale dlouho nic na zemi spatřiti, pozvedl jsem hlavu, abych aspoň diamant mezi dívkami našel — — ale jak jsem již řekl, Emilie nebyla mezi tanečnicemi.

A kde je Vrtílek? Kam se ten poděl? — Mnou to trhlo, jako by mě blesk byl zasáhl. Země podemnou hořela, písek se bořil; já se musel hnouti, ohlížeti, slíditi — ale ničeho jsem nespatřil a zaběhnul do lesa. Bylť to osudové, kteří kroky mé vedli, a já — nehledě ani u tetičky zprávy nabyti, držel se tajného jich ve mně hlasu a puzení. A kdybych nikdy nebyl věřil v tajná tušení — od té doby musím v ně věřiti.

Běžel jsem do lesa, hledaje cesty nejvzdálenější. Na počátku jsem ani nevěděl, co chci. Utíkal jsem — bez pochyby ze zlosti, že jsem sám s Emilií po oboře nebloudil a neblouznil..... nevím, nevím, proč jsem utíkal! Někteří pánové z naší společnosti, kteří se na blízku po krásném trávníku s vyvolenými srdéčka svého procházeli — ti vidouce mě okolo sebe jako postřeleného ubíhati, museli mysliti, že mi přeskočilo kolečko. A — ono nebylo do toho daleko!

Vrazil jsem do největší houšti, a tam, o samotě, kdež mě, krom zobajícího na stromě dudka, ani živá duše neviděla a neslyšela, — tam jsem hodil sebou na zem a — plakal jsem!

Mnohý to nebude věřiti — ne, že jsem plakal, neboť to pochopí každý, kdo byl jednou zamilován — ale že jsem v největší houštině sebou na zem hodil. Nu, byla-li to právě houština — či-li nebyla? — to nemohu teď rozhodnouti, a viděl-li jsem ve fantasii houšť, kde pěkně prázdno bylo: zdaž mně každý neuvěří, kdež jednou zamilován byl?

Já si počínal dětinsky — a z toho může zkušený poznati, že jsem byl zamilován, a to tím více zamilován, ježto jsem věděl, že marně miluji. Plakal jsem, zlobil jsem se — litoval zaslepenosti ženskou, kteráž nepozná-

vala rozdílu mezi mnou a spropadeným Vrtílkem — a konečně jsem i na soku svém pomstu si vyliti usnesl.

I vzchopil jsem se tedy opět a běžel dále. Oko moje lítalo na vše strany s bystrostí ostrovidovou — až .... konečně! — ano, já se nemýlil! *Victoria!* tamto jdou! — Skočil jsem na stranu. Křoví mě ukrylo. Přicházeli blíže. Slyšel jsem již mluviti.

„*Ich versichere sie, mein holder Engel!*“ — rozplýval se medový novelista — „*der heutige Tag ist der schönste meines Lebens.*“

„Kdybyste tu byl hercem po hostinsku“ — odpovídala Emilie — „mohl byste za vyvolání tu samou floskuli prohodit, a já myslím, že tam také patří; neboť jsem ji na divadle nejméně desetkrát slyšela.“

„*O köstlich, köstlich!*“ plesal Vrtílek, líbaje ruku její. „Každé slovo andělské — i v satyře. O blažený, komu z těchto rtíků slovo lásky zavzní!“ mluvil dále, a mně se začaly tmžitky před očima dělati! — viděl jsem, že o ni ruku ovinuje — ale — dobře tak! — díky tobě, anděle! ty jsi se mu vyvinul!

„*Nicht so grausam!*“ — dotíral na ni panáček v zeleném fráčku — „jednu hubinku — *ein Küsschen, mein Engel! — als Talisman für meine dunkle Zukunft!*“

A již opět ruce jeho po ní sahaly — i držely ji; ale Emilie s ním hněvivě zápasila; poznalť jsem to na první okamžik, neboť šli právě okolo mne — a v druhém byl jsem již venku z křoví — pravice moje chytila se límce u zeleného fráčku, trhla i zatřepala novelistou a zprostila Emilii.

Oba se ovšem nemálo ulekli. Já na to však nedbaje, držel pevně kořist svou. Neznalť jsem se v tom okamžení.

„Pane!“ začal jsem hlasem hromovládcovým — „jak se můžete opovážit líbati tuto *kachničku?* .... Prosím za odpuštění, slečno! Opáčím toliko slova páně Vrtílkova.“

Vrtílek zůstal jako omráčený, a plamenné blesky

z očí dívčích zabodaly se palčivě do prsou jeho. Já pak nahlížeje, že bude nejmoudřeji, když nemilý výjev ukončím, podal jsem Emilii ruku, ona se jí takořka ani nevědouc chopila. — Vrtílek zůstal pozadu mezi borovicemi, já pak veda Emilii pod páží, vracel se jako triumfator k společnosti.

Nemělť jsem sice toho potěšení, aby dívka, jižto jsem hrdinsky vybojoval, nyní mnoho slov byla činila, a já v duchu již poněkud litoval, že musím v líbezném háji slavičího zpěvu oželet; avšak byl jsem přece dosti moudrý nahlédnouti, že se v hlavě a srdéčku spanilé dívky podivné převraty dějí, a že outlá šetrnost velí, nedotýkati se prstem tak rozjitřených ran.

Vrtílek byl až do této chvíle živocitné dívce na mysli tanul jako vážný, spaniloduchý a ohnivý hajitel oné svaté pravdy, k nížto sama se přiznávala, majíc v sobě čisté a ryzí vědomí, co jako věrná dcera vlasti konati, jak mluviti, o čem mysliti a po čem toužiti má. Ale v jakém světle objevil se náhle její ideal! Ani slova, ani vlasu nebylo na něm z onoho obrazu, jenžto se byl v duchu jejím oživil, dokud novelistu osobně neznala. Zevnějšek mohl arci *obyčejnou* dívku omámiti.... ale jáť si to hned myslil, že Emilie k takové třídě nepatří.

Přišli jsme k společnosti. Rychle kročila nám paní Pohorská naproti; viděl jsem jí na očích, že nás plna starosti hledala.

„Aj, aj, panno tetinko!“ začala prstem hroziti. „Kde pak se ráčíme toulati a mého kavalíra prováděti? Drž ty se, paneako, svého vyvoleného! Že pak vy, mladátka, mám osobám osiřelým praničeho nepřejete!“

„O, já ti přeji všeho — všeho!“ odpovídala Emilie s bolestným úsměchem. „A chceš-li, přidám ti pana Vrtílka nádavkem. Nyní bych ale byla nejradši, kdybychom šli domů. Neráda bych svému vyvolenci — jak se ti laskavě říci líbilo — příčinu dala, aby se musel ještě jednou zastydět, anebo v nestydatosti se cvičiti.“

„Pro milé bohy!“ divila se tetička, s jednoho na druhého pohlížejíc — „co pak se ti to stalo?“

„Byla jsem tak dětinská,“ usmála se Emilie s hořkou příchutí — „a myslila jsem, že se mi hezký sen vyjeví.“

Obě se na to vzdálily. Já zůstal samoten. Bylo snadno poznati, že chtějí o něčem rozmlouvati, při čemž svědka nepotřebovaly. Avšak mně bylo nyní volno i bez Emilie — já byl tak spokojené mysli, že jsem si ještě zatančil...

Pod zeleným baldachinem vonných borovic začal již podvečerní větřík vanouti, když jsme se konečně domů vraceli. Emilie a tetička zůstaly až do posledka. Já byl — kdož mi vysvětlí, jak se to stalo? — já byl s nimi do té doby tak za dobré, jako bychom se již léta Páně znali, a přece nebyla ta naše známost ani celodenní dítko! Ale to jsou ona tajná, nezpytatelná kouzla v přírodě, že srdce lidská diamantovými pouty na sobě uvíznou, aniž vědí, jak se byla shledala. —

„Milostpaní,“ začal jsem na cestě ku Praze, a byl jsem rád, že jsem se k ní přitočiti mohl, aby to žádný neslyšel — „mám s vámi něco mluviti.“

Zůstaly jsme tedy nejzáze — a já vytáhl z kapsy osudnou tobolku. Antonie ji poznala na první pohled. Tváře její se zarděly, tak že jsem nevěděl, mám-li hleděti na ni anebo na oblohu, ježto se pokrývala večerními červánky.

„Viděl jste ho tedy ještě jednou?“ ptala se hlasem poněkud se třesoucím.

A já jí pověděl, jak se byla tobolka do mých rukou dostala.

Mlčky hleděla na ni Antonie hodnou chvíli. — Zpomínala snad na časy, když ji byla vyšívala? Ach, jaké to bylo as okamžení, když to si krásné vlasy ustřihla,

aby z nich *pro něj* pásku k hodinkám upletla?... Laskavé čtenářky! byla-li která mezi vámi v podobném případu — prosím — prosím! — račte se v duchu k podobné chvílce zanesti, a pak bude i mé nejlepší popsání zbytečno....

„Pane Krupinský! — Nechci-li před vámi v podivném světle nebo ve tmách zůstati," jala se tetička posléz mluviti, „musím vám bez toho několik obrazů z předešlých let svých před oči postaviti. Tuto tobolku ani neotevru. Tuším, co v ní leží a co nešťastník jako ze ztroskotané lodi do vlnobitného moře života s sebou odnesl. Nechte ji dnes u sebe — dělejte s ní, co se vám líbí, a uznáte-li za dobré, přineste ji zejtra ke mně — nebude-li vám jinak cesta obtížná."

Nato mi popsala obydlí své, a já ovšem svatě slíbil, že se dostavím. Kdož by to byl neslíbil! Vždyť byla Emiliina tetinka! — a zajisté hodná, dobrá tetinka.

Jak jsme se toho večera ještě rozešli, jak si dobrou noc dali — o tom ani slova. Pamatuji se, že jsem o takových každodenních věcech již takové množství hledaných slov četl, že bych jak náleží po spisovatelsku lháti musel, maje o tom něco nového pověděti. Rozešlit jsme se v bázni boží, v lidské naději — a na tom dost.

Radostněji, nežli jsem byl vyšel, vrátil jsem se domů, a když jsem konečně na starém, ale pohodlném lehátku se umístil, padlo oko moje na tobolku, a v hlavě mi zavznělo poznovu tetinčino: „Dělejte s ní, co se vám líbí!" — Nebylo to dosti zřetelné: Podívejte se do ní?

Otevřel jsem ji tedy. Ležely v ní listy, psané rukou ženskou, poněkud přeleželé, hedbávím svázané, a několik listů papírů, na němžto jako v nějakém deníku jednotlivé scény a data ze života nešťastného milovníka poznamenány byly. Podávámť je tuto v pořádku, jakým asi byly povstaly .... a jak jsem je dle obsahu byl srovnal.

Dopis ženský.

Milý Ludvíku! — *Ještě jednou* podobná slova — *ještě jednou* podobné chování — — a svazek srdcí našich je zrušen na věky. Vlastní rukou vykopám své lásce hrob. Já tě miluji — ty to víš! Jiná žena tě nemůže a nebude tak milovati — ale jiná také s tou odhodlaností chrám blaha svého nezruší. Proč tě miluji?.... můžeš mi to říci? — mohu já to říci? — může mi to někdo jiný říci? Odhalila již ruka smrtelná onu tajnou oponu, nad níž plamennými slovy psáno stojí: *Proč* miluji?.... A já tě miluji!

To všecko již dobře víš; ale já ti to musím ještě jednou písemně pověděti, abys při chladné mysli, s ledovým rozumem, v tichu a samotě, bez vášně a pohoršení, černé na bílém před očima viděl a jistoty nabyl, že svazek srdce svého přetrhám, jestli se ještě jednou tak rozejdeme, jako jsme se včera rozešli. Dříve nežli tebe, milovala jsem národ svůj. Neptej se, jak to za našich časů možno — svět mnohému nerozumí, a ty s ním. Slovem: já miluji národ svůj — a nic, nic na daleké zemi, nic pod širým nebem, krom jediného Boha, nic nemůže tuto lásku mou umenšiti, nic porušiti. To si pamatuj!

Tys jiného smýšlení. Ty nemiluješ národ můj, ty nechápeš lásku mou; ale duch tvůj je ohnivý, je mocen všeho velkého, srdce tvé je schopno šlechetného dojmu — a já tě miluji! Víš, co je to: Miluji?

Nemiluj ty tedy národ můj — ale tajiž to v srdci v nejtajnější skrýši — snad že se ti později oči otevrou, a jiné hlasy v srdci probudí. Ale mlč nyní o svém smýšlení! Nebodej jedovaté šípy do prsou mých! Já nesnesu hanobících slov o národu svém ani z úst milencových. *To si pamatuj!*

Cti smýšlení moje, jakož já tvoje ctím — a nezapomeň, že jsem byla dříve Českou, nežli tvou milenkou.

Lístek z deníku.

Mně se zdá — nebe nedopouštěj! — že se mě chce Antonie zbaviti. Povídá i píše sice: Já tě miluji! — ale k čemu ty vrtochy, k čemu ta affektace s patriotismem? Žeť nemůže nikdy ušlechtilá duše býti prosta všech předsudků, prosta vší slepé vášně! A což jiného může ten její hněv býti, když mi někdy slovo o Češích a o tom pověstném vlastencování vyklouzne? Slabost je to — a já nemohu snesti, aby se Antonie před světem směšnou činila..... Či-li je to pouhá svéhlavost? — Dobře má — já ji nemohu pochopiti.

Bojím se ale — bojím — že něco jiného za tím rouchem přepjatého citu vězí. — Neuchází se boháč o její ruku? Nebe a země! — Byla by nešťastná — kdyby.....?

Dopis ženský.

Vážený pane! Včerejší naše rozmluva byla poslední. Splním, co jsem slíbila. Muž, kterýž nejsvětější moje city uráží, nemůže býti mým manželem. Já znám povinnosti své, nynější i budoucí. Já mám vlasti své čackých synů vychovati — — ale jakž by to bylo možná po boku člověka, jenž by nešetrnou rukou, s posměchem na rtech kazil a bořil, co bych já s láskou stavěla?

Nejsem dívka obyčejná, i nedám se jako bázlivá ovce poutati. Vím, co žádám — vím ale také, co s rukou a se srdcem podávám. Vy ale, pane — zdá se — nepochopil jste ani velikost lásky mé, ani skromnost proseb mých.

Dobře.

Srdce mi krvácí, an toto píši — a ráda bych péro své v krvi omočila, aby Vám z liter mých pochopitelná pravda vysvítala.

Uchovejte ji dobře v paměti: já podám svou ruku panu Pohorskému! — neboť vím, čeho se dopouštím a k čemu se odhodlávám. Že umím své slovo držeti, to víte. Budu-li šťastnou, na to se neptejte. Vím ale, že vyplním povinnosti své — a v plnění takovém spočívá také štěstí.

Vám přeji štěstí z celého srdce, i doufám, že je, tak jak jste, naleznete u dívky, kteráž nemusí, ba snad nesmí býti dcera vlasti, má-li býti vaší manželkou.

Dopis třetí.

Já nemohu od Vás žádných listů přijímati — tuto máte svůj první a poslední nazpět; zůstal zapečetěný. Bývámť mysli veselé — dovedu ale také na přísnou hráti. Litujmež jeden druhého, že jsem pro Vás veselost svou pohřbila. Co jsem uzavřela — na tom zůstanu. Kdosi mi povídal, že chcete jíti do pole.... jesti to mužná myšlénka. Ctím bolest Vaši a budu se za Vás modliti. Věc, pro kterouž boj nastal, je svatá. Anděl Páně Vás opatruj a stůj při Vás všechny časy.

Listky z deníku.

— Psal jsem jí opět. Čtyry neděle jsem ji neviděl — smutná to věčnost. Věčnost? — Hrozné slovo pro toho, na koho v ní muka moje čekají. Avšak ať nevolá ona: Vítězství! — Vyrvu ji ze srdce svého, nebudu nešťastným. Neraduj se, nevěrná! — nebudeš volati: Vítězství.

Ona mě nemilovala, není možná, nemohu to pochopiti. Srdce mé jest hořící Vesuv; já vím, co je láska — ona mě nemilovala! Lživé byly sliby její, přetvářkou byl její cit. Lichotilo jí, že byla mou milenkou — mou! člověka, jenžto jinde mohl býti šťastnějším! Tu se jí vy-

skytl zisk — *va banque!* Láska — bohatství! — Pryč s láskou! — O moudrá karbanice!

„Ne, ne, ne — ještě tomu nevěřím! Nemohu věřiti, že by takové dětinské vrtochy srdce její byly odemne odvrátily!

Což má ona s národem svým jednati? Což jí do toho, v jakém jazyku láska s ní rozmlouvá? — Pošetilá! — Já tomu nerozumím.

Běda mně! já jsem slabší, nežli ona! Ona se usmívá — moje tváře blednou. Běda jí! Přijde čas, přijde — horkými slzami jej na Bohu vyžebrám — — pak ale běda jí! Já ji miluji ... v dálce bude snad mír.

Lístek psaný olůvkem — někde v Šárce.

Nejkrásnější a nejmilostivější paničko! Dnes ráno jste se nenadála, že Vám tak vítaný host do cesty vkročí — není-liž pravda! On se toho také nenadál. Vrácel se z nešťastné výpravy — kanonáda Varšavská byla pohřební písní jeho zámyslů ... jako pronásledovaný uteklec překročil práh vlasti a políbil předsíň své otčiny ... tu potkal obraz Váš ... Vy sama jste to nebyla — o ne! I loudal se za Vámi — neboť se divil šílenec ... Myslil, že Vás truchlící v tiché domácnosti napadne ... ale proč truchliti, že ne? Radovati se a milovati — hodně mnoho a hodně často — to je Vaše devise — nejsem-liž dobrý prorok, paničko!

Já byl bláznem po celý svůj život — nu, co škodí! Ta hrstka zbývajících dnů nebude tak veliká. Podívám se jenom ještě, jak Vám to sluší, býti paničkou! Prosím,

budete-li družbu potřebovati — ze staré známosti vyvolte si *mne!* Byl by to švarný družba!... že ne?

Zatím ale, abyste mohla pokojná, beze všech výčitek svědomí svého k oltáři kročiti — posýlám tuto zbytky Vaší milosti, té neslýchané, věčné milosti!

Nezapírám toho — ony byly až posud čarovným talismanem na divoké pouti mé — ony byly korouhví na lodi mého doufání, kterážto se daleko předemnou, na zbouřeném moři, zmítala. Ale Vy sama odmrštila jste právě v tu dobu, kdyžto se naděje moje nově zelenati chtěla — Vy jste odmrštila, co bylo snad posud mezi náma tenounkým, tajným ouvazkem... ó veliká hrdinko!... tuto jsou ostatky blaženosti mé.

Já byl bláznem po celý svůj život — nyní chci býti mudrcem. Tu máte poklady má — dar lásky Vaší; já zůstanu žebrákem. Mnoho štěstí, panička! — Jenom nesužujte svého nastávajícího tou věrností, jako se dělo Vašemu poníženému — — —

Druhý den jsem nesl tobolku k Antonii. Šťastně jsem ji nalezl. Vešel jsem do pokoje, an právě své dcerušky vyučovala. S veškerou líbezností své půvabné povahy kročila mi vstříc a vítala mne, jako by dávnoletý domácí přítel přicházel.

„Nelekejte se," pravila s úsměvem, „že tu ženského preceptora nacházíte. Nemyslete, že jsem takový bláznek, abych se snad nějakou učeností chlubila, nebo že jsem taková sběrhlice, abych vejdělek chudému studentovi nepřála. Ale já to počítám k těm nejvyšším a nejsladším radostem mateřským, že si dítky své, pokud možná, sama vychovávám."

„Rád věřím, milostpaní!" odpovídal jsem, bera se s ní do vedlejšího pokoje, kdežto jsme se pak na hebounkém kanapi usadili. „Rád věřím — a vždy jsem se smrzíval na rodiče, kteří se domnívají, že pro své děti všecko

učinili, když jim několik cizích učitelů najali, a sami pak svou krev tak s očí a myšlí pustili, jako by ubohá poupátka ani na světě nebyla. Nedá se to arci požadovati od člověka sprostého —“

„Dovolte, pane — v tom vám musím odmlouvati, aspoň poněkud a částečně odmlouvati. Mohlo i mělo by se to také od člověka *sprostého* žádati, ovšem ale, že by se dříve *o to* starati muselo, aby se k tomu schopným učinil. Nemyslím ovšem, aby při tom proto svou denní práci zanedbával — nikoliv; ale i po denním lopocení, pod večer, nebo času nedělního, zbývá nadenníku chvíle, kdež by s dítkami moudré a prospěšné slovíčko promluviti mohl — arci, kdyby je sám věděl. Otcovský a mateřský cit je trvanlivý nade všecko umdlení; on přemáhá všechny těla obtížnosti, ba poskytuje i síly v těch nejtrudnějších okolnostech života — a to platí o člověku vůbec, bez ohledu na stav a řád a bohatství. Či-li nejste mého smýšlení?“

„To jsem; ačkoliv zapříti nemohu, že poněkud idealním okem na svět hledíte, a člověka hledáte, jak by býti *měl*, ne ale jak *jest* — tak se mi aspoň zdá.“

„Idealním?“ opětovala Antonie pohlasitě, jako by se v myšlénkách potápěla. „Dost možná, že ta vada posud na mně lpí; dějeť se mi tak aspoň u mého zamilovaného předmětu, a jsem-li na omylu, mýlím se aspoň lidského srdce dostojně. Ach ti lidé! ti lidé! Vím, že se mi smějí — což mnedle bylo by na světě dosti svatého, aby se toho drzí posměch nedotknul? Ale to mě nezdrží, vlastní péčí, vlastním okem a vlastní rukou děti své vychovávati. A může-liž v srdci těch outlých poupat něco líp se ujmouti, než co do nich matka vštěpuje?“

„To nemůže ani obyvatel pustin upírati,“ dosvědčil jsem na to; „ale bohužel! až dosaváde myšlení mnohé matky, že učinily povolání svému zadost, když tolikо na tělesné potřeby dítka hledí, vše ostatní vyvinutí jeho rukoum cizím zůstavujíce.“

„Ony za to z většího dílu samy nemohou, a při vší

trestuhodné vině musí je povážlivý člověk ještě omlouvati. Prosím vás, kolik pak děvčat se provdá, aby věděly, jakých povinností krokem tím na sebe přijímají? Jakéž navedení mají ony samy, aby je pak jiným zdílely? Dříve by se mělo... avšak nejsme-li oba pošetilci? Mluvíme jako pudrovaní pánové na katedře, a jednáme o věcech, kteréž, myslím, sami nezjinačíme. Ale vidíte, to je také jedna z mých vad, že ráda o věci mluvím, kteráž mi na srdci leží, neohlédajíc se, jestli posluchači dlouhou chvíli působím.“

„Prosím, milostpaní...“

I přišli jsme do tak rozkošného labyrintu rozmanité rozprávky, že jsme ani nevěděli, jak se vyplesti. Já vysílal mezi tím zpytavé oko po pokoji. Nebylo tu velmi skvostného, ale nad míru vkusného, oupravného nábytku — zvláště padalo do očí krásné fortepiano; v jiném koutě stála pedálová harfa, pěkná skříně s knihami, na ni alabastrové podobizny, Göthe a Schiller, po stěnách viselo několik obrazů z České historie. Čím déle jsem tu meškal, tím volněji bylo mi okolo srdce. Stál jsem jako ve svatyni.

Krásné, krásné hodiny, kterých jsem tam užil!

Antonie — jakéž to divné stvoření! Jemnost a síla, veselá mysl a hluboký cit střídaly se v ní každým okamžikem. Ona byla vzdělaná žena, veselá družka, věrná přítelkyně, dokonalá matka — a jakž milovala vlast! Já se té lásky ulekl. Já neměl o takové lásce ani tušení. Milovalť jsem ji také — ale vedlé její horoucnosti, vedlé jejích zámyslů a žádostí, vedlé jejích snů stál jsem jako pídimužík vedlé obra.

Muže byla jenom jednou milovala. Byla to láska u své nejpodivnější tvářnosti. Antonie byla svatě se zařekla, že nepodá ruku svou muži, kterýž by ohledem národních záležitostí jednoho smyslu s ní nebyl! nebo jí nesměl alespoň pražádných překážek na vyměřené cesty života jejího metati. Tohoto posledního také dospěla.

„Vy jste četl dopisy mé,“ pravila ke mně. „V skutku milovala jsem Ludvíka, nevědouci proč? On byl spanilý,

pro mužského skoro až tuze spanilý; kam oči jeho padly, musel se v srdci ženském oheň vzejmouti; řeč jeho byla milozvučná hudba, jeho fantasie bystrý orel — —všecko, všecko bylo na něm, co ženské srdce pohnouti může. Já zapomněla na sliby své, zapomněla zkoumati, zdali se on k zámyslům horlivé Češky hodí — ach, kdož by mohl v tom čarovném okamžiku srdce své ledovou hrází obehnati, když se k němu první láska přiblíží? Já jí otevřela všechny brány prsou svých, já ji ověnčila libovonným kvítím, já jí upravila oltář a uvítala ji před ním, jako svou blaženost. Pozdě jsem procitla. Kotvice vězela již ve hlubinách, a kdybych ji byla měla vytrhnouti — byla bych utonula v krvi své. Tak jsem aspoň myslila. Avšak pomyšlení na povinnosti vlastenecké bylo ještě mocnější nežli bolest lásky mé, a já se nezakrvácela. Nesmějte se mi! Maje člověk milovati věci tak veřejné a velké, jakož je národ a vlast, nemusí býti také veřejný, pověstného jmena, vysokého stavu. Nevím, k čemu to potřebí. Já zamilovala národ náš tak upřímně a silně, jako bych jeho vládkyní byla, jako bych jediná o blahost jeho pečovati měla. Ale Ludvík byl jeden z oněch světanských srdcí, ježto vlasti neznajíce, káží, aby se práva člověčí v celém světě stejně zachovávala, a sami je doma ruší — sami narodilé krajany nevrou, nebo jim spílají. Já jsem . . .“

Avšak co mluvím pořád o Antonii? Což tu není také Emilie! . . . Ba je! — a podobá se nejkrásnějšímu zornímu paprsku onoho bohatého slunce, jehož jmeno bylo — vlastenka Antonie Pohorská. Den po dni rozvinoval se přede mnou vždy půvabněji a půvabněji kalíšek spanilého ducha jejího — a den po dni prahli rtové moji větší a větší touhou, chtíce z něho občerstvení ssáti.

„Ach, vy ji posud neznáte!“ řekla mi tetinka. „Já sama podivím se někdy zvuku, kterýž náhle v prsou jejích zavzní — a přece jsem sama ruku k jejímu vychování přikládala. Nehleďte na mládí mé — to jest: na mládí počestné vdovy; já umím býti také přísným mentorem. Ptáte se, kde se to ve mně vzalo? — myslím, že je to

podíl vychování otce mého, kterýž sám a sám, bez cizích učitelů, s dítětem svým se obíral.“ —

A věru, mysl dívčí není při vší panenské čistotě jako křehké sklo průhledná! Moje Emilie — moje? — ach, ano! ano! — nyní to smím již říci, nyní smí duše má již veřejně zapsesati: — Emilie jest má!...

Byli jsme opět v Šárce a ve Hvězdě, ale tenkráte jsme si vyšli jen malá ale dobře známá společnost.

„Proč tak smutný?“ ptala se mě usmívavě paní Pohorská den před tím, an jsem v jejím pokoji před obrazem stál, na němž bylo vidět knížete Oldřicha, an Boženu nalezl. — „Schází vám snad Božena?“

Já se zapálil. Byl bych rád odpověděl, ale v tom okamžení bylo mi, jako by tíž na srdci mém ležela, a mimo vzdech nevystoupilo ze mne nic jiného — než malá slza do očí.

„Nebuďte bláhový!“ mluvila tetinka dále — „a otevřete ústa. Přede mnou nemusíte plakati, mně to není nic platno — ale před Boženou! Nu, kdož ví, co se nehodí — že ne? Zejtra jdeme zas do Hvězdy. Co se v ní ujalo, může v ní také uzráti — či myslíte, že ne?

A paní tetinka byla dobrá prorokyně!

Byl to krásný den; do smrti naň nezapomenu. Na tom samém místě, pod širým nebem, pod božím okem, kdežto jsem Emilii dotíravého Vrtílka zbavil.

Slíbila mi má panenka
Věrné milování!
Prsten vyrytý
— — — — —
Od ní dostal jsem! — —

Jak mi při tom bylo — nač bych to povídal? Zajedno bych to ani pověděti nedovedl (neboť kde, v jakém slovníku měl bych nabrati slov, abych popsal onu sladkou blaženost, ono trnutí všech žil, onen zápal krve, ono rozplynutí v lepší, nadpozemský svět, kterýž nás uchvacuje, když nás milovaná dívka poprvé políbí?) — a byť

bych to i dovedl: člověk, kterýž nemiloval, to přece nepochopí: a za druhé, kdo miloval a v stejném případu se nenacházel, ten mi i bez všeho popisování rozumí. Slovem: byl jsem blažený!

Láska moje byla šťastná, nenalezajíc nižádných překážek. Otec mé drahé Emilie — stůj! — povídání o lásce mé se končí, a já v něm zapomněl ještě jednu hlavní osobu uvesti! — Otec mé Emilie byl pensionovaný setník a při tom ani o vlas jiný, nežli skoro všickni pensionovaní setníci. Ráno vstal, oblekl župan, zapálil si dýmku, v letě vystrčil hlavu z okna, v zimě se procházel po pokoji. Na to vypil šálek černé kávy, byl-li v dobrém rozmaru, vypil také dva, a začal skoumati, co bude dobrého k obědu. Potom prohlížel své kordy, kteréž měl u postele nad hlavou rozvěšeny, ptal se Emilie: „Jak pak, děvečko! nepůjdeš do kostela?“ — neboť vychování jeho jediného dítěte leželo mu velmi na srdci, — potom četl trochu „*Kriegsaffairen vom Jahre 1809;*“ potom svlekl župan, oblekl pohodlný kabát, zahvízdnul na svého mopslíka, vyšel si trochu do veřejných zahrad, zastavil se před obědem v kavárně, aby „Všeobecné noviny“ prohlídnul, a potom se vracel domů k obědu. Odpoledne...

A však již dle tohoto předpoledního obrázku pozná každý snadno, že pan setník Světelský velmi tichý život vedl. Hodiny odpolední byly věnovány procházkám, za špatného povětří návštěvám, nebo kavárně — a takž mu léta ubíhaly velmi pokojně;... svých 600 zlatých pensí trávil beze všech starostí. Ty vesměs ponechal paní švagrové, *alias* paní Pohorské, na kterouž velmi mnoho držel, kteréž i svou děvečku (jakž Emilii rád nazýval) jakož osobě starší a rozumnější na starosti nechal, a s kterouž v jednom domě, v jednom poschodí zůstával.

Toliko dva dni do roka dělaly starému setníkovy nemalé vrtochy — a sice dni, o kterých Emilie a Antonie svůj svátek slavily. Tu chodil několik dní před tím celý zamyšlen, trochu se mrzel, trochu se usmíval — jak ho buď špatná neb dobrá myšlénka napadla; neboť se

nyní o to jednalo, co má těmto svým milůčkám vázaného koupiti . . .

Bylo to již druhý rok, co jsem do domu k paní Pohorské docházel — nebo abych to hodně po česku řekl: co jsem za Emilií chodil, a v skutku mi celý ten čas rychleji utekl, nežli jsem byl v stavu příhody jeho sepsati — tu se blížil opět svátek Emiliin, a opět začal setník po pokoji přecházet.

„Švagřínku", řekla tetinka, berouc ho pod páží a začala semotam s ním popocházeti. — „Švagřínku! za týden máme Emilčin svátek."

„Vím, vím, paní švagrová!" odpovídal setník, důležitě hlavou kývaje. „Právě začínám přemýšlet —"

„— co byste jí dal vázaného? Švagřínku, já vám něco poradím. Nebude vás to nic jiného státi, než abyste řekl: Ano! — A Emilie bude šťastna."

„Aj, aj, paní sestro! Co pak by to bylo? Jáť již přemýšlel sem a tam —"

„Nechte nyní všeho přemýšlení — a podívejte se na tenhle kus papíru."

S těmi slovy podala mu nový máj ouřadní dekret na 500 zl., kterýž jsem byl toho dne obdržel a své laskavé protektorce ihned doručil.

Starý pensionista ho četl. Četl a špulil ústa a kýval radostně hlavou.

„Krupinský — 500 — dobrá, dobrá!" mluvil při tom. „Zdá se býti poctivý človíček — poctivý. Mám ho rád. Otcova krev se v něm nezapírá."

„To si *my* také myslíme," potvrdila Antonie slova jeho, „ačkoli jsme to potěšení neměly, abychom byli otce jeho znaly —"

„Ach, paní švagrová!" zvolal Světelský, zpomenutím na bývalé časy hned všecek opojen — „to vám byla dobrá — věrná duše, ten milý Krupinský! U Vagramu stáli jsme v jedné setnině — já dostal blesuru, padl jsem, vozy by mě byly přejely — ani památky nebylo by po mně pod koly zbylo — ta mě vzal kamarád Krupinský!

na ramena, kord do pošvy — a tak mě tři sta kroků nesl z bojiště . . .“

Proto bylo moje jmeno paní Pohorské hned v Šárce povědomo, neboť pan švagr o nebožtíku příteli rád povídával — proto se tetička hned od té chvíle ještě přívětivěji ke mně chovala — proto mě i otec Emilin rád ve své domácnosti vídal — a protož i nyní Antonie řeč o mém otci počala. Mohl-li starý Světelský o svém Krupinském mluviti, bylo mu volno a líbezno. To paní švagrová dobře věděla.

„Zajisté,“ převzala slovo po jeho povídce, „Krupinský byl vzor dobrého a věrného přítele, a vy byste měl vedlé své možnosti veškeré přátelství jeho na zdárném synu splácetí.“

Setník vyvalil na paní švagrovou oči. — „Jakž bych mohl já? co bych mohl já, milá paní sestro?“ začal se pln podivení tázati. „Mladý Krupinský je zaopatřen —“

„Co se týče božího a panského chleba,“ usmála se paní Pohorská, „jeť ovšem zaopatřen; ale srdce touží po něčem vyšším, nežli je pouhý chlebíček, a v tom toužení padly oči jeho na vaši Emilii, a nyní se mu zdá, že jich nemůže od ní odvrátit.“

„Jakže — co že?“

„Krátkými slovy, pane švagříčku — já tu stojím jako přímluvčí, a mně nesmíte ničeho odepříti, sice vám vypovím vojnu na živobytí a na smrt. Krupinský miluje vaši děvečku, děvečka miluje Krupinského, a jelikož tento z brusu nový dekret dosvědčuje, že mohou z něho dva velcí lidé — a při tom i třeba dva malincí lidičkové počtivě živi býti: tedy bych myslila, pane švagřinku —“

„No co byste myslila — co, paní švagrová?“ ptal se pensionista zvědavě.

„Abyste těm dvěma dušinkám šádných překážek do cesty nekladl, a řekl: Buďte svoji a mějte se po všechny časy rádi.“

„Jak?“ divil se Emilin otec. — „Což pak si chce Krupinský naši holku vzít? — tak jak říkáme . . .“

„... pořádně a počestně vzít — ano!“ kývala Antonie hlavou. „Bohu chvála, že pan švagr pochopovati začíná! Ano vzít si ji chce — ve vší poctivosti, za svou jedinou a řádnou manželku.“

„Hm, hm!“ začal Světelský hlavou kývat a za ušima se poškrabávat. — „Co pak mám — co pak mohu... ale co pak vlastně myslíte, paní švagrová?“

V tom jsem vešel do dveří. Antonie ke mně přiskočila, a vedouc mě k starému, řekla: „Já myslím, pane švagře, abyste nastávajícího zetě svého obejmul.“

Já byl jako v Jiříkově vidění! —

Krasocitné duše prosím za odpuštění, že tohoto pravšedního podobenství užívám. Chci býti srozumitelným a bude-li možná, i národním spisovatelem, a protož je mi každá průpovídka z národního jazyka vítanou kořistí.

„Nu, paní sestro,“ — začal Světelský, a já bych si byl nikdy nepomyslil, že ve starém vysloužilci tolik srdečného citu vězí, s jakovým nyní mluvil... „nu, paní sestro, vyť nejlépe víte, co si na své holce zakládám, a že bych rád, aby mi tak zdárná vnoučata, jako je ona sama, staré oči zaslaužily. Pan Krupinský je syn mého přítele... myslíte-li tedy, že by... nu, s Pánem Bohem! Dejte mi hubičku, pane zeti!“

K tomu jsem se nedal ovšem dvakráte pohnúti. Mně šla radostí hlava kolem, a v tomto sladkém víru obejmul jsem také přímluvnici tetinku.

„Zvolna, zvolna, pane ženichu!“ smála se panička — „ještě nejsme u cíle. Ještě musíte něco podniknouti — a sice něco velkého.“

„Co pak by to bylo?“ ptám se zvědavě.

„Že máme Emilčin svátek přede dveřmi, to víte,“ řekla tetinka. „Tatínek byl by jí rád letos něco neobyčejného vázaného dal... a to musí přijít z rukou vašich. Musíte napsat novelu.“

Já zůstal, jako by do mne blesk udeřil. — „Milostpaní — já novelu“ — začnu se vytáčet...

„Tu vám nepomůže pražádné vymlouvání. Já vím, že

byste Emilii náramnou radost způsobil, kdybyste do řady českého spisovatelstva vstoupil — třeba jen co pouhý diletant... a k vůli Emilii, myslím, že kousek takové práce podniknouti můžete."

„Ale, milostpaní — ját jsem jak živ ani řádky — můj Bože, to není hračka — a já nejsem v stavu nic vymyslit —"

„To také nepotřebujete," dotírala na mne Antonie. „Napište jen historii o panu Janovi Krupinském a Emilii Světelské, k obveselení všech mládenců a panen — popište jen příhody své lásky —"

„Ano, ano!" ozval se nyní setník hlasem povýšeným — „to bude to nejlepší. Tím způsobem alespoň také něco o tom zvím. Tisíc kulí! vždyť pak hledím na tu historii jako slepý na barvu. Napište to tedy — napište, pane zeti!"

„Ale pro Pána Boha!" bránil jsem se malomyslně, „vždyť pak se v mé lásce nepřihodilo nic neobyčejného — byla by to novela beze všeho jednání."

„Tím bude právě po módě," tvrdila paní Pohorská. — „Žádné jednání — trochu sentencí, trochu rozumování, žádné spojení jednotlivých částek, aby se to nezdálo býti jako z jedné formy ulito — a máte nejlepší novelu tendenční."

„Milostpaní ráčí žertovati..."

„Nu, tedy udělejte z mého žerta pravdu a potěšte svou nevěstu."

„Pro Emilii bych se o to arci pokusil — ale ne snad aby vám pak ještě napadlo, abych tu věc vytisknouti dal!"

„Což by to bylo tak veliké neštěstí?" smál se můj milostný pokušitel.

„Já bych se pak ani na ulici neukázal!" řekl jsem na to. „*Býti spisovatelem!* Já bych myslil, že si lidé na mne prstem ukazují."

„To máte dobře!" přisvědčila mi tetinka v dobrém rozmaru. „Pro spisovatele není u nás ještě jistý cech

nebo pořádek, a proto jsou také posud v obecenském životě *věcí neznámou*. Na mnohých místech stojí spisovatel v rubrice: *zboží nepotřebné*, a Bůh milý ví, kdy se u nás na jeho emancipaci pomyslí.“

„Jak je to? — co je to, paní sestro?“ ozval se opět můj nastávající tchán. „Tomu jaksi nerozumím.“

„To jest — srozumitelně řečeno: Buďte ševcem, krejčím, řezníkem nebo mlynářem, a svět náš bude vědět, co na světě děláte; buďte ale spisovatelem, a svět se bude ptát: Co dělá ten člověk? od čeho je živ? k čemu je tu platen? — A však o to ať bojují sami páni spisovatelé, a může-li svět ducha malířova, sošníkova, hercova a hudebníkova uznati: nechce-li se učiniti směšným, musí také stavu spisovatelovu práva poskytnouti. — Nám tu ale nyní jen o novelu běží, o jediný plod spisovatelský, a ten musí na stromě vaší fantasie uzráti, pane ženichu.“

„Ano, ano — to musí, pane zeti!“ dotvrzoval i setník, kterýž vůbec pokaždé s paní švagrovou jedné vůle býval. — „Já vím — já vím — Emilka ráda čítá, a zvláště miluje tu češtinu — to má tuhle po paní švagrové — již jí tedy něco napište. Co pak vám to udělá!“

Pěkně děkuji, pane tchán e! — pomyslil jsem si — *Co pak vám to udělá!* — Jak se podobá, patří pan setník také k oněm mudrcům, kteří myslejí, že se dají povídky z rukávu vytřepat. Ale co naplat? Byla to práce pro nevěstu — a já se do toho s boží pomocí pustil.

Začal jsem popisovat pout do Šárky... avšak pomalu! Jak jsem začal, to laskavý čtenář i milostná čtenářka již vědí. Psal jsem tu nejprostější, prajednoduchou historku zamilování svého, a kdo snad — očekávaje podivné zapletení, srdcelomné příhody a nehody, až posud shledal, že se oklamal: ten ať vede soud s paní Pohorskou. Já za to nemohu...

Šťastně dokončil jsem úlohu; přečítaje ale posléze práci svou, upadl jsem v jakési nesnáze. Nebyl jsem docela spokojen. Šel jsem tedy k tetince na radu.

„Jste již hotov, pane strejčku?“ vítala mě ona, jaksi potutelně se usmívajíc.

„Jsem.“

I četl jsem práci svou. Tetinka pozorně poslouchala.

„No, vidíte,“ řekla konečně — „na první okus jak náleží obratně — trochu mnoho slov, ale to se časem podá. Našincům to bude vítaná pochoutka; neboť až dosavad je u nás *v takovém způsobu* hrozně málo psáno. A jak povídám — druhá povídka vypadne již líp.“

„Bože nedopouštěj!“ vzdychnul jsem na to. „Já měl a mám ještě s touhle nesnáze, že nevím, jak se jich zbaviti. Za jedno: Jak mám tu věc nyní nazvati?“

„Ahá!“ usmála se tetinka. „Myslíte stran lákavého titule? Dobře máte. Svět se titulům posmívá, a přec na ně padá jako mouchy na lep. Víte-li co? Nazvete svou povídku: *Nevěsta z Hvězdy*. Nevěsta vaše také v skutku z Hvězdy pochází — a na první pohled je to dost lákavé. Pochybil jste arci, že jste nepopsal scénu, jak vám Emilie lásku vyznala; přičteme to ale panické ostýchavosti, kteráž vám nedovolila z nejsvětější a nejtajnější svatyně srdce svého oponu stáhnouti. — A což máte za druhé?“

„Teď se mi zdá, že jsem někde panu Vrtílkovi křivdu učinil.“

„Snad proto, že jste péro v živějších barvách namáčel? Aj, toť jste právě dobře a trefně udělal. Nyní o tom arci jinak soudíte — ale tenkráte mluvila z vás žárlivost, a ta hledí vždycky na věc okem divokým. — Za třetí?“

„Za třetí,“ začal jsem poněkud otáleje — „pozoruji, že se mi jistá osoba z povídky docela ztratila — a zdá se mi přece býti důležitou . . .“

Tetinka se zamlčela. Poznala, že myslím — Ludvíka. Při tom se zarděla, a líbý úsměv položil se okole rtů jejích.

„Nedokončenost je právě charakter povídek romantických, jakož bych vám slavnými příklady dokázati mohla,“

jala se konečně mluviti: „jelikož ale nevíme, jestli se práce vaše samým přátelům romantiky do rukou dostane: tedy vám dávám dovolení, připsati ku své povídce .... avšak počkejte!“ — s těmi slovy obrátila se k svému psacímu stolku a vyndala z něho sešitek papírů. „Nebudu vám radit, co máte připsati. Tato vezměte, čtěte, a můžete-li co z toho potřebovati: učiňtež to k doplnění své povídky. Já patřívala jednou také k těm rozkošně nevinným bláhovcům, kteří rádi psané samomluvy drží-vají, aby viděli, jak jejich city a myšlénky na papíře vypadají. Ani nevím, jestli bych to měla svým denníkem nazvati! k tomu se mi to nezdá býti dosti ouplné ... nu, však uvidíte sám nejlépe, k čemu se vám ty slomky hodí. Já je kladu do rukou vašich, jen abych vám k spisovatelské slávě pomohla. Nějaké tajemství vám tím sotva odkryji. Jsemtě tak na papíře jako v životě — a od první naší procházky do Hvězdy až po tuto chvíly mohl jste mě již ouplně prohlédnout a poznati.“

Já se chopil milého denníku jako drahé kořisti, a první příští hodina v mém tichém a ještě panicky osamělém příbytku spatřila mě čtoucího. Písmo bylo z rozličných dob, ale vždy zajímavé, vždy stejným duchem prováté.

Mám plakati anebo se radovati? Mám si štěstí přáti anebo žalostné písně zpívati? — O podivné srdce lidské, nikdy nevědoucí, na čem se ustanoviti! Tichá byla jsem, pokojná, roztomile po světsku blažená, dokud jsem nevidoucí životem kráčela — dokud toliko zrak *těla* mého otevřen byl, a nebe a země, slunce a měsíc, květnaté louky a šperky městských krámů ve zřetelnici oka mého se zrcadlily. Já chodila vůkol jako tisíce jiných a měla potěšení, když slunce svítilo nebo když měsíc své romantické paprsky rozléval; i trhala jsem kvítí, zpívala jsem

písně, kupovala prsteny — a vše bylo dobře. Což potřebuje dívka víc?

Co potřebuje víc — a zvláště z možného domu, jako jsem byla já? Číst a psát — trochu kreslit a hedbávím vyšívat — tomu mě byli naučili. Také jsem hrála Moscheleseovy komposice, a mladí panáčkové stojíce okolo fortepiana tleskali, až jim rukavičky praskaly. Moje guvernantka se dokládala svou čistou krví francouzskou, že ani rozená Pařížanka š a ň tak jemně nevyslovuje jako já; taneční mistr byl vytržením bez sebe, když jsem poslední krok milostného gavotu dovedla, a moje matka plakala radostí, když jsem Schillerovu *píseň o zvonu* deklamovala. Co potřebuje dívka víc? Není-liž jich na tisíce, jenž ani tolik nevědí a neumějí? — a jsou přece živy — a jak živy! — o šťastní pošetilci!

Věru, dnes mám veliké chuti do žertu! — Povídám, že jsou živy! — Proč by nebyly! Kamelie za mým oknem je také živa, můj kanárek je také živ, i mají všeho v plné míře, cokoli jen srdce — nebo žaludek a několik chatrných kořínků ráčí. Hledí na svět, a svět hledí na ně, a žádný nestýská.

Ale já stýkám! Co se otevřely oči *duše* mé, od té chvíle stýskám. Dětinská radost moje prchla. — Slunce svítí — a já vidím jen samé temnosti; nebe se pne — ale jen jako pokrývka nad velikým hrobem; lučiny květou — ale není tu, koho by strakatým věncem zdobila. A proč bych i kvítí trhala? Není-liž každá píď vlasti naší půda posvátná, kterouž by tisíc květů zdobiti mělo? — Ach, co mi čarovné slovo *vlast* v uších zavznělo, a já svaté jeho tajemství v hlubokosti mladého, vřelého srdce pojala: v tu chvíli spadlo i bělmo s očí mých — teprva vidím, co se vůkol děje, teprva jsem nahlídla v život, teprva žiju.

Žiju a stýskám? Žiju a bloudím v temnostech? — O já bych raději veselé písně zpívala a raději v jasnosti sluneční se procházela... ale nemohu za to. Vidím, že všude něco schází, a ráda bych pomohla; ráda bych duši

svou, krev těla svého na miliony částek rozdělila a po všech větrech mezi pohlaví naše poslala, aby padla v ouhor srdce jeho a vzešla jako úrodné semeno. Ach, byla by to krásná smrt, kdybych svou krví jiné oživiti mohla. Takž ale chodím a toužím a umírám toužením. A opět se krev bouří, opět celá hořím, opět cítím v sobě sílu — a protož teprva žiju! To je život. Ano — to věčné střídání touhy, naděje a malomyslnosti, boje, klesání a vítězství.

To byla skvostná beseda! — mně se ještě hlava točí. A jak se všickni bavili! Taková bohatá, blahorodá paní je věru velmi šťastna, že tolika přátelům tak pěkného večera připraviti může — o hrozně šťastna! Přála bych jí, aby mohla každého dne svůj svátek slaviti. A jak jí všickni děkovali — a jakou radost měli, když bylo... po všem. O šťastní ubozí!

Slečinky měly hořkost v srdci a sladkost na jazyku — já to dobře pozorovala! kdykoli na jiné dražší náramek nebo staženější tílko zpozorovaly; kdykoli jiná trochu více tancovala, kdykoli se okolo jiné trochu více šviháků nastavělo. Není-liž pravda — jaké neštěstí! Nejsou-liž k politování?

Já mám zvláštní potěšení, když se na ty naše dívky podívám. Jaká to krásná strakatina květin — beze všeho zápachu. A ony se mi smějí — vím to dobře — jáť bych se jim bez pochyby také smála, kdybych byla *jimi* a oni *mnou!* Což mohou za to, že jsou *tak* a ne *jinak?* Které z nás dáno tolik síly, tolik schopnosti nebo příležitosti, aby mohla sama bělmo své strhnouti? Já se jim nedivím. Já byla také tak, dokud mi náhoda.... ne, ne! to nemohu nazvat *náhodou!* To byl prst věčného řízení, jenžto tak dobře jednotlivého člověka jako celé národy zkouší, navštěvuje a k velkému poznání přivádí.

Já se našim dívkám nedivím. Pohybujíť se, jak jim byli nohy nastrojili; dělají, čemu se byly naučily — pro-

vozují kousky, jaké do nich byli vpravili — mlaví, jak jim jazýčky podřízli ... jsou to dobré dušinky, plny ochotné vůle, měkkého srdce a chytlavého rozumu. Kdyby jen byly k něčemu vedeny.

Jim se nedivím, ale sama na sebe se zlobím. Proč k nim nemluvím, jak se mi co v srdci ozývá? Proč je nevyvedu na vrch a neokáži jim poklady požehnaného království, k nimžto by se měly hlásiti? ... Či-li se k tomu nehodím? Nedospěla jsem ještě posvěcení, abych mohla o věci národní dostojně mluviti? Vždyť potřebuji jenom srdce odkryti a okázati ten svatý plamen, kterýž mě nyní zahřívá. Ony by nemohly odolati.

Že by nemohly? — jen se neklam lichotivou nadějí! Ano, kdyby bylo srdce jejich ještě tak ryzé, jako vyšlo z ruky Stvořitelovy, pak by se zahřály plamenem prsou mých; ale srdce jejich je obtočeno, ohrazeno marností a předsudky tohoto světa a potřebuje dlouhého a tuhého očišťování, nežli je dech nadpozemského zápalu pronikne.

Znají mě již sice — ale jen tak, jako mnoho jiných věcí na světě znají. Oči jejich tkvějí na povrchu. Vědí, co je slupina moje, ale co pod ní vězí: toho se jen domýšlejí, to hádají .... a z toho povstávají podivné báchorky. Nazvaly mě Vlastou — a myslejí, že kdo ví co dovedly. Znají to jmeno dle pověsti — nejspíše z van der Veldovy činohry nebo z nějakého starého romanu, a poněvadž jiného neznají, daly mi právě *to*. Já se nehněvám. Snad mu přivyknu, a nebudou se diviti, až já některou z nich Libuší nebo Tetou pokřtím.

Co si ostatně o mně mysliti mají — to bez pochyby samy nevědí. Ale já jim podám k tomu klíč, já jim rozsvítím pochodeň v temnosti. Něco již ovšem *o té češtině* slyšely — ale co? Kdož jim měl tu pohádku vysvětlit? Aby se po rozluštění samy sháněly — to jim za to nestojí. Kdyby to byly modní žurnaly — to by ještě prošlo. Kdož by také, nevěda o tom, hledal perle ve škořápce, jako je ubohý náš jazyk — že ne? .... Ony činí dost, když mě „*eingefleischte Böhmin*“ imenují.

Jim se nedivím; ale něco jiného naplňuje mě hrozným obdivem — naši *pánové!* Či nestojí psáno: I bude pánem tvým? Toho se držím. Jinak ale — chraniž nebe, abych takového člověka svým *pánem* nazvala. Tyto stroje s rukou krejčů, tanečních mistrů a pojezdných! Vědí-li, jaká fraška právě panuje, jaká tanečnice právě hlavy mate — kdo při budoucích dostihách nejlepšího koně dostaví — kde se nejskvělejší mastička na vousy prodává: tu vědí dost, až tuze mnoho; již mohou někomu něco přepustit. A jednoho z těch měla bych *pánem* svým nazvati?

A však co se budu nyní horšiti? co žalovati? co mysl nemilými obrazy naplňovati? — Pod oknem tluče slavík, měsíc mi hledí do okna....

Byla to spanilá, libodechá, slastiplná noc. Stála jsem u okna — pode mnou zahrada v plném květu, nade mnou jasný měsíc a miliony hvězd, přede mnou v šerém polosvětlí velebné skaliny Vyšehradské.

Já se nahnula s okna, a líbý větýrek chladil tvář mou a hrál s mými kadeřemi. Ale já na to nedbala. Já myslila na něco jiného.

„Víš-li pak již? Tyto dny přijede tvůj nastávající!“ — S těmi slovy skočila odpoledne sestřenice Beti do mého pokoje.

Můj nastáva...? Ach, je pravda! Já mám již milence a ženicha — haha! Na to bych byla málem zapomněla! Mým starostlivým rodičům — dej jim Bůh věčnou slávu! — napadlo jednou, postarati se mi o manžela, dokud jsem ještě na vodítkách běhala; avšak navzdor slibům obou rodičů neměli jsme, jak se podobalo, ani jeden, ani druhý tuze veliké chuti do růžových vazeb stavu manželského. Ludvík byl již nyní třetí — čtvrtý rok v cizině se svým povoláním... Já mně pomalu zapomínala. Vždyť jsem ho i před tím byla málo kdy vídala.

Já hleděla v tichou noc a myslila: Co se z Ludvíka asi udělalo!... Pošetilé myšlénky, ježto mne celý den stíhaly. Proč tluče mé srdce nepokojněji? Mám se čeho báti? — Nemám. Upřadatele osudu mého povolal Bůh před časem k soudu svému — nechť před ním zodpovídají, co mi připravili. Ale já se nedám poutati. Nedám. Svobodna jsem — svobodna jsem zrostla — a nezadám svobodu bez úplné náhrady.

Nemohu si Ludvíka již ani představiti; ale svět okolo mne chce dotvrzovati, že s ním budu šťastná, a že se půl kopy žádostivých přítelkyň závistí roznemůže. Já na to nemyslím. Ve mně se zmáhá jakási nechuť. Snad by to mluvilo ve mně jinak, kdyby nebyl Ludvík pro mne ustanoven.

Tedy jsem ho viděla... ale já ho skoro nepoznala. Já se bála prvního setkání. Hlava moje byla plna myšlének — ale nevěděla jsem, která z nich se vyplní.

Z Ludvíka se udělal krásný muž! To mohu směle napsati. Ponejprv spatřili jsme se u jeho strýně Dolinské — byl se právě ledva navrátil. Dvorně se omlouval, že mi nemohl hned poklonu složiti — zdálo se mi, že mluví pravdivě. Slova jeho zněla alespoň tak upřímně, jako uhlazeně; oko jeho spočívalo na mně... anebo jsem se mýlila? Pokojná jsem nebyla — to vím: neboť mě překvapil. Ját si ho docela jinak představovala — bylyť i chvíle, kde jsem si přála, aby se mi nelíbil. Děje-ť se nám tak často s věcmi, které se nám vnucují.

Ludvík mne ale překvapil. Jesti to obraz spanilého muže, a celá společnost byla jím okouzlena. Já poznala ponejprv, jak jediný muž mysl všech ovládnouti může. Jak živě umí vypravovati! — a přece též nenuceně a vždy jako náhodně. I dobrota srdce, myslím, nedá se mu upříti — a rozum? — tuším, že by mohl půl tuctu jiných panáčků podělití, a ještě by jim zbývalo. Co byl všecko

viděl! Co byl všecko poznal! Cesty jeho nebyly marné projížďky.

Měla jsem trudnou, těžkou noc. Ludvík mi ležel na mysli a pak mi sklouzl i na srdce — náramný nepokoj zmítal celou bytostí mou.

Co je to? — Mělo by se přání rodičů vyplnit a strachy moje zvrátit? *Miluji ho?*... Mohu těmito osmi písmenky bouři vysloviti, kteráž jeho příchodem ve mně povstala?... Ano, tak by mohl, tak by snad musel muž vypadati, jemuž bych milostně ruku svou zadala... tak by mohl vypadati, jejž bych *pánem* nazvala.

Ale budu jej moci tak nazvati? Budu se moci k němu s celou duší přivinouti?... *Jedno* musím u něho nalezti — jinak se nevyplní snové moji; jinak se nebudu ani v čarodějná jich tenata vrhati. *Čech* musí býti pán srdce mého a ruky mé! Ale to jest právě, co můj nepokoj vzbuzuje — to, a nikoli pouhá láska.

Milovati bych jej mohla — to cítím na tlukotu srdce svého, to poznávám z tajemného hlasu, kterýž mou celou bytost prochvívá. Bylo mi o něm tolik šlechetného praveno, i viděla jsem to zářiti z očí jeho; budu jej ale smět milovati?

A kdybych směla? — Pak — ach, pak by se ovšem uskutečnil ideal snů mých. Po boku takového muže dalo by se jíti životem jako pod štítem strážného ducha květnou zahradou, a požehnáním oplývalo by okolí, kamkoli by naše cesty vedly. S mužem, kterýžto v srdci svém stánek lásky vedlé oltáře vlasti rozbil — kterýž národ svůj i nad ženu miluje: s tím by byla pouť pozemská jako pouť živým rájem. Z pramene lásky jeho řinul by se proud blahodatných činů a ovlažoval by z novu rozseté símě naší národnosti!

Ale až dosaváde se bojím tuto myšlénku mysliti! Kdybych se snad zklamala... ne, ne! raději na to ani

nemysliti, a kochati se jen v květinatých sadech blouznivého srdce.

Dnes k nám přijde! — Zimniční tušení potrhává duši mou.

Byl u nás. Duše moje byla přichystána jako k velikému svátku. Umínila jsem si, že mu vyjdu naproti, jak jsem — bez obalu, bez leaknavých šupin ouzkosrdcího obyčeje a dobrého tónu, aby mne poznal a v nejskrytější hlubinu srdce mého nahlídnul. V našem poměru nemůže býti nic prospěšnějšího, nežli brzké, ouplné poznání.

I myslila jsem na první pohled, že rád ke mně přichází — že mu bylo od prvního setkání kus obrazu mého v duši uvázlo; aspoň to ústa jeho pravila a oči to dosvědčovaly. Byla to sladká hodina mého života . . . ale já se opět strachuji! — veškerá blahost moje sloučila se v tuto hodinu, a já vypila číši určených mně rozkoší takořka do dna. Nic mi nezbylo.

S tlukoucím srdcem a s jakousi bázní očekával jsem hodinu, kdežto jsem vás opět spatřiti měl. Stál jsem ale s očima zavázanýma před svým Eldoradem — s bojácnou nohou před rájem, kdež na mne anděl života čekal . . .

Takto ke mně mluvil. Mně bláhové bylo, jako by mne hudba nebeských krajin ochvívala; i myslila jsem, že slyším více, nežli jsem v skutku slyšela . . . že slyším, co mi nejvřelejší a nejtajnější touha srdce mého šeptala.

Dnes — ani nevím, jak se to dělo — držel ruku mou v rukou svých, pravice jeho ovinula se okolo těla mého, a rty jeho spočinuly na rtech mých. Bylo mi, jako by duše moje do něho vcházela. Necítila jsem ničeho, co by mně tento svět a život bylo na mysl uvedlo — onen okamžik, jediný krátký okamžik . . . . ach, kdož vysloví

rozkoš jeho?... ale kdož vysloví i míru neštěstí mého, kdybych se v Ludvíkovi — zklamala?... Těžce napsala jsem toto slovo. Nebudu se jím daremně strašiti. Štěstí moje rozvinulo se v první květ — budu se jím těšiti. K zármutku jest dosti času, až jestli hladový červ korunu jeho skutečně ohryže.

Dobrý, tichý papír! — co ten všecko snese! — Psala jsem něco o rozkoši, o blahosti — a opět jsem to četla. Třeštivé, slabé srdce! Tedy by na světě nic jiného nebylo, co by mne výše opojilo, plamenněji roznítilo, nežli sladký omam mužského polibení a procitlé milosti?... Ano, miluji Ludvíka! hlas tento zní z celé bytosti mé, a ohnivý šíp vězí tak hluboko v srdci mém, že bude rána dlouho kryáceti....

Ale nechci-li muže, kterýž by vlast nad ženu miloval? — A já sama měla bych lásku k vlasti ze zřetele pustit?.... My prý jsme arci jen *k milování* stvořeny, od nás nepožadují ničeho, co za okres manželské a mateřské lásky dosahuje; ale já sama požaduji od sebe tolik, jako od muže lásky své. Já budu milovati vlast více nežli manžela.

O moje blahé — blahové sny! Moje radosti, moje pošetilosti! Jak náleží veselé a strakatě začíná se to okolo mne točiti. Smála bych se, kdyby mi slze v oku nestály — kdyby se mi ruka netřásla... ne, ne, dnes nemohu psáti.

Na mém stolku leželo *Slávy dcera* v druhém něžném vydání. Je to má nejmilejší společnice, když mi srdce přetéká, nebo když se v něm zpousta rozprostříti hrozí.

Ludvík vzal outlou knížku do ruky, podíval se na ni — oči moje lpěly s trapnou dychtivostí na tváři jeho . . . on se usmál! Podíval se na titul — podíval se na mne a opět se usmál. — Česky? prohodil konečně. Tedy je to pravda?

Co? toužila jsem zvěděti.

Bylo mi praveno, prohodil Ludvík opět s lehnkým úsměchem, že mé spanilé nevěstě něco do hlavinky vlezlo, co jí tam nyní jako zlý šotek dovádí. Však ty mi rozumíš, milostně důvtipná Toničko!

Ba nerozumím! odpověděla jsem hlasitě, a tváře mi hořely . . . nevím, zda-li studem nebo hněvem.

Nu, vždyť je to maličkost a nic na tom nezáleží, řekl zase Ludvík jako hravě. Kdo ví, jaké slabosti ty na mně nalezneš, při níž budu míti většího shovívání potřebí nežli ty při své libůstce.

Slabosti? — libůstce? opětovala jsem tiše, s utajeným dechem.

A což by to bylo jiného, to tvé zalíbení v mrtvém jazyku?

Nyní to bylo patrné a zřetelné, kam slova jeho směřovala. Já se otřásla bolestným tušením.

V mrtvém jazyku? odpovídala jsem, a každým slovem zmocňovalo se mě větší zanícení. — Jazyk nazýváš mrtvým, jenž v ústech milionů žije a větví jest národů rozsáhlých od moře adriatického až k severním, věčnými ledy pokrytým pustinám? Jazyk nazýváš mrtvým, kterýž otcové nás obou — neboť i tvoji otcové honosili se jmenem českým — krví svou hájíce, nám jako posvátné dědictví zůstavili — kterýž nyní vykvétá a krásné ovoce přinesti slibuje?

Bůh mu ho požehnej! — ale já mu to neprorokuji. Jazyk je pouhá forma; věk nynější není však dle toho, aby formy hájil a pěstoval. On se raději hmotou obírá; důmysl a pilnost jeho vyvádí ob den jiné a jiné úkazy, jiné výrobky — a při tom nepomáhá jazyk. Naši dnové jsou dnové parních fabrik a všechnu lidskou sílu vynahrazujících strojů.

To jsou — nedá se to upříti; ale toliko u těch národů, jichžto jazyk, jako nejsvětější palladium ostříhaný a pěstovaný, v plné síle bujaří a spanilým květům ducha lidského na světlo pomáhá; kde jazyk v národu zrozený, s jeho strastmi a slastmi srostlý, jako čarovné trubice mysl a srdce veškerého lidu probíhá, myšlénku k myšlénce, pocit k pocitu přenáší, kterýž jako první a poslední prostředek k národní vzdělanosti a osvětě slouží . . . .

Ludvík se usmíval. Vidělať jsem, že moje slova za výraz a označení pouhé libůstky drží. Chvěla jsem se na celém těle.

Tak nazvaní vlastenci, řekl na to, mají v osobě spanilé nevěsty mé horlivou rokovatelku, a trochu více ohně jest mi u krásné pleti skoro milejší, nežli tuze málo — zvláště an je tak neškodný, jakož, doufám, i tvůj jest. Věř mně, to se všecko poddá — to všecko přejde; až jen mým okem do světa nahlídneš — pak se budeš sama své libůstce smáti.

Já?! — já smáti se něčemu, co jsem za hlavní základ života svého ustanovila? Nikdy — nikdy!

Já zkřikla říkajíc tato slova, a všechna krev vběhla mi do tváří. Cítila jsem plamen její.

Nu, nu — však nebude tak zle, moje horlivá Antonie! usmál se ještě Ludvík a bral mě za ruku. Já nejsem takový tyran, abych ti nechtěl nějaké hračky dopřáti.

Já nemohla dále odpověděti. — O moje blahé — bláhové sny!

A já ho miluji! Tolik šlechetných vlastností ho zdobí, celý svět mi přeje štěstí, a já se třesu — já se bojím. Plamen a led spočívá v prsou mých.

Ach, proč se mi nezjevil, jako jeden z oněch sladkých a ničeho v sobě nechovajících, ničeho neznačících panáčků? . . . . snadno bych se nyní rozhodla! . . . . Či mohu doufat, že se zjímačí? Ne, to nemohu; a jeho

světoobčanství zůstane kamenem, o nějžto se moje láska zvrátí.

A nyní již docela! Teď ani neodporuje — teď se jen usmívá, když o národnosti a vlastenectví mluviti začínám! Mé pevné přesvědčení, můj hluboký cit považuje za hračku!.... Jen kdyby nečinil, jakoby mne z outrpnosti poslouchal a slabosti mé shovíval!.... Proč neodporuje? proč se nepře, an mi nevěří? a že mi nevěří, to vysvitá z celé jeho bytosti. Kdyby se přel, měla bych přece naději, že se smýšlení jeho zvrátí. Ale takto....?

Začínám se báti, že mu srdce pod rozumem zahynulo.... a což mi s takovým společníkem na celý život?

Ne, ne! tak to nemůže déle trvati. Tato muka strašlivé nejistoty a žravé bázně nemohu déle snášeti. A kdybych mohla ještě s dobrým svědomím říci: Nejistoty? — ale každé hnutí žil mých praví, že je to jistota — hrozná jistota

Ubohý Pohorský! — on se zdá býti tak upřímný a poctivý. Oheň a lesk Ludvíkův arci nemá — ale tím jemněji zahřívá jeho srdečnost, jeho dobrá vůle. Srdce mi krvácelo, když ho Ludvík střelami svého vtipu a své výmluvnosti týral; každé slovo bodalo i do prsou mých, neboť bylo zaměřeno po národním cítu.

Ubohý Pohorský! — přijel, aby rozkošemi hlavního města se potěšil; ale místo radosti podali mu žluč — a to v domě vlastní příbuzné, ku kteréž se tak důvěrně utekl. Já byla jako v mučírně, a nemohla snésti jemného pohledu jeho, kdykoli modré oko své na mne upřel, jakoby se ptal: A to je přítel — ženich tvůj?.... Jáť přece slyšel, že jsi celou duší drahé vlasti oddána, a ty trpíš po boku svém člověka, kterýž si ze svatých věcí jen smích tropí? — A já to nemohla déle vydržeti. Ujala jsem se Pohorského — šlechetný hněv uchvátil a roznítil důvtip můj... ani sama nevím, kde ve mně ty jiskry

a blesky vznikaly, ještě se pak na Ludvíka sypaly. Byla jsem v skutku rozhorlena... já se styděla před tou čistou českou duší, že jsem se láskou Nečechovi oddala.

Byl to hořký okamžik v mém životě. I Ludvík popustil jazyku volnější uzdu... ne, ne, tak to nemůže zůstati.

Musím a budu mu psáti. A kdybych měla o kus lásky jako žebračka od domu k domu choditi — raději žebrati, nežli vésti život s mužem, jenžto by si posměch tropil z citů mých. Že mne miluje?... Ráda to věřím — ale ne, nikoli! my dva nemůžeme se milovati, srdce naše nemohou v jedno splynouti!

Arciť — kdyby mohl býti jinak! — o moje duše trne rozkoší, když pomyslím, co by mohlo být! — ale já se musím s láskou v srdci na to nejhorší odvážiti.

Psala jsem — a skála svalila se s prsou mých. Ano, tak jsen musila učinit — nyní to teprva jasně poznávám.

Jak bude dále mluviti srdce mé? — Umlkne tak snadno? — Ne, v to nedoufám. Svodně vstupuje napořád do hlubin jeho obraz Ludvíkův — a já bych tak ráda — ach, tak ráda rozpnula po něm ruce své. O já bych krvavé slzy plakala!

Ludvík byl dnes u mne. Bouře byla v prsou jeho. Temné oko jeho planulo — tváře jeho byly ubledlé...

Víš, co jsi mi psala? ptal se mě hlasem polotajeným, a zrak jeho spočíval na mně, jakoby si chtěl cestu k srdci mému propálit. Ale já vydržela pohled jeho... ach, vždyť se napínaly perutě ducha mého blízko něho novým životem!

Vím, co jsem psala, řku tiše ale pevně.

A ty bysi byla opravdu v stavu, k vůli přepjaté náklonnosti k věcem....

Mlč, mlč — a nedotýkej se bolestné rány poznovu! Vímť, co říci hodláš — a musím tě ujistit, že jsem v stavu učiniti, co jsem napsala.

Ne, ne — to nejsi v stavu! Což je lásce do zporu jazykového? Co je jí do toho, jakým jazykem rozpráví? Láska si rozumí, i kdyby němou zůstala.

Moje láska *k tobě* nemá arci nic proti tomu, jakým jazykem k ní rozprávíš; ale já ti již pověděla — já ti již psala, že miluji také národ svůj, a na této lásce zakládám bytost svou a povolání své.

Ludvík potřásal hlavou. Černý mrak zastínil tvář jeho..... Já ti nerozumím. Já to nemohu pochopiti...

To není pravda! zvolala jsem náhle. Ty to pochopuješ, sice bysi nemohl s nadšením o ženách mluviti, jimižto se jiní národové jakožto vzorem vlastenectví honosejí. Ty mne pochopuješ — ale zoumyslně, tvrdohlavě uši odvracuješ a oči zavíráš, a srdce ledovou hradbou obtáčíš, aby k tobě nikudy přístupu nenalezlo poznání.

Ty mi činíš křivdu! Já mám úplné a jasné poznání věcí, k nimžto jsi vášnivě přilnula; ale já na ně nemohu hleděti očima — jako hlubokomyslný Pohorský.

A nebo já! doložila jsem, tónem jeho popuzena. O, jen to řekni bez obalu. Pohorský je ve tvých očích sprostáček — a já nejsem nic lepšího.

Antonie!

Ale já ti pravím, že může Pohorský i já tak zdravýma a jasnýma očima na věci hleděti jako ty — a že může ten prostinký anebo, jaks ty ho nazval, hlubokomyslný člověk tak vřelý a čistý cit v sobě chovati jako ty.

Aj, ten prostinký venkovák nalezá u tebe vřelého zastání! Měl-li by snad jeho pěkný statek před tvýma očima tolik půvabu a lesku...

Dále nemohl mluviti. Já ho zakřikla; ale i já nemohla dalšího slova vypraviti. Rozuměla jsem, kam cílí — neboť Pohorský byl se příbuzné svěřil, že by mne byl vládkyní

svých pozemských pokladů učinil, kdyby Ludvíka nebylo; — a náramná lítost projala nyní duši mou. I vrhla jsem se na pohovku, abych ukryla slzy své.

Ludvík ležel u nohou mých — a z úst jeho proudila se slova tak dojemná, tak lichotivá, tak prosebná, tak omlouvavá... ach, já byla v té chvíli jen slabá ženská, a napájela se zlatým výtokem srdce i mysli jeho. Já se dala pohnouti prosbami jeho — já uvěřila slibům jeho; ach — já se nebyla ještě nikdy opojila nektarem blaženého smíření — já nevěděla, že takovéto okamžení nesmírným vírem duše uchvacuje, a nad všechno považení a odhodlání unáší.

Ludvík se dokládal svatou přísahou, že nemůže beze mne živ býti... a já mu ráda věřila. O, kdož mi poví, co mě k němu víže? a kdož mi poví, jak se kostky naše vrhnou?

A přece tedy — přece! O, já bych si teprva zvláštní písmo vymyslila, abych mohla nakresliti, co se ve mně dělo a co se ještě děje. Ale ne, nikoli! Nebudu se namáhati — budu to prostě a tiše líčiti, abych tu chvíli i po letech poznala...

Byli jsme u Květinovských. Uzdravení Helenčino slavilo se velkou společností. Domácí vynaložili, seč jen síla stačila. Všecko bylo v rozkošném rozmaru.

Pohorský mluvil s mladým člověkem, jehož zevnějšek mě velice dojímal. V květoucích jeho tvářích spočívala půvabná mužnost, v celé podstatě jevil se mír a jistota. Doslechla jsem, že je to pěstoun domácího synka — ale člověk, v němžto prý se Květinovský byl náramně zmýlil, a jehož prý co nejdříve zbaviti se zamýšlí. Ale hošík, zdálo se, nacházel na svém pěstounu velikého zalíbení. Bylo viděti, že k němu s celou duší lne.

Bylo to živé, lahodné, roztomilé dítě — ve všem naopak pyšnému tatínkovi. Oči mu jen hrály — a kdy-

koli se někdo z hostů na něco ptal, vždy měl odpověd na jazyku.

Gustave! slyšela jsem náhle otce hlasitě zkřiknouti, a zlostí mu naběhla na čele žíla. Pak následovalo ještě okřiknutí po německu.

Co chceš, tatínku? obrátil se k němu hoch s dětinskou důvěrou.

Neumíš nic jiného, nežli uši vzácných hostí hloupou češtinou urážeti?

Pardonnez-moi, tatínku! usmál se hoch nevinně. Já myslil, že jsem mezi Čechy.

Za to se musím u vás poděkovati, zlatý pane informatore! spustil nyní Květinovský na vychovatele. Jak vidím, učíte syna mého krásným věcem.

Já vím dozajista, že jsem učinil svou povinnost, odpověděl tento hlasem vážným, a tváře jeho zarděly se vysokým plamenem. — Školní zkouška dokáže, zdali jsem dovedl, seč domácí učitel býti může.

Zde není řeč o školním učení; zde se jedná o pošetilostech, kterýmiž Gustavu daremně hlavu naplňujete.

Dovolte, pane Květinovský — já vám nerozumím.

K čemu potřebujete dítěti z takového domu, jako je náš, učením nepotřebného jazyka čas ukrádati? To si nechte pro lid svého druhu...

Prosím — prosím, pane! vskočil mu pěstoun do řeči — ustaňte, abychom se nemuseli oba zarděti! Že jsem Gustava v jazyku toho lidu cvičil, z něhož sám také pochází, učinil jsem proto, aby se jednou v životě jako zdárný syn té země osvědčiti mohl, kteráž ho v lůně svém odchovavši, pokladů svých v hojnosti mu uštědřila; — učinil jsem proto, aby nezůstal za šlechetnými syny německého, francouzského nebo anglického národu, kteří jazyk otců svých milujíce, vlasti své největší služby prokazují, když v jazyku i národnost lidu svého zachovávají — a učinil jsem posléze proto, abych si to nemusel za hanbu a vinu pokládati, kdybych tak nadějnou ratolest bohatého domu nebyl tím svatým plamenem zahříval, bez kteréhož nižádný

šlechetník život blahodějně a dle hodnosti člověka tráviti nemůže — totiž bez lásky k vlasti.

Nyní jsem věděla, proč se Květinovskému nelíbí — a dobře jsem mu rozuměla! I hnalo a pudilo mě to silou neodolatelnou, abych vystoupila jako vyznavačka té samé víry a postavila se mu pomahavě na bok.

To máte svatou pravdu, jala jsem se tedy mluviti. Já nevím, co byste chovanci svému blaženějšího do prsou vložiti mohl, nežli když v něm onen posvátný plápol vzkříšíte, jenž nás k vlasti a národu víže, na povinnosti naše poukazuje...“

S dovolením! přikročil v tom rychle Ludvík a pojav mě pod paží, odváděl mě stranou, jakoby mi něco důležitého a tajného svěřiti měl. *Um Gotteswillen, Antonie, blamire dich nicht!* šeptal mi přitom do ucha.

Co je? co ti to napadá? řekla jsem, nemálo žasnoucí — a dech se mi oužil.

Prohánej koníka svého doma — kde tě nikdo nevidí — proti tomu nebudu nic míti. Ale veřejně se ti vysmějí —

Tak? — a ty bez pochyby také? ptala jsem se, a srdce moje bouřilo, jakoby bylo chtělo klenbu ňáder proraziti.

Já tě miluji, šeptal zase Ludvík — to víš — a láska snese mnoho slabostí; rozum ale nesnese žádných — pošetilostí.

To byla veliká a rozhodná chvíle mého života. Patrně viděla jsem, že mi Ludvík neporozumí — a že mi slíbil, co nikdy splniti nemůže.... A vůle moje byla ustanovena.

Všemu konec — nedám se více klamati. Jako věkopevná skála je oumysl můj — raději krátce krvavou ránu snesti, nežli po celý život žravou chorobu v sobě vléci.

Psala jsem... byla to poslední slova mezi námi. I budu srdci svému jako tyranka veleti. Pohorský je po-

ctivý muž — on bude nyní ohradou, kdyby se chtělo bláhové srdce v nové, úzké koleje vymknouti.

Já mu slíbila ruku svou...

Léta uprchla — já neměla péro v ruce, abych jím střídavé pohybování srdce v pevné tvary ustálila. Já obrátila oči svoje od papíru k životu — i měla jsem velikou potřebu takto učinit. Musela jsem na mnoho zapomenouti a do mnoha jiného se vmysliti. Blaze mi, že jsem to dovedla!

Najednou kmitnul se blesk tichou krajinou mého života — já se otřásla. Ludvík se navrátil. Já se zděsila jeho zjevení. Ona květoucí, skvělá postava — v chatrném oděvu světem hnaného prchlíka. Ale Vesuv prsou jeho ještě nevyhořel; poslední jeho výbuch měl mě ještě ožehnouti.

Ubohý! — nyní leží mezi námi vypálená poušť!...

Já ho nikdy více neočekávala. Myslila jsem, že kosti jeho na řecké půdě práchnivějí — a zpomínka na něj ochvívala mě jenom chvílemi jako oblesk rozkošného snu. A on tu nyní najednou!

První zvuk jeho slov zavzněl v mé duši jako drahá, dávno a vroucně milovaná píseň... já bláhová poznala v té chvíli, že se obraz jeho v mém srdci ještě tak lesknavými barvami skvěje jako druhdy — že bylo jen slabého vanutí potřebí, aby s něho prach sletěl... v celém významu stála přede mnou prošlá léta jeho zkoušení, a dětinské, slabé srdce bylo by mu snad letělo v ústrety: ale on zděsil a zkazil jeho let... mně bylo v tu chvíli, jako bych teprva nyní lásku svou k hrobu nesla — jako bych se teprva nyní všeho blaha odřeknouti měla.

Ale později jsem mu porozuměla — i odpustila jsem. V tísni odporných osudů byla mu zůstala jediná naděje — s tou se navrátil, a myslil, že se byl zase oklamal. Proto bouře jeho — proto zoufalost jeho!

Neměla snad — ale musela jsem zevrubnější zprávy o něm nabyti. Nevím, jestli mě kdo proto pomluvil — ale já jsem od jakživa paní činů svých a světským soudem nedám se mýliti. Přeptávala jsem se tedy.

On byl nemocen. Mnohé a těžké utrmácení po nešťastné poslední výpravě, kdežto byl i v tuhém zajetí uváznul, a jen divem se osvobodil — a snad i naše setkání přemohlo tělesné jeho ústrojí. Já si to tak alespoň vykládala, když jsem o samotě sedíc tobolku jeho prohlížela. Jako obrazy v kouzelném kukátku tancovaly přede mnou výjevy z minulých let — radostné a žalostné, a srdce moje trnulo hořem i rozkoší.

On byl nemocen; já věděla o každém postupu jeho nemoci, a chvěla se při každém zhoršení a radovala se při každém zlepšení. Já byla dle své domněnky poslední pouto mezi ním a mnou přetrhla — a nyní teprva lpěla jsem jako nově prosloveným čarodějným slovem na osudu jeho. Veliké tušení prochvívalo, pozdvihovalo duši mou! — já nemohla mysliti, že by se byl z krvavých, láskou k staré, drahé otčině dýchajících bojů na půdě řecké s tím samým srdcem vrátil, s jakovým byl do nich odešel; — že by se nebyla svatyně prsou jeho otevřela, a na oltáři jejím svatý plamen nevyšlehnul, pro který se cesty naše rozběhly. Já myslila, že musel konečně význam slova *láska k vlasti* pochopiti ... proč by se byl sice z líbě-chladícího stínu vítězně vlajících praporů řeckých byl později vrhnul k severu, aby ulevil práhnoucímu srdci? ...

To všecko budilo se nyní v mysli mé..... a já slzela.

Ale slze moje uschly! ... *Co dělá Antonie?* byla první slova jeho, když byl po dlouhém zanícení všech smyslů poprvé zas jasně okolo sebe pohledl ... *Co dělá Antonie?* ... a já to vyslechla z úst věrné osoby s třesoucí se duší — a pak jsem se smála a hrála se svými dětmi jako pouhé dítě.

Konečně — ano, teď se mohu k tomu přiznati, teď mohu radostně říci, že nebyly sny moje marné hračky

roztouženého srdce... konečně jsme se opět viděli! Byl u mně. Já se ho ulekla — ačkoli jsem si byla přála, abych ho jednou na těch místech spatřila, kdež nyní v skutku stál. Musím se nyní leknutí svému smáti.

Tak jsem ho nebyla ještě nikdy spatřila! Bledý, hlubokým želem odechnutý — ale mužnější, ušlechtilejší než kdy jindy stál předemnou, a já bláhová netroufala si v první chvíli ani oka přímo naň upnouti.

Odpusťte, že se ještě jednou opovažuji — začal mluviti, a v duši mé zavznívaly zvuky z časů dávno minulých i ty nedávné ze Šárky — ale mnohem zajímavěji, mnohem jemněji, mnohem pronikavěji. — Pošetilost moje vás urazila tak nešetrně, že bych musel bez vašeho odpuštění po všechen věk palčivou výčitku v prsou svých živiti. Považujte mne za žebráka, jenž bosý a nahý okolo chrámu Fortuny ruce spíná, a darujte mu slovo smířenlivé — třebas i prsa vaše pustinou byla, na nížto se pro něj žádné jiné kvítko útěchy nerodí.

Nato jsme stáli proti sobě mlčky. Já cítila, že musím odpověděti — a nemohla jsem. Těsno bylo mi v krku, ale rozkošně v srdci — a já se musela dáti do smíchu; ale v smíchu tom zavlhly také oči moje.

Pomyslete, že jsem sama Fortuna, promluvila jsem přitom, i podala mu ruku — a že jsem vyslyšela prosby vaše.

On držel ruku mou — držel ji pevně a tiskl ke rtům svým.

Děkuji vám za tento léčivý balsam, řekl přitom a jasný poblesk osvítil na okamžení tvář jeho... jakož vám nyní vřelé díky vzdávám, že jste mě vehnala do školy.

Já? — do školy?

Byli to vážní, těžcí dnové, mluvil dále s názvukem tiché, trudné zpomínky — ale takoví museli na mne přijíti, mělo-li se otevříti srdce mé — a bělmo spadnouti s očí mých. Já musel teprva viděti, jak se pro vlast umírá — já musel slyšeti pláč zoufajících a smích dou-

fajících — já musel teprva na řecké půdě poznati, k jakým výsostem láska k vlasti člověka z prachu povznesti může: abych slovům vašim porozuměl. Tam se teprva otřásly a popraskaly kruhy okolo prsou mých — tam se teprva roztoužila duše má — a já se vrhal na cizí, ale krví a slzami posvěcenou půdu a objímal ji a vzdychal po své vlastní a přál si pro ni zapotiti čelo své a zmozoliti ruce své. A když se pak zraky povznesly a utkvěly na rozčilené krasavici, an umdlévajícího jinocha k novému a trvalému boji proti zuřivému Moslemínu popouzela: tu mi tanula na mysli vaše podoba, a já hluboce zastenal a tiskl křečovitě nakřivenou šavli.

Měl jste snad chuť hlavu mi srubnouti? přejala jsem mu řeč v blahém rozmaru.

Antonie! zvolal on živěji a oko jeho spočinulo na mně v rozkošném toužení. — Já poznal brzy, co jsem byl doma ztratil, a věčně živá zpomínka provázela mě jako ochranný anděl. Já si byl umyslil, že se nikdy více do krajů nevrátím, kdežto jsem byl svévolnou rukou oltář své blaženosti skácel. Tu mě došla zpráva — ta první a poslední — že se manžel váš na věčnost odebral. Ta zvrátila oumysl můj — ta mě vyštvala z poměrů mých, ta přetrhala vazby mé. Byla to nejistá, kratičká zpráva od člověka, jenž byl v domě mých přátel několik dní strávil — ale já jí věřil jako hlasu božímu. S nebezpečenstvím života přikradl jsem se k domovu, chtěje tlouci na dvéře jeho, aby mi štěstí v oustrety kročilo... tu, nu vždyť víte, co mě žárlivostí a zoufalstvím oslepléhо potkalo....

Vím, vím! Já musela také jednou zkusiti, jak se omdlívá, a polekati človíčka, kterého jsem před tím jak živa nebyla viděla.

Jehož jsem já ale za šťastnějšího měl, nežli jsem kdy sám byl.

A víte již nyní, že jste byl na omylu? ptala jsem se, nemohouc lehké uzardění potlačit.

Nejkrásnější naděje moje leželi nyní pod sněhem

mužného cumyslu, a nesmějí dříve v zelené pupence vyraziti, dokud jim nezasvítí paprsek vaší milosti.

A myslíte, že jim někdy zasvítí? — ptala jsem se tesklivě. — Já se ještě nezměnila... a v dětech mých začíná se jeviti smýšlení matčino.

O tedy mne nechte v záři ducha svého se zotaviti, řekl Ludvík vřele — nechte mě rok, dvě — tři leta čekati, abyste nahlídla v duši mou... nech mě jen doufati, Antonie, že mi vykážeš v srdci svém místo vedlé své lásky vlastenecké, když mě shledáš blahosti té hodného....

A já — já nemohla býti takovou ukrutnicí, abych mu byla tak srdečnou prosbu odepřela.

Přečtěn byl denník tetičky Pohorské i s posledním jeho přívěskem — a já byl již opět na nohou do jejího příbytku.

„Milostpaní," začal jsem tam k ní s radostnou tváří mluviti — „již mám titul i konec ku své povídce."

„Není možná? — A jakými čárami jste to našel?"

„Jednoduchým prostředkem. Uteku se k bohatému pramenu vašeho srdce a ducha — přivěsím denník váš k práci své — nazvu to všecko: *Láska vlastenky*, a bude po vší nesnázi."

„Ale vy bohaprázdný člověče — vždyť jste vy měl o sobě psát a jiné lidi na pokoji nechat? Také nevím, jak by se naše dvě historie pod jedným kloboukem srovnaly."

„O výborně! Nazvu to *novelou* — a to jméno snese ledajakou směs. Mistr německé novely, *Tieck*, praví, že může býti podivná, svévolná, fantastická, žvatlavá, zabíhavá k věcem vedlejším, tragická i komická, že může býti všech barev najednou; já tedy použiji toho vyřknutí — a..."

„A? — co se zamlčujete?"

„A dám naši práci dohromady tisknout jako *novelu*.“

„Jen se opovažte!“ hrozila mi tetinka svým pěkně táhlým prstem.

„Já si nevím jiné pomoci!“ ukrčil jsem ramenama — „a pakli že až dosavad na tom stojíte, abych spisovatelskou prací o Emilii zápasil —“

„Až dosavad — až dosavad!“

„Tedy musím denníkem vaším na své vypravování blyskavou korunu postaviti.“

„Jen se opovažte!“

Ale já se přece opovážil; neboť jsem viděl libostný úsměv její, i věděl jsem, že jí k nastávající svatbě nemohu větší radost učinit, jako když jí řeknu! „Nemluvila a nepsala jste nadarmo! Zde onde padnou vaše slova zajisté jako zlatá zrnka v srdce našich dívek a vzejdou a rozvinou se libovonným, stobarevným květem.“

Na den sv. Emilie zrána — sotva se moje Emilie probudila, našla na svém stolku, vedlé rozličných darů, jakož jsou: Nový klobouk, hedbávné šaty, náušnice a dvanácte nejtenších košil, také svazek tenkého, pěkně popsaného papíru, a na něm obálku s těmito slovy:

„Milá dcero! Dnes je Tvůj svátek. Co mám, to Ti dnes ještě dám. O příští Tvé svátky — kdyby mne tu více nebylo — a chceš-li: o celý Tvůj budoucí život bude starati se člověk, kterýž, jak jsem z těchto archů se dověděl, Tě miluje, a kterého již jako syna svého obejmul

Tvůj otec.“

Jaké to archy byly, nepotřebuji snad zřejměji dokládati.

Láska vlastencova.

Novela.

(Psáno roku 1842.)

Skalický má hezký venkovský statoček, při něm bujné role a ourodné sady, skrovnou domácnost a velké sousedstvo. Do nejbližšího města je trochu daleko, a protož obyčejně soused souseda častěji navštěvuje.

Na den sv. Anny 183* sjeli se vůkolní přátelé k Skalickému, jakož obyčejně každý rok o svátku choti jeho dělají. Byli veselí a plní hovoru. A jakýž to byl hovor! Ten nejstrakatější. Pomyslete si jen, jak to na venku chodívá, kdežto k denním městským klepům času nezbývá, anebo se alespoň příležitost nenaskytuje. Asi čtyry mladší a starší paničky se svými manžely, asi pět ještě mladších panenek a panáčků — ti toho po několikadenním, několikatýdním pomlčení napovídají! A však nebyly to samé věci z obyčejné oblíbené konversace o bálech a čepečkách, o kartách a procházkách; něco bylo arci takového — neboť kdež bydlí neohrožený hrdina, kterýž by tento prazivel našich besed vůbec do kořene vyhubil? — a pomsty krásného pohlaví se nebál?

Velikou část rozprávek a rokování zajímaly — jakož věci velmi přirozené a sluchu ženskému velmi lahodné — láska a manželství.

Láska! ... Mnoho-li se již asi o ní namluvilo a mnoho-li napsalo? A mnoho-li ještě napíše? Kdyby sama Věčnost povstala, a jako žena velikánská ruce věkodlouhé až nad tisíciletou hlavu povznesla, ov pravici

i v levici držíc tak veliký čistý pergamen, že by se jím sama zastřela: ani tato nepřehledná, neobsáhlá bílá tabule nestačila by k vyzpytování a napsání všeho toho, co láska jest! —

Jsou to tři malá slovíčka: Co — jest — láska; ale rozum lidský jich nepostíhne. Nechť on nad hvězdy vylétá a běh jejich měří, anebo v ledvinách země se přerývaje pohádky o minulosti a budoucnosti tvoří: lásku přece nepronikne. Láska mu uklouzá. Jak mile začne lásku drobnohledem prohlédati, anatomickým nožíkem probírati anebo chemicky destillovati — již mu pod rukama zmizí. Kdo začne o lásce rozumovati, již ji nezná, již neví, co láska jest. Láska se dá jenom cítit. Otec, pěstoun a panovník lásky je srdce. Lásce nerozumí, lásku nepostihne, lásku nepozná nikdo jiný — nežli srdce . . . .

„Ráda bych přece věděla," prohlásila se ve společnosti osmnáctiletá brunetka — dívka jako oheň — „ráda bych věděla, může-li v skutku někdo tak milovati, aby na celý svět okolo sebe zapomněl — jak romany povídají!"

„Proč ne?" ozval se mladý, pod komandem bohaté manželky stojící manžel. „Kdo může při lásce zřetel ještě na něco jiného upnouti, mimo předmět lásky své, ten již lásku nezná; láska nemůže ani jiná být."

Měl sice pravdu — ale ostatní se potutelně usmívali; neboť viděli, dokud se tento z brusu nový obhájce lásky o ruku a sto tisíc nynější vládkyně své ucházel, že i mimo ni očima po věcech střílel, jež v obyčejném životě „hezkými děvčaty" nazýváme, a že ve šťastné honbě leskookých srnek a vrkavých holubinek slávu svou vyhledával.

„Je vidět, že slečinka ještě nemiluje a nemilovala," ozval se justiciar Kalina s polovičním úsměvem, „sice by o neskonalé, vše přemáhavé mocnosti lásky nepochybovala; nýbrž věřila by v sílu a prudkost vášně, která pojednou z člověka anděla, pojednou zase ďábla činívá."

„Zachovej Pán Bůh — a neuveď nás v pokušení!" usmála se dívka. „Já nechci být ani ďáblem ani andě-

lem, ale tak něčím mezi oběma, co všem mužským hlavy mate — *nota bene:* kteří za to stojí!“

„Tu máme tu věčnou pohádku v ženské přirozenosti!“ promluvil opět Kalina. „Ale dejte si pozor, hlavomatoucí slečinko — aby se na vás nevyjevilo, o čem ještě nevíte — a o čem jaksi pochybujete. Já alespoň neznám náruživosti, v kteréžby člověk tak snadno na své důstojenství, na své božské početí a na veliké, věčné povolání, na vše svaté právo bližního zapomněl, jako právě z lásky činívá. Z lásky přeskočí člověk slepě všeliké meze povinnosti, kteréž mu hlas boží v duši pošeptal, prst věčného řízení v ňádra napsal a obecní blaho černé na bílém před oči postavilo. Z lásky stane se člověk zlosynem, vrahem...“

„Hu!“ otřásla se brunetka směšnou hrůzou. „Až mi husí kůže naskočila. Totě pravý satanáš — ta láska, a pan justiciar zná její kruté spády tak výborně, jakoby francouzské romány spisoval.“

„Není divu!“ zachechtal se vrchní Dolanský, Kalinův starý přítel. „Jakožto poctivý mládenec nezná pan justiciar lásku z jiné strany, než jak se mu *in praxi* anebo raději *ex officio* v protokolech a výpovědích zlosynů okazuje. Že ne?“

„Odkud ji znám — to sem, moudrý pane kollego, nepatří;“ odpovídal Kalina, pohrávaje si mašličkou bílého šátku na krku. „Že ji ale znám, k tomu nebude těžkého důkazu.... Ostatně ptala se Lotinka, může-li se z lásky na celý svět zapomenouti, a kdo na svět zapomíná, většího dílem něčeho zlého se dopouští. To jsem chtěl slečince pověděti. Člověk není na světě, aby na něj zapomínal. Veliký, a ke cti člověčenstva řekl bych rád: *větší* díl milujících to také ví a plní; a takoví se arci do francouzských románů nehodí; ale těch se vyřknutí moje také netýká.“

„Ah, to je jiná!“ ušpoulila brunetka svou rozkošnou hubinku. „Pan justiciar tedy mocnost lásky vůbec nezatracuje?“

„Prosím — právě naopak; hodně prudkou, ale arci také šťastnou lásku k nebeskému stvoření, jako je na př. slečna Lotinka, musí smrtelný člověk za pramen vší pozemské blaženosti považovati!“ uklánělse letitý právník s potutelným úsměchem. „Ostatně, třebas já neměl v záležitostech lásky takové zkušení, jako náš pod sladkým břemenem stavu manželského vzdychající pan vrchní: nesmíte mě přece za takového tvrdohlavce považovati, jenžby zatracoval city, které již nesčíslnou summu husích brků k nesmrtelným veršům rozplamenily, a ještě posud všechny břinkavé a drakavé loutny novými strunami potahují.“ —

Skalický se byl mezitím zamyslil. Hlasité usmání a rozmanitý hovor hučel mu v uších, jako ječení lámajících se vln. Duch jeho zanesl se v minulost — rozmanité obrazy vstupovaly mu před duši.

Nepojal, co se vlastně mluvilo. Byltě jako v polovičném spaní, až pak ho najednou otázka: „Co tomu říká náš milý hospodář?“ z hlubiny myšlének na povrch úplného bdění vynesla. Tak se probuzuje někdy ve snách pohřížený člověk pouhým jemným dotknutím.

I pozvedl hlavu. Oči jeho přeletěly celou společnost. Bylo na nich viděti, že se ptají: „Co jest? — Hosté se srdečně zasmáli.

„Kde pak se toulás?“ ptala se ho květoucí choť, za jeho zády stojíc a přes rameno se k němu kloníc. „Poslechni! Máš říci, co se ti zdá *nad lásku býti mocnější?* — My to již učinili, a co konečně vesměs za nejmocnější a nejlepší uznáme: to posadíme na trůn veškerých zemských říší, a panování lásky pomine!“

Skalický pozdvihl očí svých, a pohnuv hlavou přišel s ústy svými na ústa manželčina — i potrestal ji políbením za strašlivý úsudek. Na to žádal věděti, jaké nepřátelské mocnosti se již proti lásce na pole vyslaly, a tu mu byly jmenovány v podivné míchanici: Rozum, peníze, bázeň boží, vlastní zisk, vzdělanost, povinnosti občanské atd.

„Nechtějme se o to hádati,“ řekl po krátkém rozvažování, „abychom z přátelské besedy učené a proto snad

i trochu omrzelé kollegium neučinili. Prohozená otázka o mocnosti vášně, kterouž nazýváme láskou, přivedla mě na její záhubnost, jakož i na prostředky, jimižto by ji člověk dostojně upoutati mohl — a v tom jsem zabloudil ke skutečným událostem, kteréž by místo všeho jiného mudrování arci snad nejlépe na onu otázku odpověděly.“

„Ah — nějaká zamilovaná historie! — kousek romantiky! — něco smutného! snad z vlastního života?“ — Těmito propovídkami obsypala jej zvědavá společnost.

„To nesmím vyzradit!“ řekl Skalický polo usměvavě, a bolnosladkým vzpomenutím trnula prsa jeho. „Jestli ale vesměs dovolíte — přinesu dnes malou obět památce drahého přítele, a přečtu vám několik dopisů horoucně miłujícího srdce, které se v mých rukou nacházejí.“

Oči a tváře všech paniček i dívek zářily radostnou zvědavostí. Mužští se usmívali a kývajíce hlavou přisvědčovali.

„Nebojím se,“ mluvil Skalický dále, „že svěřené tajemství prozradím. Vímtě dozajista, že přítele mého žádný z vás nezná — a do vašeho outlocitu mohu se nadíti, že mě zbytečným vyptáváním po jeho jmeně trápiti nebudete. Musíte si pomysliti, že čteme z brusu novou novelu, při nížto vám ještě tu sladkou jistotu uděliti mohu, že není pouhá smyšlenka — výpar básníkova mozku, bez vší pravdy a skutečnosti.

„I toť zní pořáde podivněji!“ zvolala brunetka. „Již tedy jen začněte! Já vám slibuji ze své strany vše, co k tomu potřebujete: pozornost, mlčelivost, ouplnou víru i jiné věci. Jen začněte.“

Skalický odešel do svého pokoje, aby přinesl dopisy, ježto slíbil čísti. Za ním cinkaly šálečky. Společnost pospíchala dopiti kávu — a když se Skalický navrátil, seděla jako nejzvědavější a nejpokojnější obecenstvo při vystoupení nového, ještě neznámého koncertisty.

Seděli v prostranném zahradním domku. Okna byla otevřena; staré, husté lípy kolem stavení šeptali při lehkém, teplém větru tajemné písně a prostíraly vůkol sladký

chlad. Z blízkých záhonů vysýlalo množství pestrých květin lahodné kadidlo. Ke čtení a poslouchání nemohlo býti krásnějšího místa a pohodlnější chvíle.

„Tuto máme," řekl Skalický, svazeček urovnaných a hedbávím stažených dopisů před sebe na stůl klada, „tuto máme, co nám svým způsobem podá odpověď na otázku: Co je mocnější než láska? Především ale musím poznamenati, abyste neočekávali žádných podivností, zapletených událostí, anebo vypočítávání příběhů, po kterých se houf obyčejných čtenářův shání. Já vám nemohu nic jiného podati, nežli výlevy horoucího, čistého srdce, ježto ve své tísni úlevy a útěchy hledajíc, předemnou se odkrývalo se svými bolestmi a blahostmi. Jakýž asi člověk můj přítel byl, a co asi přátelství naše obnášelo, to poznáte snad nejlépe ze samých dopisů. Nebudu tedy o tom jako v předmluvě slova šířiti.

Mezi tím rozvázal dopisy, a vzal nyní nejstarší z nich do ruky. — Po krátkém zamlčení začal čísti....

Nehněvej se, že jsem nepsal dříve. Nežli se člověk v novém hnízdečku urovná, je trochu času potřebí a dokud jsem říci nemohl: Tak a tak to semnou vypadá! — nechtěl jsem tě jalovými zprávami nuditi. Nyní sedím v pořádku.

Naše městečko je hezké, lid se mi zdá dobrý — snad se tu novému radnímu s boží pomocí nějak povede. Děkuji nebesům, že se mi to místečko naskytlo. Sedím tu jako malé kníže a nelituji, že mám poctivé maloměšťáky spravovati. Jsem pánem svým a mohu několik mladých let bez křivení zad, bez klopení očí, bez ponížených tváří ztráviti. To ať si nechají lidé, kteří po hlučnějších a snad i výnosnějších místech vzdychají. Já nejsem pyšný — ale toto vše nemohl jsem nikdy vystáti. Jsemť arci jako na konci světa, jsem ale v českém koutečku — a jsem spokojen.

Nyní ti musím něco vyjeviti, co snad není beze všeho významu.

Přišed do našeho milého městečka, neměl jsem arci hned pohodlný příbytek po ruce. Odstěhoval jsem se tedy prozatím k vdově po svém předchůdci, kteráž byla o mé nesnázi zvěděla, a ochotně mi jeden pokojíček odstoupila. Je to již obstarožná a — jak se podobá — správná žena a výborná hospodyně.

Ví také, jak mluviti. Já byl již ne jednou náhodě povděčen, kteráž mě v domácnost její uvedla. Není však sama; je tu ještě dcera. Nemohu ji arci barvami Rafaelské Madonny malovati — chraniž Bůh! Je pouze, jak říkáme, obstojná, snad i hezká, asi pětadvacet let, ale dobrého, měkkého srdce, beze vší pýchy. Vidím to na ní dle chování ke všem lidem, s nimižto ji denní život svádí. Nemá pranic na sobě, čím se tak zhusta dcerušky radních pánů vyznačují, na př. vysoko nastrčený nosejček a podobné přídanky. Obstarávát celou domácnost.

Ondyno jsem ji pozoroval, a vida, jak se přeochotně, bez unavení, bez reptání, ano i s libostí v kuchyni a pokoji otáčí, připadl jsem na myšlenku... nesměj se, bratře!... jaké by to asi bylo, kdybych měl takovou osobu napořád okolo sebe — a kdybych ji pojal za manželku.

Myslím takhle. Člověk v třidceti letech, denně při aktech a v kancelářském prachu, hlavu plnou městských pletek — ten již nepoběhne na květnatou lučinu, kdežto mezi nevadnoucími pomněnkami věčně květoucí růže lásky zavánějí. Co mě až posud v říši lásky potkalo, zanechalo jen jizvy v prsou mých; — jsem arci ouplně uzdraven: ale, myslím, již je pozdě, abych ve svém srdci nový stánek té nebeštance upravil. Milovati — v jediném smyslu toho slova — to již nebudu. Lucinka je ale děvče, kteréž všecku vážnost zasluhuje, a já mohu říci, že se mi něco v srdci ozývá, co se dá vroucím k ní přátelstvím nazvati. Potom si myslím: Jednou budeš chtít svou domácnost přece nějak uspořádati; samoten pro celý život

nezůstaneš; od bohaté se nenecháš krmiti — a tady máš ten prospěch, že nebudeš muset teprva dlouho skoumati, pátrati, ucházeti se a tak dále. Jak se mi zdá, obírá se podobnými myšlénkami i Lucinčina matka... a dívka sama?... nu, vždyť uvidíme.

Neboj se, milý bratře! Srdce moje nebude buřičem a rozum praví: Učiň tak! Bedlivě jsem Lucii pozoroval; mohu se s ní na plavbu vlnobitným mořem tohoto života vydati. Jesti to věrná, čistá, pokorná duše — a v ušlechtilé způsobě představuji si ji co hospodyni. Jeť v ní nekonečná starostlivost a pravá ženská oddanost. S rozumem jejím, to jest: s vyšší vzdělaností... tuť ovšem, abych se ti upřímně přiznal... to nevypadá tuze skvěle. Jeť vychována pouze pro život domácí, pro hospodářství. Otec byl kovaný paragrafista; mimo zákony byly mu všechny knihy jako sůl v očích. Kromě školních věcí nečetla Lucie skoro ani řádečku. Ale to nic neškodí. Ona se k tomu také přiznává, a to mi dělá dobrou naději, že se to v krátkém čase změní. Budeme čítati... já si ji vzdělám za posuzovačku prací svých.

A tu jsem konečně u puntíku, stran kterého na mne dotíráš, boje se, abych nezaschnul. Neboj se. Nastoupil jsem arci dráhu života, která básnictvím — nebo alespoň se spisovatelstvím — špatně se shoduje. Ale toť víš, jinak jsem nemohl. Něčím jsem býti musel — neboť postaviti se do světa a podepříti se o péro své jako o žezlo, jemuž veškerá země poplatek skládá — k tomu jsem neměl smělosti. Medicina se protivila srdci i žaludku. A něco jiného?... Ne, ne! Co se stalo, stalo se. Neměj o mne strachy.

V tom okamžení mi napadá, máme-li podobné přísloví, jako je německé: *Die Ehen werden im Himmel geschlossen.* Zdá mi se, jako by staří Čechové v záležitostech lásky svobodněji byli jednali, a toliko hlasu srdce svého poslouchali. I měl bych najednou chuti, trochu se

poněmčiti a držeti s vírou národní, že se manželský stav v nebi ustanovuje. Proč jsem přišel právě k této vdově do domu? Proč... a však arci!... ty posud nic nevíš.

Naše stará paní se rozstonala. Bolestné rány dostihují člověka spíše, nežli jasné sluneční paprsky. Bojím se, že nevydrží. Vidím to na starostlivé tváři našeho lékaře. Co by pak bylo z Lucie? — Velikého jmění zde není a přátel nemá; vím to, neboť jsem již zasvěcen v rodinné poměry. Jediná mladší sestra její nachází se na saských hranicích u staré tety, po kteréž prý jedenkráte děditi budou. Budoucnost dceřina dělá také matce velikou starost. Je to rozšafná matrona, plná zbožné oddanosti v osud svůj, plná trpělivosti, plná vděčnosti k svému dítěti, kteréž se nehne od lože jejího.

Zdáť se, jakoby nemocná cítila, předvídala, že se bude museti se světem rozloučiti. Mluvíť o tom, a těší bědující Lucii, ačkoli jí samé po tváři vždy veliká slza běží. Nejednou jsem již chtěl přistoupiti a říci: Nebojte se, drahá paní — já jsem tady, já Lucii neopustím.

Nemohu dokončiti; právě pro mne posílají, že je zle s nemocnou. Měj se dobře.

. . . . . .

Dopis tvůj, milý bratře, mě nad míru potěšil a posilnil. Nalezlť jsem pevnou berlu, o kterou se oumysl můj opírá, pevnou podporu, při kteréž důvěra moje dorůstá. Děkuji ti; s utěšenější myslí přistoupím nyní k oltáři. Ano, ano! Div se, již jsem tak daleko. Nelituji, že jsem tak učinil; nebojím se, že jsem se přenáhlil. Tyť sám schvaluješ předsevzetí mé.

Poslyš, jak se to stalo. — Nemocná byla usnula. Lucie vstala od lože a přistoupila k oknu. Slunce zapadalo a posílalo nám oknem své nejkrásnější zlaté růže. Lucie stála jako v nadpozemské záři, zraky své prosebně i důvěrně k pramenu vší milosti pozdvihujíc. Proudem tekly jí slze po ubledlých tvářích. Rtové její se po-

hybovali, jakoby modlitbu šeptali. Moje srdce chvělo se outrpností a sladkým přáním jí pomoci.

Důvěřujte v Boha a dobré lidi — jal jsem se mluviti. Neplačte, Lucie! Umění lidské je vrátké — doktor se mejlí — Bůh vám matku zachová.

Lucie vrtěla hlavou.

Ne, ne! tak zle jí nebylo nikdy. Takovýma očima nehleděla na mne nikdy — takovým hlasem nemluvila nikdy. To je smrt!

I zakryla si tvář oběma rukama, aby nemocnou štkáním neprobudila. Já k ní přistoupil, snaže se pláč její zastaviti. I bral jsem ji za ruku.

Lucie — pobožná, rozumná Lucinko...

Ona vrtěla zase hlavou, jakoby mě prosila, abych dále nemluvil. Potom přistoupila ke stolu a utírala šátkem slzy své.

Já vím, co mi chcete říci, pravila. Ale jak můžete u dívky pevnou mysl vyhledávati, kteráž se má s jedinou útěchou, s jedinou podporou na tomto světě rozloučiti? Kam se octnu samojediná? Kde bude moje upřímná rádkyně, moje přítelkyně?

Což tady nejsem já? ptal jsem se jí hlasem polotřesoucím; i cítil jsem, že přišlo okamžení, otevříti srdce a shoditi s něho kámen pochybnosti. Či nechtěla byste ve mně důvěřovati? Lucie! mluvil jsem dále tichým hlasem — a pojav ji oběma rukama za pravici, položil jsem ji na srdce své — Lucie, nedivte a nehněvejte se, že tohoto okamžení používám — — *chcete býti mou?*

Ona se třásla; cítil jsem to ve všech žilách. Mé vyznání, mé nabídnutí ji překvapilo. Plamen jí vyskočil na tváře: očí nemohla pozvednouti.

Nejsem-li vám protiven, Lucie — začal jsem zase — chtěla-li byste se mnou odvážiti se na pouť vezdejšího života....?

Mezi tím jsem ji až k sobě přitáhl a k srdci přivinul; ona se ke mně přitulila a křečovitě ovinula mě levicí svou.

Volno bylo mně v onom okamžení — volno: tak asi, jako když šlechetný čin vykonáme. Zdáloť se mi, že jsem prost všechny zemské tíže, a že se mohu vznesti v říši větrnou, čistou, všeho bolu prázdnou. I potkala se ústa naše, a já přisahaje dívce v duchu, že při ní jako muž setrvám, vtiskl políbení na rty její, pečeť závazku našeho. Zvěděl jsem pak také — Lucie mi to s horoucí tváří pošeptala — že mě miluje.

Matka se probudila; my přistoupili k posteli. Radostný úsměv, odlesk příštího blahoslavenství, rozlil se jí po zsínající tváři, když vyslechla v sladkobolném, tichém plesu plačící dceru a prosbu mou o její požehnání.

Vztýčila se — my klekli u lože, ruce její dotkly se hlav našich. — Bůh s vámi a se mnou! vyklouzlo ze rtů jejích. Pak sklesla nazpět — a duše její zaletěla k Pánu. Neduh, pokoušeje se již od několika let o plíce její, vyrval matronu z náruči naší.

O dnech po smrti její, o pohřbu a jiných truchlorouchých záležitostech nebudu ti povídati. Vystrojili jsme průvod dostojný, bez marné nádhery. — Druhý den na to ptala se mně Lucie, zdali hodlám nynější příbytek podržeti, anebo má-li se ona odstěhovati?

Proč? — ptám se s podivením, nemoha hned smysl slov jejích pochopiti.

K vůli světu, odpovídá ona s očima sklopenýma. Neráda bych, aby lidská ústa co mluviti měla.

Tu jsem jí rozuměl. Těšila mne outlá starost její, ale musel jsem se zasmáti. Podivno, nač lidé hned připadnou. Já bych byl jakživ nezpomněl, že se to nehodí, abych s osiřelou, osamotnělou dívkou zůstával. A v skutku jsem také nic zlého v tom nenacházel. Lucie jest moje nevěsta — a měl jsem ubohou nyní se zármutkem jejím o samotě nechati? anebo ji k lidem cizím strčiti, kdeby snad přetvářeti se a spravedlivé hoře potlačovati musela?

Bojíš se mě, Lucie? ptal jsem se jí důvěrně, ruku jí podávaje. Ona pak vložila do ní ruku svou, a tisk její mi pověděl, co jsem věděti žádal. — Či-li chceš

sama sebe trápiti, s těžkostí svou o samotě zůstati, a přítele svého se zbaviti? Tys moje — a chce-li svět mluviti, nalezne slov, i kdybychom na dvou koncích světa bydleli.

A tak zůstalo všecko ve staré koleji. Letitá žena pomáhá mé Lucii v domácnosti, a já očekávám s tichou, mírnou myslí den, kterýž nás po skončení slušného smutku před oltářem spojí.

Zarmoutil jsi mě zprávou, že nemůžeš na mou svatbu přijeti. Bylbych ti zjednal hezkou družičku — tak aspoň povídá moje Lucie.

Minulý týden přišel jsem domů z radnice, a uspořádav potřebné věci, šel jsem navštívit svou nevěstu.

Dnes uslyšíš podivnou novinu, zvěstovala mi Lucie s jakousi malou nesnází. Jenom se nehněvej! — Přitom mi podala rozpečetěný list.

Byl od sestry její. Ubohé děvče jí oznamovalo, že se obstarožná teta najednou za mladého hejska provdala, že je celý dům převrácen, naděje na dědictví tatam, jí samé že hrozí mrzuté chvíle od zhýralého strejčka, slovem: že jí nelze déle u tetinky zůstati.

V této chvíli — psala jí — nezůstává mi jiné útočiště, nežli tvá sesterská náruč. Vím sice, že jsi v ní hlavní místečko jinému již vykázala — pro sestru zbude v něm ale snad přece nějaký kouteček. Oznam to svému vyvolenci, a popros ho ve jménu mém, aby nebyl otčímem jediné sestře tvé, dokud jí svět něčeho neposkytne, aby vás nemusela obtěžovati. Na začátku budeš v novém hospodářství potřebovati věrnou pomocnici; můžeš-li míti upřímnější, nežli jaká se ti mou osobou nabízí?... Ach, drahá Lucie! já bych žertovala, kdybych mohla jen slzy ukrýti, jenž mi přitom po lících kanou.

Já byl dočetl a — nevím proč? — pořád ještě hle-

děl jsem do listu. Chtěl jsem z něho snad obraz švegrušin si utvořiti?...

Nu, co tomu říkáš? ptala se mě posléz Lucie, blíže ke mně přistoupivši a ruku na rameno mé položivši.

Že se těším na z brusu novou družičku, řekl jsem na to — a tebe, milý bratře, lituji, že nepřijdeš. Mezi námi řečeno — Anežka byla prý jako dítě velmi hezká. Teď ji tu arci několik let neviděli.

Škoda, že jsi tady nebyl! Mělit jsme den, plný tichých, sladkých radostí. A jak bys byl se potěšil s naší Anežkou! Jesti to podivné stvoření. K sestře ani dost málo podobna. Člověk by myslil, že je to vtělené veselí, živý pramen nebeského rozmaru, kterýž tak pořídku v říši pozemského žití se prýštívá. Mysl její leskne se jako věčně modrá obloha; za usměvavou tváří, za přívětivýma očima nehledal bys hlubšího citu — a přece, přece! Prsa její jsou aeolská harfa; to nejmenší dotknutí — a u vnitřku jejím, ve svatyni srdce jejího, znějí tóny tak jemné, tak bolnosladké, že se v slzy rozplývají.

Hezčí než moje Lucie není; já očekával více.

Ale ty jsi se velmi změnila! pravila k ní moje prostinká Lucie.

To vím! usmála se ona beze vší nesnáze. Děti obyčejně ze své krásy vyrůstají. Ostatně se ale nemám čeho báti; vždyť nejsem nevěsta.

Ale navzdor tomu spočívá něco na tváři její, co tajným kouzlem více k sobě vábí, nežli nejpravidelnější spanilost. Její pěkné, plné, malinové rty — za nimi dvě řady perlí — to veliké, živé modré oko — z každého slova, z každého úsměvu, z každého hnutí vane dech panenské milostnosti. A to švihlé a přece plností až bujné tílko, na němžto sedmnácté jaro spanilých darů svých vysypalo... kdybys ji byl jen viděl, jak v modrých atlasových šatech u oltáře stála! Sama Lucie měla

z ní radost, když se byla přistrojila, a ptala se mě šeptem, zdali se mi nelíbí?

Nehleď na ni tak zasmušile — prosila mě; ať si nemyslí, že ji tu rád nevidíš.

Já zasmušile? — o tom jsem nevěděl. Já se byl zamyslil — v hluboké, přepodivné myšlénky se ponořil; ale že bych se byl chtěl zasmušiti?

Neboj se, Lucie! řekl jsem, ruku jí tiskna. Nenílіž... krásná — chtěl jsem upřímně říci; doložil jsem však jen: tvoje sestra? — Proč jsem ale nemohl říci: *krásná?* Ona přec byla krásná, krásnější v tu chvíli než Lucie. A proč jsem to nemohl přece říci? — Ach, jakž bych ji byl mohl tak ovšednělým slovem uraziti? Jevilo se na ní v té chvíli něco vyššího, nežli je krása tělesná! Slzy jí stály v očích, a když k ní moje tichá, věčně mírná Lucie přistoupila a se ptala: Co je ti, Anežko? — tu zvolala! Ach, což se nemám z tvého štěstí radovati? a nedbajíc na svatební roucho, vrhnula se jí vášnivě okolo krku a vroucně ji líbala.

Sladké trnutí projelo žíly mé — něco podobného nebyl jsem ještě pocítil. Kdybych byl mohl péro namočiti do krve své, byl bych napsal dithyrambu, že by veškeré tvorstvo bylo plesalo.

Krásný, krásný byl to den! Škoda, že jsi mezi námi nebyl.

Tys podivný člověk! Tu se raduje, přeje mi štěstí, napíše mi toho, jakoby byl celé své srdce vyprázdnil — o *ní* ale ani zmínky. To mne bolelo! Zdálo se mi, jako bys mým slovům byl nevěřil. Čili jsem tak špatně maloval, že to ani za slovo, za jedinké chudé slovo z tvé strany nestojí? To jí děláš křivdu.

Anežka je ochranný genius naší domácnosti. Ona je koření i květ radůstek našich, sluneční paprslek v starostech našich, život našeho života. Lucie jde svým odměřeným krokem; bedlivější, pečlivější hospodyni nemohl

jsem nalezti. Ale všecko je ticho, všecko je mrtvo v jejím okolí; z duše její nevychází onen zahřívavý poblesk, jímžto by obživlo, nač oko její padne, co do ruky vezme, k čemu přikročí. Okolo ní vane život mrtvý — a teprv Anežkou budí se v něm duše.

A její duch — její srdce! Četla i pojala skoro všechny německé klasiky, z části zná také anglickou i francouzskou pěknou literaturu. U tety měla příležitost obeznámiti se v čarovných lučinách jejích. Jakýž rozdíl mezi ní a Lucií v tomto ohledu! Mluvili jsme o Byronovi — moje dobrá Lucinka šla ven; měla dlouhou chvíli. Nevím, nevím — kdy a jak v ní ozvěnu srdce svého naleznu.

Ptal jsem se Anežky — jak se jí náš Kollár líbí? — Kdo je to? ptala se ona s naivním úsměvem. — Mně to padlo jako skála na srdce. I divila se, že lidé také česky píší; od dětinství na vzdálených hranicích, v domě pouze německém, v cizí domácnosti, nevěděla, co se děje v domě vlastním.

Mluvil jsem s ní o národě, o jazyku mateřském... oko její, celá duše její lpěla mi na ústech. Slyšelť jsem to z tlukotu srdce jejího, viděl jsem to na plamenu tváří jejích, že mi rozumí, že význam slov mých cítí. Mluvil jsem o vlasti, a jako bych posud nevídaný, ale dávno a toužebně hledaný ráj před očima jejíma byl otevřel, plný krásných barev a čarovných obrazů: zanítilo se oko její, ruka její se třásla, a přece tiskla tak vřele ruku mou! — slza se zaskvěla na krásných řasách jejích a ústa její šeptala! Děkuji vám. Nyní teprva vím, proč mi posud bylo, jako bych na veliké poušti stála; nyní vím, kde hlavu skloniti, kde se přituliti — nyní vím, kdo jsem a komu náležím. Vy jste strhnul bělmo s očí mých.

Já jí musil slíbiti, že ji uvedu na luhy naší literatury. Honem se dala do čtení, a kdykoliv se z ouřadu domů vracím, vím již, že na mne poznamenání slov čeká, kterým ještě nerozuměla. Jindy zase spolu čítáme, a tu

se nám otvírá pole k nejrozmanitějším rozprávkám. Usmáti se ale musím, když nás naše milá Lucie poslouchá, z nenadání hlavou zavrtí a odejde.

Ondyno jsem četl povídku, kterou jsem byl právě dopsal. Anežka a Lucie poslouchaly. Byla to známá pověst o Grizeldě. Nenechal jsem ji ale manželem zkoušeti a jako v Halmově dramě tak ukrutnou hru s ní tropiti; já chtěl míti Percivala šlechetnějšího. On se ovšem také v mé povídce u dvora Arturova spanilostí ženy své vychloubá a nade všechny paní u dvora ji vynáší; ale král sám, aby královně zadost učinil, pronásleduje pak oba manžele; dítě jim vzato, Grizelda vyhnána, s nebezpečenstvím života zachrání manžela, až posléze král i královna důkazem veliké lásky přemoženi, mana svého i manželku jeho odprošují, dítě i statky jim navracují a v srdci svém prvního místa postupují.

Seč péro moje bylo, chutě a svědomitě jsem učinil. Živými, ohnivými barvami vylíčil jsem lásku pronásledovaných manželů. Tiše poslouchaly moje ženské; Lucie hleděla na mne svým tichým okem, jakoby na kázaní pozor dávala; — Anežka hleděla pod sebe, na své vyšívání, a diamantová slza třásla se jí na řasách.

Já přestal čísti, a hleděl nyní s jedné na druhou.

Od koho je ta pověst? ptá se konečně Anežka hlasem, v němžto se ještě otlé pohnutí duše její třáslo.

Já ji sepsal, odpověděl jsem s úsměvem, i byl jsem pyšnější v té chvíli, nežli po celý život svůj. Viděl jsem zalíbení na tváři Aneščině. Zdála se býti překvapena. Pozvedla hlavu, a oko její spočinulo na mně jako poblesk sluneční.

Vy jste to psal? jala se mluviti. I podívej se, Lucie, jakého to máme doma hříšného čarodějníka, kterýž fantasií svou tak spanilé světy tvoří, a před námi poklady své ukrývá! Či vědělas ty něco, že je pán tvůj básníkem?

Já? tázala se Lucie. Nevěděla. A jelikož mi to posud nesvěřil, myslím, že na tom mnoho nezáleží.

Nezáleží, nezáleží! Ale ty, chladná osobičko! zvo-

lala Anežka s dobromyslným smíchem. Ty děláš svému panu manželi pěknou poklonu. Což pak tě to netěší?

Proč by mě to netěšilo? řekla Lucie lhostejně. Je to hezká povídačka — jenom trochu smutná. Mně bylo těch lidí líto.

V tom bilo sedm na našich hodinách.

I podívejme se, jak tou kronikou čas uběhl! zvolala Lucie jako nově obživlá. Málem byla bych na večeři zapomněla. — Na to vstala a odešla do kuchyně.

Nepsal jsem ti, že je Lucie rozená hospodyně? Tu ji máš. Od první chvíle, co u oltáře osudné „ano“ se rtů jejích splynulo, vjela do ní vážnost usedlé matrony, a jakési hrdé vědomí: Teď jsem paní — teď se musím starati o dům svým způsobem a touž mírou, jako se o něj pán můj stará. — Škoda, že nemá sestřina ducha, sestřino srdce! O hospodářství, o kuchyni, o zahradě, o polích mohu s ní mluviti — ach ano! tu je ve svém živlu! ale jiná věc nechytí se mysli její. Ale já nejsem veliký hospodář — toť víš!

Jediný, věrný bratře! Odpusť, odpusť — že jsem tak dlouho mlčel. Divá, zkázyplná mračna přehnala se mezi tím přes hlavu mou: život můj byl plný těžkého zkoušení. Stojím sice ještě v ohni, přepaluje, čistí se duše má; avšak mírněji dmou se prsa, jasněji prohlédá oko. Bratře, poslyš mě! Či-li mám s tím drtícím břemenem na srdci klesnouti a zajíti?

O, že jsi mlčel, kde jsi mluviti měl! Což pak jsi neznal dětinské, důvěrné, pošetilé srdce mé? Nevěděl jsi, že rádo přilne, kde soucitu nalezá? — že nemůže o samotě zůstávati, aby nezvadlo? A vždyť jsem jedině *proto* uvázal se *v pouta manželská*.

Nyní to vím, nyní to cítím, proč jsi nikdy o Anežce nemluvil. Já ti nerozuměl. Tys ale věděl, proč to činíš — a měl jsi na mne zaslepence zkřiknouti: Stůj! otevři, protři sobě oči! Propast je, kam kráčíš....

Na mne přišlo jakési životění bez všeho vědomí; Lucie byla země moje, Anežka slunce moje, po němžto duch můj květuplná ramena svá rozpínal. Ale nepozoroval jsem, že se kořeny mé pomalu z lůna svého vysmekují — že mi hrozí zvrácení. Náhoda mi otevřela oči.

Anežka nemohla arci zrakům městečka ujíti; já bych se byl soužil, maje snad květinu ukrývati, kteráž je k ozdobě tvorstva stvořená. Brzy poznalit i cenu její, a mladý náš lékař začal se o přízeň její ucházeti. Mně bylo vždy, jako když mě k srdci bodne, kdykoli k nám přes práh vstoupil. A ona se usmívala! Ach, ty nevíš, co v jejím úsměvu spočívá! Nebe se mi jím jindy otvíralo — nyní jsem se zachvěl smrtelnou hrůzou. Co že mi bylo? — Stydím, bojím se to psáti. Raději byl bych se do rakve položil; myslil jsem, že musím celý svět nenáviděti. Nehodným zdál se mi býti lékař — a po něm všeliký člověk přízně Anežčiny. Já se třásl při myšlénce, že by ji mohl získati — samojediný chtěl jsem ji míti, samojediný chtěl jsem v srdci jejím vládnouti. Každý dárek její milosti zdál se mi býti okrádáním práva mého, v ohnivé obraznosti utvořeného.

A směl jsem něco říci? — Nesměl, nesměl!... Já se musil vyznati, že jí lékař zasluhuje. Ale co ve mně žilo, co ve mně bouřilo a zuřilo, nesměl jsem odkryti. Ach, můj bratře, ty nemáš míry, abysi poznal a ocenil neštěstí mé! Jako muž byl jsem sám sobě slíbil — jako muž ubohé Lucie před oltářem se zavázal, že ji budu milovati... ne, ne! to jsem neslíbil, to jsem nemohl! Já ještě nevěděl, co láska jest. Já to ještě nikdy nevěděl, ačkoli jsem ti psal: Milovati — v jediném smyslu toho slova — to již nebudu. Já byl na omylu. Což jsem tedy mohl Lucii slíbiti? Já se zavázal, konati své povinnosti, viděti, ctíti v ní svou manželku... a tento závazek musím vyplniti, i kdybych měl pod ním klesnouti.

Ach, proč jsem neklesl! Proč se neodloučila duše má, když tělo podléhalo kruté nemoci? Nyní bych měl pokoj.

Již několikráte klamal jsem se myšlénkou, že miluje! O, blažené doby studentské, kdež každé zatuknutí srdce, každé zapálení tváří za lásku vyhlašujeme! Nikoli, já nemiloval ještě. Pozdě, přepozdě měl jsem tu sladkohořkou číši vypiti. Nyní vím, jak chutná; jed její proudí v žilách mých. Nekruť hlavou — netváři se jako studený, železný svět! Já dovedu také na trůn sednouti a vinníka pohnati: Pojď, zodpovídej se, zrádce světostarých zákonů! Ty se opovažuješ milovati jinou, než kterou jsi z dobré, vlastní vůle... o, o mudrci! — Já dovedu také souditi; to je snadněji, nežli neproviniti se. A já nemiloval ještě nikdy! Nemám-liž ani teď této almužny pro srdce své žádati? Co chcete za ni? Krev mou? — tu jest. Ach, vždyť jí žádnou almužnu nekoupím... ne, ne! pramen blahoslavenství.

Usměj se, bratře, nemůžeš-li nademnou zplakati! Vždyť musím srdce míti, na němžto bych mohl povzdychnouti, požalovati. O že jsem tě neměl u sebe! Snad by mě byla nemoc minula...

Musel jsem včera přestati. Dnes přečítám, co jsem napsal. Nech zůstane napsáno. Vždyť je to otisk nemocného srdce, kteréž by rádo tvým přátelstvím se uzdravilo. Ty se od něho nelítostně neodvrátíš.

Miluji Anežku. Miloval jsem ji, nežli mě žárlivost oči otevřela — miloval jsem ji, aniž jsem co věděl, a byl jsem šťastný. V ní se oživili snové, jacíž kdy duši mou nevýslovnými, nepovědomými touhami naplňovali; v jejím slovu, v jejím úsměvu nalezl jsem ozvěnu citů svých; ona mi rozuměla. Jasně klenula se obloha nademnou; já se procházel květnatými lučinami, nemysle jinak, nežli že to tak býti musí. Náhle vyvstaly mraky nad mou hlavou — pokoj můj zmizel. Žárlivost strhla mé bělmo, žárlivost probodala srdce moje Sopka vířila v prsou mých, a já nesměl ústa otevříti — vždyť jsem stál s Lucií u oltáře! — i mlčel jsem.

Hněv, lítost, láska, nenávist rozžíraly bytost mou. Myslil jsem, že mám právo lásku její požadovati, že

mě oklamala — ještě hůře, že si ze mne žerty, posměch tropila. Já nevražil na celý svět, na lidstvo, na veškeré tvorstvo. Černá trudomyslnost pojala mě ve své úzké, těsné okovy. Žádnému jsem nevěřil, každého se štítil, uzavíral se a o samotě plakal — plakal, ano — krvavé, ohnivé slzy vyléval jsem, pramen života mého jimi ubíhal a vysychal. Lucie — ta dobrá duše — o že jsem jí nemohl srdce své otevříti! — umírala úzkostí; ale já nevěřil ani jí, ani... *jí!* Ach, vždyť víš komu!

A co jsem jim měl říci? — Já se neučil lháti — a pravdu? Neslíbil jsem plniti své povinnosti? — Mlčel jsem, trpěl jsem, až — nevím ani jak — onemocněl jsem. Krev moje byla žhoucí olovo, hlava těžká, jakoby země na ramenou mých seděla, divé, strašlivé sny točily se mi pod lebkou. Deset dní jsem o sobě nevěděl. Pak opět slítli se moji rozplašení smyslové, a já pozvednuv hlavu, hleděl mdlým, ale tichým okem před sebe.

Celá věčnost ležela za mnou; divotvorná směsice kolotala se v ní u velikém víru; dlouho nemohl jsem pochopiti, co se bylo se mnou dělo — až pak *její* postava a Lucie z chmurného kotoučení vyploula.

Buď Bohu chvála! zvolala Anežka třesoucím se hlasem, ruce na prsou sepnuvši, a slzy jí kanuly po tváři. Mně bylo, jako bych anděla slyšel, volajícího ku vzkříšení, k věčnému, jasnému životu. Ano, ona byla můj anděl. Cítil jsem to tak hluboce, tak ohnivě, že ve mně, co živ budu, toto vědomí nevyhasne. Cítil jsem, viděl jsem, že je mé srdce řetězem magnetickým k srdci jejímu upoutáno, a že tak zůstane až do posledního uderení. Cítil jsem to — ale duše má nepukala při tom zoufalivou žádostí.

— — Píši to po chvílkách. Jesti to první zaměstnání moje po těžké nemoci. Ony myslejí, že mi škodí; ale já cítím při tom úlevu. Já mám ještě mnoho — mnoho na srdci. Dříve list nedostaneš, dokud do něho všecko nevložím.

Anežka je bledá; celé noci probděla u mého lože — nedala si to vzíti; Lucie musela jí to povoliti. A však

nejenom s tváří — s ní celou stala se v tom čase proměna. Sotva ji poznávám. Oko její nedlí na mně s výrazem oné srdečnosti a nenucenosti, veselé mysli a živého ducha, jímžto mě jindy rozkoš do srdce vlévala. Ale nemohu se na ni hněvati, nemohu se jí ani ptáti — onať je i takto spanilá, ach, ona je spanilejší! Ale co jest jí? Tichá melancholie pohrává okolo rtů jejích. Zardívá se a opět bledne, když se mnou rozpráví. — Co jest — jí?

Ale tak jsem se mohl ptáti až do soudného dne. Můj rozum nebyl by mi odpověděl, oko moje nebylo by to vypátralo. Náhoda mě poučila, náhoda ji prozradila. Nikoli, nechci se rouhati věčnému řízení, tomu milostivému, celou přírodou vanoucímu dechu! To byla vyšším, mocnějším prstem přivedená chvíle!

Byl krásný den; já mohl i měl jsem trochu vyjíti. Stěny již na mne ležely jako těžké vězení. Okny hledělo, usmívalo se na mne modré nebe, zdola mne vábila malá u domu zahrádka; ale samotného nechtěly mne pustit. Lucie měla bolení hlavy; říkala tedy sestře, aby vzala klobouk a mě doprovodila. I šli jsme; šli, ale mlčeli. Zdálo se, jako bychom klíč k rozpravě byli ztratili; ale srdce byla plná. Moje tlouklo a ona se chvěla; cítil jsem to, když jsem ruku v loket její položil.

Teplý vzduch ovanul a rozehřál prsa má. Bylo mi volno, jakoby se ocelová šupina se mně byla sloupla; pozdvižen nade hmotu zemní vznášel jsem se daleko — daleko v krajiny věčně mladnoucího jara, a ruku v ruce s Anežkou poletoval jsem libovonným kvítím.

Skoro nevědomky byli jsme vyšli ze zahrady a octnuli se na lukách, u blízké olšiny, mezi nížto se nízkými břehy po křemeně jasný potůček proplítal. U něho jsme se mně zastavili.

Se svými lesklými vlnkami zdál se mi býti veliké, šíré moře, v němžto jsem až na dno hleděl, a odkud mi nevýslovně sladké ticho a líbezné odpočinutí kynulo.

Moře, moře — šeptala ústa moje. O kýž odpočívám

ve tvých hlubinách! — I podepřel jsem se lehounce tváří o labutí rameno její, a zamhouřiv oči, zanesl se v myšlénkách .... k svému hrobu. — Tak bych chtěl skonati! myslila duše má, ale zrádná ústa pronesla myšlénku na jevo. V tom okamžení byl bych si smrt za jedinou milost boží s nábožnou myslí vyžádal; ale nebyla to žádost zoufalce — v té chvíli byl jsem blaženě tichý — rozkošně mrtvý.

V tom se mi zdálo, jakoby rosa nebes na mne padala a k novému životu mě rozněcovala. Zvolna otevřel jsem oči — *ona* plakala. Slze její padaly na tvář mou.

Co je ti, Anežko? ptám se jí — nikdy před tím jsem jí netykal; ale v té chvíli nebylo na mně břemene těla lidského; duše moje proletovala svobodně v říši obrazů a žádostí svých.

Co je ti, Anežko? ptám se jí, a ruce moje ovinuly se okolo těla jejího; ona pozdvihla očí svých — duše naše potkaly se pohledem a přešly dotknutím se úst.

Rtové její zahořeli na rtech mých silou vřelého proudu; uchvácena spočívala v náruči mé a skrývala tvář na prsou mých.

Běda mně! zvolala pak náhle, a prudce z náručí mého se vymknuvši, obrátila se ode mne a zakryla plamenající a spolu zaslzenou tvář oběma dlaněma.

Anežko! miluješ mne? — ptal jsem se hlasem třesoucím se nevýslovnou, nikdy nepocítěnou, netušenou rozkoší — duše moje vznášela se na rtech. — Anežko, miluješ mne? — A přistoupiv k ní zase, položil jsem ruku okolo těla jejího.

Ona mlčela, ale slzy valily se jí proudem po lících, a ňádra její vlnila se bouřlivě.

Život a smrt odpočívá v této otázce — mluvil jsem dále....

O já to vím, já to vím! zvolala ona hlasitě, a obrátivši hlavu ke mně, hleděla mi s celou duší do očí. Já tě viděla umírati — a duše moje hynula úzkostí, hynula, hryzena zubem těžkého svědomí — hynula — ano já se

ti přiznávám! — plamenem vášně, o které jsem nic nevěděla, nic necítila, dokud jsme tiše vedle sebe sedali, dokud se... třetí mezi nás nevtíral — doložila šeptem. Ale co má z toho pojíti? zvolala konečně rukama ouzkostně lomíc.

A smíš se takto ptáti, vidoucí člověka tonoucího v moři divoproudném, jejž ochrániti můžeš ruky vztáhnutím — smíš se tu ptáti: Co z toho pojde, když ho zachráním? když mu život daruji?

A byť to i byl život hříšný? ptá se mě ona, a oko její spočívá na mně, jakoby chtělo nejtajnější, nejjemnější myšlénku mou vypátrati — a přece znělo v otázce její tolik důvěry, tolik bázně, tolik lásky, tolik žádosti!

Kdo se opováží lásku mou k tobě hříšnou nazvati? řekl jsem, a veškerá slabost tělesní byla se mně spadla. Já cítil, že jsem zdráv a silen — ach, vždyť jsem bránil jiskru života svého. Kdo mně může láti, mluvil jsem dále, že ústa svá k pramenu sklánim, abych posilnil umdlévající, vadnoucí ve žilách sílu? Kdo mne může trestati, že se tisknu k plamenu, na němžto chci chladnoucího, hasnoucího ducha zahřáti? Kdo může říci: Ty nemáš býti — zahyň, zemři? — Anežko, tys jediná, první a poslední, v jejížto rukou život můj leží, ty bys chtěla zkázu mou?

Nechci, nechci! zvolala vášnivě. Ale doufám, že máte více síly nežli já, abyste se zmužil — abyste omladil i sílu mou. Já tě miluji, Vilíme! — nestydím a nebojím se toto vyznání přede tváří Všemohoucího učiniti — ale nechať je to *naposledy*, co o té věci mluvíme. Přijmi toto vyznání — ach, snad by nebyla měkká duše tvá podlehla těžké chorobě, kdybysi byl věřil, co jsi snad někdy doufal, nebo kdyby mně náhoda byla dříve ústa rozvázala, že tě miluji; — přijmi toto vyznání a uchovej vědomí o věčné lásce mé v hlubinách duše své jako čarovný talisman; ale pomysli na svět a — *na mou sestru*.

Na svět? co je mi do světa? Žádám něco od něho? Ztenčuji právo jeho chtěje získati lásku tvou? Může ji někdo větším právem požadovati nežli já, jemužto jsi ji

svobodně darovala? Celý svět vyzvu do boje; uvidíme, kdo zvítězí. — A tvoje sestra?... mluvil jsem dále, a zrak můj padl v první chvíli k zemi. Byloť mi, jakobych přemýšleti, rozvážiti musel, mám-li prenesti, co se v srdci ozývalo... Co chce tvoje sestra? Činím jí křivdu? Trpí bezpráví a škodu? Co jsem jí slíbil — a já nemohl nic jiného slíbiti, nežli co jsem cítil, podávaje jí ruku svou — co jsem jí slíbil, věrně vyplním. Onať je hodná, dobrá — manželka, paní má! já ji budu ctít a jí si vážiti.

A já bych ji měla okrádati o nejdražší poklad života jejího? zvolala Anežka — o lásku manželovu?

Bojí-li se toho, řekl jsem já, nechme ji samu rozhodnouti. Já jí otevru srdce své.

Nedopouštěj Bože! zvolala ona náhle na smrt ubledlá. Chceš ji připraviti do rakve? O nemysli, Vilíme, že je Lucie tak chladného srdce! Hluboký, vřelý je cit její k tobě — ačkoliv se povznesti nemůže k oněm jasným výsostem, po nichžto duch tvůj létává. Ne, ne — ušetři mi trápení zlého svědomí a nerozmnožuj muka má, ježto již beztoho kořeny života mého podkopávají... Hlas její měknul, chvěl se, splýval jen jako jemný, tichý večerní větýrek, jenž se po růžích houpá. — Pomysleme jen, šeptala dále, co by z lásky naší bylo, i kdyby Lucie o ní věděla?

Hluboce ozývala se otázka její v duši mé; cítil jsem váhu její — ale neděsil jsem se jí, neklesal jsem pod ní; vždyť jsem miloval! Já bych se byl v krvavý, smrtelný boj pro lásku její odvážil; ale v námitkách jejích ozývalo se něco, jež mi srdce nedůvěrou a bázní naplňovalo. Já neměl odpovědi na její otázky. Bylo mi, jako bych stál zase opuštěný, zůstavený s bolestí svou na poušti života. Hlava moje klesala na prsa.

A co bude ze mne bez lásky? prohodil jsem konečně.

Bez lásky? opětovala ona, a jako blesk proletěly tato dvě malinká slova duši mou. Cítil jsem, že nestojím

opustěný — že jsem boháčem. I pozdvihl jsem hlava; s očima sklopenýma stála Anežka přede mnou.

Tedy bez tebe! zvolal jsem, vroucně ji k sobě přivinuv. Ona sklonila hlavu na rameno mé a tiše plakala.

Z tebe bude tolik, jako ze mne, šeptala; — více, mnohem více; já jsem pěna hnaná pobouřenými vlnami — kvítí, kteréž se časem pohodí; tys poukázán na život; dnové tvoji jsou odpočítáni dražším povinnostem, nežli je láska k nepatrné dívce — a ty je vyplníš. Umříti je snadno, ale muži sluší vytrvati a z boje neodcházeti. O nezoufej! Láska moje bude tě provázeti, bude tě jako strážný duch ovívati; důvěřuj v ni a buď s ní živ — pro vlast!

Jakoby nebeský balsam v duši mou kapal, jakoby zpěvy cherubínů srdcem mým táhly: zavznívala slova její. Veliký mír vešel do srdce mého, a tiše, nemluvě, ani se nehýbaje, poslouchal jsem věštkyni svou. Ona spočívala ještě na prsou mých, a vřelý dech její hrál okolo tváří mých, jako vanutí věčného života. Mluvila o vlasti, a slova její padala jako palčivé uhlí v ňádra moje — a vpálila do nich hluboké, hluboké rány.

O matko má! ty churavá, v zedraném, chatrném šatě! já bych neměl postaviti se vedle tebe a zdobiti oudy tvoje novým, lesklým rouchem? — O anděli můj — Anežko má! Tys věděla, kde je zatknut hlavní kořen života mého — tys věděla, co snesu ve službě vlasti.

Ani nejmenšího pracovníka nesmí ona drahá ztratiti — pravil jsi; i síla nejslabšího člověka může nyní podporovati kroky její, a ty nejsi, nesmíš býti jeden z nejmenších. A což jest láska k nepatrné dívce proti lásce k vlasti? Mohla by tě ona v této myšlení? Mohla by ti na dráze k velikému cíli překážeti? Nespouštěj se jí — mluvila dále, a veškerá bytost její rozplývala se v těchto slovech; rámě její vinulo se okolo mne — já slavil svátek svého života. Nespouštěj se lásky mé — nemůžeš-li bez ní vztyčiti se; ale uchovej ji, pohrob ji v prsou jenom jako drahou památku. Zpomínka na ni tebe posilňuj —

svobodně darovala?
kdo zvítězí. —
zrak můj padl
bych přemýšlet
v srdci ozýval
Trpí bezpráv
nic jiného
svou — co
dobrá —
vážiti.
A
vota je
F
hodn
Chc
Lu
k
vý
m
ji
j

... budeme od sebe rozděleni; neboť jiného nám nic
... Anežko! ... se rtů mých, a ledové
... prosila ona a položila prsty
... Vilíme můj! ... musíme rozloučiti — musíme, drahý
... Kdo se může opovážiti, svolal jsem rostoucí bázní
... kněžem uchvácen, aby tě z náručí mého
... vyrval? — Já sama! řekla ona odhodlaně. Čili můžeš ode mne
něco jiného očekávati? Vilíme, já vím, co v tvém srdci
bouří — vím, co na jazyku máš; ale já nemohu jinak —
nemohu! Poprvé a naposledy stojíme takto u sebe. Nikdy
se podobné chvíle nechtějme dočkati. Co nyní učiním,
se před se vezmu — ještě nevím; ale zpomnění na tebe
bude provázeti kroky mé — až k hrobu...
Mnoho, mnoho jsem ti toho, bratře, napsal! Ještě
jednou přežil jsem všechny hodiny bolestí svých — i zdát
mi se, že nyní otužen na ně i ke předu pohlížím. Ty
máš nyní věrný obraz můj. Co mu asi řekneš? Budeš
mi to věrně psáti! O budeš zajisté, budeš!
A co asi ona nyní počne? — Já jí déle neodmlou-
val. Tiše, ruku v ruce, vraceli jsme se domů. Večernice
stála již na obloze; my to dříve nepozorovali. Já byl
zdráv a silen. Nový život probíhal mi napnutými žilami.
Nevěřil jsem — a nevěřím, že by se mohla odtrhnouti;
že by mě mohla opustiti; sice bych nesměl v slze, vře-
lost řeči, v bázeň, milost — v nic bych nesměl věřiti.
Čili by dívka měla býti silnější než já? — Ach! vždyť
já teď od ní praničeho nežádám. Skoro spolu ani ne-
mluvíme. Spokojen jsem, když mé oko na ní utkví —
v blízku jejím zdá mi se, že stojím pod perutěmi anděla
strážce svého.
Lékař, můj hromosvůdce, nepřichází již do domu.
Lucie mi žaluje, že mu Anežka všecku naději vzala —
... uje mi, že budoucím štěstím opovrhla, a nemůže pro-

měnu celé bytosti její pochopiti. Ať ji nepochopuje! Beztoho by jí nerozuměla; Anežka je tichá — je, doufám, šťastná. — Šťastná? — snadno napsáno — napsáno, proto že to přeji, proto že sám šťastný jsem. Musím tedy i v její štěstí věřiti.

Já užil dnů nebeské radosti. Byl jsem v Praze v záležitostech zamotaného procesu. Ale nebyl jsem tam sám.

Nechtěl bys vzíti s sebou Anežku? prosila mě Lucie. Snad ji cesta povyrazí. Já nevím, co té holce schází.

S klopotným srdcem poslouchal jsem toto požadování a musel se odvrátit, aby mě uzardělá tvář neprozradila. Lucie to měla za znamení nechuti a odporu.

Nehněvej se, milý manželi! prosila dále. Já ji nemohu tak smutnou viděti. Prahu ještě nezná. Snad ji přivede na jiné myšlénky. A výlohy nebudou také o mnoho větší...

Dále jsem jí nedal mluviti. Slíbil jsem, že Anežka se mnou pojede.

A ona sama? — jak se přitom chovala? Beze všeho projevení líbosti, chladně, pokojně. Mlčky seděli jsme v kočáře — ale já byl spokojen, šťasten po boku jejím, šťasten, kdykoli jsem jí alespoň krajinu a dědinu jmenovati mohl, ježto okolo nás míjely. Něco jiného jsem beztoho mluviti nesměl; musel jsem zajedno dávati pozor na uši kočího, jako na dva zrádce svatého tajemství — a pak mě varoval jakýsi tajný cit, kterýž ani pojmenovati neumím. Byla to šetrnost, byla to ostýchavost, úcta... anebo hlas povinnosti mé?... to nevím.

Ale podivno! — čím blíže jsme k Praze přijížděli, tím rychleji, tím patrněji zdálo se mi, prchala trudnomyslnost Anežčina, tím patrněji rozlétaly se tichounké mráčky na čele a tváři její — tím patrněji proskakoval

slabý úsměv okolo rtů jejích, a nová živost vyprskovala se jí z očí. — Já jí to řekl.

Mně je tak okolo srdce, odpověděla ona, jako bych se k něčemu velikému blížila, jako bych se něčeho radostného dočkati — jako bych něco dávno žádaného potkati měla. Nyní teprva, zdá mi se, vím, proč jsem proti této cestě se nezpouzela. Bylo to kynutí věčného řízení.

Nemohl jsem s ní o tom se přiti; byl jsem rád, že se bývalá bodrost v ní ozývala; a v skutku ji pak letitá příbuzná, u nížto jsem ji v Praze v bytu nechal, dovádivou čtveračkou nazvala. Nežli jsme odjeli, sám jsem ji skoro nepoznal. Živost její byla zase tady; a ke mně — jestli mne samolibost a žádost moje neklamaly — ke mně byla přívětivější, důvěrnější nežli kdy jindy.

A co bylo toho příčinou? Jediný večer, jediné divadelní představení. Já si to nemohu posud vysvětliti.

Byli jsme v divadle. Hráli dle francouzského originalu vzdělanou činohru — zapomněl jsem, jak, ale zdá se mi, že *Volení stavu* nazvanou. Celé dějství otáčelo se okolo mladé dívky, postavené v životě na místech drsnatých, kteráž posléz, aby sobě a svým drahým pomohla, k divadlu jíti se odhodlala. — Byla to dobrá, děje- a vášní plná činohra; scény dívčí nad míru dojímaly. Měl jsem zvláštní potěšení, vida Anežku, jak s celou duší na hru pozor dávala. Oči její zářily, tváře hořely. Jediná divadelní hra otřásla celou její bytostí. A jak ní otřásla Jen poslechni.

Jeli jsme domů. Byl krásný letní den. Obloha se na nás usmívala a skřivanové se zúčastňovali v rozkoši mé; třepetavé písně jejich rozléhaly se po celé krajině. Na tvářích Anežčiných spočívalo nevýslovné usmívání, oblesk neskonalého vnitřního utišení. Mlčky kochal jsem se v jejím pohledu. Zdálo se mi, že chce mluviti, něco důležitého mluviti — i nechal jsem ji času k rozmýšlení. Konečně začala.

Nemohli bychom si doma nějaké malé divadlo vystavěti? ptala se hlasem trochu nejistým.

S podivením hleděl jsem na ni. — Proč ne? Kdyby vás to těšilo.

Ach, v tom musí něco nesmírně sladkého spočívati! Ráda bych to jednou zkusila.

Já nebýval arci nikdy tuze veliký příznivec domácích divadel, neboť jsem neznal ani jedno, jež by bylo vedlo k něčemu jinému, nežli k mrzutostem, rozmíškám a pomluvám. Krasocitnou zábavu a vzdělání mívají takové pokoutní ústavy vždy jenom za věc vedlejší. Ale nyní o to žádala Anežka! Jakž bych se byl mohl žádosti té protiviti? A neměl-li jsem sám duševní zábavy se nadíti? I slíbil jsem jí to — a cesta nám pak utíkala samými návrhy o novém divadle. My sháněli hned opony, postranice a malíře; ohlíželi se po hercích, vybírali děvčata, kusy, rozdávali role, drželi zkoušky a zvali diváky do zahradního domku, z něhož jsme chrámek Thalie utvořiti zamýšleli. Zvláštní chuť měla Anežka do kusu Pražského. Ale kdež ho vzíti — a pak tolika osobami obsaditi? Brzo vyvolili jsme několik jiných... slovem: jako šípy letěly hodiny na zpáteční cestě.

Náš starý malíř, kterýž tu nějaký pokoj a štít po domech obnovuje, také nápisy na hroby píše a panáky na trh maluje — tento náš pověstný Apelles tře již barvy, a tesař se potí. Já teprva nyní do toho jak náleží chuti dostávám. Udělám z toho malinké učiliště pro naše městečko.

Přál bych si vůbec, abych měl více praktického okresu, abych mohl do života lidu našeho se postaviti, a slovem, skutkem jej vésti k tomu cíli, kam jsem to druhdy pérem činiti chtěl. Nyní o péro své tuze nedbám. Je to cosi nelíbého i neplatného, když se člověk s pérem toliko na prostředních cestách potlouká; a já? — já necítím v sobě nic tak velikého, co by mě nad obyčejnost povzneslo. Viděl jsem také zas jednou Prahu a potěšil se novým, pružným jejím životem. Ona jest a zůstane přece jen ohniskem vší naší literární činnosti a národního snažení — a nyní se mi vidí, že bychom na venku

více *takových* lidí potřebovali, kteříž by jako Jan na poušti cestu připravovali slovu, přicházejícímu z prostřed národa, z hlavy jeho, ze srdce jeho; kteří by ústy a rukama na ospalce a na lenivce tak dlouho doráželi, až by z něho přece jiskra vyletěla a se znítila. Zkusím toho také — učiním počátek divadlem. V okolí máme několik úředníků, několik statkářů, kteří stojí vždycky v šiku mezi našimi odpůrci. Můj Bože! kdež pak není housenek na tom nejkrásnějším stromě? I v naší odlehlé krajině se rodí. Ale budeme je smítati a páliti. Nejdříve je zachvátíme libozvukem jazyka našeho. Jako pavouk, ale pavučinou ze stříbrných nitek, ovinu je, že se nebudou moci vyplesti.

Škoda, škoda, že literatura naše v dramatickém oboru praničeho nemá, co by jako zápalné prskavky do srdcí lítalo, do srdcí, v nichžto národní hrdost vzejmouti se, a láska k vlasti jasným plamenem vypuknouti má. Nic neznám z plodů našich dramatiků, ježto by se jako skvělé zrcadlo dějin domácích našemu lidu na oči postaviti mohlo, aby se v minulosti své poznal, přítomný svůj obraz k ní porovnal, co na něm sešlo, opravil, co sesláblo, oživil, co barev pozbylo, obnovil...

Konečně jsme hráli. — O mé krátkozrakosti! o prokleté světa chytrosti! o ženské... avšak nikoli! *ji* nebudu proklínati, *ji* nebudu odsuzovati! Možná, že jedná dle vnuknutí šlechetného ducha, že svému a mému pokoji, že sestřinu blahu obět přináší — možná, že se mnou jenom — hrála! O kdož mi to vyjasní? Kdož mi, a třeba násilně, pochodeň do ruky strčí, abych si posvítil ve tmách, ježto života mého cesty splésti a zkaziti hrozí?

Hráli jsme — poslechni mé neštěstí — hráli jsme dvakráte. Anežka mě překvapila; věru — žasnul jsem, nemoha pochopiti, kde tu jistotu, tu rozměrnost, spolu ten hluboký cit a vřelý plamen — tu čistou mluvu, to nenucené, uhlazené pohybování nabrala. Ona stála mezi námi jako hotová mistrně, jako vzor z uměleckého ústavu vedle nuzných, bídných členů toulavé společnosti.

Já se podivil. Našim lidem pomátly se hlavy. Ach, že to musím ještě opakovati — že musím tu střelu ještě hloub do prsou tlačiti! Ona se mi zdála k divadlu jako zrozená; sama to pozorovala a rozplývala se radostí. Já se divil, nerozuměl jsem jí... ale brzo mi vzešlo světlo.

Ráda bych s tebou mluvila, ale potají! pošeptala mi jednoho dne — bylo to ponejprv, co mi po naší osudné rozpravě po nemoci mé tykala. I shledali jsme se opět na onom tichém, krásném, mně od oné chvíle posvátném místečku, kdež mi zjevila, že mě miluje. O, nyní je budu klíti, nyní budu přáti, abych je z ledvin země vyrvati, abych je na povrchu zahladiti mohl!... Potkali jsme se.

Ona byla spanilá. Neobyčejné pohnutí vyvyšovalo půvaby její... ale, což je tobě do toho, což nyní mně? Ohnivými kleštěmi vytrhnul bych rád všeliké zpomenutí. Nebudu tedy obšírným.

Nebudu se teprva ptáti, jestli mě miluješ — mluvila; já v tvou lásku věřím a budu v ní věřiti do smrti. Ale já ti již řekla, že se musíme rozejíti... nelekej se, nemluv, nech mě dokončiti, Vilíme! Nečiň mi toto okamžení těžším, nežli již v skutku jest, a nezdržuj sílu mou, jížto jsem po dlouhém, těžkém boji nabyla. Musíme se rozejíti — leda bys chtěl moje neštěstí. Já posud nevěděla, co začíti, teď ale myslím, že jsem dráhu nalezla. *Půjdu k divadlu.*

Já stál zničený. Smrtelný mráz projel mé žíly; nohy podemnou klesaly — jako veliký příkrov klenula se nade mnou nebesa. Já neměl slov, abych byl náramné bolesti své ulevil. Anežka cítila mou žalost.

Vilíme! jala se jemným, třesoucím se hlasem prositi; ale tím jediným slovem propukla kůra, jako olovo na srdci mém ležící, a proudem vyhrnuly se z něho slova jektavými ústy. Já zuřil, předstíral jí nevěru, prosil, zaklínal ji, — nadarmo, ona plakala, ale mysl její byla ustanovena.

Nuže tedy, jdi! zvolal jsem jako v polovičním šílenství — a nesiž s sebou příčinu zahynutí mého! Tím vědo-

mím můžeš se pyšniti; to můžeš jako vítězství v srdci svém skrývati. Já v tebe zatknul kořeny života svého — ty je vyvracuješ, a diví větrové budou zahrávati polámanými větvemi koruny mé!

Tiše a pokojně snášela Anežka výlev pobouřených prsou, a jako jasné sluneční paprsky padala pak slova její v divou směsici mých výčitek. Ona měla pravdu před chladným, ledovým rozumem; ale což nemá i vřelé srdce práva svá? — A ona mě přece neopustí! — nemůže, nesmí opustit! Já v to nevěřím. Ústa její hrozí, ale srdce jí puká při tom rozsudku. Tuze bych zchadnul a pravý žebrák vlekl se budoucím životem. Ona mě nemůže opustit! —

Až posud četl Skalický dopisy přítele svého. Nyní ležely ještě dva listy v rukou jeho, ale on přestal a hleděl zvědavě na společnost. Mohl se chlubiti, že měl pozorné auditorium. Tiše byli se mladší i starší po celý čas chovali, a pohlednuv jim nyní do tváří, nalezl ještě leckde známku zvědavosti.

„No?“ ozvala se po krátkém pomlčení Lotinka zvukem táhlým. „Co pak jste již hotov?“

„Ještě nejsem... ale daleko do konce již nemáme.“

„Ach, tedy jen čtěte, ať se dovíme, jak to vypadlo.“

„Ale sáhněte přitom hezky do jádra,“ ozval se právní Kalina; „abychom posléz přece poznali, co je mocnější než láska. O to se tu hlavně jedná; ale až dosavádě to jaksi nechce vysvítat.“

„To hned zvíte,“ řekl Skalický; „dovolte jen, abych vám dříve něco pověděl. — Obdržev poslední dopis přítelův, chystal jsem se právě k malému výletu, jakož posud ve dvou, ve třech letech rád činívám. Což, abysi se podíval k Vilímovi? — pomyslil jsem sám u sebe — a vlastníma očima na stav ubohého přítele pohleděl? — Pomyslil

jsem, a také hned se odhodlal. Nežli jsem ale do vozu sedl, došla mě ještě tato zpráva.“

Přitom rozevřel předposlední list ze svého svazečku a četl zlomek listu přítelova.

... *A ona mne přece opustila!* — V těchto několika slovech máš vyobrazený celý stav můj. Modli se za mne, bratře! Nevím, jak v boji obstojím. Avšak nebojím se ani nejhoršího! Může-liž pro mne býti nejhorším, co přináší pokoj? Toho se nebojím; ničeho. Tobě se zpovídám — tobě — jedinému, kterýžto znáš veškeré přehyby srdce mého. Protiven je mi život — neplaten — jako vyvrácený, uschlý strom, jenžto se vrže do ohně. Modli se za mne — jestiť to poslední „zdráv buď“, kteréž tobě nyní posýlám ...

„Tento dopis,“ začal Skalický po čtení opět mluviti, „popichoval oumysl můj tím živěji. Viděl jsem, že je ozvěnou zoufalého srdce, a neukojná bázeň zmocnila se duše mé. V letu kvapil jsem do krajiny, kde Vilím bydlel. Znalť jsem ho skrz naskrz, a bázeň moje nebyla bez důvodu. Jak jste z dopisu pozorovati mohli, byla duše jeho měkká, všeho dojemu schopná, nejmenším pohnutím hned semotam zmítaná, všem citům se podávající — tenká třtina, průvanem vášní se klátící. A poslední slova jeho byla tak daleko za mezník mužného, chladného zmužení posunutá, že jsem se toho nejhoršího strachoval — právě toho, co mi z listu jako cíl vší touhy jeho na mysl se stavělo.

Bylo již hezky pozdě na noc, když jsem do městečka dorazil. Ale za žádnou cenu nebyl bych několik těch hodin do rána v hostinci ztrávil. Čarovnou mocí pudilo mě to do bytu přítelova; i dal jsem se k němu dovesti. — Je pan rada doma? ptal jsem se služky, ježto nám na zavolání mého průvodčího na schody svítila. — Milostpán je doma; ale ve svém pokoji, a zapověděl před večerem ... Kde má svůj pokoj? ptal jsem se netrpělivě, a děvečka nevědoucí hned, co ze mne udělati, uvedla mě bezděky ke dveřím. Já zaklepal. V pokoji bylo a zůstalo ticho jako v hrobě. Vilíme! zvolal jsem, hlasitě klepaje.

Otevři! — Tu padlo v pokoji něco na zem... ale hned zase všecko utichlo. Vilíme! volal jsem s rostoucí bázní. Neznáš hlasu mého? Otevři. Bratře! Tvůj Pylades tě volá! — Tu se mi zdálo, jakoby byl u vnitř někdo skokem ze sesle se vzchopil, pak se ozvaly kvapné kroky, v okamžení na to vrzala u dveří závora, a v druhém okamžení stál jsem za prahem, dávaje služebné osobě znamení, aby se vzdálila.

Já se zděsil pohledu nešťastného přítele! Na smrt bledá byla tvář jeho, oči vpadlé, tajným ohněm planoucí, a přitom jako u vyjevení na mne upnuté. Celá podoba jeho nesla známky duševní choroby a jakési tělesné zanedbalosti. Stál přede mnou, ale nemohl ani slova z úst vypraviti. Já ho pojal v náruč. Vilíme, zpamatuj se! řekl jsem. Poznej mě a obživni na srdci mém. — A on ovinul křečovitě ramena svá okolo těla mého, položil hlavu na prsa má a plakal hořce a hlasitě jako dítě. Já ho nechal. Cítil jsem sám, že každou slzou ledová kůra na srdci jeho se rozehřívá — a nesmírná tíže s prsou jeho kapka po kapce se rozsejpá. Pláč je nejlepší svod bolesti, a jemu se nejjistěji brána úlevy otvírá. —

Zvolna a mlčky vedl jsem ho dále ode dveří, a zraky prohlédaly zatím pokoj. Svíčky měly vysoké, ohořelé knoty — znamení, že se jich dlouhý čas nebyly štipce dotknuly — a temně hořely. Na stole ležela bambitka — druhá vedle sesle na podlaze. Teď jsem věděl, co to bylo prvé spadlo — a hrůza projela žíly mé.

Ubohý Vilím třásl se v loktech mých — přinutil jsem ho, že se posadil. Bolestně pohleděli jsme na sebe. Srdce mi pukalo při pohledu na šlechetného přítele. — Vilíme! začal jsem litostí se třesoucím hlasem mluviti. Co počínáš? Nemělo by na celém, dalekém světě nic tolik ceny pro tebe, abys i s bolestí svou se postavil, hlavu vztýčil a jasným, důvěrným okem k nebi pohlédnul? Nemáš-li *přítele, manželku, vlast, povolání*, a jak se veškerá kouzla nazývají, ježto nás magneticky k životu poutají? —

Já mlavil dlouho, posadiv se vedle něho. On držel ruku mou pevně v rukou svých, hlava jeho spočívala na prsou mých. — Mluv, o mluv jen dále! šeptala ústa jeho. Slovy tvými okřívá zprahlá duše má jako rosou nebeskou. Ne — tak ne! zvolal rychle, a vzchopiv se, opět bouřlivě na prsa moje se uvrhnul... ale jako troubením k soudu volajícího anděla procitnuje z hlubokých mrákot. Děkuji ti — děkuji! — Já chtěl svrhnouti břemeno života — a jenom *její* slova, *její* prosby — ty drahé tahy ruky její — mluvil dále, a obrátiv se ke stolu, vzal s něho list, ležící vedle bambitky — ty udržovaly ještě vrátké nohy mé, že se již nevrhly v propast bezednou. Já jsem slabý, hříšný člověk — já to vím; ale zmužím se — neopouštěj mne — ty znáš rány mé! —

Veškeré smysly jeho byly v horečném zápalu; prudce přebíhal po pokoji; ale já nechal bouři jeho zuřiti, a odstraniv vražedné nástroje, utíral jsem zatím svíčky. — Stalo se, co jsem očekával. Po dlouhé chvíli zastavil se Vilím zase u mne. — Víš, co jsem chtěl počíti? ptal se mě rtoma se chvějícíma... Já ukázal mlčky na bambitky. On pokývnul hlavou a sklopil oči. — Ano, chtěl jsem odejíti, pravil, ale dříve se ještě rozloučiti se vším, co mne zde pontalo. Ale *toto zdrželo kroky mé.* Přitom podal mi list, kterýž ještě v ruce držel. Čti, řekl: to jediné jest můj talisman... Bylo to písmo ženské — list Anežčin. Já si ho později opsal, mohu jej nyní také sděliti. Tuto jest."

Byl to poslední dopis ve svazečku Skalického; i přečetl jej, pokud sloužil k dokončení příběhu.

Musí, psala dívka — musí to býti; můj jediný, můj na věky milovaný! My nejsme vinni, že jinak býti nemůže; ale musíme se rozejíti, nežli by nás třeba vina zastihla. Já tě miluji — památka na tebe bude průvodkyní mou na všech budoucích cestách, a zachová mne pevnou, čistou v pustinách života, do něhož se nyní pouštím. Já tě miluji — bolest srdce mého rozplývá se v horkých slzách, an toto píši, a pýcha okřidluje klesa-

jící mysl mou. Já tě miluji — piši to, přisahám ti ještě jednou k své i tvojí útěše; ačkoliv ty jí tak velice nepotřebuješ jako já — ubohá! Ty jsi muž, šťastný muž — nadaný bohatým duchem, ach, tím věčně se prýštějícím zdrojem křišťálovým, v němžto já se tak ráda zhlížela; ty jsi muž, diamantovými okovy *k drahé vlasti upnutý*, tys věrný syn té svaté matky, ctitel, strážce, pěstoun, sluha její — tys všecko, všecko pro ni, a slova, kroky, činy tvoje budou jako drahé símě na úrodnou půdu padati a zlaté klasy vydávati! Ale já? — já ubohá, chudá, slabá dívka, čím se já mám života chytnouti? Čím naději svou sesíliti a přikvačující na mne slabost otužiti? Já nemám ničeho, nežli — tebe, tebe můj jediný! V tobě bude se duše moje vzpínati, a po tobě budou se moje oči obraceti, a jako sladký balsám bude každá pověst o tobě ňádra moje prochvívati — pověst, kteráž mi bude rajskými zvuky o službách mluviti, kteréž vlasti prokážeš. Víš nyní, co na tobě žádám? *Stůj a setrvej jak vlastenci přísluší!* Tys mi nejednou se zápalem o tom nejdražším mluvil, co člověku za jedinou pravou útěchu v tomto pozemském údolí dán — já na tvé lásce k vlasti mrtvou duši svou oživila a v jedno s tvou spojila. Já budu jednou oučet z dnů tvých žádati — tvá Anežka bude se tě jednou ptáti: Vilíme, co jsi učinil? — O, nech se mě s hrdostí a radostí chvíle té dočkati; ne-li podivným světa během *zde* — tedy *onde!*

„Víte nyní, co mému příteli zbraň z ruky vymklo?“ zeptal se Skalický.

Láska básnikova.

Novela.

(Psáno roku 1840.)

I.

Le monde tremble que vous jouez.
Paganini.

Slunce se leskne. Jen se leskni a svit a pal! Je dvacátého máje, půl hodiny před polednem. Pamatujte si to, přátelé! Není to sice den přepamátný pro krvavou bitvu nebo vynalezení bez knotů hořících svíček, to není. Píšeť se: 1832! Ale stojí za to přece, abyste jej v paměti podrželi. Vídeň se naň od velkonočního pondělí přes dvě leta těšila.

Víte-li, kde jsou redutní krásné sály? Dlouhou řadou hrčejí k nim skvostné ekvipáže, a vedlé nich šumí do vchodu zástup městských bontonistů — křiklavých kavek, a strakatina umělců, hudebníků, literátů, kritiků — pěnkav, kukaček a posměváčků. *Il Dolce* dává dnes ve velikém sále druhý koncert.

Již zaznívá Hütenbrennerova uvertúra — a množství utichuje. Toliko vzdálený šumot mořských vln je slyšeti. Aj! jak zvučně teď orkestr proniká! — Ticho, pánové — již kapají poslední tóny! — Tleskejte!

Přestávka. Prohlídněme si zatím publikum. Herež! jaký to čarovný sad růží, kamelií a jiřinek! — Co pravíte? — Vezměte oči do ruky! Totě kytka, věnec, pletení z diamantů, rubínů a safírů! — Oslepenci! — Toť jsou dívčí tváře, dívčí ústa, dívčí oči. Vítám vás, krásné svědkyně dnešního triumfu!

Avšak také okolo nás natísnilo se vítaných hostů; nemůžeme jich spočísti. Kdož ví, kolik klasů na úrodném poli vlaje?

Co to? — Bouře letí sálem. Strašlivý applaus — již vítají koncertistu.

Slyšíte děla houkati? Vítěz navrací se z bojiště. Ubohé houkání — disharmonie proti jásavému tleskotu, jímžto uznalost geniovi svou úctu skládá! — Neplakali jste nikdá, když divadlo hřmotem se otřásalo, vítajícím oblíbeného umělce nebo hezkou mladou zpěvačku? Srdce moje zachvělo se v takové chvíli často slzavou radostí.

Po širokých stupních přichází *Il Dolce* do sálu — Il Dolce, syn venkovského učitele českého, mladík, jehož jmeno v brzce jmenovati budou od Hekly až k Etně. Outlá, štíhlá postava v černém skvělém fraku, v bílé hedbávné vestě — kouzelná housle v zázračné levici.

Vidíte jej? Na tři strany se kloní. Proč to? — Úsměv mu poletuje okolo úst. Komu se směje? Sám sobě — svým poklonám? — Nyní stojí. Básnický zápal vyšlehuje z očí jeho.

Mrtvé ticho po sále. Il Dolce přejel struny, orkestr padl do toho hlučným akkordem. Akkord se rozplynul, a z houslí vyletěl roj neviditelných diblíků. Jaké to v strunách dováděnî! Bleskoleton rychlostí honí se z hlubokého *G* po nejmenších stupních až k závratné výsosti pětkrát podtrhnutého *C* — tam se objímají — líbají, škádlejí — a obecenstvo tají dech, aby zaslechlo jich líbezné šeptání. Náhle začnou po dvou, po čtyřech i po šesti přes osm stupňů skákati, dotknou se nejhlubšího dna, a zase letějí jako šílení s divým chechtáním vzhůru — vzhůru k závratné výsosti! Všickni křičí; zdá se, jako by vyteklá bouře v pustém lese tisíc kmenů lámala — a přec je každý, každinký zvuk rozeznati! V divokém víru točí se nyní dovádivý chumáč v nesmírné výšce — v prsou smrtelných ouží se užasnutím dech. Najednou — strašlivá odvážlivost! vrhne se celé to klubko rozlícených šotků do propasti a zuří v temnostech! Jediný —

outlý to, mrštný diblík, pozůstal na vršku, a skákaje vejskaje, směje se pronikavým hláskem té divé směsic v daleké propasti.

Publikum jásá! — Mrtvé, chudé slovo! Kdež je na tobě sladké trnutí všech žil, ten blahý tlukot srdce, ten žhavý proud krve — kdež je na tobě to povznešení všech smyslů viděti? Ubohý jazyku lidský! — Publikum jásá. Ucho lidské neslýchalo, oko nevídalo, co Il Dolce vyvádí. A divotvorný Paganini? Ani u toho pramistra, u toho hlavního zaklínače duchů neposnalo podobné bravúry. Radost, ples, pochvala, křik, tleskání — vše bylo bez míry. I orkestr slavil triumf svého dnešního vůdce, a veselozvučným nápěvem mísil hlasy své, s hlasem obecenstva.

Viléme! Viléme! Ty jediný stojíš jako v mučírně! — Každý zvuk očarovaných houslí padá jako šíp do srdce jeho — a krev jeho — on to cítí — leje se mu z otevřených prsou po těle. Zimničný plamen sežírá duši a oudy jeho. Nemůže se pohnouti — nemůže zvuku ze sebe vydati. Hlava mu jde kolem.

Mrtvo bylo zas vůkol něho — sál byl naplněn automaty se živým srdcem a očima, k jednomu puntíku obrácenýma. Il Dolce hrál adagio.

Duše Vilémova tonula v sladkostech — ale každý tón byl i pohřební jeho zpěv. Něco jej píchlo u srdce, a slzy mu vstoupily do očí. Celý sál — jeho stěny, malba, lustry, světla, sedadla, hosté — všecko se otáčelo s ním po hlavě, a kam pohlédl, tancoval diblík houslista — a šklebil se — a strouhal mu smyčkou! A zvuky houslí jeho nebyly zvuky nástroje zemského, ale byly zvuky rozvětřených živlů, hučení bouře podzemní a nadvětrné, tak že se veškerá země otřásala, na tisíc kusů rozpadávala, a z každé skuliny zněla trouba soudcova: „Zkažen jsi! Prohrál jsi! Uteč!“ . . .

A Vilém pozdvihl nohy a prudrav se davem, vyletěl ze sálu. Za ním rozléhalo se plesavé tleskání; ale Vilém se domníval, že je to posměch — že je to satyra na bolest jeho.

2.

Wohl schien ich selbst mir ein Begrab'ner,
Der längst schon unter'm Rasen schlief;
Du wecktest mich, ein milder Engel,
Der mich zurück in's Leben rief.

A. Grün.

Znáte první úsměv jarního slunce? Znáte libodechou violinku, jak se tiše a skromně z hlubokosti krytu svého k nebi dívá? Znáte růžové poupátko, ježto tvářinky své z obalu zeleného ledva vylouplo? Znáte hrdličku, jak ve stínu listnatých větví pírka svoje probírá? — Znáte Mínu? — Politování hodni, kdo ji neznáte!

Il Dolce a Vilém ji znají. Znají? — Sem slovník všech jazyků — sem ohromné dílo třicetileté české pilnosti! Budeme hledati *lásku* — lásku se všemi způsoby, stupněmi a nástiny! Sem se slovozpyteckou lučavkou, básnickým pilníkem a řečnickým kladivem! — budeme z lásky, písmeno za písmenem ono slovo tvořiti, onoho kouzla dobývati, jež bylo Il Dolce a Viléma k Míně upoutalo.

Oba jsou krajané, Čechové, oba jsou přátelé! Ponejprv se potkali v cizině, v Paříži; jednoho tam přivedla žádost po slávě — druhého zvědavost poznati svět. Byltě básník.

V saloně hraběnky Ch... byla veliká hudební beseda. Auber, Boildieu, Meyerbeer, Rossini, Mainzer, Beriot, Chopin, Liszt, Lablache, Rubini, Malibranka, Marsová, Janin, Hugo — a kdož by je mohl jedním dechem pojmenovati? Všickni, všickni tu byli, kdož k honoracím uměleckého a kritického světa náleželi; byltě zde i urození diletanti a cizincové s velikou rekomendací.

Byla to jako zkouška mladého cizího houslisty; mělo se rozhodnouti, s jakou pověstí a důvěrou Il Dolce před Pařížské publikum vystoupiti má, a již po prvních desíti taktech sklouzalo s těchto kritických rtů bravo za bra-

vem; před živou, uměním snadno zanícenou myslí Pařížanů zjevil se mladík jako divotvorec, jako krotitel tajných mocností, jako vítěz nad ohromnými, ještě netušenými těžkostmi.

Na to sedl k fortepianu Chopin a Liszt, po nich zpívali Rubini a Malibranka — posléz vystoupil ještě Il Dolce. Hrál quodlibet a variace na několik národních písní vlasti své. Po besedě plynula rozkoš... Dohrál, Meyerbeer a Mainzer tiskli mu ruku, Rossini a Boildieu ho ujišťovaly, že jsou nejkrásnější motivy v dílech jejich proti těmto písním pouhý stín, a Janin ho objímal.

Ale davem obklopujících jej honorací dral se mladík, bohatý cizozemec, a s očima planoucíma přivinul se k mladému umělci.

„Krajane, krajane! Co jsi to ze mne učinil? City posud nepovědomé vzbudil jsi v prsou mých, a bělmo spadlo s očí mých. Mrtev stál jsem na luhách domácích — bzučení včel a cvrkání kobylek bylo mi významnější, nežli zpěvy českého rolníka. O, mne blázna slepého a hluchého! Spanilé byly zpěvačky na trávnatých lukách, ale duše moje neotevřela svatyni svou ani pro radost ani pro žalost písní jejich. Ty — ty teprva dal jsi klíč do rukou mých!“

Il Dolce se usmíval a tiskl mu pravici.

Druhého dne stáli oba na vrcholku Vendomského sloupu. V lesku jasného dne ležel pod jich nohama široce rozprostřený nový Babylon; duše jejich kochala se v pohledu na pestrou směsici nádherných budov a těkavý život, a na perutích sladké touhy vznášela se z vůkolí za daleký obzor, za velebný Rýn, za modré hory k českým ouvalům.

„Viléme!“ chopil se Il Dolce přítelovy ruky. „Mně se zdá, jako bych měl křídla, a jako by země a nebe se mnou letěly. Nebývá ti takto, když básníváš? Kdybych mohl slovem vyjádřiti, co ve mně živo: myslím věru, žebych také dovedl báseň napsati.“

Při tom zavřel oči, a líbý úsměv pohrával okolo rtů jeho.

„Zpomínáš na Prahu?“ tázal se ho Vilém.

Il Dolce pokynul .... „O, že mi nelze tóny houslí mých po větru poslati k břehům Vltavským!“

„Brzo tam budou odtud chvalozpěvy o jmenu tvém zníti, a přátelé tvoji zaplesají nad slávou svého soudruha.“

„Myslíš na zdejší referáty? Ach, ty kusy papíru snesou i roznesou i co zlost a závist lidská rodívá — a nade mnou vládne okamžik. Vy básníci jste šťastnější. V tichu, jen dle popudu srdce svého tvoříte — a plod ducha svého netřeba vám na jevo dáti, leč v dokonalé, úplně vytvořené formě. Duch můj ale bude v rozhodné chvíli třeba dříti, a já bych zplakal nad ztrátou věku svého, kdybych —“

„Kdybys neudělal v Paříži furore?“

„Ne k vůli sobě!“ zvolal Il Dolce mimo obyčej hlasitě. „Což je osoba moje, kde se jedná o umění a oslavu vlasti?“

„Podivný člověče! Jaká pak rána *vlasti* tvé se otevře nebo zacelí, budouli Pařížané při tvé hře syčeti nebo tleskati? Ovoce genia tvého patří *tobě* — věnec náleží tvé dlouholeté pilnosti. Čechy ti k tomu ničeho nedaly, ani z toho nevzaly.“

„Tomu ty úbohý nerozumíš; proto žes ještě vlasti neměl — nebo posud nemáš.“

„Jak?“ podivil se Vilém. „Vidělo mě novorozence lesní doupě, kam noha lidská ještě nekročila? — nebo mě odchovaly oblakové hrady? Jsemť já Čech, jako ty.“

„To nevím,“ usmál se Il Dolce s prostou srdečností — „rád bych to ale věděl. Můžeš-li mě na svědomí ujistit, že jsi již jednou s blahou hrdostí veřejně řekl: Já jsem Čech! — žes na to kdy pomyslil, kde vlast naše druhdy stávala, a kde by nyní bez protivných osudů stála; žes poznal, jak veliká povinnost na každého syna jejího doléhá, aby ku vzniku, zdaru a oslavení matky své pomáhal — jestli sis při svém básnění, při své touze, postaviti se do řady mužů pověstných, jen jednou zpomněl: Co tomu řekne vlast? — pak jsi Čech jako já! — Neboť — abych se ti upřímně vyznal, snažení moje

nechýlí se k tomu, abych byl slavným koncertistou, slavným hudebníkem — nýbrž jen slavným *Čechem* a sice *Českým* Čechem.“

„Aha!“ — pokynul Vilém několikkráte hlavou. „Tys tedy také sloupek z onoho plotu, jejž někteří blázínkové teď okolo české země vystavěti usilují, nazývajíce jej vlastenectvím? Pro Boha tě prosím, nechytej se pavučin!“

„Jsou-li to pavučiny nebo lana — ony svazky, jimiž je duše moje k vlasti připnuta — to neumím a nemusím rozhodnouti. — Něco to ale jest — a sice něco velkého, něco silného! Cítím to v nejtenších žilkách srdce svého, a hlas, vycházející z hlubin duše mé, jest mi tříkrálovou hvězdou. Tebe lituji, žes na pouti vezdejší posud k pramenu nepřišel, z něhož by se byly pravda a poznání prýštily; avšak nebojím se ještě, že jsi ztracen. Jednoduché zvuky houslí mých udeřily národním hlasem na prsa tvá — bylo to prorocké volání, abysi se probudil; a kdybysi znal dějiny, mrav a jazyk, strasti a slasti české, zatřásly by tebou, jako tě pouhé písně pronikly.

„Já miluji vlast svou“ — odpovídal Vilém ústy mírnými, ale srdce jeho tloukle hlasitě po slovech přítelových — „avšak nemohu se na ni očima tvýma dívati, nemohu ještě s úplnou důvěrou k tvé víře přilnouti. Jeť mi posud, jako bych lesknavý přelud objímati měl. Na zbouřených vlnách větrem hnaná loď je mysl moje, i nevím kde zakotviti.“

„Tomu se nedivím, neboť jsi básník z nové školy,“ řekl Il Dolce, rukou přítelovou potřásaje. — „Jsi-li však na rozpacích, učinil jsi již krok k poznání. Hádati se o věc nebudeme; jazyk můj není k boji vycvičen — snadže mé housle více dovedou!“ ...

3.

Čestmír. Líbány se odříkej!

Slavoš. V to darmo
Doufáš . . . . . .
. . . Ni ranám smrti láska moje
Neustoupí.

Činohra.

Il Dolce a Vilém přijeli do Vídně. Onen měl v residencí hojné známosti již z předešlých let, a uvedl nyní přítele do skvostných besed.

Ale což jste, skvostnosti vznešených spolků, což rozkoše bohatého města? Vás Vilém nehledal. Vy jste pro něj hvězdy bez lesku, kvítí uvadlé, harfy nenaladěné. On viděl Mínu; i zabřesklo se před očima jeho, a veškerý svět zaplanul v nevídané kráse. Ňádra jeho se dmou, opět ouží — buďte se, buďte a vylítejte z nich zpěvy! — pán a mistr váš posýlá vás do světa. Mína se usmála!

Viděli jste kdy jindy Viléma mezi davem a řadami krasavic? Chladně sbíhalo oko jeho s tváře na tvář, ústa chválila zrůst, divila se chůzi — byltě chladný, ledový pozorovatel spanilosti; nebylať se mu ještě panna v andělské nádheře zjevila. Nyní však otevřela se před ním nebesa — vidí věčný lesk a slávu jejich — z kůrův andělů dotknul se jeden prsou jeho, a med vytéká z palčivé rány.

Vilém miluje. Sladké jesti to tajemství; ale srdce jeho je jím tak sklíčeno, že je musí setřásti — prsa před přítelem odhaliti.

Il Dolce podivil se planoucím zrakům jeho; celá bytost Vilémova byla se změnila — setřásla obal pozemský, a přioděla se paprskem nebeským.

„Příteli!“ zajásal Vilém, umělci okolo krku se vrhnuv — „miluji Mínu!“

„Co praviš?“ poděsil se Il Dolce a vyvinul se z přítelova náručí. „Že miluješ Mínu? — Mínu? — ty? — O pak běda nám! Já ji miluji také!“

Tak zvolal, a rukama tváře zakryv, žalostně sebou na sedadlo vrhnul. Vilém zbledl jako Kararský mramor. „Ne — ne! — Ty ji nemiluješ!“ zkřikl pak hlasem pronikavým, a každá slabika padla mu ze rtů jako těžké břemeno. „Bratře, ty mě jenom škádlíš — ty ji nemiluješ!“

Nastalo ticho. Bylo jen těžké, prudké povzdechy a tlukot srdce slyšeti. Il Dolce pozvedl hlavu — tvář jeho byla mrtvá — slza se leskla ve sklenném oku. I vzchopil se.

„Viléme — Viléme! upusť od ní!“ začal tichým, prosebným hlasem... ach, vždyť věděl, jak veliká, jak nelidská žádost jeho byla — a přece musel prositi!... „Upusť od ní!“ — začal a slza mu ukápla z mrouciho oka — „já ji miluji!“

„Mlč, mlč!“ zakřikl ho Vilém, a tvář jeho zarděla se do tmava. Bylo mu, jako by již již ruka loupežná po blaženosti jeho sahala. I odvrátil se. — „Já to nemohu věřiti! Ty nevíš — nemůžeš věděti, co to jest: Já ji miluji! — Tvá krev je tichá, mysl jemná — ty neznáš plameny, ježto prsa moje sežírají! Neboť kdybys je znal, nemohl bys tak chladným jazykem říci: Upusť od ní! Já bych se musel dříve všech citů a myšlének zbaviti, než bych samovolně od lásky své upustil. A tobě není lásky ani potřebí! Tebe zahřívá zpomenutí na vlast — tvé Čechy jsou i tvou milenkou — mojí nejsou. V duši mé zbudily se teprva láskou k dívce tóny, o nichžto jsem dříve tušení nemíval — láskou otevřely se mi oči u pohledu na daleký svět! Nyní teprva rozumím tajnému jazyku přírody — nyní slyším hvězdy zpívati a hlubiny mořské rozmlouvati. Bez lásky nemohu se do života navrátit!“

„Nemůžeš?“ opětoval Il Dolce s vážnou tichostí, ačkoli srdce jeho pukalo. — „A myslíš ty, že moje umění slunce zahřívajícího nepotřebuje? — slunce, ježto smrtelník ústy nesvěcenými láskou nazývá? Myslíš ty, že se jen v *tobě* netušené hlasy ozvaly — a prsa moje máš za

dutou, prázdnou nádobu? — Nikoli! — nikoli — nikoli! — I moje duše zahřála se milostí k Míně, a má-li se kdy věnec oslavy čela mého dotknouti, musí jej uvinouti Mína!“

Nastalo zase ticho. Oba přátelé těkali za myšlénkami a myšlénky před oběma prchaly.

„A miluje tebe Mína?“ jal se konečně Vilém temným hlasem zpytovati, a tvář zamračenou k zemi skloniv, nedůvěřoval si očí k příteli pozdvihnouti. — „*Miluje tebe?* — Odpověz mi na spasení duše své!“

„Mohl bych sebe i tebe klámati, mohl bych říci, že mi oko, že mi úsměv — že mi hnutí veškeré bytosti její praví: Tys milován! — ale přiznávám se: ústa naše o tom ještě nemluvila.“

„Nuže tedy, ať Mína mezi námi sama rozhodne?“ řekl Vilém prudce. „Také mně se zdává, jako bych v oku jejím blaho své čítati — jako bych v dotknutí ruky její věčný souvazek srdcí našich vyhledávati mohl — avšak ústa moje se posud ještě netázala — posud ještě nezjevila, co proudem ze srdce vystřeliti hrozí. Otevřemež tedy knihu tajemství svých před zrakem jejím, a srdce její ať pronese nad námi soud.“

„A myslíš ty opravdu, že to Mína učiní?“ ptal se Il Dolce mírně. „Bylo posud přátelství naše tak špatně vymyšlená bájka, že jí dívka nevěří? Bude ona milostná trní do prsou našich bodati? — A což kdyby to jen hnutí pouhého přátelství, dívčí nevinné náklonnosti — jakási úcta našeho umění byla, co my za lásku vykládati se osmělujeme? Což kdyby žádného z nás nevyvolila?“

„Pak... pak bych musel zoufati!“ zašeptal Vilém s očima sklopenýma.

„A což — kdyby zvolila *mne?*“ doložil přítel, a oko spočinulo spytavě na žalostném básníku.

„Ne — ne! to neučiní!“ překvapil se tento v hrozné úzkosti. „To neučiní!“

„A proč by neučinila?“ tázal se Il Dolce, a jasný plamen zasvítil z jemných tváří jeho. „Jsem já horší

nežli ty, před očima milostné panny, před soudem šlechetného srdce a jasného rozumu? Bohatství tvoje nepůjde na váhu — neboť i já mohu družce života svého bezpečnou, bezstarostnou dráhu slíbiti. Mluv, proč by mne tedy nemohla Mína zvoliti? Jsi-liž ty hodnější lásky její?“

Ale Vilém neodpovídal. Bouře v prsou jím zmítala; prudce přecházel po pokoji. Ruce měl před sebou křížem přeloženy; do rtů zatínal zuby.

„Nuže, nemáš-li smělosti, abys na otázku mou odpověděl — nech tedy svět rozhodne!“ ozval se konečně Il Dolce. „Nejhodnější tak veliké ceny a drahé odměny ať se pak o srdce Mínino zasadí! Avšak nic podlé činů, kteréž jsme posud vyvedli — při těch nelesknul se před námi cíl, po němžto nyní oba toužíme. Vykonejmež něco nového — ustanovme čas — a kdo se do té doby na vyšší stupeň pověsti a oslavy zasloužené povznese — tomu nechť se pak i chrám lásky otevře. Jsi mého mínění?“

„Jsem!“ odpověděl Vilém po nějaké chvíli temným a pevným hlasem, přítelí ruku podávaje. „Půjdu s tebou v zápas nevídaný, ač — bojím se — nestejný, a operutím duši k letu odvážlivému.“

„Nuže tedy — po dvou letech . . .“

„Dvě dlouhá léta mám s bolestí svou bojovati? — A což jestli se mezi tím Mína k jinému láskou nakloní?“

„Pak bylo i dnešní doufání naše marné; neboť by ani dnes žádného z nás nevyvolila. Avšak ona svou milost jinde nezadá, to mi praví srdce hlasem prorockým!“ zvolal Il Dolce s neobyčejným nadšením; náhle však bolestně zasténav sáhl si k srdci. Náramné píchnutí bylo mu zarazilo dech, a teprva po dlouhém zamlčení — z hluboka si oddechnuv — doložil tichým, smutným hlasem: „Mne ale sotva láska její oblaží!“

4.

Z Viléma deníku.

. . . . Die eig'ne Lust, das eig'ne Lied
Woll' uns in deinem Herz kredenzen!
Lass tönend deiner Zähren Nass
An die metall'ne Wölbung klopfen,
Und über ihr verbluten lass
Dein Herz sich bis zum letzten Tropfen.
Wovon dein Kelch auch schäumt, mit Gier
Woll'n seine Gaben wir empfangen!
Mit durst'gen Lippen wollen wir
An seinen blut'gen Rändern hangen.

Freiligrath.

Povznesu-li se k výsostem, kdežto palma vítězství kyne a vínek myrtový se zelená? Smím se odvážiti? — postačí pernt moje? — Zaklínati budu genia svého, aby mi z nejhlubšího pokladu drahých korálů nanesl, vpletu si věnec do kadeří, a budu hopkovati jako divoch v amerických pustinách.

Muselť jsem v zápas jíti — musel! Cena je veliká — ach, kdybych veškerou krev srdce svého vypsal, nedostihnu pouhého stínu *její* krásy a milosti! — Cena je veliká — a on? . . . . o té dobré, čisté, zbožné, věrné duše, kterouž bych nenáviděti měl, kterouž ale tak nevýslovně miluji!

Pošetilý, pošetilý! Co jsi učinil? O závod jíti s hudbou, s tím jazykem veškerých národů, s tím klíčem veškerých srdcí! Uboha, posvátná poesie! — kdež je kouzlo tvoje — kdež je síla tvá — kde vojsko tvé proti řadám omamujících tónů? Ale jen sem, sem proti mně do boje! Odvážím se. Poklid, krev a spasení vsadím na výhru. Nebudu zoufati nad člověčenstvem.

Ach, já jsem bídný, bídný — cítím slabost a mdlobu

svou. Bázeň mě zchvacuje a tíží perutě moje. Ano, ano? — taková jsou okamžení, kdežto na nás malomyslnost, matka zoufalství, doléhá.

Malomyslnost? — Pryč, pryč! Ještě se usmívá Mína — před nadějí skrývá se zoufalství.

O Míno, Míno! — Ty sedíš u stolku svého, a růže mezi bílými oponkami za oknem hledí na tebe a směje se, a ty hraješ s uzardělým lupením a líbáš korunku její. Míno — víš-li, co ve mně při tvé nevinné hře pláполá? — Běda mně, že mluviti nesmím!

Ale mluvím přece — mluvím s tebou tajemně, a svět bude s podivením poslouchat rozmluvy mé. — Bude-li poslouchati? — Moje písně s tebou mluví; ony tě velebí, ony stýskají, žalují, ony jsou ohlas mého srdce, otisk ducha tvého, obraz vděků tvých?

Svatá, tichá noci! — ty roditelko ryzího básnictví! Nadchni mě tajemnou mocí svou, abych touhu a žal, naději a rozkoš tak živě — tak značně na papír vylil, jako hvězdy tvé hoří. Nech svět okolo mne spí a sní — krásnějšího snu, nežli je můj, nemůže požívati smrtelník.

Jak se na mne usmívá! — a při tomto úsměvu neměl bych zapomenouti, že srdce krvácí? O sladký balzáme na ránu jízlivou — milostný úsměve spanilých úst! Ty slunce nad zimním pokrovem — tebou jsem živ! Tebou, Míno má! tys pastýřka, tys paní a královna zpěvů mých!

A *on?* — Miluje ji posud? — Šílenče! přestaneš ji *ty* milovati? On je tichá sopka, to nyní poznávám; ale v hlubinách duše jeho to víří, a země se třese, až jenom lávy proud průchodu nalezne.

Vím to, vím, proč nyní času mezi hlukem světským

nemaří, proč housle jeho nyní pořád v tiché samotě znějí! Vím to a třesu se!... Mluvte, je-li ještě pokrok možný k dokonalosti — mluvte, blaha mého strážní duchové! Vyť víte, co Il Dolce umí... „Jest! — jest!“ zní v uchu mém... Paganini! — Oh!

Byl jsem bez smyslů, když jsem zápasiti s ním se odvážil; ale mohl-li jsem jinak?

Proč blednou tváře jeho? Proč hoří oko jeho plamenem zimničným, když na její tváři spočívá? Je-liž to nedůvěra v sílu svou — anebo... Nedomýšlej Bože! Nikoli, nikoli! Byla to ošklivá, hříšná myšlénka!... Či hledá opravdu smrt na kořeně života jeho? — Jakže to pravil? „Mne láska její sotva oblaží?“

Ba oblaží!!...

Běda mně! — Srdce její k němu lne. — Žárlivosti, divoký ostrovide, lačná šelmo, proč mi tak zvolna krev upíjíš?

„Jste nemocen?“ ptala se ho Mína.

„Nejsem,“ — řekl on; ale šestero těch písmen znělo jako: Jsem, jsem, jsem! I nutil se býti veselým; ale což je veselost líčená! Devaterý smutek!

A ona se obrátila a utřela — dobře jsem to viděl! — zamáčkla slzu v krásném oku svém. Ach, což bych dal za takovou perlu, kdyby pro mne po jejím líci skanula!“

Nevolej mě k soudu, Pane, nevolej! Jsem bídný, hnusný hříšník — vyznávám se. Pane můj! — Ach, zlé nikdy nedřímá; zlé je věčně bdící, hladký had — nech dosti malou skulinu v prsou svých, a on se ti zažere do srdce.

Jak milostně slunce svítilo! Jak rozkošně kynuly

stromy, jasné vlny a nebes opona! Tiše nesl jsi loďku naši, Dunaji! Mlčky seděli jsme z ní — on a já.

Oko jeho, bylo upřeno na leskném hladinu. Tvář jeho byla se denním pernem poněkud začervenala — a nebo myslil *na ni!* Tu přistoupil ke mně ďábel a šeptal, a srdce moje začalo se bouřiti — a pohleděv *na něj*, měřil jsem těkavým okem studený, hluboký pod námi hrob.

Hrůza mě obešla. — „Pryč, pryč, pokušiteli!“ zkřikl jsem a s hlasitým pláčem padl na podlahu, že se loď silně zahoupla. Ach, proč jsem nepadl o krok dále! Vlny byly tak lahodně studeny, všem bolestem vyhovující, nejplatnější balzám.

„Pro živý Bůh! Co je ti, příteli?“ ptal se.

Mohl jsem povědět pravdu? Mohl jsem mu říci: „Bratře, bratře! já jsem tě chtěl . . .“ *jemu* to říci, jenž tak čistým okem na mne hleděl? — Mohl jsem?

Ach, já jsem bídný, hnusný hříšník! — A pokuta moje. — — „Vyhostím se z ráje svého . . .“ Mohu-li snésti těžší pokutu?

Neviděl jsem jí! — čtyry neděle neviděl. Bláhovci myslejí, že jsem nemocen; ha, ha! já jsem vesel, vesel, vesel! — až mi radostí slze po tváři tekou.

Náhodou pohlédl jsem do zrcadla — dal jsem se do smíchu! Je to žertovné zrcadlo! Ne, aby *moji* tvář ukazovalo — to nikoli! Cizí, bledou, zarostlou tvář, vpadlé oči okazuje — ó žertovné zrcadlo!

Běda, moje hlava! . . . . Strašlivé trhání — plameny — led!

Míno, Míno! — O bídné přátelství, kalichu hořkosti, kdy tebe vyprázdním?

A musí-liž býti nezrušitelné, *svaté* slovo mužovo? — Musí? ... O hlavo má!

Ňádra moje jsou tichý hrob, a láska moje v nich pochována. Já jí sám píseň pohřební odzpíval. Nyní budu nad ní kvítí pěstovat, vyrostlé z krve mé — *tiché písně.*

Síla k divému, plamennému výletu je zchvácena.

Co to bylo? — Pro živý Bůh! — jiskra oživující probleskla žíly moje. Jsem-li nemocen, zdráv, bdím, sním? — O, kdož mi to vysvětlí? Opět jsem ji viděl. Lehké mráčky tichého smutku spočívaly na tváři její — a odletěly, an jsem vešel. Neklamal jsem se? Růže vykvětly na sněhu lící jejích.

„Byli jsme o vás velmi starostlivi!“ ... přitom podala mi ruku.

„Vy také?“ — a podržel jsem ruku v ruce své.

„Viléme!“ ... Oko její — ach, mně se zdálo, že urosené! spočinulo na mne s milostným káráním. — „Domníváte se opravdu, že mohu býti pokojna, vědoucí, že jste v nebezpečenství?“

„O proč jsem neměl této jistoty, této divotvorně léčivé many dříve? — Bolestný neduh nebyl by se ke mně zrádným krokem přiblížil!“

„Že jste jí neměl? — Mohu já za to, že nejste lepší znatel lidského srdce? — Ale arci! — vy nám podáváte jen *svého* srdce ohlas ... *což je vám do srdce cizího?*“

Ruka její chvěla se v ruce mé. Plamen roznítil se v žilách mých.

„Míno!“ zvolal jsem, ruku její k ústům tiskna a pravici — ponejprv, co ji znám! — okolo těla jejího ovinuv.

V tom vešel *on!* .... Ach, proč netrval sen můj déle?

Zkáza bázlivcům! — Já se ještě odvážím. Tetiva je napnuta . . . . leť, šípe, leť!

Či-li mám zoufati před koncem? — Nechvěla se ruka její v ruce mojí?

Tu jsou *písně moje!* . . . . Přijmi je světe a mluv!

Dlouhý čas nepomyslil jsem na statky své! Což je moje bohatství proti několika tištěným řádkům, proti několika mluveným slovům, *ježto mě nyní mezi první básníky staví?* Ach, teprva nyní jsem bohatý!

Míno, Míno! — Nadèje moje se vzkřísila, síla moje roste.

A *on!?*

Dnes máme 23. dubna; a zejtra? — *On hraje* zejtra. Nade mnou svět již rozhodnul; nad ním rozhodne.

Já ho celá dvě léta neslyšel. A zejtra? . . . Nikoli! Nikoli! — Já ho nebudu slyšeti, já nemohu — já nemohu — jáť bych ho slyše neslyšel.

Pryč, pryč se vším veršováním! Blbá, chudá, ničemná poesie! Kdež je síla tvoje — kde? Kdež je odměna věrnému synovi tvému, kterýž tě krví svou napájel? Jako dým rozplynulo se kouzlo tvoje proti čaromoci hudby — proti jediným slabým houslím, proti nástroji ze dřeva! — Já jsem zničen.

Jsem, jsem zničen! — ale svět sám na sebe pasquil udělal.

Jeť to sprostý, marný, mizerný svět, po lesku a blesku baživá směsice bez ladu a skladu; je to děcko

s pozlátkem si hrající! A ty — ty se chceš nazývati osvíceným?

Světlo tvé je prskavá, smolná pochodeň, a co se v rudé záři její nejeví — to nevidíš, to neznáš, to necítíš!

Což jsou probděné noci básníkovy? Což je zápas a vítězství jeho s mnohorukým velikánem, s jazykem? Což je plamen jeho — jeho smích a pláč — což jsou tobě zpěvy jeho?

Jsou-li nejohnivější, nejsvětlejší slova básníkova tolik co jediné zabřinknutí strun? Je-liž hrozný, otřásavý proud krvavého srdce tolik, co akkord na ta proklatá ovčí střeva... nic, nic! Již mlčím. Všecko je v pěkném pořádku, proto že na to věčný oheň osvíceného století svítí. Mlčím, drahý světe! Budiž, jaký jsi — — ale proces můj není ještě prohrán. Tys o mně ovšem tolik hluku nenatropil, jako *o něm* — nechť ale soudcové důstojnější rozhodnou.

Ale kdo? — Ach, bojím se, bojím! — Celý svět je převrácen.

5.

Dalekáť cesta má!
Marné volání!

H. Mácha.

Jak tu sedí — ubledlý, ale s tichým úsměvem, sladkým poklidem na tváři.

Je druhý den po prvním koncertě — scéna: umělcův tichý pokojík, svatyně a kolbiště jeho.

Vidíte lístek se zlatou ořízkou?... Na kanapi leží památní jeho kniha — jeden lístek z ní v rukou jeho.

A co na něm čte? Nad čím se nyní zamyslil? — Charakteristické písmo černá se na lesklé hladině jeho — ruka to Nikola Paganiniho! Slova:

Al valente Sign. Slavik il Dolce.

„Il Dolce jsi napsal před lety? O že tě nyní skvostná Paříž pouta, abys mi pověděl, zdali jsem učinil dle slova tvého? — Krásnější cíl nemohl jsi mně vytknouti — děkuji ti! Ale nikdo nemá po mně tohe stupně dostoupiti; i *s tebou* budu o palmu zápasiti! — Lahoda, sladkost *slavičí* budiž hra moje, ale také plná obrovských těžkostí, a jako báječný noh zastíním zvuků říši mohutnými perutěmi. — A odměna moje? O vlasti má! Míno má! — Míno! Smím-li říci *moje?* To ještě nesmím, ale dráha k nabytí zlatého rouna je prázdná, plavba je bezpečná! A Vilém?....“

Služebník vešel s lístečkem.

„Od Viléma?“ a zraky umělcovy utkvěly na obálce .... „Je nemocen?“

Na to četl.

„Příteli! Mé zpěvy, moje díla znáš. — Víš, co o nich svět soudí, a víš také, co o nich ty souditi máš. Já tebe včera neslyšel — nemohlť jsem; neptej se proč? — nemohl jsem! Jsi-li ale vítězem — musíš to cítit... čiň, co činiti máš, a již ani neodpisuj svému....“

Il Dolce povstal a hebounkou pravicí několikkráte přes čelo přejel. Potom se opět posadil a psal odpověd.

„Příteli! Já tvé zpěvy neznám — já je nečetl. Nemohl — neptej se proč? — nemohl jsem. Byla to snad lítost, žes mi při naší smlouvě nerozuměl, a že mi nikdy rozuměti nechceš. Kdyby si byl k národu svému se obrátil, jazykem národu svého: stál bysi nyní snad v čele jeho básníkův, a já bych byl — nu, co bych byl učinil, je nyní pozdě vykládati. Jak o tobě svět soudí, to vím; já však mezi náma rozhodnouti nemohu. Budu ale plody ducha tvého čísti — budu, a ty přijdeš na druhý můj koncert. Budu ještě jednou věci hráti, o kterých si snad mluviti slyšel. Pak se věc ukončí.“

A Vilém četl v této odpovědi ještě jednou:

„..... stál bysi nyní snad v čele jeho básníkův, a já bych byl — nu, co bych byl učinil, je nyní pozdě vykládati....“

„A což by medle byl učinil? Chce se ousměšně velikomyslností chlubiti? — Nebylo mezi náma řeč o nejvyšším stupni oslavy? — a té bych se byl mohl u hrstky lidu nadíti, jenžto se pořád ještě národem nazývá? Proč neřekne přímo: Já zvítězil — tys prohrál! — K vůli *mně* že bude koncert dávati?... Není ještě věci své jist? Bojí se ještě říci: Postup, ubohý veršikáři? Či-li chce naději mou ukrutně krmiti a s bolestí mou si zahrávati?.... Nebe a země! Nevěř mi! I přátelství je nit, kterouž vášeň přetrhne.“

Takto přišel dvacátý máj, a byl druhý koncert Slavíkův, poslední to zápas o palmu lásky.

Unaven i rozčilen udivením, pochvalou a plesem seděl zase ověnčený vítěz v tiché svatyni své — myšlénky jeho byly: Vlast, Mína a Vilém.

Tu vešel tento do dvéří. Tvář jeho — hrobový poklid, mrtvé spáleniště, uvadlá růže. Byl v šatech pocestných.

Oba se nebyli dlouhý čas — již před prvním koncertem — viděli.

„Příteli!“ zvolal vítěz dnešního dne, a rychle se vzchopiv, objímal Viléma. „Já četl básně tvoje...“

„A já slyšel dnes hru tvoji.“

„O, jakýs ty kouzelník! Jakou říši nevídaných obrazů otevřel jsi před mýma očima! — jaké city probudil jsi v prsou mých —“

„Nech toho, nech! Jsem pouhý hudlař — dnes jsem to poznal. Tóny tvoje přemohly mě jako obrovští velikáni malomocného pídimužíka. *Le monde tremble que vous jouez!* — neřekl ti takto Paganini? A věru! já se dnes při tvém hrání také otřásl.“

„Jako já při čtení tvých zpěvů! O Viléme, Viléme — že tě nemohu věštcem národu svého nazývati!“

„Měl bych z toho, myslím, tolik, jako že jím nejsem. Nemluvme o tom — bylať to výminka přátelství našeho, že mi v tomto ohledu zdání své vtírati nebudeš. Řekni raději: Tys přemožen! a budeme dříve hotovi.“

Hlas jeho byl odměřený, chladný — ozvěna zoufalství.

„Přicházím, abych se s tebou rozloučil, nežli odjedu. Věci mé jsou již přichystány . . .“

„Co jest? Kam pojedeš?“

„Ještě nevím. Nechám to kočímu rozhodnout. Ať se k ledovým horám na sever nebo k palčivému pásmu africkému obrátí — vždy a všude něco v srdci ponesu, čím se mi svět v magickém světě lásky objeví.“

„Bratře, nedés touto studeností duši mou! Co hodláš počíti? Proč se strojíš na cesty?“

„Víš ty o něčem lepším, co bych teď začíti mohl? — Chceš-li snad, abych se tady na štěstí tvé díval?“

Hořkost byla v otázce. Palčivý šíp zabodl se v prsa přítelova.

„Na štěstí mé?“ opětoval Il Dolce hlasem tichým. „A víš ty dozajista, že mi štěstí pokvěte? Před dvěma lety polekal jsem tě otázkou: Což kdyby zvolila *mne*? — a hle! nyní se nemohu myšlénky zbaviti: Což jestli mne nezvolí? — Bojím se, bojím, že jsme se do hry nejisté pustili — a že nás oba sladká naděje klamala.“

„Do toho mi teď nic není. Tys vítězem nade mnou —“

„Viléme!“

„Či-li nejsi? . . . . Plamen očí a tváří tvých mluví upřímněji, nežli by ústa mluvila. Tys vítězem. Luk je napnut; střel tedy ještě po nejdražší kořisti.“

„Tys ledový, uštěpačný . . . .“ rozhorlil se jemný, pohněvaný umělec — „a v tuto chvíli dáváš mi nejpatrnější důkaz, že nejsi Čech. Tak si nemohu Čecha mysliti! Mé srdce tone v žalosti, že máš nevřelejší touhy své umořiti — a srdce tvoje naplnilo se jedem. Mám-liž oplakati přítele, an jsem milenky ještě nezískal? — a byť i získal, mám-li se proto přátelství odříci?“

„Nemluv mnoho, nemluv! — jazykem bojovati nejsi vycvičen —“

„S přítelem Čechem dovedl bych mluviti o životu

ì o smrti; ale s chladným německým básníkem .... to nevím arci, kde slov nabrati!“

„S chladným? A právě jsi o mých básních pravil —“

„Básně jsou klam a mam, jsou líčidlo! Tys živá přetvářka. Ty jsi lhal o bolestech i radostech — tys mi lhal o přátelství — ty jsi lhal, a Mínu jsi jak živ nemiloval!“

Bledé tváře Vilémovy se letem zarděly — poslední to červánky na večerní obloze.

„O, jen se zapaluj!“ mluvil Il Dolce dále, a veškeré srdce jeho, ta jemná, citlivá květina, chvěla se dechem lítosti a vznikajícího hněvu — „jen se zapaluj! Tys nemiloval Mínu ani mne — alespoň tak ne, jako já dívku i tebe ve svatyni duše své ukrývám. Mluv — na své svědomí — na to svědomí německého básníka pověz mi, kdyby ti bylo vítězství nade mnou připadlo: byl bys mohl, jako já nyní k tobě, říci: Přemohl jsem tě; pojď ale, ať mezi námi sama dívka rozhodne.“

„Ty to také nemůžeš!“ — řekl Vilém, a oči jeho zaleskly se žhavým plamenem.

„Ty to arci nechápeš — já to ale dokáži, a mohu se na to odvážiti. Nemuseloť by při lásce věšteckého hlasu býti, kdyby *tebe* Mína zvolila. Její milostnost k tvým přehnaným citům — její srdečnost k nepravdivosti — to by bylo hnusné provinění proti přírodě!“

Vilém se hořce usmál. — „Děkuji za tvé dobré mínění! Tedy myslíš, abychom rozepři svou Míně rozhodnouti dali? Vždyť jsi druhdy se domníval, že by se k tomu neodhodlala?“

„Nemluv o tom, co jsem kdy myslil, nýbrž o tom, co jsem nyní uzavřel. A máš-li v sobě zmužilosti, ortel svůj z úst jejích vyslechnouti —“

„Pojď, pojď!“ zkřikl náhle Vilém s procitlou divokostí, jako když vlk po dlouhém číhání konečně tichého beránka uchvátí. „Pojď jen, Caesare — abych tě viděl ještě jednou triumfovati.“

Prudkostí Vilémovou utišila se krev přítelova. Jemně

zachvělo se outlé srdce umělcovo, ústa chtěla něco povědĕti, ale vznikající žalost udusila slova.

Mlčky brali se oba k dívce.....

Tichá, zamyšlená seděla Mína u svých růží. Chtěla psáti list vzdálené přítelkyni, ale hlava plna divného myšlení spočívala na levé dlani; — pravička s pérem jezdila nevědomky po tenounkém papíru a kreslila po kraji samé V.

V tom vešli do pokoje Il Dolce a Vilém. Ulekla se; oko její padlo na papír, a s vysokým uzardĕním hodila na něj batistový šátek.

S tlukoucím srdcem stojí teď všichni tři proti sobě. Vilémovy zraky pasou se dychtivě na vnadách uzardělé dívky.

„Divíte se, že nás po dlouhém čase jednou zas oba pospolu přicházeti vidíte“ — jal se Il Dolce mluviti....

„Je to snad naposled!“ doložil temným hlasem Vilém.

Dívka užasla — ale nerozuměla mu.

„My tě milujeme,“ mluvil Il Dolce dále, a rty jeho se třásly, a srdce jeho bylo přeplněno ouzkostí — „my tě milujeme oba — pozorovati jsi to již musela, Míno; ale přátelství naše uložilo nám zápasiti o tebe snažením všech našich sil. Básnictví a hudba bojovaly o palmu a rozmarinu.“

Teď utichnul. Mína mlčela. Oči její byly sklopeny — stála tichá, a jen vlnění labutích prsou jevilo, že není socha z mramoru. Vilémova tvář byla mrtva — prázdný pergamen; příští minuta měla naň teprva *život* nebo *smrt* napsati.

„Hudbě připadlo vítězství,“ řekl Il Dolce po krátkém zamlčení hlasem tichým a stísněným.

„Ach!...“

Bylo to pronikavé, tělem a duší otřásající zkřiknutí, a Mína sklesla na prsa šťastného vítězného umělce; krasořasné oči její zapadly. Vilém strašlivě zastenal, divě se zasmál — a vyletěl ze dveří. —

Po čtrnácti dnech obdržel Il Dolce z Hamburku list.

.... „Odploul jsem do Ameriky. Peklo zuří v ňádrách mých — trest a pokuta jdou se mnou. Já nejsem jako ty — čistá, míruplná duše; já jsem nakažen morovou ranou, plný nečistoty. Dříve musím vyhledati svého očistce, nežli se ti zas do očí podívám.

Sahám do hlubin srdce svého — a hle cítím to: nejsem člověk, jakéhos ty objímati se domýšlel. Musím odhaliti vinu svou, jinak nenajdu oddechu! Proklej aneb ožel památku mou.

Víš-li ještě, jak jsem si při oné plavbě po Dunaji co nesmyslný počínal? *To bylo svědomí!* Já tě chtěl — ach, nikoli, ruka se zdráhá strašlivý hřích napsati.... vymysli to nejhorší — ale nezatracuj nešťastného.

A když jsem tě slyšel v druhém koncertu a poznal prohru svou, vyhnala mě žárlivost a zoufalství ze sálu; oslepen, pomaten střelil jsem do salonu, kdež tě byl po prvním kuse dav přátel a ctitelů obklopil, a zlomyslně, zločinně sáhl jsem zapocenýma rukama na šmyčec — chtěje hru tvou zkaziti. Tys mě nespatřil. Neboť sotva jsem žíní se dotknul, bylo mi, jakobych do ohně sahal — — tys ale při druhém kuse, chybu hned poznav, a co možná se jí vyhnuv, ještě slavněji obstál.

A vida sebe úplně zkažena — odhodlal jsem se, ledovou, nalíčenou chladností tebe k činu popuditi — k činu, kterýž i následoval, ale naštěstí mé rozhodl. Já blázen pošetilý domníval se, že milován jsem od Míny, i čekal jsem, kdybys ji mezi námi voliti nechal, že *mne* vyvolí — ale....

Pokuta jde se mnou. V zápase o lásku jsem klesl a přátelství ztratil.

Nebudu se hádati s nebem, proč do prsou mých lásku vštípilo, aniž budu plamen její dusiti; nikoli! Chovati a živiti ho budu v prsou jako věčně hladového jestřába, i budu jím čistiti svou malomocnost, až budu moci zas jednou před tebe předstoupiti *ryzí a lesknouci-se* jako je duše *tvá.*“ ....

6.

„Já jednu též panenku
Tak vroucně miloval;
Že však s jiným pohrává —
Jsem nepozoroval.“
J. K. Chmelenský.

Bylo roku 1839. *Prume* dával v Praze koncerty. Divadlo bylo plné; — Prume vládl šmyčcem jako kouzedlným prutem, a publikum....

Ach, proč povídám věci vůbec povědomé? — A komu jsou neznámé, jakž mu je živě na mysli zobrazím? — Po Paganinim nezpůsobil žádný violinista v Praze takovou sensaci jako mladistvý Prume, Belgičan....

Podepřen o stěnu kolem lóží stál v parteru mladý, as třicetiletý muž osmahlých, ale ušlechtilých tváří. Ani úsměv, ani nelibost nebylo na nich viděti. On jediný, zdálo se, neměl v obecném plesu žádného oučastenství.

Ale duše jeho nebyla studená. Žilo v ní bolestné zpomenutí — ale tvář jeho byla silný železný zámek, jenž nižádnému pohnutí na jevo stoupiti nedopustil.

Byl to Vilém, německý básník.

Máme-li ještě popisovati, v jaké doby ho pamět zanášela, když mladého Pruma před sebou viděl? — Jelť právě do Pešti. U Slavíkova hrobu končila se jeho pouť.

Zpráva o neštastném dnu 30. dubna 1833, kterýž byl Slavíka v Pešti umírati viděl, došla ho i v Americe. — A Mína? O manželce nebylo při té truchlivé novině žádné zmínky. Byla jeho? — nebyla? — Naděje se Vilémovi opět zableskla — naděje krásná, nikoli však co mlhavé a kmitavé světlo bludiček, nýbrž klidně a mírně usmívavá, jako sedmibarevná duha. Doufal — byl však také odhodlán všeho se odříci. Nyní byl na cestě do Pešti — a pak do Vídně... Jako sen leží před ním celá minulost. Vidí před sebou mladého koncertistu, ale neslyší ho. Duch jeho je pln hry Slavíkovy, jeho triumfu a jeho zhasnutí.

„Ubohý příteli! kolik dní a nocí přinesl jsi umění svému za oběť! — a kdež je nyní věnec tvůj, kdež památka tvoje? Chudá hudbo, ty panovnice okamžiků — stojíš-li pak za cenu života lidského?“ ...

Horká slza ukápla mu na snědou tvář — ale slza z oka cizího. Hbitě pozvedl Vilém hlavu. Spanilá ženština byla se nad ním z lóže nahnula, jako by tóny mladého koncertisty a jich ohlas po sále žíznivými ústy vssáti chtěla. Rozkoš, ale při tom i bolest jakási ležela na tváři její — z oka jí ukápla slza.

Viléma proniklo parno a mráz. *Byla to Mína!* — — Mína, ale celá jiná, mnohem půvabnější — nemohl hned pochopiti, jaká změna se to s ní stala! — Jevila se mu v lesku ženštější ještě krásy, nežli byla, když ji osmnáctiletou opustil.

Také ona zahlídla Viléma. Zdálo se jí, jako by nevěřila očím. Leknutí vstoupilo jí do tváře.

Vilém, prodrav se davem, vešel k ní do lóže. S nejjemnější dvorností uvítala jej Mína. Podivil se přítomnoti ducha, kterouž byla mezi tím nabyla. Veškeré sny minulých let stály před ním jako živé obrazy.

„Jak jste se měl?“ ptala se Mína. „Nebylo od vás tuze hezky, že jste po celý čas ani slova o sobě slyšeti nedal.“

„Směl jsem se nadíti, že by zde ještě duše bylo, kteráž by o mně slyšeti chtěla?“

Mína se lehce usmála, nemohla však odpověděti; vešlo více hostů do lóže.

„Navštívte nás, pane!“ — řekla ještě — „mámť Vašnostem malé dědictví po zemřelém příteli doručiti. — Vyť snad již víte, že pan Slavík umřel?“

I popsala mu své obydlí — a druhého dne stál Vilém v pěkném domě nejlidnatější ulice. Na předsíni postihl starého sloužícího, kterého však neznal. I pověděl jmeno své — a komorník litoval, že není vrchnost doma, že musela vyjeti, že tady ale něco pro pana Viléma S.... nechala — a pak aby ji pan S.... co nevidět svou přítomností potěšil.

Vilém obdržel malý balíček. I rozpečetil jej. Byla to přítelova písanka. Na tenkých listech byla v ní rozličná poznamenání o hudbě ze života, o denních příhodách — bylo tam i poslední Vilémovo psaní z Hamburku a pak přítelův list jako odpověď — ale psaný v rozličných dobách.

... „Neproklínám tebe, nikoli — ach, já ť jsem nešťastnější nad tebe! Tys v širém světě s bolestí svou, já ukován k vlasti. Ty se otužíš, *já* utonu v bolesti své.

Mína mě nemiluje. Odpusť — ty jsi chtěl mně přístupu do chrámu lásky zabránit, já tebe z něho vypudil. *Tebe* Mína miluje — dávno tě milovala. *Protož* leknutí její, an zvěděla, že jsem *já* zvítězil — protož ve mdlobách do mé náruče klesla.

O že jsi prchnul! Stojím sám a sám, a cítím, že to nebude dlouho trvati. — Mína zbledla. Neměla ť síly, tajemství srdce svého přede mnou odhaliti, ale horká nemoc byla mluvnější. Ona tě volá! O, kde jsi? —

Musím ustoupiti. Mína je svobodna, prosta všech úvazků. Pozdravila se.

Zpomeňte si na mne — až budu prachnivěti, a to bude brzy. Mlč srdce, mlč! Dnové, měsíce a roky nejsou dlouhé. Že ne?...

Mína zase rozkvětla. Silná jest její naděje. O přijď, přijď! — a zaplač na hrobě mém.

Tys přestál pokutu, *jižto jsi sobě sám připravil.* Byla těžká — o, já to cítím; ale odměna bude veliká! —

Půjdu také do světa. Český slavík bude zpívati!.... a svět bude poslouchati, a ze srdce i ze rtů jeho vyklouzne blahostné vzdechnutí. To bude moje náhrada.

Pout moje byla krátká. Zemdlený klesám, a slabnoucí ruka moje sahá po věnci vavřínovém. Darmo. Listové jeho vadnou.

Povídají, že umru. S Pánem Bohem! Ale v Pešti — o že ne v Praze! V Praze! V Čechách, v těch drahých — na lůně mateřském, jako milující syn... mezi bratry ... o té blahosti! ... té mi není popřáno ...

nic, nic mi nebylo popřáno, a moje hlava, moje srdce chtělo přece tak mnoho vyvesti!

O Viléme! Viléme! — ach, ty nevíš, jak to bolí, scházeti se světa a nemoci oslaviti vlast... zůstaviti tu drahou.“...

Druhý den stál Vilém před Mínou. Noc byl probděl — nemohl spáti, ale kochal se v kouzelných snách. Dnešek je měl do života uvesti.

Plamenně spočinul zrak jeho na Míně a třesoucí-se pravice podala jí přítelův list, nalezený v zápisní tobolce.

Mína četla. Tváře její se zarděly. — Vilémovi zdálo se, že mu ranní červánky nejblaženějšího, slzami a utrpením vyprošeného dne vyvstávají.

„Nikdy bych se nebyla nadála, že váš přítel také *básně* psával!“ .... s těmi slovy podala Mína Vilémovi list nazpátek.

„Míno!“ chtěl zděšený básník zkřiknouti; ale slova umřela na rtech jeho. Do pokoje vešel důstojný, ale šedivý muž, třiašedesátiletý boháč.

„Baron M... ský!“ uváděla jej Mína hostu svému s jemným úsměvem. — „*Můj milovaný manžel!*“

OBSAH.

	Strana
Pouť českých umělců. Novela	1
Láska vlastenky. Novela	187
Láska vlastencova. Novela	265
Láska básníkova. Novela	303

Josefa Kajetána Tyla

Novely a arabesky.

Díl II.

Druhé vydání.

V Praze.
Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober.
1880.

Národní knihtiskárna: I. L. Kober v Praze.

Ptáčníkova dceruška.

Novela.

(Psáno roku 1845.)

1.

Musíte do lesa, na veselou paseku, tam uvidíte Lidušku, jediné dítě starého ptáčníka z Podlesí.

Je jí právě sedmnáct let; je ohebná jako březový proutek, veselá jako skotačivá beruška, rozkošná jako slzička Panny Marie na zeleném trávníku. Její hlavička je jako zralé Mišenské jablko, tak malinká, tak kulatá — a ty oči hrajou v ní jako dvě zralé trnky. Vlasy má černé a lesklé jako havraní peruť na sněhu. V Podlesí jí říkají vůbec ptáčníkův černohlávek.

Otcova chaloupka stojí poslední ve vsi, trochu opodál, zrovna pod lesem. Starý Mareš v ní zůstává již dvacet let. Připadla mu dědictvím po svobodné sestře, a to právě toho času, když se mu začínala dlouhá služba na vojně už nechutit. Zde nalezl tedy nový domov a jistý přítulek na stará kolena.

Bylo mu skoro čtyřicet, když se oženil. Jeho denní peníz jako vysloužilého desátníka, pak kousek role a ptáčnictví byly jeho živobytí. To se rozumí: láska milé ženy náležela k tomu také a později radosti s malou Liduškou. Jen že, bohužel! milou ženu brzy pochoval — a tu se tedy zavěsilo srdce jeho na jediné dítě.

Srdce otcovské — ach, může-liž býti lepšího pěstouna? Arci, tak měkce jako v náruči mateřské nedá se na něm odpočinouti, tak teplé a sladké, tak volné a blahostné hnízdečko to není jako srdce mateřské; ale za to je to

pevná zlatá půda, kde se mladé kvítí jistě ujímá, je protékaná věčně lahodným pramenem, jenž to mladé kvítí sílí, a je zahřátá věčně líbezným paprskem, jímž to mladé kvítí okřívá.

A pro Liduška bylo srdce otcovské — a právě to srdce poctivého Mareše to nejlepší. V něm a při něm zdařila se přeutěšeně.

Jděte do lesa na veselou paseku. Liduška tam bezpochyby sedí na měkkém mechu u bujného proutí a plete buď košík na jahody, nebo řeže malou, hebounkou klec.

Ale možná také, že sedí doma vedle chaloupky pod hustým jasanem, a učí kosa novou písničku hvízdat. A to milé proužkované zvířátko hledí na ni svýma černýma očkama tak rozumně — a otvírá po ní, po té malinové hubince, svůj žlutý zobáček tak ochotně, jako by se radostně učilo. I to věřím, kdož by se u takového učitele rád neučil!

Či nesedí Liduška ani na pasece, ani pod jasanem? Tedy zaběhla hloub do lesa na vrch, kde stojí zbytky starého rytířského hradu, a sedí tam pod kamenným obloukem, pod hustým křovím na malém drnovém sedátku, ježto si vlastníma rukama udělala; — tam sedí a čte starou českou kroniku v otrhaných deskách. Jiné knihy, mimo kalendáře, staré školní evangelia a knížky modlitební nejsou v domě. Za to ale umí kroniku i s evangeliemi nazpamět.

Či není také v šedých sutinách? — Tedy se honí po louce za motýlem, neboť domácí práce je hotova.

Ale což pak se nebojí? neostýchá se? — A koho by co bála? koho ostýchala? Srdce její je čistý křišťál, v němžto se země i nebe se svou celou krásou zrcadlí; ono leží v kypících ňádrech jejích jako strahovité a chránivé oko boží. Mimo to je dívčí krása a panenská čistota silné kouzlo, proti němuž zlý duch tak snadno boj nezačne.

Liduška je v lese, v stinné hustině a na květnaté louce tak doma jako v sednici a kuchyni, kdež je radost na ni se podívat, jako na mladou hospodyňku. Všecko se na ni směje — a ona se směje také na všecko. S děv-

čaty ze vsi, nebo s jonáky nemá sice skoro žádné známosti, tím méně s nimi obcuje; ne snad že by byla pyšná — chraň Bůh! ale oni nejsou podle mysli její; proto však jí přece nikdo neublíží, nikdo ji nepotejrá, ani nepoškádlí, to žádnému ani nenapadne. Onať jedná, mluví s každým jako přítulné děcko — jen že je raději při svých ptácích, nebo v lesní samotě, nebo u otce, kterýž umí podivné příhody z francouzských vojen povídat.

A — podivná věc! — nevyskytnul se posud nikdo, kdož by se byl o její přízeň, její lásku ucházel? Nikdo. Jonáci ze vsi hledí za ni arci žádoucíma očima; ale ona je pro ně tuze vysoko — to všickni dobře cítí; a „do hospodářství se nehodí", říkají staří, ačkoli se v tom případu hrozně mýlí. A jiní lidé ji neznají. Podlesí je tuze vzdáleno, ověnčeno lesinami — a Liduška z něho nevychází. Obchod s ptactvem obstarává si starý Mareš sám.

Jeť to beztoho zvláštní způsob ptáčnictví; jeho rukou nepřichází ani pírko o život. Tomu chlapeckému vraždění protiví se za jedno vojenské srdce jeho, a za druhé nechce, aby tomu Liduščino srdce přivykle. K číhání na tažné ptactvo přibírá si podruha z vesnice, kterýž se pak i o prodej v panském zámku nebo v nejbližším městečku postará. Liduška obstarává jenom jeho pernaté učeníky, jižto v komoře po stěnách, mezi okny v menších a větších klecích visí — tu kos, tu špaček, tu také hejl, tam skřivan a křepelka, nebo sedmihlásek a někdy nějaký slavík. Mareš je daleko široko v pověsti, že umí ptactvo dobře chovat a cvičit, i nachází tedy na své zpěvavé vychovance vždy dost kupců a dohazovačů.

Jen o jeho nejdražšího ptáčka, o jeho černohlávka se ještě nikdo nehlásil! — avšak starému otci to také ještě ani nenapadlo, že by mu jej mohl někdo odloudit!

la

a

m

lo

ch

m-

né

é.

dá

el-

yl

p.

ku

cá-

né

ou

ti

mí-

d-

ou

se-

nto

co

o-

„o to?“ zvolal Horina, dívky si ještě skoro ani

odpovídala; nebyla zvyklá na takové volání,
. nelidnatém okolí skoro každý znal. A
. — co pak se měl ten co ptát?
odpovídala tedy, ale zůstala tiše stát, hleděla po-
na neznámého myslivce.

„Jsi hluchá?“ obořil se nyní Horina hřmotně, kroky své přímo k ní namířiv. „Ptám se tě, kdo jsi? co tu děláš?“ Ale příkrý zvuk slov jeho se začal mírniti, čím blíže k dívce přicházel.

„Aj, totě jsem dopadl roztomilou pytlačku!“ zvolal po krátkém zamlčení, nutě se do žertu, jakémuž byl ve svém bývalém okresu přivyknul. Ale před Liduškou mu slova na jazyku jaksi vázla a rozmar jeho pokulhával.

„Víš-li pak, že musíš platit pokutu, že jsi se nechala mezi mlázím dostihnout?“ mluvil dále, a rychle se k ní přitočiv, chtěl ji s úsměvem okola těla vzít.

Ale dívka se uhnula jako blesk na stranu.

„Zbláznil jste se, pane?“ zvolala u velikém podivení — a nebo dobře nevidíte? Já nejsem žádný pytlák, ale poctivé děvče, a tady sedám tak dávno, že znám každou bylinku. Ale kdo pak jste vy?“

Při tom jí vstoupila krev do tváře a z očí jí šlehaly blesky.

„Aj, ty máš tu malou hubičku na pravém místě!“ zasmál se zase Horina, nemoha se hezké dívce v té prosté selské sukničce, v malém živůtku a v těch bílých krátkých rukávech ani dost nadivit. „Ty máš bystrý jazejček; ale mne jím nesekneš. Já se mám co ptát, kdo mi po lesích běhá. Rozumíš? Jsem zdejší polesný.“

„Polesný? nový — polesný?“ opětovala dívka mírněji. „Ah — tak! tedy odpusťte, pane polesný, ale tohle bývala odjakživa moje procházka.“

„Kdo pak jsi?“

„Marešova dcera z Podlesí! — a doufám, že se tu budu také budoucně procházet.“

„Nu, budeš-li řádně svou daň odvádět“, nutil se polesný zase do smíchu, a chtěl ji vzít za ruku.

„Já neznám žádnou daň, kterou bych musela odvádět!“ utrhla se dívka, „a najdu si ještě místo, kde mi to ani lidé zabraňovati nebudou, co mi nebe popřívá — trochu toho proběhnutí. Bůh vás opatruj, pane polesný.“

S těmi slovy hodila poněkud hlavinkou a pustila se lehounce hopkujíc k domovu.

Horina ji nechal běžet; v prvním okamžení ani nevěděl, co by měl učinit. Tak ho celé zjevení-se Liduščino pomátlo. Potom se ale za ní pustil a zkřikl: „Stůj! stůj! — sic-po tobě střelím!“

Dívka se okamžikem zastavila — a Horina se zastavil také; neboť Liduška se k němu obrátila, a v její tváři leželo najednou něco tak divného, že se toho i polesný při svém hrubém rozmaru poněkud ulekl.

„To jsou dětinské žerty, pane polesný!“ řekla na to dívka s velikou, nevýslovnou vážností. „Vyšel-li jste střílet, hledejte si jinou zvěř na ránu. Já jsem poctivé děvče — víte-li, co to znamená.“

Na to se mírně obrátila a šla volným, zdlouhavým krokem dále.

„To je zlořečené písklе!“ zamumlal Horina mezi zuby, a vtisknuv si čepici nevrle na čelo, otočil se na jinou stranu.

3.

Horina se smál a klel. Liduška mu nechtěla z paměti. Za každým křovím ji viděl a slyšel. A když přišel za soumraku domů, do té tiché myslivny, tu mu začala obraznost teprva divné kousky tropiti.

„Jak pěkně by to bylo, kdyby tu nyní taková....“ šeptalo mu cosi do duše; ale on sebou mrzutě trhnul, kopnul Dianu a hodil sebou na pohovku.

Pak se opět zlobil, že s ním takové děvče, pouhé děcko, tak směle mluvilo; i zlobil se na sebe, že nebyl sám moudřejší — a nevrle hodil sebou posléz na postel.

Chcete vědět jeho sny? — Ty ho zavedly mezi bývalé společnosti; i byl vesel se starými známými, a mnohá hezounká tvář se letmo na něho zasmála. Když ale ráno procitnul, byl zase nevrlý a klel na daremné mámení.

„Ale co si budu hlavu lámat, a do srdce škvora nasazovat!“ řekl konečně sám k sobě. „To plané šípčí může být rádo, když si ho našinec všimne — a pro ukrácení chvíle za klobouk připne. Nu, však uvidíme! doma budou tuším jiné oči dělat, až přijde polesný.“

Pak vzal zase ručnici na rameno a šel do Podlesí. Na cestě dohonil člověka z vesnice.

„U vás bydlí také nějaký Mareš?“ ptá se ho po obyčejném pozdravení.

„Ah — to je náš ptáčník!“ odpoví vesničan — a začne mu na to o starém vojáku a jeho dítěti tak podivné pohádky povídat, že bývalý panský myslivec s podivením uši nastrkoval a konečně nevěděl, co mysliti a čemu věřiti.

Ale ve svém záměru nedal se mýliti, byloť při tom ve hře také trochu jeho samolibosti — o jiném, posud v něm nebývalém hnutí srdce ani nemluvíme.

Došel až k samému stavení, kdežto Mareš přebýval. Bylo krásné dopoledne, a starý ptáčník vyvěsil své nejmilejší učence z venčí okolo zdí, a stál teď jako mezi svými dětmi. Mluvil, štěbetal s nimi.

Byla to nevelká sice, ale složitá, přímá postava, posud vojenského držení s přišedivělou a z předu poněkud lysou hlavou, modrých, přívětivých očí. Vráskovitým, mužným tvářím dodávaly silné šedé kníry zvláštní vážnosti. Šat jeho byl sice jen sprostý, obyčejný selský tamnějšího okolí, ale čistý; a na prsou mu visel Lipský křížek.

Pozoroval, že polesný k jeho stavení zaměřuje, i obrátil se tedy od svých klecí a očekával jej.

„Dobrého zdraví, tatíku!“ začal Horina, nemoha se před jednoduchou, ale statečnou postavou ptáčníka, kte-

rého si byl na mysli docela jinak vypodobnil, malému pohnutí ubránit.

„Děkuji uctivě, pane polesný!“ odpověděl Mareš mírně, poněkud hlavu ukloniv.

„Znáte mě?“ podivil se onen — a proti vůli vstoupilo mu trochu víc krve do tváří.

„Slyšel jsem o vás“, usmál se ptáčník dobrosrdečně, ačkoliv oči jeho přitom hosta bystře měřily. „Moje holka mi něco vypravovala.“

„Tím líp! Tedy nemusím dělat dlouhá preambula. Já dopadl včera vaši dceru mezi mlázím —“

„Na pasece — vím, vím, pane polesný! Tam je málo mlází —“

„Já myslil na začátku, že je to holka ze vsi — že mi chce mladé stromoví kazit — nu, člověk se někdy ze samé horlivosti trochu překvapí — já vaši dcerušku trochu postrašil —“

„Postrašil?“ opakoval bývalý voják s patrným ousměškem. „To nevím — o tom se ani nezmínila; moje holka se také snadno nelekne; ale z jejích řečí jsem porozuměl, že jste . . . nu vždyť víme, že jsou páni myslivci rození čtveráci.“

„Proto jsem přišel — abyste nic zlého nemyslili — abyste mi — prominuli —“

„Ah prosím, prosím, pane polesný!“ vrtěl starý voják hlavou. „Když je to takové — kdo svou chybičku poznává, tomu se rádo odpouští. Nebude se líbit dále? Je horký den; trochu ochlazení nebude na škodu. — Holka, podívej se, koho to zde máme!“ volal hlasitěji do stavení. „Přines něco k občerstvení.“

Liduška vyskočila z kuchyně, kdežto skrovný oběd chystala. I pozastavila se poněkud, spatříc hosta, a malinký mráček — ale jen jako dech — přeletěl jí přes tvář. Uklonila se a vážně Horina pozdravila.

V tomto hrály všechny žíly. Dnes, v této skrovné, tiché domácnosti zdála se mu Liduška ještě krásnější — i chtěl něco pěkného k své omluvě pronesti; ale snad poprvé ve svém životě nevěděl, jak se sprostou dívkou

řeč počíti. Vypravil něco, ale to nebylo to, co chtěl. Byl ještě rád, že si toho Liduška tuze nevšimla, a hned se po sklenici čerstvého mléka ohlížeti začala, jehož jim pěkná plavka poskytovala.

Mezi tím se pustil Horina do řeči se starým, a poptávka na jeho ptactvo uvedla je do důležitého rozbírání mnohých zvláštností. Tito opeření chovanci poskytli později také příležitosti, že mohl polesný říci: „Toť se musím u vás zase co nejdříve zastavit! Ptactvo patří dílem také k lesnictví, a já budu rád, když se budu moci něčemu přiučit.“

Že se tu co nejdříve zastaví — na to myslil opravdu. Chtěl-li se ale také něčemu přiučit? — nu, to okáže běh dnů budoucích.

4.

Horina se vracel domů — ale ne s myslí takovou, jak se byl ráno domýšlel. Ve svém novém povolání nebyl skoro ještě ani vystřelil, a již měl sám ránu v srdci — a to hlubokou. Tu cítil.

Cítil ji a nemohl věc pochopit. Vždyť byl přece tolik děvčat poznal! Tu byly čiperné panské, bystrooké komorné, sladkoústé švadleny, vyfintěná děvčata městská — a se všemi hrál, všechny uvázly a třepetaly se v jeho tenatech, jako plaché hrdličky, až usedly a hladiti se nechaly po hlavě a po křídlech. A toto selské děvče! — tato větvička z nízkého keře — ta dcera sprostého ptáčníka, ta se mu příčila? ta si ho nevšímala? ta o něho nedbala?

I vřelo to v něm — a on poznával poprvé za svého života, co to je, když se krev sladkým toužením rozpění a zejme. A muka jeho rostla tím více, čím častěji do Marešova obydlí přicházel — čím častěji Lidušku vídal.

Na pasece ji nepotkal už nikdy.

„Proč zanedbáváte svoje oblíbená místečka?“ ptal se jí kdysi.

„Proto že by mi bylo líto, kdyby mě z nich někdo vyháněl“, řekla dívka krátce a obrátila se od něho.

Horina se kousl do pysku; on by ji byl tak rád zas na pasece, nebo v lesním stínu potkal — tak rád s ní o samotě promluvil, a nemohl k tomu přijíti. A přece věděl, že se dívka pod širým nebem prohání, proto že ji někdy doma nezastihl.

I umínil si konečně učiniti krok rozhodný a svěřiti se otci. Záhy se k tomu naskytla dobrá příležitost.

Napadlť starého mezi ptáky a v dobrém rozmaru, i pověděl mu tedy, co ho trápí — a že by si přál mít jeho dceru za ženu.

Mareš ho pozorně poslouchal a pak se napolo zamračil. Bylo to poprvé, co slyšel, že mu cizí člověk na jeho černohlávka vějičky likne. I padlot mu to na srdce; ale také mu vysvitlo, že je k tomu děvče vlastně stvořeno, a hořký žal rozložil se v prsou jeho.

„Já jí mohu připravit život bez starosti“, pokračoval Horina, kdyžto Mareš neodpovídaje s hlavou svěšenou tu seděl; „důchody moje jsou takové, že může dobrá hospodyně i něco uložit — a na vrchnost se mohu tak dalece spolehnout, že mi svým časem ještě výnosnější místo vykáže; nu — a co se mé vlastní osoby týká, to můžete být ubezpečen, že budu Lidušku na rukou nosit.“

„Arci, arci!“ dosvědčoval starý, hlavou kývaje — a zase umlknul.

Horina čekal na odpověd jako v plamenu. Konečně pozvedl starý hlavu a ptal se krátce: „Mluvil jste už s holkou?“

„Ještě nemluvil.“

„Nu tedy mi nic do toho není. Co si holka udělá, to bude mít; já se na ni ve všem všudy spolehám; učiním to tedy také v tom případu, když se bude o to jednat, kdoby ji budoucně zaopatřoval a na rukou nosil. To si musíte s ní vyjednat, pane polesný!“

„Rád bych se byl již o to pokusil — ale nemohu smlčet, že se mi až posud jaksi vyhýbá; a proto jsem myslil, abyste jí jakožto moudrý, zkušený otec, a jakož se obyčejně stává, moje navržení přednesl — jestli jinak sám nic proti mé osobě nemáte.“

„Oh — což bych já mohl mít! — ját si vás nemám brát! A co se toho moudrého otce týče — aby se snad někdy neřeklo, že jsem byl proti štěstí svého dítěte — já s holkou promluvím, nemáte-li k tomu sám dost kuráže.“

Horina odešel — a starý ptáčník zůstal o samotě na lavici před chaloupkou sedět. Neslyšel tichounké štěbetání, hvízdání a klokotání svých pernatých miláčků, ačkoli se jako schvalně namáhali rozehnati mračno, ježto se mu na čele i na srdci ukládalo. Neviděl večerní růžovou záři, kteroužto za lesy odcházející slunce po tichnoucím údolí rozlévalo. Nepozoroval své drahé dítě, kteréž procházkou zahřáto s planoucími tvářemi již hezkou chvíli před ním stálo.

„Tatínku — dobrý večer!“ promluvila nyní dívka svým líbezným hláskem, ručinku plna podivení otci na rameno kladouc.

„Ah — dobrý večer, zlaté dítě!“ řekl on, ze svého zamyšlení se protrhnuv; přitom chopil dívku prudčeji než kdy jindy za ruku, a stáhl ji k sobě. Nyní seděla vedle něho.

„Co je ti, tatínku?“ ptala se Liduška s dětinskou starostlivostí.

„Nic — anebo raději tuze mnoho!“ odpověděl otec polo nevrle polo žalostně. „Mám tě ztratit.“

„Co ti napadá? Já ti nerozumím.“

„Inu — vlastně to není nic divného — a já se měl dávno na tu věc připravit. — Polesný tu byl —“

„Nu, co je s tím člověkem? Mně se zdá, že se dostal do naší krajiny jen proto, aby nám dělal mrzutosti.“

Otec se podíval na dívku — kratičkým bleskem radosti rozjasnila se tvář jeho — potom ale zavrtěl hlavou.

„To je arci divné znamení!“ mumlal polo pro sebe; po malém zamlčení doložil ale zas hlasitěji: „Nu, mrzet se právě nemusíme; on tady byl — rozumíš, milé dítě? on si tě jaksi oblíbil — a jednou to být musí....“

„Ale co pak, tatínku?“

„Inu — vidíš — on mi říkal, že by tě měl rád *za svou* — abysi byla *jeho* — a — paní polesnou.“

Stařec byl svou řeč zlomkovitě dokončil. — Liduška se byla mezi ní pomalu vzchopila, sepnula podivením ruce, a řekla nyní po krátké přestávce s divnou, skoro hroznou vážností: „*Ten?* — ten chce, abych byla jeho ... ale jdi, tatínku! jak pak můžeš něco takového jen minutu na mysli chovat, a snad se proto kabonit.“

„Tedy nemáš chuti?“ vypravil kvapně otec ze sebe.

„Já? — ani do nejdelší smrti.“

„Ale pomysli,“ nutil se on do námitek — „to zaopatření! A Horina zdá se mi být příjemný, poctivý muž ...“

„O tom nemluv, tatínku!“ prosila dívka s rostoucí horlivostí. „Tomu ty nerozumíš. Horina může být příjemný člověk podle tvého srdce — ale mému srdci je protiven jako hřích; já se ho lekám jako potměšilého, jedovatého hada, kterýž by se rád mezi kvítím ukryl, jen že se v něm celý skrčiti nemůže. A poctivost jeho — ta nebude asi daleko od jeho příjemnosti.“

„Tedy ho nechceš?“

„Toho?“ zvolala dívka ... zamlčela se na okamžik, potom se dala do hlasitého pláče, a padla otci okolo krku. — „Ach, co pak mě chceš už na marách vidět, tatínku?

A stařec opnul okolo ní radostí se-třesoucí ruce a tisknul ji prudce k pobouřenému srdci.

Vůkol panovala již večerní, lahodně kojící tichost, a na dalekém, temnomodrém nebi vystupoval laskavě se usmívající měsíc.

5.

Jasně hořelo slunce na modrolesklé obloze a vesele zpíval pod ní skřivan třepetavou píseň. Jasnou tvář jevila celá krajina, rozprostřená kolem jako ve svátečním rouchu. Osení bujně vlálo, pahorky se leskly sterobarevným kobercem, a šumivé bory zaváněly posilu dadoucím zápachem.

Na tomto utěšeném obraze jevila se jenom jedna škaredá vráska — a to byl polesný Horina.

S velikou, pevnou nadějí šel si pod Marešovu střechu pro odpověď, a svodné, lichotivé obrazy tiskly se mu u velikém počtu do roztoužené duše. Ale starý ho přijal dle svého způsobu přímě a vlídně, a pověděl mu krátce, aby si čas docházením do jeho sprostého stavení nemařil, má-li s budoucí paní polesnou na kvap — zde že z toho nic nebude, a jinde že se spíše obejde, že si to bude každý za čest pokládat.

Horina se až do temna zapálil, zaťal zuby a sklopil oči. Pak je pozvedl a upnul na starce, jako by po něm dýkami mířil.

„Nejsem vám po chuti nebo Lidušce?“ ptal se temně, a obočí mu přitom hrálo jako dvojí černé poletující mračno.

„Aj, což pak je vám po mé chuti!“ řekl Mareš. „Já se nebudu s vámi vázat.“

„Tedy nechce vaše holka? vyrazil ze sebe prudce Horina, a hněv a bolest kypěly z každého zvuku. „Jsem jí špatný?“

„Aj, aj, kam pak myslíte! Špatný — pan polesný Horina! Vždy velmi vážený. Ale k tomu, co od holky žádáte, je tuším něco více potřeba, nežli aby vás jen za špatného neměla — tu nepomůže ani vážnost. Já si myslím, tu se v ní musí něco ozvat, co jí tak naplní, že neuslyší na ten čas nic jiného, nežli tu sladkou písničku

v duši své, a že se v ní musí něco pohnout, co ji srdce utrhne, aby je pak mohla jako zlatý poklad darovat. Nu, vždyť mi snad rozumíte!“

Horina mu rozuměl, ale uzel všeho toho rozumění byl, že se zklamal ve své naději. A tudíž jím lomcoval hněv, žalost, pýcha, mstyžádost a láska — všecko naň doráželo, rozdíralo mu srdce, a bouřilo v něm nepoznanou posud bolestí. Ale v bolesti této nepozbyl přec odvážlivé mysli a nezoufal. Odhodlal se, že bude ještě sám s Liduškou mluviti — ať mu ta rozmluva buď spasení nebo novou zkázu přinese.

I ukryl se na blízku ptáčníkova přístřeší a číhal s plamennýma očima, zdali z něho Liduška vystoupí a někam pod šíré nebe zaběhne. Vřelo a klokotalo to v něm sežírajícím zážehem a ňádra se mu oužila jakýmsi ouzkostným tušením; ale vášeň, mstící na něm teď všelikou hru, kterouž jindy se ženským srdcem tropíval, ohlušila v něm každý jiný hlas a popichovala ho jen, aby svým žádostem uzdu popustil.

Stál a kryl se v husté křovině, u paty lesnatého vrchu, na jehož temeně černé sutiny starého hradu k nebesům hleděly. —

Tou dobou stál z druhé strany pod vrchem mladý muž v lehkém pocestním šatě, s kovanou holí v ruce. Za ním stál člověk starší s hodným vakem na boku. „Ty zde můžes počkat“, řekl onen k tomuto — „anebo jít napřed do zámku, aby věděli, že dnes jistotně přijdu. Já se podívám zatím nahoru.“

„Račte poroučet, pane hrabě!“ řekl druhý, „já udělám, co se líbí. Jenom nezapomeňte, že máme do zámku ještě dvě hodiny cesty.“

„Neboj se, neboj!“ usmál se první; „do večera máme ještě dále, a bude-li potřeba, nastavíme noc — to jest: já ji nastavím, nebo ty půjdeš na všechen způsob napřed, leda bysi měl tenkráte zvláštní chuť archeologická študia provádět.“

„To právě nemám, pane hrabě! — ale myslím si,

že udělám nejlíp, když tady počkám. Cesty se tu podivně pletou — snadno byste mohl potom zabloudit."

„Starej ty se jen o sebe, aby se ti cesta nespletla", odbyl ho mladý hrabě; „já za své oči a nohy stojím. Jdi jen, jdi — a všecko zatím pozdrav! Budeš-li mít času, můžeš také něco povídat."

A s těmi slovy bral se již po úzké, kamenité pěšince nahoru.

Byla to květoucí, asi pětadvacátým jarem ozdobená postava; dle outlých, jenom že nyní slunečním dechem poněkud osmáhlých tváří, dle toho mírumplného modrého oka, těch malých, líbě se usmívajících úst i dle těch hebounkých rusých kaderí náležela k oné třídě mužů, jakéž jemnými jmenujem.

A Ludvík k nim také v skutku náležel. On byl z oněch vzácných měkkých přirozeností, kteréž ani v davu a hluku velkého světa neztuhnou, a srdce své jako božím dechem stále zahřívaný, hebký vosk každého dojemu schopné zachovávají.

Nyní se navracel z dalekých cest, a opustiv dle svého oblíbeného obyčeje zase jednou úzké stěny vozu, vyběhl si s věrným služebníkem pěšky po kraji, kdežto mu blízké obcování s lidem hojné náhrady poskytovalo. Přicházel k dějišti svých pacholecích let a nechtěl minouti jedno z nejpěknějších míst celého okrsku — místo, kdež se byl několikráte ještě pod očima pečlivého pěstouna vesele prohánět.

Od těch časů uplynulo již arci mnoho let; mezi tím byly se ho dotkly mnohé radosti i žalosti, on byl mnoho viděl, poznal, zkusil, a veliký poklad obrazů spočíval v jeho krásné duši: ale toto všecko teď z něho zmizelo, a lahodné zpomínky na dny dětské opanovaly mysl a rozehřály duši jeho.

Takto se bral vzhůru. Krok jeho byl lehounký a dokazoval, že to nebyla první cesta, kterouž konal k smutným pozůstatkům zahynulých věků.

Nyní stál u zřícenin; nyní vešel pobořenou branou

na první náhradí, kdežto se po rozvalinách husté křoví vleklo nebo jedle své trudomyslné větve rozpínaly; nyní vlezl na baštu, z nížto se mu čarokrásný výhled po dalekém okolí rozevřel.

I pokochal se v pohledu tomto a rozveselen v duši své prodral se kamením k bývalému hlavnímu stavení, z něhož tu jen holé stěny s prázdnými okny, jako nahý žebrák s vyloupanýma očima strměly. Stál na místě, odkud jindy s kamenné pavlače statné hrdinské podoby na prostranné náhradí shlížely: pod ním se pnula polozasypaná branka se svým tesaným obloukem, a okolo ní i nad ní vypínalo se bujné stromoví: ze štěrbin visela dlouhá tráva, a po kamení zelenal se mech nebo se bělil nízký lišejník.

6.

Podepřen o zeď stál tu Ludvík hodnou chvíli, a ponořiv se do šedé dávnověkosti, zpomínal si na hluk zbraně, jindy zde zvučící, na milostné písně, jindy zde znějící, na ty mohutné postavy slavených reků i na ty čarovné zjevy květoucích panen: an tu náhle oči jeho na něčem utkvěly, čím se mu jako staré, zlaté báchorky o zaklených princeznách v skutku a pravdě objevovati začaly.

Letavým krokem vešla totiž mezi oněmělé zbytky rytířského sídla mladá dívka, obratnýma nohama hopkovala s kamene na kámen a zpívala si přitom veselou písničku. Byla jen v sprostém, arci nad míru čistém a dle vlastní chuti připraveném šatu selském; ale zdála se v něm býti jako přestrojená Rusalka, jako dovádivé dítko z panského domu. Tváře jí planuly jako dvě tmavé růže, oči se jí lesklý dětinskou rozkoší.

Byla to Marešova Liduška, putující k svému oblíbenému místečku, kdež jí nikdo tichou, posvátnou samotu tak snadno nerušil. Polozasypaná branka se svým ka-

menným obloukem a hustolisté křoviny vůkol — to byla její svatyně. Zde trávila nejsladší hodiny, oživujíc ve svém živém duchu kolem ležící sutiny a naplňujíc je podivnými postavami.

Nyní stála již před svou drnovou pohovkou — a zrovna pod Ludvíkem, kteréhož ale dílem pro křoví, dílem že se ke zdi přitlačil, nezahlídla. Při chůzi lesem odhrnulo jí větvoví se spanilé šíje lehounký šáteček — i začala si jej nyní urovnávati; vlasy měla poněkud zcuchané — začala je uhlazovati; pak se jí nabralo do střevíce písku, i zula jej, vyklepala a zase obula — a to všecko tak nenuceně, ale panensky cudně, tak outle a obratně, jakoby to musela před cizíma očima dělati.

Potom začala visuté větve nad svým sedátkem zaplítat.

„Vystrkujete ramínka — vystrkujete, že jste mě tu několik dní neměly?“ smála se přitom. „Ale já vám nemohu pomoci — musíte je vztáhnout, sic bych si nemohla pod vámi pohovět. — Tak! — teď si k vám sednu — a něco si povíme. Budete-li pokojny a pozorny, tedy vám přečtu historii o udatném Břetislavu a o spanilé Jitce.“

Ludvík si nedůvěřoval oddychovat, aby ani zvuku z její samomluvy neztratil, a pak — aby se neprozradil. Toto tajné pozorování mělo v sobě cosi kouzelného; on se nacházel jako v čarodějném kruhu, z něhož nebylo možno vykročit. Prsa jeho zachvěla se sladkým trnutím hned při prvním zhlednutí Lidušky; i bylo mu náhle, jakoby se mu bylo srdce rozstoupilo a zvětšilo a nyní celou bytost jeho naplňovalo. I byla v něm nevýslovná rozkoš, jakýsi blažený stav, pro kterýž by ale nebyl slova nalezl, kdyby jej byl měl pojmenovati.

Oné znal arci více dívek, ježto se mohly s touto neznámou dle krásy měřiti; on znal bohaté, duchaplné tvory, a nejednou spočívalo oko jeho s obdivem i zalíbením na spanilé květině, jakovouž tu a onde v bohatých, vzácných domech nalezl: ale to, co mu nyní tak náhle v prsou

hrálo, co mu krev tak palčivě pěnilo a zase jako líbezně chladilo: to mu bylo až po tu chvíli věc docela neznámá.

Ted se jen mrzel, že mu křoví dívku zastiňovalo. I nahýbal se, krčil se, vše nadarmo. Tu se však musela pozornost jeho na jinou osobu obrátit.

Byl to Horina, kterýž tichým, liščím krokem za Liduškou přicházel, když byl konečně stopu její vyslídil.

Ludvíka to u srdce bodlo; byla to bolest nesmírná, a v každé krůpěji hořela otázka: „Co tu chce ten člověk? — Je to umluvená schůzka?“

Při tom pomyšlení musel oči zamhouřiti, a pevně starých kamenů se zachytit; neboť se mu začala hlava točit a kolena se pod ním třásla. Když pak oči zase otevřel, stál Horina již pod ním, u toho přirozeného loubí, a Liduška ho ještě nepozorovala.

Najednou mu sklouzlo pod nohama kamení a několik kroků se svalilo.

„Co to?“ zvolala dívka a vyskočila ze svého přítulku. — „Ah! — vy tady, pane polesný?“ doložila pak s patrným podivením.

„Ano, já jsem to“, odpovídal tento, žádoucíma očima se popásaje po vnadách spanilé dívky, ježto se mu v této lesní samotě zase v nevídaném posud půvabu jevily. — „Ano, já jsem to, a pokládám se za šťastného, že jsem létavého černohlávka konečně dopadl, a že mohu s ním jednou o samotě promluvit.“

„Co máte se mnou o samotě mluvit? Já nejsem přítelkyně tajností, a budu ráda, když mě řečmi ušetříte, kteréž buď slyšet nemohu a nebo — nechci.“

„Vy je ale musíte slyšet, Liduško!“ zvolal Horina vášnivěji — „já je nemohu v sobě utajit.“

„Jen je utajte!“ řekla dívka vážně — „a zvláště, týká-li se to věci, o nížto jste s otcem rozprávěl: na tu máte již mou odpověd.“

„To nemám, Liduško — to nemám! Tu nemohu vzít, nemám-li rozumu pozbyt — a nebo ještě něco horšího dokázat!“ mluvil Horina, a oči jeho zmítaly se div-

ným, strašlivým plamenem. „Já vás miluji — a nedojdu na tomto světě žádných radostí, nebudu-li mít lásku vaši. Vy musíte být mou.“

„Že musím?“ opětovala dívka, i poucouvla na krok a hrdě se vypnula. „Pane polesný, vy máte divný způsob o děvče se ucházet. Mně se aspoň protiví — a protož také myslím, že bude nejlíp, když si mě od této chvíle ani nevšimnete a mne na mých cestách v pokoji necháte. Opatruj vás Bůh!“

S těmi slovy se od něho obrátila; on ale u své vášni k ní přiskočil a uchvátil ji silně za ruku.

„Ne, ne! tak snadno mi tentokráte neulítneš, upejpavá hrdličko!“ zvolal přitom, dívku, an se zpouzela, násilně v náruč pochytiv. „Já se nechci marným plamenem užírat. Ale chci odlevy ve tvém srdci . . .“

„Zpátky, pomatený člověče!“ křičela nyní Liduška, hněvem uchvácena — „a nepopouzej metlu boží!“

„Zpátky, nešlechetný lovče!“ zavznělo to nyní nad jich hlavami, a v průlomu věkovitých zdí objevil se Ludvík. „Zpátky! — a nesahej svou nečistou rukou na panenský květ!“

Horina sebou trhnul, a dívku pustiv, sáhl po ručnici, kteráž mu posud na rameně visela.

Liduška odskočila, a radostně zkřiknouc, hleděla do výšky, odkud tak vítaná pomoc přicházela. Sladkým překvapením sepnula ruce a složila je na prsou, v nichžto srdce klopotem bouřilo.

„Co to?“ zvolal nyní Horina a vztekem třásla se v něm každá žíla. „Co to znamená? Kdo jste? Co tu hledáte?“

Ludvík ale neodpovídal; nýbrž chytil se vrcholku mladé, ohebné jedle a spustil, svážil se po ní na svalenou zeď — a po dávnoletém rumu sběhnul dolů na náhradí.

Liduška stála při tom počínání jako na vlnách; celé tělo její klonilo se proti nenadálému pomocníku, jako by mu tím při sestupování přispěti mohla, a když stál konečně na pevné půdě, skočila mu jako dávno známému

tři, čtyry kroky naproti. Tu se chopili oba vroucně za ruce a přistoupili před Horinu. Ona se blaženě usmívala — a po jemné tváři Ludvíkově rozložila se veliká vážnost.

„Vy se mne ptáte, co tu hledám?“ jal se teď nenadálý dívčí ochránce k Horinovi mluviti. „To bez pochyby tak dobře vidíte, jako já viděl, co jste vy tu hledal.“

„Jakým právem, člověče . . . .“

„— překážím vaší nešlechetnosti? Větším, to mi věřte, pane — větším, nezli vy ji pášete.“

„Člověče! kdo jste? jak sem přicházíte?“

„Jste, pane, zdejší dráb, abyste průvodní listy přehlížel?“ ptal se Ludvík chladně.

„Já jsem tu pánem“, soptil Horina, „a mám právo, podezřelé osoby zastavovati.“

„Tedy je zastavujte“, pousmál se Ludvík jeho hněvu, „ale nás milostivě propusťte. Pojď, zlaté dítě!“ doložil k Lidušce, jejíž ruku ještě pořád ve své držel, „pojď! Budeš bezpochyby ráda, když toho člověka na očích mít nebudeš.“

„Stůjte!“ zkřikl Horina. „Já nejsem chlapec, abyste mohl se mnou veselé kousky provádět — a stojím na svém právu: Kdo jste? co tu hledáte?“

„Já vám nechci den zkazit“, odpověděl Ludvík mírně, „abych vám své jmeno pověděl. Buďte rád, že ho nevíte!“

„Ovšem — ovšem, ha ha ha!“ dal se Horina do smíchu. „Romantický dobrodruh — pocestný kavalír, chudý študent nebo toulavý malíř, který všechny zámky vytlouká!“

„A co byste měl proti tomu, kdybych byl ku příkladu toulavý malíř, jak ve své hluboké moudrosti pozorujete — co by vám bylo do toho?“ ptal se Ludvík, vážně proti němu pokročiv. „Myslíte, že bych pak neměl právo hanebnostem vašim hru kazit?“

„Nestydatý člověče! vy se opovažujete . . .?“ rozkřiknul se Horina i napnul ruku s ručnicí.

Ale Ludvík mu nedal dokončit. S přirozenou dů-

stojností postavil se rázně proti němu; tvář jeho zplanula, oči se zableskly.

„Hleďte si jazyka!“ řekl při tom zvučným, vážným hlasem, „abyste jednou své prostořekosti nepykal. Co jste až posud prohodil, zapomenu, proto že vás pro slepou vášeň vymlouvám. Další podobné řeči nebudu ale trpěti, a radím vám, abyste si na ně jiného posluchače vybral. Ručnici pověste na rameno — tam vám bude nyní lépe slušet, nežli když ji jako hůl v ruce držíte. Jděte s Bohem domů — a pomyslete si, že není každý den dobře na honbu vycházet.“

V celé bytosti Ludvíkově spočívalo cosi tak dojemně-důstojného, že se Horina bezděky zarazil. I bylo mu náhle, jakoby se zase ve svých nedávno minulých poměrech nalezal, a v hlubinách jeho začal se hýbati — bývalý služebník.

Nevěda, co má z neznámého Ludvíka udělati, měřil ho ještě planoucíma očima; ale hněv jeho vedl boj s jakousi ostýchavostí — a v této nejistotě hodil ručnici přes rameno a ušklebil se, chtěje si tím ještě nějaké vážnosti dodati.

„Škoda, že jste se svým kázaním už hotov“, řekl při tom, „byla by radost vás až do večera poslouchat. Já si to nechám až na podruhé — aby tím více panenka získala! Mnoho štěstí, panno Liduško . . .!“

„Nechte, pane — polesný — nebo kdo jste — tento květ na pokoji!“ zkřikl nyní Ludvík rozníceně — „ano, šetřte, opatrujte jej, jako nejkrásnější ozdobu lesů svých! Dovím-li se dost málo naopak, řeknu jen slovo hraběti Svojetinskému . . . vyť jste přece v jeho službě?“

Horina otvíral oči; krev se mu sbíhala z tváře do srdce.

„Řeknu jen slovo“, doložil Ludvík, „a uvidíte, jaké to bude mít následky.“

„Co byste mohl? —“ vypravil Horina dosti těžko ze sebe; nebo hněv a leknutí mu zadrhovaly jícen.

„To zkusíte. Pro tentkráte neučiním nic — a vy učiníte nejmoudřeji, když celou dnešní příhodu v roušku

zapomenutí zahalíte. S naší strany se nebojte žádné nešetrnosti. To můžete vzít za útěchu.“

S těmi slovy se obrátil a šel s Liduškou ze zřícenin.

Horina tu ještě stál, i hleděl za nimi, dokud mezi kamením a křovím nezanikli. Jeho prsa se poznovu dmula a pracovala — ruka se chopila křečovitě ručnice ....

„Měl bych ti posvítit! drtil mezi zuby. — „Ale kdož ví! — ještě není prohráno ani vyhráno. Karty se rády obracejí. Teď jenom pozorně! Hlavou zeď neprorazím .... nu uvidíme! Budeme se nutit, abychom ji skrčili; snad prolezem.“

7.

Jedle a borovice šuměly sladké písně — tak sladké, že by je lidský jazyk ani vysloviti nedovedl; tráva líbezně zavánělа, kvítí vypínalo usmívavě své malé hlavičky, a červenky, síkory, drozdové a křivky — to boží ptactvo štěbetalo tak rozkošně, že Lidušce srdce trnulo.

Či trnulo jí za jinou příčinou? — Ach, kdožby si troufal toto nejsladší a nejoutlejší tajemství odhalovat!

Ona se zavěsila svou krásně kulatou, plnou, až nad loket obnaženou rukou na loket Ludvíkův, a šla s ním volnými kroky k domovu.

Oba mlčeli. Prsa jejich byla sice plna slov, ale ta nechtěla na jazyk, ta se bála hlasitého proslovení, jakoby tím svůj nejjemnější zvuk, svůj nejsvětější význam ztratila. Ale i při tom nejtužším mlčení zdálo se, že spolu rozprávějí; že se jeden druhého vyptává, jeden druhému odpovídá — a sice věci tak podivné, posud neslýchané a nikdy netušené, že pro ně chudý jazyk nedostačoval.

Ona šla vedle něho s hlavou poloskloněnou, a tichý, blažený úsměv rozléval se jí po tváři. Jen chvílemi pozvedla své tmavé, blahostným citem navlhlé oči k Ludvíkovi; on ale položil levou ruku svou na prsty levé ruky

její, zavěšené na loktě jeho, a očí nespouštěl s bujného, neposkvrněného květu krásy její. I bylo mu, jakoby šel vedle staré známé — jakoby byl konečně nalezl, čeho se mu v životě posud nedostávalo.

Tak šli vedle sebe a nemluvili slovem hlasitým. — Konečně vyšli z lesa na stráň, pod níž to vesnice ležela.

„Tamhle zůstáváme!“ řekla Liduška, prstem na chaloupku ukazujíc.

„Mám tě vyprovodit až domů?“ ptal se Ludvík.

Dívka na něho pohlédla, jakoby se divila. — „Ale, ty divný človíčku!“ smála se přitom — „jaká pak je to otázka? Snad mě nenecháš pod širým nebem? — a pak jsi ještě otce mého neviděl!“

„Já myslil, aby se rodiče nelekli — aby se totiž neptali, co se ti stalo, kdo to s tebou přichází —“

„I neboj se! tatínek se neulekne, a matinka — ta leží ubohá dávno na hřbitově. Ty máš ještě oba rodiče — viď?“

„Jen matku; otec mi umřel již před lety.“

„Ale jdi!“ řekla dívka hlasem něžně outrpným, své jiskerné oko s celou duší na něho upínajíc a v chůzi poněkud se zastavujíc. — „Ty nemáš otce? Ach, to tě lituji. Já si to neumím ani představit, jak bych mohla být na světě, kdybych otce neměla. Za to jsi arci z druhé strany bohatší, že máš matku.“

„A tebe!“ doložil kvapně Ludvík, zářícíma zrakoma na dívku hledě.

„Mne?“ opětovala tato šeptem a sklopila oči. Sladkým trnutím zavlnila se ňádra její.

„Či nejsi má?“ zašeptal také Ludvík a ovinuv okolo ní ruku, sklonil k ní hlavu, tak že se čela jejich dotýkala. —

„A to se ptáš?“ řekla Liduška; přitom pozvedla své černé, zarosené oči a hleděla hluboko Ludvíkovi do jeho modrých. Celé tělo její chvělo se rozkoší. — „Či nejsi ty můj?“

„Jsem — jsem!“ zvolal Ludvík, náhle propuklým

plamenem uchvácený, a přivinul ji prudce k srdci. Další slova jeho zemřela na rtech jejích . . .

Tak stáli chvíli v blaženém objetí, na svět vůkol sebe zapomínajíce. Nevinným srdcím jejich zdálo se, že jsou u velikém chrámu lásky, pod očima věčné milosti.

Konečně se Liduška hbitě vymknula z objetí a nutila Ludvíka k další chůzi.

„Pojď — pojď! Já se bojím, že bych zde mohla blahostí zemřít!“

Ludvík šel za ní, ale neodpovídal. Panická duše jeho byla potopena v proudu nevýslovné rozkoše. Liduška hopkovala před ním jako veselé děcko.

„Tamhle stojí můj tatínek — vidíš ho?“ zvolala najednou, ukazujíc k chaloupce pod stromy. „Teď si pospěš, můj zlatý . . .“

V tom se zarazila, sepnula ruce a dala se do smíchu.

„Ale jen si pomysli tu mou zapomětlivost!“ řekla na to. „Vždyť jsem se tě ještě ani neptala, jak tě mám jmenovat?“

„Říkej mi Ludvíku.“

„Ludvíku? — Ludvíku — to je pěkné jmeno“, řekla dívka a oči její utkvěly přitom na zlaté jehle, kteráž mu hedbávný šátek na krku spínala. — „Tohle L znamená tedy bezpochyby také Ludvíku?

„Ode dneška dostane krásnější jméno“, řekl Ludvík, a odepnuv skvostnou jehlu s krku, sepnul jí šáteček na prsou Liduščiných. — „Teď se bude jmenovat Lidmila.“

Ona přijala pěkný dárek jeho beze všeho upejpání — tak přirozeně, jakoby to mezi nimi odjakživa tak bývalo a jinak ani býti nemohlo.

„Ne, ne! právě nyní bude se jmenovat Ludvík!“ řekla s blahým usmáním, oběma rukama jehlu k prsoum tisknouc. — „Ale což já ti dám, můj drahý Ludvíku?“

„O nemysli na to — a hleď raději, abys mi uchovala, co jsem již od tebe dostal, moje duše!“ zvolal Ludvík a pochytiv ji za obě ruce, vřele je tiskl. — „Já jsem nevýslovně bohatý.“

„O, tedy jím také zůstaneš!“ zvolala dívka, tisknutí rukou jeho skoro křečovitě opětujíc; pak se mu zas kvapně vymknula a běžela napřed k chaloupce.

Otec jí přicházel již naproti. Viděl, že přivádí cizího člověka, a divil se tomu.

Ona k němu přiskočila, objala ho a pověděla mu krátkými slovy, co ji bylo na starém zámku potkalo.

Starý Mareš se zamračil a z úst mu vyjelo temné zaklení. — „Dobře jsi mělo, děvče!“ řekl na to. „Mně bylo také při tom panu polesném jaksi ouzko; jen že jsem si to neuměl vyložit. Nu chvála Bohu, že se to ještě tak skončilo. Teď bude pokoj. Ale kdo pak je ten tvůj ochránce?“

„Kdo že je?“ usmála se dívka. „Nu, můj ochránce je. Což to není dost?“

„V jistém ohledu arci dost; ale neškodí vědět, co je takto jináč — myslím stav, jmeno a tak dále.“

„Ah tak! Nu to je ten nešlechetnější člověk, pocestný malíř a jmenuje se Ludvík.“

Tento k nim právě přikročil. Byltě hned uhodnul, o čem Liduška rozpráví, i nechal jí tedy času k dopovědění a přicházel kroky volnými. Z dálečí upnul zatím zpytavé oko na postavu Marešovu a nalezal v ní zalíbení.

Teď mu vstoupil starý ptáčník vstříc a povděčně hlávou kývaje, podal mu ruku.

„Vítám vás, můj drahý pane!“ řekl přitom ruku jeho srdečně tiskna, „vítám vás a — děkuji. Můj černohlávek mi už pověděl —“

„Váš rozkošný černohlávek neměl pověděti“, řekl Ludvík s lehounkým usmáním — „abych viděl, co si moje osoba a co pouhá náhoda z vašeho přivítání na svůj díl počítati má.“

„Nu, chcete-li být spravedlivý“, usmál se starý voják — „tedy nechte oběma polovičku — své osobě i náhodě, chcete-li tu příhodu tak pojmenovat. Za to mi ale také věřte, že bych vás i bez té náhody tak srdečně uvítal, jako teď. Člověk není slepý a má v těle srdce, které

se počne hýbat, když poctivou tvář uvidí. Nemějte mi za zlé, pane ... ale šlaku! vždyť ani ještě nevím, mám-li také jen pane Ludvíku říkat, jak mi holka napověděla — ale bezpochyby bude při tom Ludvíku ještě jiné jméno?“

„To je arci“, řekl Ludvík v jakési malé nesnázi. Báli se pravé jmeno své vyzradit, aby dvě srdce z toho čarovně krásného kruhu nezaplašil, kterýž se byl i okolo něho ovinul.

„Že jste malíř — to mi už také pověděla“, nadhodil opět starý.

„Malíř?“ divil se mladý hrabě; ale zpomněl si, že byla o tom na starém hradě zmínka, a byl tomu nyní povděčen.

„Diviš se tomu, že to vím — není-li pravda?“ dala se Liduška dětinsky do smíchu. „O, však já dávala dobrý pozor, a vím, co jsi Horinovi řekl. Ten hanebník mluvil o dobrodruhu, o kavalíru a študentovi — ale toho sis nevšimnul; jen když přišel na malíře — to se tě dotknulo — a já měla z toho radost. Malíř! — to musí být něco krásného. Já bych věděla hned na sto osob, které bych vymalovala: statného Břetislava s Jitkou na koni, toho ubohého Otakara na Moravském poli — nebo slepého Žižku, francouzského Napoleona ...“

„Ale mlčiž, mlčiž — bláhová!“ přetrhnul jí otec řeč. „Však on bude pán vědět, co má dělat, a nepotřebuje tvých výkladů. — Nemějte jí za zlé, pane ... no, tu jsem zase v koncích!“

„Třeba — Svojetinský“, prohodil Ludvík — a lehounké uzardění mihlo se mu po tvářích.

„Svojetinský?“ opakoval starý. „I podívejme se! Tak se jmenuje také naše vrchnost.“

„Tak?“ divil se Ludvík. „To bude tedy bez pochyby hrabě Svojetinský, kterého jsem na cestách poznal?“

„Bezpochyby. On je už několik let ve světě — a teď ho myslím doma čekají — tak jsem něco zaslechl.“

„Máte pravdu. Já sám přinesl na zámek zprávu, že se co nevidět navrátí.“

„I je-li možná! A snad se ještě na Volšově zdržujete?“

„Ovšem; dostal jsem tam práci, která trochu času potřebuje.“

„Toť jsme tedy sousedé? Nu, tím líp! Na Volšov máme odtud dvě malé hodinky.“

„To mě právě těší. Když dovolíte — budu vás moci tím častěji navštěvovat.“

„O veliká čest pro nás a pravé potěšení!“ zvolal starý ptáčník, a pojav Ludvíka zase za ruku, upřímně mu ji stiskl. „Takoví hosté jsou vždycky vítáni, chtějí-li u prostých lidí za vděk vzít.“

Liduška byla mezi tím odskočila, a vracela se nyní s chutným, samožitným chlebem. Na bílém toufarovém talíři nesla čerstvé máslo, ve sklenici poledni mléko.

„Drahých lahůdek, jakými tě snad jinde poctili — těch nemáme!“ řekla přitom s dětinskou prostotou a líbezným úsměvem. „Ale já vím, že ti bude krajíček našeho chleba, když ti jej sama namažu, tak dobře chutnat, jako bys jinde dorty jedl — viď, Ludvíku! A naší plavce také všechna čest! Ona dává mlíčko jako mandle.“

Ludvík ji poslouchal s blahým usmíváním. Každé slovo, každé pohnutí její bylo čarodějná nitka, zaplétající-se okolo něho v pevnou síť.

Jinak zněla slova její v uších starého ptáčníka. Ten se pozastavil nad srdečným a důvěrným zvukem jejich — i hodil očima po svém černohlávku a po Ludvíkovi. Ale na tváři obou spočívala tak tichá nevinnost a čistý klid, že nemohl na zlou myšlénku ani připadnout, že nemohl nic namítati a ničeho kárat, že to musel nechat, jak to bylo — leda hlavou potřást.

Ale obratná Ludvíkova rozprávka uvrhla starého vojáka brzy do proudu nejmilejších jeho zpomínek — a tu mu to z úst jenjen kapalo. Ouť uměl povídat o Paříži, kdež byl jednou v zajetí a jednou se spojenými potentáty;

byl na Rýně, u Lipska — a ta šedivá, prostá hlava měla tak zralé náhledy a jadrné nápady, že její řeč i vzdělaný světem prošlý host s rostoucím zalíbením poslouchal.

8.

Lehounký, letavý závoj růžových červánků vznášel se po údolí, a vrchole jedlí na hradním vrchu hořely zlatem zapadajícího slunce. Na blízké mezi tloukla křepelka.

U ptáčníkovy chaloupky, pod javorem, seděli ještě tři šťastní lidé — Mareš, Liduška a Ludvík.

Poslední se najednou vzchopil. Do proudu sladkých hodin, kdežto byl všecko se sebe svlékl, co naň byla náhoda od narození zavěsila, a kdež na sebe pouhého člověka obléknul — do počtu blahých, jitřenkou nového života ozářených dnů, ježto ztrávil po boku dvou divných lidí, padlo zpomenutí na domov jako sprostý oblásek mezi skvostné perle.

„Nyní musím na zámek — nežli se docela setmí!“ řekl nyní.

„Na zámek?“ divila se Liduška, jakoby se to všemu očekávání jejímu příčilo. — „Ach, je pravda! Já bláhová na to docela zapomněla; jakobys tu měl už na vždycky zůstati.“

„Kdyby to bylo možná!“ řekl Ludvík významně, a chopil ji prudce za ruku. „Kdož by si to mohl vřeleji přát!“

„Nu, nu!“ usmál se starý otec, jejžto Ludvíkova horlivost opět nepokojila — „mně se zdá, kdybyste měl pod slaměnou střechou zůstávat, že by vás to omrzelo. Ostatně máte dobře — chcete-li dnes ještě do Volšova, musíte si přispíšit, zvláště nejste-li cest povědom.“

„To nejsem“, dosvědčoval Ludvík. „A jak vidím, přišel jsem na hrad docela jinou stranou.“

„To nic neškodí,“ řekl Mareš. „Okolo Podlesí běží dobrá vozovka a pak se dáte pěšinou v pravo — nu,

vždyť vás vyprovodíme, až se na dělanou cestu dostanete. Ta jde pak jako šňůra do zámku.“

I vzchopili se konečně všickni a dali se na cestu. Liduška se zavěsila Ludvíkovi na loket a šla s ním dva, tři kroky napřed. Radostná mysl ji poháněla. Starý otec šel za nimi. Oči jeho spočívaly na spaniłém párku s potěšením — ale v srdci se mu hnízdil nepokoj.

A lidé z Podlesí, kteří šli s pole nebo louky k domovu a kteréž Liduška dětinsky vesele pozdravovala — ti hleděli dlouho, dlouho za černohlávkem a jeho statným průvodcem, i lámali si hlavu, kdo by to asi byl? — a hádali, až přišli také na svatební věnečky.

Ale ty dvě mladé, šťastné duše o tom nevěděly. Okolo nich obláčela se země jako ku plesu a slavnosti a usmívala se na ně nevídanou krásou. Až posud byly oči jejich zavřeny, dnes teprva se otevřely, aby všem divům světa cestu k srdci připravily.

Byl to utěšený večer! ... ach, vždyť mi zajisté rozumíte! —.

Nad utichlou krajinou — nad onvalem, v jehož sadupném lůně se klidná vesnice kryje — nad ním stojí vážná hora, a čelo její začíná se lesknout stříbrným paprskem luny. Z vesnice zaznívá klekání.

Liduška umlkla mezi sladkým štěbotem a ... sepnula ruce. Oči její utkvěly na okamžik na tváři Ludvíkově a pak letěly k nebes klenutí, na němžto zlaté večerní lampy se rozsvěcovati začínaly. Starý Mareš obnažil šedivou hlavu a modlil se. I Ludvíka uchvátila pobožná chvíle, a duše jeho povznesla se vzhůru, k zřídlu té blahosti, z níž tak čistý a hojný pramen dnes jeho prsa zatopil.

Několik okamžení trvalo mezi všemi třemi hluboké ticho — až je posléze starý ptáčník přerušil.

„Odtud nemůžete zabloudit“, řekl k Ludvíkovi; „tahle cesta vás povede přímo k Volšovu.“

Všickni tři se pozastavili.

„Tedy dobrou noc!“ zvolal Ludvík hlasem poloduše-ným, a chopil zas Lidušku za ruce.

„Dobrou noc!“ šeptala dívka — a celá duše její rozplývala se v těchto krátkých slovech.

On přitiskl ruce její k srdci svému a nakloniv hlavu, políbil prsty její. — „Zejtra ráno přijdu na hrad!“ šeptal při tom.

Dívkou to trhlo. Jiskra nevýslovné rozkoše — jakési poloúzkostné tušení posud nepocítěného blaha roznítilo duši její — a sladké trnutí pronikło tělo její. Rozumělať slovům Ludvíkovým, a to bylo jako první tajemství života jejího.

Neodpověděla mu sice — to divné, živé děvče nemohlo na těch několik slov odpověděti! — ale v jemném tisknutí ruky její spočívala mnohovýznamná, všeslibná odpověď.

Rozloučili se; — jako nejbližší, dávno známí, drahými svazky opoutaní sousedé v naději brzkého shledání rozešli se vespolek.

Liduška se pozastavila a hleděla dlouho za Ludvíkem — hleděla za ním, dokud se postava jeho u večerním šeru mihala. Pak se obrátila mlčky k domovu.

Nad lesem vystupoval měsíc v úplné své kráse a po celém údolí rozlil se stříbrný proud jeho paprsků.

Mlčky, s hlavou sklopenou šel Mareš vedle dívky. Krok jeho byl volný, skoro váhavý. Něco mu leželo na srdci a zdržovalo chůzi jeho.

Najednou se zastavil — a Liduška se vytrhla z lehounkých myšlének. Zpytavě tkvěla na něj oči.

Otec pozvedl hlavu a pohlédl jí do očí. — „Dítě“, začal hlasem jakési stísněným — „řekni mi — co je to s tím panem Ludvíkem?“

„Jak to myslíš, tatínku?“ ptala se dívka nevinně, bez nejmenší přetvářky.

„Nerozumíš mi? Jak pak se to stalo, že mu tykáš?“ doložil starý trochu přísněji.

„Že mu tykám?“ opětovala dívka, jako by se měla čemu divit. — „A jakž bych mu netykala? jak bych s ním mohla jinak rozprávět?“

„Ale, děvče! namítal otec hlasem poněkud káravým — „tak se mluví s bratrem — nebo s blízkým přítelem — nebo konečně . . .“ Slovo mu nechtělo se rtů.

„S kým, tatínku? — s kým?“

„S milým — se ženichem!“ doložil otec nevrle, a dívka sebou radostně trhla; dech se jí tak zoužil, že musela obě ruce na prsa položit. — „K tomu ke všemu je ale pan Svojetinský u nás ještě tuze cizí“, pokračoval stařec. „Já ho neznám — ty ho neznáš . . . co může z takové okamžité známosti pojít?“

„To nevím“, řekla dívka tiše, a stála tu s hlavou polosklopenou, ruce pořád ještě na prsou složeny držíc. „Na to jsem nepomyslila. Myslíš-li ale, tatínku, že Ludvíka neznám, tedy jsi na omylu. Já znám vrch i dno duše jeho — já ho poznala v prvním okamžení, když důstojně před Horinu vstoupil a na mne se milostně pousmál — já mu nahlídla až na hlubinu srdce.“

„To máš bystrý zrak; já se nemohu chlubit, že bych byl člověka za tak krátký čas až na dno prohlídnul. Nu — zamilované oči vidí prý skrze zeď“, zamumlal polo pro sebe. — „Ale co z toho?“ doložil pak hlasitě, a hlas jeho se chvěl bolestí a mrzutostí.

„Co z toho?“ tázala se dívka po něm. „Já to nevím; o to se bude Ludvík starat.“

„Ty ho tedy — miluješ?“

„O neptej se mě na věci, o kterých mluviti neumím!“ prosila dívka vášnivě. „Já to nevím — já neumím pojmenovat, co ve mně obživlo; ale to vím jistě, že moje duše v jeho duši vrostla, a že bych nezůstala na živu, kdybych se od něho odtrhla!“

„Dítě, dítě!“ zkřikl stařec hlasem se třesoucím a spráskl ruce.

„O nehněvej se — nehněvej!“ zvolala dívka a vrhla se mu prudce okolo krku. „Tys můj drahý otec — ale já jinak nemohu!“

Hlasitý pláč přerušil další slova její. Stařec se přitom zachvěl a otcovské srdce jeho překypovalo. I sevřel svůj

drahý poklad, to skvostné, veselé dítě, jež nyní tak usedavě plakalo — sevřel je vroucně od svých loktů a políbil je v čelo.

„Nu, Bůh ti dej svého požehnání!“ šeptal při tom. „Tebe dostihla hodina tvá — jsi k tomu určena. Tvůj otec se bude s tebou veselit.“

Mlčky vraceli se na to tichou, jasně ozářenou krajinou k domovu. S jemnou rozkoší pohlížela Liduška na místa, kde Ludvík seděl, kudy chodil — okolo chaloupky, pod javorem, v domácí jizbě.

A když přišla do své komůrky, kdež v jednom koutě její čistě povlečená postýlka stála — z okna bylo do malé zahrádky a dále na tmavolesou horu vidět: tu začaly okolo ní všechny stěny znít a opakovaly Ludvíkova slova: „Či nejsi má? — Zejtra na hradě!“ — a nevýslovně sladká bolest rozehřála prsa její. Smála se potichu — a slza jí stála v očích.

Potom si rozepnula živůtek, shodila svou řásnou sukničku, smekla střevíce — a poklekla vedle postele. Slov k modlitbě sice dnes nenalezala, ale přece se modlila — vřele, vroucně se modlila. Celá duše její byla u Pána a děkovala mu. Dnes teprva probudilo se v ní tušení, co lidský život obnáší.

Potom si urovnala podušky — skočila lehounce do měkkých peřin, přikryla se, sklonila hlavičku k panenským ňádrům, zamhouřila oči a zašeptala s dětinským úsměvem: „Dobrou noc ... můj Ludvíku!“

9.

Cvalem přijížděl houpavý kočárek s bujnými ryzkami od Volšova. Na zámku se nemohli mladého hraběte dočkat a jsouce ve starostech poslali mu naproti.

Ludvík šel mezi tím v myšlénkách svou cestou. Právě minulé hodiny viděly se mu býti jako zlatý, okouzlující sen — jako krásná, právě přečtěná báseň. Že celou bytostí jeho otřásly — to cítil a poznával. To

nebyla pouhá kratochvíle, ale převrat jeho celého duševního života. V blaženosti své nemyslil na svět okolo sebe — na ten chladný, obyčejový, odsuzovací svět, nemyslil na úskalí, o které ve svém tak náhle a bujně vykvétlém ráji nohou zavadí.

Dlouhému přemýšlení unesl ho ale kočár, jenž ho za jasné noci střelmo potkav, letmo s ním do otcovského domu pospíchal.

S velikou touhou čekala na něho Volšovská hraběnka, letitá, milující matka, jedna z oněch paní velkého světa, ježto se po dlouhém, v lůně hlučného, mnohotvárného života uplynulém čase do svatyně venkovského ticha uchylují, aby ve zpomínkách minulé mládí ještě jednou ztrávily.

Nejkrásnější její naděje byl nyní Ludvík. Toho chtěla míti teď na blízku. V jeho lásce a štěstí chtěla omladnout. Byl‘ jediné dítě její a diamantovými okovy k srdci jejímu připoután. Proto jej povolala konečně z ciziny.

Uvítání bylo nad míru vřelé a radostné. S rozkoší a pýchou přivinula hraběnka ušlechtilého mladíka k mateřskému srdci, a on rozvinul před ní v blahém rozjímení krásný květ bohatého ducha svého. Po mnohých přeptávkách a odpovědích potopili se v horlivou, pestrozvukou rozmluvu.

„A teď mi řekni, milý synu, upřímně, na čem jsi se konečně ustanovil?“ prohodila hraběnka mezi řečí. „Odřekneš se tedy dozajista všech zevních důstojností a zůstaneš svým vlastním pánem?“

„V tom ohledu je mysl moje dávno usjednocena“, řekl Ludvík — „a nic ji nezmění. Kdybych byl chtěl ve světských hodnostech cíle svého vyhledávati, byl bych se musel již dříve do proudu jich vrhnout; ale já mám dosti na tom, že mohu na své půdě vládnout a o štěstí několika tisíc duší pečovat.“

„Jak se ti líbí. V tom případu buď si samojediný tvůrcem svého vezdejšího blaha. — Ale jedno bych ráda viděla, měj Ludvíku!“ doložila velmi laskavě.

„A co je to, drahá matko!“ ptal se Ludvík, ruku její se srdečnou úctou líbaje.

„Abysi pomyslil, že nemůžeš věčně *takto* zůstat“, jala se hraběnka s mateřskou důvěrou mu domlouvat; „a já bych tě prosila, abys mi brzo dceru do domu přivedl.“

Ludvíka to bodlo u srdce. — „Drahá matko!“ začal hlasem omlouvavým, ale nemohl dále pro slova, jimiž mu hraběnka nadešla.

„Vím, že jsi posud na to nepomyslil, a musím se ti přiznat, že jsem se tomu nejednou potichu divila; ale tím častěji myslila jsem na to já . . . nu, toť víš, můj milý! sňatky tvořit náleží odjakživa k libůstkám matek, a také já jsem nezůstala bez této slabosti, ale ohlížela se, kde bych pro tebe . . .“

„Nežli domluvíš, milá matko!“ prosil Ludvík — „tedy mi pověz, chceš-li, aby při tak rozhodném kročeji života mého — při té nejdůležitější proměně stavu mého vlastní mé srdce nějakého hlasu mělo?“

„A můžeš o tom pochybovat? — Ne abych ti předpisovala, abych svobodnou vůli tvou obmezovala — ne, ne! proto se o tom nezmiňuji, že jsem bedlivé oko po dívkách hodila, s kterými bysi šťastný býti mohl — jako je ku příkladu —“

„Nechme toho, drahá matko! — já nechci o nich slyšet — již proto ne, abych beze návodu a předsudků svou budoucí vyvolil. Láska přichází maně, aniž víme odkud — jak se praví; i já nebudu tedy na to myslit, abych jí vyhledával, ale odevzdám se příznivé náhodě. Ta mi snad něco vybeře.“

Ale tváře jeho se při těch slovech poněkud zarděly a srdce mu nepokojně tlouklo. Myslilť na Lidušku! — ale ovšem, nyní, mezi chladnými stěnami domu panského, naproti matce hraběnce — tu teprva cítil tu nesmírnou mezeru, ježto mezi ním a dívkou ležela.

„Tys posavad romantický blouď!“ prohodila matka s dobrotivým úsměvem; ale doufám, že budeš také hodný syn, a matce jak náleží brzo potěšení učiníš.“

Rozešli se velmi srdečně. Pozdě na noc uchýlil se

Ludvík do svých pokojů, a tu si teprva z hlubokosti celé duše oddechnul.

Byla to jasná, tajuplná noc. Okna byla otevřena a bujná, rozmanitá krajina — lesy, hory, luka, dědiny, sady tonuly ve stříbrné záři měsíční. — Ludvík se nahnul z okna a hleděl do dálí, kde leželo Podlesí.

10.

Byla neděle a probudila se nejkrásnějším jitrem. Celá krajina se utěšeně smála.

Ludvík poručil věrnému Janovi koně sedlat a jel s ním k starému hradu. Nechtěl dlouhou chůzí čas mařit, a nežli se matka první den po něm shánětí bude, zase doma být. — Pod vrchem nechal v stínu hustolistých stromů koně státi a pustil se pěšky nahoru.

Bylo ještě časně, a hluboké, posvátné ticho leželo v šedých rozvalinách. Jen ptactvo odbývalo různohlasým zpěvem svou ranní slavnost.

Ludvík se pozastavil na místě, kde mu Liduška v oustrety vběhla, a posadil se na její drnové sedátko. Sladkým toužením šířila se prsa jeho a živěji tlouklo mu srdce. Podepřel loket o koleno, sklonil tvář na dlaň a potopil se v čarosvodné snění.

„O moje Lidmilo!“ mluvil v duchu sám k sobě — „moje sladká dívko! proč jsi se mi nezjevila na výšinách mé životní dráhy? Proč jsi nevypnula svůj krásný květ na výsluní stavu mého? Proč... ale ne, ne! dobře že jsi vykvětla v lesní samotě, na širém poli, pod okem božím, napájena vzduchem božím; sice bys nebyla, jako jsi, a místo neporušeného pelu leželo by na tvých lupeních Pařížské líčidlo. Jen takto, jak jsi, naplňuješ duši mou! Jen takto nalezám v tobě, co jsem ještě nenalezl — jemnou, živou hlubokou ženskost beze vší přísady, jak vyšla z ruky Páně.“

„Ale k jakému konci tě to povede?“ mluvil po krát-

kém rozmýšlení dále — „mluv upřímně, Ludvíku — jakého cíle hodláš dojíti? Smíš rušiti poklid srdce jejího? Smíš s tou lesní květinou jen zahrávat a pak . . . nebe a země! ne, ne! — to nemohu!“ zvolal najednou hlasitě a náruživě se vzchopil — „to nemohu, nesmím a také nechci — na to mohu zde pod širými nebesy přisahat, pode tváří věčného mstitele! — Já chci být v její lásce blažený a blaženost jí připravit; já se jí chci ozdobit, chci ji k sobě připnout na věky! — Ovšem, tak dalece není oko moje kouzelnou rouškou zastřeno a srdce moje nepřetéká blažeností tak vysoko, aby se prýštícím proudem vůkol všecko zatopilo a já neviděl, že se budou protivit — že se mrakem zastře obloha moje — — moje matka — stav . . .“

Najednou se zamlčel, přejel si dlaní po čele a tváři a začal kvapně semotam přecházet. Mužné a šlechetné srdce jeho zmítalo se u veliké bouři; ale z davů peřestých, okolo něho se vznášejících— a podivně se utvářejících osob usmíval se na něj obraz Lidušky, a velikou odvahou a zmužilou vůlí naplnilo se srdce jeho.

„Nebudu se mořit a krásný den si kazit daremnými rozvrhy!“ řekl odhodlaně. „Děj se, co děj; já vím, co chci a co jsem svému životu povinen.“

Po těch slovech bral se ze zřícenin a pustil se pěšinkou naproti Lidušce. —

Uprostřed vrchu stála od dávných časů zděná kaplička. V malém výklenku visel starý, neumělou rukou malovaný obraz Matky boží ve zpukřelém rámci. Okolo kapličky zelenal se bujný drn, skoro nejvíce jen od Lidušky pěstovaný.

Tady nalezl Ludvík dívku klečící a pohřízenu v horoucí modlitbě. Outlé ruce měla na prsou sepnuty a hlavinku k nim sklopenu. —

Z libého spaní a zlatých snů procitlá skočila Liduška hned na úsvitě z postele a dělala přípravy ku skrovné snídani; hrubší práci domácí obstarávala jí bez toho obstarožná podruhyně. — Pak si pořádala sváteční šat.

Nevýslovně jemný úsměv pohrával jí přitom okolo malinových rtů, a blažený mír vyjasňoval tvář a naplňoval prsa její.

Starý otec hleděl na ni chvílkami bedlivýma očima; ale starosti jeho rozplývaly se v pohledu na patrné štěstí svého černohlávka.

„Kam pak tak časně?“ ptal se jí konečně, když byla do svátečního šatu již vklouzla. „Do kostela ještě nemůžeš.“

Liduška se zarděla a sklopila oči; ale blažené usmívání nezmizelo s tváře její. Lhát nemohla — ne, ne! Lež, ta ohavná zmyje, nemohla nalezti místa v tom čistém dětinském srdci.

„Já nejdu ještě do kostela“, zašeptala konečně. „Podívám se na hrad.“

„Na hrad? — Touto dobou jsi tam ještě nikdy nebyla.“

„Ludvík tam jindy také nebyl“, vydechla dívka, sotva že ji bylo slyšet.

Starý ptáčník se pozastavil a mrak nelibosti zatemnil čelo jeho. Potom přistoupil až k samé dívce a vzal ji za ruce. Ona pozvedla své krásné, dlouhé řasy a hleděla mu přímo do očí.

„Víš-li pak, co počínáš?“ ptal se ji stařec hlasem vážným, a hlava jeho se přitom starostlivě potřásala.

„Vím — a nevím“, řekla dívka nevinně. „To ale cítím hluboko v duši své, že tak učinit musím, a nemám žádných starostí, aniž vidím, proč bych tak učiniti neměla.“

„Ale já to vidím!“ řekl otec prudce; „a třebas ty moje zdárné dítě — třebas ty pouhý anděl byla, jehožto se nic nedotkne: přece bych to raději viděl, kdyby pan Ludvík všech návštěv za mými zády nechal a vždy přímo do mé chalupy zaměřil, kdykoli co s námi jednati má.“

„Mám mu to povědět?“ ptala se dívka tiše, když byla otcovu řeč s podivením přeslechla.

„Ano — pověz mu to! — pověz mu také třeba, co

jsem se tě včera večer ptal, a nač jsi mi tak důvěrně odpovídala.“

S těmi slovy se od ní obrátil. To jí neučinil — ani se nepamatovala. I stísnilo jí to srdce velmi bolestně.

„Tatínku!“ zvolala živě, „ty se odvracuješ ode mne? — Ty se hněváš . . . o nedělej mi tu velikou žalost, nečiň mi křivdu! Nechceš, abych šla na hrad?“

„I jdi si — já tě nebudu zdržovat! Já věřím, že nechceš ani sobě ani mně žalost způsobit —“

„Ne, ne! tak nemohu od tebe odejít!“ zvolala zas dívka — „tak mě od sebe neposýlej! Upřímně, se svým celým, dobrým otcovským srdcem podej mi ruku! O čem jsi včera mluvil, na to se nemohu Ludvíka ptát — já nevím proč? ale myslím, že bych ho tím bolestně, až do krve urazila — a sebe nad míru snížila — to mi něco v srdci povídá; ale já ti ho přivedu; ptej se ho pak sám, abysi viděl jak čistá a spravedlivá moje důvěra byla.“

„Jdi jen, jdi!“ řekl stařec měkkým hlasem, vlídně jí ruku podávaje. „Já ti musím věřit a na tebe spolehnout; sice bych musel nad svou nejkrásnější nadějí zplakati.“

Liduška ho vřele obejmula, políbila a skočila ze dveří. Krok její byl rychlý, létavý; ale brzo se umírnil a myšlénky honící-se v té malé, černokadeřavé hlavince opoutaly pozvolna nohy její. Svatá, posud jí nepovědomá vážnost opanovala mysl její.

Když přišla na lesní pěšinku, kde stará kaplička stála: tu se nemohla zdržet — ale poklekla na měkký drn a vylila celé své srdce před Nejmilostivější orodovnicí a poroučela se do rukou jejích. Oč by ji vlastně prositi měla — to ani nevěděla; ona jen věřila, že se královna nebes o ni nejlépe postará.

V tomto postavení napadl ji Ludvík. I užasl a popásal zraky své na půvabech toho podivného stvoření, kteréž bylo v tom prostinkém, ale čistém a ouhledném šatě polovesnickém sličnější, nežli nejpověstnější dáma ve skvostném saloně.

Tichým krokem se k ní blížil. Ona ho nepozorovala, ani když u ní již stál.

I stál tu chvíli, a jemně vroucí rozkoš zmocnila se duše jeho a očistila jí ze všech, i těch nejmenších trusek pozemských. On neměl pro svůj cit příhodného slova — až konečně „Lidmilo!“ zašeptal.

Dívka sebou trhla — pozvedla hlavu, hlasitě zkřikla a hbitě vyskočivši, padla mu na prsa.

Ludvík ji ovinul prudce oběma rukama a oba stáli pak chvíli ve sladkém pomlčení.

Konečně se mu ale dívka z loktů jemně vyvinula a držíc ho za obě ruce, hleděla mu dlouho a s celou duší do očí. — „Já mluvila právě s Matkou boží o tobě“, řekla na to sladce — „a tys tady! To je dobré znamení — viď?“

„Já nerozumím takovýmto tajemným znamením“, usmál se Ludvík; „ale čtu a vykládám si rád obyčejné písmo ve tvářích lidských, a to mě činí nyní šťastným, moje Lidmilo!“

„O, takové písmo umím já také vykládat“, řekla dívka, očí z něho nespouštějíc, „a jsem tomu ráda, proto že vím, že byly otcovy starosti marné.“

„Jaké starosti?“ ptal se Ludvík beze všeho pomýšlení, a teprva nyní napadlo Lidušce, že byla ve své nevinnosti něco prohodila, co mělo vlastně v tichém květném kalichu srdce jejího ukryto spočívat. Zamlčela se; zarděla se — panenská ňádra se jí v tom ouzce přilehavém živůtku nepokojně zedmula a oko vřele zarosilo.

„Já to neumím pověděti, můj Ludvíku!“ zašeptala potom — „ale otec se mne včera ptal, co prý z toho pojde, že jsem tě poznala?“

Ludvík se poněkud zamyslil; důležitost otázky této padla mu s velikou tíží na srdce. — „Otec má dobře, že se takto ptá, a kdybysi znala běh světský, jako jej tvůj otec zná, nedivila bysi se otázce jeho. — A cos ty mu na to odpověděla?“ doložil jemným, srdečným hlasem, blíže k ní se nahnuv a ruku zase okolo tílka jejího otočiv.

„Já? — ach, můj Ludvíku — co jsem měla odpověděti? Já tomu nerozumím, a myslila jsem, o to že se ty sám postaráš — já že ti jen důvěřuji. Či neměla jsem dobře? Já? jsem tvoje — a nevím jak; já v tebe věřím — a nevím proč; ale vím, že ti náležím a že ti budu náležeti věčně! Ach, kdybych to uměla jen povědětí, jak se to ve mně ozývá! — avšak ty mě tomu ještě naučíš — viď, můj Ludvíku? — abysi měl ze mne hodnou radost. O, však ono to půjde! S tebou mohu mluvit, jak mi hlava i srdce velí; před tebou bych odhalila všeliké tajemství — kdybych jaké měla; tak veliká je moje důvěra.“

„A nebude zklamána!“ zvolal Ludvík, dívku zas vroucněji k srdci přivinuv. — „Zde před obrazem tvé nebeské orodovnice ti to slibuji — čistá je mysl moje, a srdce moje tobě oddáno beze lsti a klamu. Jen mně důvěřuj — a pamatuj na tuto chvíli — kdyby se budoucně mezi nás něco snad vtíralo.“

Liduška sklonila hlavu na prsa jeho a nezpouzela se vroucímu políbení jeho. Pak se mu rychle vymknula a jako nově narozená, z blažených snů procitlá, hopkovala po pěšince vzhůru — opět to prostomilé nevinné stvoření, jakž tu jindy bezstarostně pod boží oblohou těkávalo.

„Pak půjdeš se mnou k otci — viď?“ ptala se ho dále. —

„Teď nemohu — musím rychle do Volšova nazpět — hraběnka se bude po mně shánět,“ omlouval se Ludvík — „dělá přípravy k uvítání mladého hraběte; ale první prázdné hodiny k tomu použiju, že otce tvého navštívím a upokojím. Možná, že to bude dnes na večer. Vyřiď mu srdečné pozdravení ode mne.“

Ale spěch jeho k domovu nebyl tak veliký — ačkoli byl skutečně na brzký návrat pomýšlel. Dříve navštívili každé místečko, kde se byli včera viděli, Ludvík vylezl zase na zbořený pavlan, odkud byl Lidušku ponejprv zahlídl, a spustil se opět dolů, a ona mu běžela zase, jako včera, naproti. Pak seděli na drnovém sedátku a Ludvík

vypravoval o hradech v jiných krajinách, o lidnatých městech, a dívka poslouchala s celou duší. Ona cítila, že se něčemu přiučuje, a byla šťastna, vědouc, že takto Ludvíkovi radost způsobí.

Pak dováděli, honili se a smáli se.

11.

Co dělá Horina? — Těká po svém okresu — poletuje jako hladový ostříž, a hledá ohnivýma očima, kde by kořist napadl. Čelo jeho je učiněné mračno, plné bouře a blesků. Rtové jeho se křiví a příčí, brzo v hlasitém úsměchu, brzo v temném klení. Doma nemá stání.

Ale člověku bez srdce je těžko i pod širým nebem, u veselém lese živu být. A Horina svoje ztratil — to je věc jistá; ztratil je, zapomenuv se u pohledu na prostinké děvče, na pouhý výkvět nezumělkované přírody, ačkoli je byl v mnoholeté hře s vycvičenými fifenami celé uchoval . . . nyní je ztratil a nemůže je nalezti. Jediná osoba, která by mu mohla pomáhat je hledati, je ptáčníkova Liduška — a ta nechce! Tu se mu na místě srdce hnízdí v prsou štír a syčí napořád: „Tak to nenech! — ale pomsti se!“

Ubohý polesný bloudil lesem i paloukem, a bezděky nesou ho nohy na cestu k Podlesí — pak nahoru k starému hradu. Něco v něm šeptá: „Snad ji tam naleznеš!“ — ale šeptání je klamné, a živá, rozpařená mysl ho škádlí a uvádí mu na oči obraz Lidušky, jak ji tu nalezl, jak zahořel — a obraz Ludvíka, kterýž ho pak ochladil. Poznovu přežil celý onen výjev, a žlučí rozpěnila se krev jeho.

I prchnul z místa, aby se zbavil děsných zpomínek. Hněv hnal kroky jeho na pěšinu, kteráž vedla dolů — až k Marešově chaloupce.

Již stálo to klidné stavenícko skoro před ním — sotva že ho dvě stě kroků od něho dělilo; stálo tak vá-

bivě, tak mnohotajivě — Horinovi div prsa nepukla . . . a nyní! — div mu z nich srdce nevyskočilo . . . nebyl to klam! — okolo javoru přicházela Liduška — s Ludvíkem. Zdálo se, že ho vyprovází. Starý ptáčník pokyvoval za nimi na rozloučenou.

Liduška zahlídla Horinu, poznala jej a lekla se — tak se alespoň polesnému zdálo; potom viděl, že s ní Ludvík ještě rozpráví — bezpochyby o něm! — že jí ruku podává, ona že ho několik kroků vyprovází a pak za ním hledí, an se cestou okolo Podlesí ubírá.

Jako za vlasy táhlo to Horinu ku předu, aby — jakž nyní viděl — svému šťastnějšímu soupeři nadešel, aby ho k zodpovídání pohnal, aby si na něm zlost vylil. V několika okamženích stál v prostřed cesty, kterouž Ludvík přicházel. Liduška je mohla zdálí vidět.

Ludvík měl na sobě zas onen lehký letní šat, v němžto se byl Horinovi poprvé objevil, a nesl pod paždí malířskou mappu — bohatou sbírku obrazů v pěkných deskách. Byly to nejvíce hrady a krajiny Porýnské, od něho samého kreslené; miloval krásná umění a byl v hudbě i malbě znamenitý diletant.

Pro potěšení starého vojáka přinesl tuto sbírku, věda, že mu to i ono dějiště z bývalého života na mysl uvede. Po několika sladkých hodinách vracel se nyní domů. Věrný Jan čekal s koňmi v jistém ukrytu.

Vztekleji a vztekleji zuřila v Horinovi žárlivost, čím blíže Ludvík přicházel. Bylot mu, jakoby země pod ním hořela a hučela — a ruka jeho hrála opět s pažbou ručnice, kteráž mu přes rameno visela.

Ale Ludvík přicházel tiše; ve tváři jeho spočíval odlesk nedávno zažilé blahosti, a mísil se nyní před Horinou s přirozenou důstojností.

„Jak vidím, přichází pán ze šťastné honby“, propukla vášeň Horinova hlasitými slovy, když se byl Ludvík tak dalece přiblížil, že jich mohl doslechnout.

„Tedy mi přejte štěstí“, odpověděl Ludvík mírně. „Aspoň to bývá způsob poctivého myslivce.“

„Co mluví pán o poctivosti, kdežto sám jako pytlák z cizího revíru přichází?“

„Nechte všeho podobenství a otevřte lépe oči, abyste poznal, že nepatřím k vašemu řemeslu. Nedám se tedy také od vás stopovat.“

„Já vás ale budu stopovat, dotíravý pytláku!“ zvolal Horina, ručnici s ramena strhnuv — „a kdybych měl vaši stopu krví znamenat.“

Ludvík se zapálil, a oči jeho spočívaly dlouhým, bystrým pohledem na poloběsném žárlivci.

„Co chcete s tou ručnicí?“ ptal se ho na to vážně — a slovo jeho uhodila ve sluch Horinův jako volání věčného soudce: Kde jest Abel?

Horina kousnul se do pysku a zblednul; jeho pěsti držely zbraň křečovitě. Pak se dal najednou do hlasitého smíchu. — „Ha ha ha — snad nebude pán myslit?“ nutil ze sebe — „ha ha ha! to by byl veselý kousek! Ne, ne, milý příteli! tak falešně nehrajem. To byla rána na slovo — a poněvadž vidím, že má pán také kousek srdce — třeba nebylo v mysliveckém kabátě — tedy mu také částky revíru dopřejem.“

S těmi slovy hodil ručnici přes rameno a posmeknuv klobouk se širokou střechou, přibočil se k Ludvíkovi. Ten neodpovídal a šel dále svou cestou. Horina se pustil stejným krokem vedle něho.

Šel vedle něho a nutil se do řeči, ale srdce v něm bouřilo a slova mu umírala na jazyku. Nutil se do sladkosti, ale kyselost z něho proskakovala.

„Pan je zde bezpochyby někde na blízku domovem?“ prohodil mezi jiným.

„Na blízku — ano“, odbyl ho Ludvík.

„Nesmíme vědět, zda-li při úřadě nebo při vlastním řízení?“

„Záleží vám na tom?“

„Nu, je tu jen o to, abychom věděli, k čemu máme ptáčníkově Lidušce gratulovat.“

„Jak to?“ ptal se Ludvík poněkud zpříkra.

„Aj — nedělejte jako bystě nerozuměl!“ usmál se Horina, ale v vnitř mu bylo, jako kdyby lačnému vlkovi. — „Či nebude z toho mračna déšť?“

„Já, pane polesný, vašim pohádkám nerozumím, a nemám chuti, rozlušťováním si hlavu lámat. Ostatně vám také radím, abyste se o ptáčníkovu Lidušku nijak nestaral a outlého květu pověsti její nedotýkal. V tom případu neznal bych žádného žertu!“

To řekl a pustil se rychlým krokem po cuvoznici, kteráž ho měla k čekajícím koním přivesti.

„Hohó, pane! jenom ne tak nakvašeně!“ zvolal Horina s hořkým úsměchem — najednou ale zas umlknul, neboť jej pronikl pohled Ludvíka, kterýž jen jako letmo hlavu po něm otočil, pak ale zas rychle ku předu kráčel.

Nešťastný milovník spolknul hněvivé zaklení a na okamžik se zastavil.

„U všech černých“, mluvil temně sám k sobě, „co to v tom chlapu vězí, že mi vždycky krev stydne, když má právě nejlíp vyhrknout? Co pak jsem dnešní, že se dám leckým zastrašit? ... Avšak ty mi neujdeš!“ rokoval potají dále, a zraky jeho poletovaly za Ludvíkem jako ohnivé šipky. „Já najdu tvou brlohu, a kdybysi líhal v liščím doupěti. Pak se ti podíváme pěkně po straně na drápy a prohlídnem ti zuby.“

Potom si zaměřil pozorně za Ludvíkem a nepustil ho z očí, dokud mu tento na bystrém koni nezmizel.

12.

Na Volšovském zámku bylo velmi živo; hemžilo se tu množství rozmanitých postav. Kdokoli na panství nějakou služebičku zastával, nebo v nějakém důstojenství stál — veškeré ouřednictvo, všichni představení skládali hraběti Svojetinskému svou poníženou poklonu.

Nyní vcházela do pěkného salonu řada lesních úředníků — od vrchního dozorce až k poslednímu praktikantu, a mezi nimi vykračoval si také Horina.

On byl jeden z nejstatnějších; tělo jeho se v pěkném šatě pyšně pnulo — chtěl se co nejlépe novému pánu představiti. Ale hlava i srdce mu sklesly, jako vrchole podseknutých stromů, když zahlédnul — Ludvíka. V tom okamžiku nebyla by z něho ani nejostřejší lanceta krůpěje krve dostala. Kolena se pod ním chvěla, a studený pot mu vyvstal na čele. Měl co dělat, by se v mužné postavě udržel.

V druhé chvíli chtěl se sice přemluvit, že je na omylu, že ho klame podoba; ale nové pohlednutí ho zase přesvědčilo, že se neklame. To byla celá ta postava, ty oči, ten hlas, jenom že nyní v jiném rouše a v jiném světle.

Ludvík si dal každého zvláště představit a měl pro každého několik otázek.

„Pan polesný Horina!“ oznamoval nyní lesní inšpektor — a nešťastný nápadník ptáčníkovy dcery stál tu najednou na smrt bledý, najednou zas celý hořící. Druzí vrtěli hlavou, nemohouce pochopit chování člověka, o němžto předc věděli, že byl — jak říkali — s pány z jedné mísy jídal.

„Dávno již na panství?“ ptal se ho Ludvík tak pokojně, jako by ho byl jakživ neviděl, a tak vlídně jako každého jiného.

„Teprva čtyry neděle“, vypravil ze sebe Horina dosti těžce. —

„Na kterém revíru?“

„Na Podlesí.“

„Ah — ten má pěkné dříví, a pokud se pamatuji, roztomilou polohu. Také je tuším starožitný hrad ve vašem okresu?“

„Jé“ — vymáčkl ze sebe Horina, sotva že ho slyšet bylo. —

„Kde pak jste byl dříve?“

„U pana hraběte Zámrského —“

„Ah — vím, vím! pamatuji se, že mi paní hraběnka o tom psala. Nu, budoucně to budu lépe vědět, až budu všechny své pány sám přijímat. — Jste spokojen?“

„Pokládám se za šťastného.“

„Svobodný?“

„K službám“, zašeptal zase Horina, uchvácen novou pochybností, mluví-li přece se svým sokem.

„Aj, tedy dělejte, ať si něco vyhlídnete — nemáte-li již něco na ráně!“ usmál se Ludvík jako laskavý pán. „Já mám rád své ouředníky ženaté — arci, když je dostatečné zaopatření. Buďte zdráv, pane polesný!“

A po těch slovech dal si jiného představit. Ani slovem, ani pohledem, ani jediným posuňkem nedal na jevo, že Horinu již znal.

Jako v polovičním bdění potácel se tento, když byli vesměs propuštěni, k domovu. — Byl to — či nebyl to mladý hrabě, kterého již dvakráte na svých cestách jakožto odpůrníka potkal? — Může býti podoba tak veliká? — tak šalebná? — Podobné myšlénky zmítaly duší jeho — ale najednou se dal do hlasitého smíchu.

„Nu — takového ženicha ti přeju, upejpavý černohlávku!“ chechtal se jedovatě. „Vybírala sis — vybírala! Ale počkej, nevinná růžinko! však ony ti lístečky schlípnou a zblednou, jenom až se tvé vůně nasytí — ha ha ha! Potom budeš na Horinu zpomínat.“

13.

A opět bylo na Volšovském zámku živo a opět se tam hemžilo množství peřestých postav. Ale tenkráte hrčely do prostránného dvoru také rozmanité povozy, od starodávných koles, jež vypadaly jako široké, houpavé vany, až k nejnovějším výrobkům Pařížských fabrik. A z tvr-

dého dláždění sršely jiskry pod ostrými podkovami bujných koní.

Tu slézaly pomocí premovaných služebníků a zarostlých myslivců obstárlé dámy v šustivém hedbávi, tam vyskakovaly lehkonohé jejich dcerušky; onde se vyvalovali z měkkých sedadel šediví pánové, jinde se vyhupovali ze sedla ostruho-zbrojní šviháci. Byl to divný, ale veselý dav a hluk na dvoře, na předsíni, v saloně, v čeledníku, v kuchyni a konírně.

Stará hraběnka Volšovská pozvala šlechtu z celého okolí a strojila dnes velikou hostinu ke cti syna svého.

„Dej si dobrý pozor“, pravila k němu laskavě se usmívajíc, když byla každá část rozlehlého zámku již oživla — „dnes je tu někdo mezi hostmi, jemuž obzvláště přeji — a ty bys mi učinil veliké potěšení, kdybysi mu chtěl také přát.“

„Aj!“ usmál se Ludvík, „přítel mé drahé matky má největší právo, abych se mu celým srdcem naklonil.“

„Nu — mezi přáteli nemusíš právě hledat, koho dnes tvé přízni poroučím —“

„Ah! tedy mezi přítelkyněmi?“ ptal se Ludvík, tajný zámysl matčin hned chápaje. „To měj tím méně starostí! Či jsem se někdy jako nepříznivec krásného pohlaví projevil?“

„To bych nevěděla! Ale ráda bych, aby z tebe také něco více bylo, nežli pouhý příznivec. — Ah, vítej mi, drahá hraběnko!“ zvolala najednou velmi radostně a s veselou tváří učinila několik kroků proti obstarožné dámě, kteráž přicházela se svou dcerou — bujně květoucí, pyšně rostlou pannou.

Ludvík je malíř, znatel a ctitel krásy. — Zraky jeho utkvěly s obdivením na těch anticky utvořených spanilých rysech obdlouhého obličeje a na všech částkách ztepilého těla.

Dámy se obejmuly — pak nastalo vespolné představování. „Hraběnka Zalužanská — komteska Hortensie — hrabě Svojetinský.“ — Následovaly obyčejné poklony!

„Naše děti se již neznají“, usmála se hraběnka Volšovská, zkušeným okem pohled synův postihnuvši. „Musíme jim nechat času, aby vyrovnali, co mezi nimi čas a vzdálenost vyhladaly.“

S těmi slovy vzala dávnoletou přítelkyni pod pažím a vmísila se mezi řadu jiných hostů. Ludvík a Hortensie zůstali samotni; ale duch jejich byl bohatý pramen, z něhož se okamžitě rozmluva tisícerou perlí prýštěla.

Oba byli z velikého světa a znali peřeště, leskuplné stránky jeho — každý ovšem dle svých poměrů, dle svého pohlaví. Ona se ho ptala na nejnovější události Pařížské — na George Sanda, Huga, na italskou operu; on zpomínal žertovně na minulá léta, kdežto ji byl jakož malou dívčinu po zahradě honíval, a ptal se jí, zda-li ještě na dětský bál nezapomněla, na němžto za Neapolitanku přistrojena byla.

„My starší měli již tenkráte živé tušení“, dokládal — „že nám z Hortensie hvězda vykvěte, kteráž všechny své družky přezáří.“

„Jako prorok neuděláte štěstí, milý hrabě!“ usmála se dívka; „to se moje tušení lépe povedlo. Já si přála již tenkráte, abych mohla zemi spatřit, do které jsem se z obrazů a kněh tak zamilovala: a vida! — vloni se mi přání moje vyplnilo. Byli jsme tři měsíce v Italii.“

A nyní se počala zase rozprávka o italském umění — o zpěvkyních, o malířích, o obrazárnách, až se příchodem jiných hostů řeč do jiného proudu dostala.

Hortensie byla královnou všeho skvostného, zářivě se lesknoucího kvítí, jehož se tu z okolních květnic v krásném věnci spojilo. Ona se skvěla jako denice mezi zástupem menších hvězd. Duch její byl zářící ohňostroj, plný jiskrných, veselých prskavek; ale veškerá ta blesková, oslepující záře — ta pikantní hudba rozmluvy její zdála se Ludvíkovi jen jako ozvěna cizího ducha, květem z cizího pole, kořistí z moderních spisů, jako nalepené cetky na původní bytosti.

V tomto hluku a lesku připadla mu Liduška — a srdce jeho se zase zachvělo. Nyní teprva v úplném světle poznával nevýslovnou cenu její čisté, neporušené ženskosti — ten nesmírný poklad srdce jejího, a ten přirozeně se prýštící bohatý pramen ducha jejího. A sladkou bolestí roztoužila se ňádra jeho. Veselý hluk se mu protivil, pestrý lesk ho mrzel; ale on musel tvář vesele vylíčit, musel ji vyhladit, aby na ní ani mráčku nebylo.

To všecko arci dovedl, ale neudusil touhu po lesní samotě; až když se konečně to štěbetavé tajní ptactvo z Volšova rozprchlo, tu se mu uvolnilo okolo srdce, že si zhluboka oddechnul.

„Nu, co říkáš, Ludvíku?“ ptala se ho matka s pohledem, v němžto se jistota krásného vítězství zrcadlila. „Líbí se ti Hortensie?“

„O — je to spanilé stvoření a může mnohého muže šťastným učinit“, řekl Ludvík.

„Může — může, milý synu! — a statky její jsou skoro ještě větší nežli naše; ona povede jednou dům, že se jí nikdo tak snadno nevyrovná. Jenom na to mysli, můj Ludvíku!“

Ale Ludvík neodpověděl — omlouval se umdlením, poroučel se a hledal oddechu ve svých komnatách. Otevřenými okny vanul chladivý větýrek; on si dal od něho zahřáté čelo líbati a zanesl se v duchu do Podlesí.

Té noci vedl těžký, dlouhý boj, ale vyšel z něho upokojen, pevné mysli, pln odhodlanosti odvážiti se na vše pro svou budoucnost.

Ale matka hraběnka vzala pomlčení jeho za svolující odpověď a oznámila to hned druhého dne v důvěrném lístku přítelkyni Zalužanské.

14.

Liduška stála na vrchu a hleděla dolů na pěšinku, po níž měl Ludvík přijít. Konečně se tam něco mihlo, opět v houšti zaniklo — opět se vyskytlo, a dívka se přikrčila za husté křoví a tajíc dovádivý smích pozorně číhala. Ludvík přicházel — ona zkřikla a dala se do běhu; přitom se smála jako dítě.

Ludvík ji honil, až se mu poddala a v sladkých okovech loktů jeho spočinula. Pak se vedli za ruce, a Liduška vypravovala, co byla mezi tím časem dělala a jak si všecko pamatovala, co jí byl povídal.

Šli do chrámu své lásky, k starým zříceninám, na oblíbené, křovím zastíněné místečko. To byla jejich nejmilejší přítulka — jejich svatyně. Zde slavili pokaždé památku svého setkání na dráze života.

Při srdečné, vroucí rozmluvě seděla mu na klíně, a on ji držel v náručí jako svůj ráj.

Ale ráj nebyl bez hada. — S hladovou zvědavostí obcházel Horina po svém hájemství; srdce jeho nebylo ukonejšeno — o nebylo! — spíše bylo ještě více podrážděno. Chvílemi ještě doufal; ještě myslil, že je na omylu, že to nebyl hrabě Svojetínský, jenžto se mu jakožto šťastný sok v cestu postavil; ale prahnul po jistotě, chtěl se přesvědčit — ačkoliv mu přitom duše trnula.

Obcházel a číhal, až i dívce na stopu přišel. Listnaté houští ho ukrylo, ale dychtivým očím nechalo tolik prostory, že mohl Ludvíka dosti z blízka poznat. — Chvíli stál jako zkamenělý a tlukot srdce jeho váznul. Potom se mu rozpálila všechna krev, i dal se divoce do smíchu.

„Ha ha ha! tedy přece — přece paní hraběnkou — aneb něco takového — hahaha! Nu proč ne! Panu hraběti se nedivím; pro rozmanitost je to proklatě vítaná pochoutka — a pan hrabě má vybroušenou chuť... ale on ji nemá mít — ne! Co potřebuje k stolu sedat, kde je pro nás sprostáky prostřeno? a co potřebuje po nej-

lepších mísách sahat? Nemá dost jídla na panských tabulích? — či nechutná mu již? — Nu, počkej, však já ti také tohle přepepřím!... Že je můj pán? — Nevídáno. Svět je veliký, a Horina má zuby, nehty: však on se někde zachytí. — On je můj nepřítel a pohrdá mnou, sic by se byl ondyno ke mně jinak choval — ale to mi chtěl dát svou váhu znát! — on je můj nepřítel — a já nebudu jeho přítelem. O, však já se mu dostanu na klouby! — A tu fiflenu?... té namíchám také pelyňku do kalichu její rozkoše! Já ji naučím, vypínat nosejček tak vysoko!"

Satansky se usmívaje vystoupil ze své zálohy a pustil se přímo k sutinám, okolo tichého místečka milenců. Ti ho hned nepozorovali.

„Ah, prosím tisíckrát za odpuštění, pane hrabě!" začal on sám, když se byli na šustot jeho kročejů ze svého zanícení posléz vytrhli, a nazvedal klobouk; „já se nenadál — ale nebudu vytrhovat —"

A s poníženě-potměšilým úsměchem, s nahrbeným hřbetem bral se jako oulisná kočka dále. Ludvík se byl kvapně vzchopil, zarděl se a prudké slovo dralo se mu z úst. Sotva že je zadržel. Liduška střelila po Horinovi hněvivým okem, pak se obrátila s podivením k Ludvíkovi a konečně se usmála.

„Nehněvej se — ten člověk za to nestojí! Vždyť je pouhý blázen. Ze závisti se pomátl a jmenuje tě hrabětem. Či chtěl by snad žerty tropit?"

„Nevím", řekl Ludvík temně; „ale celý ten člověk je mi hořce protivný, a když ho potkám, je mi, jakobych měl zprávu o něčem nemilém dostat — ale žerty nebude chtít se mnou tropit — to bych mu také neradil!"

Ale Horina neslyšel toto pohrození: nezdržoval se delším vyzvídáním, ale pospíchal kvapným během z hradu po pěšince, jakoby ho žárlivost plamennou metlou šlehala. Běžel — vedlo ho tajemné puzení — a najednou se octnul u Marešovy chatrče.

Teprva u samých dveří se zastavil. Jak se tam

dostal? — to skoro sám nevěděl. Ale bylo mu to nyní vítané místečko. Zde mohl had z ráje ještě někoho ušťknouti.

Hbitě vešel na předsíň a otevřel dveře. — „Dobrého zdraví, milý Mareši!“

„Ah — ah, to jsou hosté!“ vítal ho Mareš. „Co pak vede pana polesného zas jednou pod naši sprostou střechu?“

„Oh prosím!“ ušklebil se Horina. „Kde takoví páni sedají, jako je nynější váš přítel — tu si to musí našinec za čest pokládat, když může jako k bývalému známému vejít.“

„Co to myslíte?“ ptal se ho starý voják dobrosrdečně. „Já vám nerozumím. Co to mluvíte o pánich?“

„No, předemnou nemusíte dělat z věci tajemství!“ usmál se zas Horina. „Já to vím z prvního pramene.“

„Já vám nerozumím“, vrtěl ptáčník hlavou, ačkoli mu bylo, jakoby polesnému rozuměl.

„Ah tak! — vy nechcete rozumět. Nu dobrá. Bez pochyby vám dal pan hrabě zvláštní instrukcí.“

Teď mu stařec v skutku nerozuměl.

„Páni mívají divné nápady“, pokračoval Horina, „a v tomto případu ho také chválím. Sprostí lidé mají o takových známostech podivné myšlénky — a pan hrabě bude chtít Lidušku ještě ušetřit. Později bude beztoho dost řečí. Někteří jí to budou arci přát — jiní ale záviděť — a svatouškové ji budou odsuzovat.“

„Ale u všech ... pane! ať nekleju. Jaké jsou to řeči? Mně je přitom, jakobych měl do uličky. Co to mluvíte o hraběti?“

„No, no — jen se nedělejte, jakobyste byl s nebe spadl!“ A chcete-li to zejmena slyšet — abych vám ukázal, že všecko vím — tedy mluvím o *našem* hraběti — o hraběti Svojetinském, který k vám dochází.“

Na Marešovu tvář vtiskla se pečeť zděšení. Několik okamžiků hleděl na Horinu bystře upnutýma očima; ústa jeho se přičila — konečně se dal do smíchu. — „Pane

polesný, to jste se přehlídnul. K nám nedochází žádný hrabě, ale *malíř* Svojetinský.“

„Malíř je“, ušklebil se Horina — „to je pravda; proto že vám straku na vrbě maluje.“

„Pane, vy jste . . .!“ rozkřikl se nyní stařec, v němžto se krev bouřiti začínala; spolknul ale ještě přezdívku, kteráž mu bezpochyby v podobě *utrhače* na jazyku seděla, a horlil dále takto: „Vy jste na omylu. Člověk, jenž k nám dochází — jak se s námi seznámil, to víte vy sám nejlépe — to je malíř Svojetinský.“

„Možná, možná, že sem také nějaký malíř dochází; ale ten pán, o němžto vím, jak se s vámi seznámil, a kterého jsem zas právě teď s Liduškou na starém hradě u velmi přátelské posicí napadl — ten pán je hrabě Svojetinský, tak jako že vy starý Mareš jste. A je to od vás zpozdilé, že děláte, jakobyste se durdil. Já jsem ze světa a znám také panské libůstky. Liduška není bezpochyby první, s kterou si pan hrabě zahrává — ačkoli také říci musím, že bych byl radši, kdyby si byl něco jiného pro svůj zobák vyhlídl. Bude jí škoda, až ji zanechá.“

Starý ptáčník ho poslouchal — ale hořel a třásl se na celém těle. Prsa jeho pracovala, jako by se chtěla z pod náramné tíže vymknouti.

„Pane!“ zvolal nyní vysokým hlasem, „vy jste lhář! — ničemný, hanebný lhář!“

„Člověče!“ stavěl se mu lesník rozhorleně vstříc, ačkoli potají plesal — „jen se nezapomínejte —!“

„Ven — ven! z mého stavení — z mých očí, abych se nazapomněl!“ soptil podrážděný stařec, na krok proti němu přistoupiv.

„Ou, ou — pane ptáčníku!“ zvolal tento s vnitřní ďábelskou rozkoší — „jenom ne tak zhorka! Třeba jste byl jaký taký tchán milostivého pana hraběte — *poctivý* člověk nedá se přece od vás urážet. Nu, však vy to ještě zkusíte, jen až přijdete mezi sousedy. Ti vám povědí, co o tatíkovi panské milenky myslejí.“

„Zlořečený chlape!“ řičel nešťastný stařec a hnal se po ousměšném nepříteli; ale ten byl obratně z dveří vyklouzl, utíkaje jako zlomyslný, škodychtivý kluk. Stařec zůstal se svým hlodavým hněvem a se svou palčivou bolestí samoten a vrávoral nyní ku své otřené, široké lenošce. Na tu sklesl, sklonil hlavu a zastřev si tvář oběma dlaněma, zvolal z hlubokosti duše: „O můj Bože — Bože — Bože!“

15.

Lehounce, rozmarně, jako bezstarostné ptáče, běžela Liduška pěšinkou k tichému domovu. Veselá, libozvuká píseň její roznášela se okolo ní jako na houpavých perutech. Přicházela ze svého ráje, plna rajského pocitu, rajských zpomínek a rajských snů.

„Tys moje královna!“ — tak s ní byl Ludvík rozprávěl — „ty jediná panuješ na trůně srdce mého, a já tě povyším v zlatohlavu a ozdobím tě neskončeným pokladem své milosti. Z hvězd upletu věnec okolo čela tvého a ze slunečních paprsků utkám roucho tvé.“

Liduška se blaho-milostně usmívala. Pak mluvili o budoucnosti a plesali. Ona měla své zvláštní myšlénky — on arci také svoje, ale ještě si netroufal zjevně, opravdově, beze vší záclony o nich promluvit. Zahaloval je duhovou rouškou své lásky.

Vesele vstoupila nyní přes práh otcovského stavení. Píseň její zněla ještě v předsíni, ale mezi dveřmi u jizby rázem umlkla.

Starý Mareš seděl ještě na lenošce, pohřížen v hluboké své bolesti. Duše jeho byla vyvrácena z kořene, i nemohl ji vztyčiti, aby se opět mužně vypnula; k tomu neměl ani síly, ani schopnosti.

Zpěvem a šramotem přicházející dcery protrhnul se

ze svého polobdivého stavu a nazvedl hlavu. Liduška se ulekla bledé tváře jeho.

„Co je ti, tatínku? zvolala a přiskočivši k němu, skrčila se u kolenou jeho a hleděla mu starostlivě do očí.

Otec mlčel — prsa jeho začala se zas těžce pohybovat — potom dívku trochu odstrčil, vstal a ptal se přísně: „Kde jsi byla, nešťastná?“

„Na hradě“, řekla Liduška tiše, přísnosti otcově nerozumějíc.

„O jen běhej — běhej za svou hanbou!“ zvolal stařec — „až budou na nás prstem ukazovat a tebe hraběcí ... ne, ne! já na to nesmím ani pomyslit, abych všech smyslů nepozbyl!“

„Co je ti, otče?“ prosila dívka, prudkostí otcovou do úzkosti vehnána.

„Víš, kdo je ten tvůj Ludvík?“

„Malíř je — toť víš tak dobře jako já, milý otče!“

„Lhář je — podvodný ouskočník je — náš hrabě Svojetinský je.“

Liduška pronikavě zkřikla, zbledla a sepla ruce. — „Kdo ti to pověděl?“ vypravila těžce ze sebe.

„Horina zde byl a mučil mě jedovatými slovy.“

„Horina?“ opětovala dívka třesoucíma-se rtoma — a na mysli jí obživla zase nedávno minulá scéna ze starého hradu. I viděla zas překvapení a uzardění Ludvíkovo, když ho byl Horina hrabětem nazval — a najednou začala se jí celá ta událost v jiném světle ukazovati. Malé, sotva vzniklé, a hned zase již udušené podezření ze zřícenin najednou mocně zrůstalo.

„K pouhému žertu neosmělil by se jmeno pána svého použít“, mluvil otec dále; „a když si zpomenu, jak se ten pan Ludvík zarazil, když jsem se ho při prvním setkání na jmeno ptal: tedy nemám žádné pochybnosti. Vedral se k nám pod cizím jmenem — tebe lehkověrnou, pošetilou omámil, oklamal ...“

„Ne — ne!“ zkřikla nyní Liduška vášnivě — „to není pravda — to je utrhání, šílenost —“

„Proč tedy bledneš, jako bych tě měl na máry položit — myslíš, že je to lež?“ ptal se jí stařec. „Sama to cítíš — sama to v hlubinách duše poznáváš! Proto také jeho panské způsoby — to jemné prádlo, prsteny — ta neobmezenost času a ty sliby o naší budoucnosti! A já slepý člověk, já starý blázen tomu neroztměl! Proto mohl o pohodlí v mém stáří mluvit! — vždyť jsem si je měl za hodnou cenu koupit — za tebe ... slyšíš?“

Ale Liduška ho neslyšela. Ona padla do hlubokých, temných myšlének, a stála tu nyní jako těžkým kouzlem zaklená. Oči její zarývaly se v podlahu. Otec jí musel zatřásti, nežli procitla.

„Co je?“ ptala se prudce, jakoby byla na právě minulé věci zapomněla.

„Co že je?“ opětoval Mareš. „A ty se ještě ptáš: Co je? Tedy si již tak dalece v sítích toho ouskočníka uvízla, že ani hanbu nevidíš, kterou ti přistrojil?“

„Hanbu?“ ptala se dívka mrtvým zvukem. „O hanbě nevím, ale bojím se něčeho jiného.“

„Boj se všeho a hanby především! A nechceš-li tomu rozumět, tedy jdi mezi poctivé holky, a uvidíš, jak tě přivítají; jdi počestným lidem na oči, a uvidíš, jak se ti budou vyhýbat. Jmeno tvé je zašpiněno a ten lhář je nemůže očistit.“

„Mlč — mlč, otče! a nebodej mi nůž ještě hlouběji do prsou!“ zvolala nyní Liduška, a tvář její roznítila se panenským plamenem. „Já mohu směle před tvář celého světa stoupit, a Ludvík nevrhnul ani prášek na jmeno mé ... ach, otče, otče! jaké to řeči! — já se stydím o tom rozprávět!“

„Co tedy chce — a co myslíš ty? K oltáři tě nemůže hrabě vést.“

„Proč by nemohl? — já myslím, že jsem toho tak hodna jako každá hraběnka.“

„Pomoz, Bože! dítě — ty blázníš!“

„Ne — ještě neblázním“, řekla po krátkém pomlčení hlasem temnozvukým — „ale snadno bych mohla

rozmar pozbyt, je-li Ludvík opravdu hrabě Svojetínský; — pak je na něm všecko leč a klam — já mu nemohu důvěřovat — pak je po všem veta. Abychom se ale dlouho netrápili... měj se dobře, milý otče! — já ti přinesu jistotu."

Toto jako z náhlého vnuknutí domluviv, otce obejmula a spěchala ze dveří. Stařec za ní darmo volal.

16.

Hoj! ty koně uhánějí. Rozkoš je na ně pohledět; pod jezdcemi jenjen laškují. Ludvík se navracuje se svým Janem do Volšova.

Doma se po něm již sháněli. Domácí lidé sice věděli, že odejel; ale kam? — to nemohl nikdo povědětí. Hraběnka se již několikrát po něm ptala.

„Dobře, že přicházíš!" zvolala radostně, když k ní konečně vešel. „Již jsem byla ve starostech."

„Přihodilo se něco?" podivil se Ludvík se živým oučastenstvím.

„Teprva se přihodí", usmála se hraběnka. „Musíme k Zalužanským. Před hodinou zde byl posel. Ještě dnes nás očekávají."

„Jak se ti líbí, milá matko!"

„Arci — arci, že se mi líbí; jenom nebuď tvrdohlavý a vezmi s sebou k Zalužanským svůj nejpěknější rozmar."

Ludvík šel, aby se přistrojil; pak dal rozkaz, aby se zapřáhlo. Za půl hodiny mášel je lehounký otevřený kočárek ze zámku.

Jeli po silnici k Podlesí; teprva později měli se na cizí půdu zatáčet. Tu jim přicházela venkovská dívka naproti. Byla to — Líduška. Ona si byla umínila, že se rovnou cestou na Volšovský zámek podívá a tam, u samého pramene, o pravdě či nepravdě Horinovy zprávy

přesvědčí. V mučivé nejistotě nebyla by noc přečkala. Vznášeti se mezi životem a smrtí zdálo se jí býti horší, nežli vědět jistě, že musí zhynouti.

Šla — ba běžela kvapným krokem, a duše její letěla před ní a hledala již Ludvíka po zámku. Nepozorovala, jak okolo ní krajina rychle ubíhá; nepozorovala ani, že naproti ní panský kočár přijíždí.

Jinak arci vedlo se kočímu. Ten ji pozoroval, ale myslil, že se sprostě děvče z prostřed cesty v čas uhne, a hnal tedy koně rovnou čárou — proti ní, až konečně na ni zkřiknouti a koněmi trhnouti musel. Okamžik — a byli by ji přejeli.

Ona se teprva blízkým rachocením povozu a pak silným zkřiknutím kočího ze svého zamyšlení protrhla; pozvedla hlavu a poznala Ludvíka. Jeho oděv, skvostný kočár, vzácná dáma, v zadu premovaný služebník — všecko jí okamžitě pověděło, čeho se tak obávala. Oudy jí zdřevěněly — nemohla se z místa hnout, a koně — štěstí ještě, že se prudkým trhnutím udidla stranou uhnuli! — uhodili ji do boku, že na dva, tři kroky odletěla a hlavou na hromadu drobného kamení padla.

V tom ji zahlídl Ludvík, jenž byl až posud horlivě s matkou rozprávěl.

„Stůj! stůj!“ zkřikl vyděšen na kočího, a náramná ouzkost sevřela prsa jeho. Jako blesk vyletěl z kočáru a v okamžení klečel u dívky.

„Liduško! — Liduško! — Spravedlivý Bože! co se to děje?“ volal žalostně a poděšeně, bera dívku do náručí. Ona byla bez sebe. Tuhou mdlobou byli poutáni smyslové její; hravé oči byly zavřeny, tváře vybledlým růžovým listům podobny, na bělostném čele rděla se krvavá skvrna. Ta malá, spanilá, kadeřevá hlava ležela bez vědomí na srdci Ludvíkově.

„Milosrdný Bože — ona je mrtva!“ bědoval tento, an toho nejmenšího znamení života na ní nepozoroval.

„I neračte mít daremnou starost, hraběcí milosti!“

těšil ho premovaný lokaj, jenž byl nyní také ochotně k pomoci přiskočil. „Taková holka něco vydrží.“

„Jaká holka?“ rozhněval se Ludvík. „Vykládej svou moudrost pro sebe. — A běda tobě!“ hrozil potom kočímu — „já tě naučím na koně pozor dávat.“

Kočí se škrabal za ušima, mumlal něco a slízal s kozlíku. Chtěl také pomáhat.

„Ale synu!“ ozvala se nyní hraběnka, kteráž se byla sama sice také ulekla a v kočáře vzchopila, ale zděšení Ludvíkovo nijak pochopiti nemohla, „jen se tak nelekej — ta máš mou *eau de Cologne* — nastříkej jí do tváře — můj Bože! tys celý bledý —“

Ludvík neodpovídal. Vzal lahvič od služebníka voňavé kapky, a pokleknuv na jedno koleno, položil si nešťastnou dívku na druhé, a začal jí spánky natírat.

„Lidmilo!“ volal přitom třesoucíma-se rtoma — „spamatuj se! — otevři oči!“

„Kdo pak je ta dívka?“ ptala se hraběnka, jížto nyní důvěrné jmenování a vůbec celé chování Ludvíkovo teprva do očí padlo. „Znáš ji?“

„Znám,“ prohodil hrabě a na okamžik zakmitla se mu plamenná zář po tvářích. Dále si matky ale nevšímal, upínaje celou duši na dívku. Ta se ještě ani nepohnula. Celé tělo její bylo tuhé. S třesoucíma se rukama rozřízl jí nyní Ludvík outlý živůtek; ale ani toto odlehčení nepomohlo. Toť nebyly okovy jako u dámy podle Pařížského žurnálu; to byla jen jako okolo ztepilého tílka jemně urostlá kůra, bez všeho těsnění.

„Milá matko!“ zvolal nyní Ludvík. „My musíme domů —“

„Co ti napadá?“

„To je více, nežli pouhá mdloba, a my ji nesmíme nechat na silnici.“

„Dovezeme ji do blízké vesnice —“

„Ne, ne! Tam není lékaře — tam by neměla potřebného ošetření, a kdyby ji snad něco zlého potkalo — čeho Bůh nedopustí! — padla by vina na nás.“

Hraběnka nemohla při své dobrotě a měkkosti srdce odporovat. Mrzelať se sice na nenadálé omeškání před důležitou návštěvou, i hrozila kočímu pokutou, ale podrobila se přece osudu, jen že přitom nad neobyčejným účastenstvím svého Ludvíka hlavou vrtěla, a bědovala, když bezživotnou dívku s pomocí služebníků do kočáru vyzvedl.

Jakž by se byla vznešeně urozená paní kdy nadála, že se bude se sprostým a k tomu jako bez duše tu ležícím děvčetem tak blízko stýkati, aby ji na svém hedbávném klíně místo pro hlavu udělala? — Jakousi úzkostí a nelibostí trnula. Ale nelibost trvala jenom několik okamžení a ustoupila vřelému soucitu. S podivením a zalíbením utkvěly oči její na krásné dívčí hlavince — pak na celém těle, a zkušená dáma musela se v duchu vyznati, že takovou dokonalost veškeré podoby dávný čas neviděla.

Tu se jí začala tím větší úzkost o nešťastnou zmáhati — až i koním křídla přála, jen aby již byli na zámku. A když tam konečně dojeli, nastalo veliké běhání mezi komornou, panskou a domácím lékařem.

17.

Za malou půl hodiny po nešťastné příhodě seděl Ludvík již zase na koni a letěl k Podlesí. Cítil, že musí starému otci zprávu o nehodě dceřině sám přinesti, aby ho bolestně neporazila.

Slunce zacházelo již za lesnaté hory, když přijížděl k známému stavení u košatého javoru. Starý ptáčník stál venku a hleděl do dálky na cestu. Postava jeho byla polita leskem vůkol se rozplývajících červánků.

Byla to socha z červeného mramoru. Ani nejmenšího pohybu v oudech. Ruce byly křížem přeloženy na zádech; oči jako v letu zkamenělé střely.

Z vranika se kouřilo, když Ludvík skoro u samého ptáčníka zastavil. Skočil s koně a podával starci ruku.

„Dobrý večer, milý otče!“

Stařec sebou teprva trhnul, obrátil k němu oči — ale nepohnul se z místa. Duše jeho, jakoby byla posud z tělesných kolejí vymknuta bývala, nastupovala zase vládu v tuhých oudech, a krev mu začala vříti v nejoutlejším kořání.

„Dobrý večer!“ mluvil Ludvík dále, i pozastavil se poněkud nad chováním stareovým, a jal se koně svého k stromu přivazovati. — „To jsou nenadálí, pozdní hosté — je-liž pravda?“

Starý ještě neodpovídal; jenom zraky jeho upíraly se pořáde na něho, jakoby mu byly chtěly nejtajnější hlubinu prsou proniknouti; ale jazyk jeho nemohl ještě nalezti slova, jímžto by byl bouři vyslovil, jakáž v srdci jeho vířila.

„Já se toho sám nenadál,“ pokračoval Ludvík — „ale kročejové naši stojí v rukou božích, a my jsme slabí — —“

„Co zde chcete, pane *hrabě*?“ zvolal náhle starý ptáčník silným hlasem, jakoby byl řeč Ludvíkovu ani neslyšel a tím jediným slovem všecko pověděti mohl, co s ním jednati měl.

Ludvík se ulekl; ale teď nebylo času, aby byl zapíral; takéť to ani v mysli jeho neleželo. — „Vy mě znáte?“ ptal se polohlasitě.

„Znám — znám, bohužel — právě nyní se dodělávám poslední pravdy!“ odpovídal starý, a řeč jeho nabývala pořád větší prudkosti a plynnosti. „Znám vás, pane hrabě; ale — abych hodinu neproklínal, kterážto vás do mého sprostého domu přivedla — hleďte udělat, abych na vás zapomněl. Vezmu to za milostivý žert, že jste se k nám zahodil — ale pro vaši kratochvíl trvá to již, tuším, dost dlouho — a protož myslím, abyste nás . . . upřímně řečeno — déle neostouzel. Na mně sice nic nezáleží; já jsem starý chlap, ačkoli ve všem zacho-

valý; ale holka je mladá — a jaká je — to víte vy sám, já nebudu své dítě vychvalovat. *Té* živobytí zkazit, to by byl přece hřích, a já bych za svou vojenskou krev nestál, že by se tím nerozpálila.“

Ludvík ho poslouchal. Jasný rozum jeho poznal okamžitě, že tu třetí osoba zlého semena nasila; ale nechal starého domluvit, neboť věděl, že tím způsobem první nával hořkosti nejspíše pomine.

„Já vás vyslechl, milý otče!“ jal se pak jemně vážným, mírným, srdečným hlasem mluviti — „a doufám, že také vy tak se mnou učiníte. Ano, jsem hrabě Svojetinský, ale já se u vás nezapřel; omyl dcery vaší, povstalý ze řeči polesného, uvedl mě k vám pod jmenem obyčejného malíře, a já neměl příčiny, abych byl tuto domněnku hned vyvrátil, jelikož by mi byl rod můj u srdce vašeho překážel, v němžto jsem dříve hodně hluboko se umístit zamýšlel.“

Stařec se dal divoce do smíchu. — „Hodně hluboko — ano, mně i děvčeti — aby do toho tisíc —! a neostýcháte se, mně takovou věc ještě do očí povídat? Pane! držíte mě za tak krátkozrakého, abych neviděl, proč jste v cizí kukli k nám docházel?“

„To nevidíte!“ řekl Ludvík vážně — „ale byste v tom nenalezal, co by vás tak pohoršovalo. Ohledy moje byly čisté a poctivé —“

„Jen že při nich čest mé holky zčernala — haha!“ vyrazil stařec ze sebe. „Známe my ty ohledy!“

„Pro živý Bůh — člověče! kdo vám nasadil ty vrtochy? Poznal jste mě dle toho, byste ve mně takové hanebnosti vyhledával?“

„Jakého tu třeba poznání? Není-liž na tom dosti, že jste hrabě a ne malíř, obyčejný člověk, jenž by mohl poctivé děvče šťastným učinit? Co chcete s mým děvčetem? Co můžete s ním chtít? Můžete mu před oltářem opakovat, čím jste je snad už takto omámil?“

„Proč bych nemohl? Nejsem-li pán kroků a činů svých? Nemohu-liž býti tvůrcem štěstí svého? Či my-

slíte, že nemohu pro vyšší rod cenu dítěte vašeho poznati? anebo že jsem byl hodnější jako pouhý malíř, nežli jsem jako bohatý hrabě, ačkoli jste mě ani dříve ouplněji neznal? Nuže, tedy opravte mínění své a slyšte mou pevnou vůli, že Lidmile ruku svou podám.“

Stařec poslouchal jeho vážná — tak opravdivě znící slova a trnul. Překvapením ucouvnul a hleděl na Ludvíka jako u vyjevení. V duši jeho povstal hrozný boj a hrozil mu prsa protrhnout. To nenadálé štěstí jeho miláčka? — pak ale zas hadí šeptání neusnulého podezření. Slova Ludvíkova zněla tak důvěrně, staré srdce jeho bylo se mladému muži za ten krátký čas tak naklonilo — pak ale zas ousměšky Horinovy — — radost a bolest, sladkost a hořkost vířily v srdci jeho, a potřásly bytostí jeho tak silně, že se nemohl na nohou udržet.

I sklesl pod stromu na sedátko — sklonil se, ukryl tvář v obě dlaně a vypuknul v hlasitý pláč. A pláč tento byl blahodějný, vlažný déšť, a rozehřál těžkou, ledovou kůru, kteráž mu prsa svírala. On byl v té chvíli jako pouhé děcko.

Tato jeho ryzí prostota — tento nelíčený, mužný pláč starého člověka uchvátily srdce Ludvíkovo nevýslovným pohnutím. V té chvíli stal se mu milým jako vlastní otec. I přistoupil k němu a položil ruku na rameno jeho.

„Milý, dobrý otče!“ řekl při tom měkkým hlasem — „věříte mi nyní, že byly moje ohledy poctivé?“

„Starý neodpovídal, ale sáhl kvapně po ruce Ludvíkově a křečovitě ji tisknul.

„Tak jako *mně* tato chvíle srdce vaše otevřela“, mluvil Ludvík dále — „že vidím, jak hluboko v něm láska k dceři pevné kořeny své rozepnula: tak nahlédněte i vy do srdce mého a poznejte, že jest beze lsti a klamu.“

Starý kýval prudce hlavou — ale nepromluvil.

„Nedáte mi žádnou odpověď?“ ptal se Ludvík s jemnou prosbou po malé přestávce.

„Nechte mě — nechte mě!“ zvolal najednou stařec vášnivě — „já vám nemohu dát žádnou odpověď — ta

leží v rukou mého dítěte — to musí samo rozhodnout — já jsem slabý, lehkověrný muž — a váš poddaný!“

„Ne — ne! můj milý, vážený otec jsi, poctivý muži!“ zvolal Ludvík a mocně starého se sedadla pozvednuv, přivinul ho k srdci.

Tu se konečně starý voják zpamatoval a opět zotavil. I vyvinul se Ludvíkovi z náručí.

„Odpusťte, pane hrabě!“ začal se vážně skromným hlasem omlouvati, „že si počínám jako malé dítě. „Žalost moje o to děvče byla tak veliká, ba snad — Bože mi odpusť! — větší nežli moje k němu láska. Z vašeho vyjádření vidím teď arci, že byla marná — že jsem si nechal starou hlavu pobouřit, a prosím, abyste mi prominul; další věc musíte si s Liduškou sám vyjednat, a tu nemohu jisté strachování zatajit —“

„Jaké strachování?“ podivil se Ludvík, vida že stařec v řeči vázne.

„— že se snad ve svém očekávání zklamete. Liduška uzamkne před vámi srdce své, až nabude jistoty, že nejste prostým malířem.“

Ludvík se usmál. Znalť sice podivnou povahu dívčí, ale skutečného převratu v srdci jejím se nenadál — a myslil jen, že se ho bude chtít velkomyslně odříkat.

„To zanechte mé starosti!“ odpověděl s plnou důvěrou. „Láska její bude dosti vřelá, že se mým prosbám poddá.“

„Nevím — nevím!“ potřásl stařec starostlivě hlavou. „Jak *já* své dítě znám —“

Ale Ludvík se mu dal zase do smíchu — a hleděl nyní, aby ho opatrně s nešťastnou událostí seznámil.

18.

Skvostné lampy osvěcovaly křídlo zámku, kdež hraběnka Volšovská přebývala. Ona sama přecházela nepo-

kojně po [illegible]
vyhlídanou [illegible]
tost její [illegible]
teskného [illegible]

Sotva [illegible]
odevzdala, [illegible]
onešikování [illegible]
taly a spojov[illegible]

Ale [illegible]
sháněla [illegible]
odejel, [illegible]
to pospíchal [illegible]
toho také [illegible]
hádě, [illegible]
divnější [illegible]

Jen [illegible]
— Ale na [illegible]

„Ale [illegible]
když k ní [illegible]
mi dnes [illegible]

„Já [illegible]

„Já nevím, [illegible]
hodila.“

Lačvík [illegible]
byl [illegible]
její o [illegible]
z domu [illegible]
vlastně na [illegible]
nost ducha a [illegible]

A najednou [illegible]
ještě [illegible]
odřeknutí se [illegible]
nyní se ho [illegible]
povaha dříve byla se [illegible]
divných, neslýchaných [illegible] — a [illegible]
ní nahlédnouti, aby v ní [illegible]
— a s rozšířeným srdcem [illegible]

„Já ti nepřipisuji nešťastnou příhodu," řekla hraběnka; „ale když jsem byla já tobě tak dalece po vůli, že jsem selské děvče do svého domu dovezla: mohl jsi pak také ty k vůli matce své tolik učinit, abysi byl neodjížděl a mou návštěvu nekazil."

„Ale, milá matko, proč pak jsi nejela sama, když ti na té návštěvě tolik záleží?" namítnul Ludvík. „Já po ní věru nebažím."

„To vidím — to vidím!" zvolala hraběnka, mrzutě na hebký divan sedajíc.

„Nejsem v tom rozpoložení mysli —"

„— a snad i srdce — to si mohu pomyslit," dokončila hraběnka řeč jeho. — „Kdes byl nyní?"

„Musel jsem otci nešťastné dívky zprávu donest, nežli se mu z jiné strany dodala a tak ho snad ještě více podělila."

„Aj, tyť okazuješ náramné účastenství se vším, co se této selské dívky týká!" prohodila hraběnka s hořkostí. — „Až ku podivu!"

„A proč?" snažil se Ludvík mírně odpovídat, ačkoli opětný přídavek „selské" krev jeho znepokojoval. „Dívčin otec je šlechetný muž, a já si vážím vzácných darů ducha, kdekoli je naleznu: třebas to bylo pod rouchem selským."

Hraběnka by byla již ráda vypukla. Tušení její začalo se v jistotu obláčet. Ještě se ale přemáhala. — „To bych nemohla říci", prohodila trpce, „sice bys nebyl slepý při podobných darech u mladé Zalužanské."

„Ját nejsem při nich slepý — a již jsem ti řekl, že může někoho šťastným učinit."

„Žes to řekl!" zvolala hraběnka, rychle zase vstávajíc — „ale nemyslíš to; sice bysi sám o to dbal, aby tebe šťastným učinila."

„Já myslím, že by se pro jiného lépe hodila", řekl Ludvík vážně. „Já si utvořil jiný obraz o dívce, kterouž bych za původ svého štěstí pokládal."

Hraběnka přešla několikrát po pokoji; byla pobou-

řena. — „Vím už, vím, že sis jiný obraz utvořil; ale doufám, že nebudeš přitom tak pošetilý, abys hračku smyslů svých — zalíbení očí — za něco více pokládal, nežli co v skutku obnáší.“

„Já ti nerozumím“! odpověděl Ludvík.

„Že nerozumíš?“ obrátila se k němu i zastavila se před ním hraběnka. — „Kdo je to selské děvče?“

„Je dcera poctivého muže, vysloužilého vojáka, nyní našeho poddaného z Podlesí, kde se ptáčnictvím živí. Ona sama je jako divem božím v lesní samotě vypěstovaná květina, plna sladkého tajemství — a že je i dle spanilosti těla okrasou svého pohlaví, to jsi již tuším sama poznala.“

„Já jsem poznala, že je to sprosté děvče — a to jsi ty, myslím, přehlídnul, sic bys nepadal do takového zanícení.“

„Sprosté děvče? — tuším, milá matko, že jsi chtěla říci: nízce rozené.“

„A kdyby? — jaký z toho následek?“

„Žádný jiný, nežli abysi beze všech předsudků jasným okem na tu dívku pohlédla.“

„Co je mi do ní? Až se zotaví, navrátí se do své vesnice — a kdo ví, zdaž ji pak více kdy uvidím. Toužit po tom alespoň nebudu.“

Ludvík se zamlčel.

„Pro živý Bůh — synu!“ sepnula hraběnka ruce — „nechci se domýšlet, že bysi byl za ten čas, co jsem tě na očích neměla, hlavu svou tak pošetile — romantickými vrtochy naplnil, že bysi teď byl v stavu něco učinit, co by rod náš pohaněło a srdce mi užralo?“

„Prosím, drahá matko“, namítnul Ludvík, „já myslím, že je taková starost o mne zbytečná. Vím předobře, co se s pravou ctí rodu našeho snáší — a nikdy na to nezapomenu.“

„Tím líp, tím líp!“ odpovídala popuzená hraběnka. „Já nejsem za to také tak choulostivá a tak přísná, abych tě pro nějaké rozehřátí mladé krve — pro nějaký

rozmar rozpálené fantasie kárala; vždyť jsme k tomu odsouzeni, abychom své slabosti snášeli. Jednej jenom pozorně — a vždy s povážením.“

„Také o rozehřátí mladé krve nebo nějaký rozmar mé obraznosti nemusíš býti ve starostech“, řekl Ludvík vážně. „Já nedbal nikdy na hříčky — ani v letech dětinských — snad se na to pamatuješ? — tím méně budu nyní o to dbát, a učiním jen to, co k svému štěstí za dobré uznám.“

Po těch slovech se uklonil a pokojně odcházel, ale hraběnka mu rychle nadešla. — „A co — co to bude? Mluv, pane synu! neukrývej svůj oumysl — já jej znám!“

„Tedy mi, drahá matko, dovolíš, abych teď o něm pomlčel!“ prosil Ludvík. „Nejsi v tom rozmaru, abychom o věci důležité s mírnou myslí promluvili. Ponechme si to tedy na jinou chvíli. Já se zatím podívám, jak se naší nemocné vede.“

19.

A opět přecházela hraběnka Volšovská po svém pokoji. Teď bylo jisto, jasno, již se nedalo upříti, čeho se hned v prvním okamžení lekla, když neobyčejné oučastenství syna svého se sprostou dívkou pozorovala.

Bouřlivě dmula se ňádra její, a v každé žilce napínala se starokmená aristokratka. Každá krůpěj krve hořela v ní tím předsevzetím, že nedovolí, aby se ratolest rodu jejího ve prach snížila, ježto se může k slunečním výsostem vypínat.

„A kdyby byl v skutku tak pošetilý“, mluvila sama k sobě — „kdyby byl tak slepě vášnivý, aby zapomněl, co mně i sobě — svým předkům povinen: na mou čest! já bych byla v stavu pramen své mateřské lásky zasypat a ví mocí moudré ženy proti té pošetilosti bojovat.“

V tom uvedl komorník do pokoje Liduščina otce.

Starý voják zastavil se u dveří v uctivé postavě — jako počestný, zprávný muž před vrchností, od nížto žádného dobrodiní nežádá. Nevěděl ani, proč je povolán, leda že snad nějakého politování stran dceřiny nehody očekával.

Hraběnka ho bedlivě pozorovala. Srdce její naplnilo se hořkostí, a ta chtěla mocným proudem přes rty se vyhrnout. Ale vznešená dáma se poněkud umírnila — vždyť jí také vážná přímá tvář starcova imponovala! — a přistoupila konečně až k samému starci.

„On je tedy otec toho děvčete —?“ prohodila při tom trochu příkře.

„— které milost hraběcí do svého domu přijmouti ráčila“, doložil Mareš.

„Sloužil ve vojsku, jak vidím!“ řekla zas hraběnka, hodíc hlavou po Lipském křížku, kterýž mu visel na prsou. — „Bude tedy na čest držet?“

„Na čest?“ — opakoval stařec a tvář se mu zarděla — srdce začalo bouřit; byltě dnes vůbec snadno k rozjitření. „O tom posud nikdo nepochyboval.“

„Jak mohl tedy trpět, že jeho dcera s mým synem — jak to mám říci, abych se jeho cti nedotkla? — avšak on mi beztoho rozumí.“

„Nerozumím, paní hraběnko!“ řekl stařec rázně. „A jak se mi zdá — ani vám rozuměti nesmím.“

„Jen se nedělal nevinnějším, nežli v skutku je! Či to neviděl, že můj syn s jeho děvčetem zamilované hříčky tropí?“

„Ne — to jsem neviděl, paní hraběnko! Co jsem pozoroval, nebyly žádné hříčky, ale blažená zábava dvou mladých čistých srdcí, na kterou se dvě staré otcovské oči pokojně dívati mohou. Ostatně jsem pana hraběte ani neznal, poněvadž k nám pod cizím jmenem přicházel — ale neměl jsem také příčiny o jeho poctivosti pochybovat, aniž je teď mám — dle toho, co jsem z jeho vlastních rtů doslechl. Nepřicházel k nám k vůli pouhým hříčkám — ale proto, že ho pod mou střechu něco táhlo, čemu my sprostáci kus poctivé lásky říkáme.“

„Zbláznil jsi se, starý člověče?“ zvolala nyní hraběnka, hněvu a hořkosti uzdu popouštějíc. „Nevíš, jaká mezera mezi kolébkou mého syna a tvého dítěte leží? Nevíš — avšak, co bych proti tobě zbraní rozumu bojovala! Budeme muset jinými slovy rozprávět, aby ti zašla chuť na tak výnosnou špekulací, jako je kus upřímné lásky mladého hraběte k sprostému děvčeti.“

„Pro živý Bůh — paní hraběnko, ustaňte!“ zkřikl Mareš — „a neděljete bolest poctivému člověku. Já vám již řekl, že jsem pana hraběte neznal, a sotva jsem dnes pravdu zvěděl, ustanovil jsem dvéře domu svého před ním uzavřít. Ale on sám porazil úmysl můj a dotvrdil mi, že to s mým dítětem poctivě myslí.“

„On je bezhlavý blázen i s vámi — a to děvče je asi vychytralé kvítí, že si ho dobře opoutalo!“

„Paní hraběnko — nezapomínejte ..... avšak arci, vy jste matka, a já vám jakožto otec rád věřím, že se tato známost pana hraběte s mým dítětem vaší panské mysli příčí — a protož také mlčky slova přijímám, kterýmiž dítě mé ve svém hněvu tak nespravedlivě urážíte. Moje dítě je čisté, nevinné kvítí, jako lilie z boží zahrady, a jestli pana hraběte opoutala: tedy žalujte na samého Stvořitele, že ji tak přepodivně i v její nízkosti ozdobil. Ostatně musím vám pro upokojení hned vyjevit — že nevím, bude-li se dítě moje k synu vašemu ještě hlásit. Ono ztratilo k němu důvěru, an ji vypůjčeným jmenem oklamal.“

Hraběnka zaslechla tuto zprávu s velkou radostí. Byla to sice tenká, slabá nit, ale ona se jí přec rychle chopila i usmyslila si, že ji silněji zapřede. Především ale musela tóm celé rozmluvy proměnit. Poznávalať, že s pudkostí mnoho nesvede.

„Jak vidím, jste povážlivý člověk“, jala se tedy po krátkém rozmyšlení velmi mírně mluviti — „a protož také pochopíte, že se musí tato známost přetrhnout.“

„Upřímně řečeno, milostpaní hraběnko! — já bych

to také rád viděl; ale s panem hrabětem bude v tom případu těžké pořízení —“

„Pan hrabě nemá v tom případu žádné vůle a musí moudré rady poslechnout; to musí ale také vaše dcera učinit.“

„Ta to učiní, bude-li potřeba; ale já ji nebudu radit; já se spolehám na její srdce a zanechám celé štěstí v rukou jejích; ať jedná, jak myslí.“

„Tak?“ řekla hraběnka zase popuzena. „A což kdyby myslila, že s ní hrabě něco opravdivého zamýšlí?“

„Děj se vůle boží!“ odpověděl stařec vážně, ramenama pokrčiv.

„Vůle bláznů!“ rozkřikla se dáma, nastrojenou mírnost odhazujíc. „Já dám tu svůdnici z panství vyhnat!“

„Paní hraběnko!“

„A tebe, ty starý přechovavači, naučím, abysi po věcech nesahal, ježto sama nebesa tak vysoko nad tebe postavila, že k nim bez závrati ani pohlídnout nemůžeš.“

„Ničemu mě neučte, paní hraběnko!“ zvolal nyní starý voják s jiskřícíma očima, na celém těle se třesa — „jste naproti mně tuze mladá, a já už prošel školu života. Milostí císaře pána a pilností těchto svých starých rukou jsem svým vlastním pánem a mohu i se svým dítětem, když je vám tak libo, vašemu panství záda okázat — vy ztratíte poctivého člověka. Ale při tom nesahám po ničem, co mimo mé právo leží — ano, jak vás nyní, moje vysoce urozená paní hraběnko, znám, styděl bych se ruku tam položit, kde vaše ležela.“

„Ha, opovážlivý člověče!“ zvolala hraběnka a přikročila rychle k hedbávné šňůře, kteráž vedla ku zvonci.

„Já jsem poctivý, zachovalý člověk, paní hraběnko!“ odpověděl Mareš, hrdě staré čelo vypnuv — „a neumím-li dosti hlazeně rozprávět — račte prominout; však ony z vašich řečí také třísky do živého masa zalízají.“

S tím se obrátil a chtěl odejít; v tom ale vešel komorník, přivolaný hraběnčiným zvoněním.

„Pryč s tím člověkem ze zámku!“ velela mu nyní dáma — „pryč s ním i s tím děvčetem!“

Mareš se při těch slovech zastavil a hleděl na hraběnku plamennýma očima. Bylo‘ mu, jakoby neměl svým uším věřiti, a v hlavě mu to hučelo. V tom ho vzal komorník za ruku, chtěje ho skutečně ze dveří vést.

„Zpátky!“ zahřměl tu na něho stařec a prudce jím postrčil — „nedotýkej se mne žádný, ať odejdu čistý z domu tohoto!“

Ohněm sršící zraky jeho upnuly se při tom ještě na hraběnku, a nohy odnesly ho potom kvapnými kroky z pokoje.

20.

V malé sice, ale skvostně upravené a visutou lampou jemně ozářené komnatě, na hebkém loži, spočívala ptáčníkova dceruška. U nohou jejích stály dvě panské služky, u hlavy domácí lékař, prostý, zletilý muž.

Liduška byla sice již v rukou jeho procitla; ale hned na to upadla zase do mdlob, kteréž ji nechtěly nyní opustit. Zkušený Aeskulapův žák vrtěl hlavou. Celá dívčí bytost byla jaksi nepřirozeně rozjitřena a tím nad míru seslábla; nepatrná nehoda hrozila nemilými, dlouho se vlekoucími následky.

U okna stál Ludvík a hleděl do tmavých oblak, jež byly noční krajinu zastřely. Srdce jeho bylo v horečním zanícení; duše jeho tonula v bázni o drahou dívku, pak byla sevřena úzkostným tušením. Věděl, že byla matka starého Mareše k sobě povolala, i čekal, jak se asi od ní navrátí. Čekal to s bázní a nadějí, neboť nemohl před tím se starým mluviti, aby mu byl snad několik potřebných slov napověděl.

Skoro tesklivé ticho panovalo v komnatě. V tom se

rozlítly dveře a přes práh kročil starý ptáčník tak prudce, že se všickni zděšeně i nevrle obrátili.

Ale toho si stařec nevšímal. — „Mé dítě! — dejte mi dítě mé!“ volal při tom s planoucíma očima a tak ouzkostně pronikavým hlasem, že ho nemohl nikdo pochopit. Tak si nebyl ani počínal, když byl své dítě poprvé v jeho nebezpečném stavu zahlídl. Přitom dral se až k samé posteli.

„Ticho, milý muži — ticho!“ odbýval ho lékař mírně, ale pevně. „Váš křik tady nic nenapraví.“

„Co je, milý otče?“ ptal se ho rychle Ludvík, vida na jeho tváři veliké vnitřní pohnutí. „Upokojte se!“

„Mé dítě — mé ubohé, poctivé dítě mi dejte!“ volal zase Mareš — „pak bude pokoj. Svůj poklad chci, kterýž mi ani celý svět nezaplatí — a kterýž tady vyhazujou — mé dítě!“

„Co to mluvíte, otče? Zpamatujte se!“ domlouval mu Ludvík. „Tady se nic takového neděje.“

„Děje se! moje hanba se tu děje — ta zde vyrostla jako prašivá houba po palčivém dešti — a ten déšť — to byla milostivá slova z panských úst — ha ha ha! — o! já přijdu o rozum; dejte mi dítě mé!“

Ludvík pokynul na služky, aby se odstranily, potom vzal starce pod paždí, aby ho poněkud od postele odvedl. — „Otče! umírněte hněv svůj,“ řekl k němu jemně a vážně, bera se s ním k oknu — „a zjevte mi, co vás potkalo. Já jsem tu pánem — já! ke mně se utecte důvěrně, stalo-li se vám příkoří. Mluvte, co vás tak pobouřilo? Vím, že jste byl u hraběnky, i litoval jsem již, nemoha vám dáti dříve jakousi rukověť, dle které byste byl své řeči řídil —“

„Co rukověť, mladý pane?“ přetrhnul mu stařec pásmo řeči. „Já nepotřeboval nikdy poučení, jak mám slova klást — a sestárnul jsem při tom ve cti.“

„Té cti by se nebylo uškodilo, otče — nehorši se! Pomysli jen, že to byla *matka* moje —“

„Ale já nejsem její pes — aby mne vyháněla, a to

před očima člověka, kterýž snad po celý život nic nedělal, nežli že na cinkot jejího zvonce pozor dával. Mne vyhánět i s mým dítětem! — dejte mi tedy to dítě mé, já si je vezmu — náruč moje není ještě tak slabá — já si je odnesu a odejdu z domu, z něhož mi přišlo tolik hořkosti.“

„Ale otevři pak oči, starý muži!“ káral ho Ludvík již poněkud nevrle. „Jak pak můžeš odejít s Lidmilou, an posud ve mdlobách leží?“

„O mé dítě!“ zkřiknul stařec a vymknuv se Ludvíkovi, chtěl se vrhnout na lože.

„Zpátky, pošetilý člověče!“ opřel se mu však lékař, vší silou ho zadržev. „Zde jsem já pánem a musím za následky odpovídati. Či chceš býti vrahem svého dítěte?“

„Vrahem? — já?“

„Ty! Cokoli se stalo — stalo se a nepůjde více zpáteční kolejí; aby to ale k horšímu nedoběhlo, to můžeme zabránit a nesmíme si v tom sami překážet. Sedněte a čekejte v mírnosti, až se bude moci dítě vaše na nohy postavit, pak přistupte se svým požadováním.“

V tom okamžení uklouzlo hlasité vzdychnutí dívce mdlobami opoutané. Bylo jako ohnivý šíp do prsou otcových a proniklo nejhlubší útrobu starcovu. On zapomněl na hněv a poddal se užíravé starosti o nešťastné dítě. Postavil se zase k posteli a volal sklíčeným hlasem: „Milé dítě — Liduško! — povstaň — otevři oči — tvůj starý otec tě volá!“ — Ale dívka ho ještě neslyšela a lékař si ho nevšímal; ten měl teď zase plné ruce díla s nemocnou, stíhaje tlukot žil a srdce jejího.

Za to vynakládal Ludvík všechnu svou výmluvnost, aby starce upokojil.

V tu chvíli povstaly ale nepokojné, hlasité, vadivé hlasy v předním pokoji. Byly to panské služky s komorníkem, kterýž ve jmenu hraběnky přicházel a ptaje se nešetrnými slovy po starém Mareši, bez okolků do komnaty vejíti chtěl. Děvčata mu to ale zabraňovala; dílem je k tomu vedl přirozený outlocit, dílem poznání, že mladému

hraběti na nemocné dívce jaksi mnoho záleží, a že se tedy s dobrou potáží, když se k ní a otci jejímu co nejšetrněji chovati budou.

Ludvík vyšel ven. — „Co se to zde děje?“

„I tu přišel ten nepokojný člověk, milost pane!“ prohodila panská neohroženě — „a chce mermomocí do pokoje; jakoby nemohl říci, co chce, abychom to panu hraběti vyřídily.“

„Co jest?“ ptal se Ludvík krátce.

„Paní hraběnka dala z outrpnosti pro ty lidi zapřáhnout,“ řekl komorník; „a poněvadž je už hezky pozdě, tedy myslím, aby se nezdržovali —“

„Co tu máte vy myslit?“ přetrhnul mu Ludvík další slova. „Vy konejte, co vám panstvo poroučí, ale myšlení při tom nechte; to vám bude prospěšnější.“

„Ale paní hraběnka —“

„— vám dala rozkaz, a já ho beru nazpět. Rozumíte? Dejte vypřáhnout, anebo chcete-li, můžete jet sám.“

Pak nařídil služkám, aby zas do komnaty vešly a lékařovi k ruce byly; sám se odebral k hraběnce.

Tam nastala nyní prudká rozmluva. Hraběnka byla náramně pobouřena; potkalo ji to, co byla živa, poprvě, aby se jí oblíbené zámysly tak zvrátily — a potom: panský rod, čest, poskvrnění krve, lidské pomluvy — nevěděla, nač dříve mysliti, proti čemu dříve bojovati, ale prsa její byla přeplněna tak velikou hořkostí, že nemohla povážná i prosebná slova Ludvíkova průchodu skrze ni nalezti.

A Ludvík nezapíral nyní svou lásku k Lidmile; on nechtěl matku lží upokojit a vítězství snad klamem získat.

„Ano, miluji tu dívku, podle našich zakrsalých náhledů sprostě rozenou, za to ale od samého Boha bohatě na duši nadanou, že nemohu tento plamen v sobě udusit, nemám-li zradu na svém vlastním blahu a vraždu na dívce spáchati.“

„Nuže tedy z toho nic nepáchej — an vidím, že je

ti slepá vášeň milejší a hlavnější nežli čest domu tvého a život matky tvé.“

„Já nevidím žádnou opravdivou pohromu naší cti — a co se týká tvého života, to jsem přesvědčen, že mi tě nebe ještě dlouhá léta uchová.“

„Mlč! já se toho nechci ani dočkat; měla bych jen s tvým rozumem co zápasit. My nebudeme spolu od této chvíle nic více jednati; ale já najdu bohdá jiné cesty, které tě k rozumu přivedou.“ —

Konec rozmluvy byl takový, že dala ještě tu chvíli věci své skládati. Před půlnocí opustila zámek a jela k přítelkyni Zalužanské, k níž to byla před večerem posla vypravila, že nemůže přijeti.

Celý Volšov byl u velikém pohnutí a v těsném očekávání, jak se nemilý stav všech věcí mezi panstvem ukončí.

Ludvík se neuchýlil ani na lože. Liduška ležela jako v ohni, a podivné, děsivé útvůry naplňovaly rozpálenou hlavu její. Nevěděla o sobě.

Mírná, jemná duše Ludvíkova zachvěla se nyní také hořkostí a hněvem. Zpomněl si na Horinu a dal ho hned druhý den zrána předvolat. Považoval ho za pramen a počátek všeho zníklého zmatku a nesváru.

Zlomyslný lesník předstoupil před něho s polekanou duší a se skroušenou tváří. Byl již doslechl, co se mimo jeho nadání všecko přihodilo, a neočekával pro svou osobu nic dobrého.

Ludvík ho měřil dlouho plamenným okem. — „Pane polesný, měl bych vám dáti na vědomou a poznanou, jak velice jste mě urazil — o čem je řeč, nepotřebuji vám bezpochyby zejmena povídat? ale omlouvám mstivost vaši k vůli neštastné vášni vaší, a abychom si příště potkávaním hořké okamžení nepůsobili, na jiné panství vás přesadím.“

21.

Ve skvostné komnatě, na hebkých peřinách, ležela ptáčníkova dceruška v bělounkém, domácím živůtku z nejtenčího plátna; hlavinka její, v malém pěkném čepečku s drahými kraječky, spočívala na jemné podušce s okrajem ze zeleného hedbávi. Tílko bylo přikryto takovou též pokrývkou.

Tváře její vypadaly jako dva vybledlé růžové lupeny. To nebyla ta srnka, která běhávala křovím a po lukách — to bujné, rozkošné kvítí, které se dařilo na božím slunci, na větru i mrazu. Toť bylo se sebe — alespoň se to tak zdálo — všechen pozemský lesk setřelo, že na něm nic nezbylo, nežli co pocházelo z výšin nadvětrných, a zářilo nyní jakousi tichostí jasných, po trpkém zkoušení k věčnému životu vyvolených duchů.

Při samé posteli, u nohou svého milého dítěte, seděl starý otec — se sklopenou hlavou; tíže minulých dní mu jí byla sehnula, jakoby na ni mnoholetá strast byla ulehla. Tvář jeho byla popsána písmem hlubokého žalu.

Na svém starém místě u okna stál Ludvík, kalným okem hledě na letní, veselou krajinu.

Nyní se dívka poněkud pohnula, otevřela oči a upnula je na otce. Usmála se — ale jakýž to rozdíl mezi jejím bývalým a tímto smíchem! — asi jako mezi večerními červánky a poledním paprskem; usmála se a vztáhla po otci ruku.

Věděl-at již, kde se nachází; ale její pohled a to pohnutí ruky bylo jako patrným znamením, že chce odtud pryč, a že nechce už nikde pobývat, nežli v srdci otcovském. Starý Mareš to také v skutku cítil, a když ji vzal za ruku, vstoupily mu dvě veliké slze do očí.

Při prvním procitnutí z horečního zápalu nevěděla dívka, kde je a co se to s ní děje. Nebylo jí v prvním okamžení jinak, než jakoby byla hrobní branou do jiných

končin odputovala, kdežto se na ni teď celý jiný svět díval. Teprva pozvolna vracela se jí pamět, a když jí otec napověděl, co ji bylo potkalo: vstoupila jí celá událost živě před oči. Slyšela zase otcovu zprávu z Horinova pramene — viděla se na veřejné silnici, viděla Ludvíka v panském kočáře — a nyní byla v jeho domě.

„Oklamal mě, oklamal!“ zašeptala třesoucíma-se rtoma a dala se do hořkého pláče, jako dítě, když se mu nejmilejší hračka pokazí.

Ludvík se přibližoval k posteli, ona kývala prudce rukou a vší silou obrátila se na druhou stranu.

Lékař zapovídal všeliké pohnutí, a tudíž se muselo všecko vzdálit. Jen otec tu seděl jako železná socha. Klášterní poklid rozhostil se zase po komnatě.

Dívka upadla do tichého spaní, z něhož na počátku vykřikovala; ale zpovolna se tišila, až docela utichla. Když procitla, dala si ještě jednou od otce všecko povídat, a velmi pozorně poslouchala. Pak se najednou na polo vzchopila.

„Ale proč nejdeme domů? — v mé malé tiché komůrce bude mi volněji, tam budu mezi svými.“

„O já bych tě odnesl na rukou, zlaté dítě!“ zvolal starý otec — „ale zlý doktor mi nechce dovolit a *on* také ne; nazývají mě tvým vrahem.“

„Vrahem?“ opakovala dívka po krátkem zamlčení. — „A tebe? Nu tedy zde zůstanem; vždyť to snad nebude už tak dlouho trvat.“

Z celé bytosti její vysvitala nyní jemná trpělivost a měkká povolnost; všecko jí bylo vhod ..... všecko tak, jakoby pražádného práva neměla něco očekávati a jakoby v skutku i nic neočekávala. Jen malá starost o starého otce ji klíčila.

„Je ti už dlouhá chvíle, tatínku — viď?“ ptala se ho nyní — ale stařec zavrtěl hlavou. — „Nu, jen se již potěš; dlouho zde meškat nebudem. Je mi tak lehko, jakoby mi byly peruti narostly.“

„A těmi bys mi chtěla ulítnout, duše moje?“ zvolal

nyní Ludvík, blíže přicházeje. „O ne, ne! Těmi tě obdařilo nebe, abysi poletovala okolo mne a ochvívala moje prahnoucí prsa.“

„Ah, pan hrabě!“ zašeptala dívka, sotva že první zvuk řeči jeho zaslechla, a sklopila oči. „Děkuji vám za vaši laskavou a neunavnou péči — ale byla bych teď ráda s otcem o samotě.“

„Lidmilo! má drahá dívko!“ zvolal Ludvík, ruce na prsou spínaje. „Zasloužil jsem *toho* od tebe? Duše moje tone ve smrtných starostech, práhne po útěše — a ty mě odháníš od pramene, z něhož jedině bych mohl posily nabyt?“

„Pane hrabě,“ šeptala dívka, a lehounkým ruměncem obarvily se tváře její — „prosím vás, odejděte jenom na chvílku; já se pokusím, budu-li moci povstat, abych dům váš déle neobtěžovala.“

Ludvík upřel na ni ještě dlouho trvající pohled, pak zavrtěl žalostně hlavou a vyšel do předního pokoje. Tam nařídil služkám, aby si hleděly nemocné.

Za malé půl hodinky stála již dívka u okna, skrze něžto ji lahodivý letní vzduch ochvíval; ale nebyla to na první pohled ptáčníkova dceruška, ne! to byla rozená slečna. Stála tu v bílém podomáckém oděvu, jakž jej umělé ruce zámeckých ženštin co nejpěkněji zhotoviti dovedly; i stála tu, jakoby v tom drahém, vkusném rouchu odjakživa byla chodila. Stála — a pohlížela v stranu, kde myslela, že leží Podlesí. — Opodál stály služky a divily se její spanilé postavě; ale starý Mareš vrtěl hlavou; on by byl své dítě raději v sprosté sukni a živůtku viděl.

Služky odešly, a Ludvík zase vešel. On sám pozastavil se nad podivnou dívčí proměnou! nikdy se mu nebyla stará, duchaprázdná průpovídka, „že dělá šat člověka,“ v tak úplném světle potvrdila, jako zde. Prsa jeho vydmula se rozkoší a blahou nadějí. — „Kdyby ji takto matka viděla!“ myslil — „zdaž by mohla vzdorovat?“ — Ten bláhovec!

„Moje Lidmilo!“ promluvil hlasem, kterýž jindy celé srdce dívčí pronikal, a pospíšil k ní s rozpiatýma rukama. Ona se obrátila, jakoby ji byla elektrická jiskra projela — a tak stáli nyní ztuha před sebou. On chtěl důvěrně ruku okolo tílka jejího položit; ona však ustoupila.

„Nechte mě, pane hrabě!“ promluvila šeptavě, a ty tmavé, jindy tak jiskrné, blahozářivé oči upřely se teď na něho tak prosebně, že mu hned všecka naděje míjeti začala. — „Tak mě již nenazývejte. Co mě potkalo na mém milém hradě, čeho jsem se dočkala pod boží oblohou a v naší tiché chaloupce — to všecko potkalo mě jako zlatý sen, jako krásná pohádka, jako dílo laskavé kouzelnice — a já to nebudu příště za nic jiného považovati. Sladký omam pominul — nerušte mi alespoň památku.“

„Ale pro živý Bůh, Lidmilo!“ zvolal nyní stísněný Ludvík — „co se s tebou stalo? Odkud tento převrat? Proč odtrhuješ ode mne srdce své?“

„Proto že jsi lhal!“ zašeptala dívka s velikou, skoro hrobovou vážností. „Já ti nevěřím!“

„Já nelhal!“ zvolal Ludvík živě. „Ty sama přispěla jsi k tomu omylu, a moje celá vina je ta, že jsem tě dříve z bludu nevyvedl — ačkoli bych to byl již brzo učinil.“

„Brzo? to jsi měl hned učinit; a myslíš-li v skutku, že to byla věc nepatrná, tím spíše mohl jsi mi pravdu pověděti. Ale já ti povím, v čem tvá vina leží. Ty jsi se styděl — snad za mne i před sebou —“

„Lidmilo!“

„Nechte mě domluvit, pane hrabě! — Ty jsi se styděl — ostýchal a bál jsi se.“

„Co ti to napadá! Koho bych se bál?“

„Sebe, svého rodu, svých přátel — to nevím, ale přece se nemýlím; a ty nebudeš chtít dále lhát. Já ti otevřela svou celou duši — ani dost malého místečka v ní nezůstalo, abych ti je nebyla okázala; a ty jsi nebyl s to říci: Já jsem ten a ten! a mluvil jsi se mnou

o budoucnosti, kterouž jsi mi při svém stavu nikdy podat nemohl. Byla-li jsem ti tuze nízká, proč jsi hned nezkřikl: Chraň se!“

„Ty mi činíš křivdu, Lidmilo — a tvůj otec ti vyjeví moje smýšlení; já se mu upřímně svěřil.“

„Můj otec mi neřekne, co bych sama nepozorovola.“

„Ty mi tedy nedůvěřuješ?“

„Ty jsi lhal —“

„O, tys mě nikdy nemilovala!“ zvolal Ludvík opravdivou bolestí uchvácen.

Lidmila s sebou trhla, polotemně vykřikla a sáhla si rychle k srdci. Tam ji to bolestně bodlo, smrtná bledost jí pokryla tváře a mrákota zastřela zrak její. Přitom se zabarvily rty její krví. — Byl‘ smutný následek rány, kteráž ji byla na silnici porazila a outlým částkám vnitřku jejího uškodila.

„Lidmilo!“ zkřikl Ludvík poděšeně a pochytil klesající v náruč.

„Mé dítě! má zlatá děvečko!“ bědoval starý otec, a dera se k dceři, odstrkoval nešťastného milence skoro nevlídně.

Rychle zavolán lékař, tento ale dováděl. — „Nedáte-li tomu dítěti pokoj, najměte si černokněžníka, aby vám je vyléčil. Ne jenom tělesní, i duševní pohnutí jí posud škodí — a to druhé snad ještě víc. Pryč odtud — pryč, pane hrabě! Co vy zde vyjednávat máte, to vám neuteče; ale mně by tu mohlo zatím něco uprchnout.“

Ludvík se vzdálil. Dívka se zotavila. Druhý den byla zase na nohou, a krásný den ji vyvábil do zámecké zahrady. O loket otcův opřena zanesla se volným krokem pod zelený baldachýn kmenovitých stromů. Služka ji opodál provázela.

Čerstvým vzduchem a jemným pohybováním rozkvětly poněkud tváře její. Dlouhý čas nemluvila, tiše tonouc v bolnosladké rozkoši.

„O, kýž jsem pod naším javorem,“ zašeptala konečně s toužebným zrakem — „anebo ve svém milém koutečku na starém hradě!“

„A ba, milé dítě — já bych tam už také radějš byl," prohodil stařec nepozorně. „Tu nás beztoho vyhánějí."

Dívka pevně na něho hleděla; stařec viděl, že se podřekl. — „Nemysli na omluvu, milý otče!" řekla dívka velmi klidně, „a pověz upřímně, co se ti přihodilo."

Starý popisoval výjev u hraběnky; dívka pozorně poslouchala. Ani dost malé trhnutí jejích tváří neprozradilo, že by se při tom nějak horšila. Jenom ku konci zakmitlo se jí lehounké usmání okolo rtů.

„Ta bláznivá osoba!" řekla po krátké přestávce — „ježto myslí, že ji nebe jen proto mezi své vyvolené přijalo, že ji panská chůva nosila. Ani vidět ji nechci — abych se za ni stydět nemusela, nemá-li sama kus takového citu. — Víš-li co, milý otče! — jdi, objednej na zejtřek vůz a nech jej někde asi čtvrt hodiny za zámkem stát. My sejdeme zase do zahrady — Bůh dá, že bude zas tak pěkné povětří — já pošlu panskou do zámku, pak dáme pozor, aby nás nikdo nepozoroval — a šťastně odejdem. Ten kus cesty až k vozu mi neuškodí."

22.

A kde byla mezi tím Ludvíkova matka? — Ta trávila dny u hraběnky Zalužanské; trávila je v hněvu, lítosti a naději. Ano, v naději! Očekávala totiž zajisté, neboť se v ní byla krev již poněkud ochladila, že Ludvík za ní přijede a že ji bude hledět udobřit. Že ani po několika dnech nepřicházel, vykládala si v ten smysl, že je dívka ještě nemocna, a že ji bude chtít dříve ze zámku odbyt.

Hraběnka Zalužanská se nemálo podivila, když tak neobyčejnou, již neočekávanou návštěvou za tmavé noci překvapena byla.

„Musíš mě několik dní u sebe nechat," řekla k ní Volšovská. „Já jsem tak mrzuta, že se nechci ani mezi stěnami svého domu vidět."

„Aj, aj, má drahá," divila se přítelkyně. „Ty mě lekáš. Tak jsem tě ještě neslyšela. Ani mezi stěnami svého domu! Co by tomu řekl náš Ludvík, kdyby tě byl zaslechl."

„Ten bude bezpochyby plesat, že mě nevidí. Ale jen ať se nezmýlí! Moje ruce dosáhnou daleko."

Zalužanská poslouchala jako u vyjevení — a přítelkyně musela vypravovat. Začala tedy o plánu, kterýž je obě tak dlouhý čas důležitě zajímal a jemuž nyní taková pohroma hrozila. Matka ustanovené nevěsty nechtěla ani svým uším věřit; ale konečně ji přece nic jiného nezbývalo.

Ani jedna, ani druhá dáma nechtěla se však ještě naděje své odříci, ale usnesly se prozatím na tom, že musejí celou příhodu Hortensii zatajit; podtají však vysýlaly pak pilně vyzvědače na Volšov.

Ale věc taková, jako je veřejná rozepře v panském domě pro synovu lásku, nedala se dobře zatajiti. Mimo to mohla si Hortensie na prstech vypočítati, že muselo hraběnku něco důležitého potkat; příjezd její s komorníkem a služkami, její ubytování-se v krajině, kteráž se krásou Volšovské nevyrovnala, semtam prohozené slovo její čeledi — slovem: všecko muselo k brzkému prozrazení vést, a protož uznaly obě dámy konečně, že bude lépe, když jí samy věc dobrým způsobem přednesou.

„Z našich úst bude to docela jinak znít, nežli kdyby k ní pověst s jiné strany dolítla. Celý obraz dostane jemnějších barev. Ostatně je Hortensie moudré děvče a bude vědět, co o té slabosti Ludvíkově soudit; ano vsadila bych se nevím oč, že dostane chuť, aby všechnu svou sílu na to vynaložila a tu kouzelnou síť sprostého děvčete přetrhla, v nížto Ludvík bezpochyby uvázl, že ani sám neví, jak."

A dámy s ní mluvily. — Hortensie poslouchala — onať znala oblíbený matčin zámysl, a Ludvík nebyl srdci jejímu lhostejný; ruměncem zahořely tedy při nenadálé zprávě tváře její, a prsa její se nepokojně zvlnila. Ale všecko jenom na okamžik.

Na to se rychle vzchopila a přistoupila k oknu, aby své pohnutí ukryla. Onať se musela hodnou okázati romantické školy, v nížto byla ducha svého vzdělala.

„Spočívá-li v této lásce Ludvíkovo štěstí," prohodila potom a usilovala co možná býti mírnou — „tedy nevím, proč by se mu mělo rušiti."

„Ale, milá hraběnko!" podivila se Volšovská, „nežertujte, kde se o tak důležité věci jedná."

„Žádné žerty, paní hraběnho! Pravé štěstí člověka leží v jeho srdci — to je jeho svět, a je-li s tímto svým světem v souhlasu, tedy se ho zevní svět ani nedotkne, a kdyby se na něho se vší hrůzou bořil — ačkoli to ani nemůže; neboť moudrý člověk zná tyto hrůzy, a ví, že to jsou dutá strašidla s dlouhými copy . . ."

„Ale dcero, kam pak to zabíháš? Ty jsi zase ve svých knihách, a život je přec něco docela jiného nežli poesie."

„Dílem máš pravdu, *chére mama!*" usmála se dívka, jsouc již jednou ve svém zamilovaném živlu — „neboť život je poetičnější nežli naše celá poesie; jenom že ho neumíme číst jako tištěná písmena."

„Ale vždyť se tu nejedná o poesii — ale o neshodu života, o nerovnost dvou stavů, jako je Ludvíkův a toho děvčete."

„Je-li tu podle vašeho zdání nějaké nerovnosti, tedy se dá mezera vyplniti. Jen si to rozmysleme. — Nebyl otec dívky vojákem?"

„Byl."

„Snad by se dalo docílit, aby ho — jako náhradou za to neb ono — učinili ještě důstojníkem. Takových příkladů máme dost a —"

„Ale dítě, dítě! kam to myslíš? Hodláš proti nám a proti sobě bojovat? Opravdivé spojení Ludvíkovo s tím děvčetem je přece věc nemožná, to sama nahlídneš —"

Hortensie se při tom jen usmála.

„— a my tu celou známost považujeme za pouhé překvapení —" pokračovala Zalužanská! „za jakési osle-

pení na marném pozlátku, kteréž by ale zmizelo, kdyby se mu lesk pravého zlata zablesknul —“

„Tys hrozně dobrotivá pochlebnice, jestli tvým slovům rozumím,“ dala se dívka do smíchu. „Prosaicky řečeno: chceš, abych se před Ludvíkem tak zaskvěla, že by k vůli mně na své polní kvítko zapomněl? — Pěkná to úloha — kdyby se při tom dvě srdce nezakrvácela“, doložila polohlasitě a zabrala se do myšlenek. Ale dámy jí předstíraly potřebu tohoto kroku tak horlivě, že se konečně musela k něčemu odhodlat. — „Pokusím se o to, co myslíte — ale jen k vůli Vám a Ludvíkovu štěstí, jak mi tvrdíte — jinak bych musela sama sebe nenávidět, chtíc míti při tom vlastní prospěch na zřeteli — a to všecko učiním ještě jen pod jedinkou výminkou. Dříve musím totiž to děvče poznat — a to vám povídám hned napřed, je-li Ludvíka hodno — jakož ani nepochybuji, neboť není člověk obyčejný, aby lpěl zas na obyčejnosti: tedy ustoupím z bojiště.“

23.

Jasně hořela denní zlatá lampa na modrém nebes oblouku, když hraběnka Zalužanská s Hortensií na Volšov jela. Byl to milokrásný, veselý den — jako duše panské dcery, kteráž si potají přála, aby nalezla v ptáčníkově dceři dívku, ježto by Ludvíka zasluhovala. Její lehounké sny o jeho milosti rozprášily se v této romantické žádosti jako ranní rosa na slunečním paprsku.

Byla to vlastně dobrá, šlechetná — trochu přepiatá — duše snad s ní hrála také malá marnivost, a tudy si rodohrdé, v samé konvenienci zletilé dámy špatnou pomocnici zvolily.

Ludvík se přicházejícím hostům podivil, ale obratnost jeho nedala nic znát a rozprostřela před nimi lahodnou hostinnost v nejskvělejším světle.

Hortensie ho pozorovala s velikým účastenstvím. Na ubledlých jeho tvářích spočíval tak hluboko vrytý žal, že se nedal sebe větším líčením zakryti.

„Pane hrabě!“ začala k němu hlasem důvěrným, když byly o samotě — „vy tu máte ještě jiné hosti. Není-li pravda?“

Ludvík na ni bystře pohlédnul. — „Víte-li to z úst mojí matky, tedy se divím, že se po tak nepatrných osobách ptáte.“

„Žádné hořkosti, milý hrabě! Přišlat jsem, abych je poznala.“

„To je mi líto, že jste konala cestu nadarmo. Moji hosté již tady nejsou.“

„Jak? — již tedy uzdravena —?“

„To pochybuji; spíše tuším, že jim tu panské povětří škodilo; proto odešli.“

„A vy jste je — pustil?“

„Oni neuznali za dobré u mne se opovědít, když můj dům opouštěli.“

„A vy zde stojíte?“

„Mám snad muky Taulovy snášet? anebo vraždu spáchat? Ano, divte se, milá hraběnko! Náš bázlivý doktor myslí, že bych svou přítomností pokazil, co on napraví.“

Na to vypravoval obšírněji. Hortensie poslouchala s celou duší. — „Tedy pojedu do Podlesí,“ řekla na to. „Co mám Lidmile vyřídit?“

„Vy — hraběnko?“

„Nevěříte mi?“ ptala se Hortensie s planoucím zrakem. — „Myslíte, že jsem společnice matek našich, ježto nám nerozumějí? — Co mám Lidmile vyřídit?“

„Poznejte ji — jak poznáte velikost mého neštěstí a budete vědět, co jí říci!“ zvolav Ludvík a stisknuv ruku její, odkvapil, aby ukryl slze, ježto mu na mužnou tvář vyhrnouti hrozily.

„Vyhráno!“ plesala dívka v duchu, dala hned zapřáhnout a jela do Podlesí.

Tam se ovšem takové návštěvy nenadáli. — Šťastně byli Mareš a dcera jeho z Volšova uklouzli, a když vešla Liduška do své tiché komůrky, dala se sladkou bolestí do tichého pláče. Pak se uložila na smrt umdlena.

Za několik hodin na to přijel za nimi zámecký lékař s potřebnými léky a ponaučením. Při tom hubo-val, mluvil o nebezpečí a varoval před nepozorností. Ale stařec i dívka ho poslouchali, ani neodpovídajíce, a když odešel, zhluboka si oddechli. Vždyť byli doma, kde se ničeho nestrachovali.

Druhého dne oblíkala dívka svátečné šaty. Nevě-děla ani, proč to činí; ale ono jí to těšilo. Vždyť se jí už po nich stýskalo. Potom se postavila k oknu a pohlížela na zámecký vrch.

„Můj zlatý tatínku!“ promluvila sladce prosebným hlasem — „já bych ráda na hrad. Dovedeš mě tam?“

„Milá děvečko, to tě tuze unaví,“ namítal starost-livý otec; brzo ale dívce povolil, ježto se za dosti silnou považovala a radostí z té procházky si mnoho slibovala, i vydal se s ní na cestu.

Podepřena o loket jeho kráčela zhůru; jakési nad-pozemské zanícení prochvívalo celou duši její. Bledé, přepadlé tváře její zarděly se horečním zápalem, a oči její se leskly jako leskem kovovým.

Ani jeden, ani druhý nemluvil. Oba se pohřížili v my-šlenky, kteréž jim proměnu lidských dní na mysl uváděly. U lesní kaple se Liduška zastavila, poklekla a dlouho se modlila. Když povstala, byla jako na smrt ubledlá. Otec se poděsil i chtěl ji vést nazpět; ona ale zavrtěla hlavou a pohlédla na něho tak prosebně, že jí musel býti po vůli.

Milý tatínku!“ jala se po nějaké chvíli tichým hla-sem vypravovati — „Ludvík dostane jinou nevěstu. Di-víš se? Já ji viděla dnes ve spaní — a když jsem se nyní modlila, zjevila se mi zase tvář její.“

„Aj, to jsou marné sny, milé dítě!“ káral i prosil ji otec — „a kdybysi na toho člověka nemyslila —“

Liduška se bolestně usmála, stiskla otci ruku a skло-pila oči. Cítila, že bude muset na něho mysliti, dokud v ní krůpěje krve bude.

Když dostoupili vrchole a blížili se k oblíbenému útulku, hořely zase dívce tváře, a kolena pod ní klesala;

přitom se chvěla na celém těle. Sklíčený otec počal bědovat, ale ona se jen usmívala a upínala zraky po místech, kde byla poprvé Ludvíka spatřila. Jen s velikým namahánim dovedl ji otec na drnovou pohovku. Ona na ni mdlobou sklesla a napnula se celou délkou pod zeleným krovem hustého křoví a zamhouřila oči jako v blouznivém snění. Otec si vedle ní poklekl a stíhal s bázlivou duší nestejné její oddychování.

V tom přiběhla pěšinou domácí podruhyně. — „Ah, dobře, že Vás nacházím!“ volala. „Podívejte se, jaká vzácná paní se to po vás ptá!“

Liduška otevřela oči a spatřila — Hortensii. I vzchopila se dopola, zkřikla: „To je ona!“ — sáhla si k srdci — a pramen krve zabarvil jí zase ústa. Se smrtelnou hrůzou uchvátil ji otec v třesoucí se náruč a volal s vyděšenou podruhyní k nebesům o pomoc.

Hortensie tu stála ustrnutím jako socha.

Krev se brzo sice utišila — ale tvář dívčí potáhla se alabastrovou bělostí. V tom se ozvalo nad touto kupou žalostí a hrůzy hlasité zkřiknutí, a nad jich hlavami stál Ludvík, jejž byla touha druhou stranou na milé místo přivedla, aniž byl tušil, k jakému divadlu se tu nahodí.

Nyní skočil se zřícenin dolů.

„Zlořečený vrahu!“ roznítil se na něho starý ptáčník, i byl by po něm rukama sáhl, kdyby nebyl nešťastné dítě v loktech držel.

Ale v tom okamžení otevřela také zas dívka oči sklenným leskem potažené a upnula na otce pohled, při němžto se všechen jeho hněv rozplynul.

„Moje Lidmilo!“ bědoval Ludvík a vrhnul se jí k nohám.

Ona pozvedla vší silou ještě ruku a podala mu ji, ledovatě studenou. Nebeský mír oslonil při tom líce její.

„Tady ponejprv a naposledy,“ zašeptala. — „A nyní mě pusť a podej ruku tam té spanilé postavě — to je tvoje budoucí — já ji dnes viděla ve snu. Tvá matka se usmívá . . .“

V tom umlkla a klesla nazpět.

Ludvík klečel vedlé ní ještě okamžení v hrozné bolesti, zakrývaje si tvář oběma dlaněma. Pak se rychle vzchopil a pobízel zoufanlivě k pomoci. Ale pobízení jeho bylo marné — a Hortensie nemohla dívce už nic vyřídit.

Ramena starcova opnula se křečovitě okolo těla nešťastného dítěte, a šedivá hlava skleskla na prsa jeho, jako vichrem zlomená koruna starého dubu.

Hudební dobrodruzi.

Novela.

(Psáno roku 1883.)

— — Nevím věru, mám-li dobrému ujci za to děkovati, že mě neodhodlal k nějakému ouřadu nebo jiné próze života. Nešetřil arci outrat, kdykoli se o vzdělání ducha mého jednalo, i byl jsem zasypán učiteli, kteří mě žádostivého uváděli do chrámu krásných umění: ale právě proto se nyní obávám, že budu za dnů budoucích malého zalíbení nalezati v tichém živobytí venkovském, k němuž mi ujcova vůle cestu vykázala. Že mně i budoucímu lidu mému blaho připraviti a bratrovce svého před nebezpečím velkého světa zachrániti obmýšlel, to dobře poznávám; těžko mi však dosavad rozhodnouti, s jakou chutí se jednou starati budu o pole a setbu, o lesy a zvěř, o rybníky a jiné věci hospodářské, ježto jsem až dosud nejraději jen při Wielandu a Göthovi, při Mozartu anebo při oblíbeném svém uměníčku malířském s rozkoší pobýval.

— Káráš mě, příteli, a uvádíš mi na mysl Horacovo: *Beatus ille, qui procul negotiis* .... Nu, jednak mě arci vábí blaženost venkovská, i milerád si představuji, cokoliv se o ní básníkům kdy říci uzdálo — pak se v duchu již také s poddanými obírám, chvílkami také něco spisuji anebo si hledím svých obrazů: jednak se mi ale duše nepokojí, vidoucímu, že se lidé stáří mého k povoláním vznešenějším ubírají a k důstojnostem připravují. Děj se ale co děj. Vesele pustím se zatím do čarovné Italie.

— Mrzutý jsem. Proč? Protože sám sobě zůstávám pohádkou, kterouž uhodnouti nemohu. Jaké to podivné zvíře — nazvané *člověk?* Lítí lesní dravcové oblibují sobě teplý stánek — brlohu pro svou rodinu — domov. Člověk se honí po zemi a po moři, a usadiv se konečně, počne toužiti po jiné krajině. Kdež pak je asi domovem? A kdež asi já? .... Ptá-li se mě kdo na vlast, a já řeknu: „Ich bin ein Deutscher" — ptá se také: Odkud? a já doložím: „Aus Böhmen." Český Němec — Německý Čech! Úsměch vidím na tváři cizincově. — Řeknu-li: „Ich bin ein Böhme" — a nevím o národu, k němuž se takto přihlašuji, ani o jeho jazyku, o způsobech, o žádostech, o jeho bytosti nic jiného, nežli co se mi buď z nepravých nebo nečistých pramenů doneslo: vidím opět úsměch na tváři cizincově a cítím s bolestí, že se nemohu národem a vlastí honositi, jako ty, příteli, nebo jako Vlach, Španěl a Francouz.

— Stál jsem ve Vlaských Benátkách mezi tisíci zakuklenců, jenžto se tu o dnech masopustních škádlívají a obveselují strakatými tanci. Stál jsem v Londýně ve veliké nemocnici, a kvílení několika set bídáků, nouzí a vášněmi usvadlých, ozývalo se po strastiplných ložích. Stál jsem pod Vesuvem, a plamenní proudové vystřikovali ze střev vyduté hory po ustrašené krajině. Stál jsem v Paříži, v jasně osvětlených, královských síních, a vůkol se hemžila strakatá směsice pánů ve skvostných kabátech, na prsou celá nebesa lesknavých hvězd — stál jsem tam onde, a všude mne pojal cit člověčenstva. Trvalo to však jen krátký okamžik; stál jsem tu zas brzo, nevěda, jak a kde uspokojiti nevýslovnou touhu, ježto mě po celém světě prohání. Ještě se podívám pod míruplné střechy švýcarské. Tam prý bydlí svaté, neporušené ticho. Uvidíme, co pravdivého o tom napsali.

— Náhodo! jsi-li ty ta mocná panovnice, ježto námi, jako dítko míčem, z oumyslu do oumyslu pohazuje — jsi-li ty to? anebo mne vedl dobrý anděl strážce po nynější dráze? — Díky vám!

Nebyl jsem ve Švýcařích; ale byl jtem do nich na cestě. Věci své poslav do Bazileje, pustil jsem se pěšky podlé Rýnu. V rajském údolí napadl jsem osamělou krčmu pro pohovu pocestných i pro odpočinek okolních rybářů. Den byl krásný, já neměl na spěch — i vyšel jsem tedy, abych se ohlídnul v půvabném okolí.

Vždyť jsi byl sám v krajinách porýnských, a znáš jejich kouzelnou krásu. Šel jsem podlé široké řeky, ježto se po levém břehu vážnými vlnami o bohaté vinohrady otírala, v dáli se kroutíc okolo vysokých skal, na nichžto památky bývalých tvrzí černá temena svá k nebi vypínají. — Zdržel jsem se venku až k večeru. Měsíc vycházel právě u plné své jasnosti, an jsem se opět ku krčmě přiblížil. Šplouchání vody a veselý zpěv ozýval se před klidným stavením.

Hospodář vozil dva odrostlé synky kolem břehu na malé kocábce, a přede dveřmi pod košatou lípou seděla hospodyně u zvučné přeslice. Okolo ní proháněl se malounký klučík, a vedle ní seděly dvě dívky na nízkých stoličkách, pletouce z natrhaného kvítí strakaté věnce a poslouchajíce Bürgerovu píseň „Při přástvě“, kteréž je matka líbezným hlasem učila.

Směj se mi, jak směj, an se tuto básnicky napínám, jako bych selanku vytvořiti chtěl. Směji se anebo usmívám se tomu také; usmání moje prýští se ale za sladkého připomenutí. Byloť to věru krásné podívání, hodno, aby se o ně péro Gessnerovo pokusilo!

Když jsem se přiblížil k domu, zarazil hospodář právě u břehu, vystoupil z kocábky, a rovným krokem zaměřil si ke mně.

„Buďte mi vítán, pane!“ řekl a podával mi ruku tak srdečně, že jsem ji taktéž tisknouti musel. „Mimo vás nemáme dnes jiných hostů,“ doložil na to, „a dny

takové slavíváme jako svátky. Jeť jich arci málo do roka, nám ale právě do syta. Tuším, že si nebudeme vespolek na překážku. Pakli se neštítíte, sedněte si, mladý pane, k nám.“

I nemohlť jsem mu srdečné pozvání odepříti, a přisedl jsem mezi rodinu jeho k večeři. Myslilť jsem v té chvíli, že přisedám *ke svým* — jichžto jsem byl nikdy nepoznal! Dobrý ujec mi krátké na něj zapomenutí odpustí.

Málo kdy vídaná domácnost tohoto druhu mě hluboce dojala. Brzo jsem dostal i větší příčinu pozornost svou na lid okolo sebe upnouti a víc a více se diviti. Otec vyjadřoval se bystřejším rozumem a vybranější mluvou, nežli jsem u hospodského nadíti se mohl; matka pojila outlost pohlaví svého s věhlasnou obezřelostí domácí hospodyně, a děti objevovaly i v jednotlivých, semotam prohozených slovech lepší nežli obyčejné venkovské vychování.

„Byl jste od jakživa při této živnosti?“ táži se hospodáře s rostoucím úžasem. — On se zasmál a řekl, že nebyl.

„V posledních válkách sloužil jsem proti vojsku nepřátelskému,“ vypravoval dále, „a jednak z mládí něčemu se naučiv, jednak i trochou zmužilosti pravých věcí se ujímaje, stal jsem se poddůstojníkem. Jmena mého vážili sobě představení, a lid poddaný v ně pevně důvěřoval. Bylať mi cesta otevřena k stupni důstojnějšímu. Tu se však válka schýlila ku konci, a s ní zmizelo i nadšení, kteréž mě bylo z tichého domova do bouřlivého světa vyhnalo. I neměl jsem stání, dokud jsem nesložil zbraň a nenavrátil se do krajin domácích, do příbytku otců svých. Že mi cizina pro budoucnost blaha nepodá, to jsem dobře poznával; po které cestě bych je ale v otčině hledati měl, to nebylo ještě rozhodnuto. Tu jsem poznal svou Markytku, a jako bleskem rozednilo se přede mnou. I pokoušel jsem se o její lásku, a obdržev ji s otcovským statkem i požehnáním, zvolil jsem stav sprostinký. Co však jsou hodnosti, k nimžto jsem kráčeti mohl, proti rozkoši, jakáž mi vykvétá u prostřed rodiny a nízkého

povolání! Tu hleďte, pane, na laskavé oko mé dobré ženy, tu na zdravé tváře zdárných dětí, na pevné přístřeší, na úrodné role, na tučné stádo; jsoutě to částky mého vezdejšího štěstí. To mi věřte, mladý pane, chcete-li kdy ráje okusiti na zemi, volte sobě spokojenou domácnost — ale *nota bene:* mezi svými, ve vlasti!"

— Proč jsem ondy list svůj tak náhle přetrhnul a ukončil? Proto že jsem bláhovec. Bylo mi píšícímu, jako bych poznovu slyšel srdečná slova porýnského krčmáře — a poznovu se mi zakalily oči. Jeho duše plynula v rozkoši, an mi o své vlasti vypravoval; já pak pohlížel s bolestnou tváří k zemi, jako bych měl u vnitřnostech jejích nalezti, čeho jsem nadarmo povrchu vyhledával. Stályť před mým duchem krajiny neznámé v takové jasnosti a kráse, že bych je byl rád, na kolena padnuv, rozprostřenou náručí obejmul a zvolal: *„Vítám tě, drahá vlasti!"* Avšak tou dobou uzrálo ve mně také pevné předsevzetí. Nejsem sice posud Čechem, ačkoli v Čechách narozen; ale vracím se tam s rychlotí, jako by již u pomezí na mne jisté blaho čekalo. Nečinil bych to arci, kdybych se mohl jako ujec uzavříti na venkovském zámku a honositi se národem, k němuž přece nenáležím. Já to nemohu.

Skoumalť jsem i přesvědčil se, že ve mně nevře nepomíšená krev potomků Herrmannových! Obdivuji se velkému národu germanskému, a zastaviv se buď u hrdin Hohenstaufenských, anebo u nejnovějších děl vašich umělců, mám ve vážnosti veleobsáhlého ducha německého; ale Němcem přece nejsem, to dobře cítím, ačkoli Němcem vychován a vůlí dobrodince svého k Němcům připočtěn. Ubohý ujče! dělo se ti jako zahradníkovi, kterýž jmena i rodná znamení květin sobě pomíchav, jarní fialinku jako květ podzimní pěstoval. Dejž milý Bůh, aby mne nezklamala sladká naděje, že v Čechách neznámý poklad naleznu.

— Že jsem nevděčný? Nejsem, drahý Fridrichu, nejsem!.... Či má to býti pohnutkou k vděčnosti, že jsem v mládí zvuky jazyka vašeho slýchal, že jsem německé pěstouny dostal a že mi ujec denně předříkával: „Wir Deutschen?“ — Mohlo‘ se to také díti jazykem arabským, muži arabskými, a ujec mohl od rána až do večera na mne volati: „Mladý Arabe!“ — Ručíš mi za to, že bych se stal zdařilým synem afrických pustin?.... Ostatně ale dobrého ujce nerozhněvám. Cokoli tobě a listům svým svěřuji, dá se mi před ním ukryti. Splnil‘ jsem až posud největší žádost jeho, a nestal se Čechem. Jestli bych ale k tomu chuti neměl?.... na to věru přiznati se neumím. Nu, vždyť sám víš, jak nás o Čechu smýšleti učili!

— Otcové! uložte si tu nezrušitelnou povinnost, abyste dětem svým nevštěpovali křivé soudy o národech cizokrajných, nepobratřených! Pak nezaroste srdce synů vašich škodnými předsudky, a nezabrání jim hleděti na národy světa okem lidumilým — bratrským.

Kéžbych to mohl vetknouti dechem oblažujícím v ňádra všech zeměstanů a zapudit všecko záští národní! Kéžbych mohl učiniti, aby se Španěl laskavě naklonil k měšťanu Lisabonskému, Francouz aby kysele nesočil na obyvatele spojených království britanských, Němec aby moudře myslil o Slovanu, a Slovan aby se přivinul celým srdcem k vám! —

Radostí zaplakal ujec nad bratrovcem, jenžto se byl v cizině po čtyry léta napomenutí a žádosti jeho pilen zachoval. Bratrovec pak poznovu se rozloučiv, odjel do krajů českých. I bál se věru, aby neshledal, že jsou horší, nežli si někdy snad potajmu přál; bál se však také, aby na nich většího zalíbení nenalezl, než by ujcova vůle ráčila. Rozedrané baráky a otrhané rodiny vlaské, zoufanlivou bídu chudiny anglické, nevzdělanost francouzských venkovanů a nespokojenost mnohých krajin švab-

ěl ale v Čechách nikde. Požehnaná to země!
v své lidu pilnému, vládou nejmilostivější

---

mně požaduješ, Fridrichu! Jakž bych
a popsání učiniti o národě, mezi nímž
léta přebývám? A pokusím-li se o tento
důkladnosti můžeš v něm pohledávati? Co se
až podnes na venku i v Praze pozorovati, krátce
erně poznamenám; vímť arci, že to k zevrubnému na-
čení charakteru národního nestačí; slibuji však pro
budoucnost učiniti více. —

Cokoliv se týče pospolitého života, objevení zámyslů, žádostí a jednání, jsou Čechové uzavřenější, nežli mnohý národ jiný. Mají v ohledu tom podobu jakousi s Angličanem. Avšak není uzavřenost Čechova nadání přirozené, jako anglická; ona jesti dcera potřebné prozřetelnosti a spravedlivé nedůvěry, věrných to a z dlouhého utrpení pošlých bliženců. Čechova uzavřenost je plod několika století, za nichžto se národ s protivenstvím a nesnázemi potkával; ona jesti plodem i dosaváde trvajících předsudků, s nimižto nejen národové sousední, ale i nejbližší osoby na Čecha zhlížejí. Nepatrný snad, ale pravdivý důkaz uzavřenosti této nalezneš v Praze na všech takořka veřejných místech. Sedneš-li v zahradě na sedadlo, k němuž byl právě také jiný zaměřil, zůstaneš na něm samoten seděti; a byť i druhý přisednul, do hovoru alespoň málo kdy se pustí. Hovíš-li sobě v hostinci, buď jist, že se k tobě nikdo nepřitovaryší, dokud je místa u stolů ostatních; a přisedne-li kdo, zůstane hostem němým. Nemám arci na mysli, abych světomilovného Francouze nebo čilého Vlacha k Čechovi přirovnával, avšak i přívětivému Sasovi, žvavému Prusovi a prostému Rakušanu je s obdivením panující povaha na březích Vltavy a Labe. Patrno tedy z toho, proč mnohý nezkušený cizinec dotvrzuje, že se hostinství — tato prý nejušlechtilejší

cnost starožitných národů slovanských — z českých přístřeší již vystěhovala. Avšak je tomu přec naopak. Pohostinnost k pouhému *cizinci*, zvláště ve způsobě vtíravého pobízení a nucení, tu rozený Čech arci nezná; komu se však přátelstvím aneb jiným jakýmkoli svazkem soudružství zaslíbil, ten je mu vždy hostem vítaným, tomu se vždy upřímně a ochotně ke všem službám propůjčí. Na slunci věrného přátelství roztaje snadně ledová kůra české uzavřenosti, a rozčilen a rozehřát projevuje Čech druhou krásnou známku rodu slovanského — veselou mysl, a pak učiní přeplněnému srdci průlev buďto hlučným hovorem anebo hojnými písněmi.

— Jen se mi stav za hradby v kolébce nasbíraných domněnek a bludů! Jen se mi vynášej národní vzdělaností Němců! Já tě s Čechy přece v letu dostihnu. Co se týče řemeslnosti a průmyslu, vynálezů a zlepšení — to arci nemohou Čechové, jakož i vy z veliké části nemůžete všude stejným krokem držeti se za hlavními národy, vedoucími obchod po celém světě roztáhlý; avšak mluviti o příčině toho, zdá mi se v této chvíli zbytečno — a věc sama leží na bílém dni; pak také nevím, zdali bych dle přenáhlenosti a křehkosti lidské na čistou pravdu udeřil. Ostatně je ale budoucnost pokryta rouškou neprohlednou, a kdož ví, zda se za ní také Čechům onen chrám neotvírá, k němuž jiní při okolnostech příznivějších dřív sice dospěli, kam ale Čechové již před mnohými během rychlejším se blíží! Duch a síla nemůže se národu českému upříti, a potřebí jen tajmo doutnající jiskru příhodným dechem povzkřísiti, aby se znítila v oheň všezahřívavý a blahonosný pilnému lidu i spravedlivým pánům!

— Kdybych věděl, že se neprohřeším na nesmrtelné památce vašeho Göthe, směle bych se pustil za nepostíženým jeho letem a zazpíval si podobnou píseň, jako jest Mignonin zpěv: „Kennst du das Land, wo die Zi-

tronen bläh'n?“ — A víš-li, jakým veršem bych začal? — „Zda kraje znáš, kde láska vykvétá?“ — Lásce bych obětoval nejvroucnější píseň.

Nediv a nesměj se. Člověkem, anebo-li spíše křehkou jeho přirozeností, vládnou tak podivné a rozdílné mocnosti, že mu nelze dnes určiti, kam se mysl jeho zejtra obrátí. Dlouhý čas mi to nedalo, abych ti psal něco jiného, neboť jsem nemohl postihnouti slov básníka, kterýž vlast veškerého člověčenstva v srdci býti praví. Čtvrt leta jsem se zamlčel — zatajil, a konečně pera se zase chopiv, začínám o lásce. Kdo že mne k takovéto písni roznítil?... Dvě krásné oči. —

O kéžbych měl pravdu a snové moji větších základů, nežli je pouhé zanícení ducha! Nemysli, že mne snad již láska do čarokrásných hájů svých uvedla; jenom dvě hvězdy se mi zjevily, svítíce temnou nocí bytosti mé a objevujíce blaženější budoucnost. A hvězdy ty slovou: Dvě krásné dívčí oči!

Hlučná společnost byla u hraběnky Wellendorfové, s nížto po matčině straně spřízněn jsem. Ujec mi byl o paní té mnoho povídával; osobně jsem ji však nepoznal dříve, až po svém příjezdu do Prahy.

Laskavě uvítala mě přítelkyně mé nebožky matky, a ode dne své první návštěvy býval jsem častým hostem v domě jejím, kdežto se nejvybranější společnost hlavního města scházívá. Takž to bylo i před dvěma nedělmi. Téměř jako děcko těšil jsem se na tu besedu. Jakož se ale při velkém očekávání nejednou stává, nechtěla se mi naděje v rozkošné obveselení nijak vyplniti, Chyba neležela sice na společnosti, neboť se byla četněji a rozmanitěji sešla, než kdy jindy; chyba nebyla také na mně, neboť jsem byl přišel s celou chutí, jaková nás ve sbor pospolitý vésti má; a přece jsem začal z dlouhé chvíle v jasně osvětlených pokojích blouditi, okem lhostejným z jednoho na druhého přebíhaje. Kdybych se chtěl k oněm přidati, ježto věří v tušení, řekl bych, že i mne ta nevyzpytatelná moc tenkráte v klepetech držela, ze-

mdlevši ducha mého sílu jenom snad proto, aby ji náhle výrazem silnějším opět povznesla.

Náhodou ohlédnu se po stole, u něhož bohatý lord s cizím jakýmsi učeným Vlachem seděl, a tu se na mne zableskne dvé kouzelných očí. Mezi oběma muži seděla dívka, pro kterou jsem rychle na bohatství jednoho i na umění druhého zapomněl.

— Skoro strach vzbudili ve mně listové tvoji, v nichžto jsi mi píseň o zamilovaném zazpíval. Přemítám-li na mysli vzdechy a přání, kroky a stání svoje od oné doby, co jsem *ji* uviděl, skoro bych na sobě všechny známky opravdivé lásky spočítal. Dosaváde vidím to velké, andělskou čistotou planoucí oko a ten libostný úsměv okolo malých a zajisté medových úst; dosaváde slyším onen stříbrný zvuk jejího hlasu, ony výlevy vzdělaného ducha i panenské skromnosti; dosaváde stojí přede mnou to štíhlé a přece plné, zdravotou jen kypící tílko; dosaváde vznáší se přede mnou ona neposkvrněná, po všech oudech se jevící půvabnost a krása, dosaváde .... ach, což bych se pokoušel křehkými slovy naznačiti dojem, jakýž ve mně vykouzlila *ona!* Přijď a viz — a skloň kolena před její spanilostí!

— Že ji neznám? Ach totě právě, čím se prudký oheň neustále ve mně rozněcuje, čím se láska moje stobarevnou, divuplnou září protkává. Že je to dívka v hlavním městě neznámá, to vím, to mi již pověděli naši mladíci; že je z venku a zde u přátel na návštěvě, zvěděl jsem také; že ji u hraběnky ještě častěji uvidím, to mi donesli taktéž; a že dle jmena snad z kmene polských šlechticů pochází, toho jsem se o Lidmile, zemance Svojetinské, sám domyslil. Hraběnka prý ji dobře zná. Proč se tedy jí na věc potřebnou nepoptám? Snad se bojím, abych nevyzradil tajemství srdce svého.

— Dobře máš! Smělejším a rychlejším krokem pokusím se o blaho své. Pozejtří je u hraběnky veliký bál; i *ona* bude přítomna. Uchopím se příležitosti nejprvnější a budu o zdar své lásky pečovati.

— O moji krásní snové! Truchli se mnou Fridrichu můj, truchli se mnou! Nejsladší naděje moje počíná se rozptylovati v pouhý dým. Jako bych se na pouť do krajin rajských hotovil, chystal a těšil jsem se po celé dva dny na onen osudný, všerozhodný bál. Duše moje se zanášela obrazy šťastné lásky a zalétala do budoucnosti, a tvořila si tam již chrám požehnané domácnosti. Vzpomínal jsem také na porýnského krčmáře, na rodinu a na Markytu jeho. Byla to vnadná Němkyňka, modrooká, zlatovlasá, jako zdařilá dcera rekovné Thusneldy vašeho Herrmanna. Když jsme se loučili, políbil jsem ji u přítomnosti manžela, a buďto dotknutím plných rtů, anebo slovy, jimiž dílem stydlavě zarděna, dí'em slušně žertujíc, pozdravení milence mé vyřídit rozkazovala, vzbudilo se ve mně jakési stěsňující, ale i sladké toužení. Když mě ujec podruhé z domu propouštěl, řekl mi hlasem srdečným: „Hleď, abysi pro sebe hodnou ženu vyhledal a mně laskavou dceru přivedl.“ *To* i *ono* prohánělo se nyní myslí mou: všecko ale pojilo se u cíle jednoho, u pomyšlení na krásnou Lidmilu. Ach jací to byli sladcí snové, a jaké žalostné z nich probuzení!

Skoro nejprvnější byl jsem u hraběnky na bále. Společnost v jasně ozářených komnatách se množila, hudba i ples všeobecně začaly, a já se osmělil Lidmilu k tanci požádati. I domníval jsem se, že jsem prosbu svou přednesl s ušlechtilou způsobilostí, neboť si na dvornosti v Paříži dobyté rád něco zakládám; avšak Lidmila sotva že hlavou pohnula — ani slova nepromluvila.

Jaké to hrdé stvoření! Krev se mi počala do tváře sbíhati. Neznámtě na outlém pokolení ženském ohyzd-

nější poskvrny nad hrdost. I byl bych tedy měl dle víry své na děvu zanevříti — ale veliký hněv rozplynul se v sladké omámení, an mi z blízka bylo patřiti na královnu dnešního bálu.

Postavíme se do řady. Prsty její spočívaly na prstech mých; rámě její doléhalo na rameno mé; pravice má vinula se okolo outlých boků jejích, a zraky mé bloudily brzo po skvělém, drahými kameny ozdobeném čele, brzo klonily se po růžových lících k hrdě sklenuté šíji a panensky se dmoucím ňádrům. Byloť mi, jako bych celý svět rozkoše v náruči držel. I letěli jsme, jako by se hvězdy a slunce okolo nás točily. Co nejvděčněji žehnal jsem všeobsáhlou péči dobrého ujce, kte rýž byl při vychování mém ani na tanec nezapomněl.

Pak jsme opět stáli. Maje poslechnouti srdce svého hlas a přiblížiti se alespoň poněkud k cíli svému, musel jsem s Lidmilou začíti hovor. Ale poprvé za svého života byl jsem před rozmluvou v nesnázi. I vymlouval jsem tedy neštěstí své a prosil dosti neobratně za odpuštění, pakli že jsem dobou nepříležitou přišel a snad milejšího tanečníka zapudil.

„Pane, já vám nemám co odpouštět," odpověděla mi dívka v líbezné francině — „jakož i příčiny nemám se horšiti, leda proto, že nemluvíte se mnou francouzsky."

„*Français — Mademoiselle?*" opáčím na to tím samým jazykem, poněkud překvapen a pomaten. „Nenadál jsem se, že vás Francie mezi spanilé dcery své počítá. Němec jmenuje všelikou krásu rád svou krajankou."

„Mne nepočítá Francie ani mezi spanilé, ani mezi ohyzdné dcery své," dí zase děva s líbým úsměvem, kteryž ji tím více krášlil, čím patrněji se v panenské nenucenosti projevoval. „Francie mne ještě ani neviděla, an jsem až posud pomezí našich Čech nepřekročila."

„Jak? Jste tedy růže z palouků našich," podivím se opět — „a nepřejete jazyku našemu?"

„Jakž mohu něčemu přáti, čehož ani neznám a co moje není?" odpověděla ona ještě plynnou francinou;

hned ale na to ústa sešpoulivši, jako by chtěla něco velmi obtížného pronesti, doložila s chybným názvukem: „Ich bin kaine Daitsche, habe im Daitsch also kain gut Fortkommen!“

Já spadl jako s nebe! Několik slov k tomu ještě přidala; že pak jsem nepoznal, je-li to turecky nebo indicky, nemohu ti je napsati. A to je moje neštěstí! — Lidmila, dívka, jížto jsem od prvního okamžení zadal srdce své, dívka ta je rozená Češka, a lpí celou duší na svém národě. Jen jediným slovem osmělil jsem se začíti boj proti její lásce k jazyku povrženému, pro lid nízký určenému; a jako mstitelkyně všeliké hany národu, k němužto chloubně se počítá, zajiskřila velkým černým okem. Proud jejích slov se valil zvučně s vysokých skalin národní pýchy, a zatopil rázem pádolinu cizokrajných ousměšků. Krátké bylo, co nejen k uhájení, ale i ke cti národu svého řekla; znělo to však již dojímavěji, nežli všecka pojednání hajitelů českých záležitostí. Stál jsem překvapen a tuším i zahanben. Pozorovala to, a buď aby přetrhla další rozepři, aneb aby mne vyvedla z rozpaku, podala mi ruku — a hned na to letěli jsme zase kolem do víru hlaholivé hudby.

Jak ale a co tenkráte hudebníci hráli, to jsem neslyšel. Duše moje upínala se jenom na podivnou dívku a hrozila se její nepřízně. Hudba umlkla; řady upocené se rozptylovaly, já jediný držel jsem tanečnici svou ještě pevněji, nežli při tanci. Bál jsem se, abych ji nemusel propustit, an se na mne hněvala. I prosím ji za odpuštění. „Napravím, v čemkoli jsem pochybil, slečno!“ jal jsem se mluviti a přitisknul dívčí ruku na ústa se třesoucí. Dlouhý, jako s podivením a zalíbením promíchaný Lidmilin pohled byl odpovědí na můj slib. Na to rychle mezi davem ostatních hostů zmizela.

— Rozhodnuto jest, bratře, nad celým mým životem! K štěstí-li nebo neštěstí? — Kdož může zrakem

smrtelným proniknouti přepevnou budoucnosti záclonu? Lidmilin otec nepřeje krvi německé, rovněž jako můj ujec nenávidí krev českou.

Onen, aby dokázal světu, že vlast jeho obstáti může i s lidem vzdělaným cele bez pomoci jinojazyčné, vyloučil z domu svého všecko, cokoliv se nenazývalo článkem národu českého, a jedinou dceru vychoval bez učitelů německých. Ujec můj pracoval, aby do mne ode dnů nejoutlejších až do let jinošských vštípil nenávist k národu, jehož nejprvnější okrasou je Lidmila — a hle! tyto dvě ratolesti stromů sobě odporných musely se potkati, musely se k sobě skloniti nepřemožitelnou mocí přírody! Proč by se mi to nevidělo býti Božím řízením? Po vlasti se mi stýskalo — a hle! s dívkou nalezl jsem i drahý tento cíl svého toužení! — Drahá vlasti a věrná lásko! Vás volím sobě za vodivé hvězdy na obloze života svého! Tebe, země česká, i tebe, krásná Lidmilo!

Listové tito pocházeli od mladého Alberta z Hardensteina, kterýž byl již v outlém mládí docela osiřel a v tomto stavu přišel k bohatému ujci, kterýž byl umírajícímu bratru otcovskou péči o pachole vésti přislíbil. Starý Hardenstein neměl vlastních dětí, a krom Alberta žádného jiného dědice. Byltě kmen starožitného rodu šlechtického, mravů prostých, slov srdečných — jako na vzdor všem titěrnějším novotám a zmáhajícím se zvykům při stavech vyšších. Jenom *jednu* skvrnu byloby snad oko nepředpojatého pozorovatele a nestranného soudce na něm dostihlo — totiž vášnivé zanevření na vše, co slulo českým. Na svou německou krev byl přepyšný, a cokoli se k němu přiblížilo, muselo býti německé. Proč byl ale na Čechy ode dávna takto zanevřel, to jistotně nevěděl, ačkoli o tom rozličné pohádky panovaly. Rázně projevilo se jeho smýšlení, když se loučil s Albertem, jejž dvacítiletého do světa posýlal, aby cestováním ducha svého sesílil. „Alberte!“ řekl tu chvíli k němu hlasem

přísnějším, než jindy mluvíval, ačkoli se mu k poslednu přece oko slzou zarosilo .... „choval jsem tě jako vlastního syna, zakládaje v tobě rozkoš svého stáří. Domníváš-li se tedy, že mi proto, cokoliv ti moje láska již připravila, anebo proto, cokoliv ti na budoucnost ještě uschrání — domníváš-li se, že mi povinnován jsi vděčností: navrať se mi z cizích krajů, jak tě z domu vysýlám. Prohlédni světa řády a mravy; napí se z potoka radostí pozemských — jenom se mi nestaň Čechem!" Rukou dáním a posledním políbením přivolil jinoch v žádost podivína ujce a zajel do světa. Vyňatky z několika listů, jakž je byl později v rozličných dobách příteli posýlal, poskytují dostatečného světla o celém stavu jeho...

Nyní stál v lehkém letním obleku, s malým koženým vakem na zádech, u nepatrného městečka v kraji Klatovském. Neohlédaje se na půvabnost okolní krajiny za pěkného času letního, probíhal modrým okem jenom jasný oblouk nebeský. Ale ani tam ho nejímala krása. Hlava i srdce jeho byly uchvácený jakýmsi nepokojem — a v tomto rozjitření hledal jenom nějakého místečka, na němž by smysly své poněkud upnouti a snad utišiti mohl.

Přemítal na mysli všecky doby života svého, počínaje od bezstarostného, míruplného dětinství až do té chvíle, kdyžto se mu pozdnější jaro věku jinošského kaliti začalo pochybováním o svém stavu, o vlasti a národu, a se sladkou bolestí upamatoval se také na pevný slib, kterýž nedávno učinil jazyku českému a drahé dívce.

Živě stavěly se mu na oči sladké chvíle, kdež mu byla Lidmila s blahostným vyznáním své lásky do náručí klesla — prvním plamenem panenské milosti uchvácena jsouc, na vůli otcovu pozapomněla, a jinochu německy vychovanému věčnou milostí se zavázala.

Živě stavěly se mu na oči ony sladké chvíle, a slast jejich rozlila se poznovu po toužebných prsou jeho; přitom vzbudily však také zpomínku na cenu, za jakouž byl dívčí milost odkoupil — na přízeň ujcovu.

Horlivěji totiž, nežli bohužel za našich časů mnohého rozeného Čecha vídáme, obrátil Albert z Hardensteina, Lidmilou podnícen, zřetel svůj nejdříve na jazyk, bez něhož dívka dle otcova návodu žádný rozkvět národu svého neočekávala. Albert nejsa tak dalece ani národní nenávistí, ani nerozumnou nezkušeností cizokrajanů zaslepen, pochopil brzo i krásu jeho, a vábeň dvojími pohnutkami, žádostí totiž, aby přízeň Lidmilina otce získal, a pak i dokonalostí samého jazyka překonán, záhy se češtiny ouplně zmocnil. Na to vystoupil co nejvroucnější zástupce české národnosti.

Lidmila plesala, a vidouc neunavené toto a vroucí snažení, nemohla panenské srdce před prosbami spanilého jinocha zavříti. Zamilovalať jej takovým plápolem první lásky, žeby vřelosti jeho nebylo mohlo přirůsti, byť se i byla dověděla, že přivinutím-se k národu českému přátelství jeho s drahým Fridrichem trpělo, že se proti ujcově vůli, proti svému jedinému dobrodinci provinil, a že k vůli své lásce přízeň jeho, s ní pak i celou svou budoucnost v nejistou hru postavil.

Rádi oddali se milencové krásným snům o dnech budoucích. Cokoliv jim jako překážka do cesty vstupovati se zdálo, hodlali obrovskou silou své lásky odstranit anebo překročit. Jinoch doufal, že ujce přemůže, dívka, že otce nakloní. Brzo však počala se obloha jejich naděje měniti. Albert byl totiž jen pozdálí o své milosti k české dívce zmínku učinil, a neustupné záští ujcovo začalo se hned novou silou v zastaralém srdci bouřiti. Hrozilť Albertovi hněvem svým — a chudobou. Tu však vzbudila se jinochova pýcha. Vlastní mocí chtěl sobě světem dráhu proklestit a na té dráze dívku vydobyt. Mohlť nyní sice jako Čech postaviti se před otce drahé své Lidmily a prositi o její ruku; neměl ale ještě, co by dívce byl podal k zachování příštího života — a statkem nevěsty se živiti? — to nepřipustila mužná jeho pýcha. I rozloučil se na čas s Lidmilou, vzal od ní slib nezrušitelné věrnosti, a sám setrváním se zavázav, odešel

ještě jednou do širého světa, doufaje na cestách pobouřeného ducha zotaviti a na pevném oumyslu se ustanoviti.

Vyšel si pěšky do krajů českých . . . .

Z městečka v kraji Klatovském přicházel pohřební průvod, kterýž mohl svou neobyčejností upoutati pozornost i zamyšlenějšího člověka, nežli byl té chvíle mladý Hardenstein.

Z předu si vyšlapoval kluk, nesa černý odřený kříž; za ním nesli čtyři muži v černých, ošumělých pláštích rakev, jiní čtyři kráčeli vedle nich, aby se s nosičemi střídali, neboť je hřbitov na čtvrt hodiny za městečkem vzdálený.

Za rakví šel tamější duchovní správce s kostelníkem, a za těmito kráčeli tři pocestní muzikanti. Jinak nebylo ani truchlících přátel ani plačtivých žebráků viděti, jako by to mělo býti znamením, že je tu zemřelý úplně cizincem.

Prostřední muzikant byl hřmotného, spíš ale kostnatého, než masitého těla, silných oudů a dlouhého rozkroku. Pískal na fagot, a měl přitom tváře tak silně nadmuté, že se k vážným jeho kročejům dobře hodily. V pravo vedle něho valil se houslista malé, složité postavy a plných tváří. Jindy býval snad i veselejšího pohledu, než jaký se teď na něm jevil, an se při tak truchlivé ceremonii nacházel. Po levé straně vedle fagotisty vykračoval si ale hubený a vysmáhlý mužíček. Jeho obličej podobal se larvě, pod nížto se v hlubokých jamkách dvě velké, černé oči jako dva plamínky v tmavém sklepě míhaly. Hrál na housle; ale všecko jeho pohybování a vládnutí smyčcem bylo ráznější, nežli houslisty prvního.

Takto kráčeli všichni tři zdlouhavým krokem za rakví, v níž bezpochyby čtvrtý jejich soudruh ležel; neboť na příkrově visela obstárlá flétna, a kolem ní na velkém, černě malovaném archu bylo rozmočenou křídou napsáno:

Vojtěch Komárek, rodilý z Vokounova.

Duchovní správce, vykonav na hřbitově obyčejné modlení a nebožtíka pokropiv, zůstavil rakev péči hrobníkově. A tento počínal již provazy okolo ní otáčeti a soudruhy zemřelého prositi, aby mu ji do hrobu spustiti pomohli, an ho nenadále tloustounký houslista v počínání tom zadržel a takto promluvil:

„Ne tak zčerstva, příteli! Neboť stojí psáno: Maličko uzříte mne, a maličko neuzříte mne. Přišlať poslední hodina, kde s přítelem ještě jako pospolu stojíme; hodina uběhne — musíme mu ještě dáti s Pánem Bohem. Dovoltež tedy, přátelé moji, abych, nežli se bratr naš dočista od nás odebeře, v několika slovech o něm pochvalnou zmínku učinil.“

„I ať si to motyka kopne!“ zabručel hrobník. „Nechtěl byste mě daremným tlacháním zdržovati? Tamhle čeká nový hrob, a vaše jalová řeč —“

„Zdlouha, kmotře hrobaři, zdlouha!“ zakřikl ho řečichtivý houslista a strčil mu hbitě do ruky blýskavý dvacetník. „Chtěl bych se skoro dušovati, žes tu na daremné tlachání již uvykl; není-li tomu ale tak, tedy se kliď k svému hrobu, abysi z mé řeči bolení hlavy nedostal. Slova moje ale nepřetrhuj!“

Hrobník mumlaje cosi o bláznu, pospíchal za svou prací na druhou stranu hřbitova. Z brusu nový řečník si ale odkašlal, šňupcem tabáku posilnil nos i paměť, a rozkročiv se, počal z pohnutého srdce takto mluviti:

„Přítel náš, Vojtěch Komárek, byl Čech, a to je největší chvála, kterouž mu vzdáti můžeme. Čechem se narodil, po česku byl vychován, česky mluvil a jednal — protož mu byli Čechové také nakloněni. Nám nezbývá nic jiného, nežli říci: Škoda, že jsi již umřel, statný Čechu! Plakati nám nesluší, aniž sobě postesknouti: Bože, dejž mu věčné odpočinutí! neboť se ví, že Čechové odjakživa po pravici Boží touží, kdež je pravý, blahoslavený odpočinek. Ba ani slavnější průvod nebylo třeba příteli našemu vystrojiti, neboť by se byli mohli k němu přimísiti lidé, kteří ani o Melantrychu, ani

o Komenském té nejmenší vědomosti nemají. My pak jsme upřímní, praví Čechové; nám přisluší zde o něm říci s básníkem:

Měl dobré srdce, ducha upřímného,
A za to Boha odplatitele;
Dal chudým, co měl —

.... co měl — co měl —" opakoval několikráte po sobě, an se mu pamět při uvádění textu ztrácela, a rozpačitě ohlížel se brzo po soudruzích, brzo po rakvi, brzo i po oblacích, jako by mu odněkud měla posila přijíti.

Náhle mu však ze zadu přejal neznámý hlas nedokončenou řeč a doložil:

„Dal chudým, co měl — slzu oka svého,
Dal jemu Bůh, co žádal — přítele.

Houslista radostně překvapený se obrátil, a na pravou cestu opět uvedený sám poslední verš vysokým hlasem dokončil:

„V tu svatou skrýši nenahlédej mnoho,
Co jeho křehkost a co byla čest;
To obé trna složil před trůn toho,
Jenž milým jemu otcem, Bohem jest."

A na to, jako by na hrob i na nebožtíka byl zapomněl, otočil se rychle po člověku, jenž ho byl v pravé době z rozpaků vyvedl. Byl to Albert, jenžto se jako bezděky k sprostému průvodu přibočiv a více s osudem svým, nežli se zemřelým hudbařem na mysli se obíraje, až na hřbitov byl vešel.

„Čechu, krajane, příteli! dovolte, ať se k vám po česku přivinu!" začal nyní k němu houslista mluviti, oběma rukama se ho uchopiv. „Milovanější host nemohl pohřeb našeho Komárka oslaviti, jako ten, kterýž *elegii na hrobkách veských* čítává."

„Nemáte-li jiné příčiny, z přítomnosti mé se rádovati, nežli že české básně čítám: tedy třebas na mne

brzo s takovou hořkostí zanevřete, s jakovou sladkostí jste mě uvítal," odpověděl jinoch, a jemný úsměv rozložil se mu okolo úst. „Co je dobré, čítám všecko; buď si to již domnělá píseň Lumírova: *Ha, ty naše slunce!* buď Shakespearovo: *To be, or not to be — that is the question!*"

„Vám je tedy všecko jedno, buď si kniha česká nebo turecká?!" zvolal houslista s ustrnutím. „O! tedy...." rozkřikl se na to ještě hlasitěji, a sepnuv ruce, byl by si bez pochyby na zaslepenost lidskou postěžoval; že však mladíka neznal, spolknul, co již odporného na jazyku měl, a nevěda, jak by s Albertem další rozprávku začal, požádal ho prozatím, aby jim nebožtíka do hrobu uložiti pomohl.

Albert se nedal dlouho pobízeti, a uchopiv se provazu, pomohl spustit rakev do tmavého lože. Fagotista vzal potom do ruky rejč, kterýž jim tu byl hrobník zanechal, a zarachotiv několikráte hromadou pískové země na smrkovou umrlčí truhlu, podal jej druhým, aby se při poslední službě všichni vystřídali.

Mezi tím obrátil se houslista zase k neznámému mladíkovi, a jako by se již opět nemilé odpovědi strachoval, ptal se ho nejistým hlasem, je-li Čech?

„Nejsem," odpověděl tento zkrátka.

„Že nejste?" ulekl se řečník vrtkavé paměti. „Kdo pak tedy jste?"

„Člověk jsem," řekl Albert po několika okamženích, mezi nimiž byl houslista na něj s podivením hleděl. „Člověk jsem, a užívaje i zachovávaje práva člověčenstva, doufám najíti krajanů po všech země končinách."

Houslista byl by mu rád něčím odsekl, a sice tím raději, čím prudčeji v něm žluč kypěti počala, an se v naději své — že totiž v pocestném dobrého Čecha nalezne — zklamána býti domníval. Musel však právě do rukou vzíti rejč, a protož i mrzutost svou na vyhrabené prsti vypouštěl, an ji plným náhrnkem opět do vnitřnosti země shazoval.

Albert přistoupil zatím k nejbližšímu hrobu. Kolem něho pnuly se sazenice z čerstvé rozmariny, u nohou červenal se keř měsíčních růží, a za hlavou stál čtverhranný kámen. Na kameně byl pak takovýto nápis:

Krásně květl mi syn Vít,
Maje šperkem vlasti být;
Láskou se mi umořil,
Naděje mé pobořil.

Silněji počalo srdce v prsou Albertových bíti, an byl prostý nápis tento přečetl. Okem upřeným hleděl na písmena deštěm již trochu setřená, jako by ho čarovnou mocí přitahovala. Bledé tváře se mu zabarvily jako leskem vycházejícího slunce, a do očí mu vstoupily dvě horké, veliké slze. Bylo mu, jako by je nad svým hrobem vyléval. Najednou však ozval se v něm hlas mužného strpení a vytrvání; i zatajil dech, aby s ním i rozmáhající-se bolest udusil, a jako by si chtěl pot stírati, přejel si dlaní po čele a po zraku. Na to přistoupil k hudebníkům. Ti byli zatím zesnulému soudruhu dosloužili, a chystali se k odchodu.

„Líbí-li se pánu s námi?“ tázal se ho nedávný řečník, housle si pod páždím urovnávaje — „bude nás velice těšiti.“

„V patách přijdu za vámi,“ odpověděl Albert; „jenom se ještě trochu po hrobech ohlídnu.“

„S Pánem Bohem!“ řekl houslista. „Tedy v nárožní hospodě, v pravo na začátku náměstí — tam se shledáme?“

Zvaný pokynul mlče hlavou, a hudebníci zaměřili kroky svými k městečku.

„Do toho mladíka byl bych se málem pustil,“ začal po krátkém pomlčení první houslista. „Nevím věru, co o něm souditi. *Člověk* prý je — člověk! — Člověk ale má býti ještě něco více, než pouhým člověkem. A tuším, že se mu chtělo také do pláče. Nevšimnul jste si ho, Jedličko?“

„Nevšimnul," prohlásil se fagotista hlasem zvučným a hlubokým, jako na první linii basové *g*. — „Duše moje byla pohřížena v bolesti pro nebožtíka. Ubohý sirotek bude po něm v trampotách. A jakžby také nebyl? Vždyť nemáme na světě nic jiného než samé *kvaltování* a rozličné *fresuňky*. Možno-li, pane Dolanský, přispějte sirotečku na *retuňk*."

Mrzutě zavrtěl Dolanský hlavou — ne sice proto, že se od něho pomoci požadovalo, nobrž pro způsob, jakým se byla prosba přednesla.

„Milý Jedličko," řekl důtklivě, jakoby chtěl fagotistu poněkud pokárati, „nedělejte mi svým kvaltováním v našem jazyku fresuňky, sice vám bez retuňku pojdu. Což pak nevíte, že se ti barbarové již dávno z Čech vystěhovali, a že na místo nich přišly *namáhání*, *usilování*, *starosti* a *nesnáze*, po nich ale i *pomoc* a *zproštění*?"

„Což ale z Veleslavína?" ozval se na to fagotista s takovým výrazem, jako by měl fortissimo pískati. „Já nemám ve zvyku pronášeti věci jinými slovy, než na jakých měl zalíbení nesmrtelný Adam Daniel."

„I dejte mi pokoj s tím Adamem! Čest, komu čest — Adamovi pak přede všemi, to je pravda," odpověděl houslista, čepici posmeknuv. „Veleslavín je živá studnice blahozvučné češtiny; on je líbezná harfa českých hlaholů. Avšak i do přikryté studně napadá někdy smet, i nejlepší harfa může falešně zazvučet. A kdož by chtěl se odívati šatem na několika místech pokáleným, a nesetříti s něho nečistotu jen proto, že se jím tak a nejinak lidé odívali před třemi sty lety? Milý Jedličko, od té doby se mnoho změnilo!"

„To vím — to vím!" zabručel fagotista, začínaje ze svého nástroje jazejček profukovati, což pokaždé činil, kdykoliv se mrzel. I věděl to dobrosrdečný Dolanský, a na vzdor vlastní hořkosti musel se nevrlému počínání soudruha svého zasmáti.

„Tu to máme!" řekl — „místo, co bych já měl jako zmokřený prach prskati, mračí se nám Jedlička.

Hej, příteli Moravane! zažeň mi s čela ty bubáky, sic se na tebe nezasměji, dokud budu na českou zemi šlapati, a že to bude do mé nejdelší smrti, o tom jsi se, tuším, dávno přesvědčil.“

„I vždyť již vychází slunéčko, hehehe!“ zachechtal se až dosaváde tichý hubený houslista, a jako by něco vtipného byl pronesl, okázal potutelně na Jedličkovu tvář, na níž to se mrzutost a usmání přepodivně míhaly. Na to však obrátil se k houslistovi prvnímu a řekl: „Je to ale přece jen pravda, že máte s tou češtinou samé *elenty*.“

Jakoby ho byl zvuk nějakého pekelného nástroje projel, utrhl se Dolanský.

„Vomáčko!“ zkřikl na hubeného mužíka, zastavil kroky a zaťal pěstě. „Vomáčko! — pro živý Bůh, takové muky mi nedělej! — *Elenty!*“ naříkal hlasem skoro plačtivým. „Ach, ba s vámi jsou věru *elenty*. Kdož by to hledal v člověku, kterýž všechny Klicperovy almanachy přečetl, a *Točníku* i *Vítkoviče* ani dost nabažiti se nemohl — kdož by to, pravím, v něm hledal, že neví, že je německý Elend a česká *bída* všecko jedno!“

„I kdožpak by to nevěděl!“ řekl mírumilovný, druhý to houslista, a z hlasu i pohledu bylo znáti, že mu na dobrém srozumění s prvním mnoho záleží. „To je jen tak dávný obyčej.“

„Ba právě ten proklatý obyčej!“ skočil mu Dolanský opět do řeči. „Ten šeredný, pošetilý návyk mohl jste již dávno odložit. Tak se to ale děje: co jsme vssáli s mateřským mlékem, to nás po pět a třiceti letech nerádo opouští. *Přes vás* asi Pražská matinka hodně *jamrovala*, že má *fotrlínek* a *mutrlinka* s *ercíhunkem* dětí hrozné *unkeleknhaity* — jakoby se pravidelně nad někým bědovati dalo obtížněji vysloviti, nežli rachotivé „jamrovati“, jakoby srdečné tatínek a maminka hůře znělo, nežli zpotvořené „fotrle“ a „mutrle“, jakoby přespolní „ercíhunk“ něco vzácnějšího bylo, nežli domácí vychování, a jakoby „unkeleknhaity“ něco více platilo, nežli všecka nepříležitost, a tak jste to v srdci a paměti věrně zachoval až po dnes.

Nerozumná, lesní zvířata ozývají se toliko hlasem sobě přirozeným; lvové řvou a zamítají bučení volské, kůň řehce, aniž psí štěkání do toho míchá atd. A pak, milý Vomáčko! slyšel jsi někdy Němce, aby do řeči své takovýmto způsobem česká slova vplítal? A náš milý jazyk český — není-li ohebnější a líbeznější — německému se přece tuším vyrovná?“

„Do té rozepře nebudu se s vámi pouštěti,“ odpověděl Vomáčka. „neboť bychme my dva ani tou nejprudší hádkou obecnému zlému nepomohli. To zlé vězí v jazyku *všech* národů, a těžko jest opříti se proti vševládnoucímu pořádku.“

„O zaslepenosti lidská!“ zaúpěl zase Dolanský. „trestuhodná svéhlavosti! Věděti a poznati zlé, a přece oumyslně při něm setrvati! A kdyby se to dělo z chudoby našeho krásného jazyka, anebo s jazyky sobě poněkud podobnějšími, nežli je německý a český — ale tak! I tedy si míchejte plevy s perlami. Ale to vám povídám: jak se vrátíme domů, sednu si na vůz a pojedu do Prahy! Tam budu šťárati, až vypátrám spisovatele, který se mi za dobré slovo a za plat veřejně proti tomuto neřádu prohlásí! Jako bedlivý lovec musí se prodrati chamradím u všelikých stavů; musí se zastaviti u tříletých dítek a dovleci se až k stříbrným šedinám; začíti u křiklavé nosičky a doplaziti se až k upejpavé jemnostpaničce; trknouti o záplatovaného drvoštěpa a pokloniti se před pánem s pentlemi a křížky. Vždyť je ta naše mantlanina pro cizince tou nejplatnější příčinou k posměchu!“

„Zapříti nedá se arci, že se těch prohřešků v hlavním městě více nachází, nežli kde jinde,“ usoudil češtinu míchající houslista, an si první zatím po dlouhé řeči oddychoval; však může se to poněkud vymluviti náramnou pomíšeností cizorodých v Praze obyvatelů. Křivdu ale činíte městu hlavnímu, myslíte-li, že to pouze *v něm* tak vypadá. Také již *na lontě* —“

Dolanský se ušklíbnul a začal si uši zacpávat.

„Na venkově, na venku nebo v kraji,“ opravil Vomáčka poněmčilou záplatu, i v kraji se usazuje neřád.“

„Ba pohříchu!“ vzdechl si horlivý Dolanský. „Již i venku rozlézá se to jako nakažlivý hmyz. Avšak odkud béře ta bažina svůj počátek? Mladí hejskové, pobyvše několik neděl v Praze nebo v cizině na zkušenou, počínají hned ubohou češtinu prolamovati a prostrkovati, nevědouce, jak by jinak o své domnělé vzdělanosti důkazy podali. Ba sama ta naše školní mládež, opustivši Pražské lavice, kdežto se byla po panu *lérovi* několik *frage beantvortovat* naučila, zaráží napotom do českých uší tak nečeské klíny, že ubozí venkováci znamenitý pokrok v dobrých způsobech dělati se domnívají, když i sami do úrodné půdy našeho jazyka nakažlivou stoklasu natrušují. O kéžby učitelové naši, veřejní a domácí, aspoň trochu péče o to vedli, aby se česká mládež jazyku mateřskému čistě mluviti učila! Vždyť pak by se tím při stejné práci dobrá jejich pověst jen více množila, a naše obecné prospěchy by zrůstaly.“

„Nevím ale, zdali by to vždy pomohlo, pane Vzdychale!“ ozval se fagotista, vážnou až dosaváde rozprávku v žert obrátit hodlaje. „Na našem Vomáčkovi máte dost dávného učenika — sám vzdělání jeho všemožně fedrujete, a přec byste mu zajisté premium nepřiřknul.“

„Bohužel, to máte pravdu, pane Veleslaviňáku!“ posteskl si houslista, jakoby si s rozmarem fagotistovým stejně počínati chtěl. „Tuhle vomáčku nemohu dle své chuti připravit.“

„Proto mi však přece, doufám, svou přízeň zachováte,“ řekl ten, jehož se to týkalo. „Srdce mé je lepší, nežli zle navyklý jazyk.“

„I což pak to nevím?“ rozhorlil se dobrosrdečný Dolanský. „Vy jste můj, dokud se vám samému u mne nezlíbí. Musímť vás již i vady vaše jako metlu Boží snášeti.“

„Nedejž Bůh, aby na vás horší metla dolehla, nežli jsou moje slabosti!“ zvolal s patrnou srdečností hubený houslista, druhého samou vděčností za ruku chopiv. „Co se mne týče, vzácný pane —“

„Mlč!“ zakřikl ho Dolanský a ruku svou z jeho ruky vymknuv, ústa mu jí zacpával. „Co tu žvatláš o vzácném pánovi? Nevíš-li, že jsme ho doma nechali? Zde jsme sobě všickni rovni; ty, Jedlička a já jsme cestující hudbaři, anebo, jak se mnohým říkati ráčí: šumaři.“

„Pst, pst!“ pokáral ho fagotista, prstem hroze.

„A proč?“ zasmál se houslista. „Toť by mělo pro nás právě velmi čestným a pochvalným jmenem býti; neboť jen dobrá, hlučná hudba *šumí* — a proto se jmenujeme šumaři.“

„Zdráva buď pana Dolanského důvtipnost!“ zaradoval se Vomáčka. „Škoda, že vás neslyšela celá česká země. Umíte to dobře vyvádět.“

„Což pak myslíte, že jsme se proto pustili do světa, abychme hlavu věšeli, jako zmoklé slepice?“ žertoval ještě Dolanský. „Veselá mysl má provázeti Čecha všude, buď si to i při vážném a důležitém zaměstnání. Toho se držím a napomínám i vás, abyste činili jako mistr a pán váš — arci že pokudž tomu zármutek pro nebožtíka dovolí. Jsmeť, jakž u našich starých psáno stojí, věrní *dobrodruzi*, anebo dle novějších vykladačů: tuláci a Abentheuer-ové.“

Takto hovořili mezi sebou, až se do městečka dostali.

V prostranné jízbě venkovské hospody řádili dva šviháci, jakoby si byli do českých krajů pro mrzutost a pohoršení lidu vyjeli. Jeden klel na nečistotu českých hospod a hostinců, na špinavost nábytku, na černá hejna ohyzdných much, na nelíbý zápach a na nechutnost připravených pokrmů. Druhý zlořečil lenivosti krčmářů, škaredosti hospodyň, tuposti čeládky a nejapnému posloužení.

„Verwünschte Nester!“ znělo to hněvivě z úst jednoho, a —

„Verdammtes Hottentottenland!“ ozývalo se ze rtů druhého.

A hrdinské lání jejich množilo se tím více, an se domnívali, že se jim nikdo neopře. Hospodský nebyl

doma, hospodyně a čeládka nerozuměly německému hovoru, a tři nepatrní šumaři, jižto v koutečku za stolem sedíce z plných žbánečků hrdlo proplachovali, nezdáli se býti mladým, reptajícím panáčkům tuze nebezpečni. Nevšímalić sobě, jak se právě těmto lidem tváře kaboní, čelo vráskuje, obočí stahuje, ruka zatíná — ano jak se jim i žbánky vyprazdňují, anto častým douškem zalívali hněv, působený nerozumným a nestydatým hovorem prostořekých hejsků.

Bystrým okem pohlížel na mladíky zvláště Dolanský, an se jako divé sršně po sednici točili. Pohlížel na ně, jakoby chtěl pozorovati, kdo asi jsou, a jakými slovy by se do nich pustiti měl.

Byli to hebouncí, vysoustrovaní panáčkové, jací nám po lidnatých ulicích hlavního města zhusta do cesty vbíhají. Načechrané vlasy a přičísnuté voskované vousy, táhnoucí-se od uší pod bradou jako hustě ostříhaná křovina v anglických zahradách — to byly na nich nejhlavnější známky tehdejšího mladého světa. Strakaté, na stehnách těsně přiléhající, na lejtkách ale široko odstávající nohavice a kratinký kabát s osmi postrannými kapsami svědčily o krasochuti mladíků, jichžto největší starosti v tom záležejí, aby se dle nejnovější módy strojili. Lehounký jich kočár, bujní koně, sněhobílé prádlo, náprsní drahé jehlice a zlatý řetízek u kapesních hodinek byly dosti patrným znamením, že se počítají k stavu zámožnějšímu.

„Snad jsou to nějaká hrabátka?“ zašeptal v koutě se tulící hubený houslista, mžouraje zpytavým okem brzo na mladíky, brzo na své soudruhy.

„Ďáblátka a ne hrabátka!“ zabručel na to fagotista. „Povrchní skořepina se tomu arci podobá — jádro ale! — jádro, pravím, nestojí za špetku červotočiny. Co tomu říkáte, pane Dolanský?“

„Žebych se ještě dnes na žíních svého šmytce oběsil, kdybych se měl obávati, že mladé větve šlechtických kmenů našich takto mluví o zemi a národu, kterýž byl

druhdy jich praotce povýšil, jměním a slávou nadal, a kterýž nyní svou naději v bohatýrskou mysl jejich zakládá," řekl na to polohlasitě první houslista. „Totoť jsou hejskové, jakých Bůh mezi nás jen proto posýlá, aby naši trpělivost zkoušel."

Sotva že dokončil, udeřil jeden z mladíků dlouhým bičíkem na stůl, u něhož hudebníci seděli. Ne snad žeby byl zaslechl, co se o nich právě soudilo, nýbrž jen aby rozpustilosti své uzdu popustil. I podařilo se mu to dle žádosti. Hubený houslista sebou trhnul, až se lebkou pozadu do stěny uhodil; fagotista si musel odplivnouti a Dolanský zůstal na okamžení jako zdřevěnělý seděti. Plné jeho tváře zalily se krví, že vypadaly jako dvě pivoňky. Oči se mu blyštěly a poletovaly jako dvě jedovaté střely na jinocha, jenžto si byl s ním a soudruhy jeho tak nelíbezně zažertoval. V srdci mu kypěl náramný hněv, a protož i pomalu se vzchopil — neboť na celém těle cítil třesení — a oběma rukama na stůl se podepřev, celým pak tělem ku předu se nahnuv, ptal se prostopášného mladíka, zdali blázní?

Mladík, jenž po ráně jakoby nic opět po sednici přebíhal a reptal, na otázku nepatrného šumaře se zastavil a brzo na Dolanského, brzo na svého soudruha jaksi blbě pohlížel. Konečně se na onoho drze obořil.

„Aby mu pekelní muzikanti zahráli!" řekl. „Cože povídal?"

„Ptal jsem se ve vší zdvořilosti, zdali, pane, blázníte?" rozkřikl se nyní rázným hlasem Dolanský. Hněv mu dosaváde nedal více mluviti.

Ještě hloupěji nežli po první otázce vyvalil rozpustilý mladík oči na rozhněvaného houslistu. Byloť patrno, že by mu rád něčím důtklivým odsekl; ale v tom okamžení zmítal se ještě na rozpacích, nevěda, jak prudce a dalece by se mohl neznámému opříti. Vida však, že Dolanský ani slova více nemluvě, nepohnutě u stolu stojí, měl to za znamení bázně, a rychlým krokem si k němu zaměřil, bičíkem okolo sebe švihaje a odporníku jím hroze.

Tu se však tento ze svého stanoviště náhle pozvedl a na mladíka rozehnal; ale Moravan fagotista i houslista Vomáčka hrnuli se za ním; první ho chytil za ruku, druhý za kabát, a oba ho táhli nazpátek.

Zatím však postavil se i druhý mladík mezi rozpustilého soudruha a podrážděné hudebníky; onoho strkal pravicí do zadu, proti těmto opíral se levicí a hleděl působiti mír.

„Zpátky, pobláznění! — zpátky!“ volal z plného hrdla se při tom chechtaje. „Pokoj budiž mezi vámi!“

„Nech mě!“ křičel jeho soudruh, vydíraje se z ruky, kteráž ho pevně držela.

„Zůstaň!“ volal zase druhý.

„Pusťte mě!“ řičel Dolanský, náramně sebou mezi míruchtivými hudebníky trhaje.

„Pamatujte se!“ prosili oba, ještě pevněji horlivého Čecha se chápajíce.

„Pokoj budiž mezi vámi!“ zvolal ještě jednou mladík druhý, a chtěje svým slovům potřebný důkaz dáti, dupal nohama jako posedlý. Na to z jedné strany na druhou se obraceje, mluvil takto dále: „Ty se tamto postav, hrdinský Karle! — a ty, jehož jmeno sice neznám, z jehož tělnaté, převelebné postavy ale znamenitá zmužilost vysvítá — ty nepověstný obře, postav se tamto. Já soudce postavím se do prostřed, a stoje v prostředku, zajisté i prostředek naleznu, abych rozepři vaši zprostředkoval.“

Řekl, uchopil se židlice, a postaviv ji mezi vadivé, chtěl se na ni posadit. Dolanský mu to ale překazil. Vytrhnuv se z rukou přátelských, odkopnul židlici, že se až pod stůl svalila. Pak se obořil na míruplodného mladíka a odstrčil jej k druhému.

„Žádné frašky, nestoudný holobrádku!“ zvolal všecek rozpálen. „Postavte se oba do jednoho řadu. Oba jste lživým jazykem pohaněli zemi a národ, k němužto se také my počítáme — a kdo Čechem sluje, nemůže chladně poslouchati, aby se jmeno českého národu poskvrňovalo.

Staré a dobré přísloví praví: Kdo se nedrží nás, pracuje proti nám — my ale nemůžeme takových pracovníků mezi sebou trpěti. Dorostlyť nám ruce i hlavy, že rouhavá ústa snadno okřiknem anebo zacpeme.“

Oči jeho se při té řeči jiskřily, a v rozhorlení svém byl se těsně až k mladíkům přiblížil. Onen s bičíkem ucouvnul, druhý se přestal smát.

Křikem a působeným hlukem přivábena zběhla se domácí čeleď, a s ní též kočí cestujících mladíků. Jak mile tento do sednice vkročil, zdálo se, že jeho velitelům zmužilosti přibývá. Novou silou chtěli se na stranu odpornou již obořiti — hudebníci chystali se na outok, a domácí lid je obklopil, nevěda, na kterou stranu se přidati. Takž tu všickni stáli pohotově jako bojovníci před bojem.

V tom se otevřely dvéře, a mezi nimi zjevil se Albert, přicházeje zrovna ze hřbitova.

„Ah dobře že přicházíte, přítelínku!“ zvolal naň hubený druhý houslista, drobným ale kvapným krokem se k němu utíkaje. Bezpochyby se počínal strachovati, žeby oni tři, totiž první houslista, fagotista a on sám, nad stejným počtem mladých odpůrců, nad kočím totiž a dvěma jeho mladými pány, třebas nezvítězili, a protož se mu viděl býti Albert potřebnou, v čas nouze od Boha poslanou podporou.

„Dobře, že přicházíte, přítelínku!“ zvolal ještě jednou, vleka jinocha mezi Dolanského a mladého původce všeho nesváru.

„Což pak to zde máte?“ tázal se jinoch jako z myšlének se probíraje a s podivením na shluklý sbor lidu se dívaje. — „Co pak se tu děje?“

„Myslilť bych, že vás to až na posvátném místě zastihlo a sem přitáhlo!“ odpověděl horlivý Dolanský, s potěšením vida přicházeti jinocha, jehož si byl na první pohled oblíbil. „Co by se jinde velikou vinou jmenovalo; co by se v cizině trestalo jako provinění na cti obecné: to se nám Čechům smí díti jako na vzdory a ze žertu. Vizte

tyto dva mladíky!“ mluvil bez ustání dále. „Oba rozumějí a mluví česky, oba jsou bezpochyby mlékem českým napájeni, českým chlebem se živí, v Čechách se po rozkoši shánějí — a přece zem i národ slovem utrhačným zneuctívají.“

S podivením hleděl Albert na prostého šumaře, jenžto se věci (jak se podobalo) nad stav jeho daleko vznešenější tak vroucně ujímal. Již na hřbitově překvapilo jej sice houslistovo neobyčejné vlastenectví a známost českých spisů; nyní ale nad vřelým a prudkým výrazem srdce jeho užasl.

Nastala malá přestávka. Albert hleděl z jednoho na druhého; mladíci pak nevědouce, jak o něm souditi, ještě mlčeli. Konečně začal onen sám další rozprávku.

„Kdo nad celým národem soud pronesti se opovažuje,“ řekl mírným, ale vážným hlasem, vak svůj přitom skládaje, „musel buď po mnohá leta vlastnosti jeho přísně zkoušeti, nebo žvatlá jako papoušek, co se jiným v zaslepenosti souditi uzdálo, anebo je tak sprostého rozumu, že se neostýchá slabotu svou veřejně ukazovati. Že tito pánové k třídě první nenáležejí, podobá se velice; druhá třída lidu nemůže však rozumného člověka k hněvu popudit.“

„Hrom a blesky!“ osopil se nenadále mladík, jenžto se byl až dosavád žertovně snažil, aby mezi rozpustilým soudruhem a rozhněvanými hudebníky mír způsobil. Nedbalť na horlení těchto posledních, an se mu zdáli býti sprostými; ale slova Albertova i jeho vzezření jevily stav i ducha vyššího, a proto se i mladík člověkem jemu rovnějším uražena býti pocítil. „Hrom a blesky!“ ozval se, k Albertovi přistoupiv. „Pane, vy se opovažujete —?“

„Co se opovažuji?“ přejal mu tento rázně řeč. „Pronesl jsem v rouchu největší mírnosti, co se mi v prsou pravdivého ozývá. Jestli se vás moje slova bolestně dotkla — to je vina vaše.“

„Víte-li pak, s kým mluvíte, příteli?“ nadmul se teď pánovitě mladík s bičíkem, o krok se přiblíživ.

„Zamlčte jmena svá," odpověděl Albert lhostejně. „Věřím rád, že jsou lepší, nežli vaše smýšlení."

„Vaše je však bezpochyby ještě horší, nežli surovost, jakovouž jste nás neznámé urazil," řekl druhý mladík, očima po příchozím zajiskřiv.

„Já jsem šlechtic z Hardensteina," řekl tento zkrátka.

„Šlechtic?" ozval se onen, podivně překvapen. — „Tak? — Tedy mi rozumíte, pane z Hardensteina, když vám řeknu, že jste mě — urazil. Jmeno mé je z Dobrohrádku."

„Vždy vám stojím k službám, pane z Dobrohrádku," doložil na to Albert kvapně. „Volte zbraň —"

„Stůjte!" zkřikl mezi to náhle Dolanský, a hbitě se k mladému rozpustilci přitočil. „Z Dobrohrádku se jmenujete? — a snad Karel z Dobrohrádku? — syn starého Jana z Dobrohrádku?"

„Ano — ten samý —" odvece mladík, s náramným podivením hledě na houslistu, jenžto se tak horlivě po jmenu jeho vyptával.

„Ten samý?" opáčil ještě horlivěji Dolanský. „A neslýchal jste nikdy o starém zemanu Svojetinském? Neslýchal jste o dceři jeho Lidmile?"

„Člověče řečí nezpytatelných!" ulekl se mladík. „Co je ti o těch lidech povědomo, a proč mi je tady jmenuješ?"

„Proto že Bohu děkuji, že jsem vás, pane z Dobrohrádku, dříve poznal, nežli vám Lidmila do ruky padla," řekl houslista. „Ejhle! jakby se vyjevily poctivému Čechovi krásné sny, kteréž míval o zeti svém! Ale já mu otevru oči — já jej poučím."

„Jak že, člověče? Ty bysi chtěl se opovážiti —" zkřikl mladík, houslistu za rameno popadnuv. Dolanský však sebou při tom zahrození ani nepohnul.

„Ano, opovážím se, nepovážlivý mladíku!" odpověděl mu slovy hřmotnými, zraky ohnivými jej bodaje. Patrno bylo, že ještě více říci chtěl, náhle však na četné posluchače okolo sebe pohlídnuv, zamlčel se, jakoby před cizíma ušima nějaké tajemství ukrýval. Přitom chopil mladíka

za ruku a několik kroků ho dále odvedl. Stoje s ním v koutě, šeptal mu cosi do ucha. I bylo viděti, že se mladík diví, leká, nevěří, pak bledne a před houslistou uctivě se drží.

„Dovolte, pane —“ začal k němu něco hlasitěji; Dolanský ale zacpával si uši.

„Své mínění jsem vám již projevil,“ řekl k němu, „a neopominu o vás panu Svojetinskému i dceři jeho Lidmile věrnou zprávu podati.“

Tak řekl a na znamení, že je rozprávka mezi nimi skončena, před mladíkem se uklonil.

Tento mrzutě taktéž učiniv, zkřikl na kočího: „Zapřáhni!“ — a než minulo deset minut, ujížděli oba mladíci z městečka.

S otevřenými ústy a vyvalenýma očima pohlížela zatím domácí čeleď na nepatrného šumaře, kterýž byl krátkou, tichou rozmluvou vzácného panáčka přemohl. Jedlička mrkal na Vomáčku, a oba se těšili nad hloupým divením domácího lidu. Nejhůře dělo se však Albertovi. Onť byl slyšel houslistu o Lidmile Svojetinské a jejím otci mluviti, a nemohl pochybovati, že se to vyvolené dívky jeho týká. Jakáž ale její neb otcova známost s pocestným šumařem? Jaké to řeči o sňatku mezi ní a mladým pánem z Dobrohrádku? —

S tlukoucím srdcem přiblížil se k Dolanskému, jenžto se byl pro ukrocení pobouřené krve do vedlejší, na čas od hospodského najmuté sednice uchýlil.

„Nemějte mi za zlé, pane,“ promluvil k němu, „že snad nevčasnou otázkou na vás doléhám. Ale poslední vaše rozprávka s panem z Dobrohrádku jeví, že znáte rodinu, na kteréž mi velmi mnoho záleží. Znáte opravdu zemana Svojetinského a dceru jeho Lidmilu?“

„Jestliže je znám?“ opětoval Dolanský, brzo na Alberta, brzo na své společníky se dívaje. Na tváři se mu střídaly podivení s usmáním, nedůvěra s rozpačitostí.

„Ano, znám je; tito muži vydají svědectví," doložil konečně, na soudruhy své okázav.

„Dobře pravíno, pane Dolanský; my vydáme svědectví, že zemana Svojetinského znáte," odpověděl fagotista hlasem hlubokým, udeřiv se při tom na prsa a zachechtav se, jakoby šest dvakráte vázaných *C staccato* přednášel.

„Ano, my vydáme svědectví," posvědčil také druhý houslista, chechtaje se o osm tónů výše, nežli svědek první.

„Ó, vždyť není svědectví vašeho ani potřeba," řekl opět Albert. „Věřím vám samému, neboť bych se rád o domě tom něco dověděl."

„Zdali možná? Aj, aj, vyť máte na něm, jak se mi zdá, velikého součastenství, pane — tuším z Hardensteina? — Nesměl bych se ptáti proč?" řekl houslista vrtě hlavou a jinocha bedlivým zrakem stíhaje. — „Znáte zemana?"

„Otce neznám, ale dceru."

„Dceru že znáte?" podivil se Dolanský. „I hleďme, hleďme!"

„Ano, dceru znám," opáčil jinoch. „Seznámil jsem se s ní v Praze. Vaše tvář, pane, má tolik půvabů, že navzdor vašemu stavu — odpusťte mi světský úsudek — že navzdor našemu ještě neuzrálému seznámení důvěrně se k vám obracím, doufaje u vás taktéž potřebné pravdy nalezti .... Já miluji mladou zemanku Svojetinskou."

„Že — ji — milujete?" podivil se houslista, nemoha v té chvíli překvapením ze sebe více vypravit.

„A kojím se nadějí," doložil Albert, „že Lidmila také mne miluje."

„Lidmila — miluje také vás?" zkřikl Dolanský, ruce sprásknuv u větším ještě podivu.

„Jen pak si pomyslete, milí přátelé!" obrátil se na to rychlým slovem k druhým hudbařům; „Lidmila je milována — snad sama miluje — a já o tom ani vidy ani slychy."

„Zemanka neměla snad ještě potřebu anebo příležitost o té záležitosti s vámi mluviti," usmál se Albert

všechtivému muzikantovi, jehož prostý stav se podivně s tajnostmi zamilované slečny srovnával. — „Mlčení její vás nemůže naplniti takovou starostí, jaková se mne při vaší rozprávce s panem z Dobrohrádku zmocnila. Proč jste mu, jak se podobalo, zemanem Svojetinským vyhrožoval?“

„I ďas aby s ním jinak rozprávěl!“ řekl Dolanský s probuzenou opět horlivostí. „Vždyť je to skutečný ženich Lidmily Svojetinské —“

„Ženich?“ ulekl se milující jinoch, a bledá jeho tvář pokryla se barvou umírajících. „Tedy opravdu —?“

„To jest, on *byl* jejím ženichem; nebo teď nemůže již o svazku přátelském mezi nima řeči být,“ opravil Dolanský svoje slova, ve své horlivosti jinochova leknutí si nevšimnuv. „Starý zeman je kmen stromu nezkaženého. Je Čech, jako slavní předkové jeho bývali, a největší chlouba jeho zní, býti statným, zdárným synem českého národu. Dle tohoto smýšlení vychoval také jediné dítě své, Lidmilu. Slavně o ní platí Čelakovského píseň:

Hrabě Pulkava měl dceru roztomilou,
Všemi sedmera krasotek ozdobenou,
Třikrát pět
Počítala let,
Očka co trnky v hlavě jí hrály,
Ústa co růže se smály.

Bez chlouby může to sám otec o ní říci; avšak to všecko nestojí za špetku slovíček, za pouhou zmínku. Lidmila je ale Češka; ona je zrcadlo českých šlechtiček — a to něco platí! Znát svůj jazyk mateřský, shodne se s Polanem, s Rusem, promluví s Francouzem, s Vlachem, s Angličanem, tancuje jako Taglionka, zpívá jako Catalanka, kuchyni rozumí navzdor naší Rettikové, a o hospodářství mohla by knihu sepsati.“

Takto byl Dolanský opět s obzvláštním zalíbením v řeči své pokračoval. Najednou však se zarazil, pronikavě na Alberta pohledl, zasmál se a kvapně k němu přikročiv, za obě ruce ho uchopil a jako starého známého k srdci přitáhl.

„Což pak ale *vám* o tom povídati?“ mluvil jako blahostně rozčilený z vesela dále. — „Vyť Lidmilu milujete, a láska nalezá vždy ještě víc dokonalosti, nežli oko studeného diváka.“

„Na Lidmile nalezne i oko nejpřísnější jenom cnost a krásu,“ odpověděl Albert s opravdovou rozmícenosti. Počínalť zase volněji dychati, ačkoli o protivných záležitostech mezi milenkou a jejím tak nazvaným ženichem dostatečného světla ještě nenabyl. Nechtěje však déle v temnostech blouditi, obnovil opět rozprávku o Dobrohradském, vyzvídaje, jak se takový Nedočech vyvoleným znamenité vlastenky stal.

„Starý zeman Svojetinský,“ odpověděl na to houslista, „kojíval se tou sladkou myšlénkou, že svou dceru za statného Čecha provdá. Mohlť se arci rodem a statkem postaviti na bok rodinám nejvzácnějším; proto však přece neobracel mysl svou dychtivě po zeti z domů takových. Pro všecko na světě vás prosím, příteli, jakéhož pak syna mohl se také odtamtud nadíti? Před malou chvílí měl jste tu dva obrázky, jakových za našeho věku po panských stěnách na sta visívá. — Třeba byl milenec jedinkého dítěte i rodu sprostého, jenom když ve vlasti dobrým jmenem vynikne — to byla myšlénka starého zemana Mívalť pak Svojetinský za dnů mladých přítele, ačkoli ne ve všech věcech smýšlení naskrze stejného, proto však přece přítele věrného a milého. — Jak pak, řekl jednou sám k sobě, abysi dceru svou zasnoubil synovi starého Jana? Hocha sice neznáš — dle tatíka možno se ale dobrého, nezkaženého plodu nadíti. Pomyšleno, otci oznámeno, a tím také svoleno. Aby ho však das! Krásně si jedináčka vychoval. Píše a nadělá řeči o jeho zlatých vlastnostech, sype chválu na chválu — chytře ho ale pozornému tchánu na oči nepošle. Je prý ještě na cestách — již prý se ale vrací a snad jenom ještě Čechy projíždí, aby poznal krajiny, kteréž miluje. Kéžby se byl Krakonoši dostal do klepet! Bohu díky, že ho aspoň *mně* náhoda na cestu hodila. Pošeptám já zemanu a dceři

jeho něco do ucha, co se jim tak líbiti bude, jako skřípání mastného šmyčce na mokrých strunách.“

„O kdož by se mohl na vaše slova bezpečiti, blahozvěstný anděle!“ zvolal Albert, neunaveného řečníka mocně k srdci přivinuv. „Vašemi slovy probuzuje se mi nový život!“

„Oho, jen zvolna — zvolna, přítelínku! sice blahozvěstného anděla umačkáte!“ řechtal se dobromyslný Dolanský, dera se z jinochova náručí. „Ačkoliv tím hrozně málo křesťanské lásky projevujete, an potěšení máte, že pan z Dobrohrádku kožem dostane: můžete se přece na moje slova bezpečiti.“

Jako jemný květ jarním dechem zmáhala se naděje v prsou Albertových. Nevěděl sice, jakým právem by pocestný hudebník udání svá tvrditi, anebo za jakou příčinou by on v něj důvěřovati mohl; ale přece ho jakýsi vnitřní hlas popouzel, aby se mu se vším svěřil, a buď o radu, buď o pomoc ho požádal. Nyní teprva zdála se mu Lidmilina milost býti jediným pramenem jeho života — nyní teprva, když mu byla na okamžení opravdivá ztráta drahé dívky hrozila.

I přebíhal po sednici, nevěda, kudy svým slovům cestu proraziti. Konečně chopil se houslisty pod paždí, vnutil mu klobouk do ruky a hrubě se nezdráhajícího vyvedl padesát kroků z krčmy do šíré krajiny.

„Nemějte mi za zlé, pane, žebych s vámi rád potají promluvil,“ dí tu k němu. „Vidím, že jste v domě Svojetinském dobře známý, a zpráva muže takového je mi teď nad míru potřebná! Veškerá bytost vaše je obraz laskavosti, a k takovému se láska ráda utíká.“

„Aj, aj, mladý pane!“ usmíval se houslista. „Vy počínáte řeč svou tak vznešeně, jako:

Zvěstuju vám pověst veleslavnou.

Ha, ha, ha! Z přímá a krátka — co byste rád?“

„Já miluji Lidmilu —“

„To jsem slyšel,“ pousmál se zase Dolanský, vlídně na jinocha pohlednuv.

„Ona miluje mne.“

Dolanský pokynul hlavou. Bylo na něm viděti, že se do myšlének zabírá.

„Snažení mé nezná jiného cíle,“ začal opět Albert, „nežli nazvati Lidmilu svou.“

„Na vašem místě toužil bych snad po tom také.“

„Zemanův zeť musí prý býti ale Čech?“

„Nu, nemáte-li jiných překážek — za *tou* příčinou nemusíte snad se strachovati,“ prohodil houslista polohlasitě; všecka mysl jeho byla pohřížena v přemýšlení.

„Já ale nejsem Čech,“ doložil jinoch nesnadně. Dolanský pak, buďto že byl v tajném přemítání svém již u konce, anebo že se neočekávanou zprávou ulekl, sepnul ustrnutím ruce a zkřikl: „Co že pravíte — ? že nejste Čech?“

„*Rozený* Čech totiž nejsem,“ opětoval Albert, „jakož jsem se vám již v prvním okamžení našeho seznámení vyznal. K národu však, na nějžto jste, jak se mi zdá, poněkud zanevřel, také počítati se nesmím — to jste mohl již sám dobře poznati. Nejraději nazýval bych se Lidumilem. Každého člověka upřímně milovati, buďsi on jazyku jakéhokoliv — milovati ho bratrsky, dokud nezhanobí člověčenstva důstojnost a právo: to by mělo býti hlavním zákonem všelikých národů.“

„Mělo by, mělo! ale zdaž i jest?“ ozval se zprudka Dolanský, jehož horlení se nesrovnávalo s jinochovou mírnější myslí. — „Jmenujte mi, pane z Hardensteina, jediný národ, kterýž by na obyvatele krajů cizích pohlížel okem lidumilovným? To vězí v lidské přirozenosti, že se každý za ratolest stromu nejšlechetnějšího pokládá. Co není druhu tohoto, je ničemné. A proč bych medle měl posudky takové poslouchati, maje dobrou příčinu, vynášeti se tak jako moji utrhačové? Proč bych je měl trpělivě snášeti, maje sám dost síly, nad jich zdánlivost duševní silou vyniknouti? Trp si, kdož takové zlehčování trpělivě snášeti se naučil; já to neumím a učiti se tomu nebudu.“

„Nemohu se arci pravdě vašich slov protiviti," odpověděl jinoch; „neřekl jsem ale, jakž to na světě *jest*, nýbrž jak bych se já nejraději ku světu choval. Ke mně nepřišlo požehnání, ani když jsem byl Němcem, ani když jsem se stal Čechem. I protož jsem vyvolil kráčeti cestou opatrně vyměřenou, jako nad hltavou propastí. Zastati se totiž práva tam, kde utlačeno bývá, a protiviti se neprávu, kdekoli hru svou prováděti se osmělí. Chci býti bratrem celého světa. Můžete mne z oumyslu mého trestati?"

„Nu, trestati — hm, oumysl váš není arci trestuhodný," vypukla z mrzutého houslisty horlivá rozpačitost .... „co pak jste ale trpěl, an jste se stal Čechem?"

„Nebude-li vám obtížno poslouchati, rád vám věc vyjevím," řekl Albert; „nebo totě právě, proč jsem s vámi o samotě rozmlouvati chtěl."

U cesty, po níž to kráčeli, stála košatá lípa. Vonným květem zapáchalo celé okolí, a pozdržeti se u líbezného stromu zdálo se příchozím proto ještě příjemněji býti, an se před nimi slunce za lesnaté hory potápělo. Po celé krajině plynula růžová záře.

Houslista se usadil. Albert sedl podlé něho, a tu počala mezi nima nová rozprávka.

Krátkými ale srdečnými slovy vypravoval jinoch o rodu, o ujci a o vychování svém; přišel až na Prahu a na seznámení se s Lidmilou. Z pohnuté duše mluvil o lásce své, a hlas jeho ledva že hořkostí zazníval, an se o ztrátě ujcovy přízně, o zrušené naději v budoucí dědictví zmiňoval ....

„Nejsem srdce zlého — ba někdy o sobě soudím, že dobrý jsem," končil své vypravování. „Lidmila je dobrota andělská; blažený život kynul nám v obapolné lásce. Tu se nám ale staví předsudky na cestu, a rozdírají blaho dvou srdcí!"

Takto řekl s bolestným povzdechem a povstal se země, jakoby hoře své stoje spíše přemohl, kteréž ho s upamatováním překonati hrozilo.

„Máš ji míti, máš ji míti, Alberte!“ zvolal nenadále Dolanský, a vyskočiv přivinul jinocha žasnoucího k srdci. Slza radosti a pohnutí leskla se mu v oku. — „Kdož pak by se tedy mohl jmenem českým honositi, pakli že ty nemůžeš? Tyť jsi pro vlast a pro dívku již příkoří a protivenství vytrpěl. A jakžto praví náš Kolár?....

Půlku jednu vlasti, druhou Míně!

Mysl tvá je blažený mír; je — jakž pak bych řekl? — je jako tiché jezero, rádo na hřbetě svém plavoucího nesoucí; toho ale, kdo ti do vnitřnosti sáhne — toho pohltíš. Ano *mír! mír!* Takž, holečku, zní také heslo moje, a dokud mne z teplého hnízda nikdo vypichovati nepočne, rád se pod zelenými ratolestmi jeho ukrývám!“

„Vaše slova znějí arci překrásně, a pro mne obsahují obzvláště mnoho potěšitelného,“ posvědčil jinoch, nemoha se nad mládeneckým roznícením obstárlého muže malého úsměchu zdržeti. „Nač ale mám svou víru založiti? Jak se mi zaručíte za stejné smýšlení a vůli zemana Svojetinského? Vy, jenžto —“

„Jenžto jste pouhý šumař,“ doložil Dolanský žertovně, „světem putující houslista.... či že ne? hahaha! Aj, aj, panáčku! držíváte vy tak mnoho na skořepinu, že soudíte za nehodné vyskoumati, co by v ní asi ukryto vězelo?“

„Jste na omylu, pane Dolanský!“ vymlouval se Albert, ačkoli potajmu houslistovi za pravdu dáti musel. „Ani stav, ani osoba vaše nezbudily ve mně nedůvěru; moje nelíčená srdečnost může vám býti toho důkazem. Toliko můj nynější stav zplodil ve mně onu námitku, a rcete sám, neudobřím-li ujce, t. j. nebudu-li před ním se přetvařovati... což nikdy nemohu..., jak si mám při chudobě na Lidmilu pomysliti?“

„Třesky, plesky! nechte marných vrtochů,“ těšil ho rozmarný houslista. „Nežli koš vody uplyne, zasvítí nám slunéčko na nejzdařilejší sňatek ve všech šestnácti krajích země české!“

Mezi tím se přiblížil večer, a obadva se vraceli k městečku. Mlčíce kráčeli oba vedle sebe. Dolanský si mnul chvílemi ruce, jako by se z podařené věci radoval. Albert se odevzdával do rukou šťastné náhody.

„Ale jakž pak," ozval se houslista, kroky zastaviv a ruce o boky si podepřev — „jakž pak, kdyby vás, pane, děvče teď nechtělo?"

V Albertovi se zarazila na první okamžení všechna krev — tak strašlivo-pravdivě zněla ta otázka. Brzo však se zpamatoval.

„Jaké příčiny měla by Lidmila sliby své najednou zrušiti?" ptal se, sobě samému důvěry dodávaje. „Myslíte, žeby ji mohl otec nutit?"

„Ne, ne — to nemyslím," řekl Dolanský. „K tomu je tuze šlechetný. Ale dívky mívají vrtochy — mně to jen tak napadlo."

„A věru, také to nemůže nic více být, než pouhý nápad. Lidmila mě miluje, a ještě poslední dopis její zavzníval tou nejvřelejší láskou."

„Je-li možná?" zvolal houslista nově překvapený. „Tedy si také dopisujete?"

„Měl jsem se i té útěchy ve svém dobrovolném vyhnanství zbaviti?" ptal se Albert.

„A já o tom ani slova!" lomil onen rukama v směšné mrzutosti. — „Oni tak daleko, a já o tom ani nejmenšího zdání! Nu, počkej, holubinko! počkej! Proto panenka hlavu klopila, když se jí o mladém Dobrohradském mluvilo! — a my blázni jsme to měli za panenskou stydlavost — za nedůvěru horlivé vlastenky k člověku neznámému. Nu, počkej, panenko, počkej! však on tě otec napraví."

„Ale drahý příteli!" chtěl Albert něco omlouvavého namítnouti, nevěda, jak si houslistovo počínání vyložiti.

„A vás také napraví," mluvil tento dále, na mladíka nedbaje. „Vy svádivý pane z Hardensteina — ano, ano, vás také napraví!.... Ale, nebojte se ho — on je dobrá duše, starý podivín, rád má okolo sebe šťastné, veselé

tváře," dokládal hlasem nejsrdečnějším, Albertovi na ruku poklepávaje — „a *vás* uvidí rád s blahým úsměvem. Musím vám svěřiti, že ho cele dojmete, jak jen vaše jmeno uslyší."

„Moje jmeno?"

„Vaše jmeno — jste-li jinak opravdu bratrovec Hardensteina, toho starého mládence, kterýž dlouhá leta jako královský panoš Tkadleček pro svou milou naříkal. Musím vám říci — váš ujec a Lidmilin otec zamilovali se před lety do *jednoho* děvčete — já to vím dozajista, neboť jsem měl od jakživa s rodinou Svojetinskou mnoho dělati — oba tedy snažili se o jedno děvče; zeman ale byl šťastnější nežli ujec váš a odvedl svou vyvolenou k oltáři. Hardenstein arci zuřil, a v tomto svém zuření uvrhnul hněv na vše, co z české krve pocházelo, poněvadž lid toho rodu za pramen svého neštěstí považoval."

„Jak?" divil se Albert. „Můj ujec byl by tedy k vůli tomu, že jiný člověk trochu většího štěstí v lásce měl — k vůli této vášni byl by na celý národ zanevřel?"

„Myslíte, že to není možná?" řekl Dolanský. „O můj zlatinký, to ještě tedy člověka neznáte, ačkoli jste bez pochyby čítal:

Však ze vší hrůzy nejhroznější
Jest člověk ve svém šílení! —

K vůli nepatrnějším věcem, nežli je láska, prochvívající veškerou bytost lidskou, zanevře mnohdykráte člověk na veškeré člověčenstvo. Nu, však my o tom ještě promluvíme. Zejtra se vydáte s námi na cestu, a pod mou ochranou dostanete se do zámku Svojetinského."

„Můžete mi to slíbiti?" zvolal Albert živě. „Vaše slova znějí tak důvěrně —"

„Tedy jim důvěřujte! — a teď si popřme. Našim soudruhům se bude stýskati."

Na zámku Svojetinském panovalo neobyčejné pohnutí. Všecko bylo na nohou a činilo přípravy k uvítání domácí dcery, kteráž byla minulou zimu v hlavním městě u příbuzné strávila a dnes opět domů se vracela.

Nejčileji počínal si přitom sám pán domácí. Nařizoval, napomínal, aby vše uchystáno bylo, čím jediné své dítě, milovanou dceru, překvapiti chtěl, a obcházel, mna si dle obyčeje ruce tajnou radostí, že ji sám na přivítanou něčím překvapí, o čem posud nikdo ani slovíčka nevěděl.

Konečně vjel kočár na prostranný dvůr. Povětřím se rozlehlo hlasité vejskání domácího lidu a školní mládeže, kterážto se vždy z obzvláštní přízně mladé zemanky těšívala.

Otec a dcera padli si vroucně okolo krku.

„Nu — a teď pověz, Lidunko, jak jsi se měla?“ ptal se zeman, když byli z hluku obecného unikli a do svých pokojů vešli. „Povídej, jak se ti Praha líbila?“

„O Praha je skvostná studnice rozmanitých rozkoší, a pro venkovské poupátko, jako já jsem, pravý ráj,“ odpovídala dívka. „Já strávila těch několik měsíců, jako bych byla ve zlatých snech zpočívala.“

„A co pak tam říkali *tobě?*“ ptal se zeman dychtivě.

„Nejdřív se divili jako zvířeti z dalekých, neznámých končin — to si můžeš, milý tatínku, pomysliti. Já je ale nechala diviti se. Potom se chtěli usmívati; ale smích jejich neměl dost zmužilosti při mých slovech a mém pohledu se rtů jim slítnouti. Držela‘ jsem je na uzdě. Ostatně myslím, že jsem svému jmenu a vychování ani toho nejmenšího nezadala, nýbrž oboje modním článkem učinila. Takořka se o mne trhali.“

„Jen kdyby si také z tebe příklad vzíti a tebe následovati chtěli!“ řekl zeman s upřímným povzdechem. „To bude ale ještě marné doufání — je-liž pravda? Nu povídej, co jsi pozorovala? Jací jsou tam lidé? — jak smýšlejí? Co dělá ten mladý svět?“

„Ten jsem neshledala jinak“, řekla dívka, „než jak jsi mi ho byl dříve zobrazil. Zde onde pučí arci pěkné

semínko — nic ale není rozkvětlého, nic dozrálého. Mluvím arci o životě, v jehož okresu jsem po boku paní tety se mohla pohybovati. Níže zelená se to ovšem bujněji a začíná milostně rozkvítati.“

„Nenalezli tedy panáčkové ze salonů milost před tvýma očima? — Neuvízl ti žádný v srdéčku?“

„Nebylo velikého nebezpečenství,“ prohodila dívka s lehounkým uzarděním. „Byli to bojovníci slabých rukou a špatné zbraně před mým silně ohrazeným srdcem.“

„Tím líp, tím líp!“ zaradoval se otec, a mna si opět ruce, přišel jednou, dvakrát po pokoji, tajemně se usmívaje. Potom přistoupil k dceři hezky blízko, vzal ji za ruku a šeptal jí do ucha: „Já pro tebe něco vyhlídnul.“

Dívka se ulekla, a všechna krev jí vběhla do tváří. Potom z nich opět zmizela.

„Milý otče!“ — chtěla mluviti, ale zeman ji nepustil k slovu.

„Nu, nu, jen se tak neděs, holubinko!“ smál se v dobrém rozmaru, „jako bysi krahujce nad sebou viděla. Ještě nejdeš k oltáři. Povídám jen, že jsem ti něco vyhlídl. Dřív to musíš arci poznati; dřív to musíme oba zkoušeti, a ruce ohledati, v které bychme tak veliký poklad svěřily.“

Nepokojně dmula se dívce prsa. Chtěla mluviti — zdálo se, že chce jakési tajemství odhaliti, a přece opět váhala oponu s něho strhnouti.

„Že tě nedám jinému, nežli poctivému synu vlasti své — té vlasti, kterouž i my oba milujeme: to si můžeš pomysliti, duše má!“ mluvil zeman dále. — „Mám přítele — to víš — starého Jana z Dobrohrádku. Ten má syna — a psal mí o něm několikráte mnoho pěkných věcí. Já si myslil: je-li ta ratolest šlechetná, že bychme na ni mohli květinu z vlastní zahrádky připnouti. Teď záleží jenom na tom, abychme v té věci jistoty nabyli, a protož jsem uzavřel vlastníma očima viděti a vlastníma ušima slyšeti — ale tak, aby mě jiný neviděl

a neslyšel. Mám něco na mysli — ty se tomu snad zasměješ; ale je to kapitální prostředek. Podívám se k starému Dobrohradskému, aby nic nevěděl; vystihnu kroky syna jeho, anebo vyzvím alespoň, co se doma bez přetvářky o něm povídá. Neměj starosti — já to chytře navléknu."

Lidmila nic nenamítala. S citem svým uchýlila se do hlubin duše své, a důvěřovala hlasu tajnému, který jí sliboval, že cesta otcova dobře pro ni vypadne. Doufalať, že bude mladý Dobrohradský človíček obyčejného rázu a smýšlení, a že se otci nezalíbí.

Takéť se neosmělovala otce z dobrodružného předsevzetí zrážeti. Znalať pevnou, ba tvrdošijnou vůli jeho, když se oblíbeného plánu týkala, i byla na podivné kousky jeho od nejoutlejšího věku již uvyklá.

Zeman se vydal tedy za svým oumyslem na cestu, maje v průvodu tři ze svých nejdůvěrnějších domácích lidí. —

A opět činily se na zámku veliké přípravy. Všecko bylo živo, pohyblivo. Hostinské pokoje se otvíraly. V kuchyni praskal veselý oheň. Kuchařky se potily.

Lidmila stála v bílých atlasových šatech u zrcadla. Oči její spočívaly na lístku, jejž byla den před tím od otce dostala.

„Mnoho štěstí, dcero má!" psal jí zeman. „Raduj se. Vedu ti ho. Rozumíš? Jako že jsem vždy jen tvou blaženost chtíval — tak vím, že ti vedu štěstí. Učiňte přípravy k radostnému uvítání. Ostatně ale . . . . nebudeš-li chtít, nebudu tě donucovati."

Celý svět podivného tušení ‚bouřil v duši její; ale nad vlnami citů a myšlének smíšených vznášela se pevná vůle, že učiní, k čemu ji váže slib a navádí hlas lásky.

Zatím se přiblížil večer, a první soumrak ulehl si na krajinu.

Polní pěšinkou okolo pěkné, rozlehlé osady kráčeli tou dobou k zámku Svojetinskému tři osoby: primarius Dolanský, fagotista Jedlička a nově přibraný fletista Al-

bert. Sekundarius Vomáčka byl se hned první den od nich odrazil a za důležitou příčinou — jak Dolanský Albertovi svěřil — napřed k domovu pospíchal.

Nyní vešli pocestní hudebníci v pěkné, dlouhé stromořadí, přímo k zámku vedoucí. Okna rozlehlého stavení byla osvětlena jako o slavnosti a hostině.

Na konci alejí se zastavili, a líbezní hlasové jich nástrojů rozlétali se brzo po dvoře. Najednou se počal i vchod do zámku osvětlovati, a z lůna jeho vyhrnulo se množství pochodní, svíček a lidstva. Všecko bylo slavně vystrojeno, nejslavněji mezi nimi ale spanilá dívka.

V Albertovi se zarazila krev, fletna mu vypadla z rukou, zraky jeho upíraly se na sbor lidu jako u vytržení, a rtové jeho zvolali: „Lidmilo!“

A děva, až posud s očima sklopenýma se blížící, lekla se hlasu toho, pozvedla očí svých, hleděla po hudebnících a spatřila — Alberta. Blahostí ztrnula. Radostný povzdech vyletěl z prsou jejích.

Tu se dal Dolanský do smíchu.

„No, co pak se neznáte?“ ptal se překvapených milenců. — „Blíže, blíže!“ mluvil dále, jinocha a dívku k sobě sváděje. Pak se obrátil k sboru ostatnímu. „Paničky a pánové — teď se smějte starému Svojetinskému dle libosti; dobrodružná jeho pouť nebyla daremná. Tentoť jest nastávající můj zeť, mladý pán z Hardensteina, věrný a zaslíbený ženich Lidmily Svojetinské.... Nu, dceruško, jak jsem to vyvedl?“ ptal se pak s radostně pohnutým srdcem Lidmily, a dívka mu padla s blaženým pláčem okolo krku.

Tak spočívali několik okamžení v tichém objetí; když pak se jí starý z náručí posléze vyvinul, přistoupil k Albertovi, kterýž tu dosaváde stál v blahém zamlčení.

„Tuto je náš domácí učitel, pan Jedlička,“ řekl k němu, na fagotistu okázav; „tuto můj početní, pan Vomáčka; třetí soudruh odpočívá v pokoji — a tuto jsem poslední já — tvůj příští otec, milý synu — otec tvé Lidmily. Vyšelť jsem — dosti směšně — abych poznal

a vyhledal dceřina ženicha, a hle, také ho skutečně přivádím. O veselých a smutných příhodách našeho dobrodružství povíme si později. Teď honem ke stolu!“

V několika dnech na to letěl Albert k ujci. Stařec ležel na smrtelné posteli. Stářím a bolestí byl zchřadl; odpustil však milovanému jinochu v tomto velikém okamžení.

„Bůh budiž s tebou, Alberte!“ žehnal ho ve smrtelném chrapotu. „Jdi pravou cestou, a nebuď nikdy .....“

„ ... Čechem!“ chtěl bez pochyby říci; ale smrt mu nedala řeč dokončiti, a Albert si z hluboka oddechl.

Láska zmohla plod staré nenávisti, a v lásce objaly se větve, kteréž měly dle úsudků lidských z obou stran rozděleny uvadnout.

Vlast a matka.

Novela.

(Psáno roku 1844.)

1.

Kde je můj syn? . . .
Běda! urvaná je rozkoš
Má a zpráhlá pastva
Duše mé.

Smutnohra.

Byla neděle. Jasně a mírně hledělo nebe na rozkošnou krajinu, utichlou po šestidenním lopocení.

Na začátku bujně krásného údolí stál pěkný, výstavný dvorec. Tam se chystaly tři osoby na cestu do božího kostela. Byl to hospodář a držitel dvorce Podhajský, jeho rozšafná manželka, paní Kateřina, a milá schovanka jejich, květoucí Růženka.

Tři tyto osoby poskytovaly rozličného, ale stejně dojímavého pohledu.

Podhajský byl nevelký, trochu zavalitý muž, a zdraví jeho bylo tak pevné, že mu ani pět a padesátý rok, ani tělesné namáhání ani duševní boje až dosavad neuškodily. Tvář jeho byla vážná, skoro přísná, a v denním, neustálém přihlížení k obšírnému hospodářství na slunci a větru opálená. Vzhled jeho jevil pevnost a neustupnou vytrvalost mysli, kterou se v každé případnosti života vyznačoval. Oči jeho nebyly odporné, ale pronikavé, a rády na všech věcech zpytavě utkvěly. Malá lisina nad zvrašťělým čelem zvětšovala dojem vážné jeho podstaty.

Šat jeho, ačkoli sváteční, byl nad míru jednoduchý, a člověk neznámý byl by v jeho krátké kazajce spíše nemajetného chalupníka, nežli zámožného hospodáře hledal. On neváviděl všechnu zevnitřní oupravu, pokud se osoby jeho týkala; ačkoli jinak v životě ani sobě, ani lidem svým té nejmenší ujmy nečinil.

Paní Kateřina byla vzor domácí hospodyně a jedna z oněch tvorů ženských, ježto s pokladem srdce svého z hluku světského utíkají, aby jím skrovný okres tiché domácnosti tím hojněji obohatily. Duše její byla věčně tekoucí studně ženské dobroty a lásky.

Byla o deset let mladší než Podhajský, outlá, drobná postava, jemných tváří, laskavého pohledu. Z jemně modrých očí jejích hleděla citlivá duše a tichá, moudrá povážlivost.

Šťastnějších manželů nebylo daleko široko. On byl pánem, ona paní — a přece řídil se jeden vůlí druhého. On ctil její měkkost — ona jeho sílu. Pětadvacet roků byli pospolu; ale ani jednoho večera neskončili denní svou úlohu, aby nebyly struny srdcí jejich líbezně souhlasily.

Třetí osoba, chystající se do kostela, bylo sedmnáctileté děvče, ozdobené vším půvabem, jakový se v tomto věku po dospívající panně rozkládá. Byla domácí miláček, a oupravný, skoro malebný šat její, pěkná směsice z kroje venkovského a městského, dokazoval obzvláštní péči, kterouž hospodyně i hospodář na ni nakládali.....

Nyní stáli všickni tři již pohotově, majíce před sebou čtvrt hodiny cesty do nejbližší osady. Paní Kateřina dávala jenom ještě nejstarší děvečce některé rozkazy stran dnešního oběda — Růženka, s modlitební knížkou v ruce, hleděla oknem na cestu a Podhajský popocházel se svou sukovitou holí již po světnici.

V tom se klepalo na dvéře.

„Ave! — jen dál!“ zvolal hospodář, a do světnice vešel hubený, vytáhlý, asi třicetiletý človíček. Jeho modrý frak se žlutými knoflíky, přistřihnutý podlé vlaštovčích vidliček, byl sice již na loktech do běla otřený, pod paždím propocený — šedivé letní pantalony byly o dva prsty krátké, za to ale dlouhými podšlapky ostře natažené: přece však bylo na něm jakousi strojivost viděti, a bažení jeho po uhlazeném zevnějšku bylo zvláště na bílé pikové vestě, na červeném polohedbávném šátku na krku a na žlutých rukavičkách pozorovati. V ruce měl

klobouk a tenounkou rákosku, s kterou skoro pořád zahrával.

Tvář tohoto člověka byla nad míru pohybná a téměř bez ustání se usmívající. Řeč jeho zněla sladkošeptavě, a celé tělo bylo nastrojeno jen k samým poklonám.

Byl to panský ranhojič z blízkého zámku.

„Vespolek dobré jitro a na celý den hojnost božího požehnání!“ řekl, sotva byl hlavu do dveří strčil.

„Ah, pan Koníček!“ uvítal ho Podhajský. „Dejž to Pán Bůh! — Již z Prahy nazpátek?“

„Již před večerem. Nebylo mi ale možno, svou poklonu dříve složiti. Nahrnuté práce — několik těžkých případů — *typus meridionalis* . . .“

„Co dělá náš Antonín?“ ptala se nyní domácí hospodyně, blíže přistoupivši. „Viděl jste ho, pane doktore? Mluvil jste s ním?“

„Viděl — mluvil!“ dosvědčoval panský ranhojič. „Neopominu zprávu podati. Zde ale“ — přitom hodil okem po služebné holce — „zde není rádno o takových věcech mluviti. Jak znamenám, chystáte se do božího kostelíčka — dovolíte-li, tedy vás vyprovodím, a na cestě vám povím, co jsem v Praze zpozoroval.“

„Snad ho nepotkalo nějaké neštěstí?“ ptala se paní Kateřina s propukávající starostí, a posýlala děvečku do kuchyně.

Koníček se usmál. Vypadalo to, jako by se omlouval, a také jako by chtěl pečlivou matku potěšit.

„Nic — nic ho nepotkalo,“ řekl při tom — „žádné neštěstí, jak se obyčejně v životě říkává, když se myslí na tělo a na zdraví. Jinak arci nemohu zapříti, že se malá změna s ním udála.“

„Tedy mluvte! Nekažte mi hodinu před božími službami,“ prosila nyní matka — „a nechtějte, abych přede tváří otce nebeského s nejistou, rozptýlenou duší státi musela!“

„To nemusíte, mnohovážená paní Podhajská,“ ušklebil se zase Aeskulapův miláček. „Věc není o sobě tak

důležitá, aby vám nepokoj činila. Je to spíše malé sběhnutí s moudré cesty opatrného života, čehož se mladá krev snadno dopustí.“

„Aj, tedy jenom pořád nenabíjejte, ale také jednou spusťte!“ přejal mu nyní Podhajský další slova trochu ostře. „Nerozkládejte před námi své nabroušené nástroje, ale pusťte nám už raději žilou, a uberte nám trochu krve. Co víte o našem Antonínovi? — Což by to bylo, abyste to hned ze srdce svaliti nemohl? Tak něco velikého to přece nebude, aby se to pod domácí střechu nevešlo!“

„Nerád bych ale, abyste k vůli mně pozdě do božího kostelíčka přišli....“

„Bůh nás nepožene k soudu, když z pravé a jemu milé lásky a starosti o své dítě o několik minut později přes práh jeho kročíme. Jen mluvte!“

„Nu, tedy s Pánem Bohem — ale to si vyprosím, aby proto ani jiskra vašeho hněvu na mne nepadla. Činím, co mi jen křesťanská povinnost káže. Také vy, rozkošná Růženko, neračte střely hněvu svého na mne házeti, anebo mě mrakem čela svého strašiti, řeknu li tu něco nemilého.“

„Vy byste jí za to stál!“ prohodil Podhajský brumlavě polo pro sebe.

„Co ráčíte?“ obrátil se k němu Koníček se svým obyčejným úsměvem.

„Abyste pověděl,“ řekl mu rázně, „co vás pohnulo, naší matce stran Antonína starosti působit?“

„Nu tedy vězte,“ odpovídal ranhojič, nutě se noviny svoje s nejdůležitějším posuňkem tváří svých spojiti — „tedy vězte: váš pan Antonín *vlastenčí!*“

To řekl a hleděl s jednoho na druhého s jakousi vítězoslávou. Ale slova jeho neměla žádného účinku. Nikdo jim nerozuměl.

„Co že dělá?“ ptal se ho Podhajský pokojněji, než kdyby mu byl někdo o novém způsobu setby pověděl. Matka vrtěla trochu hlavou, a dívka se nevědomky usmívala.

„Vlastenčí!“ opakoval Koníček krátce a trochu ráznějí.

Podhajský se podíval na manželku, pak na dívku, potřásl hlavou, a uchopil se klobouku i hole, kteréž byl mezi tím odložil.

„To nám můžete po cestě povědětí!“ řekl k ranhojičovi. — „Věc vaše zdá se býti trochu zatemnělá; snad se nám pod širou oblohou lépe vyjasní! Pojď, matko — pojď! a nedej si mysl marnými bubáky kaliti.“ —

Podhajský byl vzorný hospodář, daleko široko známý pro své mnohostranné zkušenosti ve všech oddílech venkovské živnosti, byl poctivý muž, ctitel boží vůle a věrný poddaný. Co se ale mimo tento okres na světě dělo, to nebylo pro něj, a zůstávalo mu neznámo. On spojoval veškeré síly své jen k vyplnění úkolu, jakýž si byl co držitel výnosného dvorce pro svůj život vytknul, a mimo to nehleděl ani na levo, ani na pravo. Hnutí národního ducha českého za let posledních — to mu bylo posud egyptskou tmou zastřené tajemství. Odtržky rozličných pověstí o češtině byly sice jako zaváté lupení i k němu doletěly; ale byly se jen ledva uší jeho dotkly — hloub neuvázly, nenalezajíce půdy příhodné a vzdělané. —

Nyní byli všickni tři domácí i s hostem na cestě do kostela. Kolem nich pnulo se bujné osení, ženoucí do klasů — nad nimi pnula se modroskvělá obloha. Srdce poctivých lidí šířilo se rozkoší nad krásným, velebným pohledem.

„Teď můžete povídat,“ promluvil Podhajský k ranhojiči — „a myslíte-li, že nebudete se vším ke kostelu hotov, můžete si kus i po božích službách nechati. — Co že tedy dělá Antonín?“

„Vlastenčí,“ řekl Koníček, jako by měl radost, že jeho krátké a přece důkladné i úplné odpovědi nikdo nerozumí.

„Ale u všech živých... ať nekleji!“ ozval se Podhajský již netrpělivě. „Co pak je to? Co to znamená? Co to vlastně kutí?“

„Maří čas děláním početilých zámyslů a výmyslů,“ začal nyní člen zámecké honerace ohebným jazykem vy-

kládati — „vyhazuje peníze za daremné české knihy, běhá po kafírnách s lidmi, kteří chtějí ubohé staré češtině na nohy pomoci, při'om ale takovým jazykem mluvějí a takovým pérem píší, že jim živá duše nerozumí: uvádí se v posměch před očima všech rozumných — upadá v podezření, že . . .“

„I toť aby do toho všickni živí ďábli uhodili!“ zvolal starý ekonom, slyše tuto litanii domnělých přestupků.

„To že dělá náš Antonín?“ ptala se paní Kateřina tak malomyslně, jako by se již o vezdejší a věčné spasení jediného syna jednalo.

„Hlouposti vyvádí?“ ptal se otec dále.

„Do kafíren chodí?“ bědovala matka, rukama lomíc.

„V posměch se vydává?“

„Do zkázy upadá?“

Aeskulapův miláček krčil ramenama a pokrýval tváře tím nejpodivnějším úsměvem.

„I toť aby do toho všickni živí . . .!“ rozkřikl se Podhajský, pádnou hůl svou hluboko vedlé polní pěšiny do kypré země zabodnuv.

„Rodičko boží!“ naříkala manželka jeho. „Mé ubohé dítě!“

Nyní nastalo ze všech stran trudné mlčení. V podivných pocitech brali se všickni dále. —

„A to se jmenuje *vlastenčit?*“ prohodil konečně Podhajský zase otázku.

Koníček pokynul rychle hlavou. „To — i všecko jiné, co je s češtinou nějak spojeno!“ řekl přitom. „A to bývají věci ještě mnohem horší. Nepozorný, lehkověrný člověk upadá při tom mezi lid, jejž ani nezná, a má s ním býti hned jako s bratřími. Hlava i srdce vznáší se přitom nad nebezpečnou propastí — a já viděl pana Antonína ve společnosti a slyšel o něm věci vyprávovat, že mě spravedlivý strach pojal. Co byste řekla, moje rozkošná!“ obrátil se nyní k schovance Podhajských — „že i na vás nějak zapomíná?

Dívka sklopila oči, zarděla se a pak zbledla

„Co že pravíte, pane doktore?“ zděsila se Podhajská. „Jakou to vinu uvalujete na dítě mé?“

„Následek jeho vlastenčení,“ kroutil se Koníček, žalobu svou nejsladším hláskem omlouvaje. „Seznámil se — jak dozajista vím — se sladkou ochechulí, a dává si teď od ní rozkošné písničky zpívati.“

„Pane! — to je lež!“ zvolal poctivý hospodář, úplnou důvěru v syna svého klada. — „To je utrhání!“

„Nazývejte si to, jak se vám líbí,“ usmál se Koníček, tenounkou svou rákosku v obou rukou ohýbaje — „já nemohu jinak mluviti. Ostatně je to věc přirozená — proto že vlastenčí.“

„I ať si třeba čerty kuje!“ odsekl rázně Podhajský — „to se mu promine; vždyť je mladá krev a musí také vybouřit. Že by ale tropil daremnosti — to mi, pane, nenamluvíte!“

„To ne!“ zvolala nyní manželka jeho živěji, z hlubokosti žalu a úžasu svého mocně se vypínajíc, a jemné oči její zanítily se blahonadějným plamenem. „Já vychovala dítě své v boží bázni a v lidské lásce — já své dítě znám, a raději pustím od víry ve svou blaženost, nežli bych uvěřila, že se mé dítě daremností dopustí!“

Hbitě chopila ji po těch slovech Růženka za ruku, a tiskla ji křečovitě svými outlými prsty. Líbý rumělec rozlil se po tváři její, a oko její navlhlo radostnou slzou.

„Nelekej se toho, zlaté dítě!“ promluvila k ní outlocitá žena — „měj pevnou víru, milá děvečko! Antonín je můj syn, a já vím, jak jsem ho vychovala.“

„Dobře, pěkně — jakž to mohl celý svět vidčti, dokud rostl panáček před vašima očima,“ začal zase Koníček šeptati; — „a já jsem toho pevného přesvědčení, že by byl tou cestou dále šel, kdyby nebyl mezi vlastence upadl. Ale což se budu tady s vámi hádati, když nechcete mým slovům nijakou víru přiložit? Pochopuji arci, že byste na syna svého nerádi něco připustili, jako každí rodičové . . .“

„Pane, to není pravda!“ ozval se nyní Podhajský hlasem vážným . . . „ne jako každí — tedy i nemoudří

rodičové; ale jako lidé, kteří vědí, že svou povinnost vykonali, a kteří by sami nad sebou žalobu pronesli, kdyby krev svou k dobrému konci nepřivedli.“

„Nu, tím samým!“ řekl na to ranhojič. „Právě proto jsem vám také pověděl, na jaké cesty pan Antonín zabíhá — proto že vím, že na něj pěkné naděje budoucích dnů svých skládáte, že jste v něm takořka celý svůj život založili — a že bych nerád, aby se tak nadějně vzcházející sémě na panu synovi daremně zmařilo.“

„Vy tedy pořád ještě na své žalobě stojíte?“ ptal se Podhajský, pronikavě oči na zlého novináře upínaje.

„Žádné žaloby, vážený pane Podhajský,“ kroutil se tento pod jeho vzhledem — „pouhé zprávy o věcech, které se v skutku tak a nejinak vynacházejí, které jsem na vlastní své oči viděl, a o kterých tedy pravdivě mluviti mohu.“

„No — však uvidíme!“ vyrazil Podhajský ze sebe v návalu zmahajícího se hněvu.

„Co uvidíme?“ ptala se rychle manželka jeho. — „Máš něco v mysli?“

„Mám!“ přisvědčil onen; „ale teď toho nechme, matko! Tuhle stojí dům boží — tam se nám v duchu zableskne, že budeme vědět co činiti.“

„To doufám také!“ doložila zbožná žena s hlubokým povzdechem.

Mezi tím šeptal Koníček ještě něco tichému děvčeti; nenacházel ale žádné odpovědi a žádného účastenství.

2.

. . . S tebou snim — o slasti!
Bodromyslné k velké duchů vlasti
Dokonání během letěti.
Blaze mně!
Purkyně dle Schillera.

Parní loď vracela se z Drážďan do Prahy. Byla tichá, vlažná noc, temně modrá obloha rozepnutá nad krajinou, jako nesmírné, tisícem a tisícem hořících lamp přeplněné klenutí. Břehy tonuly v magickém osvětlení.

Hučivě rozrývalo ostré lodní čelo šumivé vlny, ježto se pak vůkol v širokých kolech točily. Vysoký dymník u prostřed paluby vyplivoval po chvílích větší menší chumáče létavých jisker šlehajícího plamene, a v takových okamženích zplanul vždy celý povrch její podivnou, jakési tajuplnou září.

Částka pocestníků byla se uchýlila do kajít první i druhé třídy — částka jich meškala na palubě, a to zvláště z oněch, kteří k druhé třídě patřili. Tu leželi jedni na lavicích, jiní se krčili na podlaze vedlé parního stroje; jiní, zahaleni v pláštích, seděli a dřímali po sedadlech okolo lodního zábradlí, a jiní se procházeli mezi směsicí naloženého zboží.

Vzadu, okolo vrátného a jeho řídícího kola, bylo nejprázdněji a nejtišeji.

Zde seděly dvě osoby, asi čtyradvacetiletý mladík a o něco mladší dívka. Ruce jejich byly důvěrně spojeny. — Oba byli v svrchním šatě elegantních cestovatelů.

Dívka se byla zamlčela. Zdálo se, že upadla v zajímavé zpomínky. Mladík ji nevytrhoval. On sám byl plný podivných myšlének a pocitů. Konečně ale, jako by se jich rád zprostil, otevřel ústa k polotiché otázce:

„Kam vás fantasie opět zanesla?“

„Myslím na Rýn,“ řekla dívka poněkud ze svého snění vytržena, a při nové prše létavých jisker pozoroval mladík na tváři její blahostné usmání.

„Jenom na Rýn?“ ptal se jí dále.

„Nu, ano — ještě na někoho! Byla to právě takováto noc, když jsem Ferdinanda poznala. Jeli jsme spolu po Rýně.“

„Šťastný Ferdinand!“ řekl mladík s malým povzdechem, a ruka jeho tiskla jemně ruku dívčí.

„Proč pak to pravíte tónem, jako byste mu to záviděl a sám byl nešťastný?“

„A nemám-li vás celému světu záviděť? — nemusím-li se obávati, že moje štěstí pomine, jak mile se k vám někdo přibližuje, kdo se může starším právem v srdci

vašem usídlit? Mé štěstí je tuze pěkné, aby na něj svět podezřivým okem nezhlížel. Mé štěstí je, květina, jejíž kořeny hloub rostou, nežli kam jádro země dosahuje — a libovonná koruna její vypíná se k výsostem nebeským. Co tedy s ní na zemi? Já to cítím. Ale jak se jí mám odříci, ježto můj život novým duchem naplnila a bývalou mdlobu zapudila? Jak se mám tvého sladkého přátelství odříci, ježto osvítilo dny mé, a co věčná hvězda na obloze mé zářiti bude?"

„Tys blázínek, milý příteli!" řekla dívka, a jemné tisknutí ruky provázelo slova její. „Kdo pak ti tvou podivnou květinu beře? Kdo pak tě z přátelství mého vypovídá?... Čeho se strachuješ? Což je úvazek srdcí jako tenká nit, kterouž každé dítě přetrhnouti může?"

„To nemůže — a toho se také nebojím. Ale nevím — přece mé připadá jakési tušení, že svazek srdcí našich pohromu utrpí. Mluvím k vám upřímně — jak se mi to v hlubinách duše ozvalo, když byl čarozvuk prvního zhlížení-se našeho ve mně dozněl — mluvím k vám hlasem nelíčeného přátelství: řekněte mi sama, nebude-li mi svět blaha mého záviděť a rušivým prstem po outlém květu jeho sahati?"

„A co je vám do toho? Jste si nějaké viny povědom? Anebo se musíte za štěstí své hanbiti?"

„Emilie!"

„Co tedy chcete s těmito strašidly? Proč je citujete násilně z hrobu, kde by měla věčné prachnivět? A co si myslíte konečně o mně, ježto bych jako něžnocitá ženština těchto strašidel dávno byla měla se lekati, a přece mužněji nežli vy do očí jim hledím, anebo s tichým úsměvem na ně zpomínám?"

„Emilie!" zvolal mladík hlasitěji — „v jaké nesnáze mě to uvrhujete? Neslíbili jsme si slibem upřímným, že vždy srdce své před sebou věrně a nelíčeně odhalíme? Neslíbili jsme si to přátelstvím doličiti, co někdy ani láska nezmůže — prokazovati si totiž úplnou, neobmezenou důvěru? A mám ti teprva ještě dokazo-

vati," mluvil dále a pozvednuv ruku její, položil ji na srdce své — „mám ti pověděti, v jaké záři se krásná duše tvá přede mnou vznáší? Ale právě snad jen proto, že je štěstí mé tuze velké a posud neporušené, bojím se lidské závisti; kdyby se bylo nad ním už dost malé nebezpečí vyskytlo, snad bych se té básni smál a jí vzdoroval. Jakž ti ale mohlo napadnout, stíhati mě v myšlénkách... na pochybnostech o tvé dostojnosti. ?"

„Vždyť je dobře, milý příteli! — vždyť je dobře — a já sama musím vyznati, že má naše přátelství něco ve své podstatě, nad čím obyčejný člověk nosem pokrucovat může. Vy máte dívku, jížto jste bohaté srdce své na celý život obětovati přislíbil — já mám milence, v jehožto duši se mi čarovné háje lásky otevřely — a tu zatím uzavíráme spolu svazek svatého přátelství. Ale mě to ještě nenapadlo, jak o tom svět souditi, co tomu říkati bude. Můj svět je srdce mé — a to si zachovám tak diamantově čisté, že se ho dech cizího světa nechytí. Ostatně nepochopuji, proč vás právě dnes tak tesknó myšlénky přepadají. Je toho snad tajuplná noc příčinou? Z té povstaly již ovšem přepodivné stvůry mysli básnické — a jedna z těch je snad také vaše bázeň, že mě ztrácíte!"

„Jen se mi posmívejte — to je ta nejmoudřejší poknta."

„Anebo je snad srdce vaše ourodná půda pro všelijaké tušení?"

„Věříte vy hlasům, ježto v nás povstávají, aniž víme odkud se přištějí a kam tekou?"

„Jakž bych nevěřila, an toho právě na vás pravdivý příklad nalezám? Ano — ano, příteli! Bylo to pravé tušení, že svazek srdcí našich nějak u pohromu utrpí."

„Co pravíte?"

„Co bych vám i beze vašeho tušení tyto dny byla svěřila... že se záhy rozloučíme."

„Kdyby vaše slova žertovným zvukem nezaznívala, myslil bych, že mě chcete za mou prvnější bázeň potrestat."

„Ne, ne — drahý příteli! já musím zase do světa. Krásné naděje, které mě přivedly do Prahy — ty se rozptýlily... co bych tu měla déle meškati? Hrob jejich nepotřebuji viděti; vždyť ponesu v duši jejich památku.“

„A co se stane ze mne?“

„Aj, aj — příteli! Což nemáte nic jiného před sebou, nežli denní hovor s prostým děvčetem? Neznáte žádný jiný cíl života, nežli přátelství s divadelní zpěvačkou?“

„Vy jste nespravedlivá sama k sobě, že si...“

„...tak malé ceny přikládám — není-li pravda? Měla jsem se domýšleti, že budete toužením po mně usychat, že se mým odjezdem obloha vašeho života zatmí a t. d. Nechme toho, milý příteli... a promluvme, jak na rozumné lidi přisluší.“

„Srdce tedy nemá u vás hlasu žádného.“

„Srdce? — ba právě to bláhové srdce — to mě zas odvádí, jako mě bylo přivedlo. Srdce to bylo, ježto se rozkoší ve mně zachvělo, když ke mně první zpráva o vašem novém divadle dolítla; a srdce to bylo, které mi od té chvíle pokoje nedalo, svodným hlasem štěbetajíc: Jdi, přines a polož i ty sílu svou na oltář obětní! — pomoz i ty na novém chrámu stavěti a čestné věnce plésti! — to pošetilé srdce to bylo, ježto mě posléze i sem dohnalo, abych smutné zbytky pěkných nadějí nalezla.“

Hlasitěji, citem zmožena, byla Emilie tato slova pronesla; nyní se na chvíli zamlčela.

„A jinak není možno, abyste mezi námi zůstala?“ ptal se jí po chvíli mladík tónem poletichým a nejistým.

„Jak pak? — Nebuďte bláhový. Nepatřím sice k oné třídě blahých roznícenců, kteří vlast po každém třetím slově na jazyku mají, ale ona žije v srdci mém, a tichá avšak vroucí láska k té drahé provázela mě cizinou jako anděl útěchy.... kdyby nebyly teď okolnosti jinak určily, byla bych toho zajisté dala důkazy; tak veliká blouznilka ale nejsem, abych si k vůli této lásce snad celý běh života zkazila. Já se oddala divadlu, i shledala jsem, že mohu

na té dráze svoje i rodu svého jméno k oslavě povznesti, a myslím ostatně, že se dá vlasti doma i mimo dům sloužiti.“

„Vím, vím — vždyť nejsem dítě, leda lítostí nad ztrátou vaší, a protož bych si také jako dítě přál, abyste mezi námi zůstala. Jeť tu jenom jiným na příklad...“

„O jiné se nestarejte! Již tu máte pěknou květnici; a tak spanilá bylina, jako je láska k vlasti v prsou ženských, množí se hojně, jak mile jen úrodnou zemi nalezne. — Mimo to, drahý příteli!“ doložila Emilie s malým úsměvem — „nebyla bych pro panny v každém ohledu dosti dobrým příkladem?“

„Co vám napadá?“

„Či myslíte, že budou tuto naši cestu chváliti?“

„Emilie, kdo by se mohl opovážiti...?“

„Ten, kdo vám prvé strachu nahnal, že by mohl závistivým okem na štěstí vaše pohledět. Je to půjčka za oplátku — náhrada za to vaše pěkně poukryté mravokárnictví, ježto se strachu vašeho mluvilo. Já vám musela také říci, že jsem se na více nežli vy odvážila, an jsem s vámi přátelství uzavřela. Ano, milý Podhajský! já ti musím říci, že mi větší pohroma hrozí, nežli tobě, mladý panáčku; Ženská pověst je pel na té nejoutlejší květině: — jediné dotknutí, a na vždy ztratí se její milostný lesk. Ale já nejsem zvyklá, radosti své tuze úzce podlé vůle obyčejného světa přisřihovati. Vím, co ve mně vězí — a mohu se tomu roztomilému světu s pokojným srdcem do očí podívat.“

3.

Z domu ven:
Kolem kynou bříz divy:
Uzřete jich, vždyť jsme živi
Jednou jen! *Píseň.*

Bylo to o desáté hodině. Po břehu, délkou Roudnického předměstí procházel se člověk v krátkém, obnošeném plášti. Na hlavě měl plstěnou čepici s velikým stínidlem, v ruce sukovitou hůl.

Nyní se zastavil u selského pacholka, kterýž tu o strom podepřený jako na rozkazy jeho čekati se zdál.

„Vrať se ke koním, Jakube!“ řekl teď k němu člověk v obnošeném plášti — „a zejtra hleď, aby si kolář pospíšil. Po polední můžeš býti snadno v Praze. Rozumíš? Nebo ti natáhnu uši!!“

Pacholek slíbil, že se dle rozkazů těchto zachová, přál milému pánu, jenž mu natáhnutím uší hrozil, dobrou noc, a bral se podlé břehu do města. Muž v plášti začal se opět procházet... Byl to starý Podhajský.

Noviny vrchnostenského ranhojiče bzučely mu ještě okolo uší jako jedovatý hmyz, a ležely mu na prsou jako olovo. Jakkoliv se u své pevné důvěře i namáhal, aby tato strašidla zapudil: nemohl jich přece pozbyti, a břemeno jejich bylo tím nesnesitelnější, an si jich na mysli dobře zobraziti neuměl, a vlastně tedy ani nevěděl, čeho se bojí nebo čeho se báti má.

I manželka jeho byla se nadarmo lesklou zbraní své mateřské lásky opásala a při božích službách s těmi nejvroucnějšími slovy k Bohu utekla: podivné zprávy o jediném dítěti zatemňovaly přece milojasnou oblohu duše její a nepopřály jí po celý den utěšené chvíle.

A Růženka! — To milé poupě bylo ještě nejmírnější. Onať nebyla ještě do světa nahlídla. Až posaváde stála jako outle pěstovaná květina v blažené osamělosti. Pro svět a jeho poměry nebylo v ní míry. Ona si nemohla pomysliti, jak by Antonín jiným býti mohl, než jak ho od svých nejoutlejších let znala. Ona zůstala tichá.

Ale pěstounové její znali svět a nebyli tiší. Věděliť sice, že byli dítě své do hluku a tísně světské dobře opatřené a ozbrojené vypravili... ale nebyli přece pokojní. Věděliť z prvnějších let, že je lákání světa veliké a svodné.

I netajili si vespolek starosti své, ačkoli se také zdálo, jakoby tím jeden druhého z nich vyrážeti chtěl.

„Tomu uděláme pojednou konec!“ řekl náhle Podhajský pevně odhodlán. — „Já se podívám do Prahy.“

I dal také hned dávnoletý kočárek z kolny vytáhnout, prohlídnout a připravit. Druhý den byl na cestě.

Ale hraví, škádliví osudové, jižto se člověku rádi v těch nejdivnějších postavách do cesty pletou, vzali tehdáž na sebe podobu dvou vozních kol, a rozsypali se — ještě dosti milosrdně! — po několika mílech při prvním zahřčení na Roudnické dlažbě.

Podhajský dováděl na nepozorného pacholka, ten ale sváděl vinu na starý, zpukřelý a přeschlý vozík, kterýž dlouhé časy ani z kolny nepřišel.

Nyní nezbývalo nic jiného, nežli pod ochranu ochotného kolaře se uchýlit, a ten slíbil kola i voj do druhého dne v nové podobě odevzdat. Ale Podhajský byl jako na trní. Co tu měl zatím tak dlouho meškati! On chtěl jen jako letmo do Prahy nahlídnout, se synem promluvit, a pak zase tak rychle k matce s útěchou se navrátit.

I chtěl si jiný povoz najmouti; ale podivnou nehodou bylo se toho dne všecko do všech úhlů světa rozstříklo. Na zejtří bylo tu příležitostí dost... jenom dnes ne.

„Ale co si budete hlavu lámat, pane!“ řekl hospodský, k němuž dal své koně zavesti. — „Máte-li tak na pospěch, sedněte si tu dnes na parní loď, a zejtra časně ráno jste v Praze, ani nezvíte.“

To byla šťastná rada, a Podhajský se jí také hned uchopil. ... Nyní se procházel po břehu a čekal na loď.

Myšlénky jeho byly v Praze. Jako nekonečná nit otáčely se napořád okolo Antonína. Srdce jeho nebylo pokojné.

„Držel jsem ho arci trochu přísně“ — mluvil sám k sobě po malých přestávkách — „trochu těsně, a když pustím mladého koně z otěže, začne divné skoky dělat, a všechna luka jsou mu ouzká... ale Antonín není nerozumné hříbě! Ne, ne — mně se zdá, ten prokletý olejkář si neviděl do huby. Buď mu hoch něco na nos pověsil — anebo nám chce ten lízavý lidobijec sám oči zastřít. Pozoruji, že ho naše holka píchá. — Ohó, pa-

náčku! zůstaňte při laskominách.... Ale což kdyby — kdyby v těch jeho proklatých novinách přece kousek pravdivého zrna vězelo?“ mluvil dále, a popouzen divným nepokojem, začal se ještě rychleji pohybovati ... „kdyby byl kluk udidla překousal, uzdu přetrhal a jako splašený se honil... nedej Bože! abych něco daremného doslechl... to by byla jeho zkáza... a matčina smrt.... Ale však já ho popadnu — železnýma kleštěma ho sevru, že se nebude moci pohnout... já mu napravím ten jeho vyvyklaný rozoumek... já mu přejedu tu jeho češtinu!“

Veselý smích vytrhnul ho z dalšího rozjímání. Z města přicházelo několik hovorných mladíků. I zastavili se na břehu, a zase popocházeli; zdálo se, jakoby také na parní loď čekali.

Podhajskému se zkazila tichá procházka. Okolo rozveselených mladíků nechtěl přecházet, od přístavního místa se nechtěl tuze vzdalovat; sešel tedy po úzké pěšince s břehu k samé řece, odkud měl do lodi vstoupiti. Ale ani tam nezůstal samoten. V malé chvíli přicházeli za ním hovorní pocestníci.

„Musíme si přece místo prohlídnouti, kde Jason se svou Medeou přistaví,“ ozvala se mezi nimi zvučným hlasem vysoká postava v letním šedivém kabátě — „aby nám ani ta nejmenší maličkost k jeho životopisu nescházela.“

„Ah, ten by byl famósní — to máš pravdu, bratře!“ odpovídal na to hebounký mužíček, a na znamení své úplné spokojenosti pohrával si prstami okolo brady v licousích. „Tuhle náš kamarád mohl by z toho jednou interesantní novelu upříst.“

Přitom okázal na mladého muže v dlouhém tmavém svrchníku, kterýž se byl až k samé řece přiblížil, a nyní po temné hladině její do dálky hleděl.

„I dejte mi pokoj s novelami!“ řekl tento. „Já mám teď smysl pro věci důležitější. Pohodlné lehátko v kajitě, hezký stoleček a něco dobrého na něm bylo by mi teď milejší, nežli ta nejpěknější novela. V tom ohledu je Podhajský šťastný chlapík. Ten si teď hoví při plné sklenici anebo ssaje med z růžových rtů své bohyně.“

„Dobře se mu děje!“ prohlásil se čtvrtý, jehož hustě porostlá brada, zašpičatělý klobouk a krátký kabátek dosvědčovaly, že k některému uměleckému cechu náleží. — „Já jsem jen žádostiv už vidět, jak bude koukat, až se do kajity přihrnem. Toho by se dozajista do nejdelší smrti nenadál, že bychme mu přijeli naproti!“

„Nejraději bych viděl, kdyby ani na lodi nebyl, a se svou princeznou tak někde po saském Švejcarsku se toulal.“

„Hahaha! to by byla kvintesence našeho výletu, a kousek romantiky do knihy našeho všedního života.“

„Podhajskému to bude také všecko jedno, přijede-li o den později nebo dřív.“

„Ale vždyť mi slíbil...“

„I jdi mi s takovým slibem! Po boku takového démona, jako je Emilie, vypadl by ti také mnohý slib z paměti.“

„Šťastný chlapík! Plné kapsy, v kajitě na měkké pohovce, kouzelnici okolo sebe... na mou duši, toho se nenadál, když ovce pásal.“

„Co že?“ ozvalo se najednou z ostatních úst.

„Jak vám povídám. Tatík jeho je starý podivín a odhodlal ho k venkovskému životu, aby pěkný dvorec jeho do cizích rukou nepřišel. Podhajský musel co kluk všechny práce okoušet, které se při velkém hospodářství naskytují. Musel orat, sít, žít, sklízet, mlátit, stromy očkovat, k dobytku přihlížet, včely chovat, podmáslí tlouct...“

Ostatní se dali do smíchu.

„Snad nevěříte? Nu, to je přece stará, známá historie! Přitom chodil k starému faráři a k blízkému polesnému na lekce, a ti mu vlívali všechno své vědění tak dobře do mladé kotrby, jako kdyby kluk všemi školami proběhl. Otec ho nechtěl pustit do světa, a matka ho chtěla mít pořád na očích.“

„To musí být famósní páreček!“

„Ba že je! A já bych na to chtěl přisahat, že to s ním dobře myslili.“

„Co pak by asi říkali tomuto jeho výletu?“

„Křižovali by se — to je patrno. Teď ale nechme daremné rozprávky, a hleďme tamhle do tmy. Vidíte ji — tu prorockou záři! To je její předchůdce. Hned se nám ten leviatan se svou soptící tlamou objeví!“

„Parní loď!“ volalo se nahoře na břehu, a v blízké krčmě všecko obživlo. Blížení se lodi bylo znamením k obecnému pohnutí všech čekajících.

Jenom pro starého Podhajského nemělo toto okamžení žádného půvabu. Celá duše jeho byla upnuta na lidech, kteří o jeho synu mluvili; ti se mohli nyní do Saharských pustin obrátit — jemu bylo, jakoby se jim na paty zavěsiti musel.

Všecko v něm hořelo. Hned první vyslovení jmena jeho projelo jej co palčivá, prožíravá jiskra. V *prvním* okamžení byl jist, že se tu mluví o jeho synovi — a další řeč utvrzovala tuto jistotu. I třásl se na celém těle a musel všechnu svou sílu sebrati, aby se před časem neprozradil.

V nitru jeho děly se náramné převraty; sloup důvěry jeho se bořil, a sutiny jeho vrážely mu krvavé rány do srdce. Co měl nyní o dítěti svém věřiti ... o tom dítěti, ježto byl dlouhá léta tak přísně ostříhal? ... Záhy se měl o tom přesvědčiti, měl seznati, jak dalece ústa ranhojiče Koníčka pravdu mluvila, a jak nyní hovor synových přátel pochopil ... příští hodina to mohla rozhodnouti ... on se jí děsil — on se třásl hněvem a žalostí.

Mezi tím sešel z blízké krčmy člověk s lucernou dolů k samé řece, a drže světlo do výšky, dával blížící se lodi znamení, že tu noví pocestní čekají. Loď přihučela ku břehu, a po spuštěném prkně lezli do ní mladí cestovníci, kteří byli příteli Podhajskému naproti vyjeli. V patách za nimi šel rozjitřený hospodář v obnošeném plášti.

4.

— synu můj, mé požehnání
Na pouť do světa dalekou,
— slzy moje při shledání
Radostí více netekou.
V. J. Picek.

Antonín a Emilie seděli ještě na palubě.

„Můj celý život," vypravoval podivný přítel podivné přítelce — „rozpadával se na dvě části sobě tak odporné, že se nikdy sloučiti nemohly. Doma zdálo se mi, že jsem otrokem, neživotným strojem ledové, nelaskavé vůle otcovské. Tam jsem byl jen poslušným, vycvičeným zvířetem. Co se mi poroučelo, to jsem vykonal. Otce jsem se bál při pouhém pomyšlení; já se lekal jeho mrknutí, i třásl jsem se, když na mne promluvil. Já nemohl pochopiti, co to je láska otcovská. Držel jsem ji za pouhou smyšlenku. Ani v tom nejsmělejším, v tom nejpodivnějším snu nemohlo mi napadnouti, že by mě otec miloval, že by mě z lásky tak vychovával. Srdce moje toužilo po něčem jiném. Doma jsem to nenalezal, ale tím hojněji venku pod širým nebem, u velikém svobodném chrámu přírody.

Blízko našeho dvorce táhne se dlouhé údolí. Je to jako bohatá pokladnice, do níž divotvorná ruka Stvořitelova těch nejrozmanitějších darů nastřádala. Skaliska v nejpodivnějších podobách, sluje a strže, křoviny a kusy hustého lesa, trávnaté paloučky a šumivé potůčky — vše tu je rozestláno v přepodivné směsici a souzvuku. V ta místa jsem zabíhal, když mě doma ruka otcova z otěže pustila; zde jsem pomeškával, když jsem se od svých učitelů navracel; zde jsem pak z hrobů vyvolával vavřínem ověnčené hrdiny, o kterých mi starý duchovní v řeckých a římských dějinách povídal; zde jsem vedl vlastní život svůj a lezl po skalinách, skákal do roklí, šplouchal se v potoce, honil se za motýly, hlídal ptáčata, provaloval se po trávě, a hledě vzhůru do modrých nebes, zpomínal

na oči matky své... té dobré, drahé, měkké ženy!... té jediné, o které jsem ještě věděl, že mě miluje, a kterou jsem i já miloval.“

Sladkým ohněm zanícen mluvil Podhajský, až konečně pohnutím umlknul a jako přeplněnou mírou citů svých unavený hlavu k prsoum sklopil.

Emilie mlčela. Slova jeho byla v ňádrách jejích sladké ozvěny zbudila. Jemně tiskla ruka jeho a sklonila hlavu na rameno jeho.

Podhajský ovinul okolo ní pravici a tak seděli dlouhou chvíli mlčíce.

„Vaše matka je zajisté velmi šťastná!“ řekla konečně Emilie hlasem blaženě pohnutým.

„To si také myslím,“ dosvědčil Podhajský — „neboť se domnívám, že blaho, ježto v druhé osobě nalezáme, i tuto blažiti musí. A já byl v lásce matky své blažený — tak blažený, že mi napotom svět nic podobného neposkytnul, až jsem konečně vás nalezl.“

„Aj, aj — milý příteli!“ prohodila dívka hlasem polokáravým — „zapomínáte na svou Růženku?“

„Nikdy!“ zvolal Podhajský živěji a rychle se vzchopil. Že však Emilii ještě za ruku držel, přinutil ji také, že se pozvedla. — „Nikdy!“ řekl nyní ještě prudčeji — „já se ti zaklínám touto hvězdnatou oblohou — nikdy jsem na ni nezapomněl! Ona má můj slib. Ale já jsem zrostl v lásce její jako v živlu, kterýž mi byl k životu právě potřebný; já jí nebyl zanícen — já jí nebyl nad povrch tohoto života unešen. To se mi stalo teprva u tebe!“

„Ano, ano — bylo to jakési unešení nad povrch vezdejšího života a jeho dávnověké zvyky,“ dokládala Emilie pološeptmo, svou krásnou hlavou zvolna potřásajíc — „když mě okamžení tak překvapilo, že jsem vám slíbila přátelství, jakého snad na tomto úzkoprsém světě ještě nebylo...“

Mezi tím byla parní loď k břehu přirazila, a jela nyní, zase obnovenou silou hnána k výšinám Mělnickým.

Nově způsobeným hlukem a pohnutím jako z tichého zasnění probuzeni, byli Emilie a Podhajský místo své opustili a začínali nyní po palubě malou promenadu. Ruka její spočívala v loktě jeho.

Po chvíli blížil se k nim posluha z kajity. Zdálť se býti potěšen, že je konečně nalezá.

„Račte, milosti, dovolit . . .“

„Co dobrého?“

„Pěkné poručení od několika pánů z kajity, kteří vašnosti toužebně očekávají a o vašnostinu přítomnost prosejí.“

„Nás oba? — nejsi na omylu, příteli?“

„Oh, nižádným způsobem — pánové mi dali tuze dobré popsání — a mimo to nemáme dnes na lodi žádného, s kým bych se mohl mýliti.“

Přátelé Podhajského byli se totiž domnívali, že ho naleznou v kajitě, a protož také co možná jedním rázem do ní se vtlačili; ale na první pohled viděli, že se v naději své zklamali.

„Tu máte nadělení, Podhajský tu ani není!“ ozvala se mezi nimi ústa, pod nimižto se vousatá brada leskla.

„I neprorokuj hned zkázu Jerusaléma,“ odbyl ho šedivý letní kabát — „že ti tu Podhajský již na hřebíčku nevisí.“

Přitom se obrátil k posluhovi a začal se vyptávati po dvou pocestných tak malebným a plastickým způsobem, že tato vytřelá hlava ihned osoby hledané poznala a přítomnost jejich dosvědčila.

„Tedy sem honem víno — ale to nejlepší — a šestero sklenic!“ rozkazoval třetí, zahrávaje si radostně ve vousech. — „Ať je přivítáme nabitými puškami, jak mile nos do kajity strčejí!“

Sklepník učinil vedlé rozkazu a poslal zatím druhého na palubu.

Mezi tímto krátkým výstupem vyhlídl si starý Podhajský místečko v nejoddálenějším a nejtemnějším koutečku pěkné kajity. Tam se usadil, stáhnul si dlouhé

stínidlo do čela, límec pak u pláště vytáhnul si přes uši a bradu, a po celé tváři jeho nezbylo ani památky. Zdáloť se, že se chystá ku spaní; zatím ale pod stínidlem bystrýma očima na každé hnutí v kajitě pohlížel. V této chvíli bylo mu teskno a ouzko, jako člověku, kterýž očekává rozsudek nad živobytím a nad smrtí.

Konečně se otevřely dvéře — na posledním stupni do kajity objevila se Emilie a v patách za ní na ouzkých schodech Podhajský.

„Poutníkům z dalekých končin plesavé přivítání na zemi domácí!“ ozval se hlas mezi přátely, jižto se byli okolo blízkého stolku sbromáždili, a jeden z nich povystoupil, drže v ruce plnou sklenku vína.

„*Er ist da! er ist da!*“ začal outlý mužínek dle známého nápěvu z Heroldova Zampy zpívati, a ostatní hlasové dokládali na to tím samým tónem: „My také! My také!“

Emilie znala tyto přátele Podhajského a jevila své překvapení líbým úsměvem.

Nyní vešel Podhajský... a v otci jeho začala krev jako zžíravý plamen přebíhat, i srazila se mu všecka na srdce, a rozletěla se na to k hlavě, div že mu očima nevystříkla. Podobného okamžiku nebyl ještě ve svém živobytí okusil. Teď bylo všecko pravda, co mu byl panský ranhojič oznámil... ba šetrný člověk jim ani úplnou pravdu o synově stavu nepověděl!

Chladná, jindy mu tak přirozená povážlivost jej opustila. — Toť byla v očích jeho strašnější případnost, než kdyby byl ztrátu celého jmění utrpěl. Tu viděl duši do zkázy pádit, z kteréž měl jedenkráte účty skládat — a na jejímž blahu tolik let byl marně pracoval!

Přátelé synovi zdáli se mu býti prostopášní hejřilové, tuláci a svůdcové. On si nemohl v té chvíli vyložit, že by pořádní lidé bez nevyhnutelné potřeby na cestu vydati se mohli. Smích jejich zdál se mu býti škodochtivým šklebením nad chycenou kořistí — nad záhubou syna jeho.

A pak ta ženština? — Což mohla býti jiného, sama a sama ve společnosti mladých lidí — což mohla býti nežli ochechule, kteráž podvodným zpěvem duše do sítí láká a utracuje... jak to byl miláček Aeskulapův pověděl? A po boku jejím teď jeho syn! — to dítě, jejž byla žena jeho, ta perla mezi matkami, svou láskou napájela... pro nějž doma ten nejčistější kvítek z říše panenské se rozvíjel... to bylo více, nežli otcovská přísnost, nežli otcovská láska snesti mohla! Tato myšlénka zbavila ho poslední úvahy.

I vyřítil se z kouta svého, nevěda co činí, a rovným krokem, ačkoli se nohy pod ním chvěly, vrazil mezi přátele, jichžto se po krátkém uvítání ten nejsrdečnější rozmar zmocňovati začínal.

„Pryč od něho, číhaři, kteříž tělo i duši do věčné záhuby lákáte!“ zkřikl silným hlasem, Antonína za ruce uchvátiv, jakoby ho jižjiž do propasti letícího udržeti chtěl.

Hned první tón řeči jeho projel synova prsa jako meč. Mezi tisíci byl by Antonín hlas tento rozeznal, a účinek jeho byl omamující. Mladík zbledl a zachvěl se v hlubinách duše své.

Ostatní to pozorovali za žert, třeba i trochu nevčasný a nejapný. Podoba starého ökonoma v krátkém, chatrném plášti a v plstěné čepici byla poněkud komická. I zdál se jim v prvním okamžení býti veselý patron, jenžto by se byl rád neobyčejným způsobem v jejich společnost uvedl. Bezděky vypukli tedy všickni ve hlasitý smích.

„Co se smějete, světoběžní svůdníci?“ obořil se na ně přísný venkovan, smíchem ještě více popuzený. „Pamatujte raději na hodinu, až nastane pláč a zubů skřípání.“

„Historie začíná být interesantní!“ ozval se hlas mezi přátely, a ruka si vjela do vousů.

„To je zbytek z posledního maškarního bálu, který až dosaváde cestu domů nalezti nemůže!“ řekl druhý.

„Ale jak přichází Podhajský k té obzvláštní cti, že v něm tak statného hlídače těla i duše nalezá?“ ptal se třetí.

„To ti může, pane, on sám jadrným slovem pověděti," odpověděl rozjitřený hospodář, „a zvědavost vaše umlkne.

„Aj, tedy mluv, mluv!" ozvalo se to ze všech úst najednou — „abychme umlkli."

„Zde není místa k takovýmto výjevům," vynutil Antonín ze stísněných prsou ... „a tento pán ..."

V té trapné chvíli, kdežto se již oči všech pocestných na toto tragikomické intermezzo upírati začínaly — teď se mu zdálo nemožno vyznati, že je to jeho otec.

„Tento pán udělá nejlépe, když tam opět zaleze, odkud nepovolán vylezl!" doložil rázným hlasem dlouhý přítel v šedivém letním kabátě, chtěje Podhajskému pomoci z nesnází, do nichžto jej, dle jeho dúmínky, hrubý žert neznámého člověka uvedl. Při tom byl pohled jeho tak opravdivý, že na okamžik i starého ökonoma zarazil.

U ostatních stolů ozývaly se již hlasy, napomínající, aby se netropila váda.

„Já nemohu vůbec pochopiti, jaký je to pořádek a jaká správa," prohlásila se nyní Emilie — „že tu má člověk dotíravé hrubosti neznámých lidí snášeti."

„Ty mlč!" rozkřikl se otec Podhajský, hlasem jejím na novo popuzený — „ty mlč, svodná ochechule! Nebo právě tys to ..."

Dále nemohl promluviti. Mezi přátely povstalo prudké pohnutí. Antonín se mu byl vytrhnul a vedral se mezi něj a dívku.

„Pro živého Boha, umlkněte!" zvolal vášnivě, a tváře jeho zahořely temným plamenem a ruce jeho sepnuly se bezděky ve dvě pěstě. „Pokálejte kohokoli pěnou pošetilé zlosti — ale toho anděla se nedotýkejte!"

„Co? ty se opovažuješ —?" zkřikl nyní otec, a náramný hněv zatřásl celou jeho bytostí. Jednou rukou po něm sahal, druhou nevědomky pozdvihoval.

„Ano — opovažuji se!" odpověděl syn, těmito nedostojnými posuňky ještě více popuzen, a odmrštiv ruku jeho, postavil se proti němu.

„Ha, nešťastníče!“ zaúpěl starý Podhajský, a přemožen, zdrcen touto směsí člověka, jejž byl až dosaváde za stroj své vůle považovati uvykl, sklesl na blízké sedadlo. Něco hroznějšího nemohlo jej potkati — nic nemohlo duševní sílu jeho tak zlomiti. Všecko se mohlo na dalekém světě přihodit — všecko! — tiše byl by snesl každou ránu osudu; ale že by mu někdy vlastní syn odpor učinil a urputně se proti tváři jeho postavil: toho by se byl nikdy nenadál. Celá bytost jeho byla na okamžik zvrácena.

„Jsoutě mezníky,“ mluvil zatím jaksi křečovitě roznícený mladík dále — „jsou mezníky, u kterých i nejsvětější povinnosti přestávají a proti bezprávému násilí opříti se musejí. Myslíte-li, že zde máte co jednati — jednejte se mnou — ale nedotýkejte se nepoškvrněné cti tak podivně vznešeného tvora, že dostojnost jeho ani pochopiti nemůžete. — Odpusťte, Emilie!“ nahnul se pak pološeptem k ustrnulé, skoro ve mdlobách tu stojící dívce — „záhy se vám všecko objasní“

Po těch slovech bral se rychle z kajity, pohlednuv přitom na otce, jako by ho vyzýval, aby šel za ním.

Ten se také prudce vzchopil, a hnal se jako nově štvaný po úzkých stupních za synem na palubu. Ztrnutí jeho otcovské síly bylo již opět pominulo, a na místo jeho vstoupilo nové vědomí jeho důstojnosti, popichováno nevídanou posud zpourou synovou.

I kvapil v patách za ním až na zadní část lodi. Zde bylo ještě prázdno.

Tu se Antonín zastavil, kvapně se obrátil, a v okamžení stál otec a syn proti sobě. Bylo to okamžení trapného očekávání.

„Co tu děláš?“ vyrazil konečně ze sebe otec hlasem, v němžto se celá bouře duše jeho ozývala.

„Malá projížďka po domácí řece,“ odpověděl syn, „nezdá se mi býti tak velkým proviněním, abyste k vůli němu ve hněv upadati musel.“

„Nezdá se ti? — Nu, tedy ti povím, že je to cesta daremná, a že budoucně všem takovým projížďkám přítrž

učiním. Proto jsem tě nepustil z domácích otěží — proto jsem tě neposlal do světa.“

„Mně se zdálo, že jste mě proto z otěží pustil, abyste hlas svědomí svého ukonejšil, kterýž vám již dávno pravil, že jste mladost mou v tuze ouzké meze vtěsnával.“

„Ty se opovažuješ — kluku?!“

„To není žádné opovážení, když vám chci povědětí, že tato moje cesta není tak daremná, jak se vám snad zdá, jenžto v nynějším životě svém žádné jiné cesty neznáte, nežli do polí neb do lesů. Vy jste mě ale poslal na několik let z těchto mezí ven, abych se i v dalším světě ohlídnul, abych na jeho peřestou tvářnost pohleděl, abych se v kolotání jeho uvrhnul a k srdci jeho se přitulil — abych se napil z té kouzelné číše života, kteroužjste mi dlouhá léta skrbivě ukrýval. Já dle toho jednám, hledě spolu na radu hlasu vnitřního, kterýž mi cesty předpisuje. Zní-li hlas tento trochu jinak, nežli zněl blízko vás, dokud jste mu z nepokojných, toužebných prsou vystoupiti zabraňoval: to nevím; ale ujistit vás mohu, že mě až dosavádě na daremné cesty nesvedl.

V němém úžasu poslouchal jej otec. Tolik slov jedním tokem z úst syna svého nebyl ještě zaslechl. Vždy patrněji vdírala se mu tedy myšlénka, že ho veliká změna potkala.

„Zcela daremné cesty tvoje nebyly — to vidím,“ řekl nyní. „Alespoň jsi se přinučil mluviti. Jakého také divu! Mezi lidmi, ježto jsi za své společníky si obral, musí se jazejček obrousit.“

„Prosím, otče, zbavte se všeho podezření stran lidí, kteří k těm nejpočestnějším třídám pospolitého života našeho patřejí. Jsou to šlechetní, vůbec vážení mladí mužové, jichžto přátelstvím se honosím, a kteří k vůli mně na několik hodin Prahu opustili, aby mě líbezně překvapili.“

„Tebe — anebo tvou společnici, tu hanebnou...“

„Zadržte, otče! a neházejte kamením hněvu svého po dívce, kteráž je ve své panenské důstojnosti tak vysoká a skvělečistá, že jako sluneční záře obyčejný zrak

oslepuje. Já vám na to přisahám, že v ní všecko spočívá, co jste snad někdy sám v tvoru ženském krásného pohledával.“

„Mlč — svedený pošetilče! a děkuj nebesům, že mě dosti časně na tvé stopy uvedla, nežli jsi úplně do zkázy upadl. Já učiním, že tě ta vysoká a čistá ochechule déle mámiti nebude.... Minulou hodinu mluvil jsi s ní naposled.“

„Já s ní budu ještě také příští hodinu mluviti. Já jsem na této cestě jejím společníkem, a musím mou službu až ku konci provesti.“

„Ty se mi nehneš z místa...!!“

„Ušetřte si hněvu, otče! Pomyslete, že nestojíte ve svém dvorci, a že nemluvíte s chlapcem, který se druhdy před vámi třásl... poněvadž jste mu jiný cit vštípiti neuměl.“

„Ha, ty nevděčné plemeno! Je to řeč dítěte s otcem?“

„Proč mi vynucujete vyznání, kteréž bych bez vašeho násilí na věky byl v hlubinách duše své ukrýval? — Ostatně buďte ubezpečen, že vím předobře, co vám povinen jsem, a že na tyto povinnosti své nikdy nezapomenu.“

„Poslušnost je tvoje první povinnost — a já i nyní poroučím, abysi z místa se nehýbal.“

„Chcete, abych se k vůli vaší nedůvěře — k vůli vašemu nápadu směšným učinil?“

„Lid, mezi kterým vězíš, může se ti vždycky posmívat; hleď jen, aby tě posměch rozumných a rozšafných lidí nepotkal.“

„Pro dnešek vidím, že vás k jinému přesvědčení nepřivedu — a hanobu přátel svých nemohu poslouchat. Mimo to nehodí se také toto místo k vyrovnání rozepří a žalob, jakové jste začal; mějte strpení do zejtřka — v klidné domácnosti dá se o tom lépe mluviti. Pak mi povíte se svou přirozenou povážlivostí, co vás v tak pozdní hodinu na loď přivedlo. Já musím nyní ke společnosti, abych zase do koleje uvedl, co jste vy prvé z ní vymrštil.“

„Stůj, nešťastníku!“ zvolal nyní otec zprudka i hlasitěji, nežli byl až dosavad celou rozmluvu za synovým

příkladem vedl, a vstoupil mu do cesty. — „Stůj a pověz, řekni mi, děťátko — nemyslíš nikdy na matku a na děvče, kteréž pro celý život tvým býti má!“

„Na matku?“ opětoval Antonín, a všechny struny srdce jeho zavzněly hned jiným — jemným, bolnosladkým tónem. „Zda-li na matku nemyslím?... Před hodinou mluvil jsem o ní na těchto místech, a duše moje tonula v slastech. Vzpomenutí na lásku její obletuje mě jako strážný anděl na všech cestách mého nynějšího života, a dosavád nemám příčiny, abych studem před ním se uzarděl. I obraz Růženy prohlédá ke mně usmívavě a kyne mi důvěrně... ale nechme teď rozprávku o věcech, ježto nám nadarmo mysl rozpalují. Beztoho zbudili jsme zřetel soucestníků — již začínají po nás zvědavě hleděti... a tamto mě hledají přátelé. Zejtra tedy o těch věcech více...“

S těmi slovy mu proklouzl, a za chvíli na to seděl starý Podhajský samoten na tom místě, kdežto byl před nedávným časem jeho syn v rozmluvě s Emilií meškal.

Prostý, prudký venkovan zde seděl a snažil se tichou myslí, jasným okem pohleděti na stav věcí, jakož byl po celý život činiti uvyknul. Rozhorlenost ustupovala pomalu chladné úvaze a přecházela v neustupnou tvrdošíjnost. Jenom někdy probleskla veliká, nikdy neokušená hořkost duši jeho, a v takových okamženích vyrazil ze sebe krátký, trpký smích, nebo udeřil holí o palubu.

„To je krev moje — ha, ha!...“ držel mezi tím krátké samomluvy. „Já se dočekal veliké radosti! To je ratolest z kořene mého, nad nížto jsem ostražitě bděl? — o zdařila se proklatě a vydává rozkošný květ — ha, ha! — Ale já se jí zase chopím!... já ji vytrhnu z půdy, kde ji hmyz ožírá.... On se minul rozumem, a v takových případech musí se silných léků užívat.... Zde nemohu ničeho začínati — to má pravdu; zde nejsem proto, abych s otcovskou přísností divadlo prováděl; já se nechal hněvem překvapit a uchvátit... ale doma nebudu rušiti cizí pohodlí... tam s ním promluvím po otcovsku — ha, ha! — že svou starou poslušnost opět nalezne.“

5.

Vůle vůli podrobená
Nehodna jest šlechty cnosti:
Vůle s cností spřátelená —
Tato nezná povinnosti.
Bol. Jablonský.

Druhého dne vešel starý Podhajský do synova příbytku.

Od včerejší noci, od té chvíle, co se byli otec a syn na palubě rozešli, nebyli se oba již skoro ani okem spatřili. Starý se nehnul po celý čas z paluby, a syn nevyšel z kajity. V Obřiství z lodi vystoupivše, byli se opět bez setkání rozešli. Mladý si najal s přátely zvláštní povoz, a starý odejel s obyčejným dostavníkem....

Nyní stáli otec a syn zase proti sobě.

Starý vešel, aniž mladého pozdravil. Tvář jeho byla pokojná; železná chladnost ležela v každém tahu. — Ani nesejmul čepici — a jak byl sedl do vozu, ve svém obnošeném plášti, s holí v ruce, postavil se do prostřed pokoje. Ohlížel se kolem, jako by se dle nábytku, pořádku a celé podoby příbytku přesvědčiti chtěl, zda-li si pravdivý obraz o synu svém učinil.

Po chvíli přistoupil ke stolu, na němž vedlé rozličných hromad papírů i několik knih leželo. Pohledl do nich, a malý ouškleb potrhnul ústy jeho. Byly české.

Na to se přiblížil ke stěně, kdež několik obrazů ve zlatých ouzkých rámcích viselo — a nový ousměšek zatemnil opět tvář jeho. Byly to podobizny několika výtečných českých spisovatelů.

Ještě neotvíral ústa. Obrátil se a přešel dvakráte pokoj. Antonín tu stál v podivném, trochu traplivém očekávání.

„Neodpočinete si, otče?“ začal konečně starého se tázati. „Odložte a pohovte si.“

„Chystej se na cestu!“ odbyl jej ale starý krátce a příkře.

„Na jakou cestu?“ divil se Antonín.

„Pojedeš se mnou domů.“

„Přihodilo se doma něco?“ ptal se mladík tónem starostlivým.

„Aby se zde nic více nepřihodilo,“ řekl starý důrazně — „proto se mnou pojedeš.“

„Já se zde ničeho nebojím.“

„To věřím. Komár se také hořící svíčky nebojí, až si křídla popálí. Já ti chci okázati, že jsem pečlivý otec, a zbavím tě nebezpečenství.“

„Nebezpečenství? — já nepochopuji, v jaké důmínce to vězíte — a co vás sem tak náhle za mnou přivedlo!“

„Neptej se. Na to je dost času, až budeme míti Prahu za zády.“

„Ale vždyť ještě čas nevypršel, který jste mi dovolil mimo dům ztráviti.“

„Kdybych se byl mohl nadíti, že mé otcovské slabosti takovým způsobem nadužiješ — ani toho bych ti nebyl poskytl.“

„Jak jsem jí nadužil?“ ptal se Antonín, hlas i čelo poněkud povýšiv. „Vy jste mě na radu mých učitelů vypravil do světa, abych v davu jeho sesílil. Já se do něho pustil, a cítím, že se teď ve svém živlu nacházím. Já užívám tedy jenom práva svého, a nepožádal jsem až podnes k jeho vyvedení od vás více prostředků, nežli kterých mi vůle vaše poskytla.“

„Já ti ale neporoučel všechen čas v Praze promařit!“

„Já viděl také kus jiného světa, ale srdce moje zůstalo v něm jako na poušti a nenalezlo rozkoší, až se uchýlilo do Prahy; zde cítilo, že není v cizině — ale že je ve vlastním domově.“

„Tím spíše pojedeš tedy se mnou — to budeš v nejvlastnějším domově,“ řekl starý zpurněji, než posud rozprávěl. „Dělej — chystej se na cestu!“

„To nejde tak na kvap, milý otče!“ omlouval se Antonín. Já stojím v rozličných poměrech, mám známosti a spojení —“

„Vím, vím — ale právě ty se musejí náhle přetrhnout.“

„Já vás v několika dnech navštívím —“

„Ty pojedeš hned a navždy!“

„To nemohu!“

„Chceš, abych ti pomohl? Víš, kdo ti poroučí?“ zvolal nyní starý, a postavil se těsně před syna.

„Otec“ — řekl tento mírně. ani dost málo v tváři se nepohnuv, „kterýž si ale také na mysl uvede, že s děckem nemluví, a kterémuž bych rád zpomínky na tuto chvíli nemilé ušetřil. Já si při svém vstoupení do světa umínil, že si z každého kročeje oučty složím — a protož nemohu Prahu opustit, dokud nevím proč.“

„Chceš tedy, abych ti to pověděl?“

„To bych si přál. Alespoň by se mi snad ledaco vysvětlilo, co až dosud živou mocí pochodní rozumu svého proniknouti nemohu.“

„Ty tedy chceš?“ ptal se starý ostře, a zraky jeho zapnuly se ve tvář jeho jako hladové pijavky — „ty tedy chceš mermomocí, abych ještě jednou o věcech mluvil, které mi již včera žlučí zamíchaly? Anebo myslíš, nezvedený, že nevím, do jakých osidel jsi padl?“

Po těch slovech přistoupil ke stolu, udeřil na knihy, a obrátiv se ke stěně, okazoval holí po obrazech. — „Co je *to?* — a co je *to?*“ ptal se přitom.

„To jsou díla některých českých básníků,“ řekl Antonín pokojně — „a toto vůbec podobizny našich učených.“

„Co je ti do českých básníků? — kdo je to? jací jsou to lidé? kdo jsou ti učení? Poslal jsem tě proto do světa, abysi mi s lidmi se přátelil, kteří jsou u moudrého člověka v posměchu?“

„Ale co pak vám napadá?“

„Mlč! Anebo myslíš, nezdárníku, že nevím, že — *vlastenčíš?*“

Na vzdor mrzutosti, ježto v něm při nehodném a nespravedlivém dotýkání-se cti jeho povstávala, musel se Antonín usmát podivné důležitosti, s jakou otec poslední slova pronesl.

„A proto se horšíte?“

„A není to, zaslepený, k spravedlivému hněvu dosti veliká příčina? Neupadl jsi právě proto lidem do rukou, kteří na tvé zkáze pracují? Tito přátelé — ta svodná ochechule... i bodejž do toho všickni živí...! já si na to nesmím zpomenouti, jak ta čeládka včera o mém domě mluvila. Ale já jí zmatu počty, že se po čertech omejlí.“

Antonín začal netrpělivě po pokoji přecházet. Krev se začínala v něm bouřiti, a v takovém případu měla pak jeho povaha mnoho podobnosti s otcovou.

„Nemluvte o věcech, o kterých žádného přesvědčení nemáte,“ řekl poněkud již nakvašen.

„I ty ničemo! Chceš mi zdravé smysly moje upříti? Neviděl jsem a neslyšel jsem? Můžeš mi říci, že nevlastenčíš?“

„Ale pro živého Boha! — což je vlastenčení, o němž vám bez pochyby někdo tak zamotanou pohádku pověděl, že nevíte, kde je konec a kde začátek... je toto vlastenčení jediná příčina horlení vašeho, jemuž nerozumím? Nevíte nic jiného?“

„A není míra poklesků tvých ještě dost veliká? Je mi třeba ještě něco věděti?“

„Nu, to ať vám tedy jiný člověk rozumí,“ řekl Antonín s propukávající nevrlostí — „já nevím, co myslíte. Vlastenčení, jakž vy to nazýváte — je ten nejskvostnější poklad, kterýž z davu světa pod tichou střechu domova přinesu, a přál bych si, abyste vy sám, jediným paprskem blahozářivého plamene jeho osvícen a roznícen, mysl a srdce ještě na něco jiného upoutal, nežli jenom... na chlévy a stodolu.“

„Jakže, nesmyslný? Ty se opovažuješ, poctivé, zachovalé jmeno moje káleti důmínkou takovéto pošetilosti? Vyzul jsi se již tak ze všeho studu a počestnosti, že na sebe samého zapomenuv, i mne chceš do proudu strhnouti, kterýž tě mezi smeť a plevy odnáší? — Mlč,. mlč! — a chystej se na cestu. Doma ti vlastenčení zaženu!“

„Můžete-li mi duši z těla vytrhnouti,“ řekl Antonín poněkud příkře — „tedy se o to pokuste. Za jedno ani

nevíte, o čem se tu jedná — a za druhé neumím i nechci se tak přetvařovati, abych vás utišil nadějí, že zanechám věci, kteráž novou září do temnice života mého vpustila. Já děkuji nebesům, že mi ještě dosti časně zraky otevřela a skvostnou, líbě páchnoucí květinu vlastenectví nalezti dala, kterouž nyní jako divotvorný amulet ve skrýši srdce svého ukrývám. Teď teprva vím, k čemu na světě jsem a jakou cenu život má... teď teprva rozumím hlasu božímu, jenžto s námi přepodivným jazykem mluvívá."

„Mlč — a nerouhej se, nesmyslníku!" zkřikl starý Podhajský, zapomenuv, že byl přišel, aby s ledovou myslí všecko dle vůle své v pořádek uvedl a natrženou nit mezi dvěma srdcemi s pevnou rozvahou zacelil. Krev se mu valila do tváří... pohoršení otcovské sršelo z celé jeho bytosti. „Třebas ty se byl jazykem hýbati naučil," mluvil dále — „moje lebka je přece, Bohu díky! tuze tvrdá, abysi ji tím ohebným strojem svého rozoumku provrtal. Uším a očím v této své lebce věřím více, nežli velikému hejnu řečí tvých — a teď toho mám také do syta! Delších slov nemohu dělati! Chystej se — ještě dnes jedeme."

„Dnes... nemohu!" řekl syn jeho pevně.

„Ty se mi chceš zpouzeti?" zvolal na to tvrdohlavý ökonom, a v povýšený hlas jeho mísil se názvuk hořkého smíchu.

„Já chci jen marným řečem zabrániti, kteréž by snadno o mně povstaly, kdybych tak náhle, beze všeho připravení odtud odešel," řekl Antonín, pevně oči své do zraků otcových potápěje.

„Do toho ti nic není — to se děje za tebou — tebe se to nedotkne — tvůj svět a tvoji lidé budou nyní mezi mezníky našeho domova — a tam půjdeš hned... anebo mi více na oči nepřijdeš."

„Myslíte mi tím důkaz otcovské lásky poskytnout?" zvolal Antonín s názvukem trpkosti, a srdce i hlava jeho vřely divým plamenem; „nebo se chcete přede mnou svým

otcovským právem zaskvívat? Já ctím oboje a přijedu domů, jak mile si tu věci potřebné spořádám... ale to vám pravím napřed, pouhou hračku ze sebe již dělati nenechám, sice bych musel nad cenou života svého zoufati.“

„Nuže tedy zoufej, nevděčný kluku!“ zkřikl otec, jako v hlubinách své podivné bytosti poraněn. „Já nechci o tobě slyšeti! Roztrhej úvazek poslušnosti — já zdrtím pouto péče otcovské. Ty nejsi můj — já nejsem tvůj!“

S těmi slovy se hnal ke dveřím, jakoby chtěl uniknouti z plamene, kterýž ho z jádra bytosti jeho užíral.

„Otče! otče!“ volal syn, tímto převratem celého vyjednávání náhle zdrcený, a kvapil za ním a chopil jej za ruku. „Stůjte, otče! — a nedejte hněvu a hořkosti tak velikého místa v srdci svém, aby tam ani jiskry náklonnosti k synovi nezbylo. Já se podrobím, pokud vůle vaše...“

„Budeš poslouchat?“ obrátil se k němu otec s rychlou otázkou. „Svlékneš se sebe nynějšího člověka? Budeš jako jsi býval? — volný, ohebný nástroj v rukou mých? Zahodíš všechny přívěsky ze své nešťastné pouti?“

„Ne, ne! to nemohu!“ zvolal Antonín, při těchto otázkách otcových pořád víc a více bledna. „Já nemohu nic slíbiti, co se veškeré mé duši protiví a co zplniti nemohu. Na své pouti světem nabyl jsem teprva jistoty a pevnosti — nyní teprva vím, jak budoucí dny své rozměřiti, aby žádaný užitek vydaly. Já jsem a zůstanu synem poslušným — ale buďtež jen také laskavým otcem.“

„Budeš poslušný bez výminky?“ ptal se otec příkře a zamračeně.

„Otče!“ prosil Antonín s rostoucí zaníceností — „otče — to nemohu! — já tě znám a vím, co budeš požadovati! Ale ne k vůli sobě — k vůli tobě samému zaklínám tě, nepožaduj ode mne více, nežli co moudrá otcovská láska žádati může. Pomysli na svět — pomysli na matku — pomysli na svědomí —“

„Mlč!“ rozkřikl se starý hlasem náramným, a plamenné oči jeho chtěly syna zničiti. „Mlč, a hleď, abysi

od této chvíle sobě samému dobré naučení dával! Ty opovrhuješ útočištěm, kteréž ti moje péče podává — tedy stůj sám, a chraň se sám a živ se sám. Práh mého domu je pro tebe bodláčím zarostlý, a na stráži stojí tam kletba otcovská!“

6.

Pryč mi z cesty!
Marka jde, a s krokem jejím
Přichází též láska . . .
Dechem jejím zkamenělý
Budí se proud srdce.
Činohra.

S napnutou zvědavostí očekávala zatím Podhajská návrat manželův. Duše její zmítala se na vlnách pochybnosti a důvěry. Chvílemi strašily ji noviny vrchnostenského ranhojiče — pak ale zmizely zase před leskem září lásky její.

Konečně přijel manžel — dřív nežli se nadála.

I vyběhla mu s Růženkou naproti, na prostranné nádvoří; ale pohled jeho nebyl jí milým, dobrým prorokem.

Starý Podhajský byl ještě oka nezamhouřil; s chomáčem jedovatých hadů v rozedraných prsou spěchal k tichému domovu. Krutý boj vášní byl na tvářích jeho patrné známky zůstavil. Leza s kočárku ani žádného nepozdravil, nýbrž tiskna starostlivé ženě ruku, bral se mlčky do světnice.

Čeládka začala hlavy sestrkávati. V takovém stavu ho nebyla ještě spatřila.

„Co je ti? co se stalo?“ dotírala teď na něj polekaná hospodyně.

Podhajský se ale vrhnul na svou starou lenošku a z hluboka si oddechnul. Nyní teprva zdálo se mu, že je v jistotě; až posud mu bylo, jakoby se ohavné příšery nevděku, hněvu a pomsty za ním honily a jej stíhaly.

„Co mi přinášíš?“ mluvila paní Kateřina dále.

„Neptej se — nejsem ještě v tom stavu, abych ti pověděl — dosti časně se dovíš“ — odpovídal Podhajský, chtěje se její zvědavosti uhnouti a nějak ji uchlácholiti;

zatím ji ale svou rozpačitostí jen více popouzel a hlubší ránu jí zasazoval.

„Čeho se dovím?“ ptala se matka s rostoucí úzkostí ... „O mluv tedy, mluv! Co dělá Antonín? co dělá naše dítě?“

„Naše dítě?... Ubohá, nešťastná matko! Zbav se té myšlénky... o tom dítěti nemohu ti radostné zprávy podati.“

„Nebeská dobroto!“

„Bůh ho zatraf!“ zvolal starý — „že jsem této chvíle dočkati se musel, kdežto tě, ubohá ženo, slovy svými jako kapkami jedu otravovati mám!“

„Ale co pak se stalo?“ prosila Podhajská, napořád blednoucí a opět se zardívající. — „Co dělá Antonín?“

„Ve a po něm! Vyzul se ze vší povinnosti, zpouzí se otcovské vůli mé, tone v bahně daremných spolků ...“

„Spasiteli na nebesích!“ zkřikla Podhajská, a truoucpo celém těle musela se zadržeti stolu, aby neklesla.

Na to se jal Podhajský vypravovati, jak byl Antonína nalezl a jak se konečně s ním rozešel.

Matka hlasitě plakala a sklesla na židli. Růženka držela ruku její, tiskla ji k tlukoucímu srdci svému, a veliké, skvělé slze kanuly jí po tvářích.

„Můj syn! — mé ubohé dítě — můj Antonín v osidlech zkázy!“ bědovala matka, rukama lomíc, když byl Podhajský vypravování skončil. „Zničena péče moje! — strhán květ lásky mé! — zbořen sloup radosti a naděje mé!“

Byl to okamžik veliké, všechna srdce rozrývající bolesti. Chvíli nebylo nic jiného slyšeti, než usedavý pláč bědující matky.

Náhle se však tato vzchopila. Tváře její se zarděly; líbezné oči její svítily se nadpozemským zápalem.

„Nikoli! syn můj není ztracen — já to nemohu věřiti!“ zvolala živě. „Ty jsi se oklamal, otče! — mé dítě se nemůže tak zvrhnouti! Ty jsi dobře neviděl a dobře jsi neslyšel!“

„Nezastihl jsem ho ve společnosti darmodrahých svůdníků? a nepoznal jsem je? neslyšel jsem jejich rozprávku?“

„Jestli nemluvili nic horšího — tedy je nemůžeš na to jediné vyslechnutí zatracovat. Měli pravdu — a to jsi měl považit!“

„Pravdu?!“

„Či choval jsi dítě své jinak, nežli to popisovali? Mohl ti kdy Antonín skrze přísné tváře až k srdci dohlédnouti a přátelům pak jiný obraz o svém otci podati?“

„Jak? ty ho chceš omlouvati? Chceš i to snad s jeho beder sníti, že mě před cizími zapíral? — že se opřel vůli mé? — že se svodnou ochechulí —“

„Já neomlouvám viny jeho,“ vskočila mu paní Kateřina rychle do řeči, nechtíc, aby se jeho slova milé Růženy bolestně dotknula — „já neomlouvám hříchy jeho, jestli se jakých dopustil; také ho ale nemohu zatracovati, dokud nevím, zda-li co v pravdě provinil.“

„Neshledal jsem hříchy jeho *já?* — Nemluvil jsem s ním? — nejednal jsem s ním?“

„Ale *jak* jsi mluvil? *jak* jsi jednal? Byla řeč tvoje povážlivá? Bylo srdce tvoje laskavě pohnuto? Zněla tvoje slova líbezně?“

„Co?“ ozval se Podhajský nevrle. „Měl jsem s ním hrát a žerty provádět? Nejsem jeho otec...?“

„A není on tvůj syn? Ty všecko na něm požaduješ, ale sám ničeho podati mu nechceš. On se však vydařil po tobě — je krev krve tvé, a jakou hlavu na tobě shledal, takovou i sám sobě utvořil. Tu jste stáli křemen proti oceli — tu nemohlo nic jiného nežli oheň povstati. Ale až *já* se proti němu postavím...“

„Ty?!“ zvolal Podhajský, oči své u náramném podivení na manželku upínaje.

„Ano — já!“ opětovala tato důrazně. „Ženin okres a říše je arci jen domácí práh a ohniště; ale zvláštní příhody požadují také zvláštního kročeje. A protož dohlednu sama k Antonínovi!“

„A co u něho?“

„Což není můj syn? Nemusím-liž jedenkráte před soudce nejvyššího s ním vstoupiti a říci: H'e, Pane, tak

jsem pěstovala duši, kterou jsi mi svěřil? Nemusím-liž tedy všechno učiniti, abych jej šťastně z osidel tohoto světa vyvedla?“

„To nemusíš! On se vymknul násilně z rukou našich — my nemáme za něj co odpovídati! Já ho vymýtil ze srdce svého a uzavřel před ním bránu domácnosti své.“

„Nuže, tedy já mu otevru srdce své a ozdobím v něm stánek, kde mu bude blaze pobývat!“

„Ty bysi chtěla...?!“ zvolal starý zprudka se pozdvihnuv.

„Ponejprv tvé vůli se protivit!“ řekla žena pevně a mírně. „Tu se jedná o blaženost čtyr lidí — a k vůli té musím odvážný krok učinit.“

„Jdi ven!“ poručil nyní Podhajský Růženě, stojící tu posud v bázni a nevědoucí, jak se tato nevídaná bouře na zdejší domácí obloze přežene. Chvěla se na všech oudech.

„Jdi ven!“ zkřikl Podhajský, chtěje další výstup, kteréhož se nyní sám strachoval, před nevinnou dívkou ukryti.

„Jdi ven — jdi, má děvečko!“ obrátila se k ní také Podhajská. „Přichystej mi můj manžestrový živůtek s beránkem a velký zelený šátek — sama si vyber kousek čistého šatu — a řekni Jakubovi, aby hned zapřahal. Jedni koně od včerejška stojejí.“

Růžena si utřela zástěrkou oči a brala se ze dveří.

Podhajský přešel několikráte prudce po světnici. Paní Kateřina přistoupila ku skříni, kde svou zvláštní domácí kasu chovala....

„Ty chceš tedy opravdu jet?“ ptal se konečně Podhajský, blízko ní se zastaviv.

„Chci,“ řekla ona krátce.

„Mně tedy nevěříš?“

Podhajská potřásala hlavou. — „Já tě znám — ty se ale neznáš; já znám také Antonína — ty ho neznáš. Mladý, světem prošlý muž nenechá s sebou nakládat jako nezkušené pachole, kteréž musí chodit a se ohýbat, jak jím otcova ruka zatáčí.

„Ty tedy myslíš, že jsem jednal nemoudře? — sama že jsi moudřejší a že něco lepšího dokážeš?“

„Já nebudu dbáti na hlavu; — já poslechnu jen hlasu srdce svého, a vím, že nezbloudím.

„Zkrátka — ty se domýšlíš, že s Antonínem lépe vládnouti umíš?“

„Já budu mluviti k srdci jeho, a vím, že najdu cestu k jeho nejtajnějším hlubinám.“

„A já bych měl pak před klukem státi, jako zahanbený preceptor, v jehož počtech pomocník notnou chybu našel!“ vypuknul nyní Podhajský s trpkou, až posud ukrývanou prudkostí. — „Já bych se měl studem zardívat, an by on zatím, to nezvedené klouče, předemnou... i ať do toho všickni živí ďáblové! — ne a ne! — já vím, co jsem učinil — a ty se mi nebudeš do díla míchati. Však ona mu nouze tvrdou lebku sama oblomí! Ty nepotřebuješ za ním jezditi!“

„Já ale pojedu,“ řekla Podhajská s důstojností manželky i matky.

„Ženo! — ty nepojedeš! — Či to má k vůli nezdárnému, zkaženému dítěti tak daleko přijíti, že....“

„Nezlořeč dítěti mému a nepřelamuj ten hebounký proutek naděje, kterého se ještě chytám — neprobodej srdce mé, dokud vlastníma očima nepohlednu, nad jakou propastí syn můj se kotácí. Tys pánem mým — ale já nejsem otrokyní tvou; ty mi nemůžeš veleti: Jdi, zabij syna svého anebo nech ho zabiti!“

„Nebe a země! ženo — pozbyla jsi rozumu?“

„Či bodláš něco jiného počíti? Nestrojíš vlastní rukou záhubu synu svému? — Těsně vyměřil jsi okres života jeho a vpustil kořeny jeho do půdy, z nížto jej nyní vyvrhuješ! Kam se má schýliti, když od něho ruku odtáhneš a všeliké podpory ho zbavíš? Má v boji s bídou a hladem zajíti? Má ve smrtném chrapotu sebe i otce proklínati? To nesmí — a kdybych ho měla vlastní krví zachovati! Já ho vysvobodím a ušetřím sobě i tobě těžkého odpovídání.“

„Já ho ale nechci vidět!“ osopil se Podhajský, tvář zamračiv.

„Ani když cestu mezi vašimi srdci vyrovnám a dítě své s povolnou myslí domů přivedu?“ ptala se Podhajská hlasem povýšeným.

„Nikdy! — mysl jeho nepovolí — ty ho nepřivedeš — nikdy! On musí býti prutem v rukou mých, jenžto se na vše strany ohýbá! Tak ho chci míti — tak jedině znám syna svého — jinak nikterak. A chceš-li, ženo pošetilá! za dnů blížícího-se stáří najednou jasněji viděti, nežli já; chceš-li muži svému se zpouzeti a úklady mu strojiti s odpadlým, nezdárným synem: tedy jdi... jdi a nenavracuj se do domu, z něhož pouť udělám!“

Prudkým krokem opustil na to jizbu.

„Bůh nám budiž milostiv!“ vzdychla Podhajská z hlubokosti duše své, a sepnouc křečovitě ruce pozdvihla uslzené oči k nebesům.

Tak tu stála dlouhou chvíli.

Podhajský byl se zatím vyhnal přes nádvoří ven pod šíré nebe, a bloudil nyní mezi ourodou bujných rolí.

7.

Zasviť mi, ty slunko zlaté,
Na poslední z vlasti krok —
Zahřej v prsou city svaté,
Usuš v očích slzi tok.
Baron Villani.

Nepokojně přecházela Emilie v tom nejpěknějším pokoji velkého hostince. Hebounký koberec prohýbal se pod její outlou nohou.

Byla to přepodivná bytost, plna zvláštností a úchylek od úzkých mezí obyčejného světa ženského; velikolepá postava, plna svodných půvabů a přece i plna oné důstojnosti, kteráž každou dotíravost vzdaluje. Divadelní enthusiastové plesali při myšlénce, kteráž jim poskytovala možnost, že ji co Romeo nebo Fidelio a Normu uvidí; jakož v prvních úlohách půvabná, musela v poslední být

vznešená. I šla s ní veliká pověst umělecká: ale Emilie nechtěla teď v Praze zpívati.

Měli mě tu dříve — a nevšímali si mě. Ovšem — z domácí půdy nemůže nic dobrého vykvesti! Blázni. Mimo to jsem nepřijela, abych si dala věnce z cizopanského kvítí házeti — ne, ne! Já chtěla vidět, jak to na divadle *českém* vypadá... ale po jeho pohřbu nemohu zpívati. Nechám si to až k jeho vzkříšení!“ ...

Emilie byla časně osiřela. Léta svého mládí ztrávila u pěstounky, kteráž byla hlas její pozorovala a ve zpěvu ji cvičiti dala. Později ztratila i tu — a nyní stála na dalekém světě samotna. To snad zavdalo také větším dílem příčinu její nynější bytosti, jejího smýšlení a citu.

Když odcházela z vlasti, prochvívalo její duši jen temné tušení podivného převratu, kterýž ji pak v cizích končinách potkal a co libovonný květ z hlubokosti prsou jejích vystřelil. Teprva v cizině začali v ní zřetelnější hlasové proskakovati, kteříž jí domov a jeho poklady, jeho řeč a písně, jeho život a konání v mysl uváděli a pevné, ustálené vědomí v ní prostírali. Nyní teprva cítila se k daleké otčině připoutána tak svatými řetězi, že je nikdy více přetrhati nebo zničiti nemohla. Utěšené zprávy o blahoplodném, požehnaném zdaru české národnosti bývaly pro ni slavnostmi, kteréž — aniž sama věděla, jak? — duši její povznášely a hrdostí naplňovaly. I zahořela nyní žádostí, aby mohla hřívnu sobě svěřenou také na oltář vlasti položit... a to ji přivedlo zase do Čech a do Prahy.

Zde sice již neshledala, co ji bylo hlavně přivábilo; ale za to se otevřel jiný, posud netušený svět před jejíma očima. Octnula se najednou mezi lidmi, kteréž podobný cit, jako ji, rozněcoval, a kteří zároveň s ní ve zdaru a rozkvětu národních záležitostí hlavní středisté svých tužeb a svého blaha nalezali. Najednou byla mezi bratřími a sestrami.

Zvláštní jakási náklonnost — neuměla ji jmenovati — *láska* to nebyla, ta světitelka zemského plamene — tu znala

v hloubi a výšce, ta to nebyla — něco docela jiného vábilo ji zvláště k mladému Podhajskému, jejž nalezla ve společnostech, jimiž ji ona část spanilomyslného obecenstva uctiti se snažila, kteráž v ní byla příbuzného ducha shledala. Bujará, ohnivá mysl její potápěla se s jakousi dětskou rozkoší v jeho sladkém blouznění, z něhož přece pevná, odvážlivá vůle a vřelý, pravý cit probleskovaly. I byla k němu pevněji přilnula, nežli snad obyčejná míra světská za dobré uznávala; ale srdce její nebylo také dle míry tohoto světa, svědomí její bylo jako diamant a vůle svobodná jako peruť orlova. Druhdy — nežli znala svého Ferdinanda — přávala si míti bratra; nyní se jí zdálo, že ho nalezla — a když si časem příští svůj život hodně vábivě vymalovati chtěla, postavila se vždy mezi Ferdinanda a Podhajského. Onen panoval celou silou v srdci *ženštiny* — tento zaujímal srdce *vlastenky*.

Nyní byla o něj v starostech. Dva dny nedával o sobě věděti.... Jak vypadlo druhé setkání-se s otcem? — Byla plna nepokoje.

Konečně vešla její panská s usměvavou tváří, zakrývala potutelně hlavou — a v patách za ní vkročil Podhajský.

Ale pro živý Bůh, jak to vypadal?... On byl za ty dva dny o deset roků sestárnul. Tváře jeho byly ubledlé, avšak spočíval na nich výraz takové odhodlanosti, že se podobala vzdoru. Krok, pohybování těla, celé jeho vzezření bylo v tom kratinkém čase zmužilo.

Emilie naň hleděla s patrným úžasem, i zapomněla ho skoro přivítat.

„Je mé čelo již tak patrně kletbou znamenáno, že se i moje přítelkyně leká?“ promluvil Podhajský vážným, ale trochu trpkým hlasem.

„Co je vám, Podhajský? Co se přihodilo?“ zvolala Emilie, a rychle k němu přikročivši, vzala ho za ruku. „O pojďte — pojďte, milý příteli! a nenechávejte mě v ouzkostech.“

S těmi slovy ho vedla k sedadlu.

„Já přečkal život minulý, a vymknuv se z náručí nenadálého časného úmrtí, narodil se k životu novému,“ řekl Podhajský, po boku jejím na pohovce usedaje.

„Co je? — chcete mě jazykem nějakých mysterií lekati? Mluvte zřetelně! Jak jste vyšel s otcem?“

„Dobře — alespoň jsme se dobře rozešli.“

„Jak —?“

„Že se více nesejdem.“

„Podhajský — pro živý Bůh!... z vás mluví zoufalost! Co se to stalo?“

„Nic nového. Historie lidského srdce může se mnohými příklady vykázat.“ — A na to jí vypravoval, co se bylo mezi ním a otcem událo.

Emilie poslouchala s celou duší. Když byl dopověděl, vzchopila se rychle ze sedadla a počala prudce po pokoji přecházet. Prsa její se bouřlivě vlnila.

„Jaké to nepřirozené roztržení těch nejsvětějších svazků!“ jala se mluviti. „Je-liž možné, aby se něco takového za naších dnů událo? Otec opouští šlechetného syna, že ho nemůže jako dětský míč z ruky do ruky přehazovati...“

„Já se otci nedivím,“ prohodil Podhajský. „Náhledy jeho jsou tuze obmezeny; on nezná ze světa nic jiného, nežli co jeho pluh objímá.“

„A já jsem říkajíc vaší spoluvinnicí!“ zvolala Emilie u svém rozvažování pokračujíc a krátké omluvy Podhajského si nevšímajíc. „K vůli mé osobě roznítil se největším dílem hněv otce vašeho — já to pozorovala již na lodi —“

„Emilie!“ prosil Podhajský.

„Co budeme omlouvati věci,“ obrátila se tato k němu — „ježto se v skutku tak a nejinak vynacházejí? Neštěstí nechtějme si nikdy zmenšovati. V celé jeho velikosti postavme si je před oči — a pak naň zmužile zraků svých upřeme. To nám podá pravou míru našeho konání. — Já nesu díl vaší nehody — ačkoli nevinně... já musím nyní také díl myšlének převzíti, kteréž by tuto nehodu zase zničily.... Co hodláte počíti?“

„Já se nemohl po tuto chvíli na ničem ustanoviti.“

„Zkusíte to ještě? — budete domů psát? nebo se utečete osobně k srdci otcovu?“

„To ne — alespoň ne hned. Já znám otce, a vím, že bych teď ničeho nedospěl, kdybych se vůli jeho úplně nepodrobil — a to nemohu. Nikoli! Mně nelze opět hračku obmezených nápadů jeho ze sebe učinit.“

„A můžete — odpusťte, že se vás přítelkyně na to táže — můžete bez otce existovati?“

„Já cítím k tomu v sobě dost síly — ačkoli v tomto okamžení ještě nevím, v kterou stranu a ku které věci ji obrátím.“

„Budeť to také pro vás těžká úloha.“

„To nezapírám. Ale mužnou vůlí dají se všeliké těžkosti oblomiti. Ostatně má svět tolik rozmanitých tváností, že se některá přece na mne usměje.“

„Proč ne — když jí dovedete usmání vynutit. Jinak ale ukazuje svět jen škaredé tváře.“

„Vy mi dáváte málo útěchy.“

„Proto že jsem světu do tváří nahlídla — a že mne odtržení vaše od posavadního života bolestně dojímá. Nemůžete se nijak v předešlou kolej navrátit?“

Podhajský vrtěl hlavou.

„A co bude říkati matka vaše?“ ptala se Emilie.

Podhajský bolestně sebou trhnul.

„A co se stane z Růženky?“

„K čemu mi vrážíte jedovaté šípy do prsou, ježto až posud krvácejí?“ zvolal Antonín, rychle se vzchopiv. „Takto ptal jsem se tuty dny již bezpočtukráte, ale ani jedna odpověď neposkytla mi úlevy. Já nevidím pomoci aniž jakého vyklouznutí z tohoto smutného labyrintu. Zdá se to býti chod osudů — a podlé toho musíme nyní všickni alespoň na čas běžeti.“

Tváře Emiliina zastínila se tichým zármutkem. Vnitřní nepokoj nedal podivné dívce ani postáti.

„A na čem se tedy ustanovíte?“ ptala se napnutě.

Podhajský krčil rameny.

„K veřejné službě mě nevychovali, a k početí této dráhy jsem také trochu přestaralý... jáť si již věru hlavu až do bolení nalámal, kde bych se měl ohlídnouti; ale mysl má je až posaváde tak sklíčena, že nevím, kde se v tomto vlnobití břehu zachytit.“

„Myslil jste na vychovatelství?“

„Já?... Moje drahá, já nemohu na věci myslit, při kterých mi teprva školní atestace dosvědčiti musejí, že bych je mohl podstoupiti; takových divotvorných papírů nemám ani lísteček. Ne, ne — já musím něco počíti, co jako ze mne vyroste — k čemu nepotřebuji cizího výkazu... něco se mi již arci na mysli zablesklo, ale já si posud netroufal tuto myšlénku pochytit, ze všech stran ohledat a pak jako oživující jiskru v sebe uložit.“

„Nu — ? a tato myšlénka?“ ptala se Emilie, důvěrně vedlé něho usedajíc.

Podhajský s odpovědí poněkud váhal. — „Nechtěla byste hádati?“

„Což je to něco takového, co vám těžko s jazyka sklouzá?“

„Já chci uhodnutí vaše za osudné orakulum považovati.“

„Ale což vím *já*, k čemu se mladý muž vašich schopností oddati může?“

„*To* můžete věděti... leží to ve vašem okresu.“

„Snad ne divadlo...?“ prohodila Emilie kvapně.

Podhajský posvědčil.

„Ale, milý příteli!“ prosila dívka — „co pak vám napadá? Což jsou všechny jiné cesty mnohotvárného života před vámi uzavřeny, že chcete právě tuto voliti?“

„A proč bych ji nevolil? Tať mi ještě nejspíše rychlého a jistého postavení poskytne — a byť i bylo sebe skrovnější. Vímť arci, že se tomu stavu trochu pozdě oddávám — ale to se mi namítne u každé jiné obživy.“

„A což pak víte, že u divadla obstojíte? — Zkoušel jste se někdy?“

„Ty můj Bože! u divadla máte tolik chatrných, nedospělých žáků, že mezi tou velikou hromadou také snad ještě pro mne kousek místa zbude. Vždyť netoužím po vénci a vavřínu. Chci se jenom nějakým novým poutem k životu připnouti — dokud se přetrhaná stará vazba opět nezacelí..., kteréžto naděje ohledem matky a Růženy ovšem zpustiti se nemohu.“

„To je něco jiného!“ řekla Emilie s vyjasněnou tváří. „Nebo abych se vám přiznala — mne pojal strach z vašeho oumyslu. To naše ubohé umění považuje se obyčejně za květnatou louku, kteráž medem a strdí přetéká, a kde třeba jen ústa otevříti, aby člověk rozkoší užil. I není věru jiného stavu na světě, kterýž by tolik nepovolaných přechovával, jako stav herecký — a vás by bylo škoda, kdybyste měl navždy snad jen ouvozem obyčejných komediantů se potloukati. Chcete-li ale divadlo za ochranné útočiště považovati, dokud se zbouřený proud dnů vašich zase neutiší; chcete-li na ten čas spíše jako dobrovolný ochotník přijmouti, co vám jeho chrám poskytne: pak vám to nemohu zrazovati. Bude to pro vás dobrá škola, kde člověka dle jeho vášní, dle jeho veškeré bytosti lépe seznáte, nežli v celém ostatním životě. Pozbudete přitom arci několik pěkných obrazů mladistvé obrazivosti — přijdete o všelijakou naději — ale nabytý poklad zkušenosti vám tu ztrátu mnohonásobně nahradí. Teď se již sama těším!“

„Já se ještě netěším — nebo při celém tom rozkošném návrhu nedostává se mi ještě maličkost... totiž místo; a v tom ohledu nejsem dost pošetilý, abych se domníval, že mi na první zaklepání hned otevrou.“

„Aj, tedy budete dvakrát i třikrát klepati! Nechte jenom, až vás některá direkce uvidí — zvláště bude-li její representantka hlava ženská. Ty mívají hezké muže rády okolo sebe.“

„Moje přítelkyně začíná býti veselého rozmaru —“

„A jakž bych nezačínala? — Prosím tě, milý mládenče — jen si to dobře rozvaž, není-li to zpropadená

ironie osudu? Tatík tě vychoval mezi lesem a skalami, aby o tebe svět ani prstem nezavadil — a ty se chceš nyní na prsa jeho s tou nejbujnější čeládkou vrhnouti! Mně se zdá, že by vás otec raději za pluhem, nežli před lampami viděl — s nalepenou kozí brádkou, s dlouhým peřím na sametovém biretu. Jeho vychovací soustava ho šeredně zklamala."

„Tedy myslíte, že bych se mohl na to odvážiti?"

„A proč ne?" m'uvila zpěvačka se svou přirozenou, lehko zanícenou živostí. — „Nehodný člověk svého štěstí, kdo se o ně nepokouší — a kdyby v zápasu i poslední žíla praskla. — Já tě již vidím, spanilý jinochu, jak budeš očima kroutit, ruce roztahovat... doufám přece, že budeš milovníky hrát?"

„I třeba stoly vynášet!" zvolal Podhajský tónem položertovným a polozoufalým — „jen když přijdu na sucho — nebo vlastně na prkna. Ale jak se *tam* dostanu — to je jiná otázka."

„Já vás engažuji, pane Podhajský!" zvolala Emilie, a rychle se před něj postaviv̌si, podávala mu ruku. „Nebudu míti sice potěšení, s vámi zároveň na prknech stávati — ale z přátelství člověk ledaco učiní. Tedy...? ... chcete?"

„Ale, milá Emilie..."

„Budu psát Ferdinandovi. Jemu anebo mně k vůli direkce něco udělá... a nebude-li místa u nás, bude místa jinde, kde naše jmena také něco platějí. V jakých rolích chcete vystoupit? Jako Carlos, Werner, Savage..."

„Pro živého Boha — Emilie, netropte žerty."

„Žádné žerty! Vy jste herec od maličkosti — rutinované nářadí... snad nemyslíte, že bych vás jako pouhého začátečníka někam rekomandovala? Tys, přítelíčku, ještě nezkušený, neotřelý nováček! Odhodlaně, s jistotou — jako byste již celé koše bobkových věnců a několik balíků básní v kapse nesl, musíte vystoupiti. Však já vás k tomu připravím. Kus postavy a hlasu máte — srdce a hlava nejsou také prázdny — ostatek těla též zatím

nějak přihladíme. Počkejte — já budu hned Ferdinandovi psát.“

A mysl Podhajského se znítila slovy podivné dívky, a naplňovala se vábnými obrazy. Zapomněl na minulost i přítomnost, a žil jen v budoucnosti.

Není stavu na světě, kterýž by svým lichocením tak léčivých prostředků na mladé srdce přikládal, jako stav herecký. V jeho okresu — v pouhé naději, že se podaří v čarodějné kolo jeho kročiti, spočívá tolik mámivé útěchy, že mladík na všechny rány zapomíná, kteréž byl snad posud utrpěl....

Emilie psala, potom sedla k fortepianu a zpívala. Potom dělali s Podhajským krásné plány o budoucnosti.

8.

O vlasti má, ty krásná země,
Ty ráji v světě jediný,
Jen tobě bije srdce ve mně,
A pro tvůj národ milený. —
Tvůj jsem celý, o vlasti má!
V. J. Picek.

Podhajský byl zase ve svém příbytku a — byl skormoucený. Napnuté perutě obrazivosti jeho byly klesly — bílé vyduté plachty jeho naděje byly splaskly, a loď jeho ploula zase tichou hladinou vážného rozmyslu. Pořádal věci své. — Každá maličkost uváděla mu zašlé časy na pamět. Tuto věc měl od matky — onu od Růženy. Jemným pohnutím trnulo srdce jeho. Myslil na obě — myslil na to, co jindy bývalo — i na to, co asi bude. Bytost jeho rozplývala se plamenem bolnosladkých citů.

A čím dále, tím živěji, tím tíživěji usazovala se na dně duše jeho hryzoucí žalost a rozrývající bolest. Omamující zápal, jenž ho byl u Emilie bezděky uchvátil — ono sladké zanícení bylo vyhaslo; nyní naň otvírala skutečnost své lačné oči, a ledové trnutí prochvívalo oudy jeho.

Myslil jenom na matku a na Růženu. Novým hořem pukalo srdce jeho. I vrhnul sebou na kanape a zakryl

tvář v jeho podušce. Bylo mu, jako by se chtěl před děsivými podobami ukryti.

V tom se ozvaly ženské hlasy na předsíni — klepalo se na dvéře, a v okamžení na to vešla do pokoje Podhajská s Růženou.

„Matko! — matko, matko!“ zkřiknul Antonín, když byl hlavu pozvedl, a poznav příchozí, letěl jí naproti. I ležel na prsou jejích a plakal jako dítě.

„Upokoj se, milý synu!“ pravila matka, sama proudem slzí tvář jeho smáčeje — „upokoj se — vždyť jsem já u tebe, abysi nekvílel a nezoufal. Přicházím jako spravedlivá, milující matka.“

„O nyní je po vší bolesti a žalosti!“ zvolal Podhajský, a úsměv blahosti rozjasnil tvář jeho. „Nyní se ulehčí srdci mému a před očima tvýma nebude se podoba synova jako šalebná stvůra, plna hanobících poskvrn míhati. Jen s tebou ještě mluviti — moje matičko! — to jsem si přál, to jsem vyprošoval na Bohu; pak bych byl rád bedra svoje opásal a chopil se berle poutnické.“

„Nech řečí, Antoníne, kteréž ti u příchodu matčina nesluší a ježto mi srdce jako meč probodávají. Seber smyslů svých, abys mě rozumně do té tkaniny uvedl, kteráž tak záhubně okolo nás všech se otočila.“

„O pojď, pojď, matičko! — pojď i ty, moje milá Růženko!“ mluvil Antonín, a přivinuv radostně se chvějící dívku lehounce k srdci svému, vedl je obě k své pohovce. — „Sedněte si — budete umdleny — odlož, pohov si, matičko — odlož klobouk, Růženo — já obstarám zatím . . .“

„Nech všeho, Antoníne — a obrať smysly od věcí vedlejších. Či-li se domníváš, bláhový, že bych mohla mysliti na pohovu oudů nebo na tělesní rozkoš, dokud mi srdce ouzkostí trne a starost mou duši svírá? Přisedni ke mně, synu — otevři srdce a ústa svá, ať zvím pravdu, co jsi provinil, nebo co na tebe podezření viny uvrhlo.“

„O ptej se — ptej, matičko!“ odpovídal Antonín, a sedal si na nízkou stolici mezi matku a Růženu. —

„Ptej se, má Růženo! — Co jste o mně slyšely? Před vámi je dokořán otevřeno srdce mé.“

Podhajská upřela na něj své jemné oči, a blahost mateřské pýchy nad ušlechtilým synem, jejž nebyla delší čas viděla, a kterýž byl mezi tím půvabně dozrál, rozlehla se jí po laskavé tváři. Také tichá Růžena pohlížela na něj s hlubokým pohnutím své něžné duše, a sladký míruplný ples ozýval se její útrobou. —

„Řekni mi, Antoníne!“ začala Podhajská po malé přestávce ... „je to pravda, že vlastenčíš?“

„Ale pro milé nebe!“ zvolal Antonín — „co pak to máte s tím vlastenčením? Také otec nacházel v tom něco hrozného, ačkoli se zřejmě nevyjádřil. Co to myslíte?“

„Nu ... to, co nám doktor Koníček povídal.“

„Ten kobylčí mastičkář — který mi tu minulý týden dotíravě na krk lezl? A co pak vám povídal?“

„Že na daremné věci myslíš ...“

„Ten hanebník!“

„... že za daremné české knihy peníze vyhazuješ ...“

Podhajský se dal do smíchu.

„... že se nebezpečných spolků chytáš ...“

„Nic víc?“

„... a že — do kafíren chodíš ...“

Antonín se chechtal a vesele se vzchopil.

„Ty se směješ?“ ptala se matka vážně.

„Ale kdož pak by se nesmál, moje zlatá matičko? K vůli takovým výparům necháte si hned celou oblohu zakalit! To jsou tedy vaše starosti? a ta stran kafíren je snad ta největší?“

„Doktor mluvil také o nějaké — ženské osobě ...“

„Jak?“ rozpálil se Antonín. „Ten hanebník se opovážil —? Ten by měl jenom na kolenou, s rukama přes kříž, s hlavou skloněnou její jmeno vysloviti! Matko — moje drahá Růženko!“ mluvil horlivě dále, a klekl si vedlé dívky, a vzal ji za ruku a tiskl ji ke rtům a na prsa ... „moje zlatá duše, ty jsi mohla něco zlého o mně mysliti? Mám se také před tebou očisťovati?“

„Ale tak pak mi jen tedy pověz," řekla Podhajská — „co to všecko znamená? Obelhal nás doktor?"

„Hlavní věc vám pověděl, ale smysl její převrátil; z černého učinil bílé, z pravého levé — a já nepochopuji, jak jste tomu člověku víru dáti mohli. Kdybych to já byl učinil — byl bych nehodné věci o tobě, zlatá Ruženko, uvěřil —"

„Co že pravíš?" ptala se Podhajská.

„Že mi chtěl ten váš hubený pijavkář o Růžence namluviti, že našeho kancelářského ráda vidí..."

„Ten hanebník!" zhrozila se Podhajská.

„Já ho arci odbyl, jak se slušelo — on ale poděsil na to z nešlechetné pomsty vás, a já to musel zaplatit."

„Ale nebeská dobroto — proč pak jsi to nepověděl otci?"

„Ten o tom nečinil zmínky, a já nemohl tušiti, že by na tom něco záleželo."

„Nešťastná tvrdohlavost! — nešťastné nedorozumění!" bědovala matka... „Teď ale mluv! Co to vlastenčení tedy obnáší? Co je to? Pověz mi to moudře a pravdivě, ať se jasně ohlídnu."

„I povím, zlatá matičko, povím!" řekl Podhajský, zase mezi obě usedaje. — „Totě věc, která se hlavně srdce týče, a tuť naleznu u tebe dozajista půdu, v nížto moje slova pevnými kořínky se zachytí. Dej pozor, matičko — tobě, Růženko, nebudou také slova moje na škodu.... Co bysi říkala, kdyby tvůj Antonín na všechnu tvou lásku zapomněl, kdyby pustil z paměti, co jsi pro něj učinila, kdyby nechtěl nic o tvých starostech, o tvých probděných nocech, o tvých modlitbách věděti..."

„Ale Antoníne!" namítala milující žena.

„Neměj starosti! — vždyť povídám: Kdyby! — Teď si ale uveď na mysl, že má každý člověk *dvě* matky."

„Dvě?" divily se ženštiny.

„Jedna je ta první drahá rodička, jako ty jsi ta moje, zlatá matičko! — a druhá je naše *vlast* — totiž ona země, kde jsme se zrodili a k něčemu dobrému dospěli."

Podhajská hleděla na Růženu, jakoby synovi docela nerozuměla; ale v očích a na tvářích dívčích spočíval sladký úsměv vypravováním Antonínovým zbuzený — jako by celou duši její blahé tušení prochvívalo. Tím se prostá žena upokojila a dávala zas pozor na syna.

„Ty jsi ovšem až posud hrozně málo o vlasti slýchala, matičko!“ mluvil tento dále — „není-li pravda? — ty ale za to nemůžeš — to není vina tvá. Tys odrůstala v časech, kde stran vlasti naší ještě zlá zaslepenost panovala. Také moje vina to nebyla, že jsem o ní skoro nic nevěděl, dokud jsem po domácích lukách běhával. Teď ale o ní vím a musím se k ní chovati jako k matce své — sic bych se dopustil viny tak veliké, jako ta je, kdybych tobě nevděkem splácel lásku mateřskou. Vždyť je to země, kde jsme božího světla spatřili, kde jsme zrostli, radosti okoušeli a v starostech se tužili — země, kteráž nám jako pravá matka všech pokladů svých poskytuje, jimiž vezdejší svůj život ozdobujeme, a kteráž ve svém lůně duše přechovává, s nimižto v jednom jazyku mluvíme, jedny písně zpíváme, jedněmi obyčeji život pořádáme, v nichžto po jedněch otcích pravé sestry a bratry nalezáme; — vždyť je to země, kteráž je naší kolébkou, naším domovem, naším chrámem ... a tu bychme neměli jako matku milovat? Řekni ty sama — přiznej se, drahá matičko — zdali na ten kousek země jakživa radostně nezpomínáš, kde jsi se narodila a mládí své ztrávila? Jakž bysi tedy neměla milovati celou tu krásnou zemi, kteráž nesčíslné množství takových míst v sobě chová — a sice míst, která jsou domovem našich milých krajanů, kde se učení mužové zrodili, kde udatní hrdinové krev svou prolili, kde slavné činy povstaly, kde se znamenité nálezy učinily — a to všecko jen k oslavě a ve prospěch nás všechněch, kteříž jsme v této zemi zrozeni a jedním národem se nazýváme!“

„To je všecko hezky,“ řekla Podhajská, hlavou potřásajíc a slova synova uvažujíc, pokud je na první podání postihnouti mohla — „to je všecko hezky; ale já v tom

ještě nic nevidím, co by se podobalo věcem, o kterých náš doktor mluvil.“

„Také na ně dojde. — Pomysli si, že někoho miluješ, že jsi mu díky povinna — tak asi jako dcera matce: zdaž nebudeš také vše činiti, co by osobě této užitek přineslo, co by jí radost působilo — nebo co by jí ke cti sloužilo?“

„To jsou zbytečné otázky. Každý poctivý a rozšafný člověk musel by tak jednati.“

„Nu — tedy si nyní pomysli, že také vlast miluješ i díkami jí povinnována jsi — a snadno pak uzavřeš, že i v její prospěch pracovati a ji zvelebovati musíš. To však nedokážeš lépe, nežli když díl vezdejších starostí svých ve prospěch lidí obrátíš, kteří v lůně jejím přebývají, s tebou jednoho rodu, jednoho jazyka, jedněch obyčejů jsou, tobě nejblíže stojejí a také dle božího přikázaní největšího práva k tvé lásce mají. Tím právě matku potěšíš a šťastnou učiníš, když o blaho dítek jejích pečuješ — či-li mluvím nedobře?“

„Já ti rozumím. Vždyť nepovídáš nic jiného, nežli co nám křesťanská povinnost činiti poroučí. Ale jeť nenahlížím . . .

„To přijde hned. Když bys tedy vlast milovala a služby své lidu jejímu, totiž krajanům svým, obětovati chtěla: jednalo by se ještě o to, jakými prostředky bys to dokázati měla. Dle mého zdání může se to díti dvojím způsobem — buďto skutky, dary, dobrodiním, ochotnými příspěvky a jakoukoli činnou pomocí anebo radou, poučením a všelikou jinou službou jazyka. Z obou těchto způsobů je druhý, tuším. důležitější; za jedno nemůže každý člověk činnou pomoc poskytnouti — každý nemá, co by ze své majetnosti mohl udělit a oželet, k tomu náleží vždy jakási zámožnost nebo aspoň schopnost ku šlechetné oběti; a za druhé záleží všechno lidské štěstí hlavně na tom, aby měl člověk všechněch věcí dobrou známost, protřelou hlavu a zušlechtěné srdce — aby tedy moudré naučení poslouchal, je pochopil a podržel. Rozumíš,

matičko?... Lidský jazyk — lidská řeč je tedy prostředek nejhlavnější, kterým se může blaho národu rozšířit a tudy i vlasti posloužit. Musí to býti ale jazyk takový, kterému lid rozumí, v kterém uvyknul mysliti a myšlénky i city své vyjadřovati — totiž jazyk mateřský. Tím se musí lid vyučovati, tím se musí k němu mluviti a povinnosti jeho do hlavy i do srdce mu vštěpovati. Naši vlast potkalo ale chodem války a jiných nehod to neštěstí, že přišel jazyk její před mnohými lety k oupadu; nic se v něm nepsalo, lid se jím neučil, ani neřídil — a tudíž počal se oupad a zkáza jeho i na lidu okazovati, a obyvatelé jiných zemí, jiní národové začali nás v umění a vědění přestihovati, jmeno i statky své mocněji rozšiřovati a nás ve všem všudy zatemňovati. Byl to bolestný stav lidu našeho, kterýž na slavnou památku předků svých zapomínaje a minulý skvělý stav svůj z mysli pouštěje, jen leda bylo život vedl a pravou cestu po blahém osvícení neviděl, ani nehledal. Konečně ale vzchopili se někteří mužové, jimžto byl Bůh ducha osvítil a jiskru své lásky v srdci roznítil — ti se vzchopili, poněvadž poznali, v čem chyba vězí, proč náš lid vázne, a začali zase mateřským jazykem k němu mluviti; začali mu vysvětlovati, že je tento krásný jazyk nejdražším dědictvím po jeho praotcích, že ho musí milovat a naučení v něm přijímat. Mužové tito píší nyní knihy v tomto jazyku, a těmito knihami rozprávějí s lidem, jejž ve všech potřebných a užitečných věcech vyučují — a o těch mužích se praví, že vlast svou milují. — Dokud jsem byl doma, nepřišlo mi o tom ani slova k sluchu; teprva venku — zde se mi rozjasnilo v hlavě, zde se mi rozehřálo srdce; zde jsem poznal muže, kteří svou láskou k jazyku, k lidu, k vlasti toho nejčestnějšího jmena i uznání zasluhují — a s těmi, zlatá matičko, přátelím. Myslíš, matičko, že mohou takoví lidé něco daremného tropiti? — daremně čas a peníze mařiti? — v daremných společnostech tonouti?“

„Ne — to nemyslím!“ řekla Podhajská jemně a přemítala ještě slova jeho. „Co mi tady povídáš, zdá mi se

pěkné a dobré — ačkoli, abych se upřímně vyznala, všemu ještě nerozumím . . .“

„Ale já mu rozumím!“ zvolala Růžena, jejíž tváře mezi Antonínovým vypravováním neobyčejně byly zahořely a jako květ nového života se jevily. „Já mu rozumím — a cítím, že mluví pravdu. Nyní vím, co mě bolívalo, když si zámečtí pánové posměšek z českého lidu tropili! Já to nemohla vysloviti — ale srdce mi pukalo. Nyní tomu rozumím!“

„Růženo!“ zvolal Podhajský radostně překvapen a chopil ji za ruce. „Je-li možná? Ozývá se i v tobě hlas, kterýž naplnil duši mou? Vykvétá v prsou tvých ona čarodějná květina, po nížto práhne touha má?“

„Co to myslíš?“ ptala se dívka tiše.

„Byla bys v stavu mě pochopit, kdybych s tebou o vlasti a národu rozprávěl? Nalezla by láska k těmto věcem místa v krásném srdci tvém?“

„Já to neumím povědĕti — ale když mluvíš, tu poznávám, že jsou to slova srdce mého — a že budu věčně jako ty smýšleti.“

„O moje Růženo!“

„Vy jste hodné děti,“ ozvala se Podhajská po kratinkém, ale blahém zamlčení se všech stran . . . „ale já nemám ještě pokoje. Což je to tedy všecko, o čem náš doktor rozprávěl? A proč viděl samé daremnosti?“

„Každá dobrá věc má svoje protivníky, milá matičko!“ řekl Podhajský — „to je stará pravda. Také počínání šlechetných mužů, kteří vlast naši upřímně milují a protož přirozeně *vlastenci* jmenovat se mohou — také smýšlení a jednání těchto mužů nalezlo svých nepřátel a odpůrců, kteří se jim protivějí nebo posmívají, ano podezřelými je učiniti se vynasnažují, a myslejí, že kdo ví co vtipného pronesli, když o nich řeknou, že *vlastenci*.“

„Ale otec mluvil o svůdnících, o hejřilech . . .“

„Matičko — moje zlatá! prosím tě, neopakuj věci, které mi již tolik bolestí způsobily. Kdybysi ty muže znala, kteří otci tak nevinně hlavu pomátli, řekla bysi

dosajista, že svému Antonínovi jakživa jiných přátel nepřeješ. Vážní a zamračení arci nebyli; ale můj Bože, což pak se nemá člověk veseliti, když si jednou k zotavení do širého pole vyběhne?“

„Ale... co to bylo s tou — ženskou osobou?“

„Chceš ji vidět? — chceš ji poznat, matko? Já ti nebudu o ní mluviti, ale přesvědč se vlastníma očima.“

„Já nemám veliké chuti seznamovati se s podezřelými osobami...“

„Ne, ne, matičko! — tak nemluv, a nechceš-li ji viděti: tedy poslechni.“

A nyní začal o Emilii vypravovati; mluvil ohnivými slovy a líčil živými barvami. Popisoval život její, smýšlení a city její — pověděl, co ji bylo do Prahy přivedlo, jak ji poznal — a mluvil také o jejím Ferdinandovi....

„Takovou osobu nesmíš, matičko, podlé jiných děvčat posuzovati.“

„To bych neřekla. Co je v ženské ženského, to musí v každém stavu zachovat.“

„To ona také zachovává a střeží, jako poklad největší.“

„A zná chování její člověk, jemuž, jak pravíš, svou lásku darovala?“

„Jakž by neznal? — ona nemá před ním žádného tajemství, a nebyl by jí hoden, kdyby o ní dost malé pochybnosti měl.“

„Ale tak svobodně po světě...!“

„Toť přináší stav její. Ona jest neobmezená paní vůle své a ví, že je všude vítána, kde se umění její zaleskne.“

„A co znamenala ta jízda s tebou po vodě?“

„Chuť navštíviti krásné Drážďany a viděti rozkošné břehy našeho Labe. Cesta není daleká — je pohodlná, a já se jí nabídnul za společníka, chtěje také hlavní město přívětivého Saska poznati. Ostatně měla s sebou také svou panskou — myslíš-li, že tím jakési vážnosti nabude.“

„Má ta osoba panskou?“ podivila se Podhajská — a Antonín se dal do smíchu.“

„Již vidím," řekl, „že se musíš na ni podívat, sice ti uvízne v paměti přepodivný obrázek — tak asi jako o mladé světoběžnici. Není-li pravda, moje růžičko! ty se na ni také podíváš, aby ti všechno děsivé myšlení z hlavičky zmizelo."

„Já jsem spokojena se vším, co se tobě líbí," odpověděla dívka tiše — „a ničeho se neděsím."

„To jsi moudrá, moje panenko!" zvolal Podhajský — „a matička nebude zatvrzelejší. Či nejsi ještě pokojná?"

„Jsem — jsem! ale ta osoba se mi přece nelíbí... měla by té své neženské hry a svobody nechati."

9.

O pojď a viz mé slze!
Synu poslyš! Ústa, jež tě
Nejprvnější libala, tu
Lkají.
Smutnohra.

„A nyní buď veselá, moje zlatá matičko!" zvolal Podhajský, když byl honem přípravy k nějakému zotavení a občerstvení obou ženštin učinil. Chutné pečivo a dobré víno stálo na stole; káva se vařila.

„Nyní buď veselá. Zapomeň na to, co se bylo událo, a raduj se z této chvíle."

„Raduj se, raduj!" opětovala matka, po jejíž tváři chvílkami ještě malé obláčky kmitaly. „Myslíš, nepovážlivče, tím že je všecko zpraveno, a že jsem jen proto za tebou přijela? — Nezpomínáš na otce?"

„Co je mi platno na něj zpomínat?" prohodil Antonín hlasem temným. „Pomůže mi zpomínka?"

„A jakž by nepomohla, když to bude zpomínka *synovská?*"

„Ale jakž to může býti zpomínka synovská? Mohu-li na něj zpomenouti jako na *otce?* Nezrušil on sám svazky, jež ho ke mně poutaly? Neodřekl se práv otcovských, když i moje zničil?"

„Mlč!... dítě, nemluv ke mně ve smyslu takovém!“ prosila i kárala ho matka hlasem, kterýž celou duši jeho projímal. — „On je *otec* tvůj — to je moje celá odpověď — to si měl považit, to mělo všechnu tvou hořkost osladit. On je *otec* tvůj — to ti mělo v uších zníti, a kdyby ti při tom bylo srdce pukalo. Ját vím dobře, že ti přišlo požadování jeho za těžké; ale kdybysi byl na vše zapomenul: měl jsi aspoň na mne pamatovati.“

„Matko! nečiň mi křivdu. Já na tebe pamatoval... ale otec nedal k srdci svému přistoupit.“

„Nu, tedy nedal — já ho neomlouvám — starým lidem se musí ledaco prominout; ale nyní dá k sobě přistoupit, když se jako syn přiblížíš!“

„Matko! — co to požaduješ?“ lekal se Podhajský.

„Abysi jel se mnou domů,“ řekla matka svým nejmírnějším hlasem a vztáhla po něm ruku.

On ji uchopil, sklonil se k ní, tiskl na ni tváře své a řekl úpěnlivě: „Já nemohu!“

„Že nemůžeš?“ ptala se matka se srdcem mocně tlukoucím.

„Ty žádáš mou smrt!“

„Umučený Spasiteli!“ zděsila se milující žena, a vstávajíc od stolu, spínala ruce. — „Já... tvou smrt! Nešťastné dítě... Bůh ti odpusť nerozumné slovo... já tvou smrt!“

„Matko!“ prosil Podhajský.

„To je tedy cíl a konec lásky mé?“ mluvila žena dále hlasem se třesoucím. „Tak mi tedy rozumělo dítě mé?... O jdi tedy, jdi — a poslechni svou moudrou hlavu — nedbej na matku! Nedbej na to, budu-li se trápiti — budu-li si dělat nezasloužené výčitky, že jsem dítě své nevychovala, jak sám Bůh poručil: aby ctilo otce i matku svou. Na mém hrobě můžeš pak...“

„Ustaň, ustaň, matko — a nerozdírej mi srdce novou žalostí!“

„Ale nemysli, že tak snadno synovské povinnosti se sebe odhodíš! Já se nehnu od tebe! Odstrkuj mě,

odháněj a zapírej mě — já tě budu jako stín provázet — budu jako duch klatby kroky tvé střežiti a denně ti blednoucí tváře své okazovati. Já slíbila otci, že tě přivedu nazpět, i dostojím tomuto slovu svému — anebo zahynu!“

„Ne, ne — ty nezahyneš!“ zvolal Podhajský v zmíničném zanícení — „ale *já* nevidím žádného vysvobození.“

„O pošetilče!“ mluvila matka dále. — „To je tedy ta tvoje láska ke mně — a ta vychválená k vlasti, že se bojí v zápas jíti s otcem? To je hlubokost a pevnost její, že se bojí člověka přesvědčiti, kterýž tě z celé duše miluje, třebas i srdce své do tvrdé slupiny ukrýval a hlavu svou podlé tvé míry ukloniti neuměl? Jdi — jdi, bázlivče! Tys nemiloval a nemiluješ ani matku, ani vlast: sic bys k vůli nim rád něco snesl, a tímto snešením i ve své lásce se otužil.“

Nastalo pomlčení. Antonín ukrýval si dlaněmi tvář. Matka tiše plakala.

Tu se přiblížila Růžena k Antonínovi, pojala ho za ruku a položila ji mezi sepnuté ruce své na prsa svá. V očích se jí leskly dvě drahé perle.

„Antoníne!“ jala se mluviti nejistým, ale nesmírně dojemným hlasem — „poslechni matku! Pojeď s námi domů. Vždyť pak i nemůžeš nic jiného učinit! Či bys mohl na nás tak zapomenout, že bys neměl té nejmenší starosti, jací budou příští dnové naši?“

„Antoníne!“ zvolala nyní Podhajská, plamenem veliké lásky své na novo uchvácena.... „Antoníne! ty necháváš i dívku nadarmo k sobě mluviti, kterou jsi na vždy ve svém srdci chovati — s kterou jsi radosti a žalosti tohoto světa zdíleti slíbil? Synu — synu! Což mám opravdu nad tvým srdcem zoufati? Což pak je to věru něco tak těžkého, učiniti matku a otce a dívku svou šťastnými?“

„Mou krev — můj život — mou blaženost pro tebe, matko moje!“ zvolal Podhajský — „ale vůle otcova požaduje ode mne ještě víc! Ona chce zničiti bytost mou...“

„To není pravda — tomu nevěř! Žalostí a hněvem byla přeplněna duše jeho. On si nevěděl jiné pomoci,

jak by tě ze zkázy vytrhnul... on to myslil dobře, já to vím jistěji, nežli on sám, a věřím v to tak pevně, jako jsem věřila, že tebe nazpět přivedu. Či-li jsem se v tobě zklamala?... Synu, synu! Což pak již ani tolik důvěry k své matce nechováš, abys ji uposlechl a přesvědčen byl, že jenom na tvé štěstí myslí — a že by tě k ničemu nenutila — a o nic neprosila, kdyby nevěděla, že je to štěstí tvé?"

„O já vím — já vím! Ty jsi byla odjakživa anděl milosti, kterýž mě zlatými perutěmi ochvíval; dech tvůj a myšlénka tvá je láska mateřská... jak bych ti nemohl důvěřovati? Ale nemůže se i láska tvoje mýliti? — nebo nemůže mi jiné cesty vykázati nežli tu k domovu?"

„A kdež by čekala na syna lepší cesta, nežli je ona k domu otcovskému? Kde postojíš tak jistě jako před očima otce a matky své? O pojď, pojď — neuvaluj na sebe hřích, že tě matka nadarmo prosila."

„A můj nový život — moje nynější smýšlení, ježto mám otci v obět přinesti a mimo sebe pustit, jako lehké ranní sny... co bude z toho, matko má?! Či budeš pokojně a utěšeně na to hleděti, když mě vůle otcova jako nedospělého chlapce sevře a ztrýzní, záměry moje zkazí..."

„To neučiní, Antoníne! Já se ti zaručím svou mateřskou láskou, že se celá obloha domácnosti naší vyjasní, když se povolným — když se synem ukážeš. Není ti toto rukojemství dosti veliké?"

„O je, je veliké!" volal Podhajský vroucně a líbal ruce matčiny... ale tváře jeho bledly.

„Anebo myslíš, Antoníne, že pranic u otce nezmohu? Že nedovedu svou vůli a svůj zámysl provesti?"

„Vím, vím! — a odevzdávám se do rukou tvých. Čiň tedy se mnou, co se ti líbí, a co láska tvoje za dobré uzná!"

S těmi slovy se jí vrhnul okolo krku, a oba potrvali v dlouhém a vřelém objetí. — Růžena se blaženě usmívala.

10.

Zas vidím vás, otcovské luhy,
A vás pahorky zelené,
Vás, klasem zlatým kryté pruhy,
Vás, lípy v dolci milené!
Synův návrat od V. J. Picka.

Nepokojně přecházela opět Emilie po svém pokoji. Před půl hodinou odešel od ní Podhajský s matkou a Růženou.

Živá, cituplná, obrazivá divadelní rekyně, kteráž celému světu do tváří hleděla a žádného soudu se neštítila — tato podivná ženština nemohla nyní obraz prosté ženy z mysli zbýti, a v duši ji zaznívaly ještě poslední slova její.

Paní Kateřina si dala říci a navštívila dívku, jejíž bytost pochopiti nemohla. I zděsila se takořka jejího pohledu. Byla něco prajiného očekávala, nežli se jí ve spanilé, půvabné a elegantní dámě zjevilo. I začala ji v duchu již odprošovati. Šťastná žena byla by na to přísahu složila, že pod takovýmto zevnějškem nic . . . takového vězeti nemůže, čeho se byla na počátku obávala.

I Emilie byla prostou, ale jemnocitnou ženou dojatá. Pudilo ji to k ní, jako k vlastní matce, kterouž arci již dávno — dávno byla pohřbila. A srdce její otevřelo se před ní jako drahá pokladnice, v nížto se diamanty a rubíny blýskaly — otevřela se před ní jako divůplná obloha, na nížto se měsíc, slunce a hvězdy honily — otevřela se před ní jako stará, vzácná kniha, kde se báchorky o zaklených kněžnách, nábožné žalmy a veselé písně střídaly.

Podhajská tušila velikou vnitřní cenu její, ale přece potřásala starostlivě hlavou, a tisknouc jí ruku pravila: „Já bych té nebezpečné hry nechala, a vrátila se do světa ženského.“

Tato slova zněla nyní Emilii v celé duši a naplňovala ji teskností. Byl to hlas tajemný. Dívka nemohla říci, proč by se jich strachovati, proč by se jimi děsiti měla.

V tom se dávaly návštěvy opovídat — a v okamžení na to vešli Antonínovi přátelé. Emilie na ně čekala.

V okamžení sletěl všechen mráček s čela jejího. Dáma nejoutlejšího tónu a přítelka otevřeného srdce vítala mladé muže.

„Pánové, já vás dala volati, zdali byste se mnou malé dobrodružství podniknouti nechtěli.“

„Běží-li při tom o krk — můj vám stojí k službám,“ nabízel se známý šedokabátník.

„Takového nebezpečí při tom není — ačkoli jistit nemohu, zdali nás někde škaredá tvář nepotká. Slyšte! Dnes nám odjede Podhajský. Jeho matka nám ho odvádí, aby ho s otcem smířila. My jsme dílem také příčina, že se na syna rozhněval; — tu mi napadlo, zdaž by nebylo slušno, abychme také něčím k obecnému smíření přispěli a domácí krásnou slavnost nějak oslaviti pomohli.“

„To by bylo arci famósní!“ radoval se outlý přítel. „Ale jak?“

„Abychme za Podhajským vyjeli, a brzce za ním na otcovský dvorec vrazili. Tu přijdeme právě mezi rozjitřené affekty a budeme moci nejsnadněji celou věc k dobrému konci otočit.“

„Já jsem přitom! — Já také!“ ozvali se přátelé — a nežli uběhlo čtvrt hodiny, začali se na improvizovanou cestu chystati. Slibovalit si veliké rozkoše a chytili se podivného návrhu se vší chutí....

Starý ökonom neměl mezi tím ovšem ani zdání o všelijakých nábězích a outocích, které se na srdce jeho strojily. Nyní nebyl ani v stavu na svět pomyslit. Bylať se s ním v tom krátkém čase hrozná změna udála.

Zdálo se mu, že je na poušti. A také na ni skutečně byl. Domácí čeleď se mu vyhýbala, on se štítil čeledi; ona to činila z bázně, tento ze studu. Projímalť ho chvílemi hlas, že se byl přenáhlil... a to mu nemohl až posud nikdo vyčítat. Plamenně to nyní cítil, že tu krom hrudy a prsti ještě něco je, nač byl srdce své

upoutal, třebas to i pověděti neuměl, nebo to časem ukrýval — a to byla žena jeho... Růženka... a Antonín.

Ano, on ho miloval! S blahým trnutím uváděl si na mysl postavu ušlechtilého jinocha... ale srdce jeho bouřilo dvojitým hněvem, když si na jeho vzdory zpomenul. S plamennou touhou čekal, jakou zprávu od manželky dostane, proklínal ranhojiče, proklínal Antonínovy přátele — doufal, že se manželčina slova vyplní... jednou chvílí se třásl, druhou zuřil, třetí by byl slzel.

Plesavé zkřiknutí vyrvalo se mu rázem ze stísněných prsou, když náhle domácí kočárek na nádvoří vjel a Růžena s něho skočila. I chtěl jí běžet naproti — ale nohy pod ním klesaly... a pak chtěl zase na přísného otce hráti. Ale tato vůle jeho se brzy rozpraskla; — vždyť viděl jenom Růženu slízati!

„Kde zůstala Kateřina?“ ptal se vtupující dívky.

„Dobrého zdraví, tatínku!“ odpovídala tato, lehounkým kročejem k němu letíc a ruku i ústa mu líbajíc. Zdálať se býti jako novým životem nadchnutá. — „Pěkné pozdravení od matinky...“

„Ale kde je? kdes ji nechala?“ skočil jí Podhajský do řeči... „Pověsila se na toho proklatého nezdárníka...?“

„Ne, ne — neklej, nehorši se, tatínku!“ prosila Růžena, outlou ručinkou ústa mu zacpávajíc. „Nic zlého o našem Antonínovi — sice ti nepovím, co ti matinka zkazuje.“

„Zbláznila jsi se?“

„O, proč ne?“ Rozkoší se zbláznit — toť nemůže býti nic blaženějšího. Pro tenkráte ti ale povídám s úplným, zdravým rozumem, že tě dává matinka prosit — pěkně prosit, abysi obměkčil srdce své a nezatvrzoval se ve hněvu.“

„Co?“ zkřikl Podhajský, a mžikem vrazila se mu všechna krev do tváře. Myslilť, že byla cesta matčina marná, a že chtějí nyní srdce jeho k vůli nepovolnému synovi podrývat. — I uchvátil ho nový hněv.

„Co? — já se mám obměkčovat, aby jiní tím určitěji na svém bezpráví setrvati mohli? To je tedy ovoce vaší cesty?“

„I tak pak si jenom nech pověděti, tatínku!“ chlácholila ho zase dívka. „Naše cesta vydala pěkné ovoce — a já tě nyní jen prosím, abysi mu ve svém srdci místečka vykázal.“

„Co je tedy? — mluv! Jak vidím, musely se divy dít, neboť i ty jsi něčeho nabyla, co jsem dříve na tobě nikdy nepozoroval.“

Dívka se líbezně zapýřila.

„Ano — stalo se něco,“ řekla sladkým hlasem — „slyšela jsem Antonína mluviti, a kouzelným jeho slovem praskly kruhy okolo duše mé. Tatínku... také ty ho musíš ještě jednou vyslechnouti —“

„Koho?“ ulekl se Podhajský. — „Kde je? — já nechci...“

„Matinka tě dává prositi, abysi zpomněl na její lásku, na její oddanost...“

„Kde je? — kde je Kateřina?“ ptal se Podhajský netrpělivě. „Co mluví o své lásce ústy cizími? Kde je sama?“

„Tu je!“ ozval se hlas ženský za ním, a na prahu, mezi otevřenými dveřmi, stála Podhajská s Antonínem.

Ona byla přede dvorcem s kočárku slezla a zahradou do domu se vkradla.

„Tu je!“ ozvala se nyní — „a splňuje slovo své. Přivádí syna tvého.“

„Otče!“ zvolal Antonín a sepnuv ruce na prsou, posýlal k němu prosebné zraky.

„Syn tě volá, otče!“ řekla matka, blíže přicházejíc.

„Já měl syna,“ promluvil starý, s očima k zemi upnutýma, hlasem žalostí a radostí se třesoucím... „já měl syna poslušného —“

„Ten opět přichází!“ zvolala matka horlivě — „a navrací se lítostně.“

„A poslušně?“

„Poslušně.“

„Beze vší výminky?“

„Jako dítě tvoje za let pacholetských.“

„Jako dítě moje za let pacholetských?“ opětoval starý ökonom s blahou zpomínkou, a hlava mu sklesla ku prsoum.

„Otče!“ zvolal Antonín — a vrhnuv se k němu na zem, objal kolena jeho a tulil se k němu s dětinskou důvěrou.

A starý se k němu sklonil — položil hlavu svou na hlavu jeho, ovinul okolo něho ruce své — nemluvil, ale horké, veliké slze na osmahlých tvářích mluvily za něj.

Živý proud rozkošné rozpravy uchvátil nyní čtyry blahé lidi. Tu bylo vyobrazování a vysvětlování, vyptávání a zpytování — ale všecko s přívětivou tváří a laskavými slovy.

Kde zůstal přísný otec?

Ach, ten zmizel rostoucím zalíbením, jež nalezal v ušlechtilém synu, a namáhal se, aby postihl všechny ty pěkné věci, o nichž mu nyní mladý vlastenec z plného srdce vyprávěl.

Vrtěl při tom arci ještě tuze často hlavou, ledaco nemohl pochopit... ale bolest jeho za dnů právě minulých byla tak veliká, že se nyní takořka nutil věci uvěřiti, které se mu v obmezené příhrádky starého rozumu jeho vtěsnati nechtěly — nutil se věřiti, jen aby zas podobné bolesti neucítil, a touto vůlí začalo se v něm i přesvědčení zmáhati.

A když byl nejjemnější souzvuk srdce všechněch opanoval, zarochotily dva pěkné povozy na prostranném nádvoří.

„Hvězdy nebeské!“ zvolal Antonín, kterýž se byl s ostatními k oknu přihrnul. „Totě Emilie a moji přátelé!“

S rozličnými pocity hleděli šťastní obyvatelé osamělého dvorce na hosti i na sebe, a nežli si mohli otázku

předložiti, co tato návštěva znamená, otevřely se dvéře, a domácí děvečkou vedeni, vstupovali pocestníci přes práh.

„Pokoj s vámi — a nám laskavé uvítání!“ mluvila Emilie hned při prvním kročeji. — „Dovolte nám vejíti pod střechu, kdežto se dílem naší vinou, ačkoli nevinně, nemilý duch nesváru hostiti začínal — nyní ale, jak pozorujeme, již opět, šťastně začarován, zmizel; dovolte nám také nějakou částí k všeobecnému dorozumění a pospolnému shodnutí-se přispěti. — S těmito drahými se již známe,“ mluvila dále, živě k staré Podhajské a Růženě přistupujíc a obě objímajíc — „s panem mladým Podhajským mám podobné potěšení, a tudy mi nezbývá nic jiného, nežli abych toho i u ctihodného domácího pána dosáhla. Povrchně jsme se již arci poznali,“ obrátila se k starému ökonomu s nejdvornější poklonou, „ale já bych ráda, aby mě za jasného světla poznal — aby v paměti tak váženého muže ani nejmenšího stínu na obraze mém nezůstalo.“

Starý tonul v nesnázi a začal něco mumlati, co mělo jako výmluva vypadat; mladý přistoupil k přátelům a projeviv své překvapení, seznamoval je s matkou a s Růženou.

„Já jsem ona pověstná ochechule,“ mluvila zas Emilie s nejpůvabnějším úsměvem k starému Podhajskému — „kteráž vás ohledem pana syna tak hrozně poděsila. V skutku ale, zdá mi se, nemám na sobě nic hroznějšího, nežli tito pánové — vůbec přátelé vašeho pana syna a znamenití vlastencové — a jakož, doufám, poznáte, nežli vás opustím.“

Nyní začal Antonín přátele své dle jmena i stavu uvádět. Rodičům zněly titule doktor a právník velmi líbezně, a když tito konečně sami přistoupili a srdečnými, nenucenými slovy příjezd svůj omlouvati a podezření jejich zvracovati začali: nemohl starý venkovan hned slov nalezti, aby své mrzuté přenáhlení omluvil, jakož i milé překvapení své vyjádřil. Jakž nyní ty pány pod svou střechou, za denního světla, s utišenou myslí viděl, nemohl sám pochopiti, jak o nich co zlého mysliti mohl.

I poznával, že jim byl ukřivdil, a tímto poznáním změklo srdce jeho tak, že je říkaje s dětinskou radostí vítal a jako starým známým ruce jim tisknul.

„Vidíš, pantáto — vidíš, jak jsme se mýlili!“ usmála se paní Kateřina. „To jsou ti pánové, s kterými náš Antonín vlastenčí — kterých jsme se strachovali; — a teď jim tiskneš ruce!“

„O však já to přivedu také tak daleko, že mi pantáta ruku stiskne!“ ozvala se nyní Emilie. „Dovolte mi jen, zlatá matičko! abych tu směla dvakráte čtyryadvacet hodin jako dcera pobyti. Popřejte mi jen té rozkoše, abych se mohla k srdci vašemu jako k srdci mateřskému uchýliti a od ruky vašeho ctihodného manžela jako od ruky otcovské na dalekou cestu požehnání si vyprositi. Snad navždy opustím nyní drahé kraje vlasti naší — a ráda bych zpomínku na dny mezi vámi ztrávené jako zlaté listy do knihy života svého vložila.“

I přivinula se k Podhajské, a jemnocitná žena přitiskla ji k srdci svému....

Blahostně plynuly na to příští dnové. V osamělém dvorci panoval nový, ojařený život. Hlavní jeho jiskrou, nejbohatším jeho pramenem byla Emilie. Se starým Podhajským procházela pole a dala se o setí i o žních jako nastávající hospodyně poučovati; s paní Kateřinou přihlížela ke stájím, s Růženou házela pokrm drůbeži, navštěvovala oblíbená místa Antonínova — a zde rozlévala své nejkrásnější písně. Zdálo se, že si byla umínila šťastnou náhodou nalezený zdroj rozkoše před svým odjezdem z krajin domácích do poslední krůpěje vyprázdnit.

A na všech stranách nalezala ochotného, živého souhlasu.

11.

Pro jedno kvíti
Slunce nesvíti,
Vždyť já tě, má milá,
Nemusím míti.
Národní píseň.

„Bohu díky, že jsem zase doma!“ oddechla si Emilie, když to, opustivši kočár, se svou panskou zase do pěkného pokoje ve velkém Pražském hostinci vstoupila. „Já bych byla samou rozkoší onemocněla. Teď je mi právě nejlíp — teď začneme věci skládat, a zejtra pojedeme do božího světa.“

Po cestě poněkud unavena odhodila klobouk a vrhla sebou na hebounkou sofu. Přemítalať na mysli příhody minulých dnů — zabrala se do budoucích a zastavila se s celou svou podivnou duší u Ferdinanda.

V tom přinesla domácí panská zapečetěné psaní. Nedávno byl je tu poštovní posel zanechal.

„Od něho?“ zvolala Emilie bezděky, sotva že list v rukou dívčích zahlídla, a hbitě se vzchopila.

Tušení ji nezklamalo. Byla to ruka Ferdinandova.

„Ten mi jistě honem oznamuje, že učinil dle prosby mé,“ řekla Emilie sama k sobě, blaženě pohnuta; — „ale tenkráte jsi nadarmo se namáhal, můj laskavý! Přítel náš je novými ouvazky k rodinné zemi své upoután... ten již naší pomoci nepotřebuje.“

I rozevřela jemně šustěcí papír a četla řádky Ferdinandovy.

„Blahorodá slečno!

Z Vašich roztomilých dopisů — zvláště ale z toho posledního výlevu romantické mysli Vaší vysvítá i slepému, že Vás dávno nevídaná vlast jakýmisi magickými kruhy k sobě upnula — a poněvadž ji celou za hranice vzíti nemůžete: tedy jste bez pochyby všechnu svou plamennou vášeň na jediného krajana přenesla. Ten se má nyní dle žádosti Vaší blízko Vás blýskati,

aby se vám nestýskalo po vlasti — a já mu mám vyhledati místo, kde by mohl pohodlně — pro sebe i pro Vás — hlavu skloniti? Ne, ne — moje laskavá! Co bych byl pro Vás učinil, to víte; ale tak pošetile slepá není moje slabost, abych zklamán a podveden... plášt'ěm Vaší milůstky... lituji Vás, ale neproklínám... přeji, abyste na mne snadno zapomněla... jako já se přičiním... abych na Vás zapom..."

Jako v divých kotoučích tancovala jí písmena před očima; — čím dále, tím přetrženější zdály se jí řádky, mlha naplnila oči její a zastřela jí všechny smysly.

Ve mdlobách sklesla podivná dívka na zem. Osudný list držela křečovitě v ruce....

České granáty.

(Psáno roku 1839.)

Omluva.

Krom *naší panenské* není snad již na světě literatury, kteráž by nebyla dopisy a přípisy, denníky a notata památných osob na veřejný trh přinesla; ano četli jsme jednou, že v Němcích z pozůstalosti Götheovy i krejčovská konta tiskem vydati hodlají. —

V *naší* literatuře nepokoušel se posud o podobnou věc nikdo, leda některá vtipná hlavička, kteráž laskavým a tudíž i lehkověrným čtenářům vlastní rukou sepsané listy za dílo cizí prodati chtěla. Uvádím zde na příklad jen vůbec povědomé i pochválené listy *nepatrných osob* z Musejníku Jinák ale vypadá to s dopisy, kteréž *já* tuto mnohovážnému obecenstvu na odiv a obdiv podávám, jsa té naděje, že se mezi ním veliký počet věřících nalezne. Totoť jsou skutečné, ryzí, nepodvržené originaly, a nejsilnější můj protivník nebude moci dokázati, že nejsou pravdivy, aneb aspoň *pravdě podobny*. Já k nim nepřidal nic, leda někdy nějaké nevinné poznamenání.

Co *v nich věsí?* — o tom se čtenář dobrých očí a poslouchač zdravých uší sám nejlépe přesvědčí; kdo je ale slepotou a hluchotou poražen, tomu těžko věc okazovati, tomu těžko o ní povídati; byť i sebe jasnější a zvučnější byla, on ji neuvidí a neuslyší. Že *v nich něco věsí*, na to se může laskavé čtenářstvo spolehnout; *nadarmo*, z pouhého kramářského průmyslu, nenazývám je *Českými granáty*.

Mnohý navrhne snad otázku: Kde jsem těch *drahých kamenů nabral?* — to je moje tajemství; mohu však doložiti, že se to stalo dovoleným způsobem. A proč je nyní u veřejnost přinášim? — to je moje druhé tajemství; nebudu se však hněvati, jestli někdo tu neb onu roušku odhrnouti dovede.

To jediné musím napřed všem všudy ujistit, že ani pod jednou, ani pod druhou nic liškou nebo ježkem podšitého nevězí, a že by tedy marná práce byla, kdyby se pod nimi něco potutelného neb pichlavého vyhledávalo. Jáť mám přitom zajisté dobrý, ba pravý beránčí oumysl, a nechci žádného *pohněvati*.

Ostatně — bude-li chtít někdo někdy ouplné a důkladné naučení o písemnostech, zvláště o českém listovním slohu, vydati — jakéhož posud věru nemáme — tomu kladu již nyní tu skromnou prosbičku na srdce, *aby tyto listy a listiny* ve svém pojednání *za vzory* předložil, neboť vím zajisté, *že je u nás ještě hodná hrstka učeniků*, kteří je u příležitosti a v potřebách rádi za příklad vyvolí.

1.

Václav Mrskáček, pomocník ve škole vesnické, Jiříku Švihalovi, präparantu na škole normální.

Milý Jiříku!

Víš-li pak ještě, jak jsme o vánocích zpívali: „Radujme se, veselme se!“? — Nuže tedy, radujme se, veselme se — mámeť vyhráno! to jest: *já mám vyhrdno*, neboť jsem ve Hlupíně *mládencem*. To ty koukáš, viď? Však ono to také přišlo z čista jasna, jako hrom o svaté Dorotě.

Já myslil, že si ještě nanejmíň pět roků posedím: ale ono kdesi cosi — inu, také školní mládenci mají své osudy, a láska je hrozná věc! — Bývalý zdejší pomocník přiženil se totiž do selského statku, a místo metly nosí teď bič a bodku. Dobře udělal. Člověk se těch kluků napere, až ruka brní, a přece jen pořád prázdnou slámu mlátí; je-li sedlákem, nemá se toho vždy co strachovat. Obilí přece někdy dobře podsejpá.

Abych ti ale všecko a pořádně popsal — příští pátek budou tomu čtyry neděle, co jsem dostal dekret.

* K tomuto listu není potřebí velikých výkladů; myslímť, že každý hlubokost jeho i bez brejlí až na dno prohlídne. Je to nejčistší výlev mladého, pro své povolání plápolajícího srdce, a člověk se nemůže jakéhosi náboženského pohnutí zdržet, když si dle tohoto trefného obrázku stav učitelů venkovských na mysl uvede. Já se dal přitom radostí do pláče.

Starý Pískálek, zdejší učitel, mi to dávno sliboval, a také to nyní u vrchnosti vymohl. Jsem tomu hrozně rád. — Ročně tu mám svých 20 rýnských. Z koledy a pomlásky dostanu třetinu, ze Řehoře polovičku — proto že budu sám nedvěda dělat — a co vytlučeme o posvícení, z toho mi slíbil starý ošatku koláčů a tolar na novou podrážku. V poledne jídám u něho, ráno člověk mnoho nepotřebuje, a večer se pozvu do pivováru nebo do mlejna. Ob den mohu také do hospody vrazit; tam vždycky někdo sklenici piva nebo kus chleba a syreček za mne zaplatí. Kabát nosím teprva půl druhého léta, kalhoty jsou dobré, a na svátek mám ty vybledlé ankýnky. Postel moje stojí ve školní světnici za kamny — a tak mám pohodlí, jaké si jen žádati mohu.

Sousedé mi přejí. Já si ale také svatě umínil, nežli jsem do školy jen pách', že budu děti jenom *jednou za den* bít, a proto by mě teď matky radostí na rukou nosily. Starý Pískálek je prával rok do roka ráno i odpoledne — a proto si dělám také velikou naději, až jednou skapne, že mi zdejší místo neujde. *Deset roků budu rád na Hlupíně čekat!* Učitel tu má 80 rýnských jistého, pět kop otýpek, půl sáhu dříví štěpinového, celé vědro piva a sobotáles. *Ten* musí ovšem, abych řekl, *vytloukat;* ale to nic nedělá, trochu počká, trochu se povadí, trochu požaluje — a není-li pak jiné pomoci, vybere to v másle nebo vejcích — při tom bývá to největší vyražení.

Ostatně umí náš starý se zdejším lidem chytře zatáčet. On s ním pije, on s ním louská nověny, on s ním cvikuje; řeč přijde k řeči — a za dobré slovo zavorá mu Kuba ten kousek pole, Filip mu to zaseje a sklidí, Matěj vymlátí. Já ho ještě neslyšel, aby si byl stejskal. *Což mu také schází?* Pomyslí jen: má dva kabáty, a ženu pochoval. Doma uklízí teď dcera.

Musím se dát vždycky do smíchu, kdykoliv si zpomenu, že jsem jednou kdesi cosi četl, jak *prý je svrchovaný čas, aby se vůbec na zlepšení stavu vesnických*

učitelů pomyslilo. Blázni byli, kordy měli! Jako by jim něco scházelo! Jsou prý nuzáci, živi z mozolů nedělní muziky; jejich vážnost je prý zašpiněna hospodským prachem, a důstojnost jejich ovyklána nedostatkem a žebrotou. — Prosím tě, Jiříku! nedbej na takové městské žvatlání. *Máš-li, čeho bysi se najedl, co je ti potom do toho, jak se lidé na tebe koukají?* A oni se přece vždycky jen jako na učitele koukají. Měl bysi vidět našeho starého, když on v hospodě s houslemi pod bradou si povstane, a mezi hlukem na vejrostky zahoukne! Oni se mu dají arci do smíchu ale to nic neškodí; on zůstane přece učitelem, a má právo jim vynadat.

Ach, což bych já za to dal, kdybych už tak, jako on, dlouhý a hubený, hlavu nad ostatní vystrčiti a pak si zadupnouti mohl, aby se hned řeklo: „Vida, tamhle stojí Hlupinskej učitel! — Ale do té chvíle máme ještě oba daleko, *já i ty!* Proto však s chutí do toho!

Jenom si hlavu nelámej! Není toho potřebí. Já měl Bůh ví co strachů, jak to půjde, nežli jsem ponejprv hubu ve škole otevřel; ale ono to šlo a chodí posavad. Mezi námi řečeno — *na světě není nic lehčího jako učitelství, jen když člověk ví, jak to popadnout;* proto se také nedivím, že moudří lidé na zlepšení stavu učitelského ještě nepomyslili.

Za mých časů mluvilo se v městě, že budou *zvláštní ústavy pro školní čekance zakládat, že prej jich posavadní vzdělání k důležitému jich povolání nedostačuje,* atd. Ale na to bych se podíval! Co sedlák potřebuje, tomu se našinec i za *čtvrt léta* v präparandě naučí; lidé jsou ale věční mudrlanti, a nikdy vlastně nevědí, co chtějí. My ale nebudeme na ně dbát, a zůstaneme, jako jsme bývali — ty můj a já

tvůj.

2.

Slečinka z venku — slečince do Prahy.*

Ma šér Lotinko!

Pro Boha tě prosím, kam pak jsi dala paměť? — to je už *cu* moc. Já tu vězím v té největší ouzkosti. Den po dni čekám, kdy přijde pomoc — a den po dni se klamu. Co pak není ta modistka ještě hotova? Stydím se už na ulici vyjít. Inspektorovic Lori má od té doby dva nové klobouky, jeden *lila*, jeden *žamoa* — a já pořád ještě tu starou muchomůrku! —

Ostatně jsem zdráva. S Karlem byla jsem dva dny *fašé* — teď je zas dobře. Na kolenou mě odprosil. Celý ten čas byl *hin*.

Nového tu nemáme nic, leda že sládkovic Bábi umřela. Měla prej to z tance. Nevím. Nynčko tu leží půl patalionu myslivců. Několik oficírků je u nich *komifó!* Máme zde také nového, mladého doktora. Přišel nedávno z Prahy. U radního Berounka ho chválej. Hojí prej všecko vodou a je při tom *ukrutnej vlastenec*.

Apropó! Víš-li pak, co to je: *vlastenec?* Od nějakého času přišlo to slovo u nás do módy (přinesli ho, tuším, študenti z Prahy), a naši páni se teď jinák nepozdravujou, než: *Pane vlastenče!* Byla bych se už ráda zeptala, *co to vlastně znamená;* nerada bych si ale něco zadala. Dělám, jako bych to už dávno věděla, ačkoli

* Tento i následující list je vlastně psán francouzsko-německy — čemuž se ovšem u vzdělaných slečinek diviti nesmíme; i měl jsem je tedy také původně v tom samém jazyku i se všemi mluvnickými a pravopisnými chybičkami tuto položiti; že jsem však při své dobrosrdečné prostotě myslil: „Vždyť jsou snad v Čechách ještě někde pouze české panenky, a těm by tedy *důležitá krása tohoto přátelského dopisování dvou ušlechtilých krajanek ušla, kdybych jim to podal v cizím jazyku:*“ odvážil jsem se na charakteristický překlad těchto písemností, a v *českém* rouše je tuto uváděje, doufám, že se jimi všechny rozumějící potěší.

jsem o tom ani v geografii, ani v Meidingrově gramatice neslyšela. *Mon Dié!* Kdo pak může také všecko vědět! Dost možná, že o tom ani moji učitelové nevěděli. Já vím dost jiných věcí, a krom protivného vaření a mrzutého šití nevyrovná se mi žádná holka.

Něco to bejt musí to vlastenectví — snad nějaká móda nebo hra, nějaké nové způsoby, nějaká špekulace nebo podnikání s akciemi, nějaký spolek nebo kasino — *něco to bejt musí.* Snad jsi o něm už také slyšela (aspoň to z Prahy sem přišlo, to vím už dozajista), a protož bych tě, *ma šér*, prosila, abys mi o tom co nevidět něco gruntovního napsala. Já tu už *teď* říkám, že jsem také *vlastenec*, a naši mladí lidé mohou se radostí zbláznit; což pak teprva potom, až budu o tom něco vědět? To bude *famós!*

Jen mi všecko hezky obšírně popiš: *musí-li člověk při vlastenectví něco vědět, něco umět, něco mluvit, něco dělat* — anebo co jiného. Něco s ním spojeno bejt musí, to poznávám, a jak se mi zdá, jsou při něm také nějaké *tajné*, před světem *ukryté radosti;* jinak bych sice nevěděla, proč by se ho naši lidé tak chytali. *Vidět* to ovšem není — já jsem alespoň ještě nic neviděla — ale něco takového při něm bejt musí.

Již tedy na mne a na to vlastenectví pamatuj — a kdybysi mohla dostat asi čtyry prsty široké roza-pentle, veliký vděk bys udělala své

nejupřímnější.

NB. Nezapomeň, prosím tě, na pevný kartandl, aby se klobouku nic nestalo — můžeš do něho také to vlastenectví strčit, aby se nepomačkalo. — A jak pak? ještě nevyšlo nic nového od Klaurena? Ondyno jsem ti čtla něco francouzského, bylo to od nějakého *Paul de Kocka* — a něco delikát! Ach, ti Francouzové jsou přeci jen andělé! *Co jsme my Němci proti nim?* — Těch několik skládaných oplatků jsem sama pekla; doufám, že ti budou chutnat, jen jestli je poslice nerozdrobila.

3.

Slečinka z Prahy — slečince na venku.

Mon bižú!

Tu ho máš — ten *ominés* klobouk. — Málem bych se byla k vůli němu s modistkou rozkmotřila. Vypad ale *aincik!*

Mnoho ti psát nemůžu, protože poslice čeká; ale ty oplatky byly *deliciés!* Od Klaurena nevyšlo nic nového, ale zdejší Německá literatura dočkala se klasického novorození. Kdykoliv jdu na Malou stranu, zastavím se v Jezuitské ulici u kněhkupeckých krámů a prohlížím za sklem vyvěšené novinky. Tu je: Dračí jeskyně a podoba půlnoční s krvavou dýkou — Psíhubý čarodějník a v slzách utopená princezna — Hladový rytíř v okovech — a jiné roztomilé titule. Člověku srdce v těle skáče, když se na ně podívá. Také jsem už dva romány koupila, a na druhou cestu ti je pošlu.

Nekrč nosejčkem, panenko, že dnes *cu* vysoko a učeně píšu. V městě — to víš — musíme všecko vědět a všecko umět. Ach, ty bys ani neuvěřila, co já toho už vím! Ale tomu se člověk nenaučí ve školách. *Du mein Himmel! ve školách!* Kdyby nebylo procházek do Šárky, do Hvězdy — nebo *tancšulů* a *reunionů*, nevěděla bych toho ani polovic. Venku takových příležitostí arci nemáte, a proto není divu, když venkovské zboží v Praze hned poznáme.

Teď mám *feš* hocha — juristu z pátého roku, *mord fešinébla!* Má kaštanové *loky* a *paknport à la China.* Sluší mu to *aincik!*

Toni má už prošlé ohlášky; pozejtří je kopulace. Nevím věru, jak taková osoba k takovému štěstí přišla. Inu, co je mně do toho; ale já bych — aha, poslice už vstává! Zpropadená žena! *Adié, mon kér!* Tisíc hubiček od tvé

Loti.

P. S. Odpusť mému špatnému písmu; mám hrozně naspěch.

Vida! na něco bych byla zapomněla. O tom vlastenectví nemůžu ti dát žádnou *richtik* zprávu. Je to něco mezi mužskými — a já mám *cu* moc jiné práce, abych se také o mužské hračky starala. Prosím tě! *holka v Praze jako já* — a vlastenectví! Kdyby byl bratr doma, musel by ti několik řádků o tom napsat, neboť se mi všecko zdá, že si také s některými vlastencuje, a nejsem-li na omylu: tedy se to všecko jenom o *češtinu* otáčí. Ano, pomysli si! Ti lidé chtějí *českou řeč do módy* přivest. Je sice pravda, že teď v mnohých velikých domech české *amle* — nebo jak oni jim říkají, *chůvy* — držej, ale *mon Dié! čeština a móda!* Česky umí každý sedlák. Právě mi ale napadá, že jsem na bratrově psacím stolku několik listů papíru viděla — počkej, doskočím pro ně. — — Tu je máš. Zapomněl je zavřít, neboť jindá všecko uklízí, protože se mu doma smějeme. Je to jeho ruka — ale já to neumím číst. Pod čtrnácte dní nepřijde domů; dej si to zatím přečíst; možná, že se z toho něco dovíš. Potom to ale pošli zase *retúr!*

Také našinci?... *No, per se!*

Motto: Veselé myšlénky mrzutého člověka.

Pan Omastil.

Pan Omastil je notný, tlustý vlastenec. Dokud byl študentem, neslyšeli jste z úst jeho nic jiného, nežli: *„Jen si hleďme lidu! Nám pomůže jen lid! Z lidu přijde spasení! V lidu je naše síla! Náš lid má jádro!“* To víte, študenti mívají bláznovské nápady — ještě dobře, že to jen při nápadech zůstává.

Ale nápady pana Omastila se nám líbily, a my se těšili jako děti, co z našeho lidu vyvede, až se mezi něj dostane.

Po študiích odešel k venkovskému úřadu a stal se kancelářským. Dle svých dávných nápadů obrátil i také hned zřetel svůj na lid, t. j. na sedláky, a ačkoliv mu při jeho tehdejším snažení pan správce a důchodní ještě překáželi: přece již i v tom obmezeném stavu dle staré vlastenecké zásady: „Hleďme si lidu!“ nedbaje na žádné klepy a klevety, na žádné pomluvy a domluvy, s velikým prospěchem si počínal. *„V lidu je naše síla!“* — na to pevně věřil a — nezmýlil se . . . ten pan vlastenec!

Jakž ale zaplesalo srdce jeho, když se konečně *správcem*, samovládcem krásného panství a živým zákonem několika tisíců selských duší stal! *„Nám pomůže jen lid!“* to si napsal velikou zlatou literou nad postel, a vstávaje léhaje počítal, *čím* by asi onen statkář nebo tento chalupník pomoci mohl? Dalič již ovšem, co měli — ale kdy pak může člověk dost velikých obětí vlasti přinést? A *„lid náš má jádro!“* — proč by ho tedy pan Omastil vlastenecky nesvlíkal, až by se dostal na jádro?

Ach zlatý vlastenec! — Při tom všem namáhání zbývá mu ještě času, každého roku *článek o vznešenosti lásky vlastenecké, o blahu a vzdělání národu, nebo stesky*

o domácí chudobě do našich časopisů zasýlati, a dvacet zvláštních otisků pak mezi ostříhané ovečky své zdarma rozdávati, aby se mezi nimi čeština zmáhala.

Pan Pleskáček.

Jindy se myslívalo, že musí každý vlastenec *knihy psáti;* pan Pleskáček ale dokázal, že je dost na tom, když vlastenec *knihy kupuje.*

I vydávát on hezkou sumu peněz do roka! Není subskripce, není prenumerace, aby se nezapsal, aby si předplatní lístek nekoupil; a páni vydavatelé nemají co žalovati, že jim své jmeno nesrozumitelně psané zasýlá, nebo jen leda bylo udává. *Na tom* neschází ani puntíčku. Celé jest a ouplné — od první čárky křestního názvu až do posledního kroužku nejnovější úřední jeho důstojnosti. *Důkladně musí to svět viděti, že je pan Pleskáček vlastenec* — protože knihy kupuje.

Co s nimi potom dělá? — na to se nemá žádný co ptát, ani sám vydavatel. Jenom ať se jich hodně vydává — ale *nota bene*, vždy na předplacení! a vzadu ať se jmena všech předplatců přitisknou — pak máte Pleskáčka jistého; jinak ale ať nakladatel nedoufá, že u něho exemplaru odbude. Jmena předplatitelů musejí býti při knize — jediné *na tom* záleží; ostatně buď si v ní, co buď — pan Pleskáček ji nečte, a hezky svázanou do skříně postaví. Jen když ho, jak říkáme, *dobrá napadne*, to jest: když ho z dlouhé chvíle vlastenectví pošimrá, pak ji vezme zas do ruky, prohlíží titul a počítá *prenumeranty.*

Je to kus vlastence.

Pan Zakysal.

Pan *Zakysal* je také vlastenec. Mnohému se naučil, mnoho ví a také mnoho pracuje. *Duch* jeho je dost jasný, *srdce* dobré — ale podívejte se na *obálku*

těch dvou drahých kamenů! — prohlédněte si tělo a celý jeho povrch! Na první pohled zdá se vám, že vidíte někde na pasece polo-otesaný doubek.

Stojí — a nedbá, aby se narovnal; kabát na něm visí napřed bez knoflíků, nazad s rozpáraným loktem. Na botách se mu lepí osmidenní bláto, a na bradě strmí třinedělní strniště. Pro kouř, valící-se před ním z malé hliněné dýmky, není vidět, zda-li se dnes myl.

S ramenem zabíleným stojí opřen o stěnu, a — chcete-li, bude s vámi bystrým okem prohlížeti filosofický pluk od Kanta až do Hegela a Schellinga — bude s vámi rokovati o slovníku Pařížské akademie, aneb o důmyslném bádání našeho Purkyně, bude rozbírati „Libušin soud“ nebo nejzapletenější proces. Ale řeč jeho drsná, hučivá. Ozve-li se třeba dost mírně v neznámé společnosti, hned se každý ohlídne: Kdo to huláká? — Jde-li po pokoji, otřásají se stolice.

A největší radost jeho je přece u veřejnosti mluviti .... a jak mluviti! — že si každý hned uši zacpává.

Pan Zakysal ovšem pro národ a jazyk jen *hoří;* když ale ústa otevře, ptá se hned soused souseda: „*Ich bitte Sie, wer ist der widerliche Schreier?*“

„*Ein böhmischer Patriot!*“ odpoví druhý s úsměchem.

Ach, ty milá slovanská líbeznosti — neopouštěj nás! Stůj při nás, líbě usmívavá! — neboť oči nepřátel točí se po nás, a kdekoliv dosti malou vadu vyslídí — střílejí po nás! A já to vím, tys ráda při lidech, a nežádáš od nich nic jiného, než ochotnou vůli a povolnou mysl.

Pan Hvizdálek.

Jmeno páně *Hvizdálkovo* čítal jsem již na titulech spisů českých, sotva že jsem ještě světoborného rozdílu mezi Jotou a Ypsilonem znal. Čítal jsem je potom i v našich časopisech — a vždy byla při něm slavná intráda! Jakž jsem neměl věřiti, že je pan Hvizdálek *velikánský vlastenec?* Mělť jsem to před sebou černé na bílém; mělť

jsem to před sebou v listech kritických — a když by nevěřil *kritice*, aspoň *české* kritice?

Neznalť jsem pana Hvizdálka, nežli ze spisův jeho — ale ty nebyly vlastně ani sladké ani hořké — (aspoň se to mně tak zdálo, ačkoli jsem si to veřejně říci netroufal, protože mnoho let přede mnou dobří jeho přátelé vůčihledě dokázali, že pra-prasladké jsou) — a takž jsem ho tedy aspoň za dobrého *vlastence* měl; ačkoliv bych si přál, aby *vlastenectví* své jinak dokazoval, nežli půl kopou špatných kněh. —

Jel jsem do lázní. Seděli jsme na lehkém dostavníku; naproti mně hezká brunetka. Kdykoli vůz po kameně přejel, čukly se naše kolena. I musel jsem posléz dívku prositi, aby odpustila. Dívka byla spanilá, v pěkném novomódním šatě — měl jsem tedy vlastně po německu začít. Mám ale tu slabost, že, kdykoliv se hezkému děvčeti do očí podívám, česky promluvím.

„Račte milostivě odpustit —"

„— *Hat nix zu bedaiten* "

Po akcentě jsem poznal, že je Němkyně — z Prahy. Mimo to, jak jsem viděl, i mé *české otázce* rozuměla... musel jsem ji tedy ještě poškádlit.

„Račte býti cizozemka?"

Ona se na mne podívala, nevědouc, nemám-li ji za blázna. I zapýřila se.

„*Ich bin aine Pragerin* "

„Není možná? Aj, toť mi cesta jako v ráji uplyne. Tedy *Češka?*"

„*Wenn Sie durchaus wollen — ja. Eh, so sitz doch ruhig!*" obrátila se k veselému hošíku, jenžto se vedlé ní na sedadle bez ustání vrtěl. „*Da, iss ainen Kuchen!*"

Přitom vyndala z malého košíku několik koláčků, zaobalených do návěští o nejnovějším díle pana Hvizdálka. Já do toho nahledl.

„*Wie mir schaint,*" usmála se brunetka, „*sind Sie ain Fraind vom Böhmischen? — Da kennen Sie vielleicht mainen Vatter? Er befasst sich auch mit der Sache,*

wenn er sonst nix zu machen hat. Hier haben wir eben aine Ankündigung saines naiesten Werkes.“

Mně bylo, jakobych s nebe spadl! *To je tedy rodina vyhlášeného vlastence?* ... O vychování! o vychování — — a vy si, pánové, dáváte *přezdívati vlastenců?*

4.

Básník Cinkálek příteli a žáku svému.

Bůh tě pozdrav!

Tuhle ti posýlám nejnovější perlu naší literatury, mou velikou národní, epicko-dramatickou báseň: *Hladový kat, či-li devatero věder vycákané krve.* Není potřebí, abych se chlubil, ale to mi můžeš věřit, něco takového nečetl jsi ani v anglické, ani ve francouzské, tím méně v německé literatuře; o slovanské ani nemluvím. Victorův Han je proti mému katu bojácné jehňátko; nesmrtelného malkontenta Don Juan je proti mým rekům upejpavý mládenec — slovem, dílo mé je kvintesence vší srdcelomné hrůzy a velikánské nepřirozenosti. A takové to musí za našich časů býti. To popadá!

Vím sice, že tomuto nadobyčejnému úkazu na suchopáru literatury naší ani desátý neporozumí; ale to nic neškodí. Básník nespadl s nebes, aby se povaloval v popeli a prachu; a kdo nemůže za ním — nechť jako psík na měsíc štěká.

Těším se již na to kroucení našich kritikastrů. Že jimi opovrhám, to víš; tenkrát si ale s nimi zvláštní žertík vyvedu — tenkrát se jim vysměju. Jakobych je už slyšel: Jaká to čeština! Jaký verš, jaká forma! A to je dílo *slovanského básníka?* Jakoby člověk *mého* ducha jejich jazykem vystačil, a přitom ještě pedanticky odměřeným veršem se mordovati měl! — aneb jakoby jen slovanským duchem psáti musel, že se mezi *Čechy narodil!* Právě naopak. Já velebím Apolla a všech jeho

sedm nebo devět služek, že jsem nikdy ani slova slovanského nečetl; teď aspoň beze všeho zotročilého nápodobení svou vlastní, genialní cestou kráčím, a — svět otvírá oči.

Tobě mohu při té příležitosti svěřiti, že jsou mnohé moje věci, kterým se lidé naši divili, pouhé překlady z jiných jazyků. U nás mohu je snadno za original vydávati; neb co není v Praze a v Králové-Hradci tištěno, o tom se u nás neví. Jsem-li ale právě v dobrém rozmaru, udávám cizí pramen, portugalský, švédský nebo arabský — ačkoli to sám jenom z německých překladů předělávám. To jsou však vtipy, kterých náš lid nepostihne a neprohlídne; k tobě o nich *sub rosa* mluvím, protože stojíš pod mým protektorátem, a že jich také použiti můžeš.

Nyní ještě poslyš, jak to navlékám, že díla moje, buďsi romány, buďsi básně, tvárnost tak náramné hlubokosti a spolu i nesmírné výsosti mívají. Hlavní cnost každého díla básnického — to si pamatuj — je *nesrozumitelnost*, a básně *moje* zasluhují z této strany eminenc! — Ptáš se, jak bys toho i ty dosáhl? Udělej si slovníček (dá ti arci trochu práce) ze všech neobyčejných, zastaralých nebo nově tvořených slov a jazykových forem — nejsnadněji to dovedeš, když si rejstříky z některých teprva před několika lety vydaných kněh: z Kralodvorského rukopisu, ze Starobylých skládání, ze Slovesnosti nebo Vznešenosti přírody vypíšeš; — sbírku takovouto zhotov, a potom s Pánem Bohem básni. Jsa u konce prohlídni ještě jednou *verše* a *slovníček*. Najdeš-li ve verších slova, kterých ti slovník ve starší způsobě poskytuje — honem nová, srozumitelná vyhoď a starými nepochopitelnými je nahraď. Až několik set veršů upleteš, *obsoleta* sama sebou v paměti tvé uváznou, a hned při básnění jako voda do péra ti potekou. Moje nejkrásnější, t. j. *nejtemnější* básně povstaly tímto způsobem.

Co se týče metriky a rýmu — na to obojí ani nemysli. Což je metrika? Pouhá forma. A při díle uměleckém není forma ničím. Venuše Medicejská bylaby Venuší, kdyby i křivé nohy měla. Verš beze vší míry je znamení

genialnosti, a člověčenstvo nehřešilo hruběji, jako když podobné výlevy nadšených duchů *Knittel*-veršemi nazvalo. Věk náš poznává tento poklesek, a já pozoruji s velikou lítostí, že se již i mnozí básníkové naši této formy čili vlastně genialní neformy chápají. Mně posléz nezbude nic jiného, nežli robiti zase verše přísně vyměřené — jen abych měl něco zvláštního.

Rým ti velkých prací nedá. Jazyk český má tolik *ostí, dti, ého, dní,* žebys na dvě *Iliady* vystačil, a jestliže někdy přece uvízneš — je tu Puchmajerův *rýmovník.* Ten hezky vedlé sebe na stůl, oči pilně do rukou — a půjde to jako na másle. Byl to nejšťastnější nápad nebožtíka Jaroslava, když začal pírka a stebýlka na toto hnízdo slávy své snášeti, a divím se, že mu básníci naši již dávno monument nepostavili — neboť, což by byli bez rýmovníku?

Co do *myšlének* v básních tvých — *per Deos immortales!* to budiž *poslední* tvá starost. Nejlépe bude, když do nich pražádné nevložíš — to dá čtenářům nejvíce hlavy lámání. Zvol si jisté obrazy a floskule, jako *vánky* a *červánky, bouř* a *kouř,* běduj pro ztracené blaho, hoň se za uprchlou vidinou — my, *inter nos,* víme, že jsou to pouhé bubliny z mydlin... *mundus autem vult decipi, ergo:* šiďme kde můžeme. Bez koketování žádná poesie! — to si pamatuj! Tvůj etc.

5.

Paní Háta Vyběráčková, direktorka v Y-ich — pensionistce Hladomřilové.*

Milá paní sestro!

Tuto Jim odesýlám mého Poldíčka a dva krocany. Prosím Je, daj mi na něj hezky pozor jako na vlastní dítě; já je oba sama nasadila a vykrmila. Oni se nemůžou ani

* Listů podobného obsahu, jakož je následující, mám, chvála Bohu! hodnou hromádku. Všecky je otisknout — to

pomyslit, jakou radost mi ten hoch dělá! — a já ho mám tak ráda — viděj, že bych se k vůli němu třeba ještě jednou vdala, kdyby mi Pánbůh mého starého vzal. Ať chodí jen pilně do školy — a dobře, že jsem si zpomněla: prosím Je, zač pak je teď v Praze telecí maso? ráda bych ho tam něco poslala — a abych nezapomněla: *chodit* do školy musí, rozuměj? — ale mučit se tam tuze nemusí. K čemu to? On je trochu slaboučký na prsou, a až jednou tatík oči zavře, bude beztoho hotovým pánem — a to vědí, s penězi přichází tak dobře rozum jako s ouřadem. Nejlépe by snad bylo, kdyby se naučil tancovat, trochu francouzsky a několik kousků na fortepiano — to mu dá jakýsi *nóbl ónsegn.*

Především Je ale, drahá paní sestro, žádám a prosím, aby ho tou *češtinou* nemořili. Nevím sice, jestli se ten mor už také v Praze ukazuje, ale u nás jim to jde *truc* * cholery. Já si nemůžu ani pomyslit, co si to ti lidé najednou začínaj. To jsme jim sem dostali učitele,

---

jsem nechtěl, poněvadž říkaje všecky jako na jedno brdo jsou. Kdyby jich ale někdo k privátnímu studium, nebo z nějaké jiné zvláštní pasí, použiti chtěl, rád mu jimi posloužím; přede vším co nejochotněji se prokáži našim skladatelům novomódních, tendenčních, vzdělavacích novel a konversačních veseloher, kteří z nich zajisté velkého užitku vytěží, neboť jsou (tyto listy totiž) krásné zrcadlo nenucenosti, ohebnosti, dvornosti, jemnosti a přitom přece i jakési *rázności.*

* *Truc!* — to mi udělalo velký *truc.* Jsemť kritický filolog a vím, co tu vlastně místo *truc*, tak jako místo hořejšího *ónségn* státi mělo; ale estetické svědomí moje nedopustilo tuto oprávku filologickou učiniti, ježto by se tím celý effekt a komický nástin setřel — a tohoť jsem si v tak výborně psané listině ovšem dovoliti nesměl. Mimo to slíbil jsem podati našemu mnohováženému čtenářstvu jen ryzí original, a za to nemohu, že lidé tak strakatou češtinu melou. — — „Ale, ale — slyším vás — k čemu tolik slov k vůli jednomu *truc?*“ Vidíte vám se vede, jako se mně stávalo, když jsem druhdy pochopiti nemohl, proč mnohý pan preceptor pro samou interpretaci k moudrému slovu dostati se nemůže a žáky své čtyry neděle pouhým „*Quousque tandem* —“ mučívá. Ale jet to pak ovšem spasitelná věc — *taková* filologie!

pouhého holobrádka — já myslila, že bude po mně, když u nás první svou vizitu skládal. Jen si povážej — řekne on mi: Račte mě, jemnostpaní, ve své milosti zachovati. — *Račte! Vy — mně!* a *jemnostpaní* bez *direktorky!* Počkej, já ti dám milosti, ale nebudou to jistě Boží milosti. A ten člověk pokazil mého starého do gruntu. — Jindy aby byl dal krejcar za knihu, a k tomu za *českou?* I to, to! — Nynčko? Vyhazuje peníze jako zmámený. Ta čeština ho zbláznila. A co mě už nejvíc dopaluje — že mě chce podvádět, *mne!* Nejsem tak hloupá, jak vypadám. Tu mi onehdy začne kdesi cosi: „*To je pro matici.*“ Ale já mu dala matičku! Jako bych nevěděla, že je *matka* jeho už dávno nebožkou. Na to dělal, jakoby mě chtěl udobřit. Slíbil mi, že pošle do Prahy pro nějaké květiny či květy — a že mě přesvědčí — a Pánbůh milý sám ví, co. Já mám květiny ráda, i těšila jsem se; ale pomoz Bože! tu mi přinesl posel trochu potištěného papíru s malým věnečkem — a to měly bejt ty květiny. Já Jim povídám, k vydržení to není s tím člověkem; ta čeština ho celého zkazila. A já bych nic neříkala, kdyby to byla věc, která by něco vynášela: ale tak! Pro Boha Je prosím — no, vždyť vědí samy — my jsme také *Češky, a co z toho máme?* Že jsme musely hezky doma sedávat; do společnosti* jsme nesměly, aby se nám nevysmáli, že neumíme německy.

A proto Je, paní sestro, ještě jednou prosím, jen mi Poldíčka češtinou netrápěj. Jiné *nace* prej se vychloubají — říká teď můj starý, a *to* mu napískal nový učitel! — že jsou Němci, Francouzi nebo Angličané; my prej bychom to měli také tak dělat, a *chlubit se, že jsme Čechové; bez jazyka svého prej žádný lid se nezmůže, k ničemu to nepřivede*, každý prej v chudobě zůstane — — ale já nejsem tak hloupá, abych takovým hloupostem věřila. Prosím Je, měly by husu radši, kdyby kvákala, nebo

* Tuhle by mělo vlastně státi: do *kselšaftu*, i nevím, co paní Háta dělala, že jí toto význačné slovo uklouzlo. Avšak ovšem, někdy i tatík *Homerus* pospává!

kachnu, kdyby kokrhala? *Kdo nám za to co dá, že česky mluvíme* — kdo? Tak se tady ptávám několika hodných paniček, ježto se také omámit daly, a nyní se nafukujou, jako by Bůh ví co byly a uměly, když řeknou: *My jsme Češky!* S Pánem Bohem! Já jim to nezávidím.

Maj se zatím dobře — a prosím, nezapomenou na tu teletinu; ona mi leží hrozně na srdci.

6.

Z pozůstalosti p. Mluvílka, bývalého redaktora časopisu: Všehochuť, listů zábavných pro všech 100 milionů Slovanů.*

a.

Bůh vám dej deset tisíc — odběratelů!... Umím-li pak přáti — co? *čtenářů* ovšem tolik máte; ale to nejsou vaše medunosné včely — to jsou pouhé vosy a brumbáli. Časopis *váš* je však hoden všeliké podpory již proto, že ho tisknete *latinkou* — tou roztomilou, spanilou latinkou. Jeť to krásný kompliment pro celý národ, na nějžto důvěru skládáte, že to již tak daleko přivedl — že umí latinské litery číst. Věru, to mu dělá velikou čest před světem.

Jenom jedno bych si ještě přál — abyste totiž opravu našeho pravopisu ve svém žurnále zavedl. Jak ho posud máme, je plný velikých, oči urážejících vad, a po dnešní chvíli čekáme ještě na bystré oči, na hluboký rozum a odhodlané ruce. Jak náramný, daleko široko sahavý užitek vyplyne na př. z toho, až jednou místo *w* štíhle rostlé *v*

* Ať se nikomu nezdá, že jsou následující listy pravdě nepodobny, porušeny anebo podvrženy. Já na nich ani písmena nezměnil — jsou, jak mi dědictvím připadly, a pochybujícím mohl bych ještě houfem podobných dokumentů z vlastní zásoby posloužit. Také já si přestál očistec již na zemi — také já byl redaktorem a měl jsem takové dopisovatele. Bůh jim to odpusť — já se již za ně pomodlil.

psáti budeme! Kdykoli pak o ty dvě čárky míň udělám, pomyslím si s národní hrdostí: Hle, dostali jsme tě přece, panáčku! — Potom se bude ještě jednou tolik psáti a padesátkrát více kupovati — neboť pomyslete: Horvaté, Srbové, Krajinci, Poláci a Rusíni budou se potom o knihy naše trhati, jelikož takovými oprávkami dle slušné vzájemnosti nejméně o deset kroků jim v oustrety vyjdeme, a tu naši milou češtinu jim tak srozumitelnou učiníme, jako by se jí byli od chův učili.

Může být, že vám později sám několik návrhů stran této věci učiním; neboť jsem potřebná k tomu studia již před dvěma lety skončil, a od té chvíle o té věci přemýšlím.

Slamoslav Slintáček,
absolvovaný posluchač čtvrté grammatické třídy.

b.

Tuhle posýlám panáčkovi dvacetník; je to na čtvrt leta napřed za to slíbené čtení. Ten první arch se nám ovšem jak náleží líbí — zvláště ale nasmáli jsme se, až nám slze po tvářích tekly, při té povídačce, jak ten tatík tu svou dceru na tom zámku zavřel, protože nechtěla ženicha, kteréhož on jí vyhledal — a jak ta dcera potom s okna skočila a hlavu si roztřískala.

Jenom o jedno bychom milého panáčka prosili: aby totiž ty věci netiskl tou učenou literou — to není pranic pro naše oči. My se tomu neučili, a kdybychom teprva teď slabikovat začali, daly by se nám děti do smíchu — a slovem: *My nechceme* tu učenou literu! *Mý ji nechceme* — a to je, tuším, pro pána dost platná i moudrá příčina. Když něco nechci — kdo mě může nutit? Může sice být, že je dost jiných blázínků, jižto by tu novomódní literu v našich knihách rádi viděli — my jsme ale poctiví starověrci, a nechytnem se tak snadno lecjakých novinek. Na všechen způsob učiní panáček nejlépe, když každý arch pro naši obec tou starou obyčejnou literou vytiskne — pro jiné může to ti-knouti novou literou.

Potom bych panáčkovi také radil — a já jsem člověk zkušený, to mi může panáček věřit — potom bych mu radil, aby tu věc tak *nedražil.* Dvacetník za čtvrt leta není žádný pakatel — to jsou čtyry dvacetníky do roka — a za to mám 2Q mázů piva.

Dobře si to rozvažte, nebo dost možná, že i jiní moudří lidé takto smýšlejí, a že by tedy snadno panáčkovi odběratelů odpadlo. Já při něm arci vydržím až do leta, protože ve svém ohlášení, *salva venia:* ve své suplice pro Boha a všecky svaté o *laskavou podporu* prosil; za léto ale nemohu panáčkovi stát; v letě budu jedenácté složení stavět a tu mi nezbude ani chvilky času ku čtení; abych však peníze nadarmo z okna vyhazoval, to nebude panáček na mně chtít.

Váženého panáčka

upřímný
Matěj Lopatka,
mlynář.

c.

Račte Vašnosti dovoliti, abych Vašnostem na důkaz veliké úcty své, toto nejnovější dítko ducha svého podati, a na Vašnostino srdce tu poníženou prosbu vznésti směl, aby je Vašnost ve svém časopise dobrotivě, milostivě, přátelsky a otcovsky ohlásiti a posouditi ráčila.

Vím sice, že mnohý řekne: „*Zase básně!*“ ale Vašnost umí rozdílu dělati mezi plevami a perlami — a uvidí, že jsou moje na *na velinském papíře se zlatou ořízkou* tištěny.

Kdyby ale Vašnosti k laskavému referátu času nezbývalo — tedy učiní pan Cvrček. On mi to rukou dáním přislíbil, když jsme ondyno spolu na víně byli, a aby na to nezapomněl, strčil jsem mu ještě láhev Žernoseckého do kapsy.

Vašnosti ponížené pokořený

Mastimil Cinkálek,
národní básník.

d.

Servo! Jak se vede? — Co dělají rukopisy? Nic — je-li pravda? O, já znám tu naši mizeru; ale člověk o tom nesmí mluviti.

Tuhle máš něco kritického. Vím, že se ti toho nedostává — nebo *kritika* a *my?* Poledne a půlnoc. Na mou duši! kdybych já nepsal — *co by* tu bylo? — a *jaké* by to bylo?

Nevím sice, jak s Ticháčkem vycházíš; on mi ale nedá pokoje — pořád do mne mluví, a mimo to mi půjčil pět zlatých. Jeť sice — *inter nos* — geniální oslíček, ale člověk musí jednou z milosrdenství oko zamhouřit — a mimo to je dobrá duše; o košili by se s člověkem rozdělil. — Nebude-li ti závěrek mého referátu po vůli a chuti, můžeš ho takto změniti:

„Vůbec vysvítá z novel p. Ticháčkových, že ohledem na magnetické pojmutí a elektrické proniknutí oboru zevnitřního, jakož i jeho skladnosti a rozervanosti, potom transcedentalního vštípení v srdce básníkovo, jakož i subjektivního dojemu povstalých vidin a těmi nověrozených pocitů nadsmyslného světa: brzo jako nevídaná kometa mezi hvězdami prvních novelistů našeho věku skvíti se bude. Sloh jeho je hrčení veselého potůčku, řvání hromu, brekot beránků — a považíme-li rozmanitost lidských vášní jakož pořád se obnovující pramen jazyka: musíme se podiviti, jak potahmo na jednotlivce u rozsáhlém člověčenstvu a neskonalé říši přírody p. Ticháček mistrným krokem brzo jako tanečník jemně se otáčí, brzo hrdinsky si vyšlapuje a vždy — abychom řekli — *na place stojí.*“

Tímto, doufám, žádnému neublížíme — a to je u nás věc nejhlavnější. Jenom žádného nešťouchněme — to jest: žádného, kdo nám něco dáti může. To je nejmoudřejší zásada na cestě českého kritika.

Vale et fave! Tvůj

Ostříž.

e.

Chcete-li, pane, příspěvků do svého časopisu — umějte si lépe vážiti spisovatelů a nenakládejte s jich pracemi tak barbarsky, jako v posledním archu mou hádankou. Víte-li pak *co to je hádanka?* Víte, jakého potu a lámání hlavy stojí? — Vy ledabylo vezmete své redaktorské péro, přetrhnete v cizích prácích, *mně nic, tobě nic*, jak vám co napadne, a naškrábnete na místě toho, co se vám zalíbí! Abyste ale věděl — ode mne nedostanete ani řádečku. Já vím, *co jsem i co umím*, a nedám se od každého bičovat.

Kornoutek,
kupecký mládenec.

f.

Veleváženy pane vlastenče a velectěný podporovateli mladých talentů!

Nepovědoma bude vám sice ruka moje — a nebylo by divu! Osud, ten ukrutník, mě zaklel, že musím sklenice oplachovat, punčochy plést a brambory loupat; ale já cítím v sobě síly k něčemu lepšímu — k něčemu velikému: k českému spisovatelství! I nemohla jsem to již vydržet — nedalo mi to pokoje — tuhle to máte! Čtěte, ale pomyslete, že to psala outlá, slabá fialinka nebo sedmikrásá — žádný habr nebo dub, a podlé toho to také posuďte.

V tichounké noci, když okolo mne všecko líbezně chrupalo a jen kohout kokrhal a psíkové hafali, seděla jsem u kahánku a psala tyto povídačky. Vím sice, že v tom budou ještě nějaké chybičky; ale já také nechci bobkový věnec; já budu spokojena, když dostanu těch několik zlatých, které jste spisovatelům přislíbil — neboť, abych se Vám upřímně vyznala, potřebuju *nové šaty*. Co jsem odešla ze služby, nemohla jsem si ničeho pořídit.

Ostatně račte opravit, co se Vám líbí — třeba ani slovíčka z práce mé nezůstalo, jen když pod tím moje jmeno bude. Na tom záleží; neboť dokud jsem byla ve službě, slíbila jsem panu Pekelnémn, že budu *vlastenkou*, a ráda bych slovo držela.

Znáte pana Pekelného? O to je horlivý vlastenec! Dokud jsem mívala ty pivné džbánky pod svým dohledem, domlouval mi každý den a sice přede všemi hostmi (až se mu hloupí lidé smávali), abych česky mluvila, nosil mi české čtení, pobízel mě, lákal a přemlouval mě, až jsem poslechla — ze služby odešla a spisovat si umínila.

Račte se mě již tedy, velevážený pane vlastenče, ujmouti. Jáť vím beztoho a doslýchám, že se všickni páni vlastenci mezi sebou *až hrůza* milujete, laskavě snášíte, ochotně podporujete, že jste živi jako bratří a oudové jedné rodiny; račte mě tedy mezi sebe jako sestru přijmouti, a já se přičiním, abych se *vlastenecké* lásky Vaší hodnou učinila.

Lásky? — Ach, hle jak mi slza do očí vstupuje! Víte-li pak, že je láska z rejstříku života mého vymazána? Ano — celá pryč! Protož také ve svých povídkách proti ní bojuju, a kdybych se našich neromantických ouřadů nebála, chodila bych jako paní *Dudevantka* nebo český *Jiří Písek* v kalhotách. Zatím jsem ale veleváženého pana vlastence

ochotná
Amálie Jaroslavna Nožičková,
bývalá sklepnice, nyní švadlena.

g.

Pane! — to bych si vyprosil! Chcete-li o našem divadle referáty psát — nu . . . . tedy je pište. To si ale vyžádám, abyste o mně pražádné zmínky nečinil, alespoň ne takovým způsobem, jako jste v posledním čísle si dovolil. — „Napověda, *vulgo* suflér, držel se toho dne zas jako neohrožený hrdina. Byli bychom ale radší, kdyby

po druhé prsou svých trochu šetřil, aby k žádnému ourazu nepřišel; neboť kam by se podělo divadlo naše bez něho?“

Nic! nebudu se šetřiti — já znám své povinnosti, a myslíte-li, pane, že napověda žádného svědomí nemá: tedy bych Vám radil, abyste si za to, co za redakcí berete, v apatyce koupil, čeho vám s hůry nedáno. A vždyť sám připouštíte — „kam by se naše divadlo podělo?“ — nač mi tedy mou horlivost vyčítáte!? — Mohu-liž já za to, že naši herci tak *slabou paměť* mají? Jako slepí v hustém lese brkali by a trkli se každé okamžení, kdyby jim hlas můj za jisté vodítko nesloužil.

Vám je dole hej, a snadno se dívat na komedii; vám to neuškodí, podřekne-li se hrdina, nebo uvázne-li milovník — vy se dáte do smíchu. Víte-li ale, *co mne* potkává, nedovedu-li pánům vždy a všude pomoci? Tu vám začne krupobití přezdívek a hrozí mi hlavu roztříštit; tu se vám vyhrne celé stádo dlouhouchých a dvourohých hovádek, a všecky mají se jakožto bratří ke mně hlásiti! A zasluhuji to? já? — na němžto vlastně celé divadlo spočívá?

Nechte si, pane, svého vtipkování; a nemůžete-li je na uzdě udržeti, obraťte je na člověka, jenž toho zasluhuje, ale ne na mne, rozumíte? — já nejsem jenom *napověda*, já jsem také *vlastenec!* Ano, jen koukejte! Také já připravuji dílo k tisku, i nebude to nejhorší, ježto kdy z našich tiskáren vyšlo.

S neunavenou pilností a ohromnou těžkostí sbírám totiž od několika let všechny poklesky proti českému jazyku, jichžto se v našich komediích jen hemží — a z té sbírky bude první díl kritického slovníku; v ostatních dílech budou se nacházeti chyby našich herců proti jazyku, a těch bude tolik, že se počet dílů ani určiti nedá, jelikož pořád hojného materialu přibývá. Myslím a vím zajisté, že práce moje našemu obecenstvu velmi dobře za neklamné vodítko poslouží, aby přec vědělo, jak se ze stavu divadla svého radovati, kdy tleskati, a kdy a koho vyvolati má. Chtěl jsem vám na okázku

asi dvacet archů do časopisu vašeho podati — ale tak vtipnému pánu není potřebí cizí pomoci. Páni redaktoři sami v ecko vědí, sami všecko umějí. —

Šeptálek,
napověda národního divadla

h.

No? — co pak to znamená? Proč pak až dosavad ze všech prací, které jsem vám poslal, žádnou v časopise vašem nenacházím? Bylbyste v skutku tak zaslepený, abyste nenahlížel, že moje důkladné popsání *zbořené panské stodoly, zchváceného honícího psa a rezivé kudly bez želízka* pro zpytatele českých starožitností *ukrutný* interes míti bude? A což ono kritické pojednání: *Důkaz, že nebyl Žižka slepý* — myslíte, že by mezi našimi historiky žádnou sensaci neudělalo? A moje basně: *Zlámaný planžet, Žabka na chodníčku* nebo *Rozmáčknutý chroust* — myslíte, že naše outlocitné dívky nad nimi sladkobolestné slze neprolejou? Slovem: nemohu jinak pochopiti, proč moje práce posavad pod zámkem držíte, a svůj časopis jimi neozdobujete? Píšete ovšem k některým článkům: „Pro množství příspěvků opozděno“ — jinde zas: „Nahrnulo se nám tolik příspěvků, že pány spisovatele o laskavé shovení žádáme“ — to je všecko dobře; ale mezi příspěvky a příspěvky měl byste dělati rozdílu. Přiznejte se: je každý spolupracovník váš také vaším *abonentem?* Vidíte! A já jsem již před půl druhým měsícem předplatil! Dosti hodná, tuším, to pohnutka, abyste práce moje před mnohými jinými přijímal.

Prosím vás tedy — slyšíte? já *prosím!!* — prosím vás tedy, mějte rozum, a nebuďte sám sobě na zkázu. Vytiskněte práce moje třeba na *zvláštní přílohu*, máte-li tuze mnoho příspěvků do řádného archu — *vytiskněte je!* — sice ztratíte jednoho předplatitele. Rozumíte mi?...

Přitom posýlám ještě hluboké bádání o *trpaslících* — je zvláště pro časopis psáno, a proto jen 25 archů.

Jsem žádostiv, jak dlouho je v temnostech mučiti budete. Pamatujte jen, že jsem váš *abonent*, že jím ale věčně býti nemusím. Nejsmeť již takoví blázni, abychom z *vlastenectví* časopis kupovali; teď máme již jiných příčin a důvodů.

7.

Smolarinský, herec, uměni svého první milovník, takto ale intrikán u národního divadla v Neznámovicích, příteli svému u baletu . . . ského. *

Jak se máš, rachoto? — *Gut? très bien? — Bene, optime!* Mně se vede jako pánu bez panství. Dnes máme pátého, já nemám již ani vindry — a patnáctého je tuším teprva za deset dní. *Patnáctého!* Ach, jazyk všech národů nemá tak líbezného a spolu přece i rázného — tak mysticky-allegorického slova, jako je to čtyrslabičné: Patnáctého! — a kdybych měl přece některému přednost dáti, bylo by to jen trojslabičné: Prvního! Kdyby bylo po celý měsíc každý den patnáctého a prvního — *bei den Gebeinen meines Rollers!* — byla by to radost, býti sto let u divadla. Pak by snad nemusel člověk pořád na gáži čekat!

Dobře, že jsem začal o divadle — byl bych skoro zapomněl. A kdož může také všecko v hlavě nosit! —

Jakživ bych byl neřekl, že může míti takový trulant, *alias* pan Kačer, přítomného času náš vysoce vážený pan principal, takovou kapitální myšlénku, jako *ta* byla: *založiti české divadlo*. Chlap ti sedí teď v rákosí až nad hlavu, a místo píšťalek řeže píšťaly jako fagoty. Avšak arci! — toho se nemohl *on* i *my*, tulipánové, nadíti!

* Když jsem tento lísteček ponejprv na světlo Boží vyslal, bylo některým, jakoby nad ním obočí a nos krčiti museli. Zatím ale uplynulo několik let — mnoho obočí se vyhladilo, mnohý nosejček spadl; teď uvidí a ucítí snad všickni, že tu není nic přehnaného, nepravého — nic jiného než pouhá nátura.

Našinci chňapají po všem, co jen trochu vlastenectvím zapáchá, jako ryba po kebuli. Vyskytni se, s čím chceš — mohou-li při tom lidé jen drobátko ukázati, že jsou Čechové: tu je máš, tu jsou při ruce; slov jako vody, chuti plná míra, peněz jako železí! —

Nemysli, že jsem se přepsal — nikoli! — *Auf Ehre*. praví Nestroj, a já jsem rád, že jsem to vloni ze své Vídenské cesty profitoval — *auf Ehre!* Já se nepřepsal — *ich kenne meine Pappenheimer — auf Ehre!* A proto se zlobím, že jsme *my dva* na tu myšlénku nepřišli. Teď jsme mohli *my* sedět u kasy — *ty* vybírat, *já* vydávat.

Ostatně jsem spokojen; publikum dělá, jako by bylo spokojeno, a věřitelové musejí býti spokojeni. Ti milí věřitelové! Šťastný člověče při své sprostotě, kterýžto nevíš, jaký je to národ! Tak pozorný, tak ostražitý, tak delikátní — ještě více nežli publikum. *S tímto* se také raději potkávám. Před publikum vstoupí člověk, třeba nic v mozku neměl; před věřitele jde nerad, když nic v kapse nemá. Publikum — a zvláště *to naše* publikum, je pravá ovce! člověk, jako já, může s ním dělat, co mu napadne. Mluv, jak jsi bez gramatiky, bez kněh, bez učení mluviti se naučil — ono bude rádo, jen když tě uslyší; sypej chyby z rukávu, ono bude nábožně poslouchati; mluv nesmysl, ono řekne, že je to vysoká čeština. Toho bych utopil, udávil, uškrtil, komu by napadlo, čistou, přísně gramatickou mluvu na naše prkna uvádět — aneb kdo by našim posluchačům uši tak otevříti chtěl, aby všechen neřád v přednášení našem viděli!

Jsou zde arci flouskové — škrabáci, kteří nás Bůh ví z jakého záští v žurnálech tepají; na štěstí to ale nikdo nečítá — a vezmu-li *já* někdy v kafírně list do ruky, kde si někdo na mne vyjíždí: začnu si jen z obou stran fousy natírat, ušklebím se, zachechtám se a řeknu hodně na hlas: „Kterej vosel to zasejc psal?“ — *Nota bene!* Referent sedí u druhého stolu a pije vodu s cukrem — ale já mu ji osladím! já! — Rozumíš? *Ich kann auch witzig sein, aber mein Witz ist Skorpionstich!* — Co je

těm lidem do toho, jak hrajeme a jak mluvíme? Oni při tom čerta ztratí, a . . . pak, co potřebuje o mně *cizí* psát? Já si to dám napsat *známému*, anebo si napíšu sám něco o *sobě*. Redaktor si oblízne prsty, když mu pikantní článek zašleme — třebas byl polovypsaný a z estetik celého světa stlučený. Což je mu do toho? Jen když se publikum hádá: Kdo to psal? *Vive la speculation!*

Pomněnky z Roztěže.

Arabeska.

(Psáno roku 1887.)

1.

Znáte Roztěž? — zdá se mi skoro, že neznáte. Je to líbezné, lesnatými pahorky obklopené, malým potůčkem protáhnuté, ouhlednou kapličkou ozdobené, poněkud i lučnaté oudolíčko, as půldruhé hodiny od Kutné Hory. Pod kapličkou prýští se bohatý, čistý a studený pramen, z něhož tady — pokud pamět lidská dosahuje — příchozím hostům lázně připravují. Asi před dvacíti lety dělo se to ještě v dosti chatrném, dřevěném a sotva několika komůrkami opatřeném domě, pod velikými, hustými javory. Tehdáž byla kaplička s divotvornou Rodičkou boží o mnoho menší, toliko z prken vystavená; tehdáž poskytovala jen sprostá krčma na vršku hladovým a žíznivým navštěvovatelům žádoucího okřání, a času svátečního vřískaly v ní jen klarinety a trubice z blízkého Malešova; přece však mi nyní připadá, jako by se tenkráte v tom oudolíčku mnohem půvabnější, jakási divá, romantická krása byla skrývala, a památka na radostné hodiny, ježto jsem tam po boku rodičů svých za dnů svátečních trávíval, provází mne až dosavad jako všecky kouzelné obrazy šťastného dětinství.

Jakže nyní lázně Roztěžské vypadají? — Ouhledné stavení na šíré prostoře, v něm světlý sál, příležité pokoje, slušné koupele, chutné pivo, dobrá kuchyně, opodál dlouhé stoly pod stinným stromovím, kolem zelené pahorky a zpěvavé ptactvo. Kdo se půldruhé hodiny cesty nebojíš, navštiv z Hory mou roztomilou Roztěž!

Na lehkém vozíku po pěkné silnici dostaneš se tam arci dříve; ale jakáž proti tomu krása cesty na pěší! Od samého města vine se rozkošné oudolí. V něm stojí mlýn za mlýnem, zahrada vedle zahrady — od jednoho k druhému běží jako živé pásmo Malešovský potok mezi vrbovím, mlýnská struha mezi olšovím, a ryborodné splavy, příhodné pro šťastné udice. S obou stran, od města až k samé Roztěži, hradí se vrchové a skaliny, dílem s polní ourodou, dílem s lesní pustinou, a když pak na to všecko s jasných nebes milé slunéčko svítí, a sedmihlásková kolem hrdélka otvírají, a po chomáčích peřestého kvítí motýlkové se houpají: pak mizí pověstná, hojně navštěvovaná Šárka u Prahy před oudolím na Malešovce jako stín, jako slabá podobizna proti bujarému životu! . . . .

Byl den, jakový za deštivého leta co posel nebeského utěšení k milovníkům venkovských zábav přicházívá — jasný, čistý a neposkvrněny, jako by byl z ráje vyklouzl. Byltě to po delším čase opět první den, že člověk s rozkoší a bez bázně před koupelí dešťovou paty z města vytáhnouti mohl.

Přehodiv kabát přes rameno, bral jsem se vedlé potoka k Roztěži; se mnou šel Máchův „Máj“. I četl jsem a četl — ale brzo musel jsem vedlé sebe do čistých vln na hravé rybičky a dále opět na dovádivou koupající-se mládež hleděti, brzo za pískotem ptáčat do hustého křoví lézti aneb u vrkavých holubů a štěbetavých housat se zastaviti; brzo opět musel jsem v bujné trávě aneb na libodeché mateřídoušce spočinouti a zamhouřiv oči, krásný kolem svět jako v nějakém kouzelném zrcadle ještě krásnější si představiti, abych litostí a bolestí nepovzdychl, že se na takovém rozkošném světě také tak smutné věci vyskytují, jako byla příhoda na podzim r. 1836, když*to* jsem nad smrtí nešťastného přítele, v prsou svých božskou jiskru nesoucího básníka „Máje“, zaplakal! — *Requiescat in pace et lux perpetua luceat ei!*

Já ho miloval, a láska moje musela zde o něm zmínku učiniti. Musím však již přestati; neboť mám

o věcech veselých vypravovati, a k tomu se nehodí zpomínání na Máchu. Kdož ho také poznal, aby slova má úplně pocítil? Nepoznán zemřel. Jakož on se nehlásil ke světu, nehlásil se také svět k němu!...

U stolu před lázněmi byto živo. Nehemžila se tu ovšem ona tancechtivá strakatina, jakovou sem zvučná hudba za času nedělního vábívá; byla to však dosti rozmanitá, z krásného, teplého dne a studeného piva nebo vřelé kávy se radující společnost. Shledal jsem mezi ní také dva bývalé spolužáky, nynější úředníky z vůkolí. Ti mě uvedli i hned ke svým ostatním přátelům, a tak jsem se v okamžení octnul v kole plném veselosti, z něhož i několik ženských očí přemilostně hledělo.

Ale v tom okamžení shrklo se na mne také trápení. Jeden z mých spolužáků byl kdesi a kdysi zaslechl, že se, jak říkáme, češtinou obírám; jinému pánu při tom napadlo, že jsem nějakou komedii přeložil, ano jedna z přítomných paniček se nyní upamatovala, že mě v Praze jednou něco čtveráckého o ženských *deklamírovati* slyšela — slovem: v okamžení stalo se ze mne divotvorné zvíře, tak že na mne všickni kolem sedící s nezamknutými ústy hleděli.

I nevěděl jsem, jak si pomoci, nežli že jsem plný skromnosti všechny zásluhy, jimiž mě staří i noví přátelé tady jako zasypati chtěli, všemožně setřásal a řekl: „Paničky, slečinky a pánové — dobře máte, češtinou se obírám; ale můj Bože, jaká to zásluha? Vy byste snad něco podobného dělali, kdyby vám času zbývalo. To musíte ale jednak v kuchyni a při dítkách, jednak při šperku a na bálích, jednak při oučtech a revizích se mešKati, a zbývá-li kdy trochu toho skoupě odměřeného času, musíte opět na procházky, na spolky a na jiné potřebné věci mysliti. To je u mne všecko jinak. Já nemám ani kuchyně, ani dítek; na šperky a bály nedbám, a ouřadem nebo revizí soužiti se nedávám. Nemusel li bych Pánu Bohu den zhola ukrádati, kdybych aspoň *něco* nedělal? I obírám se tedy češtinou! Mimo to jsem blá-

zínek, a myslím si: veliký, drahý, nevyrovnaný poklad jest jazyk národní — jazyk mateřský, a tento jazyk nemilovati, nezvelebovati, anebo z pouhé nedbalosti, lenosti, nebo lhostejnosti ani ho neuměti, znamená tolik, jako zapírati svých rodičů, nehlásiti se k svému národu, nevděkem zpláceti drahé vlasti, ničeho nevěděti o národní hrdosti — slovem: nemíti v těle kouska cti a zasluhovati opovržení všech šlechetných. — Co se dále té přeložené komedie týká, musím se přiznati, že mi v skutku jednou takové bláznovství napadlo, a že jsem jistou komedii — nepřeložil sice, ale překladateli přepsati pomohl, a tudy snad slávy své počátek založil; ale stran té třetí věci, totiž toho čtveráckého *deklamírování* o ženských — to se rád před vzácnou společností vyznávám, že na světě milejšího vyražení neznám, nežli je vychvalování krásného pohlaví, zvláště když na mne tak spanilýma a milostnýma očima hledí, jako dnes tuhle v oudolí Roztežském. Nechť se to děje způsobem vážným neb čtveráckým — chválu je vždy dobře přijmouti, a hana v ústech šprýmovných nebolí. — Pán Bůh nás račiž vespolek zachovati, a sklenice naše na zdraví všech přítomných naplniti! Píme ho!“

„Píme ho, píme ho!“ zvolal po mé orací hlučný chorál okolo sedících, nalévaje do sklenic, až přetýkalo.

„Bratříčku!“ zvolal pan kancelářský z blízkého panstvíčka, a padl mi okolo krku — „bratříčku — *diesen Kuss zum Freundschaftsbunde* — já nevím, jak bych to po česku vyvoslil, ale však ty mi odpustíš; my víme dobře, že jsi *zamasatělý Čechoslovec!*“

„*Bravo, bravo!*“ tleskali někteří ze společnosti — mně ale káplo při tom něco na nos. I pozdvihnu oči, a hle! buďto mou dlouhou řečí, anebo zvoláním pana kancelářského přičarováni, vznášeli se nám nad hlavami začernalí buráci a ti byli první kapku na můj nos pustili. Hosté tímto neočekávaným úkazem pobouřeni rychle vstávali a bědovali; každý zpomínal na domov, a žádný nevěděl, jak se za sucha do svého doupěte dostane. Někteří, a to zvláště z nejbližšího okolí, utíkali do svých

kočárů a těšili se, že rychlým cvalem přicházejícímu lijavci ujedou. Jiní zase — a mezi nimi také já — vidouce, že není možno před nastávající slotou domova pěšky dostihnouti, odhodlali se s hrdinskou resignací v lázenském stavení déšť přečkati a třeba celou noc pobyti. A jaké zlé mohlo nás také potkati, kde hospodář a kuchařka otcovsky a mateřsky o nás pečovati slíbili?

Vítr začal vysoké topole ohýbat a kotouče prachu k jich temenům povznášet. My se ukryli před ním do pokojů vedlé tanečního sálu, rozhostili se za stoly, a začali si v bázni boží čas hovorem, pitím a sousedskou bulkou krátit. Při bulce (já bych se vlastně neměl prozradit, neboť každý, kdo mě zná, ví, že jsem špatný bulkář) při bulce tedy seděli jsme: pan kancelářský, pan polesný, pan učitel a moje osoba. Za introdukci k tomuto přátelskému karbanu mohla se považovati ještě velmi učená rozmluva o češtině, kterouž ale, kdybych tuto trefně popsati měl, aspoň Lichtenbergovo nebo Jean-Paulovo péro míti bych musel.

Mně i zajisté mnohým přátelům jazyka našeho se již přihodilo, že netoliko nevědomí hloubálkové a posměváčkové z krve německé otázku před námi prohodili, jak se *to* neb *ono* z mluvy jejich v jazyku našem vyjadřuje, ačkoli snad právě tentýž smysl buď z latiny, řečtiny neb francziny na strom jazyka svého byli vštípili — a takové otázky bývají moudrému k smíchu! Přihází se ale také někdy, že rodilí, pouzí Čechové, zavedeni jsouce buďto jakousi dětinskou nedůvěrou a bázní, aby ani jednoho slova cizího v jazyku našem se nenalezalo, aneb nevědomostí, že ani jednoho jazyka živoucího není, kterýž by nebyl méně více slov z jazyků jiných přijal, a že přednost jazyka hlavněji v ústrojí čili organismu jeho, nežli v čistotě a přesnosti pouhých slov záleží — pravím tedy, že sami rodilí Čechové někdy po českém názvu těch nebo oněch věcí se vyptávají, kteréž byly již za nepamětných časů nejen v jazyk náš, ale i v mnohý jiný z cizího pramene přetekly, a ježto překřtívati by zby-

tečno, nebo i neplatno a nemožno bylo. Ale v Roztěži měl jsem ještě jiných oříšků rozlousknouti! Nejen že na mně věděti chtěli, jak se to neb ono z krajů cizích u nás jmenuje, ani jmena dobře, *pouze* česká neobstála před jich kritickým parátkem.

I nevěděl jsem již, mám-li se smáti nebo zlobiti! Sotva jsem byl pana kantora ubezpečil, že může směle *basa*, *klarinet*, *flétna* říkati, jakož naši předkové dělávali, berouce v hudbě všelicos od Vlachů a Francouzů na půjčku: zarazil mě pan kancelářský otázkou: „Jakž ale máme *houslím* říkati?“ — A měl vlastně právo k této otázce, neboť nevěděl, kde toho slova kořínek hledati, a nežli jsem nabyl času, abych mu byl k pomoci přispěl, ujistil ho již pan polesný, že se housle vlastně *skřipky* jmenují, jakž prý to byl v Prachynsku a Táborsku, v těch nejzachovalejších krajích českých, slýchával.

„*Fiat voluntas tua!*“ pomyslím si v duchu, a začnu karty míchati....

Rád bych také toto své vypravování hodně promíchal, a protož jsem k němu těchto několik posledních kvítečků přimísil. Povšimnouť si jich snad začátečníci na drsnaté dráze spisovatelské — ti především, jižto se plody pěkné literatury obírati chtějí — a uvedou si na mysl, že ne libování-si v neobyčejných, semotam pracně sehnaných a potom na zdařbůh užívaných slovíčkách, alebrž v *tom jediném* jich čest a zásluha záležeti bude, když nejdříve co možná srozumitelně a jazyku českému přiměřeně, pak teprva plynně a ozdobně psáti budou.

„Kopská duška“ — „denárský touš“ — „šest a dvacet!“... bylo po bulce, a já ji shrábnul. Náhodou vyhrávají lidé celá panství, proč bych nebyl já mohl bulku vyhrát? Se smíchem vysejpal jsem peníze s talířku, an se tu za mnou kdosi ozval, řkoucí: „Dobrého zdraví, panáčku! Pekně prosím — dajte mi také krejcárek!“

2.

Slova, jako byla tato: „Pěkně prosím“ a t. d. potřebí jenom jednou slyšeti, a mezi sterým skuhráním lenivých, svévolných, zakuklených žebráků je člověk zase pozná. Jeť mi také věru tato prosba se svou upřímností a viditelnou potřebou (vyjmu-li bázlivě sklopené oko neb ostýchavá ústa skutečných a nevinných žebráků) ze všech žebrot nejmilejší — dá-li se vůbec dokládati, že může věc milá býti, která člověčenstvu kusa cti nedělá. Sotva tedy za sebou hlasu zaslechnu, vyndám krejcárek z kapsy (z bulky jsem ho dát nemohl, neboť z peněz vyhraných ubírati, to přináší neštěstí) a podám jej srdečnému suplikantovi.

„Zaplať Pánbůh!“ řekl dráteník, a okolo rohu se otočiv, přistoupil s novým „Pěkně prosím“ k panu kancelářskému. Ale pan kancelářský nebyl v dobrém rozmaru. Zdálo se, že byl již tuze mnoho do pěti bulek dal, i nebyl tedy při chuti, ještě jinému dávati.

„*Verdammtes Bettelvolk!*“ zvolal mrzutý. „*Man hat nicht eine Minute Ruhe!*“

„Aj, aj, pane vlastenče!“ zasmál jsem se hněvu ouřednickému; „račte pomysliti, že s potomkem těchže rodičů mluvíte, od nichžto, alespoň dle jména, sám pocházíte!“

„Jakže, pane?“ zvolal v historii národů ne velmi prohnaný mužíček, a v tvářích se zapálil .... „Ale arci — vám je snadno žertovat, an jste bulku shrábnul; a protož můžete také světoběžníkům a „*dnozlodějům*“ něco hodit.“

„O, já bych celé království rozdal, že mě náhoda s tak slavným slovotepcem svedla, jakož vy jste, zrcadlo všech kancelářských, pane — kancelářský!“ zvolal jsem jeho mrzutostí rozveselen. „Zdráv budiž váš „*dnozloděj*“ i všeliké stvůry, jakovými ještě svůj úřední koncept kdy obohatíte! Pí, příteli Tatranský, pí! neboť ty jsi kořenem

o který se ocelový vtip tohoto panáčka otírá a jiskry vydává. Pí — a potom ještě jednou pána o krejcárek popros!“

„Dva groše ven a dva do bulky! — *Pro!*“ ozval se v tom pan kantor, a postrčil karty ke mně, jenžto jsem měl zase dávati.

„Zpropadené žvatlání!“ horšil se pan polesný, prohru vypláceje, a osopil se potom na ubohého drotára. — „Táhni ze dvéří! Pane lázenský — vyveďte toho tuláka!“

Já tomu však zabránil Nechav zatím bulku druhým dvěma bojovníkům proti kantorské zkušenosti hájiti, sám pilnější zřetel na Trenčinského Slováka jsem obrátil.

Byl ještě mladý, asi pět a dvacetiletý, muž pěkného zrostu, ale poněkud zdivočilého pohledu. Oděv jeho byl až k ustrnutí zedraný. Prsa měl obnažena — zbytky košile na rukou a kus bývalého pláště na bedrách, ano i dlouhé zcuchané vlasy jeho byly tak naskrz promoklé, že se dalo snadno o dobrotě klobouku jeho souditi.

Někdejší kulatost jeho lící byla ztracena, barva jejich vybledlá, a veliké oči jeho byly vpadlé, ztrhané; — hledělo z nich opilství. Přece však spočívalo v celé té tvářnosti cosi tak bolestného a dojímavého, že se mi bezděky srdce k outrpnosti pohnulo.

Bylo mi, jakoby oživělá strast předemnou stála. Když jsem ale lázenskému poručil, aby ztrápenému brachu sklenici piva a kus chleba dal, shledal jsem, že ta strast pozemským nápojem a pokrmem nepohrdá, a hospodář mi pověděl, že se Janček po celý rok v okolí zdržuje, v letě na poli pracuje, v zimě u sedláků podělkuje — že je dobrá duše, ale že také pálenku nad míru miluje ....

V druhém pokoji sedělo několik paniček a slečinek. Zunkaly kafíčko a poklepávaly.

„Ale, milý Bože!“ ozvala se teď mezi nimi ona, kterážto mě byla v Praze deklamovati slyšela, a nyní si pátý šáleček nebeského nápoje nalívala; „ty milý Bože, pane ****, jak pak můžete vést konversaci s takovým člověkem, jako je tenhle o'rhaný tulák!“

„I vždyť je také boží stvoření, má nejmilostivější!“ řekl jsem blíže přistoupiv — „a k tomu všemu hodně dobré, srdečné, upřímné stvoření!“

„Aj, aj!“ prohodila čtveračivá dceruška ranhojiče I—ského; „pan *** mluví o dráteníku, jakoby o milém bratru rozprávěl!“

„Nejináč, má ostrovtipná slečinko! A tuším, že se ho v této mnohovážené společnosti snadněji než kde jinde ujmouti mohu. Za jedno je to náš pokrevní přítel, a za druhé poznáte v něm člověka, jenžto se tím krásným a lidu nejhodnějším citem honosí, a kterýž také bezpochyby vás všecky, moje spanilé, jako nebeský oheň proniká.“

Milé paničky a panenky nevěděly, jak mým slovům porozuměti. Hleděly na sebe, jakoby byly s nebe spadly. Já je nechal okamžik hleděti, potom ale, nedaje si do řeči skočiti, začal jsem zase novou oraci.

„Ano, moje nejmilejší — chtěl jsem říci, nejváženější! račte se diviti, jak diviti — ale co se týče puntíku prvního — dráteník je dozajista náš pokrevní přítel, neboť pochází tak dobře z krve slovanské, jako my. Nevím sice, jestli veškerá vzácná společnost již o slovanské krvi slyšela, nebo jestli jí byl už někdo vyjevil, kdo její praotcové a pramatinky bývali; nevím, jestli se jí kdy poučení dalo, že tuto kolem sedící vesměs potomkové nejčetnějšího a nejrozsáhlejšího národa jsme — (poněvadž někdy češtinou se obírám, osměluji se, moje nejdražší, také *sebe* k vám, jako Čecha k Češkám počísti) — nevím, já řku, jest-li se vám již do srdce vštípilo, abyste krev slovanskou milovaly, všechny z ní zrozené za bratry a sestry považovaly, hrdy při tom jsouce, tím pomyšlením, že k velikému kmenu lidstva náležíte, kterýž nepřítelem cizím i domácím přečasto utiskován, potlačován i zhuben byv, přece vždy a napořád jako zvláštní milostí boží v kořenech se udržel a nyní k radostnému květu krásné pupence vyrazil; nevím, řku ještě jednou, jest-li jste, ušlechtilé Češky, o tom všem

kdy co slyšely — neboť za dětských let máte s panenkami co hráti, musíte kratochvilné čtení „*für deutsche Töchter*“ přeříkávati, a „*je suis, tu es*“ nazpamět se učiti; za panenství nastává študium o modách, skládání zamilovaných psaníček nebo přepisování kuchařských receptů — a dále doléhají na vás ještě jiné a důležitější starosti. Nebylo by tedy divu, kdybyste o věcech, které jsem tu pronesl, ještě ani slova nebyly věděly! A *posito*, že jste nevěděly — já o nich s vaším dovolením promluvil — nyní o nich víte, a já jsem přesvědčen, že od té chvíle každého Slovana za pokrevního bratra považovati, a nejen hezkého a zámožného, ale i neúhledného a chudého syna krve slovanské milovati budete, buď on si Čech nebo Rus, Polák nebo Chorvát, Hanák nebo — drátenník.“

„Ale proč pak se neoddají ti dráteníci něčemu pořádnému?“ navrhla mi nyní kritická panička. „Jakž pak má člověk ty svévolné lenochy návidět? Nemohou-li pěkně doma zůstat a řemesla nebo jiné živnosti se chápat?“

„Nezmožitelný běh lidských osudů vykázal jim cestu do světa, i nelze jim tedy za humny zůstati, má nejmilostivější! ledaby do kořene býti přestali, čím dosaváde jsou!“ odpověděl jsem s tváří co možná učenou. „Především ale musela by se otčina jejich proměniti v úrodnou krajinu. Pusté hory musely by se snížiti, kamenitá půda změknouti; místo nízkého ovsa muselo by se v ní také žito a pšenice dařiti, místo selských brambůrků také řemeslnický hrášek vyrůstati, místo —“

„Ale pane na nebi!“ vskočila mi do řeči hospodyně D—ského pana vrchního, dáma srdce nad míru měkkého, kteráž k vůli roztomilé společnosti, dobrému kafíčku a přátelskému poklepání se byla zdržela, ačkoli na ni pěkný kočár čekal. „Pane na nebi!“ řekla — „což je dědina těch dráteníků opravdu tak chudá, jak nám povídáte?“

„O, má nejlaskavější!“ odpověděl jsem slovy outrpně nastrojenými, „to je ten nejchudší kraj v celém požehnaném Uhersku. A protož nejen tato příčina, nýbrž

i ještě jiná, a to právě taková, jakáž před očima outlého pohlaví ženského té největší milosti nalezá — totiž *láska* žene dráteníka do světa, kdežto se k milosrdenství lidskému jen proto utíká, aby pak s ustřádanou summou peněz opět domů se navrátit, svou Majolenku za ženu si vzít a svatbu vystrojit mohl.“

„Ah, vida — to se mi líbí!“ ozvala se páně učitelova sestra, čtyřicetiletá panna. „To je hezká věc, že na své holky pamatují — ale to by mohli také jinde dělat, a nemuseli by právě v té své chudé zemi zůstávat. Či myslíte, že ji mají také tak rádi, jako svá děvčata? Blázínkové! Jejich holkám se nedivím, ty snad jakživy nic lepšího nevidějí; ale mužští přicházejí do světa a zhlídnou jiné, krásnější země —“

„A poznají, že jsou v cizině!“ dopověděl jsem bezděky poněkud horlivěji, nežli jsem z počátku obmýšlel. „Oni vidějí a poznávají krásnější kraje; — oči nalezají pastvu, ale srdce jejich přichází na úhor. Srdce jejich zůstavuje všechnu rozkoš doma, kolébku svou, rodiče svoje, bratry a přátele svoje i milenku svou. I mohl bych vzácné společnosti několik příkladů vypočísti, kde se Trenčinským Slovákům v Čechách lepší zaopatření naskytovalo, než jakového se kdy chudáci — dle domnění našeho — v otčině své nadíti mohou; oni ale v takovémto případu vždy jen vlasatou hlavou potřásli a řekli: Ne, ne, milostpane — zaplať Pánbůh! my půjdeme domů! — A tato jich *přirozená láska k vlasti* byla, velevážná společnosti! druhou příčinou, že jsem dráteníka milosti vaší poručiti se osmělil.“

„Nu, to bych také nevěděla, co by mě do země táhlo, kde chudoba s nouzí zůstává!“ ozvala se na to ranhojičova slečinka. „Kde se nám dobře vede, musíme rádi bydlet — soudila bych dle svého rozumu; a kde máme hodně mnoho vlastního, tam je, řekla bych, naše vlastní vlast!“

„Ah — ah — ah, vy dovádivá, vtipná pokušitelko!“ zvolal jsem jako plný podivení; „takovéto zbraně ne-

račte proti mně slabému užívati! Proti žihadlům, jakových v Saphirově Humoristu nasbíráte, nemám ničeho, nežli prosbu: Neračte se přetvařovati! Veškerou vzácnou společnost prosím za svědka, nedělá-li tato andělská slečinka, jakoby nevěděla, co je láska k vlasti? Mně se to ovšem již také u jiných děvčat českých přihodilo, že se tvářily, jakoby nevěděly, že by v jejich srdéčku kromě lásky k pěkným šatům, k tanci, k milenci a leda k rodičům ještě jiná láska místa míti mohla: však to byly jen potměšilé čtveračky — ty mě chtěly jen pokoušet. Ony předobře vědí, že mají také tak velké, tak citlivé a vřelé srdéčko jako Francouzky, Angličanky, Španělky, Němkyně, Polky nebo Italky; ony předobře vědí, že mají takové též příčiny vlast svou milovati, jako dcery všech jiných národů; ony předobře vědí, že je láska k vlasti jakousi pýchou a národní hrdostí rozněcuje, a že, když řeknou: *Já jsem Češka!* všecka srdce našich mládenců k nim zalétají a k nohoum jim padají. To všecko vědí — ale právě jako tato slečinka nechtějí to někdy na sobě ukázati —“

„Peníze došly, pane ****! — kasa je prázdná!“ zkřikl tu na mne hráč, jenž byl místo mne k bulce přisedl. „Budete hráti dále?“

„I což je o hru!“ řekl jsem, paničkám poklonou se poroučeje; „ale nerad prohrávám! Jednejte se mnou milosrdněji, páni vlastenci! Pomyslete, že jsem paničkám a dceruškám vašim slovo Páně hlásal, a tedy něco jiného zasloužil, nežli abych bulku za bulkou prohrával.“

I chtěl jsem již opět sám k stolku přisednouti, an se najednou venku zpěv ozval, vycházejících z úst — dráteníkových.

„S dovolením, pánové!“ řekl jsem tedy ještě k svým šťastnějším soudruhům v nešťastné bulce. „Slovutný krajan tohoto zpěváka, slavík na Dunaji, pravil jednou:

Úšklebo, nekřič nám, že oper, že nemáme divadla!
. . . . nám pěje lid!

I nebudu vám nyní radosti a bolesti pravdy této doličovati, vykládati a objasňovati; neslyšel jsem ale již dávno českou zpěvohru, a prozatím se tedy tímto surrogatem potěším.“

Na dlouhé chodbě, z nížto se vchází do sálu a do lázní, bylo se shluklo několik služebných děvčat, něco dětí a mladé chasy, kteráž tu před lijavcem útočiště hledala. Mezi nimi stál drátenik a zpíval:

„Proti fare mostek
Kolébá se,
Na ňom jetelinka
Zelená se;
Jetelinka krásná,
Někosená,
Tady moje milá
Odvezená!“

Kdo se jen poněkud s nápěvy národních písní Slovanů seznámil, zajisté již nejen jich náramné bohatství a podivnou rozmanitost, nýbrž i jich líbeznou trudomyslnost, hravou bolest a sladké toužení pocítil. Já alespoň mohu říci, že mě zpěvy našich pasaček nebo ženců, rovněž jako písně po světě se toulajících Uherských Slováků nejednou více potěšily, nežli draze placené hrdlo na prknech divadelních. Ale zpěv ubohého Janečka, jak se tu po lázenské chodbě rozléhal, měl cosi nadobyčejně dojímavého. Byloť říkaje na zpěváku viděti a z každého zvuku slyšeti, že mu píseň ze srdce vychází. Pozorně poslouchali ho děvčata a hoši, až pak on sám smutně dokončiv, vesele zavejsknul a na to skotačivou maděru zpívat a tančit počal.

Když byl hotov, padly jiskrné oči jeho na mne. Tvář jeho byla veselejší, nežli jakovou nám byl v pokoji ukázal, a tancem poněkud rozehřálý přistoupil ke mně.

„Dobrého zdraví, panáčku!“ řekl; „já jsem si za pintu vašeho piva malú veselosť ur bil. Ale dajte mi ešte sklenku pálenky — aby jsom si velikú radosť urobil . . . .“

Zaspívaj, slavíčku, v zeleném háječku,
Urob polehčení mojemu srdéčku!“

Kdyby to byla pravda, žeby ti jediná sklenka pálenky polehčení způsobila,“ odpověděl jsem, „věru, tu bych ti dal snadno nalit. Zdá se mi ale, příteli, že jsi dnes již několik skleniček vyprázdnil, a že nemyslíš na nic jiného, nežli na pálenku.“

Dráteník se na chvilku zamlčel, a roztrhanýma rukávama opocené čelo si otíral. Oči jeho upřely se k zemi, jakoby ze skla byly, a ústa jeho otevřela se posléze k temnému zpěvu:

„Žáden něví, čo je láska,
Kdo ju nězkusil“ —

potom ale, jakoby se byl mermomocí z trapných myšlének vytrhnul, promluvil ke mně: „Veru, němyslím na nič, len na pálenku. Ale čo je pánům do toho, čo chudobný drotár robí? Já něborák zomrem, a vy nězaplačete.“

„Pro opilce žádný nezapláče, to máš pravdu,“ řekl jsem na to. „Ale ty nemáš být opilcem, nemáš den po dni lenošením ztráceti a na zemření mysliti. Raduj se na světě a pracuj jako bratří tvoji dělají.“

„Já němám žádného — žádného potěšeňa na světě!“ vzdychl si Slovák, „a na moju dušu, zlatý panáčku.... kebystě vy němal žádného potěšeňa, také bystě rád zomrel.“

„A co pak chceš, aby tě potěšilo?“ ptal jsem se útrpně. „Mlad jsi, zdráv jsi — a svět je veliký. Proč pak jsou bratří tvoji veselí? A jsou také chudí, jako ty.“

„A čo myslítě, panáčku, že mňa chudoba trápí?“ namítnul mi drotár prostosrdečně. „Veru, já jsom zdravý a umjem dobrú prácu robiť. Brati moji nějsú ale chudobní ako já; majú mamičku, sestry a frajerečky, a pre ty robjú ve dne v noci. Ale já? veru, já němám žádného, pre koho bych svetom chodil na prácu.“

„To je ovšem smutné, nemáš-li přátel a příbuzných,“ dosvědčil jsem ubohému. „Ale cizí lidé nejsou povinni

žebrotu tvou trpěti a lenocha almužnami živiti, a já tady právě slyšel, že jsi lenoch. Celé okolí tě nazývá darebou —“

„Ně, ně — já nějsom dareba!“ zvolal Slovák slovy mými najednou popuzený. „To něch si žádný němyslí! Nešťastný jsom — ale ně daromný. A kebystě, panáčku, veděl, čo moje srdce trápí, pri sám Bohu — vy bystě nerekli, že jsom darebák.“

„Nu, tedy pojď sem a pověz mi — pověz nám všem, co tě trápí, abychom o tobě křivě nesoudili!“ řekl jsem dráteníkovi, a pojav ho za ruku, uváděl jsem ho do pokoje. On se ovšem poněkud zpouzel a ještě před prahem mě zastavil, řka: „Panáčku, já nebudem rozprávať. Oni by se ubohému drotárovi smáli — a já jsom zlostný!“

„Naše paničky jsou měkkého a útrpného srdce“ — domlouval jsem nesmělému. — „Neboj se, ony se ti nebudou smát, nýbrž politují tě a nebudou pak zle o tobě mluvit. Vidíš, tamhle těm panenkám budeš o svém neštěstí povídat.“

„Tým panenkám?“ ptal se dráteník a pohlížel pronikavými očima na mou společnost.

„Narováš, mamičko, narováš,
Komu to děvčátko vychováš!“

začal pak zase dle obyčeje svého zpívati, a doložil konečně: „Ano, budem tým panenkám povídati. Majú snad tyéž verných šuhajů, milých mláděnců, a veru, něchcel bych, aby sa tým vedlo, ako mně.“

Na to vešel se mnou do pokoje, a já přistoupil k ženštinám.

„Veleváženú společnosti! moje milostné přítelkyně!“ začal jsem k nim mluviti. „Opět se opovažuji a hosta vám přivádím, kterýž nám dnes již velmi příhodnou příčinu k pěkné rozprávce podal. Až dosavad znáte tohoto mladého Slovana jenom podlé jeho nynějšího konání, a protož je možná, že ho z nepravé strany posuzujete; on

však hodlá nyní před vámi oponu svých prvnějších let odhaliti, a tudy padne snad teprva pravé světlo na život jeho. I nakloňtež tedy ucho milostně ke slovům jeho a pomyslete dle své přirozené laskavosti, že není člověka tak nepatrného, aby nebyl život jeho jako kniha, v níž to se jiní k poučení i k potěšení přebírati mohou.“

„I jen ať povídá, ať povídá!“ zavznělo ze rtů všech ženských; a dráteník, zahálivše co možná do chatrného pláště, opřel se o stěnu, a na chvíli jako v hlubinu divných myšlének se potopil. Potom pozdvihl oči, z nichžto dvě veliké slze svítily, zhluboka si oddechl, a tichým polotřesoucím-se hlasem začal vypravovati příběh svého života, kterýž tuto dle způsobu jeho podávám, netroufaje si ale říci, že jsem jednoduchých, tím však dojímavějších slov jeho dostihl.

3.

. . . . „Němyslitě si, mitostpaníčky a slečinky, že jsom vždy tak otrhaný choděval, a vždycky pálenku píjal, ako ma včil vidítě. Moja zlatúšká dědina němá istě tak bohatých polí, tak úrodných stromů a tak pohodlných domů, ako česká zem; je to ale preca moja milá, drahá dědina — a něbol bych ju za žádný kraj ve světě promenil. Němyslitě si dále, že doma též tak bědně a ošarpaně chodíme, ako v cuzině. Nazbytok nemáme ničoho — to je pravda; ale veselosť bývá preca na tvárách našich a spokojenosť v srdcach našich. V čistej košeli a pekných čižmách zatancuje si u nás mláděnec ve svátok pri huslách a pri píšťale, ako by bol kníže pán; laskavo usměvá sa naň hezúčká děvča a hrá mu hybkými prsty v dlhých, uhladěných vlasách, a otcové i matky sejdú sa v krčmě alebo na lúce okolo mládeže, a že nemóžú s nimi o závod dováděť, zpomínajú si na mladé léta, alebo vypravujú, čo kdé v cuzině zkusili. Jedni vyberajú v hlave medzi mláděnci ženicha pre svoje dcery, druzí pozorujú medzi

děvčaty, ktorá by sa najlepše k synoumu hospodárstvu hodila.

V našej dědině boli rodičové moji skoro najbohatší. Dědina je veru len malá a chudobná; nebolo tam tedy velmi mnoho treba, aby sa človek bohatým nazýval. Hodná chalupa, kus pola a zahradka bolo celé naše jmení. Na predku v chalupe bývali rodičové — já, jejich jediný syn — a starý strýc, matkyn brat; v zadku, za našou svetlicou, stály v chléve tri kravy s pjatima kozami. Dal-li Pánboh dobré léto, rodilo sa na poli pekné žito, lebo aspoň oves a zemáky. Na zahradě stálo několko zkřivených sliv a velikých ramenatých hrušek.

Povídám o tom, abystě veděli, že rodičové na svój stav dost mali, a pak abystě pochopili, ako ma milovali, keď syna svojho vác že celý statok si vážili. Ach, já jsom veru mal dobrú matku a hodného otca! Keď jsme sa o svátkách schádzavali, němal nikdo tak blýskavú košelu, tak čistú kabanicu a pekný klobúk, ako já na se. To bola matkyna radosť, keď ma svarného medzi ostatními viděla; a otěc nědal si eště na staré kolena zabrániť, aby něbol zimného času na několko neděl mně k vóli do sveta vybehnul. Matka uprádala medzi tým doma svój lan, a brat jej pomáhal pri hospodárství; otěc ale vyhladával s drátem a pascami dobrých ludí, a to šetko, len aby pre mňa trochu peňazi vyrobil.

Já jsom sa veru rád pekně nosil, rád sa zaveselil, ale jsom rád pracoval. Z počátku šetko len pre dobrých rodičů — pozdějšje ale eště pre někoho iného. Ach, moje zlatúšké panenky — tu děvčinku maly jstě viděť! Vy jstě tu krásné, to je pravda — hezúnké jsú v Čechách děvčatka; ale vaša vzácná krása je mi velmi vysoká a vzdálená. Vy jstě celé v pekném šatě ukryty, sprosté oko něví čomu veriť. Ale s našimi děvčaty je to šetko inák. *Jak a čo* jim Pán Boh nadělil, to je na nich viděť bez šetkého zakukleňa; a to děvča súsedky vdovy bolo od Pána Boha tolko darů dostalo, že to němožno jazyku ludskému ani vypísať. Jmenovali ju Hanička. To nění

sice nič obzvláštného, a mnohé děvčat sa tak jmenuje. Ale tak iskrných očí, tak belúškých a červeně prekvítlých tváriček, tak lesknavých zúbčekú a tak hustých, dlhých vlasú na tej malej hlavence — toho šetkého nemalo žádné iné děvče daleko široko. Keď sa Hanička zasmála, bolo človeku, ako by sa na jasnú božú oblohu díval; bola-li smutná, zdálo se, že mlhavý jasenní deň na zem pozérá. A keď okolo oken po dědině běžala, zdálo sa všem ludom ve svetlicách, ako by sa jim postava z púhého vetoru pred očima míhala — tak lehúčký, tak létavý bol její krok; a preca keď ju zase človek pri tanci v rukách držal, tu poznával, že ta útlá a preca plná postava není z vetru, lebo od púhého vetru nerozhárá sa tak srdce, ako sa mně pri něj stávalo.

Už ako děti jsme spolu hrávali, a radosť moja bola, keď jsom jej mohel něčo po vóli urobiť. Z najpeknějších květočkú, jakéž len po našich polách rostly, pletával jsom jej venčeky lebo svazoval kyticu. Najlepších keláčú, jaké moje matka pekávala, tých jsom jej donášel. Z tenúčkého žlutého drátu upletol jsom jej krásnú klec, a vykrmil mladú penkavu — ach, mnoho dětinských her musel bych včil vypočítať, ktoré jsme pri našej sprostotě mávali. Rodičové naši neprekáželi nám v radostách, a treba matka Haničkyna najchudobnějšá vdova bola, zdálo se preca, že jej něbe deerušce k vóli žádné bídy trpět nedává, ba ako divem potrebných vecí jej uděluje, a že tedy obzvláštné požehnáně na děvčati spočívá.

Mně bolo dvadcat — Haničke šestnáct let, keď jsme o svatbe rozprávať začali. Mně nebolo ináč, než ako bych do ráje nakukoval, keď jsom si nastávající časy na mysl uvádzal. Šťastnějšího človeka nebolo na celém dalekém svetě. Prjátelé mi vinšovali štěsťa — jediný starý strýc krútil pri mých radostách hlavú, a něraz i starostlivé slovo o mojim budúcím životě prohodil. Nevím, synku, nevím! ríkával; ale Bože daj, aby ti Haničkyna marnosť zármutek nepripravila. To je vrtivosť, to je nestálosť — ako jarný vetr. A tys prudký ako blesk. Nevím, synku,

něvím! — Strýc mal istě pravdu. Hanička bola ako vetr, a něraz způsobila mi trpkú chvílu. Už jako dítě zahodila někdy mój najpeknější venček, a sáhla po jedinom květočku, ktorý jej cuzí mládeněc podával. Peknú klec roztlúkla a penkavu pustila. Keď jsme boli u muziky, púšťela sa do kola s iným jonákem, a najpeknějšu pentlu odo mňa darovala inému děvčati. Ale já to šetko len mladosti pričítal a pri svej žalosti vždy vrúcněji jsom ju miloval. Ach, veď pak ona sama chybu svú poznávala, keď jsom jej s ťažkým srdcom alebo v hněve výčitky činíval, a splačom padla mi okolo krku a slubovala, že sa polepší. Já jej uveril, lebo hodiny našeho smíreňa boly ty najsladší, a těšil jsom se tým, že po letách srdce její ochladně a hlava k rozumu prijdě.

Já němyslím na nic zlého, říkávala pri tom slzíc. Uvěr mi, Janíčko! Tys mi nade šetko najdražší. Ale něvím, čo ma to popudzuje, že bych se ráda i iným zalúbila — ale ně ako těbe — to ně! Mňa to těší, keď sa iný na mňa usmívá; je mi ale veru šetko jedno, nech sa kdokolko usmívá. Odpusť mi!

A prosba lásky je velká i zapudzuje hněv ze srdca ludského. Odpustil jsom teda Haničke raz i dvarazy — odpustil jsom jej vždycky; a s novými sluby lásky její odešel jsom konečně i do sveta, jakož je u nás obyčaj. Něboloť mi toho arci k živobytu treba; bol bych sa ale styděl, kebych samojediný z nášej dědiny ničoho něbol zkusil a o ničom rozprávať něznal, ak to v cuzích krajnách vypadá. Chcel jsom také veselú svatbu strojiť, a k tej mi istě doma peňazí nezbývalo; tých sa mohlo len v cuzině vydělať. Najvác ale doléhal na to strýc, abych najméň rok i dve léta ve svetě pomeškal. Do toho času malo sa ukázať, zdali ma Hanička uprímne miluje a vernou mi zostane.

Láska moja bola silnějšia než strýcovo pochybováně i než moja bázeň, kerá chvílkami na mňa dopadávala, a slzy Haničkyné boly na konec pri lúčení našom tak hojné a uprímné, že všecku něduveru z nader mojich splákly.

I nemyslil jsem na bolesť rozlúčenia, ani na ztrátu, kerá by mňa v tom čase potkať mohla; ale myslil jsem len na svoje navraceně a na šťastné leta po navráceňu.

I odešel jsem do sveta, jako jsem za let chlapeckých na malú zahradku vybjehal, keď tam stromy ve kvetě stávaly. Šetko se na mňa smálo — a já sa smál též na šetko. O žádnom nesmýšlel jsem zle, i bol jsem té bláhovej very, že také v žádnom nič zlého nevezí. Dni a neděle utékaly ako voda, lebo v myšlénkách bol jsem porád u Haničky a pak jsem pilně robil svoju prácu. Muselť jsem medzi tím arci také s krajany obcovať; ale veru žerty jejich ma netěšily, a každé útraty strachoval jsem sa ako velké škody. Najmilejšé vyraženě moje bolo, keď jsem pod širé nebe sa dostal a uzlík svój otevrel a uschované peňaze prepočítával. Nemyslitě si, pekné slečinky, že to bolo lakomstvo — já miloval svój poklad pre jinú príčinu. Veď bol každý krajcar, kerý jsem uložil, malý stupeň k mojemu budúcímu štěstu, a takových stupenků mal jsem, bohužel! velký počet prekročit. Ale Bóh mi poprál síly a vytrvanlivosti. Než ubehlo půldruha léta, mal jsem v ranci sto rýmských, a keď jsem k nim posledný groš položil, bol mi deň radostný, ako veliký svátok, a deň posledný, ktorý jsem v cuzině promeškal.

Konec bolo šetkému túženu, a jako novorozeňátko viděl jsem pred sebú len život radostný. I spechal jsem domů — a pri tom spechání zlobil sa na vetor, že čerstvejš okolo mna letěl, a mňa pospíchajícího něboráka na svoje krídla nevzal.

Málo čo bol jsem po celý ten čas o svej dědině zaslechnul — a skoro nič o svej nevestě. Z našej dědiny nebolo mnoho známych ve svetě, a já po novinách také nedychtil. Pri svojej důvere očakával jsem to najlepše. Dílem bol jsem tak učinit stryci prislubil. — Neptaj sa, synku, po Haně, reknul ke mně, keď jsem odchádzal. Dělaj, čo dělaj — ale moja rada bolaby taková. Bude-li děvča ako rákosí vetrom sa klátící, darmo bysi

svú dušu v dalekej cuzině pri nemilých novinách zarmucoval; bude-li ale pevná, ako na uprimnú nevestu sa svedčí, vynahradí tebe prvé shledáně šetku bolest, ktorá snad v cuzině proto učuješ, poněváč celý čas o děvčati ničeho nedoslíchneš.

I letěl jsom teda včil domů, a neznal ani, bolo-li sa medzi našim ludem něco zmenilo. Moja naděja bola tak silná ako moja láska, a v duchu viděl jsom už veselú svatbu, malé hospodárstvo, božjé požehnáně, a pri všem tom sebe a Haničku. Ale veru podivno! Čím blíž jsom k našej dědině přichádzal, tím nepokojnějše začalo sa mi srdce búriť, a nemohel jsom to říkaje túžením a zvedavosťou už ani vydržať. Posledný deň roztrhnul sa mi opasok, kerý mi bola Hanička ušila. Nevím, zlatúské paničky, jestli tady také na znameňa držítě; ale já nemal tu príhodu za nič dobrého.

Bolo večer, keď jsom do našej dědiny dorazil. Ani jsom k rodičům nevešol, srdce ma hnalo k chalupe, kde Hanička s matkou bývala. Chalupa bola zavrená, svetlica prázdná. Oklamaný vo svoji prvej náději, že drahé děvča radostně prekvapím, mrzutý a nějako polekaný ubíral jsom sa k rodičům. Matička — Bóh ju potěš! — ta radosťou plakala, otěc a strýc sa potěšili; mně ale nedali utěšenú novinu, keď jsom začal o svej nevestě hovoriť. Ach, dosavád bola jako jarný vétr, a srdce mi bolesťou pukalo!

Nebývala už Hanička v našej dědině, ale bola sa s matkou do osady prestěhovala, kde panský zámok stál, a kde sa letného času náš grof zdržoval. Na letnice bola tam šla k tanci. Moja milá matička jej říkala, aby toho nerobila; ona ale bola zaslechla, že sa tam z okolí najpeknějšé děvčata sejdú, a chtivá, akož bola odjakživa, chcela sa medzi nimi také blýskať. —

Veď nerobím nič zlého! vymlúvala sa pred mojou matkou — a raz za dlhé léto k tanci íť — to nejsú preca hríchy! Janíček bude mať radosť, až uslyší, že jsom nebola medzi najpeknějšími ta posledná. — Šla teda s inými děvčaty na taneč, a v tom sa jej musí dať za

pravdu, že nezostala v krase posledňá. To pozoroval ale též grofský myslivec a začal po něj túžebnějš pozerať, nežli po najpeknějšej srně. Dobre urostlý muž a šumný myslivecký šat, ktobúk s perom a vykládaný myslivecký nož po boku — to šetko zalúbilo sa ístě také děvčati, a nebolo tance, aby sa nebola s myslivcom do kola pústila. Spolu mluvili, spolu sa smáli, spolu boli veseli, a keď jej na druhý deň strýc vyčítal, čo bol od iných zaslechnul: tu sa ona najprv zamyslila, potom ale dala sa strýcovi do smíchu, a radila mu, aby bol bez šetkej starosti. Janíček je mój, rekla, a grofský myslivec je blázen! — Ale starosti strýcovy něboly daremné. Myslivec si nadchádzal Haničkynu matku, sluboval jej hory doly, a premluvil ju na konec, aby sa prestěhovala do většej dědiny, kde vraj snadnějše živobytí povedě a blízkú jeho pomoc očakávať móže. Nadarmo jej to moje matka zrazovala. Panského polovníka němím rozhněvať, předstírala matka Haničkyna, je pánův miláček, a snadno by mně chudobnej vdově mohel uškodiť. Až prijde Janíček, beztoho sa to šetko zjinačí.

A čo robí Hanička? ptám se poděšený a už i na to najhoršje pripravený.

Néznám! — odpovedal strýc. Já sa od tej chvíle o tu vetrnicu néstaral. Zdá sa mi ale, že k něj myslivečeк porád eště dochádzá.

Vo mně všetko vrelo. Krev sa mi vrazila do hlavy, a bolo mi, akoby jsom na vysokéj věži stál, a nad strašlivou prepasťou závrať dostával. I bolbych v tom okamžení celý svet porúbal. Chcel jsom i hněd z pomsty za nevernou sa rozbehnúť; ale rodičové mi bránili. Hněv mój rozplynul sa teda v plači, a já si počínal, akobych tu noc žalosťou zajíť musel.

I něchcel jsom na tu nevernicu už ani pohljednúť. To bude najlepšia pokuta za její vinu, myslel jsom si; ale skúro jsom si zase uměnil, že jej aspoň povedať musím, jak ju nenávidím — a nežli sa z rána doma kdo probudil, bol jsom už v dědině, kde Hanička bývala.

Slovem, zase jsom ju spatřil — a zase jej odpustil. Jakoby sa nebolo nič přihodilo, bežala mi pres práh s radostným výkrikom v ústrety, keď jsom k nim prichádzal, a len keď jsom sa nepovolným k celováňu ukazoval, tu sa teprva zarazila, a bojazlivo na mňa hladěla.

Aja, vám sa tu dobre vedlo! povedal jsom, a zlobivý do kola po svetlici sa obzeral, kdežto jsom vecí nalezal, ktorých Haničkyna matka prvej nemala.

Mamička našla dobrých prjátělů — začala Hanička hovoriť; ale akoby slovmi tými hněv mój průchodu bol našjel, rozsápaný jsom ju okrikol. A ty s ňou! kričal jsom. Nežaluj na matku, kde jsi sama hrešila! — I klal jsom, teremtetoval a zase plakal a narjékal. Mój stav bol hrozný. I ta najmenšia lahkovážnosť, jakej sa Hanička kdy dopustila, zdala sa mi včil velikým hríchom býť, i jmenoval jsom ju, že je príčina mojho neštěsťa.

Ach, bola to zlá hodina! — Ona však zaplakala, a hněv mój zmizol. Priznávala sa, že chybila, a to ma utišilo. Dokládala však též, že je nevinná, a já jej rád uveril i odpustil.

Len matce k vóli hovorjevala jsom s myslivcom; ale od dneška nebude směť do svetlice kročit. — Tak ma ujišťovala, a já nemohel od něj ve hněvu odjíť. Slovem — jak jsom už povedal — zase jsom jej odpustil; a navzdor všem prekážkám slavili jsme za několko týdnů svatbu.

Boly to pekné týdně — ty týdně pred svatbou — *na ten* čas nezapomeném do smrti. Keď ma včil trudný, ťažký život mrzívá, že bych sa hněd zabil: uleví zpomenutě na onen čas mojim bolestám, a já povlečem toto zpomenutě s sebú v tomto slzavém údolí tak dlho, až ma Pán Bóh sám povolá.

Spechal jsom istě, aby s Haničkou k oltáru pristúpil, lebo jsom nemohel zlého nepokoja pozbyť, kerý mi časom na srdce uléhal. Čo nevideť mal sa grof náš z cesty navrátiť, a s ním mal prijeť též můj sok, kerého nebola Hanička od tej chvíle viděla, čo jsom sa bol domů

navrátil. Něvím, čo to bolo; ale duša moja búrila se pri myšlénce na toho človeka — z radosti bolbych sa v krvi jeho pobrodil, a v takej chvíli bolo i chováně moje k Haničke trochu urputné. I prišol deň mojho davného túženia. Něvyslovná úzkost bola srdci mojom, i musel jsom ešte s Haničkou, už vystrojenou, o samotě promluvit, nežli jsme si k večnému svazku pred kňazom ruce podali.

Hanička, duša moja! hovoril jsom k něj — prosím ťa pre živého Boha, pre šetky radosti, čo sa nám slibujú, keď budeme dobri manželé, a pre šetky bolesti, čo na nás čekajú, keď budeme zlí manželé: nahljadni do srdca svojho, a rekni mi ešte raz uprímně a naposledy: můžeš-li toho pri sebe vykonat, abys mi nepůsobila bolest svojou něpozornostou? Poznávám, že bych bol nešťastný, a že bych v žalosti lebo ve zlosti seba i treba teba i iného něšťastným učinil.

Pevně držal jsom ju pri tých slovách za ruce, že musela poznat, ak sa celý trasem. Ona znala dobre, jak ju milujem. I padla mi okolo krku a povedala: Tys jediný mój, a bez těba bych zomrela! Pri tom mňa calovala. Tu jsom si oddechnul — a jakoby sa mi bola skala zo srdca zvalila, šjel jsom spokojeny k oltáru. Všecci hladěli veselo; len starý strýc zostával pozadu a mal tváre truchlivé.

Něchajte ma! vymluval sa — némožem si pomoct. Vinšujem Vám štěsťa; zdá sa mi ale o velkom neštěstě.

My pozvali skoro všechny súsedy z našej malej dědiny na sobáš, a proto velká naša svetlica pre to množstvo hostů ledva stačila. I nělutoval jsom svých trudně uschráněných sto rýmskych, ano žádal jsom si ešte raz tolko mat, abych bol mohel ešte raz tolko koláčů, tolko piva a pálenky hostům predložit. Muzika, dvoje húslí a dudy, veselo hrála, a mi veselo tančili.

K večeru odchádzali některí hostě domů, dávali mi dobrú noc, a šeptali mi něčo do ucha, a smáli sa, a já jsom plesal. I hladám, kde je Hanička, ale nikde ju něbolo vidět. Jediný strýc padol mi s truchlivou tvárou

na očí, a bolo mi v tej chvíli, akoby smrt na mňa sahala. Neznal jsom ani, čo robím, ale vybehnul jsom za mraku do zahrady, ze zahrady ven do širého pola. Tam stálo několko tenúších bríz a pod nimi zahlédnul jsom — svoju ženu s myslivcom. Ako ohnivá, pekelná mátoha ukázala sa mi ta podoba s vysokým, chocholatým klobúkom a s pramovaným šatom — jako ďáblův posel, ktorý mi v klikatých pazúrach najdražší poklad odnáší. S divým krikom jako lutá zver jsom zaskučal a rozbehol sa naňho s nožom, kerý jsom bol náhodou ve svetlici do ruky vzal. I boliby snad oba, Hanička i myslivec, padli ostrou ocelou — ale eště nežli jsom mohel ruku na né pozdvihnút, zachytil ma někdo pozadu. Bol to starý strýc, kerý za mnou vybehnul a včil somnou zápasil. Myslivec medzitím ubehnul, a žena moja padla do mdloby. Ako smyslů zbavený trhal jsom si vlasy z hlavy a utekol na to daleko do pola. Čo jsom tej noci pod širým něbom zkusil — to neznám povedať, také sa už na to bledý k domovu sa prikrádal, že na mňa hajduci ze ani nepamatujem. To len znám, že jsom z rána na smrt zámku číhali, že ma na úrad odvlekli, a tam že jsom z milosti eště padesát ran dostal, protože jsom chcel panskému myslivcovi ublížiť“ . . . .

* * *

Až potud vypravoval Trenčinský Slovák příběhy své nešťastné lásky. V hlase a na tváři jeho byloť ovšem i každé pohnutí srdce jeho poznati — což tuto péru mému podařiti se nemohlo; a když přicházel ku konci, nemoha se pláče zdržeti, rychle sebou trhnul a z pokoje utekl.

Žádný ho nezastavoval, neboť každý maje útrpnost s bolestí jeho, věděl, že si ubohý o samotě nejlépe odlehčí. Nastalo pomlčení, a když asi tak dlouho trvalo, co jsem času k vykreslení hořejších tří hvězdiček potřeboval, ozvala se ranhojičova slečinka:

„Ach, to je škoda, že právě teď utekl, když to nejlepší teprva začíti mělo!“

„Já se těšila,“ řekla hospodyně a mrskla okem po panu polesném, kterýž byl i s ostatními od bulky vstal a také poslouchal; — „já se již těšila, jak si teď z pomsty na myslivce počíhá — a jak mu vymele.“

„To se stalo sotva, moje nejdražší!“ odpověděl polesný, jakoby se myslivecké cti zastával — „ačkoliv se mi nelíbí, že před hloupým dráteníkem utekl. Rád bych ale věděl, jak to s tou šlakovitou Hankou dopadlo? — byla-li to schůzka objednaná nebo náhoda? — co jí potom ženich říkal —“

„O té lehkomyslné nám již nemluvte!“ opřela se mu hospodyně. „Ta svému trestu neujde; není-liž pravda, pane ****? Vyť pak také takové věci psáváte — co byste myslil, jak se ta věc skončila?“

„Ano, povězte nám to *vy!*“ ozvali se ostatní.

„Proč bych nepověděl?“ řku já na to. „Povím — ale s výminkou!“

„S jakou? ven s ní! Povězte!“

„Že pak jedenkaždý z vás k obecnému vyražení něco poví, co jej kdy potkalo.“

„Ach, to nejde! To nedovedeme! Až si to přemyslíme — až se opět sejdeme!“

„Nuže tedy, až se opět sejdeme. Já se budu již ode dneška na to těšiti. Zatím, vzácná společnosti, dobrou noc!“

4.

Krásná, tichá byla noc! — a jakoby nikdy nebylo pršelo, hořely hvězdy na jasné obloze. Měsíc byl v ouplňku.

Samoten šel jsem okolo žitnišťat. Myslil jsem na nešťastného Slováka. Tiché štěbetání skřivanů ve hnízdě anebo tlukot křepelky nevytrhoval mě z myšlének a citů mých, až mě najednou hlasitější zvuky projaly. Byl to

lidský usedavý pláč. I ohlídnu se, a spatřím pod blízkým pahorkem v trávě člověka leženi . . . . Byl to ubohý drátenik.

„Janečku, co pak tu děláš?“ zvolám naň u nemalém podivení, až k samému se přiblíživ.

On pozvedl hlavu jako u vidění, hleděl na mne dlouhou chvíli uslzenýma očima, a nemohl mě poznati.

„Proč pak jsi nám tak rychle utekl?“ jal jsem se ho zase tázati . . . . a tu teprva obživla mu v paměti moje podoba.

„Ach, mój zlatúšký panáčku!“ odpověděl na to ubohý — „jak pak jsom mal dále povedať — tu sa podívajtě!“

A s těmi slovy podal mi několik složených archů papírů, nad kterýmiž byl právě hořké slzy proléval. I rozevřel jsem je, a pokud jsem co při měsíční záři poznati mohl, byl to průvodní list jeho, při něm asi dva měsíce starý, neumělou rukou psaný list od rodičů, plný smutných novin, a . . . . Haniččin umrlčí list.

„O moja Hanička, moja Hanička!“ hořekoval vedlé mne na chladné zemi neštastný ženich, jenž byl opuštěnou nevěstu od svatby své nespatřil, a pro zemřelou, žalem utrápenou nyní bědoval; já pak stoje vedlé něho s duší velice pohnutou, skládal jsem tiše zvlhlé papíry, a umínil si také za ubohého drátenika vplésti pomněnku do věnce, kterýž jsem památce dobrých lidí věnovati za důležitou práci života svého ustanovil.

Starý Tomáš.

Arabeska.

(Psáno roku 1838.)

Kdo se chce pustit pěšinkami z Častína do Polabic, musí přes Černý potok. Půl druhé hodiny od Polabic, v rozlehlém údolí, žene se trhavý jeho proud mezi příkrými skaliskami. Zde rozráží své vlny šumným hlukem o kamenné stěny a z těsného lože pospíchá do trávnatých lučin, odkud se posléz k řečené vesnici uhýbá.

Pro pohodlí pěších položili přes Černý potok širokou, do čtverhrana otesanou dubovou kládu, po stranách přibili několik silných kmenů, a tak tu povstala prostá lávka s pevným zábradlím, příchozího nesouc asi deset kroků nad skalní prohlubinou a vlnícím se v ní potokem.

Lonského roku, na začátku měsíce června, stály poslední dobou u této lávky dvě osoby, po pravé straně mladík, po levé stařec.

Na jinochu nebylo nic zvláštního, nežli co na stu jiných mladíků městských vídáme, když někdy na venkov zabloudí. Postava tak asi přímá, že se křivou nazvati nemohla, na těle široká halena z barevného plátna, jakouž od některých částí pěší pocestní s prospěchem sobě oblibují, sukovitou hůl v ruce a malý vak na ramenou — to byly nejhlavnější částky jeho zevnějška.

Půvabněji bylo podívati se na starce. Byl malého zrůstu. Šedesátileté oudy měl ukryté šosatým, hnědým kabátem s velikými knoflíky, žlutou, květovanou vestou a modrými, krátkými nohavicemi s ocelovýma přeskama. Pod kolenama až na lejtka leskly se mu bílé punčochy, ostatek nohou vězel ve volné botě se žlutým okrajem. Hlava starcova byla sice méně obraz vážné důstojnosti,

za to mohla však malíři za vzor laskavosti posloužiti. Větýrek zahrával na ní s dlouhými, stříbrnými vlasy a schlazoval pot s vysokého, vráskovitého čela, pod nímžto, čili vlastně pod hustým obočím, dvě černé oči l'ořely. Jiskrnatost jejich srovnávala se dobře se zdravými, začervenalými ještě tvářemi, zvláště an mu je bylo denní parno barvou zdravého jinocha polilo. Cestou však přece umdlévající tělo podpíral pravicí o pěknou rákosku s kostěným držátkem, v levici nesl dosti veliký, z vlněného, strakatého šátku uvázaný ranec.

Mladý člověk byl jsem já; stařec...

Náklonnost i zaměstnání moje poskytují mi času, že se mohu každého roku do krajů českých pustit, a tam dle skrovné možnosti poznat lidu našeho mravy, počínání a potřeby.

Ačkoliv se mi snad již nikdy tak pěkná příležitost nenaskytne, učiniti chválu o cestování a užitku z něho vůbec: nehodlám tu přece podlé řečnického navedení slova šířiti.

Slýchali a čítali jsme o tom všickni, mladí a staří, a vědomost, že mnoho krásného i pravdivého již o té věci řečeno, přibývá v naší paměti. Co bych tu leda učiniti mohl — je prosba: „Cestuj, kdokoli můžeš — a byť to jen mezi mezníky naší vlasti bylo! Prohledávání krajin, národu, jeho způsobů a působení, poznání lidských řádů, jich žádostí, cností a vad, pohlížení na rozmanitost, krásu nebo pustotu krajin zbohacuje vědomostí, bystří rozum, oživuje obraznost a posiluje ducha i tělo. A kdybysi z toho i nic nezachoval, čeho bys jako zlatého pokladu na budoucí dráze života svého použil: zde onde vejdeš přece v známost s osobami, na něžto upamatovati se i v pozdních letech mnohou dobu líbezně ti osladí."

Takž i já hodlám tuto několik výjevů z poslední své cesty zobraziti, kteréž mi dlouhý čas v srdci a paměti živě přebývati budou. Nemohuť při tom arci čtenářům

podati bajku o zaklené kněžně aneb o hrdinském potýkání mladého rytíře s divokou saní: což je nám ale do světa básnického? což do reků smyšlených? My jsme živi ve světě skutečném, obcujeme s lidmi pozemskými, nám podobnými: ty tedy poznejme. I budeť tedy méně podivnosti při mém vypravování, tím více ale pravdy, a ta bohdejž! aby se jen desátému poněkud zalíbila — jen aby desátý poznal úmysl můj! —

Častín je hezké, lidnaté městečko. Správná dlažba, čisté ulice, úhledné domy, veřejný pořádek — všecko by mohlo mnohému městečku po českých krajích za příklad sloužiti. Bylo as deset hodin z rána, když jsem do něho dorazil. Oprášiv boty a kabát pospíšil jsem do radní světnice, kdežto jsem bývalého spolužáka, radního Procházku nalezti doufal.

Světnice byla sice plná lidí, mezi nimi nebylo však mého radního. Drželi zde veřejný prodaj na movitý nábytek po nebožtíkovi purkmistrovi, a právě provolávali pozůstalé po něm knihy. Nedivil jsem se, vida tu na ně malý počet kupců; tím větší bylo však mé podivení, an jsem mezi zaprášenými pozůstatky po práchnivějícím nebožtíkovi knihy *české* zpozoroval.

„Letopisové Trojanští!“ oznamoval provolavač. „Za dvacet krejcarů!“

Název oblíbeného mi a v mládí častěji čítaného spisu povzbudil mou zvědavost, i žádal jsem, abych si mohl knihu prohlídnout. Bylo to k úžasu mému nejstarší vydání.

Pohledem na starobitnou knihu českou vzbuzují se ve mně sladké i hořké pocity. Mámť ji vždy za smutného svědka věků blaženějších. Písmena, zdá se mi, mluvějí hlasem srdečnějším, nežli jakový za času našeho slyšeti bývá. Každý prášek na ní podobá se drahým pozůstatkům minulosti šťastnější! — Kdož ji asi čítal, kdož poslouchal? Byla-li ve sboru bohatýrském — byla-li v besedě mudrců — byla-li na stole měšťanů? — Zde i onde zajisté častěji nežli za dnů našich!

Ty a těm podobné myslénky střídaly se ve mně při prohlížení „Letopisů Trojanských.“ Licitace mezi tím kulhala zdlouhavým krokem dále, až mě náhle provolavačovo: „Dva rýnské po druhé — žádný víc?“ z mého rozjímání vytrhlo.

„... a pět českých!“ doložím na to skoro nevědomé, neboť mi bylo právě tak, jako by se chtěla ruka moje s prastarou knihou přetěžce loučiti. Na to se ohlídnu zvědavě po kupci, jenž byl cenu staročeského spisu z dvacíti až na sto a dvacet krejcarů odhodlaně popohnal. Byltě to muž letitý, dle šatstva řádu nevysokého, i jinak nepatrný mezi četným zástupem; vyjímaje leda to, že se oči jeho s nadobyčejnou žádostivostí po „Letopisech“ točily, které jsem až dosaváde v rukou držel. Jako by se byl truchlivé zprávy ulekl, trhnul sebou šedivec, an jsem na podání jeho ještě patnácte krejcarů přirazil.

„Dva zlaté a šest grošů!“ vypustil s hlubokým povzdechem z třesoucích se skoro rtů. V tesknem očekávání zůstala mu ústa pootevřena. I viděl jsem, že mu na knize mnoho záleží, a jelikož se k tomu nepodobal, že by ji toliko na zisk kupoval — bylo mi to milé; viděl jsem také, že není zámožný a že přece po knize dychtí — a to mi bylo ještě milejší. Zamlčel jsem se tedy, a jak mile provolavač své „ponejprv, po druhé a po třetí“ ukončil, podal jsem starečkovi vítanou koupi.

Rád bych se byl s ním seznámil. Ležela tu však ještě hromada jiných kněh, po kterých také dychtivě očima střílel — i musel jsem tedy až na konec počkati. Tu mě ale chopil někdo za ruku. Já se ohlídnul, a přede mnou stál Častínský lékař, jenž mne byl jednou s přítelem v Praze navštívil. I nastalo ovšem z obou stran vítání, pak následovalo moje poptávání po Procházkovi — jeho zpráva, že přítel k úřadu hospodářskému přešel, že je v Polabicích vrchním, že je šťasten a že se dnes — žení.

Jednou ranou mnoho! Divil jsem se, smál, opět přeptával, opět smál — konečně pak si umínil, že přítele ještě dnes překvapím. Polabice byly jenom asi tři hodiny

vzdálený, já neunaven, a přítele veselka, spanilá nevěsta, bezpochyby také spanilá družička — i poděkoval jsem se vlídnému lékaři za dobrou novinu, poděkoval za jeho pozvání, a lehkým krokem uháněl jsem z Častína.

Blaženější vy, kterýchžto život ubíhá jako skrovný potůček bez hrkotu a bez hluku! Kapka plyne za kapkou, vlnka valí se za vlnou, tiše, pokojně, beze žádosti přelamovati úzké břehy, rozháněti proud svůj po kraji, anebo šuměti jako americký vodopád. Blaženější vy — jakž vás již tisícerá ústa básníkův nazvala — blaženější, dokud vás přirovnati nemusím k cestě z Častína do Polabic!

Do všech světa úhlů k nepřehlednutí rozprostřená, věší rozmanitosti prostá planina, na planině sporá travička, tvrdé kamenisko — nad planinou polední slunce se žhavými paprsky; kolem ticho, jako u velikánském chrámu, kdežto se služba nekoná! Raději do pustých lesů mezi visuté skaliny a dravou zvěř — anebo do skvostných paláců, radostné besídky, mezi lidský, veselý sbor! — Protivná, holá planina!

Silnými kroky jsem uháněl. Šťastně dorazil jsem k Černému potoku; lávka mě převedla na druhý břeh. — Okolí počíná se v oděvu strakatějším prostírati; tu se však sbíhá trojí cesta, aniž umí která povědětí: „Touto jdi na svatbu!“

Vůkol ani živé duše, leda — věru! tamto na obzoru Častinském se míhá černý puntík; blíží se, zrůstá — je to člověk, je to stařeček, mně známý od ranní licitace. V uzlíku nese bezpochyby Letopisy Trojanské a několik jiných trudně nakoupených kněh. Teď přišel k lávce, zastavil kroky a nepokojně na mne hledí. Já stojím na druhém konci lávky a hledím na něj také. Takto stojíme hodnou chvíli; on upřeným okem na mne, já neodvráceným zrakem na něj. Než jakkoliv se mi němá tato hra očí našich na počátku směšnou býti viděla, posléze mi přece obtížnou býti počala; zpomněl jsem si na chřestejšc a na přirozenou jeho moc, kterouž ubohá zvířata jedním pohledem přimrazuje.

„Jen dále!“ zvolal jsem tedy znenáhla, trapilivé toto zastavení a mlčení přetrhnouti chtěje. „Jen dále, příteli!“

„Hni se sám z místa, dravče!“ zvolal příchozí na levém břehu. „Příhodnou sice hrůbku vyhledal jsi sobě, z níž to bys bezpečně padnouti mohl na nevinnou obět drápem hladovým; Bůh mne ale buď! dříve pochovám poklady své do hlubokého potoka, než abych si je tebou vzíti dal!“

Mezi tou řečí, jelikož mu slova za slovem líbě splývala, pozbyl věk rozpačitosti; tváře, poledním parnem již bez toho rozehřáté, se mu ještě více rozpálily. Pravici s kovanou holí napřáhl jako na obranu proti mně, levici s drahým uzlíkem strčil jako na ochranu za záda. Já pak bych se byl zapřisáhnul, že se po čtrnácte dlouhých dní na žádnou dívku nepodívám — a to je na pětadvacetiletého mládence zajisté dosti veliká obět! — kdybych se byl mohl na okamžik do zrcadla podívat.

„Nešťastná čarodějnice!“ vzdychnul jsem si, „která jsi mne v hnusného loupežníka proměnila, anebo milovníkovi českých spisů v hořejších hodinách kolečka pomátla!“

Či byl snad stařeček v krátkých nohavicích veselý ferina? — I dal jsem se tedy hlasitě do smíchu a přiznal se, že se mu žert se mnou dobře povedl. Pak jsem ho ubezpečil, že ani potok ani já pokladů jeho žádostivi nejsme, jen aby je bez bázně na sucho přenesl.

„Odstup, satanáši!“ ozval se však stařec na mé pozvání s pronikavým křikem. „Zmiz, vábivá obludo! Znám já tvůj lichotivý hlas. — Kdo jste, pane?“ doložil ještě ráznějí. „Kdo jste a co chcete? Mně není souzko před vámi!“

„Také bych se vám tuze nepoděkoval, příteli, kdyby opravdu ze mne bázeň na vás přicházela,“ odpověděl jsem, pocítě sám jakési tesklivé tušení, že mám před sebou člověka, kterýž, co Bůh nedal, v apatice nekoupil. — „Dle jazyka jsem váš krajan a protož i také přítel. A nejsem-li na omylu, tedy jsme se dnes již viděli?“

„Ba bohužel! že viděli. Právě to vidění zplodilo ve vás hřích, a hřích tento hledá nyní, kdeby se uhnízdil. Rád byste Trojanské letopisy — není-li pravda?“

„I blázna bych rád — ne-li letopisy!“ odsekl jsem poněkud již mrzutě. „Tázati se vás chci, kady cesta do Polabic vede.“

„Do Polabic?“ zvolal podivný stařec s prudkým výrazem a v rozhorlení svém popoběhl až do prostřed lávky. „Co hledáte v Polabicích?“

„Milejší by mně bylo, kdybyste mne odpovědí poctil a zbytečnými otázkami nezdržoval!“ odpověděl jsem hlasem trochu zpurným, neboť se mi zdálo, že tu vážnými slovy již nic nezmohu, a mrzuto mi bylo, darmo se zdržovat.

„Viděl jsem vás,“ mluvím tedy dále, „dnes ráno při veřejném prodaji českých kněh, a měl jsem radost z vaší vroucnosti, kterouž jste po nich bažiti se zdál. I přál jsem sobě, seznámiti se s mužem tak chvalitebného smýšlení; avšak děje se to nyní tak odporným způsobem, že vám déle na překážku nebudu. Pro lásku vaši k letopisům Trojanským vás toliko prosím, povězte mi, kudy cesta do Polabic vede?“

Mluvil jsem, co mi chvíle na jazyk přinesla. Podobalo se však, že jsem řečí svou dobře učinil. Starcova prudkost ochabovala, ohnivé zraky zhasínaly. Všechen jeho pohled projevil mírnou vážnost, na kterouž jsem hleděl s nemalým pohnutím, an se mi zároveň myšlénka vtírala, že v té ctihodné schránce pomatený duch bydlí.

I stáli jsme tak opět za nějakou chvíli, ani slova nemluvíce. Posléze ale pozdvihl majetník Trojanských letopisů svou hůl a na prostřední mezi třemi cestami okázav, doložil tichým hlasem: „Tamto!“

Na to přišly moje díky a k nahrazení promeškaného času kvapné kroky. Brzo však zaslechl jsem na sebe volati. I zastavil jsem se. Byl to stařec, kterýž mne i brzce dohonil a za ruku pojal.

„Příteli!“ promluvil, a hlas jeho zněl dojemnou mírností, nepodobaje se ani dost málo k onomu, kterýmž mě byl před chvílí odbýval. „Přítelíčku, nechtějte se na starého muže horšiti. Bujné jinošství uráží se arci častěji

na obyčejích věku sešlého; za to ale má také větší sílu, že může odporné časem slabosti starců přívětivě snášeti.“

„Odpusťte, pakli se v slovech mých nějaká nesnášelivost jevila,“ řekl jsem na to s takovou upřímností, jakovou jsem ve starcových slovech pozoroval. „Celá neshoda povstala mezi náma, tuším, jen z omylu.“

„Avšak právě ten omyl, to nedorozumění, ta neshoda měla svůj prvopočátek v mé slabosti. — Hodláte opravdu do Polabic?“

„Chci tam přítele navštívit.“

„Bude-li vám vhod — půjdeme touž cestou asi půl hodinky pospolu.“

Já ovšem radostně přisvědčil. Kráčeli jsme tedy podlé sebe — opět ale na chvilku mlčíce. Zpytujícím okem pohlížel jsem zatím na svého soudruha. On to zpozoroval, usmál se a zastaviv na okamžení kroky, jal se takto mluviti:

„Není-li pravda, že vám to dělá vrtochy, an tovaryše svého nyní pokojně kráčeti vidíte, ačkoli se byl před krátkou dobou jedovatě na vás osopil?“

„Přiznati se musím — že —“

„Že je vám to temné jako staroegyptská abeceda — s dovolením vaší učenosti!“ přejal mi šedivec s veselou tváří další slova. „Ale objasním vám to. — Nemáte anebo neznáte nic, v čem byste obzvláštního zalíbení nalezal? V čem byste se nejraději kochal? Při čem by celé vaše srdce bylo? I máte dozajista! Od čackého jinocha nemohu se jiného nadíti. Život bez náruživosti jest smutný žalář, kde u věčném střídání denní soumrak s čírou tmou se potkává. Takový však ani starci nepřeji, tím méně jinochovi. Nuže, na jakém tedy koníčku jezdíváte?“

„Dobře-li jsem vám rozuměl — tedy miluji hudbu nade vše krásné umění a chytání ptáků nade všecko veselí.“

„Ahá, vidíte, že jste mi na vějičky sedl! — Tedy hudbu? tu dceru s nebes poslanou? tu říši nejmocnějších kouzlů? Ach, kdož pak by u té nehledal útěchy v starostech, soucitu v radosti, odlehčení v zármutku a povzbuzení

k veselí! — Ale chytání ptáků? Hm, skoro bych to nazval spíše ukrutným, nežli kratochvilným; bojím se však, že bych musel s vašemi důvody krušně bojovati, a protož se raději na milost podávám. Vždyť pak máme i jiných, podobných zaměstnání, jakož je lovení ryb, hledání brouků, snášení ptačích vajíček atd. A opominouce milovníků malby, sadů a jiných krásných i užitečných věcí — nejsou-liž lidé, kterým se ve psech a koních tak zalíbilo, že se hříchu dopouštějí, kdykoliv se těmto hovadům dost nepatrné příkoří učiní? Lidská náruživost je rozmazlené, choulostivé děcko; prstem se ho dotkni, a počne křičet, jakobys je na vidličky bral. Či myslíte, že ne?"

„Zajisté," odpověděl jsem, převážně přitom hlavou pokynuv, jakobych chtěl jakousi hlubokou učenost v to prosté slovíčko vnutkati. Viděl jsem pln úžasu, že se mi událo s člověkem neprostého rozumu, aneb aspoň podivných zásad jednati, a protož jsem usiloval i jiskru vlastního vtipu roznítit.

„Zajisté," odpověděl jsem; „a příklady toho máme netoliko ve světě skutečném, alebrž i v znamenitých spisovatelích, jimžto se duši lidskou trefně zobraziti zdařilo."

„Dobře máte," posvědčil radostně stařec. Kdyby nebylo hříšné v člověku náruživosti, jakž pak by mohla na př. Šnaidrova píseň: „Jan za chrta dán" povstati? — Než ale nechtějme se déle obírati s hříchy; jsou též ryzé, očistěné čili posvěcené vášně v prsou lidských. I já miluji dvě věci nade všecko na světě; mohl bych skoro říci, že každá krůpěje v žilách mých pro ně proudí."

„Nesměl bych se zeptat, jaké to věci jsou?"

„Proč ne?" — toť není žádné tajemství. Ty věci jsou — české knihy a moje Mařenka!"

Ačkoliv snad mnohému poslední starcova slova poněkud směšně zavznějí, mne při nich přece jakési sladkobolestné pohnutí pojalo. O horlivosti jeho ku knihám byl jsem se již přesvědčil; byla-li láska jeho k manželce — neboť tou jsem ihned *Mařenku* býti soudil — byla-li podobné vroucnosti, tedy jsem měl dvojí příčinu stařečka sobě vážiti.

„Nedivte se tedy, že mne před vámi strach pojal, an jsem se domýšlel, že stejnou horoucností po Letopisech bažíte!“ mluvil starý milovník českých kněh dále. „Neznámť sladší lahůdky, nežli je čtení našich spisů; neznámť dražšího nábytku, leda kdy českou knihu koupím. A ta lahůdka a ten nábytek nabudou tím větší ceny, an je sdíleti mohu s Mařenkou.“

„Vaše slova znějí tak opravdově, že bych si to za provinění pokládal, kdybych jim úplně nevěřil. Nic však méně mi přece dovolíte podotknouti, že ve stáří vašem i tělu pohověti a polehčiti třeba; myslím, že —“

„Vím, co myslíte. Domníváte se, že na vetché tělo zapomínám, když ducha napájím? Aj, aj, panáčku! jakýž pak jste to znatel lidských přirozeností? Může-liž býti člověk lepšího zdraví, může-liž mu lépe k duhu jíti, nežli když veselou, spokojenou mysl má? Tu ale mám vždycky, jak mile se české knihy dopídím. Rychle s ní ke stolu, nebo při pohodlném čase do zahrady, do pole. Především název knihy a jmeno spisovatele. Je-li kniha vědecká, je-li poučná nebo zábavná, po každé musí člověk s jinou chutí dáti se do čtení. Je-li jmeno staré, těšíme se, že Bůh zasloužilým pracovníkům na roli vlasteneckém ještě sílu dává; je-li nové, děkujeme, že své vyvolené rozmnožil. Na to přijde předmluva. O, přítelíčku, to je moje rozkoš, ta se nesmí přeskočit! Toliko skrze ni je možno propraviti se do ducha spisovatelova. Předmluvu mám za soukromný list spisovatele k čtenářům, a list máme i z pouhé zdvořilosti přečísti. Pak se teprva, stránku po stránce, potápím v hluboký důl učenosti, nebo se procházím po lukách básnivého světa. A myslíte, že se při tom hůře mám, nežli ti, kteří drahý čas daremnou hrou nebo obžerstvím promrhávají? Česká kniha je moje sklenice, můj karban, moje rozprávka. Pohlížením na české nové knihy nabývám přesvědčení o pokroku národní naší vzdělanosti — a to napájí mou hrdost; kupováním kněh českých napomáhám dle možnosti prospěchu milé vlasti — a tu jest mi, jakobych stařec ještě matku měl, jižto se vděčně

prokazuji; čta knihy české rozmlouvám jako s výtečnými muži — a při tom se rozumu nikdy nestýská.“

„Spravedlivé nebe!“ zvolal jsem radostně překvapen a starcovými slovy zanícen. „Proč jich více, proč jich na sta, na tisíce nenacházím mezi miliony Čechů, kteří by takto smýšleli! Než ale pro Bůh! jak pak můžete blaženosti své hověti, an se mi — odpusťte nevhodnému snad soudu — tuze možným býti nezdáte? Milovník kněh má býti bohatý, chce-li svému zalíbení zadost učiniti.“

„Bohatý? Možno, že nesoudíte křivě. A přece, milý pane — kdož není na světě bohatý? — Uspořádej potřeby dle příjmů svých, a budeš slouti bohatým, nechť přitom o holi žebrácké chodíš, aneb drahým šarlatem se přikrýváš. Já nemám ničeho nazbyt — to je pravda, a do Častína byl bych rád jel; myslíte však, že bych byl mohl tento uzel kněh nakoupiti, kdybych se nebyl pěšky na cestu vydal? Líbo-li vám, zajděte ke mně do Květolib, uvidíte, seč chudý býti může.“

„Dovolíte-li, zastavím se, až půjdu nazpátky.“

„Prosím o to. Zeptejte se jenom na starého Tomáše.“

V Polabicích, na skvostném, knížecím zámku bylo plno radostného hluku. Vrchní Procházka slavil veselou svatbu. Kamkoli se ucho naklonilo, rozléhal se šumný hovor a smích; kamkoli se oči zatočily, potkaly sbor hostů a služebníků. Byloť zde zajisté pozváno lidí na čtyry míle z okolí.

Když jsem se ptal vrátného na ženicha, sezváněli právě ke stolu. Byly as dvě hodiny.

Pan vrchní byl mysli přeutěšené — a jakého divu? vždyť měl bohatou, cnostnou a spanilou nevěstu ode dneška nazývati svou! — Mně běžel s rozpjatou náručí naproti.

„Jediný tys nám ještě scházel k plesu dnešnímu!“ pravil srdečně.

Nevěsta mě přivítala milostným úsměvem.

Při stole mě posadili vedlé družičky, a takž se začalo podobati, že se moji snové z Častína skutečně vyplnějí. Než ale — bez ujmy neviditelných cností jejích

budiž to řečeno — družička nebyla spanilejší, nežli bohatkyně, kteráž sobě za velmi důležitou příčinou tváře neprohledným závojem zastírá. Hovořil jsem s ní, poněvadž toho zdvořilost a způsobilost požadovaly; jelikož mi ale srdce při tom tak tiché zůstalo, jako necitelná skalina při kvílení zamilovaných pastýřů, tedy jsem ji slovy div nezasypal. Málem byl bych ale štědrotu svou oželel. Oči její počaly se točiti po mých s takovým mžouráním, jako moje po přechutných paštikách, líbě zapáchající zvěřině, lahodné drůbeži a rozpalující Mělničině, které se před námi úprkem po stole honily.

Buďto ale že mě dobrý duch strážce všeho dalšího pokušení ostříhati chtěl, anebo že mi třetí sklenice Mělnického zrak objasnila: najednou pozoruji, že mi po pravici dívka sedí, kteréž bych — i sama nevěsta mé pravdomluvnosti odpustí, pakli se jí tyto řádky do ruky dostanou — kteréž bych byl mezi všemi korunu spanilosti přisoudil. Tváře její byly třešňový květ, oči dvě pomněnky, vlasy zlatoleskłé hedbávi, bělost krku labuťová peruť — a tváře a oči a vlasy a krk a celá bytost plna vnady, ježto nás popouzí, abychom ji do náručí klesli, avšak i plna nadpozemské čistoty, kteráž nás přinucuje, abychom před ní ve prach poklekli.

Zapomínal jsem na sousedku družičku, i na libochutné koláčky, do nichžto mě ženich mermomocí pobízel.

U knížecího zámku byla veliká, rozkošná zahrada; v zahradě stálo pěkné letní stavení, a ve stavení nacházela se ozdobná, prostranná tančírna. Zde a v zahradě veselila se po jídle veškerá svatební společnost. Mysl všechněch byla roznícena blahem hospodářovým. Hráli, dováděli, tančili, chechtali se, hovořili; jinoši, dívky, starcové, babičky — všickni pospolu. Duše všeho veselí byla však sousedka moje po levici. Ona vymýšlela hry; rozmar její oživoval společný smích; vtipem jejím dařila se rozmluva paniček; tanec její vábil k poskoku veselé mladíky.

Možnoť, že se někdo vroucnosti mé v popisování dívky zasměje, že ji bude následkem rozpalující Mělničiny nazývati; avšak bude u velikém omylu! — Mysl má je dnes utišená — je lačná; ale jak se mi až posavad obraz mé sousedky v paměti skví: takž jej tuto příslušnými barvami oživiti se namáhám. Docíliti toho nemohu.

Byltě jsem blažen ve společnosti její: blažen — ačkoli jsem celé dvě hodiny oka zamhouřiti nemohl, když jsme se po půlnoci na lůžko odebrali. Ušlechtilá její postava vznášela se mi před očima; hlas, úsměv a písně její zaznívaly mi v uších; vznášely se a zaznívaly, až obraz i zvukové míchati se počali v jedinou, šedou mlhu, a lahodní snové mě obestřeli.

Na druhý den jsem procitnul jako — ženich. Matka moje totiž věřila ve sny; já byl zdařilý syn — zdaliž tedy divu, že i já se někdy křehkosti její dopouštěl? Zdaliž divu, že jsem se jí také nyní dopustil, když mi otvírala nejspanilejší ráj života?...

Takoví snové okouzlili mě tu noc po svatbě přítele mého, vrchního Procházky. Že jsem musel celého půl dne na novou blaženost stavu manželského patřiti a před usnutím o ní přemýšleti; že jsem musel u stolu, v zahradě i tančírně na spanilou Lenku patřiti a na tichém lůžku na ni mysliti: za to se mi zdálo o radostech manželských i o spanilé Lence, a obojí bylo tak úzce spojeno, že bych byl musel celý krásný sen zrušiti, chtěje tyto dvě věci rozloučit. I měl jsem svůj sen za vnuknutí vyšších, neviditelných mocností, a tudíž jsem si také z pouhé pokory umínil, že dle něho učiním.

Dříve však, nežli se jitro na mne, co na ženicha dobré naděje, zasmálo, byli již hosté odjeli, a mezi nimi také moje nevěsta. I pověděli mi zarmoucenému, že dívka, za nížto jsem se potajmo jako statný rytíř po dobrodružství pustiti hodlal, již také zmizela, a že je dcera vesnického učitele v Květolibech.

V Květolibech? Dcera učitelova? Přede mnou se otvíraly brány nebeské. — Tam jsem byl pozván, a pro-

toť jsem doufal, že se mi poštěstí, také k ní přístupu nalezti. A zdaliž bych jí, rodem i stavem výše postavený, nemohl přijíti vhod? Mladý jsem, a šerednější, nežli já, byli si již spanilých manželek dobyli — proč bych se tedy byl neměl kojiti sladkou nadějí?

I loučil jsem se na několik dní s přítelem.

„Zbláznil jsi se? Kam pak hodláš tak náhle?“ ptal se Procházka.

„Do Květolib.“

„Do Květolib?“ — Hlasitý smích provázel slova jeho.

„Slíbil jsem to muži, jehož jsem —“

„Muži?“ chechtal se potutelný přítel. — „Muži nebo ženě — slib se musí arci zplniti. Jdi již tedy, věrný plniteli slibu!“ mluvil dále se směšně vznešeným výrazem, „jdi a nenavrať se ke mně dříve, dokud neobdržíš slibu taktéž věrného!“

Vímť, že lidé nejhloupěji vypadají, když do rozpaků upadnou, a protož jsem rychle zámku knížecímu na několik dní s Pánem Bohem dal. Rozuměl jsem, nač Procházka naraží...

Sotva jsem se dočkal, brzo-li Květoliby a v nich libé květy na tváři krásné Lenky uhlídám. Cesta mě vedla samým žitništěm. V každém klásku jevilo se bohaté požehnání boží. Brzo se počaly přede mnou černat borové lesy a vysoký vrch, u jehožto paty prý cíl mé pouti stál.

Před osadou na veliké louce dopadl jsem mladé žnečky, kteréž si k povzbuzení ženské věrnosti pěknou píseň: „Sil jsem proso na souvrati“ zpívaly.

„Dobrý den, děvčátka! Jde tu cesta do Květolib?“

„Jde, mladý panáčku — jde! My alespoň chodíváme po ní každý den.“

„Znáte v Květolibech starého Tomáše?“

Žnečky, jako bych byl na ně jazykem tureckým promluvil, rychle se vzchopily a s podivením na sebe hleděly.

„Aj, panáčku!“ zpustilo konečně snědé, černooké děvče, „víte-li pak, žebychom se měly na vás hněvat?

Starého Tomáše zná celý kraj, na mnoho mil vůkol, a naše ves — ta se pyšní, že je v ní pan Tomáš učitelem.“

Nyní přišel na mne řad, abych se díval s podivením s jedné žnečky na druhou. Učitel, milovník českých knih a jeho Mařenka — Lenka, učitelova dcera a moje nevěsta *in spe* — to vše přebíhalo mysl mou jako poplašené ... S tlukoucím srdcem přibližoval jsem se k vesnici.

Vám, zamilovaní — vám jediným věnuji svou ouzkost! Jesti to vyňatek z křehké přirozenosti lidské, co se tenkráte se mnou a někdy jindy snad i s vámi přihodilo. Jinochovo srdce zahoří bleskem divčích zraků. V zanícení tom nezná, nemyslí nic jiného, než jak by se přiblížil k pramenu, z něhož by odleva proudila jeho bolestem. Náhle ho přivádí náhoda k žádanému chrámu lásky — noha jeho se zastavuje, třese; ubohý neví, má-li se rovnou cestou v otevřenou bránu rozběhnouti, anebo se přece jenom na oklikách pozdálí k jeho stupňům loudati.

Když jsem ponejprv zaslechl, že je Lenka z K étolib, žehnal jsem návštěvu Častinskou, kteráž mě se starým kněhomilem svedla. „U něho se zastavíš,“ pomyslil jsem si, „a jím se ti udá příležitost, i s dívkou slušně se p^tkati.“ Nyní však, an jsem již rovnou cestou do domu kráčeti měl, kde přebývala, po nížto srdce mé toužilo: tu se začaly nohy i srdce zdráhati ...

Květoliby leží v úzkém, pahorky téměř dokola obklopeném úvale. Pahorky a úval je takořka jediný sad; mezi stromovím vykoukají skromné došky, zde onde i popanštilé cihly. Jakoby si tu jediná, od hlučného světa oddělená rodina byla tiché sídlo vyvolila, vypadá dědina ve stromnaté kotlině.

Na začátku návsi mě potkalo několik dětí. Zdvořile mě pozdravily, a na mou otázku ochotně k učitelovu domu dovedly. — Jesti to hezké, úpravné staveníčko, téměř u prostřed vsi. Před okny skrovné záhonky s květinami. Mezi okny zamodralé květy košatých hortensií. Za domkem úhledně ohražená zahrádka. Na červenou střechu sklání se letitá jabloň dlouhými, listnatými větvemi.

I vstoupil jsem na práh. Žena, bezpochyby služebná, stála v předsíni.

„Je pan učitel doma?“

„Není, panáčku! Tu přichází ale panna dceruška.“

Líbezný zpěv — po prvním zvuku jsem poznal hlásek spanilé Lenky — blížil se po schodech z hořejšího poschodí.... Přišla.

Jak jsme se uvítali, nevím. Byl jsem pomatený, jako když se na prostého jonáka městská slečna zasměje. Jistý to důkaz, že se v skutku o mé srdce hrálo. To jediné vím, že se dívka smála, když jsem jí o včerejším seznámení s otcem vypravoval, neboť i starý jí byl už o tom pověděl; vím, že jsme se v sednici octnuli, a že mi s nevyvážným rozmarem o denní své práci, o zábavě, o drahém otci čarokrásné selanky před oči stavěla.

Posléze přišel otec. Jako by měl dávno nevídaného přítele uvítati, stiskl mi upřímně ruku. Z tváře mu svítilo radostné překvapení.

„Tuť ho máš!“ pravil z vesela k dceři. „Toť je můj laskavý nepřítel, můj dobromyslný odpůrce.“

Obrátiv se pak se svou řečí ke mně, ukázal na dívku a řekl: „Tato je Mařenka, duše mého života.“

Dívka se přivinula k otci a k mému nemalému pokušení medovou bezpochyby hubinkou další slova mu zamezujíc, pravila usmívavě: „A tys můj tatínek, život duše mé! Tvého laskavého nepřítele však již také znám. Rovně jako ty — od včerejška.“

„Z Polabic, pakli se nemýlím?“

„Uhodl jste, pane učiteli!“ odpověděl jsem a se vší možnou výmluvností pokračoval dále takto: „Nenadál jsem se, že jediným dnem dvě osoby poznám, jichžto přátelská náklonnost — jinak-li se jí budu moci honositi — mne jako dvé lidumilých andělů od nynějška provázeti bude. Co ráno otcova vroucnost u věci vlastenecké začala, to dokončila odpoledne ušlechtilá...“

„Nechte podobných řečí!“ ozval se na to starý hlasem poněkud mrzutým; dívka se obrátila a začala se

v sednici po práci ohlížet; mně pak bylo, jako bych se měl styděti, že jsem nevčasnou dvorností o skalinu venkovské prostoty zavadil.

„Nechte podobných řečí, pane!“ řekl stařec; „já jsem sprostý venkovský učitel. Mařenka moje pobožná dívka — a pokudž vám na tom dosti, buďtež nám vítán pod střechou domácí!“

Musel jsem přislíbiti, že na celý den a snad i na dva, na tři dni u něho pobudu.

Dobrý muži! nedomníval jsi se, že bych po celý život nechtěl vykročiti přes práh z domácnosti tvé....

Uvedl mne do jiné, skrovnější světničky. To byla jeho knihovna.

„Chrámek mé blaženosti!“ řekl starý kněhomil.

U zdi stály dvě velké, úhledné skříně. Strakaté opony zastíraly v nich asi tisíc svazků nejvíce českých, novějších i starších kněh. S radostným úžasem prohlížel jsem názvy na čistých, tuhých obálkách, a úžas můj zrůstal, an jsem tu mimo vědecké spisy německé i básníky latinské a řecké nalezal. Starý Tomáš si ale podivení mého tuze nevšímal. Prvním kročejem do chrámu své blaženosti zdál se mladnouti. S dětinskou radostí vodil mě od skříně ku skříni, ukazuje a vyndávaje knihy znamenitější, jak mu právě na mysl připadly.

„Tu se tedy podívejte, seč chudobný člověk býti může,“ počal živě mluviti. — „Něco maje v hlavě, dobrou vůli v srdci, ničeho ale v kapse, přišel jsem před pětadvacíti lety do Květolib. A nyní? Láska sousedů, pevná střecha, dobré dítě, moje knihy — mohu-li většího bohatství žádati? Veliký díl štěstí svého pochoval jsem arci před pěti lety... nábožnou ženu!“

Povzdechl a utřel si z oka slzu.

„A co byste řekl,“ mluvil dále, „na čem je štěstí moje hlavně založeno? — Na knihách! Knihami rozšířil jsem v obci dobrý mrav, ošlechtil přirozený rozum, upevnil pospolitý mír, a na těchto věcech založil pak vlastní blaho.“

„Ale pro Boha! jakých obětí vás to stálo, nežli jste k cíli přišel? Úřad váš nemůže býti tak výnosný, abyste příjem svůj na oběť za pouhé knihy přinášel.“

„Což ale, když pětadvacetileté snažení kapku po kapce schraňuje — nenaplní nádobu velikou? Když kamínek po kamínku sbírá — nenastaví hromadu velikou? — Svého měl jsem arci málo; ale i z toho odhodlal jsem se první leta knihy kupovat. Na to jsem začal sousedům ledaco vypravovati. — Ahá! pan Tomáš poví nám dnes něco nového! říkávali pak tito, když jsem dne svátečního mezi ně přicházel. — Pan Tomáš vám nepoví nic, byla však posléze moje odpověd. Čtěte. Půjčím vám knihu. Na počátku mělo ale čtení velké obtížnosti. I uvolil jsem se tedy, že budu sám čítati. Čítal jsem, a směle mohu říci, že — nechť to bylo u mne, nechť u rychtáře nebo u jiného souseda — vždy jsem míval hojnost posluchačů. Pomalu přestávalo znenucťování svátků přílišnou hrou, obžerstvím, vádami a rozbrojem. Posléze však učinil jsem čtení svému konec. — Knihy došly, řekl jsem sousedům, chcete-li ale, kmotři, nežli k pivu zasednete, groš na stranu uložit; chcete-li, matky, nežli co na pamlsky k svátkům koupíte, krejcar v kapsáři ponechat: tedy složíme groše a krejcary na hromadu, a z té hromady nám přijde kratochvilné čtení. — Rozumíte, příteli? Na počátku šlo to arci ztuha; lid byl ale již navábený a toužil po čtení. Tu začaly tedy krejcary kapati. Přál bych vám, abyste mohl mou tehdejší radost pocítit! I dcerky a synkové přicházeli s malými dárky, jen aby zas něco nového a hezkého uslyšeli. Já přidával, pokud jen kapsa moje štačila, a tak se k nám každé léto několik nových kněh přistěhovalo. Rok po roce bylo líp. Žákové moji odrůstali; byliť nábožní, pracovití chlapíci — a s nimi přibývalo také čtenářů. Mohl jsem nyní veřejného čtení nechati. Mládež si ode mne knihy vypůjčovala, a staří mladí měli zábavu doma. Arciť že se mezi tím pověst o našich knihách i mimo Květoliby roznesla; a vida! také okolní dědiny chtěly vědět, co v tom vězí, a počaly po čtení

bažiti. Já začal tedy knihy půjčovat. Půjčováním přibývalo dárků, těmi se množila knihovna — nyní blaho moje, někdy ale, až mě Bůh zavolá, abych přečetl účty v knize života, dědictví našich občanů.“

S rostoucím obdivem poslouchal jsem starcovu řeč.

„Nu věru, drahý příteli, kdybych nebyl očitým svědkem účinnosti vaší,“ řekl jsem posléze, „nevím, jestli bych udání vašemu uvěřil. Jaké to podniknutí, čítárnu založiti v české vesnici!“

„A proč ne ve vesnici, pane?“ ozval se opět Lenčin otec výrazně. „Myslíte, když mnohá města naše útraty za knihu českou neznají — že i náš nezkažený, po novinách a naučení žádostivý venkovák nějakou část výdělku svého rád neobětuje, aby obtížnému životu užitečnou kratochvíli zjednal? O, milý pane! v Čechách je zajisté všude půda úrodná; potřebí jen, aby pracovitý rolník přišel a dobré sémě rozsíval.“

Na to mi pověděl i ostatní příběhy svého života. Byl z mládí k většímu řádu odhodlán. Nepříjemné události svedly ho ale na dráhu nižší — ale šťastnější. Obec ho měla za otce. Obec mu podala manželku; manželka přinesla mu lásku a jmění; jmění zůstalo pro jedinou dceru; starému Tomášovi sloužilo jen za prostředek k vychování své Mařenky, jinak ale jím sobě ani na prosbu upřímné manželky pohověti nechtěl. Dcera jeho stala se však jako jarem šlechetné mysli a citlivého srdce otcova; stala se miláčkem celé krajiny.

Vesele posadili jsme se ke stolu. Oběd byl prostý, ale chutně připravený — mně na uctu o jídlo více. Nevím, kde bych byl lepších lahůdek požil. Starý a dívka štěbetali jako děti; dcera kladla otci sou to po soustu na talíř. Nikdy jsem neviděl tak jemného úvazku mezi otcem a dcerou odrostlou.

Odpoledne musel starý z domu. Já zůstal s Lenkou samoten. Vodila mě po zahrádce a trhala po záhonech květiny.

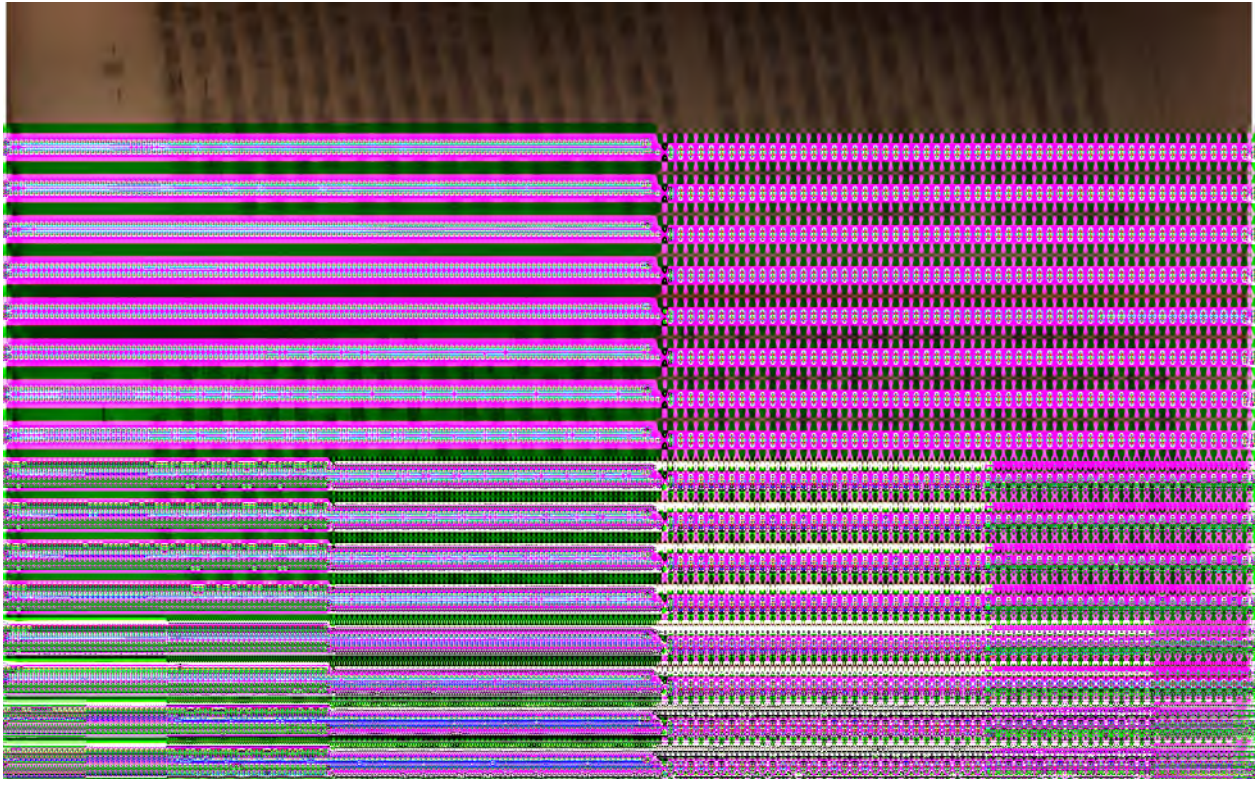

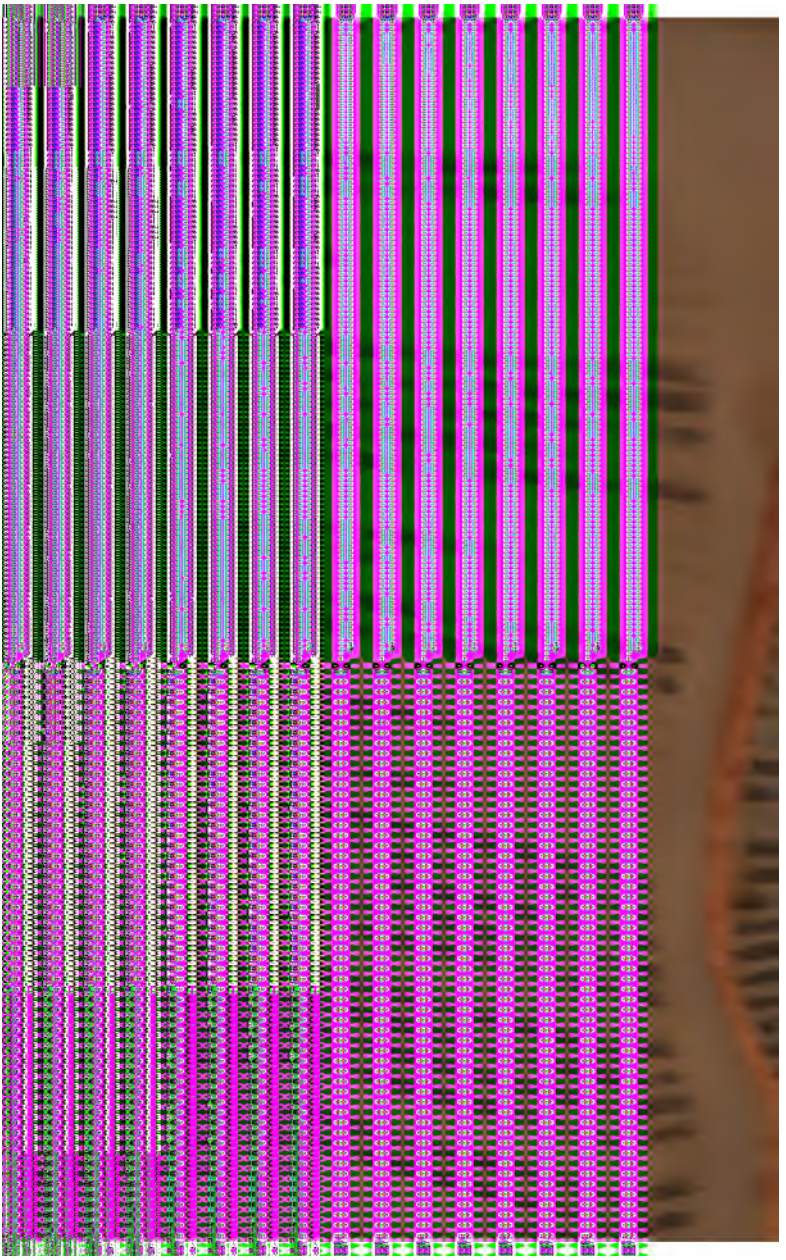

Vrátili jsme se do sednice. Tu mi okazovala oddělení svých knih, hrála na klavír a zpívala. Mně bylo, jako bych byl do chrámu vešel, kde si pod tichou střechou pozemské štěstí milý stánek vyvolilo. Srdce moje bylo přeplněno blahostí. I museli jsem o ní s dívkou promluviti.

„Máte pravdu: Květoliby jsou pravý malý ráj," odpověděla ona s úsměvem, v němžto se všecko blaho spokojeného srdce zářilo. „Také *my* tu ničeho nepohřešujem a nečiníme si marnými žádostmi trpkou hodinu."

„Kdyby ale přece nějaké přání v srdci vašem vzniklo," řekl jsem na to — „jak šťastný by musel býti člověk, jemuž by se podařilo dosti malou částkou k vyplnění jeho přispěti!"

Veliké, modré oči její pozdvihly se ke mně tak důtklivě, jako by mně proniknouti chtěly.

„Kdybych já k štěstí vašemu něčím přispěti, a tím i své štěstí upevniti mohl..." pokračoval jsem dále —

Oko její mě projalo ještě důtklivěji.

„Kdybych směl doufati, že prosebnému hlasu mému porozumíte a k mým slovům milostného ucha nakloníte..." rozpouštěl jsem horlivěji; ale uzardění se dívčích tváří mě opět zarazilo a jaksi pomátlo.

Zdálo se mi, že byl tajný smysl slov mých v jasnosti důvtipu jejího obživnul — že mi porozuměla, a že je stud její pro mne dobrým znamením. Štěstí moje mohlo se v tom okamžení rozhodnouti, ale já se ho říkaje uleki... a mimo to vešla tu chvíli dívka do dveří, přinášejíc první díl „Izidora, sedláka Lhotského" a žádajíc o druhý.

Lenka odskočila do knihovny — a pro dnešek bylo po všem vyjádření lásky. Živou mocí nemohl jsem se již do proudu dostati. U večer ale položil jsem se s tím pevným úmyslem, že se zejtra zmužile o své štěstí pokusím.

Noc mi trvala půl věčnosti. Neměl jsem kusa spaní, a nejrannější jitro mě vypudilo z lůžka.

Jako by síla k vyznání lásky pod širým nebem nabrati se dala, vykradl jsem se ze stavení, kdežto se mi ještě všecko v tichém snu spočívajíc zdálo.

Volno i těsno, sladko i bolno bylo mi v prostoru na ranním povětří. Na temně modrém východě vykvétaly první růže vystupujícího slunce, jako pýření se cudné nevěsty. Skřivanů píseň zněla nade mnou, pěnkav štěbetání vedlé mne. Běžel jsem hlubokým úvozem k bliz-kému lesu. Tam jsem se položil pod vysoký jasan. Kol-kolem táhlo se vysoké, husté šípčí v plném květu.

Myslil jsem na Lenku. — V tom se ozvaly za kře-vím kroky a hlasy.

„Já nevím o jiné pomoci, nežli abychom útočiště ke lži vzali!“ ozval se jemný hlásek ženský. Až budeme u cíle svých žádostí, vyznáme otci vinu svou; zatím tě pozná beze všeho předsudku a snadno nám odpustí. Pro-zatím ale musím tě vydati za řádného Čecha.“

„Jen kdybych přitom neupadl v nebezpečí, že se prozradím,“ odpovídal milozvuký hlas mužský. „Ját ne-vím ani slova o věcech, kterým řádný Čech přece roz-uměti má — leda že jsem jazyku se naučil.“

„Tedy si dáš ode dneška tím více na práci a ote-vřeš hlavu i srdce své. Také to nebude tak příliš těžké. Musíš mluviti o vlastenectví — názvy několika kněh ti vpravím do paměti, a pak tě seznámím s naším hostem, nežli odejde.“

„Proč to?“

„Otec ho rád vidí — a on sám zdá se mi býti dobrý blázínek. Vím, že by mně k vůli něco udělal. Může se tedy za tebe přimluvit — může tě vydat za svého přítele — za dobrého vlastence . . . může třeba i nějakou báseň za tebe udělat; jinak nevím, jak bych naší lásce pomohla.“

„Nu, děj se tedy vůle tvoje, živote blaha mého! Pokusím se o to. Kdy mě s hostem vaším seznámíš?“

„Čím dřív tím líp; třeba ještě dnes — jen se na to připrav.“

„A pak okusím svého štěstí u otce.“

„Nu, nu — jen to neříkej, jako bys plakal anebo kající žalmy zpíval. Vždyť je můj otec pouhá dobrota,

a kdyby nebylo jeho staré vůle, že si musím Čecha vzíti, ani bychom tohoto kroku nepotřebovali. Ostatně mám sama nejlepší naději.“

„Bůh dej, aby tě nezklamala!“

„I nezklame!... Měj se dobře! — a Bůh budiž lásce naší nápomocen!...“

Já ležel ještě pod šípčím; vlastně mi ale bylo, jako bych ležel v něm, v tom nejhustějším trní.

Dle prvního tónu dívčích slov poznal jsem... Lenku; a když hlas její dozněl, bylo mi, jako bych byl svůj ortel smrti zaslechl. Poděšený vzchopil jsem se na polo... za hustým křovím loučila se Lenka s mladým polesným....

Zde vlastně mělo by se povídání moje ukončit. Co se dále dělo —? což je mi do toho?

Na zbořeništi vlastní své naděje pomáhal jsem jiným zakládati a stavěti chrám blažené lásky. Vždyť jsem se byl den před tím sám ke všem službám nabízel, a o přispění k štěstí jejímu rozprávěl; — jakž jsem mohl nyní jinak se chovati?

S úsměvem na tváři, ale s ranou v srdci učinil jsem známost se šťastným polesným; začal pak starému Tomáši o něm povídati, že je náramný vlastenec, hrozný milovník českých kněh, ano i znamenitý básník. Stařec ho uvítal velmi přívětivě, i pustil se s ním hned do rozprávky, při kteréž jsem ubohému arci jako divadelní napověda pomáhati musel — a když jsem konečně z Květolib odcházel: tiskla mi Lenka ruku a šeptala, že má tu nejlepší naději.

Ostatně přeji vlasti naší do každé obce starého Tomáše, každé Lence poctivého polesného, každému polesnému důvtipné české děvče... a sobě? ztrpení laskavých čtenářů abych místo nevěsty v přízni jejich nalezl bohatou náhradu,“ kdykoli se osmělím před oči jejich malý obrázek z našeho života postaviti.

Divadelní ředitel.

Novela.

(Psáno roku 1842.)

1.

Ranní slunéčko svítilo, skřivánkové zpívali, větříček foukal, lupení šustělo — a já se učil rolli, v kteréžto jsem ponejprv na divadle vystoupiti zamýšlel.

Znáte mě již?... Několik slov, a stojím před vámi v úplné postavě.

Kde jste, zlatí časové? — Vraťte se, vraťte! Srdce mé ještě nesestárlo — ještě vám dostojný stánek uchystá. Zlatí časové, an se ještě Jaromír z Ešnů po prknech prohánělí! Já byl tenkráte mladý a plný živé naděje. Jaromír sestárnul a zmizel, moje mladost a naděje? — ach, ty se nedaly ovšem také držeti! Utíkaly, utíkaly — a nic mi z nich nezůstalo, nežli upamatování!

Ještě ho vidím — a kdož by ho pustil z paměti, kdož ho jednou spatřil? — ještě ho vidím ohněm sršícího, proudem stříbrozvuké řeči uchvacujícího, šlechetnou postavou, plammenným okem a vkusným oděvem okouzlujícího velikána — ještě ho vidím Ludvíka Löwe! Ani s poklady veškerého světa nebyl bych miloval dívku, jejíž duše tajnou, netušenou rozkoší se nezachvěla, když Löwe-Jaromír Bertu na kolenou o milost prosil, a pak dokončil:

Ha, ich fühle — dieses Leben —
Ja — du bist mir rückgegeben,
Bertha, Mädchen, Göttin, Engel!
Stürze jetzt die Erde ein,
Ist doch hier der Himmel mein!

Ale mezi Pražankami bylby člověk takového kus ledu nenalezl. Výše dmula se ňádra všem, a vlnila se blahobolestnou úzkostí, když Jaromírovi ze rtů slova sletěla:

Nun leb' wohl — leb' wohl, mein Kind!
Muthig, froh! — Die Zukunft lacht!
Und gedenk: Um Mitternacht!

Ano, tehdáž plnila se jim ňádra panenská sladko žalostným tušením — jako mně samému. A s jakou rozkoší pásli jsme pak všichni zraky své na obraze jeho u veřejném vystavení!

S blahostí na to zpomínám. Byliť to zlatí časové. Plné srdce, plnou mysl živého obrazu Löwova maje, kochal jsem se ve snách o krásné budoucnosti, kteráž mi podobných triumfů vystrojiti a čelo mé věčně mladým vavřínem ověnčiti slibovala.

Šťastná mladosti! proč bys nesnila? Pro velikou, spanilou ideu sníti — až do hrobu sníti... kdož by to chtěl člověku brániti? Kdož by ho chtěl z oděvu svátečního svlékati?

Myslilť jsem, že bych z vykázané cesty života svého zbloudil, kdybych se něčemu jinému, nežli divadlu zasvětil. Ta myšlénka znítila se ve mně již jako v šestiletém chlapci, když jsem na venkově první mizernou *komedii* spatřil. V té chvíli otevřel se mi nový svět; všechny pohádky o zaklených princeznách, o čarodějích, o loupežnících, jimižto mě chůva a babička ukájely — všechny ty divné postavy rytířů a hrdin vyskočily v tom okamžení jako živé před oči mé, a zrodily ve mně touhu, vraziti do bran kouzelné jich říše, podati jim ruku, a býti jako oni předmětem lidského obdivování.

A touha tato se mnou zrůstala. Já ji živil v potu tváře své, mozolemi rukou svých; já ji živil nejsladšími sliby. Každý krejcar, kterýž mi po ukrocení nejkrutějšího hladu zbýval, každý nenadálý dárek donesl jsem do divadla, i tuším, že bych se byl roznemohl, nemoha alespoň dvakráte za týden oblíbené místečko na poslední galerii

navštívit. Toho dne jsem arci neobědval; ale což to škodilo? Já† již věděl, že není člověk na zemi pro jídlo a pití. Blažen povečeřel jsem kousek suchého chleba — neboť jsem byl v divadle, a tam, jako u královského stolu, sladkých lahůdek se nasytil.

Tak jsme dorostli — já totiž a touha moje — do dvacátého roku. Až posud byla ona mou věrnou družkou, magnetovými okovy připoutanou společnicí, poslušna slov pěstitele a pána svého; náhle začínala však bujniti, mysl její těkala po dalekých končinách a nedala se déle držeti. I odhodlal jsem se tedy, že půjdu příští podzim k divadlu.

Léto jsem trávil samými přípravami. Fridolin, Mortimer, Sokol, Klingsberg, Moor a především Jaromír byli moji denní společníci. V těchto osobách dráhu svou slavně začíti — to byla moje denní myšlénka. Pilněji nemohl se nikdo řečeným rollím učiti, jako já se jimi mořil. Já študoval Lessinga, Engela, Zimmermanna, Schlegela a Tiecka — já si psal vlastní kommentary ke všem rollím — já si vymyslil zvláštní hudební noty k naznamenání pravé deklamace — já si ozdobil rolle množstvím rozmanitých figur k študování mimiky a malebných postav — slovem: já učinil, cokoli dvacítiletý, nezkušený, ale horlivý začátečník divadelní učiniti může. Nezapomněl jsem také vyptati se povzdálí, co všecko herec do svého vaku složiti musí, když bedra opáše a ponejprv na pout se vydá. Bílé trikó, černá péra, žluté botky s ostruhama, čtyry vyšívané límce, sametový opasek plný mosazných knoflíků, škatulka s líčidlem — to všecko čekalo v mém skrovném příbytečku, před očima všedníma ukryto na dně starého kufru, až uhodí veliká hodina!

Ranní slunéčko svítilo, skřivánkové zpívali — a já si přeříkával svou nejmilejší rolli. Náhodou a mimo nadání mělť jsem již dnes rozhodný krok učiniti. A proč také až na podzim čekati, an jsem viděl, že se mi brána do chrámu touhy mé již otvírá?

— „Herci a herečky dobrého jmena i nadání mohou

najíti engagement u divadelního ředitele Rosenberga, a pojednati s ním v bytu jeho na kozím plácku v čísle . . .“

Tak jsem četl již po tři dni v novinách, a úmysl můj dozrál. Jako Jaromír chtěl jsem na dvéře direktorovy zaklepati; proto jsem vyběhl, abych si úlohu ještě přeříkal.

Octnul jsem se v Bubenči a vyhledal si nejosamělejší, nejtišší místečko. Byl‘ jsem plný radostné chuti a právě při hlase. Deklamoval jsem, že mi bezděky Löwe na mysl padnul, a jako bez sebe byl jsem při slovech:

Ja, ich bin's, du Unglücksel'ge,
Ja, ich bin's, den du genannt;
Bin's, den jene Wälder kennen,
Bin's, den Mörder Bruder nennen,
Bin der Räuber Jaromír.

„Ah, dobře, mladý slavíčku — dobře!“ ozval se za mnou neznámý hlas mužský, a hned na to zaznělo i tleskání dvou dlaní.

Já sebou trhnul, honem se obrátil a ve tváři zapálil. Nenadálť jsem se, že mne někdo poslouchá. Byloť to velmi ranní hodinou, kdež málo kdo po oboře bloudíval.

2.

Za oněch časů běhával po Praze muž — mnozí ho znali! — obstárlá, na oko chudobná figurka, ale plná bystrosti a rychlého pohybování. My ho nazývali *šedivým šotkem* nebo *Asmodim*. Proč? — mně se zdá proto, že v letě v zimě kabát popelavé barvy nosil, na jeho stáří trochu krátce přistříhnutý a úzce ušitý. Kdo a co vlastně byl — to žádný nevěděl. Jedni ho měli za bývalého úředníka, jiní za negocianta, dohazovače, věčného žebráka. To jediné jsme věděli, že chudší študenty za pralevný peníz francině a vlaštině vyučoval — k opisování se nabízel, vždycky se usmíval, čistě vypranou bílou vestu, lesklé střevíce a uhlazené vlasy nosil. Při tom se

zdálo, jakoby věčně na ulici zůstával. Kam se člověk podíval, tam se Asmodi vyskytnul.

Nyní stál přede mnou.

Byla to malá, něžná postava, pravidelných, ano ušlechtilých tváří a jiskrného zraku. Já ho neviděl nikdy před tím tak na blízku; nyní mne podoba jeho překvapila.

I chopil se čepice z černé lesknavé kůže, a učiniv mistrnou poklonu, podal mi ruku jako starému známému.

„Nemějte mi za zlé, že se neznámý člověk opovážil —“ jal se při tom jemným, poněkud šeptavým hlasem hovořiti — „já půjdu hned zase svou cestou. Ale stříbrozvuký proud vaší deklamace — to padajícím perlím podobné odkapování všech sylab — ta živost, oheň, fantasie —“

„Prosím — prosím —“ začal jsem jektati, nevěda, mám-li sobě slova starého vyložiti za pochvalu nebo za posměch.

„Tak dobře, tak!“ pokračoval starý dále. „Jen hezky skromně — to mladému věku přísluší — a vždycky ještě více vynese, nežli chlubivost. Avšak nesměl bych vědět, jakou to báseň —“

Přitom si vystoupnul na prsty a natáhnuv krk, díval se mi do rolle, kterouž jsem v ruce držel.

„Jestli jsem se nepřeslechl —“ mluvil při tom dále, „tedy je to rubín z básnické koruny Grillparzerovy. Račte snad *Pramáti* někde na domácím divadle provozovati? — Ha! vy byste byl výborný Jaromír! Ta štíhlá postava, to jaré oko — jen začni, začni slavíčku! a pozvi mě k tanci, ať se mé staré oči a uši napasou!“

„Já nikde nehraji,“ odpověděl jsem poněkad v nesnázi.

„Ne? — tedy budeš teprva hrávati?“ vyjel starý kvapně a chopil mé za obě ruce. „Budeš hodně dlouho hrávati? Po celý život s Melpomenou bratřiti? — A nyní se chystáš na cestu do jejího chrámu? Jen chutě a zmužile! Mladý člověk mnoho zmůže — a ona tě ráda ve svatyni své uvítá. Hezké hochy miluje.“

„Otče! otče!“ volalo to náhle za blízkou, hustou křovinou — a naším Asmodim to trhlo. Avšak mnou

to trhlo také — neboť *jakž* to volalo!? Jakoby se byl větérek měkkýma pe.outkama stříbrem nastru ěné harfy dotknul — mnohem jemněji, mnohem sladčeji zněla ta dvě slova: Otče, otče!

„Hned, hned!“ zvolal starý, a pošoupnuv přede mnou čepicí, zbystra na mne pohlédl. Zdálo se, jakoby se mnou ještě hodně mnoho rád mluvil; potom se ale obrátiv, zmizel kvapně za křovím.

3.

Dlouhou chvíli stál jsem na jednom místě, ani sebou nehnuv. Slova popelavého kabátu zněla mi ještě v uších. Ani živé duši nebyl jsem posud svěřil, jaký stav sobě vyvolím — a dnes, v tak důležitý, osudný den mi toho tolik řečeno, co jsem velmi snadně k pochvale své vyložiti mohl, že se mi hlava točiti začala. Jáť ovšem již také dříve na všech pokoutních divadlech — ať stálo v pokoji, v komoře, na sejpce nebo ve sklepě — já všude mnoho tlesku utržil — ale dnešní zdál se mi býti korunou všech harmonií.

I nemohl jsem se již dále učiti. Strakaté, zavádivé sny opoutaly mysl mou. Jako na perách běhal jsem po křivolakých pěšinkách rozlehlé obory. Stromy, křoviny, kvítí — všecko vůkol mne tancovalo; pěnkavi zpěv zněl mi jako pochvalné kritiky, šustot lupení jako potlesk obecenstva.

Říkej si, moudrý světe, co říkej! — ale takovéto unešení ducha z vezdejších trampot, takovéto blouznění a poletování nad mrakotvárnou skutečností jest nejladší okamžení života — nota bene: tehdáž neznal jsem ještě opojení lásky.

Konečně plamen rozkoše mé poněkud se usadil, a já si umínil v oboře posnídati. Byl to svátební den mého života, a svědomí moje připouštělo, abych patnácte krejcarů utratil. Mimo to bylo teprva druhého na začátku měsíce — pětka z kondice ležela ještě celá v kapse mé.

„Sklenici smetany a...“

Ostatní slova mi uvázla na jazyku, an jsem pod kustými kaštany, u prostřed zelených stolů, ochotné služce vůli svou oznamoval. Zahlídnuv jsem nedaleko před sebou u malého stolku záda šedivého žotka a před ním ženské tvářičky, že se ve mně dech zatajil, a slova, jak jsem již pravil, na jazyku mi uvízla.

Třikrát se mě tuším dívka v zelené zástěrce ptala, co mé přetrhnuté „a...“ znamená, nežli jsem jí pověděl, že chci — kousek chleba.

I seděl jsem již u své sklenice, ale oči moje bloudily pořád ještě po oněch kouzelných tvářičkách. Jak se k nim dostal Asmodi? — Dívka byla asi sedmnáctiletá a spanilá — ach! spanilejší nebyla ani Berta, ani Luisa, ani Julie! — Ale jak se k nim dostal Asmodi? — Ten lehounký slaměný klobouček na bílém čílku, ty dvě splývající kadeře podle růžových lící — ale...

Počkejme! — co to? Ona hledá něco ve svém košíčku. Leká se, ohlíží se, bledne — Asmodi vstává, sahá do všech kapes — teď se oba ohlížejí — nějak ulekáni se ohlížejí a o něčem důležitém rokují. Co to?

Konečně padlo oko jeho na mne! I pošeptal něco své společnici — a zaměřil k mému stolu. S čepičkou v ruce přiblížil se ke mně — a chcete věděti, co z toho vyšlo? Dnes byl jeho svátek; dcera chtěla s ním krásného jitra pod širým nebem užiti — těšila se na dobré snídaní — zapomněla však doma peníze. Snídaně byla již ale strávena... a nebylo čím platit.

Já měl pomoci. Štěstí, že bylo druhého! Nepátraje tuze, budu-li ošizen, vytáhl jsem pětku. Starý mě popadl křečovitě za ruku, nemluvil, ale oko se mu jiskřilo plamenem radosti. Jako pacholík otočil se na opatku a běžel k svému stolu — ke své Julince.

Za pět minut seděl jsem také u něho. Musel jsem; on mi nedal pokoje, a já se tuze nezdráhal.

Ach, jaké to bylo krásné jitro! — Julinka, spanilá, uzardělá Julinka, pozvyla zvolna své rozpačitosti, a objevila

se co bezstarostné, bodromyslné poupátko. Hovor její byl šňůrka drahých perlí — každé slovo jiskra vzdělaného ducha, každá myšlénka květ přirozeného vtipu.

Provázeli jsem je pak domů. On mi chtěl hned peníze doručiti. Přicházeli jsme na kozí plácek — osudný to pro mne plácek! Zdeť bydlel divadelní ředitel Rosenberg, moje útočiště, moje věž, má kotvice!

Najednou jsem se zamlčel. Jakési teskno zmocnilo se duše mé.... Pro Bůh, co to? — Vždyť vcházíme do domu, kde můj příští vojvoda bydlí! — Tu to máme! Já začal povzdálí vyzvídati, kde tam zůstává, není-li tu jistý Rosenberg? — Asmodi se usmíval, mžoural očima, špulil ústa, kýval hlavou — a v několika okamženích jsem věděl, že je šedivý šotek a ředitel Rosenberg jedna osoba.

4.

Kdo by to řekl, že byl Asmodi jednou *komikem?* — vtipným, dovádivým, rozpustilým pěstitelem veselé hry? — Ach, podívejte se mu jen dobře do hravých očí, na pohyblivé tváře, na mrštnou postavu... věru! on byl jednou dobrým komikem a dosti dobré cestující divadelní společnosti.

Ale rozhněval se na osud — na toho vrtkavého, potměšilého direktora lidských záležitostí. Hněv i bolest naplnily prsa jeho, a on sestoupil s prken — s toho rejdiště mnohých ztracených ovcí. Uchýlil se do samoty, a více nežli patnácte let hotovil se, vystoupiti jako plamenná kometa na obloze hereckého života, a metlou potříti, cokoliv na ní nečistého, a bleskem ozářiti, cokoliv na ní temného.

Asmodi chtěl býti jednou divadelním ředitelem. Oné poznával občanskou i společenskou důležitost divadla — a znal velikou mizerii, v které tonulo. I chtěl alespoň z části onu kalužinu vyčistit, aby jel vozík Thespisův

svobodně — chtěl ale také (alespoň z části) *vozík* vyčistit, aby se dostojně před světem pohyboval.

„Země by hořem puklа“ — říkával — „kdyby věděla, jak zmatenou, samolibou, ztřeštěnou, pošetilou čeládku na hřbetě nosí — ale to jen mezi lidem, mezi tím krutým, právychtivým panstvem ostatního tvorstva. Osel zůstává hezky oslem, liška liškou, vrabec vrabcem, kohout kohoutem: jenom švec nechce býti ševcem, krejčí krejčím, hlupec hlupcem, ničema ničemou: všecko chce býti *komediantem*.

„Žáci, kteří ledva prvními školami proběhli, a jichžto se krom abecedy nic nechytlo — učeníci, kteří mistra poslouchati nechtěli — výrůstkové, kteří všecko již okoušeli, ale všeho zas nechali, proto že se chléb vezdejší v potu tváři dobývati má — lidé, kteří hynouce v bahně rozpustilosti a prostopášnosti, nevědí, kde pevného břehu dostoupiti: všickni tito uchytí se divadla a myslí, že našli pohodlné přístřeší — pohodlné pro lenost a obžerství.

„A takováto čeleď běduje potom, že nemá u lidu žádné vážnosti! — Do očí naplit měl by ti svět, neumělá, nadutá, podvodupiná směsice! Co chceš jiného, nežli co ti večer, při záři lojového slunce, v říši malovaného plátna k oběti přináší? Tam zapomíná švec a krejčí, hospodský a řezník na dvě hodiny, že před ním neplatný dlužník své *kunšty* provádí, a přijme s vděčným srdcem, co mu jeho nezasvěcená ruka předloží.

„Já se ani za mák nedivím, že až posud tolik vředovitých předsudků na stavu hereckém lpí — oni to z většího dílu sám zavinil. Kdož by smeknul před člověkem, který toho nezaslouhuje a požadovati právo nemá? Nebuďtež, pánové, *komedianty* — a hned se celé smýšlení veřejné promění. Jak mile z vás bude ústav umělecký, spojení lidu vroucího pro krásu a cnost, sbratření dostatečných sil k dosažení vysoko vytknutého cíle: tuť ihned půjde za vámi úcta, vážnost a uznání. Dílo vaše nebude ležeti před očima obecenstva jako dílo poběhlíkův, nýbrž výsost povolání svého znajících a z veškeré duše po něm toužících mužů.

„A pak direktoři těchto malých divadel! — Pane, pane! vlasy mi hrůzou vstávají, když na to zpomenu! Mluvte s nimi. Aby vám dokázali, jak rozšířené a znamenité známosti mají, budou vám vypravovati, kolik žbánů tam a tam se Shakespearem vypili. Klasické drámy jsou u nich ty, kteréž nejvíce vynášejí — to jest nejvíce křiklavé luzy vábějí; u jednoho: „Loupežníci na Chlumu“ — u jiného: „Bachus Pumprnikl“, u třetího: „Dvanácte spících panen“. O pravém povolání divadelního ředitele — o jeho povinnostech: vkus obecenstva zušlechťovati, z ústavu svého zrcadlo všeho krásného, a být i rozpustilého, učiniti — jakž by to mohl člověk věděti, kterýž jednou snad divadelní cedule roznášel, padesát zlatých uhospodařil, a teď na vlastní risiko pod papírovou korouhev pluk sobě rovných ctitelů Thalie svolal?“ —

Milý, milý Asmodi! — Co jsi se nahorlil! co jsi se napracoval, abys *komediantstvu* ke cti pomohl. Patnácte let najímal jsi se cizím lidem za dělníka, skromažďoval jsi, psal jsi, maloval jsi, šil jsi ... o kdož umí povědeti, co jsi všechno dělal?

V komoře tvé leží teď ovšem hromada pěkných, svinutých dekorací a veliké truhly strakatého šatstva — v pokojíčku tvém stojí ovšem dlouhá skříně starých i nejnovějších dramatických kusů, klavír, na okně řada kvetoucích hortensií, a pod nimi tvá Julie — perla tvé budoucí společnosti: ale ty sám sestáral jsi — ty sám, odpusť! — zdětiněl jsi — nu, Bůh dej svého požehnání! Ať se ti nahradí probdělé noci, ať se ti nahradí lopota denní — a především ať se ti vyjeví patnáctileté krásné sny o tvé Julii!

Já mu přeji všeho zdaření! — ach, vždyť na tom i svoje naděje zakládám. Já blázínek! Asmodi toho zaslouží. Vůle jeho je ta nejlepší, hlava k tomu schopna, a dlouhá léta strávil, nežli se k cíli dovlekl. A já? — Nu uvidíme! Mne obletují teď dva geniové — *umění a láska.*

5.

Mne obletují teď dva geniové — *umění a láska!*... Tak jsem napsal. Snadno napsáno; ale což bylo vlastně při tom pravdivého, skutečného, podstatného? Co bylo při tom, na čem bych si byl mohl něco zakládati? — Nic, pranic! nežli moje sny, moje lákavé sny, živé touhy a zjevení-se obrazů vzduchových!

Já se dal ovšem zapsati do řady bojovníků, jež bylo Asmodiho provolání ze všech končin svedlo, a on mi prokázal čest, že vedle jména mého do kontraktu: *první milovník* postavil; — jáť se ovšem domníval, že mi Julinčiny oči něco více, nežli pouhou náklonnost herečky k herci projevují, a že mi starý otec více přeje, nežli pouhý direktor členu společnosti své: to vše viděl jsem arci před sebou; ale jakéž to bylo rukojemství, že mě umění a láska ověnčí? Bláhová mysl, bláhové srdce mladické!

Avšak — vždyť nechci psáti *o sobě! On*, z brusu nový *divadelní ředitel*, náš bývalý Asmodi, malý šedokabátník, pan direktor Rosenberg, jest hrdinou mého vypravování....

Bylo opět krásné jitro — tak půvabné, a snad ještě půvabnější, jelikož požehnané bylo bohatou úrodou, nežli ono první, když jsem s Asmodim se seznámil. Bylo u prostřed září. V najatém kočáře jeli jsme Oujezdskou branou — pan ředitel s deceruškou vzadu a já naproti nim. Za námi jel sice veliký, žebřinový vůz, a vedle kufrů nebo na skříních s garderobou a bibliotekou bylo by ještě dost místa pro začátečníka direktora bývalo, avšak: „Z malého ušetření měl bych jen velikou škodu," řekl Asmodi. Neoklameš-li svět leskem, ani se ti nepoděkuje; a když pan principal v kočáře přijede, budou hned i na celou společnost jinýma očima hleděti."

Bylo krásné, veselé jitro — ale my tři na lehkém voze byli jsme tiší, jako bychom smutek nosili. V srdci nebyl jsem smutný — ale mlaviti jsem nemohl. Odtržen

od bývalého života nastupoval jsem nyní novou, na oko arci lesklou dráhu; ale já nebyl slepé děcko, abych byl po ní jako po lákavé, pozlacené hračce sahal — jáť věděl, neboť jsem věřil zkušeným, že nastupuji skluzkou, podvádivou, při tom i drsnatou a trnovou stezku. Kam as po ní dojdu? — Tato myšlénka vtírala se mi nyní mocněji nežli kdy jindy, a jakkoliv jsem v jinošském zanícení neočekával nic jiného, než pochvalu obecenstva, přece mi také z lidské a přirozené bázně i syčení diváků na mysl připadlo, a srdce mé se zachvělo. Mimo to bylo sklíčeno i nikdy nepocítěnou rozkoší! Seděl jsem proti Julince. Naše kolena se chvílkami dotýkala, a mně bylo při každém dotknutí, jakoby se elektrický proud mým tělem rozléval. Já držel její náruční košíček na klíně. Klobouček jí v kočáře trochu překážel; sundala jej tedy — a já měl drahý poklad v rukou svých. Nyní tu seděla v něžném čepečku, jejžto si hedbávným šátečkem ovázala. Čerstvé ranní povětří bylo jí tváře trochu začervenilo — oči se jí leskly — krásnější nebyla se mi posud zjevila!

A s tímto pozemským andělem měl jsem nyní bývati! — před ním měl jsem z plného srdce jen o cizí lásce deklamovati? — Ne, ne! tak velmi jsem nepochybil, v sladkém snění napsav: „Mne obletují teď dva geniové — umění a láska!“

To vše jsem živě cítil, ale mlčel jsem. Julinka také mlčela, a otec nemluvil. Oba byli tak plni myšlének, jako já. Posléz ale přetrhla Julinka všeobecně mlčení.

„Aj, aj, pánové!“ prohodila, „což pak jedeme na pohřeb, že tak svědomitě ústa zavřena držíme? — Tatínku! tvé naděje obracejí se v jistotu! — tvé krásné sny přicházejí na jevo!“

„Já tomu ještě nevěřím!“ zavrtěl on hlavou. „Já při vyknul naději tak, že se jistoty obávati začínám. Patnáct let samého očekávání, samého lopotění, zapírání sebe samého a nuzování! Patnáct let samého stavění na velikém plánu, na skrovné společnosti posvěcenců Melpomeny

a miláčků Thalie — patnácte dlouhých let pobývání v tiché skrytosti a — nyní najednou vystoupiti světu před oči a říci: Tu jsem! Toto jsem udělal za patnácte let! Pro živého Boha — pojďte! dávejte mi po pěti a dvou groších, já vám rozevru prsa svá a rozpoltím lebku svou, abyste viděli, jak se točí a víří krev a mozek můj! Buďte ale milosrdni a nepoděste mě hvízdáním!“

„Aj, milý tatínku!“ jala se Julinka líbezně mluviti, hlavu k němu nakloníc, „kde pak jsi nabral dnes tak černých barev k obrazu divadelního ředitele? Pryč, pryč s těmi bubáky s jasné oblohy naší budoucnosti! Neviš-li, co jsi jindy říkával? — Divadelní direktor je malý král — je divotvorný čaroděj. Onť má své ministry a sluhy, své démony a múzky; ze svého kabinetu, ze své tajemné dílny pohybuje srdcem lidským, nechť se jakékoli k okresu jeho a kouzelnému kolu přiblíží. Smích a pláč, radost a žalost rozchází se péčí jeho; on vede ducha lidského do slunečních výsostí blahodárného umění, on mu podává zrcadlo, řka: Podívej se, takový jsi! — a velí opět: Takový buď! — Tak jsi mluvíval, tatínku! an jsi daleko stál od cíle. Proč medle jinak mluvíš, an se k němu blížíš?“

„Proto že jsem vedle divadelního ředitele také člověk a lidskou přirozenost zapříti nemohu!“ odpovídal Asmodi hlasem polotemným, dceru za ruku pojav a k srdci ji tiskna. — „Proč pak jsi ty se tázala, zdali na pohřeb jedeme? Kdyby nebylo i *v tobě* jakési úzkostné, ač nepovědomé a nevýslovné tušení vzniklo, nebyla bys za krásného jitra pomyslila právě na pohřeb.“ ...

Avšak dosti té rozprávky! Onať se hodila k naší jízdě tak špatně, jako hovor o krvi a kostnici, když si přátelé k sklenici vína zasednou. Ale snad právě potom teprva dá se okusiti veliké rozkoše lidské, když má za podkladek strasti člověčí, anebo aspoň upřímnou o nich rozmluvu! —

6.

Přijeli jsme na štaci.

P.... je pěkné krajské město. Za oněch časů nebylo sice tak zvelebeno jako nyní, přece však před mnohými jinými pro svou výstavnost, lidnatost i zámožnost prvnějšího místa zasluhovalo. Nemělo také, jako nyní, vlastní divadlo, a kdykoli cestující společnost herecká v jeho lůně stany své rozbila, stalo se to vždy na tanečním sále v hostinci „u orla“; avšak pověst také dokládá, že za oněch časů měšťané přece hojněji před těmito, jenom na čas vyvěšenými oponami a sbitými prkny, ježto svět vyznamenávají, se shromažďovali, nežli nyní ve vlastním a schvalně k tomu cíli a konci vystavěném chrámu Thalie. Slovem: Asmodi čili jak se nyní u slavného úřadu hlásil: direktor Rosenberg věděl, že je P.... pro divadlo dobrá zimní štace, a tam tedy ustanovil svého štěstí nejdříve zkusiti.

Pozdě na noc přijeli jsme do hostince; a zemdleni jsouce, dali jsme si brzo vykázati pokoje a odešli na odpočinutí. Pokochav se v libezných myšlénkách o prvních dnech příštích a o pozemském anděla, s nímžto jsem poprvé pod jednou střechou spal, upadl jsem tuhému spánku do náruči, a setrval v něm — do bílého rána.

Ustrojiv se a opustiv pokoj, potkal jsem na chodbě direktora; ale Bůh ví! — málem bych ho byl nepoznal. V novém černém fraku, hedbávné vestě, na krku bílý šátek s velikou jehlou s krásnými rubíny, na rukou lesklé rukavičky a na nohou dle obyčeje střevíce s malými, stříbrnými přestičkami — tak se bral do města dělati potřebné visity. Já mu přál mnoho štěstí, nemoha se zdržeti, abych se hodně dlouho za ním nedíval.

Veselý a pln živé naděje se k poledníma navrátil.

„To byste nevěřili, milé děti!“ jal se k nám — totiž k Julii a ke mně — mluviti, když jsme pak vespolek u stolu seděli — „to byste nevěřili, jaký účinek dvě

leskoucí se rukavičky, prsten nebo náprsní jehla a obehný kompliment mívá! — Ti lidé nejsou zvyklí, *principála komediantů*, nebo, chtějí-li nám čest prokázati: *aktérů* v lepším kabátě vídati, než jaký společnost jeho mívá, která obyčejně svých několik švestek v ranečku nosívá. Já vám povídám, splní-li zdejší honorace jen třetinu, co mi slíbila — budeme *victoria!* volati.“

Ubohý Asmodi! — Radoval jsi se — radoval! Aspoň jsi činil, jakoby ti radost v žilách hrála; avšak nebyla to veselost — ta nelíčená, nestrojená, ta šedokabátní z kozího plácku, dokud jsme u okna plného krásných hortensií sedali. Tys věděl ovšem, jak s lidmi zacházeti — uměl jsi ovšem, jako divadelní ředitel s obecenstvem zahrávati, t. j. o jeho přízeň a milost — o jeho několik grošů — prositi: ale jak mile jsi tato rolli hráti začal, nebyl jsi Asmodim — přestal jsi býti dobrosrdečným starečkem s ohnivou hlavou, a začal býti výborným komikem! Celý den jsi hrál — a toto napnutí veškeré bytosti budilo ve mně strachy.

A mimo to! — Jak brzy počala se i jasně nalíčená obloha tvoje kaliti!

„Ale slyšeti jste měli ty všechny pretektory naše, u nichžto jsem si dnes střevíce ušoupal!“ jal se Rosenberg rozkládati, když jsme večer v jeho pokoji opět pohromadě seděli. „Slyšeti jste měli všechny ty moudré rady, jakéž mi dnes do paměti složili! — ‚Jenom pořád něco veselého — ale hodně veselého, aby se osrdí otřáslo!‘ naostřil mi pán s vykrmeným břichem — zdá se mi, že to byl jeden z městských representantů. ‚Člověk vidí té bídy po celý den, že neví ouzkostí, kam oči obrátit — ať se tedy aspoň večer zasměje.‘ — ‚Jen ale něco k pláči — a hodně zamilovaného!‘ — napomínala mě panička prvního radního. — Jinde chtěli břinčení mečů, loupežnické dýky — někdo se také tak zapomněl, že o klassické dramě mluvil. Z toho quodlibetu stlučte nyní repertoir, aby všem vyhověl!“ —

„Vidíš, milý Asmodi! — vidíš. Doma, dokud jsi

plány osnoval, dalo se dobře o volení dobrých kusů mluviti; když mělo ale k činu přijíti, začali na tebe již strašáky padati, nežli jsi první kročej učinil. Avšak — komu čest, tomu čest! Asmodi zůstal věren plánu svému a ustanovil, že divadlo Schillerovou truchlohrou „Ouklady a láska“ otevře.

Já neměl ovšem co namítati. Ferdinand byl můj miláček — a Luisa? Mohl-liž jsem naproti Julil nejapným, chladným zůstati? Já se na ten večer těšil, jako malé dítě.

V několika dnech sjela se celá společnost, a pan ředitel rozdav úlohy, oznámil na třetí den první zkoušku. Hlavní osoby byly obsazeny již dospělými herci. Já byl říkaje jediný začátečník pro velké partie; uměl jsem ale již rolli nazpamět jako Otčenáš. Nebylo se tedy čeho báti, že by první představení na dlouho odložiti se muselo — jakož takového průtahu také žádná kasa ředitelská netrpí.

O společnosti mlčím. Bylať sebrána z rozličných úhlů světa — jakož to i jinak býti nemůže, a nevypadla tedy podle prvnějšího plánu Asmodiho. On chtěl na začátku všeliké oudy spolku svého *zkoušeti*, chtěl se o jich umělecké schopnosti i mravní hodnosti přesvědčiti; ale když se hodně dlouho načekal — a osobně se mu říkaje napořád sami začátečníci — a jací začátečníci! — představovali: učinil to jako jiní direktoři venkovští, a sehnal členy od jiných společností, vyjednav s nimi z většího dílu písemně, aby v ten a ten čas do P.... přijeli.

A tato společnost byla nyní druhým pramenem, kterýž jasný tok Rosenbergových radostí na počátku zakalil!

Člověk je na světě, jen aby se klamal!“ posteskl si Asmodi přede mnou upřímně. „Zase to poznávám. Zanášeje se krásnými plány o svém budoucím divadle, zapomněl jsem, že bych krom bibliotéky, garderoby, dekorac a jiných právě řemeslnických příprav i o samé společnosti dlouho pracovati, dlouhé s ní zkoušky činiti musel, aby k mému ideálu se hodila. Jáť myslel: Počkej, až jednou

se svým plánem veřejně vylezeš — hned se jich kopa statečných přihlásí! Myslil jsem, že svět mezi tím časem, co já s divadelními prkny se rozloučil, trochu *popošel;* že se jich bude k umění vyvolených hlásiti, že nebude třeba nepovolané voliti! Avšak jsi to, hochu sám viděl! Tebe jsem ulovil — to je pravda! a k tomu prvního; co ale potom přišlo, nestálo za to, abych tomu cedule roznášeti dal. Friséři, kterým se nelíbilo kudrlinky čechrati; krejčí, kterým nevonělo cihličku ohřívati; kupečtí mládenečkové, kteří se mrzeli, že si v krámě ruce pokazili — plechaři, punčocháři, tiskaři — a milý Bůh ví, kdo mně pokoušel! A já bych byl rád oči zamhouřil, neboť vím, že není snad jednoho divadla na světě — a sice i velkého, ježto se nyní *vzorem* a *školou* nazývá — není pravím jednoho, kdeby ten neb onen matador dříve k nějakému cechu nebo pořádku byl nepatřil. Byl bych tedy rád oči zamhouřil, jen kdybych byl jiskru povolání zpozoroval; ale na zdařbůh s nimi se odvážiti — to jsem nemohl. Čím menší společnost, tím vybranější musí být; a kdybych měl nyní, jakožto člověk z vlastní škody zkušený, jinému radit: ať si každý dřív, nežli s divadlem něco začne, hodně mnoho osobních známostí udělá — více alespoň, nežli já, jemužto patnácte let skoro jen o pouhý výdělek u lidí běželo. — Ostatně ale také ještě nezoufám. Něco dá se s našimi pány a dámami přece vyvesti — a potom tu mám Julinku! Již k vůli ní musejí lidé do divadla — a vy, pane, také něco dovedete."

7.

Den první zkoušky byl tady.

„Prosím vás, nezačínejte s našimi pány velikých známostí, a zvláště se chraňte našich panen a paniček!" napomínal mě ještě Asmodi. „Ne abych snad někomu na cti utrhal — ale věřte zkušenému. Dovedete-li každému přívětivou tvář okázati, s každým lahodně promluviti,

abyste při tom hned neprozradil, co se ve vašem srdci děje: tedy s nimi obcujte. Jestli to ale ještě neumíte — jakož také doufám" — a přitom mi ruku tiskl — „tedy se jich raději co možná straňte. Posměchu, pomluvě a úkladům neujdete bez toho tak ani tak; budete však alspoň pánem času svého, a uzavřev se s Musou v tiché samotě, snadno na svět ostatní zapomenete!"

„Pravda, pravda!" odpovídal jsem v duchu i ústy. Mluvil ze srdce mého. Já byl již také u sebe uzavřel, jak se budu k společnosti chovati. Jako *společník*, doufal jsem pevně, že nikomu příčinu k nerzutostem nepodám; jen abych také co *herec* mrzutosti nezkusil! V tom jsem nemohl arci za sebe státi; ale vůle moje byla dobrá.

I šel jsem na zkoušku. — Starší oudové — t. j. herci rutinovaní měli již mezi sebou allianci; podávali si ruce jako staří známí, ačkoliv se před tím snad jak živi nebyli viděli. Ženské — totiž nastávající bráčistka Millerová a lady Milfordová — stěžovaly si, že mají drahé příbytky, ptaly se, kde budou jídlo brát — a jedna z nich hejčkala malého mopsíčka.

Já si předsevzal činiti, jakobych na prknech doma byl — ale předsevzíti a vyvésti něco, je dvojí. S kloboukem v ruce vylezl jsem na jeviště, kdežto si pánové a paní divadlo prohlíželi, měříce i místo pro publikum a počítajíce již, mnoho-li tu asi benefice vynesti může. I pozdravoval jsem kolem do kola, komplimentů nešetře, a v tom jsem se již prozradil, že jsem na divadle nováček.

Já myslil v tom okamžení, že stojím před muži zasvěcenými v tajnosti hereckého umění — před muži, o nichžto jsme od začátku našeho seznámení s Asmodim, jako o miláčkách Musy horlivě mluvívali; a protož nebylo divu, že v mém pozdravení více pokory leželo, nežli se patřilo. Já tehdáž ještě nevěděl, že nevšímati sobě celého světa, leda pokud se při něm břicho naplniti může, k hlavním cnostem *obyčejné* herecké čeledi náleží.

„Hezký člověk!" prohodila svobodná Milfordová k provdané bráčistce, mopsíčka pod krkem lechtajíc.

„Projde!“ řekla tato. „Jen jestli ho nebudou prkna pálit.“

„Mladý zajíček!“ ušklebil se vyzáblý herec. —

Já to vše slyšel, neboť jsem se byl sotva od nich obrátil. Ostatně vypadala naše společnost líp, nežli si lid obyčejně *komedianty* představuje. V tom případu poštěstilo se Rosenbergovi jakýmsi, abych řekl, leskem *zámožnosti spolku svého* publikum oslepiti. Všude jsem viděl čisté kabáty, dobré boty a neotřené klobouky!

Hned za mnou přišel Asmodi, přiváděje Julii-Luisu, a já vyváznul z nesnáze, začíti s někým rozprávku, do nížto se mi nechtělo — anebo státi jako solný sloup.

„Služebník, moje dámy! — dobré jitro, pánové!“ jal se direktor mluviti, klobouk jen trochu nadzvedna. „Nežli začneme, dovoluji si připomenouti, aby se ráčilo osoby dnes tak představovati, jakž to každému zvláštní študium podává a jakž to u představení provésti hodlá. My se ještě vespolek neznáme, a já bych nerad, aby se večer něco přihodilo, co by třeba někoho mezi námi z kontenance přivedlo a v první hře nějakou skvrnu učinilo.“

Nikdo na ta slova neodpověděl, a mně se zdálo, an jsem oči své letmo od řečníka na posluchače obrátil, že se těmto jakési usmívání okolo úst vznášelo. Asmodi sám si toho nevšimnul, anebo nechtěl všimnouti — dal znamení k začátku, a odstoupil.

Začali jsme. Bráčista s bráčistkou, ten rozdílný páreček Luisiných rodičů, odbývali první scénu, jakoby žádost ředitelovu nebyli ani zaslechli. *On* louskal ořechy, *ona* pletla dětskou punčochu, pilně do práce hledíc, aby žádné oko nevypustila. Přitom rozprávěli, že jsem věru myslil: Ti dva študují mumlavé duetto! — Asmodi přecházel prudkým krokem za kulisami.

Pan Wurm — byl to onen, kterýž mi mladých zajíců nadal — podal oběma Millerovým šňupec tabáku. — „Vím sice,“ řekl při tom, „že nešňupáte; běží tu ale jen o to, abyste věděli, co všecko večer dělati budu. —

Pane napovědo!“ obrátil se potom k boudě, „hezky pozor! — Já ten škvár již několik let nehrál.“ Na to strčiv obě ruce do kapes, postavil se zrovna před boudu a tady stoje, ani sebou nepohna, celou scenu jako ze slabikáře odříkával.

To bylo na vzdor žádosti ředitelově — to bylo jako naschvál proti vůli jeho! — Asmodi! já tě litoval.

Když vystoupila Julie, upustili ostatní poněkud od své umělecké nedbalosti. Buďto jim krásou a způsobností imponovala, anebo brali ohled na *dceru* ředitelovu. Semnou si ale tropili říkaje *šašky*. Já si byl předsevzal — a Asmodi mi to radil — že budu každou scenu všemožně tak hráti, jako bych ji večer hrál — a toto pravidlo nechť si všickni mladí herci a především páni dilletanti, kdekoliv jací jsou, hluboko do paměti vštípí! — ale stálo mě to veliké přemáhání žluče, abych od svého plánu neupustil! Jediný president byl muž jiného smýšlení a tudíž i jiného chování. Prováděl sceny své s jistotou, nedaje se ničím vůkol sebe míliti, a charakter svůj i bez namáhání jistými, patrnými známkami před oči stavěl.

Nyní přišla moje scena s Milfordovou. Když jsem vystoupil, vázala mopslíčkovi mašličku, a mne si hrubě ani nevšimla. Onať bezpochyby na počátku očekávala, že jí budu dvořiti, vidouc ale, že se moje oči jen okolo Julie vznášely — a jakž jsem já, začá'ečník v umění i lásce, měl jim veleti, aby toho nečinili? — poznala snad, kolik bilo, a v naději své zklamána, uzavřela mě lhostejností a nevšímavostí potrestat.

Já bych byl všecko trpělivě snesl, jen kdyby toho psíka byla na rukou neměla! Ten ale, sotva že jsem hlasitěji promluvil, začal vrčeti a zuby ceniti, a když jsem se posléz k šlechetné Milfordce trochu přiblížil, zaštěkal na mne tak pronikavě, že jsem vyděšen odskočil, a všechen — jak se říká — z rolle vypadl.

„Shoďte tu potvoru na zem!“ ozval se za mnou Asmodi, a hned na to stál mezi námi s tváří plamennou, jakož jsem ho posud nebyl spatřil. „Jak pozoruji, byla

moje slova před zkouškou jenom do větru hozena! Ale velmi se mýlí, kdo myslí, že řeknu někdy něco nadarmo. Je mi sice líto, panno Wiesnerova, že právě u vás nelibosti své uzdu popustiti musím — týká se to ale všech, kteří vůli mou slyšeti nechtěli. Já vím, co jakožto ředitel požadovati mohu — i budu toho požadovati. Já vyplnil posud všechny články našich kontraktů — budu tedy hleděti, abyste je i vy splnili. Komu se pořádek nelíbí, jímžto nejen dobrého stavu kasy, ale i cti veškeré společnosti docíliti hodlám: nech jde, odkud přišel — já nebudu na prknech žádného příkoří a žádné svévole trpěti. Teď prosím, aby se líbilo ve zkoušce pokračovati!“ —

Ubohý direktore!

8.

Co bylo Julii? — Jakou to chladnost jevilo chování její? — A proč opět nalíčenou zdvořilostí chtěla ukryti jakousi ke mně nelibost?

Pro živý Bůh! — Mám-liž to mysliti? Mám-li se v to moře rozkoší tak lehkověrně potopiti? — O mluv, mluv, Julie! a vyznej se, zda-li to *žárlivost?*

Já mluvil s Wiesnerovou. Bylo mně jí líto. Bouře, všemi přivolaná, byla ji zastihla nejprvnější. Zdálo se mi, že jí slzy v očích stály. Rád bych byl věděl, jsou-li to slze lítosti nebo hněvu. —

Ale od té chvíle zdála se mi býti interessantnější. Odstoupila z jeviště a se žádným ani slova již nemluvila. Mně ale není na světě nic protivnějšího, jako myšlénka, že se mou vinou snad někomu křivda stala. Mimo to pozoroval jsem, že je lady Milfordová osoba velmi půvabná. Bylať asi 28tiletá, plná, vysoká — a večer vypadala jako královna. Oči jí jen hrály. Rafinované — to jsem brzo poznával — bylo arci všecko její chování; nic však méně přece veliká lahoda v něm vězela. I nechtěje se žádným v nepřátelství žíti, myslil jsem, že mne neubude, jestli

se u hezké ženské omluvím, s kterouž budu museti často bývati, a jelikož to snad mezi vady mé náleží, že u ženských právě nejvíce slov nadělám, když nejméně cítím, míval jsem s ní po dva dny hodně dlouhé rozmluvy.

A *to* bylo snad příčinou Julinčiny nelibosti! — Tak jsem nyní uzavíral, a o tom chtěl jsem se i k štěstí svému přesvědčiti. Klepání na dvéře vytrhlo mě z myšlének, a do mého skrovného pokojíčku vešel Asmodi.

„Ah! jaké to potěšení! — pan direktor —“

„Nechte, nechte! Že vy ke mně nepřicházíte, musím já k vám —“

„Prosím! Já se nenadál — a včera se mi zdálo, že nějaká mrzutost —“

„To bych nevěděl! — Ano, my vás dnes jistě očekávali. Nu, kdož ví, kde vás co více baví, nežli naše společnost.“

„Pane direktore!“

„Nu, nechme toho, nechme! — Já jdu k vám na radu. Zejtra má býti první představení — a lidé nechtějí naši truchlohru. Kdesi cosi, že prý to již viděli! Jakoby hlavní účel divadla v tom vězel, aby se *zvědavost* obecenstva ukájela! Krásou díla básnického a dobrým představením musí člověk se potěšiti, a pak je hoden do divadla vkročiti.“

„Co tedy počnete? — Dáte jiný kus?“

„Na žádný způsob. Raději nebudu ředitelem.“

„Ach ovšem! — já to již dávno pozoroval, že jste se tuze pozdě k tomu těžkému stavu odhodlal.“

„Mimo to“ — začal opět Asmodi, když byl několikráte sem tam po pokoji přešel — „mimo to bych s vámi rád o něčem promluvil, co se vlastně jenom vás týká —“

„Račte, pane direktore!“

„I dejte mi teď pokoj s direktorem! — Jako přítel — jako tatík se synem chci s vámi mluviti — ale nesmíte se hněvati.“

„Což mě neznáte?“

„Nevím, nevím! — Včera i předvčírem obíral jste se s Wiesnerovou — nedělejte to, Ferdinande! Poslechněte zkušeného. Se ženskými u divadla nedojdete štěstí, a co s nimi času promaříte, je ztráta na vašem umění.“

Jak? — Vy tedy myslíte, že by se měl herec všech citů sladkých odříci?“

„Může-li to dokázati, blaze jemu; aspoň ať na divadelní princezky srdce své nepoutá — neumí-li lehkost ženské mysli snášeti.“

„Aj! — myslíte opravdu, že by tento přísný úsudek *všech* ženštin u divadla — bez výminky — se týkal?“ Myslilť jsem při tom na Julii, ale neosmělil jsem se ji pojmenovati.“

„*Všech?*“ řekl Asmodi, a mně se zdálo, že v tom okamžení také na Julii myslil. „*Všech* nikoli! Jsou výminky; ale tak vzácné, jako v naší zemi rajský pták. Z většího dílu za to arci nemohou. Dokud nebude pražádný předsudek na stavu hereckém, jako na jiném uměleckém, lpíti — dokud se budou ženské buď z nouze nebo z divné chuti, bez duševního vzdělání a moralního základu divadla chápati — nedá se žádané proměny očekávati. Ach, milý Ferdinande! — já znal také jednu — mluvím s vámi upřímně, abyste neřekl, že vám ovoce zrazuji, z něhožto jsem sám snad blahosti okoušel — vězte, že jsem také jednu znal, a byla půvabnější, byla všemi vnadami ženské krásy ozdobena — mé vřelé srdce upnulo se na ni láskou vášnivou — ach, tím prudší a nerozumnější, an mne v letech mužných napadla. Veškeré umění, krev a život byl bych dal za její věrnost — a hle! ona tropila hříčku se srdcem mým. Ach, Ferdinande! — vy jste první, k němužto po dlouhých letech o bolestných ranách duše své mluvím; nedivte se, je-li hlas můj měkčí při té zpomínce.“

Při tom stiskl ruku mou, a jako bolestí přemožen posadil se na sesli, sklopil hlavu a tvář na dlaň položil.

9.

Mráčky zmizely, ježto se byly bez mé viny mezi mnou a Julií stahovati začaly. Slunce opět svítilo — pro mne tím jasněji a radostněji, an mi nadějný výhled na přízeň milostné dívky ozařovalo. Věděl jsem, že mi přeje *ona* i *otec její*. —

Nastal den prvního představení.

Asmodi dal po dlouhém rokování přece jen Schillerovu smutnohru na ceduli postaviti. Onť sám doufal, že představení výborně vypadne a všechny odpůrce usmíří. Neboť se byly věru šťastnou náhodou v naší společnosti síly sestředily, ježto by mnohému velkému divadlu ke cti byly sloužily. Kromě dvou mladých začátečníků pro menší úlohy byli ostatní údové zkušení a vycvičení herci.

Ale jakého namáhání, jakého starání a běhání stálo to Asmodiho, nežli se osudné jitro prvního představení zabřesklo! — Toho dne byl všechen již jako v horečném zápalu; neměl stání, neměl pokoje. A jakéhož také divu? Patnácte let minulosti a celá budoucnost ležely na váze!

Měli jsme poslední zkoušku. Všecko šlo výborně. Buď opravdivé vyhrožování ředitele, kterýž platil gáže, jakových skoro u žádné cestující společnosti nadíti se nemohli — anebo příkladem několika členů, jimžto na čestném podaření věci záleželo, pohnuti a svedeni, sjednotili se všichni k harmonickému celku. Asmodi chodil opět za kulisami a mnul si radostně ruce. V tom se ozval v garderobě, z nížto se na jeviště vcházelo, chraptivý, ale hlasitý mužský hlas, a znepokojil celou scenu tak, že jsme se všickni mrzutě obrátili.

„Jaký to povyk?“ ptal se hněvivě Asmodi, běže rychle dolů po několika stupních, ježto do garderoby vedly. My, jižto jsme na sceně právě co dělati neměli, šli jsme za ním.

U prostřed pokoje stál člověk veliké, silné postavy — mohl býti asi 40tiletý; ale pro zpustlost tváře nedalo se

to dobře určiti. Barva lící jeho byla bledá, nezdravá, jakousi opuchlinou protivná; oči měl zkalené, ztrhané, zapadavé, a jenom chvílemi vyšlehl z nich blesk — opilosti. Vlasy byly zcuchané, brada zarostlá, šátek okolo krku nedbale otočen, kabát říkaje bez knoflíků, boty bez podešvů a kalhoty okolo nich otřepené.

I stál u prostřed pokoje a vadil se s divadelním posluhou, kterýž ho chtěl ze dveří vyvésti.

„Ty velbloude! — ty slepá krtice!“ dotíral na něho. „Ty mně dvéře okazovati? Mně — pod jehožto krokem svět se otřásá? Neznáš Hanibala, Cäsara, Makbeta a Valdštýna? — Pryč z očí mých! Já musím s knížetem tohoto plátěného paláce mluviti! — Běž, a budiž hlasatelem kroků mých. Abelino jest mezi vámi!“

„Ten má dost a nepotřebuje nic *od nás!*“ prohodil za mnou sekretář Wurm, a obrátiv se na zad, zkřikl na jeviště: „Paničky a pánové — *kollekta!*“

Víte, co to je? Útočiště nedbalých nebo nešťastných miláčků Thalie; útěcha herců bez místa, kotvice na vlnobitném moři světa bez peněz poháněných umělců a trápení divadelních členů, kteří v engagementu jsou! — Jak mile se člověk divadla přichytí, dostane právo, každého kolegu, buď on mužského nebo ženského pohlaví, žebrotou obtěžovati. Jak mile se člověk divadla přichytí, vstoupí v jakousi cechovou, nevím od kterých časů trvající úmluvu, že bude pomáhati kamarádům z nouze. Kdyby tato kollegialnost na *jistých* základech spočívala, mohla by stavu hereckému veliký užitek nésti; až posud je to ale jen bylina, vzcházející teplým sluncem přízně jednotlivých, a tudíž není až posud kollekta nic jiného, nežli starým zvykem zavedená žebrota.

Z úst Wurmových slyšel jsem to slovo ponejprv, ale v tu chvíli neměl jsem kdy, abych je byl na mysli přemítal; neboť pozornost moje upřela se na cizince a našeho ředitele.

Sotva že se tito dva spatřili, zůstali na chvíli jako vyjeveni státi. Muselo[t] je něco neobyčejného dojmouti,

an i smysly napilého v tom okamžení jistého vědomí nabyly. Asmodi zbledl, hněvivé jiskry sršely z očí jeho — ale jazyk mu byl zdřevěněl.

„Jsem tak ochlastaný —“ zvolal posléz cizinec, několika kroky k Asmodimu vrávoraje — „že vidím, co nevidím — anebo jsi to opravdu, Holmane?“

„Prosím za odpuštění, pane direktore!“ jal se mezi to posluha svou omluvu přednášeti. „Ten člověk se mi sem vedral mermomocí — já mu bránil dost!“

„Co že bečíš, berane?“ obrátil se k němu cizí herec. „Direktor? Náš Holmánek je tvůj direktor? — Co pak jsem byl slepý?“

Přitom se otočil ke stolu, vzal s něho divadelní návěští a začal čísti:... „pod ředitelstvím Karla Rosenberga bude se provozovati...“

„Ah tak! — tys měl tedy ještě jedny křtiny? No, co škodí — Holman nebo Rosenberg! — Pane direktore — nějakou kollektu — a ze staré známosti — nějakou tučnou — nebo dobré engagement!“

„Vyveďte ho ven!“ zkřikl nyní Asmodi, dávaje znamení posluhovi. — „Ať ho nevidím!“

„Jakže, pane překřtěný direktore!“ dal se cizí do smíchu. „Co pak jste se přehlédl? *Já* to jsem! *Neubert* vám skládá svou reverencí. Vypadl vám z oka již tak úplně, že ho nemůžete poznati? Vy jste se, panáčku, také změnil — to je pravda! — ale pamět moje není tak slabá, jako vaše. Ach, kde jsou ty časy, není-li pravda, když ještě Julie —“

„Pryč, pryč, hanebníče!“ rozkřikl se nyní Asmodi, a tvář mu zahořela náramným hněvem. Hlas jeho se třásl. „Pryč! — anebo tě uškrtím!“

„Ho, ho! pane Kašperle!“ odpověděl tento. „Nezapomínej, že stávalo v tvých rollích: Já se bojím! — Uškrtit? — mne, jehož jsi zkazil?“

„Já?“ rozhorlil se Asmodi ještě více. „*Já tebe*, ničemníku?“

„Ano, ty!“ smál se druhý s hroznou surovostí.

„Kdybys byl neměl tak hezkou ženu, nebyla by se mi líbila — a nebyl bych s ní utekl.“

Jako tížící skála padlo toto připomenutí Asmodimu na srdce. Dech se v něm zatajil — a tělo jeho skleslo na blízkou sesli.

My byli zatím všickni jeviště opustili, a s podivením na ten výjev hleděli.

„Pane na nebi!“ ozval se nyní mezi námi hlas ženský, a Julie se drala k otci. Co je ti, tatínku?“

„Nic, nic, milé dítě!“ šeptal onen s hroznou ouzkostí. „Jdi na jeviště, Julinko! — jděte, pánové!“

„Kýho ďábla?“ zvolal Neubert. „Je tahle tvoje dceraška — ta malá Julinka? Aj, toť máš tedy desaterou náhradu za první Julii. Ta bez toho za nic nestála — a nechala mě také na holičkách. — Dobré jitro, paničky a pánové!“ obrátil se na to k nám. „Slepý Belisar nebude moci z místa, nedáte-li mu cinkavého průvodce — anebo nenechá-li mě váš pán pod svou korouhví bojovati.“

10.

Bývají herci — člověk prosaický tomu neuvěří — jimžto život u dobrých cestujících společností milejší jest, nežli místo u stálého divadla. Já sám jich několik znám, a bohdá že časem některé doby ze života jejich nakreslím. Potom snad i tuto poetickou jich vášeň vysvětlím.

Podobný člověk byl komik Holman. S celou duší umění svého — kteréž ovšem nebažilo jen po pouhém kejklířství a prostém šaškování, alebrž po ideálním zobrazení osob ze života vyňatých, křehkosti plných — s celou duší tedy umění svého se drže, neznal jiné rozkoše, leda jakéž mu nový, zdařilý výtvor Musy jeho přinášel. Hýření a pouhé umrtvování času ve společnosti bylo mu protivné. Přítele neměl snad nikdy, důvěrných známých málo, a — ženských se vystříhal. Nečinil to z ostýchavosti, ale z pevného předsevzetí, an byl shledal, že

herec u malé společnosti těžších závaží na peruti ducha svého vložiti nemůže, jako stav manželský.

Avšak člověk nemůže v sobě přirozenost lidskou tak úplně zničiti, aby se nejmocnějším popudům jejím na vždy ubránil. I Holmana konečně čarovný dech lásky ovanul. Spatřil Julii, a v zavádivém lesku krásy její domníval se muž pětatřicetiletý, že ono slunce nalezl, ježto mělo ozářiti budoucí stezku života jeho. Zapomněl, že se uchází o milost herečky, a s celou duší se jí odevzdal.

Julie nebyla bez citu, a nabyvši snad přesvědčení, že se uměním na onen stupeň výsosti nevznese, kdeby žádného nepotřebovala, jenž by se o žaludek její staral: byla s obětí srdce Holmanova spokojena, vidouc, že jakožto manželka oblíbeného komika větší příjmy bude míti, nežli sama pro sebe, jako *druhá milovnice*. Také snad i *to* ji lichotilo, že *ona* rozhřála ledovou kůru prsou muže, kterýž posud za podivína a nepřítele ženské pleti rozhlášen byl. Těšiloť ji to, že úhlavní, jinak ale líbezný urputník lásky v okovech jejích se třepetal. I podala mu tedy ruku, netuše ani, co činí, a co Holman od ní očekával.

Holman omladnul. Síly jeho se zdvojily. — Jako zlaté sny míhala se před ním budoucnost, ale jako sny, ježto se *vyjeví*. Láskou přišel teprva k úplnému vědomí uměleckého povolání svého, a pomyšlení, že by někdy život bez Julie vésti měl, bylo pomyšlení na *smrt*.

Julie nacházela ve svém novém živobytí velikého zalíbení. Zbavena jsouc trudných starostí, kteréž ji druhdy při skrovné gáži tísnily, nežli se přítel našel, kterýž jí za laskavé usmání finance její zas v pořádek uvedl — zproštěna všech péčí o hlavní potřeby života, těšila se nyní také z mnohého pohodlí, kteréž jí vroucně milující manžel opatřoval. Šťastné bylo nové manželství, a lidé, kteří byli na začátku buď úsměšně ústa příčili anebo nedůvěrně hlavou vrtěli, pomalu utichli; když pak Julie po roce Holmana dceruškou obdařila, zdálo se v blaženosti tonoucímu manželu, že se nebe v domácnost jeho

přistěhovalo. Novorozeňátko, jež po milené matce také Julií nazval, vidělo se mu býti andělem strážcem jeho pozemského štěstí a rukojemstvím, jež mu nebesa poslala.

Láska jeho k manželce — bylo-li to vůbec možná — ještě zrůstala, a všechna péče jeho spojovala se v té myšlénce, aby spanilé Julii své každé radosti zjednal, jakovéž jí dle stavu svého jen poskytnouti mohl.

Spanilé Julii! — A věru, ona byla spanilá! Nový stav mladé matky prostřel po celé bytosti její jakési nevýslovně sladké kouzlo, ježto jí každé srdce podmanilo. Podobalať se krásné jarní růži v plném rozvinutí.

Toho času přišel k společnosti, u nížto se Holman právě nacházel, mladý člověk, velké, spanilé postavy. Byl to Neubert, *první milovník* a *hrdina*. Jeho živé oko, jeho ušlechtilá tvářnost, jeho dojímavý hlas a vůbec veškeré líbezné chování byly zbraně, jichžto silou nejenom ženštiny u divadla, nýbrž i mnohé krásenky po městě sobě podmanil. Avšak lov jeho po této kořisti přestal, jak mile oko jeho na Julii padlo. Veškeré snažení jeho čelilo nyní k tomu, aby se *této* zalíbil. Bylať podivně srdcem jeho pohnula.

Prohnán školou lásky poznal brzy, o jakou ženštinu se pokouší, a věděl, jak tenká tenata navléknouti, aby do nich upadla. Ona nečinila velké obtíže. Bez vyššího vzdělání, bez pravdivého základu mravního, toliko v okamžení rozkoš hledajíc, nalezla v tom zalíbení, že jí spanilý, mladý člověk dvořil — a plamenem pro ní hořel. I začala — jakož každá ženská bez ušlechtilého citu a jasného rozumu — rozdílu činiti mezi manželem a novým milovníkem svým — a tuť ovšem bujarý mladík, pln sršícího ohně, před soudcem srdce jejího spíše obstál, nežli povážlivý muž, ovšem hlubokým, ale ne tak zářícím plamenem ji milující.

A k čemu dlouhého vypravování? K čemu dlouhého líčení převratu ženského srdce? — Musel bych ještě jednu novelu psáti. Musel bych Asmodiho veškerou bytost, žilku po žilce rozbírati; — a to by byla práce

žalostná! Žalostná jest již tato, an pouze jednoduchý příběh vypravuji, jak jsem jej ze zlomkovitého vyjádření strápeného Asmodiho pochytil.

Neubert a Julie si porozuměli — neštěstí Holmanovo bylo rozhodnuto. Jednoho večera vrátil se oblíbený komik, jenž byl právě obecenstvo uměleckou hrou nad obyčej obveseloval — navrátil se, pravím, pochvalou i vlastním vědomím potěšen domů — a nenalezl manželku. Hrozný byl to večer — strašlivá noc! Dítě leželo v kolébce — matka nebyla k nalezení. Chůva o ní nevěděla.

Ráno vyšlo na jevo, že i Neubert zmizel. Kluk jakýsi přinesl direktoru lístek, aby naň u zkoušky nečekali, že se nehodlá před několika lety navrátit — a ubohý komik obdržel psaníčko, aby se nestaral o Julii *starší*, která se v pečlivých rukou nachází — ale aby všechnu starost jenom Julince *mladší* věnoval.

Ubohý muž div si nezoufal. Byloť mu, jakoby jej žádný úvazek již k životu nepoutal. Ani umění nemělo tak úkojné náručí, aby mu bylo na prsou svých úlevy popřálo. Horká nemoc uvrhla jej na lože. Dlouho ležel v nebezpečenství — ale ovšem bez smyslů. Ukrutný stav jeho netísnil jej vědomím.

Silná přirozenost jej ochránila. Přišel zase k jasnému poznání, a oko jeho padlo na opuštěné dítě. Duše jeho naplnila se nevýslovnou bolestí; ale v tom okamžení se také otužila. — „Tobě, nešťastné dítě, zasvětím život svůj!“ vzdychl z hlubokosti duše — a nová síla vrátila se do těla jeho. I byl potom jen otcem, ničím jiným, než *otcem*. Herectví byla věc mimořádní. Pustá melancholie naplnila mysl jeho; podivné plány honily se mozkem jeho. Konečně zdálo se mu, *že je nejvyšší potřeba, velikou změnu ve stavu hereckém zavésti* — i uzavřel pevně, že on k tomu první kročej učiní. I chtěl zříditi vzor divadelního ústavu — obledem na mravní i umělecký stav. A protož patnácte let pracoval! —

11.

Dnes mělo býti první představení! — Bůh pomozi! — dnes měly kejkle vyváděti dvě osoby, jimžto bylo, jakoby se do hrobu chystaly.

Ubohá Julie! Až dosavad oplakávala jsi matku, jakož drahý, svatý poklad, zakopaný při slzách otce tvého, a kdykoliv jsi na duchy strážné zpomněla, ježto tě na cestách života provázejí, vždy a všude zdálo se ti, že mezi nimi duch nebožky matky první se vznáší! Nejkrásnějšími barvami líčila jsi nepoznanou podobu matky své, nejkrásnějšími ctnostmi jsi ji ozdobovala. Ubohá dcero! dnes dostal obraz tvůj poskvrnu, kterouž potokem slzí nesmyješ! Dnes jsi slyšela, že byla matka tvoje *nehodná!*

Politování hodný otče! — nešťastný řediteli! — Co jsi patnácte let bolestně ukrýval a tajil — hanbu svou i dítěte svého — to dnes původcem jejím na světlo přišlo. Avšak co pravím? — Hanbu? Může-liž patrná vina cizí člověku na cti škoditi? Může-liž dítě odpovídati za skutky rodičů! — O světe, světe! jak úzké je tvé srdce! — jak zkřivená mysl tvá!

A dnes mělo býti první představení! — Což bylo obecenstvu do toho, že direktorovi srdce pukalo a dcera jeho žalostnými slzami líce máčela? Ono by se bylo znechutilo, kdyby se byla dnešní hra odložila. — A což vlastně bylo ředitelovi Rosenbergovi do toho, že bývalý komik Holman hořem umíral? — Péče o kasu velela mu dnes hráti — i hrálo se.

„Upokoj se, milé dítě!“ prosil Julinku — „a ulev starosti mé. *Pro ni* neplač — nenařikej; nebyla slzí tvých hodna. Vypusti z mysli, co zlému člověku z úst vyjelo, a pomysli, že tě zlý sen poškádlil. Matka tvá je pro tebe mrtva, jakož byla po všechen čas tvého života. Já snesl bolestnější ránu, než jaková nyní srdce tvé rozdírá — a Bůh mě zachoval. Dnešní den jest pouhý

ohlas oné strašlivé bouřky, ježto blaženost života mého zrušila — a pouhý ohlas nás nezničí.“

Julie neodpovídala. Hlava její spočívala na prsou jeho, a ruce její byly ovinuty okolo krku jeho....

„*Du bist blass, Louise?*“ — byla první slova mé dnešní rolle; a já se bál z úst je vypustit! Ach, Luisa byla v skutku bledá! Bylať to nevýslovně jemná bolest, ježto celou duši dívčí naplňovala, a kteráž celou krásnou její hrou prosvítala.

„*Du bist blass, Louise?*“

— „*Es ist nichts, nichts! Du bist ja da. Es ist vorüber!*“ —

S těmi slovy uvrhla se mi okolo krku. Srdce moje zachvělo se při opravdivosti tónu jejího. Každá sylaba vycházela z hlubin duše její; jáť poznával, že v těchto slovech odlevy nalezá. Slze polily tváře její. Já bych je byl ulíbal.

A pak ona scena s Wurmem, kdežto se o zachování otce jedná! kdežto se dcera k nejhroznější oběti uvoluje, aby otce vysvobodila! kdežto milenka zradu na milosti své zpáchá — veškeré blaho života svého do hry hodí — aby otci pomohla! Jak živ na to nezapomenu! My všickni stáli za kulisami; byla se nás všech jakási zbožnost zmocnila. Stáli jsme a poslouchali — aby nám žádné slovo z úst Juliiných neušlo, a samy herečky přiznaly se, že podobné dokonalosti na divadle venkovském ještě neviděly — od ženských a hereček (kdo je zná) zajisté veliké svědectví! — Herci jí prorokovali slavné příští.

A jak se chovalo publikum? — Důstojníci a mladí panáčkové, venkovští šviháci, plesali rozníceni spanilostí *té ženské* — (jak se obyčejně částka publikum o divadelních umělkyních vyjadřuje) — a byli by snad rovnou mírou tleskali, kdyby hra její i méně výborná byla bývala. Ženštiny na sedadlech umáčely si celé šátky — povážlivější pánové nepřestali pochvalně hlavou kývati — a mládež na posledním místě slavila hlučné radovánky. Štěstí ředitelovo bylo toho večera pevně založeno.

A což on sám — co Asmodi? — Jak se choval? Jak se mu vedlo?

On hrál maršala Kalba — i byl to celý onen blbý, na zevnitřnostech lpící, po novinkách se honící, uhlazený dvořenín. Salonový tón, uhlazené pohybování, chůze — vše bylo výborné. Srdce diváků obveselilo se pohledem na nevídanou umělost. Plesali, a nikdo se neptal: „Jak je ti, ubohý Asmodi?“ Ale herec nemá se také *nějak* míti! On se zaprodal; přestal býti člověkem, a nesmí nic jiného býti nežli kejklířem. Co je divákům do toho, jestli tě hlava bolí, jestli tebou zimnice lomcuje, jestli ti žalost srdce užírá? On platil — ty musíš hráti!

Asmodi hrál — on ale také plakal! — „*Ah, mon Dieu, Sie kennen mich ja!*“ — byla poslední slova jeho v první sceně, ježto s velkým namáháním ze sebe vynutil; potom sebou vrhnul na sesli. Mělať přijíti Luisina scena s Wurmem! Celá duše jeho potopila se v sladká slova milované dcery — i byloť mu, jakoby se v skutku dívka nevinná obětovala, aby jej před hanbou a smrtí zachránila.

On dohrál! — scenu druhou i třetí: a věru, slova Milfordové: „*Mann des Erbarmens!*“ týkala se ho v nejpravějším smyslu. Tiše odebral se po čtvrtém jednání do garderoby, a nemluvě, nesvlékaje se z vyšívaných šatů posadil se do koutečka, kdež jeho stoleček stál. Inspicient mu oznámil, že se může pátý akt začíti, a nedbaje na to, že mu direktor odpovědi nedává, o němžto věděl, že ho dnes mrzutá příhoda potkala, dal znamení, aby se začalo. — Asmodi zůstal sám a sám ve svém koutečku. My všickni měli ještě v pátém jednání co dělati. —

Hlučné tleskání oznamovalo, že je po hře. Rychlým krokem přiběhl inspicient do garderoby.

„Pane řediteli!“ promluvil k Asmodimu, „račte se obecenstvu okázati. Chtějí vás také mezi ostatními viděti — *volají* vás!“
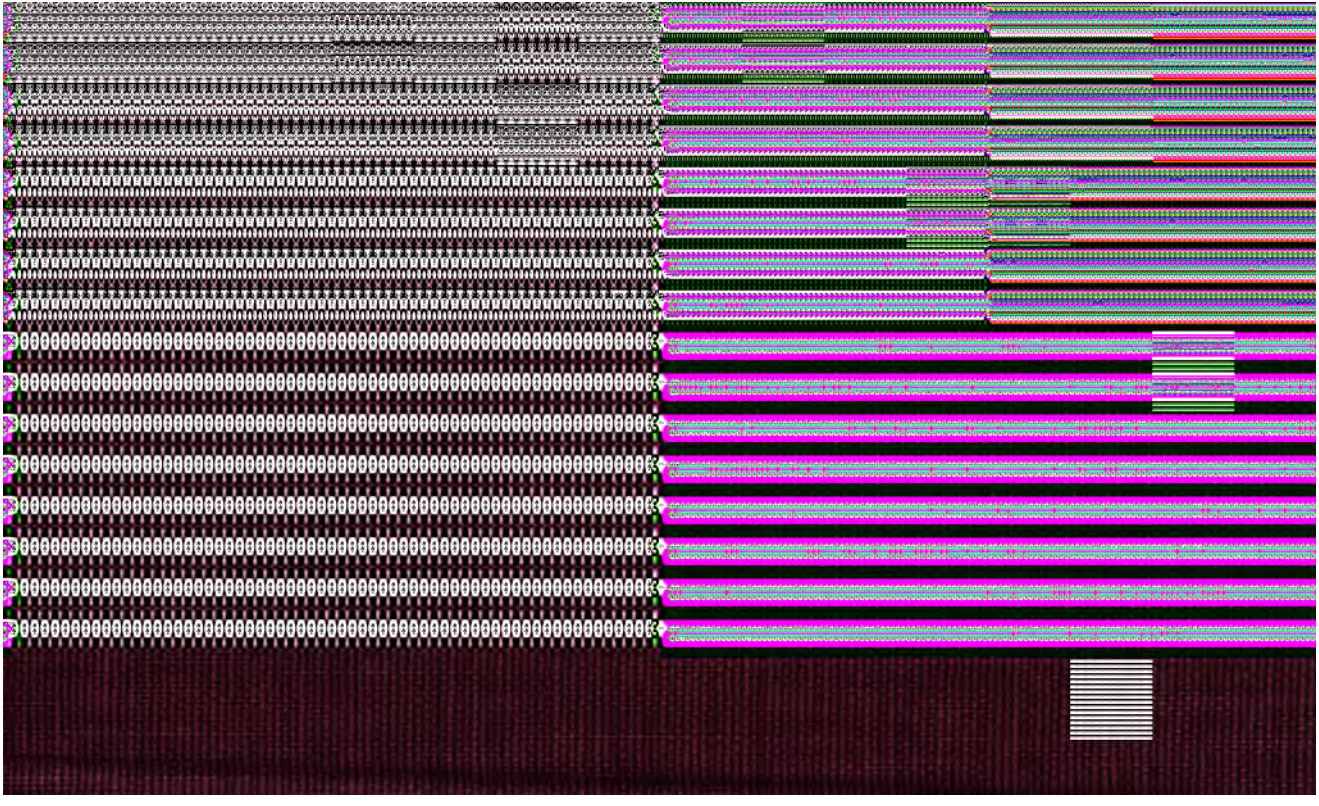
Ale Asmodi ho neslyšel. Nedbalť na volání lidské — neboť ho byl již Bůh zavolal!